E.D.T.C.

2

COMPENDIVM IVRIS CANONICI,

IN QVO REIICIVNTVR OMNIA,

quæ repetebantur, & quæ iam abrogata fuere à Constitutionibus Rom. Pont. à Concilio Tridentino, & à Catechismo.

In septem partes diuisum & explicatum.

Agit prima pars de iure: de iure inquam humano: traditionibus Apostolicis: Sacrosanctis Concilijs: Sacramentis Ecclesiæ: ritibus Ecclesiasticis: ac Sede Apostolica.
Secunda, de personis Ecclesiasticis, officio Prælatorum, & Sacerdotum: vita & honestate Clericorum. Denique de officio Principum & cæterorum erga Prælatos.
Tertia, de rebus Ecclesiæ & immunitate Ecclesiarum.
Quarta, de foro iudiciali: & ordine iudiciorum.
Quinta, de Matrimonialibus causis.
Sexta, de Iudicijs pœnalibus, & Censuris Ecclesiast.
Septima, de foro Pœnitentiæ, & Conscientiæ.

VNIVERSVM OPVS NVNC PRIMVM TYPIS COMMISSVM, Studiosis omnibus valde vtile & necessarium.

AVCTORE FRANCISCO GRATIANO DE GARZATORIBVS I. C. ET CANONICO VICENTINO.

Cum rerum summis, & Indice locupletissimo.

CVM PRIVILEGIO ILLVSRISSIMI SENATVS VENETI.

VENETIIS, Apud Fœlicem Valgrisium. M D LXXXII.

AD SANCTISSIMVM GREGORIVM XIII. PONTIFICEM MAX.

FRANCISCVS GRATIANVS DE GARZATORIBVS I. C. ET CANONICVS VINCENTINVS S.

Nisi quæ plurima, eademq́ue maxima ceruici tuæ incumbunt onera, Beatißimè Pater, fuere in causa, vt hæc Sanctitati tuæ memoria exciderint, recordari forsan haud grauabere, quæ de nonnullis laboribus nostris fuerunt ad Sanct. T. delata. Cum enim Sacrosancti Concilij Tridentini Compendium aliquando composuissem, eiq́ue multis in locis Canonum dispositionem addidissem ex corpore iuris: Quibus obnixè insudaueram, ut maximum planè Canonici iuris articulum complecterer & explicarem: per patrem primum, Inquisitorem ad Sanctitatem tuam, per eamq́ue mox ad Curiam opere deportato, illud à Congregatione Reuerendißimorum Card. retulimus præceptum, ut Compendium Concilij sine vlla prorsus additione imprimeretur: quò Pij IIII. felicis recordationis constitutio sarta tectaq́ue seruaretur, qua cautum est, ne qua omnino Concilij interpretatio fiat. Quo sane Sanctißimo præcepto admonitum me, ac veluti animatum putaui, vt illam et additamenta iam neque Concilio adijcerem, neque sola proferrem, sed in Compendium Canonici iuris vniuersi insinuarem. Quod institutum aggressus materiæ decreti iam enucleatæ pro Compendio ipsius Decreti faciendo additiones illas ex Concilij Compendio recisas agglutinaui: vt vnum hac ratione constituatur vniuersi iuris Canonici, quo vtimur, Compendium numeris omnibus absolutum. Cum enim hactenus addisci hæc scientia non nisi maxima posset cum difficultate propter materierum confusionem, & congeriem quandam inordinatam, ei potißimum pro virili studuimus, vt suis quæque locis explicarentur, & omnis prorsus confusio tolleretur, ac denique integra iuris Canonici materia ordine quam optimo tradita haberetur. Neque illud me ab hoc labore deterruit, quod viderem Ioannem Baptistam Lancellottum in eundem lapidem mouendum incubuisse in suis Institutionibus iuris Canonici: quippe qui tum summæ breuitatis nomine, tam verò quia scripsit ante Concilium Tridentinum, atque adeò regulas Romanorum Pontificum prætermisit,

termisit, non omnino videri fortaße potest proposito muneri satisfecisse. Itaque opus hoc iam ad vmbilicum perductum, & ab amicis non improbatum iure optimo in lucem prodibit sub tuis felicissimis auspicijs, Pater Optime, præter quàm enim quòd ad Summum Pont. Canonum protectionem spectare nouimus, ad eumque potissimum Pontificem, qui summæ vitæ integritati, ac pietati summam quoque sapientiam, ac iuris omnis prudentiam adiunxerit, illud accedit, quod tu Santissime Pater autor aliquo modo mihi fueris, vt opus in hunc modum efformauerim. Quod si munus hoc tanto viro, ac planè diuino acceptum fuisse constiterit, facilè hi nostri labores consequentur, vt auidius ab alijs excipiantur, maioremque orbi Christiano afferant vtilitatem.

CAPITA PRINCIPALIA HVIVS COMPENDII.

FINIS CAPITA PRINCIPALIA.

SVMMARIVM
Totius operis.

gabant

gabant Dei genitricem.

51 Iustinianus extruxit templum S.Sophiæ in Constantinopoli.

52 Sexta Constantinopolitana, tertia contra Macharium qui unam solam uoluntatem, & opinionem in Christo asserebat.

53 Septima Nicæna, secunda contra hæresim imaginum.

54 Octaua Constantinopolitana, quarta pro depositione Photini, & restitutione Ignatij Archiepiscopi Constantinopolitani.

De Concilijs Prouincialibus.

55 Quorum in decreto descripta sunt xxiiij. & hæc descripta sunt insertis multis alijs congruis locis.

56 Tertia synodus Prouincialis Grangren. contra Eustachium, qui dicebat nullum in coniugali gradu, & qui non omnibus renunciaret, quæ possident, spem ullam ad Deum habere.

57 Quarta Sardicensis congregata, ut Athanasius ad suam rediret ecclesiam.

58 Concilium in Syrmio congregatum declarauit locum Genesis, c. 19. Pluit dominus a domino, ut sit sensus, pluit dominus filius a domino patre.

59 Synodus Coloniensis contra Eufratam, qui Christum negabat Deum.

60 Anthiochena synodus cōtra Paulum Samosatanum dicebat filium Dei a Maria cepisse, & initium habuisse de terra.

De alijs.

61 In concilio Romano decisum baptizatos ab hæreticis non rebaptizandos.

Et damnatus Nouarius, qui spem salutis ademerat peccantibus, & si dignè pœnitentibus.

62 In Concilio Valentino Prouinciali sub Symaco Papa anno domini. 494. statutum est, ut Euangelium in missa legatur.

63 Concilium Pistoriense ad fluuium Sequanam, ubi extat antiqua, & insignis epistola Nicolai Papæ primi ad Michaelem Imperatorem de potestate, & dignitate sedis Apostolicæ.

64 Concilium Lateranense generale sub Alexan. III. de quo in decretalibus pluries est mentio.

65 Concilium iterum Lateranense generale per excellētiam dictum sub Innoc. III. de quo similiter plurimum in decretalibus.

66 Concilium generale Lugdunense sub Gregorio nono, Innoc. IIII. & Greg. X. de quo in sexto decretalium pluries est mentio.

67 Concilium generale Vienense sub Clemente V. de quo amplissimè in libro Clementinarum, qui clemēs transtulit Pōtificium sedem ab vrbe Roma. Auinium Galliæ vrbem anno domini M. CCCV. & remansit ad septuaginta, & quatuor annos.

68 Concilium generale Constantiense tempore schimatis. Ferebantur enim tunc tres Pontifices, Ioannes XXII. Benedictus. XIII. & Gregorius. XII. & omnes hi tres pariter in eo Concilio Papatu deiecti sunt, & electus Martinus V.

69 Concilium Basiliense inceoctum sub Martino V. & Eugenio IIII. postea translatum Ferrariæ, & ultimo completum Florentiæ sub Eugenio IIII.

70 Concilium Lateranense sub Leone X. Cuius decreta digna descripta sunt.

71 Concilium Tridentinum, cuius extat compendium de reformatione, & de ijs, quæ uersantur in foro.

Distinctio. IIII.

De Sacramentis.

72 Sacramenta quanuis dicantur ecclesiæ; sunt tamen a domino Iesu Christo instituta.

73 Sacramenta necessitatis iterari non possunt, sed cum pœnitentia rata esse permittuntur.

74 Sacramenta dignitatis nisi digni dignè administrent, desinunt habere dignitatem.

75 Tria præ cæteris sacramenta sunt necessaria baptismi unicuique pœnitentiæ lapsis, ordinis non singulis, sed ecclesiæ.

De Baptismo.

76 In baptismo non sufficit aqua, si desint uerba: & uerba non prosunt, si deest aqua.

77 Si dubitetur; an aliquis sit baptizatus; baptizatus his uerbis: si baptizatus es; non ego te baptizo: Si non es baptizatus, ego te baptizo.

78 Paruuli utiliter baptizantur, & remittitur peccatum originale: & confertur gratia informans, & uirtutes.

79 Obseruantia baptizandi paruulos est ex traditionibus Apostolicis.

80 Actuale peccatum in adultis sine consensu non remittitur in baptismo.

81 Adulti amentes, & dormientes, si prius in contradictione fuerunt, licet fuerint immersi, charitatem non suscipiunt sacramenti; secus si prius catechumini extitissent.

82 In coacto, & inuito distinguitur: quia character imprimitur in illo, qui terroribus suscipit baptismū: qui uerò penitus contradicit; characterem non suscipit sacramenti.

83 Qui in mentis potestate nunquàm fuerint, ut pueri baptizantur.

84 Iudæus se ipsum immersit in aquam dicendo, ego me baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, debet rebaptizari, quanuis si statim decessisset, euolasset ad patriam cœlestem.

85 Baptizati a Latinis non debent a Græcis rebaptizari.

86 Qui communicant in hæresi, & baptizantur ab hæreticis, non accipiunt uirtutem sacramenti.

87 Baptizati in nomine Trinitatis non rebaptizantur: quia dum reuertuntur accipiunt uirtutem spiritus sancti.

88 Baptizati à Iudæo in nomine Trinitatis, uel tantum in nomine Christi, non rebaptizantur.

89 Infans in utero non baptizaretur, si mater baptiza-

ta

na est, urgēti periculo: quia nondum secundum Adam natus est.

De Confirmatione.

90 Consuetudo non operatur, ut simplex sacerdos exhibeat sacramentum confirmationis: quia conferunt soli Episcopi per manus impositionem.

De Eucharistia.

91 Nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi: & potior uenerari debet.

92 In oblationibus missæ uinum aqua mixtum offertur, non solum uinum.

93 Corpus, & sanguis Christi in sacramento altaris transubstantiatur potestate diuina: ut accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

94 Sacramentum hoc nemo potest cōficere nisi sacerdos: qui ritè fuerit ordinatus.

De Pœnitentia.

95 Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libēter sufferre.

96 Per pœnitentiæ medicinam spes uitæ reparatur æternæ: nam potestas præpositis data est; ut confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent.

97 Iusta causa reseruantur casus tam a Pontifice, quàm ab Episcopo.

98 De pœnitentia abundè in Catechismo remissiuè.

De extrema Vnctione.

99 De extrema Vnctione in Catechismo remissiuè.

100 Est unctio materialis, & uisibilis, spiritualis, & inuisibilis.

101 Pro uisibili unctione benedicitur oleum catechumi- norum, uel infirmorum.

102 Oleum tamen sanctificatum dicitur etiam admixtum consacrato.

De ordinis Sacramento.

103 Per ordinis sacramentum intrant legitimi dispensatores ministeriorum Dei, Episcopi, Presbyteri, diaconi, & cæteri.

104 Episcopatus est ordo, uidelicet sacerdotalis, sed maioris gradus.

De matrimonij Sacramento.

105 In coniugio duo sunt; consensus animorum, & commixtio corporum.

106 Consensus animorum significat charitatem, quæ consistit in Deum, & iustam animam.

107 Commixtio corporum designat conformitatem inter Christum, & ecclesiam. Nam uerbum caro factum est.

108 Doctrina de matrimonij sacramento habetur in Concilio Tridentino, & Catechismo.

109 Materia matrimonij habetur in parte 5.

DISTINCT. V.

De ritibus Ecclesiasticis.

In Baptismo.

110 Quia Christus fecit nos Sacerdotes in nouo Testamēto, non solum Reges & Sacerdotes, sed omnes Christiani in baptismo, & post baptismum unguntur.

111 Quid significent Vnctiones in Baptismo.

112 A Christo Christiani dicuntur tanquàm uncti.

113 Baptismum conceditur in fontibus præter filios Regum, uel Principum, uel propter necessitatem.

In Confirmatione.

114 In Confirmatione Spiritus sanctus ad augumentum datur, & robur: cuius aduentum per Vnctionis designatur.

In missa.

115 Iacobus frater domini secundum carnem, & Basilius Episcopus addiderunt nobis missæ celebrationem.

116 Euangelium legitur in missa ex Concilio Valentino; & constitutum est lumen ardere in ecclesia, dum missa dicitur.

117 Calix cum patena, si non ex auro, & argento, fieri debet, uel staneum ob paupertatem, de ære, aut auricalco non fiat.

118 Nullus in ligneo, aut uitro Calice præsumat missam cantare.

119 Corporale fit ex puro lineo, aut linteo ab Episcopo consecrato.

120 De multis in missa additis à diuersis.

121 Nocte sancta Saluatoris Missa celebranda est. Reliquis temporibus, non ante diei tertiam.

122 Nullus Presbyter præsumat celebrare, nisi in consecratis locis, & sacramenta altaris non nisi a ieiunis celebrentur.

123 Sufficit Sacerdoti unā missam in die una celebrare.

124 Episcopus Deo sacrificans testes secum habeat, & plures in solemnioribus diebus.

125 Presbyter non celebret, nisi duobus præsentibus.

126 In altari, in quo Episcopus missam cantauit, eadem die nullus celebrabit.

127 Missas die Dominico totas audire sæculares oportet: ut ante benedictionem populus egredi non præsumat.

128 In die Natali quàmuis tres missas dicat Sacerdos, attamen non obligatur aliquis audire ultra unam missam.

129 Qui die solemni prætermisso ecclesiæ conuentu ad spectacula uadit, excommunicabitur.

130 Missam non audiat Presbyteri, qui scit cōcubinam indubitanter habere; non quia sacramenta non habeant propriam uirtutem; sed ut uerecundiæ rubore facilius pœniteant.

131 Dum Euangelium legitur, stantes audimus Dominica uerba.

132 Ad missarum solemnia semper est aliquid offerendum.

133 Debemus incumbere toto corde; & ideo admonet Sacerdos dicendo, Sursum corda.

134 Nullus audeat recedere dicta oratione, nisi passio interueniat; quia tunc licet alteri consecrationem exequi cœpti officij.

135 In concilio statutum est, ut sacrificans post se uicini solaminis adiutorem habeat.

136 Pra-

De

SECVNDAE PARTIS

DISTINCTIO. I.

De ſummo Pontifice.

De electione Ro. Pont. & S.R.F. Card.

De Cardinalibus.

DISTINCTIO. II.

De dignitatibus, & ordinibus eccleſiaſticis.

De Presbyteris.

De Diacono.

32 *Diaconi ab Apostolis post Ascensionem Domini ordinati sunt.*

33 *Ad diaconum pertinet sacerdotibus assistere, & alia multa in ordinando Diacono obseruatio.*

34 *Diaconus, cum ordinatur, solus Episcopus manus super caput eius ponat.*

35 *Diaconus præsente presbytero Eucharistiam populo erogat, si necessitas cogit.*

De Subdiacono.

36 *Subdiaconos procedente tempore ecclesia sibi constituit.*

37 *Subdiaconus non ordinatur, nisi castè victurus promittat.*

38 *Ecclesiam neminem cogit ad continentiam, sed in ordine quem dat, potest imponere legem, quã vult.*

39 *In ecclesia orientali vxorati suscipiunt ordines, sed si soluti ordinantur, tenentur continere.*

40 *In ordinando subdiacono obseruatio.*

De Acolytho.

41 *Acolythi dicuntur à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium.*

42 *In ordinando Acolytho obseruatio.*

De Exorcista.

43 *Exorcistæ adiurantes, siue increpãtes uocantur, quia super Cathecumenos, & eos, qui habent spiritum immundum inuocant nomine domini.*

44 *In ordinando exorcista obseruatio.*

De Lectore.

45 *De officio lectoris, & illius ordinatione.*

De Hostiario.

46 *De officio hostiarij, & illius ordinatione.*

47 *Lectores, & hostiarij non vtantur orarijs.*

De Psalmista.

48 *Psalmista absque licentia episcopi officium cantandi suscipit.*

49 *De prima tonsura remissiuè.*

De officijs Archidiaconi, & aliorum.

50 *Archidiaconus post Episcopum est Vicarius.*

51 *Omnia vasa ecclesiæ ad custodiam Archidiaconi spectant.*

52 *Archidiaconi nõ sint temerarij aduersus Episcopum; quia abscindebuntur ab ecclesia, & priuabuntur beneficijs.*

53 *Archipresbyter subest Archidiacono, & curam gerit super omnes presbyteros, & vice episcopi missã celebrat.*

54 *Episcopo missam celebrante Sacerdotes induunt se uestimentis sacris præcepta Archipresbyteri.*

55 *Præcepit Archipresbyter, ut Eucharistia non desit propter infirmos.*

56 *Officium Archipresbyteri ruralis.*

57 *Archidiaconi infra annum fiant Diaconi, Archipresbyteri, Presbyteri aliter honorem amittunt.*

58 *Ad primicerium multa pertinentia.*

59 *Thesaurarij officium.*

60 *Officium custodis circa multa.*

De officio Vicarij Episcopi.

61 *Vicarius episcopi non debet esse laicus, & non potest inquirere, aut beneficia conferre sine speciali mandato.*

62 *Canonicus si est Vicarius sedet in choro suo loco Canonicatus.*

63 *Qui promoueri non possint; & de multis impedimentis circa ordines.*

64 *De clericis peregrinis ordinandis obseruatio.*

65 *Peregrini, de quorum ordinatione non constat, nisi secreto possunt celebrare.*

66 *De ætate ordinandorum, & de alijs circa ordinationes ex Concilio Tridentino.*

67 *De charatere ordinati per uim metum've.*

DISTINCTIO. III.

De Prælatis.

68 *Episcopus debet habere gratiam docendi.*

69 *Rectores sunt improuidi, qui propter humanam gratiam loqui formidant, ac corrigere ubi oportet.*

70 *Rector multa cautela loqui debet.*

71 *Qui docet, & instruit animas rudes, debet se aptare ingenio dicentium.*

72 *Non erit ædificatio discipuli, si intelligit se magistro esse maiorem: & ecclesia Dei destruitur, si laici meliores sunt clericis.*

73 *Qui docet, quæ ab auditoribus non intelliguntur, non ad eorũ vtilitatẽ, sed ad sui ostentationẽ facit.*

74 *Ille doctor percussor dicitur, qui sermone inutili percutit conscientiam infirmorum, & eis sermo debet teneri qui consolare, & rectam fidem tenentes consolidare potest.*

75 *Qui honore, præstantior est, vilissimo comparatur, nisi præcellat scientia, & sanctitate.*

76 *Conuenit operam dare, ne quis pereat culpa episcoporum, quos conuitia perditorum impedire debet.*

77 *Non sufficit Episcopo, si turbis, vel quorumcunque indoctorum fide uel actibus adæquetur.*

78 *Episcopus si Clericos non corrigit, populum corrigere non ualet.*

79 *Episcopus Gentilium libros non legat, ac etiam non grammaticam docebit, sed sacram scripturam.*

80 *Ornamenta Episcopalia sunt uirtutes; & non sunt sanctorum filij, qui teneut loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.*

81 *Cathedra non facit sacerdotẽ; sed sacerdos cathedrã.*

82 *Qui bene uixerit, & bene docuerit, populum instruit, quomodo uiuere debeat, uel male viuendo Deum instruit ad condemnationem suam.*

83 *Filij sacerdotum non probibentur ab episcopatu, si cæteræ uirtutes in eis inueniuntur.*

84 *Episcopi omnibus debent, sed uiduarum, & orphanorum causæ sunt maxime exequendæ, non tamen per se, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum.*

Pro

bus legibus vtuntur.

131 Constantinus dixit, si proprijs oculis vidißet Sacerdotem Dei peccantem, clamide se cooperiturum eũ, ne ab aliquo uideretur.

132 Sacerdotes Christi Regum, & omnium fideliũ sunt patres, & miserabilis est, qui conetur subiugare magistrum.

133 Tanto est grauius pondus Sacerdotum, quanto pro Regibus in diuino examine sunt redituri rõnem.

134 Pontifices, Reges, & Imperatores excommunicarunt, & sublimitas Episcopalis nullis poterit adæquari.

135 Imperator Catholicus filius est, nõ Præsul ecclesiæ.

136 Boni Principes ecclesias contritas restaurant; nouasque ædificant.

137 Honorius Imper. B. Bonifacio Papæ supplicante curauit ecclesiæ quieti consulere.

138 Sacerdotes humilitatis, & patientiæ habent exemplum à Saluatore.

139 Imperator si præcipit, quod bonum est, ei obediendum est; si malũ, oportet Deo magis obedire, quàm hominibus.

140 Principes sæculi potestatis culmina tenent; ut muniant disciplinam ecclesiasticam.

141 Res tutæ non sunt, nisi & Regia, & Sacerdotalis defendat auctoritas.

142 D. Ambrosius dixit ecclesias Imperatoribus non esse subiectas: & Christus in consistorio non solet reus esse, sed Iudex.

143 Imperator si uult diutius imperare, non debet prætẽdere aliquod ius in ea, quæ diuina sunt.

144 Pontificalis Apex non potest subijci Regib. sed tributum datur de exterioribus pro pace, & quiete.

145 Tempore famis in Aegypto Sacerdotibus Ioseph subministrabat alimenta Domino ex tunc pronunciãte Sacerdotes in omni gẽte liberos esse oportere.

146 Raptum uiolenter de ecclesia eum illæsum debet ecclesiæ reuocare; & cõmunio raptori interdicitur, donec peracta pœnitentia dignũ offerat sacrificiũ Deo.

147 Ab omnium ecclesiarum arceantur ingressu, qui uiolenter aliquem de ecclesia rapuerit.

DISTINCTIO. V.

148 Non à plebe, aut a uulgaribus hominibus est arguẽdus Episcopus, cum vita ipsorum debeat esse secreta, & à laicorum actibus remota.

149 Summi Sacerdotes iudicandi sunt à Deo, non ab hominibus.

150 Qui præpositorum culpam pandunt, damnantur; & sunt, qui cum soli conscij sunt criminum, uitam eorum infamandam alijs offerunt.

151 De detractione ex Catechismo digna.

152 Vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, increpandus est; quia maledictus est puer centum annorum.

153 Non omnes Episcopi sunt Episcopi; & infatuatum sal nihil prodest.

154 De Nicolao, qui fuit reprobus. & an fuerit iste Macometus.

155 Nõ omnis, qui dixit, Pax uobis, quasi colũba est audiendus: & qui nec sua delicta deserit, nec filiorum crimen correxit, carnis impudicus dicendus est.

156 Ex accusatione Prælatorum reliqui potius laudantur, quia maior, & minor intelligitur non dignitate, sed uita.

157 Quod intelligitur, quando sunt digni accusatione; nam si Prælati regiminis nomen uita, & morib. tenent accusatores infames fiunt.

158 Qui admittitur ad arguendum, non semper admittitur ad accusandum; quia tempore Christi distinctio Prælatorum, & subditorum non erat.

159 Paulus iustè repræhendit Petrum; quia cogebat gẽtiles Iudaizare; & prælati accusari possunt, si à fide exorbitauerint.

160 Petrus interrogatus, cur ad gentiles transiisset, non respondit, ut poterat, ex potestate officij, sed quia acceptant spiritum sanctum; & prælati non coguntur suscipere repræhensionem subditorum.

161 Per Asinã Balaam subditi significantur, & per Balaam prælati; & declaratur hæc significatio.

162 De Nathan Propheta, qui repræhendit Dauid. Nã suum est executus officium; & ex hoc prælati à subditis non sunt arguendi.

163 Imperatores fuerunt excommunicati; quia non sine ratione Iudex gladium portat: & non sine causa Sacerdotes claues ecclesiæ accipiunt.

164 Multa miracula ueteris testamenti sunt admirãda, non in exemplum nostræ actionis trahenda, & ideo quia Daniel conuicit Iudith de falso testimonio, non infertur sublimatos ab inferioribus posse repræhendi.

165 Laudabile est reuerentiam exhibere prioribus, & timoris Dei est nulla dissimulatione postponere, si quæ sunt, quæ indigeant correctione.

166 Clerici excessus Episcopi, seu Presbyteri, siue Diaconi auribus deferunt Ro. Pont. nam aliter non erunt immunes Apostolicæ offensæ.

167 Subditi non plus, quàm expediat, sint subiecti, ne cõpellantur uitia eorum imitari.

168 Clerici electi cubiculi Põtificalis obsequi debent, ut testes sint de uita eius in secreto conuersione.

169 Episcopi secũ presbyteros, & diaconos, aut alios boni testimonij, habeant, ut possint irreprehensibiles inueniri.

170 Episcopi non audeant proficisci ad committandum, nec ipsi, aut presbyteri pergant ad Imperatores sine literis Episcopo, aut Metropolitani, nisi inuitati fuerint.

171 Sacerdotes poßunt consentire fieri Regibus Iudices; ubi tamen non discriminis sententia præparatur. Quia reprobi, & peccatores iudicauerunt populum, datur intelligi malorum pastorum non licere subterfugere iudicium.

DI-

non potest per literas uotum suum exprimere.

31 *Excommunicati minori excommunicatione possunt eligere; & idem suspensus à canone, non ab homine.*

32 *Electis duobus, si cassatur electio facta à maiori parte, illa facta à minori parte effectum habebit.*

33 *Inimicus non admittitur ad excipiendum contra electum.*

34 *Electionis commodo caret, qui consensit electioni de se factæ per sæcularis potestatis abusum: & ineligibilis erit: & qui celebrat prætextu huiusmodi electionis, suspenditur per triennium.*

35 *Vno contextu electio fieri debet; ac collatio in communi, & publicato scrutinio nequeunt electores uariare, & usus sortis prohibetur.*

36 *Si contradicens electo cessauit pecunia accepta, simoniacus est: non tamen si datur inuito electo.*

37 *Casus, quando non est Simonia.*

38 *Quid faciendum, quod opponitur electo remissiue.*

39 *Qui opponit, non potest pœnitere, quia punitur acsi non probasset.*

40 *Contendentibus duobus super electione etiam si unus moriatur, uel renunciet non potest fieri secunda electio.*

41 *Collatio ualet facta à collatore, præterquam in legato: & si de primo beneficio, quod obtinet, non faciat mentionem.*

42 *De pœna eorum, qui exprimunt maiorem ualore beneficij, ut obtineant cum pensione.*

43 *De renunciatione beneficij, & illius, qui ingreditur religionem non intra annum probationis.*

44 *De reciprocis resignationibus.*

45 *De permutatione beneficiorum.*

46 *De requisitis in obtinendis Parochialibus, & de causis non promouendi.*

47 *De causis residendi: & de Vicarijs adiunctis.*

48 *De dando coadiutore ex causa.*

49 *De unionibus ecclesiarum.*

50 *De noua parochia erigenda ex causis.*

51 *Leprosi possunt ecclesiam cum cymitherio sibi constituere.*

52 *De ecclesia ædificata in præiudicium baptismalis: quia debet destrui, si post denunciationem ædificatur.*

53 *Volēs ædificare tenetur expectare denunciantem per tres menses.*

54 *Indulgentia anni in dedicatione ecclesiæ non excedat.*

55 *Prælatus cum maiori parte capituli contradicente minori potest statuere de expendendo in reparatione fabricæ.*

De iure patronatus.

56 *Acquiritur ius patronatus fundatione, dotatione, & successione.*

57 *Plures hæredes unius patroni uocem tantum unius habent; & quid in discordia agendum sit.*

58 *Quid agere debeat Episcopus in discordia patronorum.*

59 *Patroni possunt inter se conuenire de Rectore alternis uicibus præsentando; & plures præsentari possunt, ut unus eligatur ab Episcopo. Qui si ordinat spretis fundationibus, ordinatio erit irrita.*

60 *Ecclesiæ honorentur à fundatoribus: nam si contradixerint; Episcopus potest auferre reliquias: quod etiam potest facere, si contendant patroni, donec statuant Præsbyterum.*

61 *De possessore iuris patronatus, & quando alius ius patronatus euicerint in iudicio effectu.*

62 *Laici si instituunt; & clerici perperam instituti communione sunt priuati.*

63 *Patronus, quamuis sit clericus, & idoneus, non potest se ipsum præsentare.*

64 *Patronus ante uacationem non potest facere promissionem de præsentando in ecclesia: & decernitur irritum.*

65 *Instrumenta de concessione ecclesiæ sine consensu Episcopi nihil ualent.*

66 *Si patronus successiuè præsentat duos idoneos; & Episcopus secundum instituit: qui possessionem acquirit; istius melior est conditio: Quod fallit in collegio, uel ecclesiastica persona.*

67 *Si Episcopus præsentatum primo loco idoneum maliciosè non admittit, compellitur ad prouidendum de beneficio competenti.*

68 *Episcopo consentiente patrono si concedendo ecclesiā his uerbis utitur, cōcedimur uobis, transfertur ius patronatus; & quod Episcopus temporaliter obtinet in eadem.*

69 *Capitulum habens ius patronatus concedens ecclesiā A. Clerico, ac postea L. præsentatus, præsentandus debet restitui.*

70 *Capitulum sede uacante beneficia ad collationem Episcopi non confert, præsentatos tamen à patrono potest admittere, si idonei sint.*

71 *Præsentatus in sacris non constitutus admittitur, si idoneus sit. & intra tempus ad ordines, quos ecclesia requirit, ualeat promoueri.*

72 *Patronus laicus si trasfert ius suum in ecclesiam, tempus ad præsentandum erit semestre, & translatio efficax est sine assensu Episcopi, & sine eius præiudicio.*

73 *Si Episcopus acquirit ius patronatus Ecclesiæ, ipsa Ecclesia erit libera à iure patronatus.*

74 *Dubitatio, an sit libera ecclesia, quando ius patronatus acquirit Episcopus in mensibus reseruatis Pontifici.*

DISTINCTIO. III.

De decimis.

75 *Decimæ debentur ijs, qui baptizarunt, & præcepto diuino debentur Sacerdotibus nouæ legis.*

76 *Decimæ à laicis non possideantur, & ex decimis census, nec tributa deduci poterunt.*

77 *Quoties oritur difficultas, quia prætendat laicus legitimè decimas possidere, uel se liberum à solutione decimæ,*

cimæ, cõſideratur conciliũ Lateranenſe ſub Alex. III.

78 *Cum commune ius reſiſtit, debet allegari titulus, & probari, & in decima ſi poſſeſſio legitima non probatur præſumitur occupatio.*

79 *Habens campos, & ius decimandi, ſi eos uendat cum omnibus iuribus, &c. non includitur decima; imò eam exiget ab emptore.*

DISTINCTIO. IIII.

De immunitate eccleſiarum.

80 *Immunitas eccleſiarum eſt triplex, localis, perſonalis, & realis.*

81 *Localis prima fuit tempore Conſtantini magni, qui conceſſit libertatem ædificandi eccleſias.*

82 *Statum eſt non alibi quam ſacratis locis ſacramenta adminiſtranda, niſi ex neceſſitate.*

83 *Omnes Baſilicæ cum miſſa debent conſecrari, & de hac conſecratione, & dependentibus, multa.*

84 *Si fundatur cupit eccleſiam conſecrari, conuenit dedicari collata prius donatione ſolemni, ſed non ædificetur antequam Epiſcopus ciuitatis ueniat, &c.*

De prohibitis in eccleſia.

85 *Eccleſia debet eſſe domus orationis: ideo multa contraria ſunt prohibita.*

86 *Ad eccleſias humilis, & deuotis ingreſſus eſſe debet; & quãdo auditur nomẽ Ieſus flectantur genua cordis.*

87 *Omnia ab Eccleſia ſint extranea, quæ diuinũ poſſunt turbare officiũ, aut oculos diuine Maieſtatis offendere.*

88 *Ceſſent in eccleſiis negotiationes; & præcipuè nundinarum, & fori tumultus.*

89 *In eccleſia non exponantur ſuppellectilia, nec propria clericorum, nec aliena, niſi propter hoſtiles incurſus.*

De fugiente ad eccleſiam.

90 *Fugiens ad eccleſiam regulariter non extrahitur ab eccleſia.*

91 *Palatium Epiſcopi gaudet immunitate eccleſiaſtica.*

92 *Publicus latro, uel nocturnus depopulator agrorum, & qui in eccleſia, uel cymitherio delinquunt, ab eccleſia extrahi poſſunt.*

93 *Qui uiolenter extraxerit hominem ab eccleſia, indignus iudicatur ſacra communione.*

94 *Priuilegium Eccleſiæ etiam conceditur atrijs eccleſiæ, uel domui Epiſcopi.*

95 *Maior eccleſia debet habere per circuitum xl. paſſus, minores. xxx. & ſacrilegium committitur confringendo eccleſiam, uel xxx. paſſus circuitus.*

96 *Capellæ, quæ ſunt intra ambitum caſtellorum, non ponuntur in hac triginta paſſum obſeruatione.*

97 *Qui uiolat eccleſiam pro immunitate, ſoluat altari, quicquid emendandum eſt.*

De oratoriis.

98 *Vnicuique fidelium licet in domo habere oratorium: non tamen licet miſſa ibi celebrare ſine conſenſu Epiſcopi.*

99 *In maioribus feſtiuitatibus non licet feſta celebrare in oratorijs; & clerici, qui ijſdem temporibus celebrare uoluerint, à communione priuantur.*

100 *In oratorijs præter orandi cultum nihil agatur; vt concordent opera nomini: & campanæ publicè teneri non poſſunt in oratorijs.*

101 *Oratoria nunc ſunt deſignanda ab ordinarijs ex Concilio Tridentino.*

102 *Ligna eccleſiæ ſunt iniungenda ad aliam eccleſiam aut igni ſunt comburenda.*

103 *Altaris pala, candelabrum & vellum, ſi fuerint uetuſtate conſumpta incendio dentur.*

104 *Mortui non inuoluantur ueſtimentis altaris pœna excommunicationis, Diaconi trium annorum cum dimidio. Præsbyteri ſex cum dimidio.*

105 *Vaſa ſacra non niſi à ſacrario hominibus contrectantur.*

De tranſmutando loca ſanctorum.

106 *Loca ſanctorum ex quibus cauſis tranſmutãda ſint.*

De immunitate perſonali, & reali.

107 *Immunitas ampla circa decimas ex Concilio Pariſienſi.*

108 *Epiſcopi contenti leuitica portione tanquàm filij ſummi Regis à terrenis exactionibus ſunt immunes.*

109 *Epiſcopi, qui prædia, uillas, caſtella, & ciuitates poſſident Cæſari debent tributa.*

110 *Apoſtoli præuidebant futuram eccleſiã in gentibus: iccirco prædia in Iudæa non fuerunt adepti, ſed eccleſia poſtea facta, magna prædia ei tributa ſunt.*

111 *Prædia quare non fuerint alienata à Sacerdotibus, et fidelibus.*

112 *Epiſcopi reſeruare debent omnia, quæ fuerint eccleſiæ, excepta neceſſitate.*

113 *De quibus poſſint teſtari eccleſiaſtici uiri.*

114 *Aurum habet eccleſia propter pauperes, & uaſa ſunt precioſa quæ redimunt animas à morte: & uaſa ſacra non ſunt alienanda, niſi pro redemptione captiuorum.*

115 *Epiſcopi gloria eſt pauperibus opibus prouidere ignominia proprijs diuitijs ſtudere.*

116 *Eccleſiaſtici uiri talijs, & exactionibus ne grauentur, excommunicatione prohibetur, de quo amplè.*

117 *Si fuerit neceſſitas, vel vtilitas, ut laicorum facultates non ſuppetant, Rom. Pont. conſultò ſubſidia dentur.*

108 *Tempore neceſſitatis clerici non excluduntur à murorum uigilijs, ut cunctis uigilantib. ciuitas melius cuſtodiatur.*

119 *Pœna contra impedientes literas impetrari à Sede Apoſtolica ſuper cauſis ad forum eccleſiaſticũ pertinentibus etiam contra officiales ciuitatis, niſi ſtatutum impediens deleuerint.*

120 *Domini tẽporales ſunt excõicati prohibẽtes ſubditis ne cõia obſequia exhibeant perſonis eccleſiaſticis.*

121 *Quia titulus de Iudæis tractat de priuilegijs Chriſtianorum, & de prohibitis ipſis Iudæis; ideo de hac materia hic ponitur ſatis amplè.*

DISTINCT. V.

De rebus ecclesiæ non alienandis.

QVARTE PARTIS

Ali-

97 Sen-

97 *Sententiæ iniquæ non statur, quamuis causa sit commissa appellatione remota.*

98 *Sententia executioni mandatur, quando contra ius lata non sit, quamuis contra ius litigatoris.*

99 *Qui non appellat, uidetur sententiæ paruisse; & qui recipit breuiorem terminum longiori renunciat.*

100 *Quamuis non exprimātur omnia in sententia, tamē à suo Iudice lata præsumitur, legitimè esse processum.*

101 *Res inter alios acta tertio non præiudicat; fallit, quando primus sustinet sequentem agere.*

102 *Ordo iuris, & rigor æquitatis seruandus etiam si Pont. iudicat.*

103 *Si sententia fertur contra priuilegium in iudicio exhibitum intelligitur reprobatum.*

104 *In oppositione contra sententiā de conspiratione, si constat Iudicem conspiratorum dicta secutum, irritatur sententia.*

105 *Si autem constat de delicto per alios, sententia confirmatur.*

106 *Cōdemnatio in parua summa in actione iniuriarum non infamatur.*

107 *Duobus Iudicibus ordinaria iurisditione contrarias sententias proferentibus tenet illa pro reo, non pro actore.*

108 *Si profertur ex delegata iurisditione, utraque pendat ex arbitrio delegātis.*

109 *Cum agit quis aliqua causa non expreßa, non respicitur accepti iudicij tempus, nam sufficit ex causa superuenienti intentionem esse fundatam.*

110 *Sententia arbitrorum sufficit ab uno recitari, si utatur plurali numero, sed in electionibus contra sententiam, quia singulari numero profertur.*

111 *Sententia scripta recitatur à Iudice, & fallit in Episcopo, & sedendo, non stando, proferri debet.*

112 *In causis pecuniarijs uictus uictori condemnari debet in expensis, nisi sit contra absentem iudicatum, & compensatio fit expensarum primæ instantiæ cum appellationis.*

113 *De sententia Henrici.* VII. *contra Rubertum Siciliæ Regem plenè.*

114 *In causa matrimonij sententia non transit in rem iudicatam.*

115 *Si non appellatur intra decendium recurritur ad remedium restitutionis in integrum de quo aliqua digna.*

116 *Sed est remedium restitutionis in integrum non solum ad appellandum, sed etiam generale in multis casibus.*

117 *De arbitris materia.*

De appellationibus.

118 *Appellatus aut extra iudicialiter aut in iudicio.*

119 *In iudicio appellatur aut ante sententiam, aut post sententiam.*

120 *De hac appellatione ante sententiam, quod debet habere causam, & non sit friuola multa.*

121 *Iudex, à quo, si grauamen reuocat, licitè potest in causa procedere.*

122 *Et idem si appellans se remouet ab appellatione.*

123 *Causa omnis appellationis intra annum debet terminari & appellatio generalis non admittitur.*

124 *Appellans si renunciat appellationi, & iterum grauatur, post iterum appellare.*

125 *Multi casus in quibus liberè potest appellari.*

126 *Datur breuium ex causa, nisi Iudex restrinxerit tempus.*

127 *Si per impotentiam omissa sit appellatio, uel malitiose non sit recepta, ueritati non præiudicatur; & iustus metus excusat & ad appellandum, & prosequendum.*

128 *Conceditur appellatio raptori, & pro minimis causis.*

129 *Si remedium appellationis tollitur, idem seruatur in recusatione Iudicis.*

130 *De termino concedendo ad prosequendam appellationem.*

131 *De appellationibus circa electiones.*

132 *De commissione causæ appellatione remota.*

133 *De itineris arreptione ad prosequendam appellationem, & effectus istius.*

134 *Et nuncij misi ad Sedem operantur uim appellationis.*

135 *Quia etiam plus est Papa causam ad se aduocare, quam ad eum prouocare.*

136 *De suspitione Iudicium aliqua.*

137 *Citatus ad Papam, & inferiorem, tenetur coram inferiore uenire allegaturus appellationem ad Papam.*

138 *De appellatione à ciuili Iudice ad Papam.*

139 *De appellante non comparente effectu.*

140 *De appellationibus à Canonici, & Abbatibus, in delictis.*

141 *De excommunicatis appellantibus.*

142 *De appellatione eorum, qui iurant, quòd stabunt mādatis ecclesiæ.*

143 *Non appellatur ab eo, qui publicat excommunicationem.*

144 *De appellatione ante excommunicationem.*

145 *De appellatione, quia inhibitio non sit seruata.*

146 *Et quamuis in negotio principali lis non sit contestata, procedi potest in appellatione grauaminis.*

147 *Appellatio est legitima, si recipiuntur testes lite contestata, propter confessionem aduocati reuocatam eadem die.*

148 *Quamuis constet de exceptione proposita, si non constat appellatum esse hac de causa non habet effectum appellatio.*

149 *A sententia bis confirmata non appellatur.*

150 *De appellatione omissa in exceptione.*

151 *De succumbente in exceptionis appellatione.*

152 *Quando appellatur ad Archiepiscopum omisso Episcopo.*

153 *De appellatione ab inferioribus Episcopi.*

154 *Appellans ad Archiepiscopum in una causa non* exi-

QVINTA PARS

De nuptijs, & gradibus.

trimonium, quamuis machinatio effectum non habuerit.

47 *Tertiò separatur thorus ex nimia sæuitia uiri.*

48 *Separatio non statim fit instituta accusatione.*

49 *Quartò fit separatio ex ingressu religionis consensu alterius coniugis, & ualet consensu, si remanens non sit suspectus incontinentiæ.*

50 *Maritus professus religionem non consentiente uxore ea mortua ad monasterium reuerti debet.*

51 *Quando uxor consentit marito intranti religionem, licet per dolum, non potest eum repetere.*

52 *Si mulier credens maritum mortuum habitum religionis assumpsit, post obitum uiri non cogitur ad obseruantiam, quamuis consultius eam obseruabit.*

53 *Vir præter uxoris assensum peregrinationis ad terram sanctam uotum implere potest; & uxor alteri nubere prohibetur; nisi de morte certum nuncium receperit.*

54 *Non omnes matrimorium accusare possunt: & qui possint accusare.*

55 *Factis denuncijs, regulariter qui tacent, non admittuntur ad accusandum.*

56 *Vxor non potest dimitti sine iuditio ecclesiæ, sed si impedimentum est notorium Episcopus debet dissoluere matrimonium.*

57 *De separatione facta ex depositionibus testium, multa.*

58 *Quando uxor asserit se non fuisse cognitam, quid agendum sit, & dum pendet iudicium super allegata consanguinitate, coniuges debent uiuere separati.*

59 *Separato matrimonio filij geniti ante diuortium legitimi sunt & in paternis bonis succedunt, & si uxoratus cum alia contrahit in facie ecclesiæ proles inde nata legitima reputatur.*

60 *Si separata uxor alij nubet, & filios suscipiat, legitimi sunt.*

61 *Proles nata ex adulterio uiuente marito, si constat de adulterio, illegitima est.*

62 *De naturalibus legitimatis per subsequens matrimonium.*

63 *Quando uir, & mulier dicunt aliquem non esse filium, & quando publicè uir filium cognouit aut ex cohabitatione decem annorum.*

64 *In sententia diuortij pronunciatur dotem restitui, sed si propter adulterium separatio fit, dos amittitur.*

65 *Nubens mulier infra annum luctus non incurrit infamiam iuris ciuils: Perdit tamen acquisita ex liberalitate uiri.*

66 *Mulier consiliata cum alijs in mortem mariti, si super uixerit marito, erit absque spe coniugij.*

67 *Quæ filium interficit, hortatur ab Episcopo, ut transeat ad Monasterium, si repugnante carne noluerit, datur ei licentia nubendi.*

68 *Causæ matrimoniales iudicantur ab Episcopo, & non compromittuntur.*

69 *De adulterio, & cur prohibitum sit, & de remedijs contra hoc uitium, plenè ex Catechismo remissiuè.*

70 *Status illorum, qui contrahunt inualidè, & postea recusant contrahere, prout promiserunt, quis sit, plenè.*

PARS SEXTA.

De Iudicijs pœnalibus, & censuris ecclesiasticis.

DISTINCTIO. I.

De accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus.

1 *In omni negotio interueniunt Iudex, accusator, reus, & tres testes.*

2 *Si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus.*

3 *Accusatorum personæ non recipiuntur sine scripto; sed aduersus Præsbyterum non absque duobus, uel tribus testibus.*

4 *Quando quis pœnituerit accusasse, quid agendum sit.*

5 *Accusatorum temeritas multis modis detegitur.*

6 *Conuicium non est habendum pro accusatione.*

7 *Quando accusatis non datur licentia criminandi.*

8 *Nullus accusator præsumat esse Iudex, uel testis.*

9 *Quando Laici nn admittantur ad accusandum clericos, ac etiam Clericus quandoque prohibetur.*

10 *Subdiaconus calumniose accusans priuatur officio.*

11 *Cum accusator facit gratiam, Iudex debet diligenter inquirere.*

12 *In inquisitione si per collusionem excessus remanent incorrecti, & integro proceditur.*

13 *Confessus crimen punitur, etiam quod non esset diffamatus:*

14 *Pœnitentes publicè Sacerdotes accusare non possunt, nec etiam Monachi.*

15 *Clericis si multa crimina obijciuntur, & unum ex his non probatur, ad cætera non admittetur accusator.*

De inquisitione.

16 *In inquisitione multi repelluntur.*

17 *Quando clamosa intimatio nō processit, ex paucorum dictis nullus damnatur.*

18 *Propter famam, & deponentium credulitatem duntaxat ad depositionem non proceditur.*

19 *Ad corrigendos excessus, qua forma procedat Prælatus.*

20 *Cruciatibus non est extorquenda confessio.*

21 *Non potest humano condemnari examine, quem Dominus suo reseruauit examine.*

22 *Si omnia in hoc sæculo uindicata essent, locum diuina iudicia non haberent.*

23 *Sacerdotes carceribus ergastulis retrudi non debent, ut territi uoluptatibus faueant.*

24 *Testimonium non accipitur eorum, qui non sunt in ecclesia.*

25 *De parentibus, in quorum lecto infantes mortui reperiuntur.*

26 *Ob furta in monasterio missa celebratur, ut omnes com-*

casu fortuito alium puerum, & interijt.

De episcopi delictis grauibus, ipsoque, & clerico percussore.

175 *Episcopus directè, uel indirectè, si est causa homicidij, indignus reputatur altaris ministerio: unde monetur cedere Episcopatui.*

176 *Episcopus si crudeliter aliquem uerberari fecit, licet exinde non credatur defunctus, duobus mensibus suspenditur à celebratione missarum.*

177 *De pœna iudicis ordinarij, uel delegati, qui contra conscientiam, & iustitiam in iudicio quicquam fecerit.*

178 *De pœna Presbyteri, qui fuit in conflictu etiam illorum, qui uiolentiam reprimebant, si aliqui dicuntur occisi.*

179 *Presbyter si ira commotus aliquem interfecerit, & si animum occidendi non habuerit, perpetuò tamen depositus erit.*

180 *Si quis non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens ceruice fracta interijt, presbyter suspenditur à missarum solemnijs.*

De crimine falsi.

181 *Pœna falsi est excommunicationis, depositionis, & traditionis curiæ sæcularis priuationis officiorum, beneficiorum, & maior in clericis, quam laicis. Item in illis, qui per se falsitatis uitium exercent.*

182 *Propter rasuram paucarum literarum in loco non suspecto rescriptum non probatur falsum.*

183 *Literæ quando sint falsæ ex cap. v. & vi. de crimine falsi.*

184 *De pœna Clerici falsantis sigillum principis.*

De maledicis.

185 *Clericus si uerba protulit contra summum Pont. & Ro. ecclesiam à temeritate compescendus est.*

186 *Pœna blasphemantis Deum, aut aliquem sanctorũ, & maxime beatam virginem.*

De clerico excomm. depo. uel interdicto.

187 *De pœna Presbyteri confitentis se corporaliter lapsum ante ordinationem.*

188 *De seruientibus altari si fragilitas carnis deliquerint, & pœnituerint.*

189 *Episcopus, presbyter, uel Diaconus iustè depositus ministrabit, perpetuò ab ecclesia abscinditur.*

190 *Degradatus, uel suspensus celebrans ante absolutionem excommunicatur. Excommunicati uerò celebrantes perpetuò deponuntur.*

191 *Clericus, qui duellum obtulit, uel susceperit, merito deponendus est.*

192 *De Episcopo, qui suam ecclesiam deseruerat, & aliã occupauerat.*

193 *Excommunicatus celebrans potest omnibus beneficijs spoliari.*

194 *Clericus celebrans in loco interdicto beneficijs priuatur. Monachi in arctiori monasterio detruduntur.*

195 *Ignari suspensione celebrantes excusantur, nisi fuerit crassa.*

196 *Excommunicatus minori celebrans non est irregularis, sed peccat conferendo sacramenta; sed illa collata effectu non carent.*

197 *Si Clericus contra probibitionem superioris cõioni excõmunicatorum se ingesserit, excommunicabitur.*

De excessibus Prælatorum.

198 *Prælati debent se abstinere à grauaminibus Subdiaconorum; & similiter excessus clericorum debēt corrigere.*

199 *Cum nunciantur facinora presbyteri, diligenter scrutatur, ut quæ uera sunt, possint aperiri.*

200 *Principalis persona dicens ueritatem de re sibi nota habetur pro teste; quia adhibito uno sunt duo.*

201 *Clerici contra naturam incontinentes detrudãtur in monasterium, laici excommunicentur.*

De iniurijs, & damno dato.

202 *Damnum datum imperitia, vel ignorantia, non excusat.*

203 *Dominus pro damno animalium tenetur, nisi ea pro noxa det: quod non sufficit, si sint fera animalia non adhibita diligentia.*

204 *Non intelligitur occasionem damni dare, qui contingentibus, ut accideret, nihil omisit.*

205 *De pœna libelli contra alterius famam conscripti.*

De pœnis.

206 *Ea, quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequēti sententia condemnantur.*

207 *De pœna Sacerdotis, & clerici depositionis, & degradationis.*

208 *Clerici coram sæculari Iudice conuicti, vel confessi, propter hoc non condemnantur à suo Episcopo.*

209 *Clerici confessi, aut conuicti coram Episcopo suspendendi sunt à suis ordinib. vel altaris ministerio perpetuò remouendi, nisi sint crimina, propter quæ suspendi debeant, uel deponi.*

210 *De adulterijs, & alijs criminibus minoribus Episcopus dispensat post peractam pœnitentiam.*

211 *Clericus excommunicatus per manuum iniectione si scienter ordinatur, à susceptis ordinibus perpetuò deponitur, si ius, vel factum ignorauit, non absoluitur sine mandato Papæ.*

212 *De regulari, qui percutit clericum, & scienter ordinari se fecit, sed ignorat ius, vel factum; & factum non est graue, aut si est graue.*

De degradatione actuali.

213 *In degradatione actuali, quæ requirantur.*

214 *Episcopus solus procedit ad verbalem depositionem.*

215 *In degradatione actuali proceditur ab Episcopo cum Abbatibus, aut personis in dignitate constitutis, & iuris scientia commendabilibus.*

216 *Quilibet depositus pro excessibus non traditur Iudici sæculari.*

217 *Potest quis puniri aliquando pœna carceris.*

218 *De pœna percutientis, aut capientis Cardinalē; quæ extenditur ad filios, & nepotes.*

219 *De satisfactione fienda cum tales absoluentur.*

Hae

220 Hæc pœna potest extendi ad collaterales fratrum, uidelicet, nepotes, & pronepotes.
221 De pœna insequentis familiares Papæ vel Cardinalium.
222 De pœna (quod absit) occidentis Cardinalem.
223 Principes uti deben legibus contra sacrilegos, quas Catholici Principes ediderunt.
224 De pœna percutients Episcopum, capientis, uel mãdantis, uel ratificanis, & aliorum.

De sententia proferenda.

225 Deus illum reum non habet, quem iniustè iudex cõdemnat.
226 Iudices ecclesiastici præsertim in sententijs æquo libramine iudicabunt omisso odio, fauore, timore, aut præmio.
227 Sententia non fertur, nisi contra cõuictum, aut spon te confessum.
228 Absens non iudicatur, nisi ex contumacia.
229 De exemplo Domini, ut nos a præcipitanda sententia compesceret.
230 Sententia est iniusta etsi criminosus, quantum ad se reportet iustam sententiam, si iudex nõ amore iustitiæ, sed liuore odij in eum sententiam dedit.
231 Qui rectè iudicat, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat. Item ij, qui pro temporali commodo iudicant.
232 Iudex non potest uendere iustam sententiam, nec testis uerum testimonium, quamuis aduocatus uendat iustum patrocinium, & iurisperitus uerũ cõsilium.
233 Nam pauper dum non habet, quid offerat, in iudicio contemnitur.
234 Illa est cautela laudabilis, in quo totum ratio agit; quia dum iusto amplius irascimur, & uolumus aliena coercere peccata, grauiora committimus.
235 De lege Impp. ut sententiæ super animaduersione prolatæ in diem trigesimum ab executione differuntur.
236 Iustitia non est seruanda sine misericordia.
237 Omnis, qui iustè iudicat, stateram in manu gestat iustitiæ, & misericordiæ.
238 Qui Dei iustitiã oculis suis præponit, semper timet, & tremit, ne à iustitia cadat.
239 Non morientem mortificat, qui iustum damnat; & non uicturum uiuificat, qui reum à supplicio soluere conatur.
240 Quos Deus per compunctionis gratiam uisitat, illos pastoris sententia absoluat: quia debet ei pœna amoueri, qui non erubuit confiteri, quod fecit.
241 Plus in corrigendo agit beneuolentia, & exortatio, quàm sæueritas, & comminatio; & plus charitas, quàm potestas.
242 Facile a lege Iesu Christi discedit, qui dominari magis, quàm consulere subditis placet.
243 Qui emendat uerbere, & dimittit peccatum, quo læsus est eleemosinam facit: quia multa bona præstantur inuitis.
244 Tria sunt genera eleemosinarum, corporalis, spiritualis, tertia delinquentes corrigere.
245 Item duæ sunt eleemosinæ, una cordis, alia pecuniæ; & illa cordis melior est.

DISTINCTIO. II.

De ecclesiasticis censuris.

246 Censuræ nomine interdictum, suspensio, et excommunicatio compræhenditur.
247 De suspensionis pœna multis casibus.
248 De purgatione canonica aliqua.
249 Presbyter, si est diffamatus, suspẽditur ab officio; sed si immanitas sit criminum, à beneficio ét suspẽditur.
250 Ex infamia uulgata graui scandalo, & uehementi suspitione purgatio 14. sui ordinis inducitur.
251 Forma purgationis.
252 Casus, in quibus non datur purgatio, sed sententia cõdemnationis promulgatur.
253 De alijs tribus casibus suspensionis.
254 Casus octo suspensionis ex Concilio Tridentino.
255 Pro peccato mortali, quò ad se, quilibet est suspẽsus: quò ad alios non; nisi peccatum notorium sit.
256 A Clericis, & Presbyteris quanquàm fornicarijs, quandiu tolerantur, licitè sacramenta recipiuntur. A notorio autem abstinendum est, non ex defectu sacramenti, sed ad ipsorum emendationem.
257 Sententias suspensionis non debent iudices fulminare sine debita maturitate.
258 Ecclesiarum prælati si suspensi diuina officia exequũtur, irregularitatem incurrunt.
259 Episcopi propter executionem Pontificalis officij suspensionis sententiam non incurrunt, nisi expressa mentio habeatur.
260 De suspensione ex Manuali confess. ca. 27 a nu. 151. usque ad 163.

De sententia excommunicationis.

261 Non contradicit Euangelio, qui malos excommunicat, quia hoc fit, ut spiritus excommunicati saluus fiat.
262 Qui iniustè aliquem excommunicat, potius oberit, quàm ei, qui hanc iniuriam patitur.
263 Sententia Pastoris siue iusta sit, siue iniusta, timenda est.
264 Iniusta tamen sententia non tantum curatur, sed iustus si iniustè maledicitur, non est ligatus apud Deũ; sententiæ tamen parere debet.
265 Traditur quis Satanæ in interitum carnis, ut saluus fiat spiritus eius. Sed dupliciter traduntur homines in potestatem Diaboli.
266 Si episcopus Parochianum alterius Episcopi pro depredationis causa excõmunicauit pro communi utilitate talis Episcopus non debet grauiter ferre.
267 Clericus, qui propter districtionem ad sæcularem iudicem confugerit, & is solatium defensionis impen-

SEPTIMAE PARTIS.

De foro conscieniæ.

Multi

18 *Multi eriguntur; multi tolerantur; multi nesciunt; donueniant Dominus: ne peruersè malos uitando qumittat in gehennam.*

19 *Homo n iudicatur ab homine iudicio suspitionis.*

20 *Mali ngaudeant; quia plures sint sibi similes; quia non min ardebunt.*

21 *Fratreneccantem secreto in te ipsum secretum quęre, cumrrigis: nam si arguitur coram omnibus; qui corrit proditor est.*

22 *Propterolerantiam securitas præpositis non tribuitur: tcratio fit; quando mali coerceri non possunt; alias sab pace secordia, & segnitia, non est dormitandu.*

23 *A corrctione cessandum non est; quamuis tunc coectione proficiat homo, cum miseretur Deus.*

24 *Cum pecutio corporalis imminet, non additur afflictio flællatis, cum ignoretur, an pro uindicta contingat Di iudicium.*

25 *Multi Scerdotum profitens persequi culpam zelo Dei; saclegij facinus incurrunt.*

26 *Qui seros Dei accusat; ut meliores fiant, in uanum laborat; uia si in hoc sæculo omnia uindicata essent; diuina idicia cessarent.*

27 *Nemo præsumat non posse errare; cum Petrus, & Dauid grauiter peccauerint.*

28 *Non est maleuolus; qui crimen alterius indicat, quia sic corriere potest.*

29 *Non omis, qui parcit, amicus est, nec qui uerberat, inimics.*

30 *Melica surt uulnera amici, quam oscula inimici.*

31 *Ampius quam Deus, nemo amare potest, & tamen ipse non cessat terrere.*

32 *Qui ex charitate crimina defert, benefacit: qui insidiardo reuelat arcana amici, male agit.*

33 *Cum humana fragilitate peccatum committitur, miserandum est, non linguæ iniquissimorum debent insurgere.*

34 *Fideles ab omni maledicto immunes sint.*

35 *Sancti uiri amore iustitiæ aliquos maledicunt.*

36 *Et qui negligunt consuetudinem maledicendi incurrunt immunditiam labiorum, & inquinamenta oris.*

37 *Ad humilitatem bonorum linguæ malorum contra eos insurgunt, ut culpa nata ex ore laudantium suffocetur.*

38 *Tristari debemus de bono, quod falsò de nobis dicitur, & si malum, quod dicitur, abest, lætari debemus.*

39 *Bonos malis persequuntur instigante Diabolo, quia interpellant pro populo; & digniores facilius exaudiuntur.*

40 *Diabolus non cessat persuadere detractiones pastorum, ut non tenentibus ipsis frena, lasciuiant in perniciem.*

41 *Peius malum non est, quam Christianos suis inuidere Sacerdotibus.*

42 *Sed aliquando pro meritis plebis sæpe Pastores deprauantur, ut procliuius corruant, quis eos sequuntur.*

43 *Qui peccata aliena corrigunt, sua relinquant: Et iudicet de errore alterius, qui non agit eadem, quæ punienda putat.*

DISTINCTIO. II.

De pœnitentia.

44 *De pœnitentia, & quando proprius Sacerdos declinetur, & non absoluit de casibus reseruatis.*

45 *Data licentia eligendi confessorem, ille non absoluit de casibus reseruatis.*

46 *Qui petierit pœnitentiam, & oppressus non adimpleuerit, per manus impositionem reconciliatur.*

47 *Deputatis ad supplitium pœnitentia, & Eucharistia non denegatur.*

48 *Denegatur pœnitentia ijs, qui in rapinam fecerint, nisi ablata restituant, si poterunt, uel securitatem fecerint de emendando.*

49 *Raptoribus in sanitate de peccato corde contrito non denegatur uiaticum: sed Clerici non intersint eorum sepulturæ, sub graui pœna.*

50 *Qui occidit Presbyterum xij. annorum pœnitentia imponitur, & semper careat militiæ cingulo, & sine spe coniugij.*

51 *Parentibus, circa quos pueri reperiuntur oppressi, est pœnitentia trium annorum, unius in pane, & aqua.*

52 *Pœnitentia iniungitur consideratis circunstantijs.*

53 *Confessio illorum recipitur, qui asserunt se abstinere non posse, quia saltim datur consilium.*

54 *Mulieri, quæ partum supposuit, uel de adulterio prolem suscipit, & timet marito confiteri, non denegatur pœnitentia, quæ à Sacerdote discreto imponitur.*

55 *Quia infirmitas causatur plerunque ex peccatis, medici monebunt infirmos, ut auocent medicos animarum; sed non suadeant utile corpori nociuum animæ.*

56 *Tribus modis impletur omne peccatum, suggestione, delectatione, & consensu.*

57 *Ex suggestione, si delectatio non sequatur in animo non est peccatum.*

58 *Sæpe caro trahit in delectationem, & animus consentit.*

59 *De pollutione nocturna.*

60 *An ea, quæ alienata mente fiunt, sint punienda, & de ignorantia iuris, & facti.*

61 *De coactis peccare.*

62 *De furiosis, & impuberibus peccantibus.*

63 *Ebriosi delinquentes uenia digni sunt.*

64 *De occisione insanientis, & irati.*

65 *Virgo oppressa in persecutione in gratia tanquam uirgo suscipitur: quia non opera quærit, sed uoluntatem.*

66 *Non usus rerum, sed libido in culpa est.*

qui magis prodesse possunt, quàm obesse periuro.

156 *Quacũque arte verborum quis iurat, Deus accipit, sicut ille, cui iuratur, intelligit.*

157 *Periurus est, qui super lapidem iurat; quia nõ lapis, sed Deus audit, qui te fallentem punit.*

158 *Diuina iudicia aures talia foris audiunt, qualia ex intima proferuntur.*

159 *Inter iuramentum, & locutionem non est differentia.*

160 *Innocens de adulterio, si iurat se immunem, prout in cedula manu tenta, si in ea scriptum sit reum esse, non est periurus.*

161 *Qui peierare paratus est, iam periurus esse uidebitur.*

162 *Quia Deus non ex operibus iudicat, sed ex cogitatione, concluditur iuramenta à Deo iudicanda esse secundum intentionem præstantis, non recipientis.*

163 *Tunc verò accipiuntur, sicut ille, cui iuratur, quando caliditate uerborum iuratur. nã duplicitatis Deus est aspernator.*

164 *Paruuli ante annum xiiij. non coguntur iurare.*

165 *Non solum in factis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est. & quoties loquimur non in opportuno tempore, aut loco, toties sermo malus procedit.*

166 *Non minus est periculum in lingua mentiendo, quã manibus sanguinem fundendo.*

167 *Qui iniustè iudicat, Iesum prosequitur; & qui veritatem pro pecunia negat, Deum negat, vel vendit.*

168 *Negant Christum, qui factis agunt ea, quæ peruersa sunt.*

169 *Qui Christianum se esse negat, Christum negat.*

170 *Transgrediens veritatem etiam est, qui non liberè ueritatem pronunciat, aut non liberè eam defendit.*

171 *Qui dixerit iustum iniustum, & iniustum iustũ, abominabilis est apud Deum.*

172 *Clerici non sunt rogandi instrumentis; sed si euentu causæ interfuerint episcopus prouidebit; ut aut coram se, uel iudicibus competentibus veritatem testificentur.*

Ex præcepto, Ne occidas.

173 *Aliquando potius peccat, qui causam mortis præbet, quàm ille, qui occidit. Nec tamen omnes qui causa alienæ mortis est, reus est.*

174 *Nemo potest seipsum occidere, nec per molestias temporales, nec propter peccata, nec desiderio melioris uitæ.*

175 *Qui occidunt iubente Deo, non peccant; nec qui Deo auctore bella gesserunt.*

176 *Cum minister iudicis occidit eum, quem Iudex iubet occidi, si id sponte facit, homicida est: nam boni officia possunt implere bono animo, ut sint hominis liberatores.*

177 *Non est crudelis, qui crudeles iugulat: & non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.*

178 *Minister Dei est, qui inuitus homicidium facit; & quando interficitur impius, Christus infunditur.*

179 *Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi.*

180 *Prodest sæueritas Principum ecclesiæ; sed etiã prodest ecclesiæ intercessio: quia omnia agenda sunt cũ charitate.*

181 *Reos sanguinis defendat ecclesia; ne effusione sanguinis particeps fiat.*

182 *Qui publica potestate functus reos morti tradit, præcepti, Non occides, non est transgressus.*

183 *Tyrãnus laudatur, si subditos clementer tractat, & Rex, si tyrannicè sæuiat.*

184 *Est error tenere licere Tyrannos occidere.*

185 *An militare peccatum sit, pro negatiua multa faciunt.*

186 *Respondetur præcepta patientiæ non tam corpore, quàm præparatione cordis retinenda sunt.*

187 *Agenda sunt multa cum inuitis quadam benigna asperitate.*

188 *Si Respublica Christiana præcepta custodit, etiam bella sine beneuolentia non geruntur.*

189 *Potest quis Deo placere, qui armis bellicis ministrat; quia bellum exercetur, vt pax quæratur.*

190 *Non culpatur in bello, qui moriuntur quandoque morituri, vt dominentur in pace victuri.*

191 *In bellis culpatur nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas; militare non est delictum, nisi militetur propter prædam.*

192 *Summa est laus militiæ Reipublicæ utilitatibus obedientiam exhibere.*

193 *Iustum est bellum, quod geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa.*

194 *Cum iustum est bellum, nihil interest, vtrum apertè pugnet, an ex insidijs.*

195 *In bello, quod iubet Dominus, ductor exercitus non est auctor belli, sed minister.*

196 *De iusto bello Leonis Papæ, & Adriani II.*

197 *Si non vrget necessitas, omni tempore abstinendum est à prælijs; cum importunitas vrget, etiam quadragesimali bello parcendum non est, exemplo B. Gregorij, in aliquibus casibus.*

198 *Clericis non licet militiam exercere: nam si in bello, vel rixa, moriuntur, oratio, vel oblatio, pro illis non offertur.*

199 *Episcopi nec etiam contra Piratas debent inuigilare, dicente Gregorio Papa Longobardorum Regem non fuisse, si in mortem eorum voluißet se immiscere.*

De

De pœnitentia deneganda.

237 *Reus est animarum Presbyter, qui pœnitentiam, morientibus abnegat, dicente Domino, quacunque die conuersus fuerint peccator, uita uiuet, & non morietur.*

238 *De pœnitentia ab infirmis in periculo mortis,: & effectus si à periculo conualuerint.*

239 *De ijs, qui pœnitentiam publicam egerunt, quia ordinarij inspiciunt loca tempora religionis illorum.*

240 *Pœnitentibus tempora decernuntur arbitrio Episcopi.*

241 *Pœnitentes publicè die Dominico non ieiunant.*

242 *Suscipi debet pœnitens ex toto corde, & cum gaudio.*

243 *Venientibus ad pœnitentiam graue pondus non imponatur: & melius est modicam pœnitentiam imponere, & propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem.*

244 *Petrus post culpam negationis dispensatione magnę pietatis Princeps Apostolorum est constitutus: ut disceret: qualiter alijs misereri debuisset.*

245 *In pœnitentia quæ considerare peccatorem oporteat.*

246 *De fornicante, quid oporteat fornicantem secundum excellentiam sui status pœnitere.*

247 *Defleat peccator, quia offendens in uno factus sit omnium reus.*

248 *Peccator deflere debet animam proximi: quam Deo fornicator eripuit.*

249 *Timere debet peccator, ne omnia bona, quæ fecit, in uno peccato amittant.*

250 *De omnibus peccatis fornicator dolens relinquat omnia, quæ sine mali admixtione non administrantur.*

251 *Semper deprecetur Deum certus de uenia, abstineat se à multis licitis, qui commisit illicita.*

252 *In eleemosina considerandum non est quantum, sed qua mente, qua affectione det, quod potest. & qui uult temporalium oblatione peccata redimere, prius debet offere mentem.*

253 *Non est diuidenda confessio.*

254 *Pœnitentia delectat; si conscientia bona confortat.*

255 *Fructus digni pœnitẽtia animam captiuam in libertate sument.*

256 *Negotia licita post conuersionem licitè exercentur.*

257 *Qui ex confessione vult veniam peccatorum, quærat Sacerdotem scientem ligare, & soluere.*

258 *De confessione in casu necessitatis.*

259 *Peccator sit in ecclesia, vt vnitas ecclesiæ succurrat.*

260 *De qualitate, & bonitate Sacerdotis: & qui alios alligant, deberent in se timere crimen, quod in alijs censuerunt detestabile.*

261 *De officio spiritualis Iudicis, & illius cautione.*

262 *Caueat Sacerdos, ne corruat; quia etsi pœnitẽtia gratiam acquirere possit; tamen statim non restituitur in potestatem primam.*

263 *Pontifex iustus non cogitur suos sacerdotes semper abijcere, nec mox restituere.*

264 *Tempus pœnitẽtiæ est vsque ad ultimum articulum vitæ, sed periculosè.*

265 *Nemo expectet a peccatis relinqui.*

266 *De pœnitentia latronis.*

267 *Oportet pœnitentiam fructificare; vt vitam mortuo impetret.*

268 *Peccator conuersus vita viuet non tantum versus; & timendum est de pœnitente serò.*

269 *De pœna purgatorij grauissima.*

270 *Mali faciunt aliqua bona; nec turbari debemus; si mali aliqua bona recipiant.*

271 *De prædestinatione.*

272 *Cum legitur, aliquos a Deo aut traditos desiderijs suis, aut obduratos, hæc ipsos meruisse profitemur.*

273 *Prædestinatio semper in bono est.*

274 *Prædestinatio necessitatem non facit.*

275 *Duæ sunt necessitates.*

276 *Quare Tirijs, & Sydonijs non fuerit prædicatum.*

277 *An peccata dimissa redeant, longus discursus.*

278 *Gratia Dei remittuntur peccata, & adiutorium datur, committantur.*

FINIS.

COMPENDIVM IVRIS CANONICI.

OMISSIS DVPLICIBVS, ET EVACVATIS A CONSTITVTIOnibus Rom. Pont. à Concilio Tridentino, & à Catechismo.

AVCTORE FRANCISCO GRATIANO DE GARZATORIB. I. C. ET CANONICO VINCENTINO.

PARS PRIMA.

DISTINCTIO PRIMA.

DE IVRE HVMANO.

1 HVMANVM genus duobus regitur, naturali videlicet iure, & moribus. Ius naturale est, quod in lege, & in Euangelio continetur, quo quisque iubetur, alii facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur, alii inferre, quod sibi nolit fieri, vnde Christus in Euangelio; omnia, quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hæc enim est lex, & Prophetæ. distinct.1.cap.1.

Isid. Omnes leges, aut diuinæ sunt, aut humanæ; diuinæ natura, humanę moribus cõstant, ideoque hæ discrepant; quoniam aliæ aliis gentibus placent. Fas lex diuina est, ius, lex humana; transire per agrum alienum, fas est, ius non est, dicta distinct. 1. cap.2.in princip.

Idem. Ex verbis huius auctoritatis euidenter datur intelligi, in quo differant lex diuina, & humana: cum omne, quod fas est, nomine diuinæ, vel naturalis legis accipiatur: nomina verò legis humanæ, mores iure conscripti, & traditi intelligantur, d. c.2.§. ex verbis.

DE IVRE SCRIPTO, ET NON SCRIPTO.

2 EST autem ius generale nomẽ: multas sub se continens species, d.c.2.in fi.

Ius generale nomen est; lex autem iuris est species; ius autem dictum est, quia iustum est: omne autem ius legibus, & moribus constat: ea d.dist.1.c.Ius naturale. *Idem.*

Lex est constitutio scripta, dist.1.c.lex est.

Mos est longa consuetudo, de morib.tãtummodo tract. dist.1. c.mos est.

Consuetudo autem est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur: cum deficit lex. Nec differt, an scriptura, an ratione consistat, quoniam & legem ratio commendat. Porrò si ratione lex cõsistat, lex erit; omne iam, quod & ratione consistit duntaxat; quod religioni conueniat, quod disciplinæ congruat, quod saluti proficiat; vocatur autem cõsuetudo, quod in communi est vsu; cum itaque dicitur, non differt, vtrum consuetudo scri-

ptura, an ratione consistat; apparet, quòd cõsuetudo est partim redacta in scriptis, partim morib. tantum vtentium est reseruata. Quæ in scriptis redacta est, constitutio, siue ius vocatur, quæ verò in scriptis redacta nõ est, generali noĩe consuetudo videlicet appellatur. dis.1.c. consuetudo.

DE IVRE NATVRALI GENTIVM, ET CIVILI.

3 Ivs autem, aut naturale est, aut ciuile, aut gentium, dist.1.c.ius autem.

Isid. Ius naturale est, commune omnium nationum, eo quòd vbique instinctu naturæ, non constitutione habetur aliqua, vt viri, & fœminæ coniunctio, liberorum successio, & puerorum educatio, communis omnium possessio, & omnium vna libertas; acquisitio eorum, quæ cœlo, terra, mariq; capiuntur; item depositæ rei, vel cõmodatæ pecuniæ restitutio, violentię per vim repulsio; nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam iniustum, sed naturale, æquumque habetur, distinct. prima, cap. Ius naturale.

Ius ciuile est, quod quisque populus, vel ciuitas sibi proprium diuina humanaque causa, constituit, dist. prima, c. Ius ciuile.

Ius gentium est sedium occupatio; ædificatio, munitio, bella, captiuitates, seruitutes, postliminia, fœdera pacis, induciæ, legatorum non violandorum religio, cõnubia inter alienigenas prohibita. Hoc inde, Ius gentium appellatur, quia eo iure omnes ferè gentes vtuntur, distin. prima, cap. Ius gentium.

DE IVRE MILITARI.

4 Ivs militare est belli inferendi solemnitas, fœderis faciendi nexus, cigno dato egresio in hostem, vel pugnæ commissio, Item signo dato receptio, Item flagitii militaris disciplina, si locus deseratur, Itẽ stipendiorum modus, dignitatũ gradus, præmiorum honor, veluti cum corona, vel torques donatur, Item prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus, & laboribus iusta diuisio, ac Principis portio; distin. prima, cap. Ius militare.

DE IVRE PVBLICO.

5 Ivs publicum est in sacris, in sacerdotibus, & Magistratibus, distin. eadem, cap. Ius publicum.

DE IVRE QVIRITVM.

6 Ivs Quiritum est propriè Romanorum, quod nulli teneãt nisi Quirites, idest Romani, in quo agitur de legitimis hæreditatibus, vel curationibus, uel de contractibus, de Tutelis, de vsucapionibus, quæ iura apud nullum alium populum reperiuntur, sed propria sunt Romanorum, & inter eos solos constituta dist. prima, c. fi.

Constat aut Ius Quiritum ex legibus, & plebiscitis, & senatusconsultis, & constitutionibus Principum, ex Edictis senatorum, siue responsis Prudentum. distinct. secunda, cap. primo.

Lex est constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt, distinct.2.cap.2.

Plebiscita sunt, quæ plebes tantum constituerunt, & vocantur plebiscita, eo quòd ea plebs sciat, vel sciscitatur, & rogat, ut fiat, distin.2.cap.3.

Senatusconsultum est, quod tantum senatores populis consulendo decernunt, dist. 2.cap.4.

Constitutio, vel edictum est, quod tantum Rex, uel Imperator constituit; vel edidit, distin.2. cap. constitutio.

Responsa Prudentum sunt, quæ iurisconsulti respondere dicuntur consulentibus, distin.2.cap. responsa.

Quædam etiam leges dicuntur ab iis, qui eas condiderunt, ut, Consulares, Tribunitiæ, Iuliæ, Corneliæ, Falcidia. distin.2. cap. quædam.

Satyra verò lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta quidẽ à copia rerum, & quasi à saturitate, vnde & satyram scribere est poemata uaria condere, vt Oratii, Iuuenalis, & Persii, dist.2. cap. satyra.

Rhodiæ leges Naualium comerciorũ sunt, ab Insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum vsus fuit, distin. 2.c. fina.

DE

DE IVRE CANONICO.

Isid. 7 OMNES hæ species seculariũ legum partes sunt; sed quia Constitutionum, alia est ciuilis, alia Ecclesiastica: ciuilis verò forense, vel ciuile Ius appellatur, quo nomine Ecclesiastica constitutio appelletur videamus. Canonis itaque nomine sensetur, canon græcè, latinè Regula nuncupatur, dist.3.cap.1.& 2.

Isidor. Regula dicta est, eò quòd rectè ducit, nec aliquem aliorsum trahit; alii verò dixerunt, regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam rectè & bene viuendi præbeat, vel quòd distortum, prauũque corrigat, dist.3.c.regula.

Hæc quidem de generalibus regulis intelligenda sunt, sed sunt, quædam priuatæ leges, tam ecclesiasticæ, quam seculares, quæ Priuilegia appellantur; d.cap.Regula, §.Hæc quidem.

Priuilegia sunt leges Priuatorum, quasi priuatæ leges: nam priuilegium dictum est, eo quòd in priuato feratur, distin.3.cap. Priuilegia. in principio.

Canonum statuta custodiãtur ab omnibus, & nemo in actionibus, vel iudiciis Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum authoritate ducatur; de constitut. cap.1.in Decret.

Quoties nouum quid statuitur, ita solet futuris formam imponere, vt dispendiis præterita non commendet, ne detrimẽtum ante prohibitionem posśint ignorantes incurrere, quod eos postmodum dignũ est vetitos sustinere.cap.2.eodem.

Quoniã constitutio Apostolicæ sedis omnes adstringit, & nihil debet obscurum, vel ambiguum continere, declaratur constitutionem ipsam, non ad præterita, sed ad futura tantùm estendi, cum leges, & constitutiones futuris certum sit dare formam negociis, non ad præterita facta trahi, nisi nominatim in eis de præteritis caueatur; de constitut.cap.finali.

DE OFFICIIS, ET VIRTVTE LEGVM.

Isid. 8 OMNIS autẽ lex, aut permittit aliquid: vt vir fortis petat præmium, aut vetat; vt sacrarum Virginum nuptias nulli petere liceat, aut punit; ut qui cædem fecerit capite plectatur; eius enim præmio, aut pœna vita moderatur humana. Diuina autem præcipit, vt diliges Dominum Deũ tuum, dist.3.cap.finali.

Factæ autem sunt leges, vt earum metu, humana coarceatur audacia, tutaq; sit inter improbos innocentia & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas, dist.4.cap.2. *Isid.*

Erit autem lex honesta, iusta, posśibilis, secundùm naturam & secundùm consuetudinem patriæ, loco temporique conueniens necessaria, & utilis, manifesta quoque, nè aliquid per obscuritatem incautũ captione contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium utilitate conscripta, dist. 4. cap. Erit autem lex. *Idem*

In istis autem temporalib. legib. quanquã de his homines iudicent, cũ eas instituũt; tamen cum fuerint institutæ, & firmatæ non licebit Iudici de ipsis iudicare, sed secundùm ipsas iudicabit; dist.4.c.In istis. *Aug.*

Leges autem Instituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium approbãtur. Sicut enim moribus utentium in cõtrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt, ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur.d.c.In istis.§. leges autem instituuntur.

DE IVRE NATVRALI.

9 HAEC, quæ de priuilegiis, & cæteris infra positis scripta sunt, tã secularibus, quàm ecclesiasticis legibus conueniunt, nunc autem ad doctrinam naturalis iuris, & cęterorum reuertamur. Naturale ius inter omnia primatum obtinet, Tempore, & dignitate, cœpit enim ab exordio rationalis creaturæ, nam neque uariatur tempore, sed immutabile semper permanet, dist.5.cap.1.in principio.

10 Et istud naturale ius potest etiam intelligi naturalis ratio, propter quod ex cognitione naturali data hominibus poterant cognoscere unum solum Deum verum latria colendum, vt dixit Diuus Paulus in Epist.ad Rom.cap.1.ibi, qui cum cognouissent, scilicet gentiles, Deum per naturalem rationem non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; quia si hoc

fecissent, tanquàm de bonis naturalibus Deo grati dedisset eis cognitionem sui supernaturalem, quam necessarium est habere ad salutem, vt declarat glossa ibidem; & est exemplum in Iob, qui fuit gentilis, & contemporaneus Moysi circa annum mundi 3514. vt dicitur in fasciculo temporum post Augustinum lib. 18. de ciuitate Dei. Ac etiam fuerunt multi iusti non nominati; quia ex dictis Augustini de ciuitate Dei, lib. 16. post benedictionẽ filiorum Noe vsque ad Abraam nulla fit mentio aliquorum iustorum: nec eos tamen deffuisse credendum est, sed si omnes commemorarentur, nimis longum fuisset, & esset hæc magis historica diligẽtia, quàm profectica prouidentia, vt refertur etiam in eodem fasciculo in anno mundi 2244.

11 Iacobus de Valẽtia in procemio psalmorum, tract. 6. in princ. tenet. Noe habuisse literas, & habitasse in Caldea, & docuisse Astronomiam, & artes Mathematicas, ac naturalem Philosophiam, postea docuisse Caldeos, Arabes, & Phœnices; Arabes autem docuisse Aegyptios & Ethiopes; ac Phœnices docuisse Græcos; Græcos autem Latinos, & Sarmates. Sed in operibus Clementis Alexandrini lib. 1. stromatum, dicitur de Moyse. Eupolemus autem in lib. de Iudeæ Regibus dicit, Moysem primum fuisse sapientem, & grammaticã primum tradidisse Iudæis, & Phœnices accepisse a Iudæis, Græcos autem a Phœnicibus.

12 Ante diuisionem linguarum, quæ facta est in campo Sennar fuisse linguam humanam habetur in fasciculo temporum anno mundi 2559. Et fuisse numerum linguarum secundum numerum generationum, videlicet septuaginta, quanuis auctus sit numerus gẽtium multo amplius, quàm linguarum, nam in una lingua plures gentes nouimus.

13 In eodem fasciculo temporum eodem anno 2559. refertur, nobilitatem fuisse introductam plùrib. de causis. Prima: quia crescente genere humano, & cum homines ad malum essent proni, oportuit prohibere insultus prauorum aduersus bonos, & ideo eligebatur aliquis vir bonus, iustior cæteris, atque prudẽtior, qui communitati præsideret, virtuosos promoueret, mediocres defenderet, & malos coerceret; & hic dictus est nobilis, quasi præaliis virtute notabilis. Secunda causa fuit ignorantia plebis; quia licet inter se pacatè viuerent, tamẽ rectum iudicium ignorabant, vnde expediebat pro eorum pace conseruanda, vt ex notabilibus nobilium Principes haberent. Tertia causa processit ex aliqua fortitudine singulari: nam qui patriam liberaret ab insultibus, ius nobilitatis pro se, & hæredibus haberet, quomodo plures nobilitati leguntur. Quarta causa ex abundantia diuitiarum; quandoque enim pauperes se suaque diuitibus dedebant; quò malum inopiæ vitarent.

14 Item anno mundi 3234. incœpit illa dulcis, & deuota historia Patriarcharum nostrorum, qui verum Deum coluerunt, & colendo prædicauerunt, & eodem tempore anno Abraæ 75. de m^ca^. gloria summi Dei elapsum est uerbum misericordię super genus humanum: quia tunc cœperunt oracula promisionum Dei apparere.

Durauit hoc ius naturale vsque ad annum mundi 3688. nã eodem tempore fuit data lex in Monte Sina.

DIFFERENTIA IVRIS NATVRALIS A CONSVETVDINE.

15 Differt autem ius naturale a consuetudine, & constitutione; nam iure naturali, omnia sunt communia omnib. quod non solum inter eos seruatũ creditur, de quibus legitur; Mvltitvdinis credentivm erat cor vnvm, et anima vna &c. Verùm etiam ex præcedenti tempore a Philosophis traditum inuenitur. Vnde apud Platonem illa ciuitas iustisimè ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affectus, iure ergo consuetudinis, vel constitutionis hoc meum est, illud uerò alterius, distinct. 8. c. 1.

16 Quia Domini est terra, & plenitudo eius, *Aug.* & iure humano dicitur, hęc villa mea est;

nam

nam Deus distribuit humano generi ipsa iura humana per Imperatores & Rectores seculi. Vnde non potest dici, quid mihi, & Regi? quia Apostolus voluit seruiri omnibus Regibus, & possessiones per iura Regum possidentur, & qui dicit, quid mihi, & Regi? non potest dicere possessiones suas; quia ipsa iura renunciat humana, quibus possessiones possidentur; dist. 8. c. quo iure.

17 Ius verò naturale dignitate similiter præualet consuetudini, & constitutionib. quęcunque enim vel moribus recepta sunt, vel scriptura comprehensa, si naturali iuri fuerint aduersa, uana & irrita habenda sunt, d. c. quo iure §. dignitate.

Aug. 18 Item aduersus naturale ius nulli quidquam agere licet; sed cum Deus aliquid contra morem, vel contra pactum iubet fieri, & si nunquam factum est: tamen faciendum est; & si omissum est, restaurandum est, & si statutum non est, instituendum est: quia si Regi, qui iubet aliquid fieri, quod nusquã iusserat, obtemperatur; quia generale pactum est societatis humanæ, obtemperare Regibus suis; quanto magis Deo regnatori uniuersæ creaturæ suæ ad ea, quæ iusserat, sine dubitatione seruiendum est? distin. 8. cap. quæ contra mores.

DE CONSVETVDINE.

Nic. pp. 19 CONSVETVDO pernitiosa radicitus est euellenda; quia nisi citius radicitus euellatur, ab impiis in priuilegiorum ius assumitur, & variæ præsumptiones incipiunt pro legibus venerari, & priuilegiorum more seruari, distinct. 8. cap. mala autem consuetudo.

Consuetudo igitur veritati, & rationi postponenda est. dist. 8. c. veritate.

Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est; c. consuetudo. ibi. Nam & consuetudo, ead. dist.

Aug. Et liquido constat, consuetudinem naturali iuri postponi. dist. 8. c. fi. in fin.

20 Consuetudines, quæ ecclesiis grauamen inducunt, remittuntur, de consuetudine. c. 1. in Decretal.

21 Qui legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare nõ vult; quia sint contra Dei voluntatem, acquirit grande præmium; nam a temporibus Profetarum omnes Reges culpantur, qui populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerint instituta, & qui prohibuerunt, & euerterunt, laudantur, & Rex Nabucdonosor cum seruus esset Idolorum, cõstituit sacrilegam legem, vt simulacrum adorantur, & tamen, qui obedire noluerunt, piè, fideliterque fecerunt. Et idem Rex diuino correptus miraculo piam, & laudabilem constituit legem: vt quicunque diceret blasphemiam in Deum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret, dist. 9. cap. Imperatores. *Aug.*

IVS CIVILE NON SERVATVR CONTRA EVANGELIVM, & Canones.

CONSTITVTIONES verò Principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur. dist. 10. cap. 1.

Legi Imperatorum vtendum non est, cum inueniuntur Euangelicę & catholicæ sanctioni obuiare, sicuti lex humana concessit coniugia dissolui, quod lex diuina prohibuit, & hæc seruatur. dist. 10. cap. legi Imperatorum. Nam Imperium suis reipub. quotidianis administrationibus debet esse contentum, non usurpare, quæ sacerdotibus Domini solum conueniunt; ead. dist. cap. Imperium. Nic. pp.

IMPERATORES PONTIFICIBVS INDIGENT, ET E CONTRA.

IMPERATORES Christiani pro æterna vita, Pontificibus indigent, & Pontifices pro cursu tantum rerum Temporalium Imperialibus legibus debent uti, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus, & Deo militans secularibus negociis non se implicaret. Ac vicissim, ne ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset secularibus negociis implicatus dist. 10. cap. Quoniam idem. *Greg.*

LEGES IMPERATORVM, ET PONTIFICVM SERVANDAE sunt.

Ioan.vij. Et ideo leges Imperatorũ, & Pontificum irrefragabiliter custodiendæ, & conseruandæ sunt. distinct. 10. cap. de capitulis. Nam quicquid cõtra leges accipitur per leges dissolui meretur. cap. vides filii. eadem distinct.

Gelasius Et nemo dicit leges Principum, aut regulas patrum, aut admonitiones paternas debere contemni, nisi qui existimet impunitum sibi tantum transire commissum, dis. 10. c. quis autem.

Hier. Immo illis incipient apud Deum præmia maiora committi, qui apud carnales Dominos in minimis fideles fuerint: nam quomodo potest quis esse fidelis in substantia Dei, qui carnali Domino fidem exhibere non potuit, c. si apud 23. q. 5.

Amb. Abraham, qui dixit Regi Sodomorum, nihil summam abs te, quamuis esset victor, docet militarem disciplinam requirere: vt Regi seruentur omnia. c. dicat aliquis. ead. quæst. 5.

Leo. PP. Vnde Romana lex sicut nõ reminiscitur esse corrupta, ita & nunc suam robur, propriamque vigorem obtineat. dist. 10. cap. fi. Et similiter lex, & ratio uincit prauum usum. dist. xi. c. vsus.

24 Quia cum tanto sint grauiora peccata, quanto diutius infœlicem animam detinent alligatam: nemo sanæ mentis intelligit (cuius transgressio periculum salutis inducit) quacunque consuetudine, (quæ dicenda est verius in hac parte corruptela) posse aliquatenus derogari: licet. n. lõgeuę consuetudinis non sit vilis authoritas, non tamen est vsque adeo valitura, vt vel iure positiuo debeat præiudiciũ generare, nisi fuerit rationabilis, & legitimè sit præscripta; de cõsuet. c. fi. & dist. xi. c. consuetudinis.

Cum consuetudinis, vsusque longeui nõ sit leuis authoritas, & plerũque discordiam pariant nouitates, inhibetur capitulo, ne absque episcopi consensu immutet ecclesiæ cõstitutionẽ & cõsuetudines approbatas, vel nouas ẽt inducat, de cõsuetud. c. 9.

DE AVCTORITATE SCRIPTVRAE CANONICAE.

25 In scripturis canonicis, si quid videatur ueritati contrarium, existimãdum est codicem esse mendosum, vel verum intellectum non esse datum, & alii libri legũtur, vt quantalibet sanctitate, quãtave doctrina polleant, non ideo verum putandum est: quia ita ipsi censerint; sed quia per canonicas uel probabiles rationes, quòd à vero non abhorret, persuadere potuerunt, dist. 9. c. ego solis. *Hier.*

Sed nihil authoritatis remanebit canonicis scripturis, si ad eas mendacia fuerint admissa, dist. 9. c. si ad scripturas. *Idem.*

26 Sacra scriptura canonica litteris omniũ episcoporum præponitur, c. quis nesciat. ead. dist. Immo scripta episcoporum non sic leguntur, vt ex eis testimonium proferatur, & contra sentire non liceat. ca. noli frater. ead. dist. Nam improbãtur, si aliter senserint, quã veritas habet diuino adiutorio. Et tales debemus esse in scripta aliorum, quales volumus esse intellectores nostrorum. dist. 9. c. nec quorumlibet. *Idem.*

DIVINAE VOLVNTATI SEV CANONICAE SCRIPTVRAE contraria etiam iuri naturali aduersantur.

27 Cvm ergo in naturali iure nihil aliud præcipiatur, quàm quod Deus vult fieri, nihilque aliud vetetur, quàm quod Deus prohibet fieri, denique cum in canonica scriptura nihil aliud, quã de diuinis scripturis, & legibus inueniatur, diuinę verò leges natura consistunt, patet, quòd quæcunque diuinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ contraria probantur, eadem ẽt naturali iuri inueniuntur aduersa. Vnde quæcunque diuinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ, seu diuinis legib. postponenda censentur, eisdem naturale ius præferri oportet. *Idem.*

Cõstitutiones ergo, vel ecclesiasticæ, vel seculares, si naturali iuri contraria probantur, penitus sunt excludendæ cap. fin. 9. distinct.

DE

DE DECRETALIBVS EPISTOLIS.

28 De decretalib. epiſtolis tractatur in 19. diſt. ſed hæc materia eſt ſuperflua; quia libri Decretalium exſtāt, & vbique authoritatem habent.

DE EXPOSITORIBVS SACRAE SCRIPTVRAE.

29 Cvm decretales Epiſtolæ canonib. conciliorum pari iure exequantur, dubitatū fuit de expoſitoribus ſacræ ſcripturæ, an exequentur, aut ſubiiciātur eis, ideſt, Epiſtolis decretalibus; quia nonnullorum Pontificum conſtitutis videtur dicta Auguſtini, & Hieronymi atque aliorum eſſe præferenda, ſed reſpondetur, aliud eſſe cauſis terminum imponere; aliud ſcripturas ſacras diligēter exponere; nam in negociis definiendis, non ſolùm neceſſaria eſt ſciētia, ſed etiam poteſtas. Vnde Chriſtus dicturus Petro, quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, &c. Prius dedit ſibi claues regni cœlorum: in altera dedit ei ſcientiam diſcernēdi inter lepram, & lepram; in altera dans ſibi poteſtatem eiiciendi aliquos ab eccleſia, vel recipiendi; Cum ergo quælibet negocia finem accipiant, vel in abſolutione Innocentium, vel in condemnatione delinquentium; abſolutio verò, vel condemnatio, non ſcientiam tātùm, ſed etiam poteſtatem præſidentium deſideret, apparet, quòd diuinarum tractatores ſcripturarum, & ſi ſcientia Pontificibus præemineant; tamen, quia dignitatis eorum apicem nō ſunt adepti, in ſacrarum quidem ſcripturarum expoſitionibus eis præponuntur, in cauſis verò definiendis ſecundum poſt eos locum merentur. diſt. 20. cap. 1.

VNDE SVMENDA INTERPRETATIO.

30 De quibus cauſis, nulla ſoluendi, ligandique authoritas in libris veteris, & noui Teſtamenti, & quatuor Euāgeliorum cum totis ſcriptis Apoſtolorū appareat, à diuina recurrite ſcripta Greca; ſi, nec in illis, ad catholicæ eccleſiæ hiſtorias catholicas à Doctoribus catholicis ſcriptas manum mittite; Si nec in illis, ſanctorum exempla perſpicaciter recordamini; quòd ſi omnibus his inſpectis huius quæſtionis qualitas non lucidè inueſtigatur; ſeniores prouinciæ congregate, & eos interrogatæ; facilius nanque inuenitur, quod à pluribus ſenioribus quæritur; verus etiam id promiſſor Dominus ait, ſi duo ex uobis, vel tres, conueniunt ſuper terram in nomine meo, dē omni re, quancunque petierint, fiet illis à patre meo, diſt. 20. c. fi. Innoc. PP.

Et prudentiæ ſuæ innititur, qui ea, quæ ſibi agenda, vel dicenda videntur, patrum decretis præponit. c. 5. de conſtit.

DISTINCTIO. PRIMAE FINIS.

DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS.

DISTINCTIO SECVNDA.

Aug. 31 Ecclesiasticarvm inſtitutionum quaſdā in ſcriptis, quaſdam verò Apoſtolica traditione per ſucceſſores in miniſterio confirmatas accepimus: quaſdam verò conſuetudine roboratas approbauit vſus, quibus par ritus, & idem vtriuſque pietatis debetur effectus. Vnde quis, vel quātulum ſacrarum ſcripturarum expertus heſitauerit? Si enim attenderimus conſuetudines eccleſiæ, non per ſcripturas à patrib. traditas, nihili æſtimare, quantum religio detrimenti ſit latura, inten-

intentiuè inſpicientibus, liquidò conſtabit. cap. eccleſiaſticarum. xi. diſt. in prin.

DE CANONE MISSAE.

32 Qvae enim (vt inde exordiamur) ſcriptura ſalutiferæ Crucis ſignaculo fideles docuit inſigniri? vel quæ trifariam digeſta ſuper panem, & calicem prolixæ orationis, vel conſecrationis verba commẽdauit? Nam non modò quod in Euangelio continetur, vel ab Apoſtolo, quod eſt inſertum ſecretis dicimus, ſed & alia plura adiicimus magnam quaſi vim commẽ dantia myſteriis. Quæ orientẽ verſus nos litterarum forma orare docuit? d. c. eccleſiaſticarum. §. quæ enim.

DE CERIMONIIS IN BAPTISMO.

33 Benedicimvs fontem baptiſmatis oleo vnctionis, accedit, quòd ter oleo inungimus, quos baptizamus verbis abrenuntiare ſatanæ, & Angelis eius informamus. Vnde & hæc & alia in hunc modum non pauca niſi tacita ac miſtica traditione à patribus eccleſiaſtico more, ac reuerentiori diligentia ſunt in myſteriis obſeruatæ magis ſilentio quàm publicata reſcripto. diſt. xi. c. eccleſiaſt.

Aug. Et ideo in his rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenẽda ſunt; & ſicut præuaricatores diuinarum legum ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. c. in his reb. eadem diſt.

TRADITIO DE MISSA.

Sexta ſynodus. 34 Est etiam quædam traditio id, quod dicitur de miſſa videlicet Iacobum fratrem Domini ſecundùm carnem, cui primum credita eſt Hieroſolymitana eccleſia, & Baſilium Ceſarienſem Epiſcopum, cuius claritas per totum orbem in ſcripturis refulſit, addidiſſe nobis miſſæ celebrationem. c. Iacobus. de conſecr. diſt. 1.

TRADITIO, QVOD IEIVNI ACCIPIANT COMMVNIONEM.

35 Item quanuis Apoſtoli non ieiuni acceperint corpus & ſanguinem Domini; tamen non eſt calumniandum vniuerſæ eccleſiæ ſtatutum, quòd a ieiunis tantùm accipiatur; ex hoc enim placuit Spiritui ſancto; vt in honorem tanti ſacramenti, prius in os chriſtiani dominicum corpus intraret; quam cæteri cibi. c. liquidò apparet. de conſecr. diſt. 2. *Idem*

DE AQVA IN VINO MITTENDA IN SACRIFICIO.

36 Item in calicem mittitur uinũ, & aqua, quanuis Melchiſedech panem, & uinum obtulerit; quia exiuit ex latere Chriſti sãguis, & aqua. c. in calicem. ea. diſt. 2. *Amb.*

ALIA DE TRADITIONIBVS EX PETRO CANISIO.

37 Alia digna de his traditionibus habẽtur in Catechiſmo Petri Caniſii intitulato, Summa Doctrinæ Chriſtianæ; titulo de præceptis eccleſiæ, vbi docet, quæ ſint obſeruandæ, quæ ſint ipſæ traditiones, & quæ ſit pœna iis, qui traditiones repudiant, a c. 1. per totum 8.

DE CANONIBVS APOSTOLORVM.

38 Placvit huic Sanctæ Synodo (videlicet Sexta generali) ut amodo confirmata rata ſint canonum Apoſtolorum capitula 85. & cum Adrianus Papa ſextam ſynodum ſuſcipiat cum omnibus canonib. ſuis, ac etiam ſancta octo uniuerſalia cõcilia profeſſione Romani Pontificis ſint roborata, & in ſexta ſynodo, ſiue in ſeptima Apoſtolorum canones ſint recepti, & approbati, patet, quòd non ſunt inter apocrypha deputandi. diſtinct. 16. cap. placuit. *Sexta ſynodus.*

Dicitur autem 6. ſiue 7. propterea quia ſexta fuit congregata ſub Conſtantino contra illos, qui dicebant unam operationẽ, *Sexta ſynodus.*

& unàm

& vnam volũtatem esse in Christo, & soluta fuit anno 14. Constantini, & nullos canones constituit: sed post quatuor, aut quinque annos iidem sancti Patres congregati sunt sub Iustiniano filio Constantini, & promulgauerunt canones, quæ dicuntur sextæ Synodi, quanuis alio respectu possint esse septimæ. c. habeo librum. 16. dist. Nam patres congregati sub Iustiniano dixerunt. Placuit huic Sanctæ Synodo, vt amodo cõfirmata & rata sint canonum Apostolorum 85. capitula. c. quoniam sanctæ. ead. dist.

DISTINCT. SECVNDAE FINIS.

DE SACROSANCTIS CONCILIIS.

DISTINCTIO TERTIA.

39 *SCOPVS omnium Conciliorum aut versatur circa dogmata fidei, aut ritus ecclesiasticos, aut immunitatem ecclesiarum, aut reformationes clericorum. Prima pars cessat: quia maior pars hæresum cessauit, & si quæ renouatæ sunt in nouis pro his sufficit Conciliũ Tridentinum. De ritibus erit propria rubrica. De immunitate Ecclesiarum dicetur abundè in tertia parte, & item de reformatione Concilium Tridentinum sufficit, ac Decreta multa Conciliorum in toto opere inserta sunt, vnde pauca hic remanent dicenda ex ipsis omnibus Concilijs tam vniuersalibus, quàm prouincialibus.*

De iure humano a traditionibus Apostolicis dictum est hactenus, nunc ad Ecclesiasticas constitutiones stilus vertendus est: earum originem & auctoritatem prout ex libris SS. Patrum colligi potest breuiter assignando, dist. 15. c. 1.

QVO TEMPORE COEPERVNT CANONES GENERALIVM Conciliorum.

40 CANONES generalium Conciliorum à temporibus Constantini cœperunt, in præcedentib. nanque annis persecutione feruente docendarum plebium minimè dabatur facultas, inde Christianitas in diuersas hęreses scissa est; quia non erat episcopis licentia conueniendi in vnum, nisi tempore supradicti Imperatoris: ipsi. n. dedit facultatem Christianis liberè congregandi, sub hoc etiam SS. Patres in Cõcilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta fidem euangelicam & apostolicam secũdùm post apostolos symbolum tradiderunt, distin. 15. c. canones. in princip.

QVARE NICENVM CONCILIVM NON FVERIT PRIMVM.

41 SED quanuis ex supradicta ratione Nicena synodus prima, primum vniuersale Concilium dicatur; attamẽ alio respectu non est primum, vt declarat Illustriss. & Reuerendiss. D. Reginaldus Polus B. m. S. Rom. Ecclesiæ Card. in tract. de concilio scribens suis collegis in Concilii Tridẽtini legationis munere Illustriss. & Reuerẽdiss. DD. Cardinalibus postmodum Ro. Pontificibus. Nam in q. 30. ita dicit. Tradunt quidem Nicenum fuisse primũ omnium; quia Reges & populi, de quib. propheta tam acerbè conqueritur. Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & Princi-

pes

pes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius, tunc primum (ideſt in Niceno Concilio) relicto hoc consilio quod erat consilium malignantium libenter se audire ostēderūt prophetæ verba, quibus eos eodem loco sic admonet. & nūc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Osculamini filium, ne quando irascatur Dominus & pereatis de via iusta. Quia ergò Constantinus primus non solùm hanc disciplinam apprehendit, ut oscularetur filium, & seruiret Deo in timore & exultatione; sed in oculis omniū gentium concilium coegit pro gloria filii contra eos, qui conspirauerant aduersus Dominum & aduersus Christum eius, secumq; populos & nationes, quæ laudē Domino annunciarent primus adduxit. Ideò hoc concilium, cui interfuit Imperator, primum in oculis omnium gētium & maximè generale visum est; sed non a Constantini temporibus concilia generalia cœpta sunt, verùm iam inde ab eo tempore, quo Spiritus Dei non super unam gētem, sed super omnem carnem se effudit. Statim post effusionem sanguinis Christi, qui non pro unius populi, aut natione, sed pro totius mundi peccatis est mortuus. Quare simulatque hæc coniunctio facta est in una fide gentium & Iudęorum, qui tāquàm duo populi vniuersum mundum complectebantur. Illud concilium, in quo primum de vtrorumque salute actum fuit coactis in unum locū eorum pastoribus concilium primum generale meritò dicimus. Tale autem fuit concilium Hierosolymitanum, in quo Petrus Vicarius Christi pastoris partes oēs se peregisse & verbis & factis ostendit. Hoc autem concilium habetur in actis Apostolicis, cap. 15. sub hoc tenore. Apostoli & Seniores fratres his, qui sunt Antiochiæ & Syriæ, & Ciliciæ fratrib. salutem. Quoniam audiuimus, quòd quidā ex nobis exeuntes turbauerunt vos verbis, auertentes animas vestras, quib. non mandauimus, placuit nobis collectis in unum eligere viros & mittere ad uos cū charissimis nostris Barnaba & Paulo hominibus, qui tradiderūt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Sylam, qui & ipsi vobis verbis referēt eadem. visum est enim Spirituisancto & nobis nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab imolatis simulacrorum & sanguine & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos bene agetis. valete.

42 Et hoc Concilium vt tempore, sic etiam auctoritate primum fuit & dignitate; ut idem Illustriss. & Reuerendiss. D. Cardinalis Polus declarat in dict. tract. q. 33. dicens. Fuit sanè idque duplici de causa primum quidem propter dignitatem eorū, qui interfuerunt, qui iidem fuere, quorū beati oculi uiderunt, & aures audierunt, quæ multi Reges & Prophetę, cùm id maximè desiderarent, non uiderant nec audierant. Audierunt verò & viderunt in verbis & in perfectissimo exemplo unici illius pastoris ad salutem omnium gentium promissi omnia, quæ ad regendum gregem Dei pertinebant, à quo & mandatum ut eius exemplum in pascendo sequerentur, & uirtutem ex alto, vt sequi possent, acceperant. Auctoritate ergò præstitit hoc concilium Hierosolymitanum propter dignitatem personarum, quæ illi hanc dignitatem attulerunt, ut esset quasi typus & forma omnium Conciliorum, quò scilicet respicientes qui deinceps cōcilia celebraturi essent, omnia, quæ vel ad eos aliquo modo pertinerēt, qui in conciliis præesse & interesse debent, vel etiam ad modum decidēdi omnes controuersias, quæ materiam conciliis celebrandis dare solent, tanquàm in archetipi, ut ritè & ordine celebrari possent, perspicerent.

SED SEQVENDO ORDINEM, QVÒD NICENVM SIT PRIMVM.

43 Inter cætera concilia quatuor sunt venerabiles synodi, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quasi quatuor euangelia, vel totidem paradisi flumina,

Harum

Harum prior Nicena Synodus CCCXVIII.
44 Episcoporum sub Constantino Augusto Imp. & Syluestro Papa anno Christi CCCXXV. peracta est, in qua blasphemia Arianæ perfidiæ cõdemnata est, in qua Arius asserebat tres inæquales gradus in Trinitate, Patrem. s. maiorem, filium minorẽ, Spiritumsanctum creaturam, vel seruũ. Nam eadem sancta Synodus per symbolum definiuit consubstantialem Deo patri Dei filium.

45 Secunda synodus numerum CL. Patrum sub Theodosio seniore in Cõstãtinopoli congregata est, & Damaso Papa anno Christi CCCLXXXI. Quæ Macedoniũ Spiritumsanctum esse Deum negantem condemnans consubstantialem Patri, & filio Spiritumsanctum demõstrauit dans symboli formam, quam totam Græcorum & Latinorum confessio in ecclesiis prædicat. dist. 15. c. canones. §. inter cætera, & §. secunda synodus.

Symboli autem tenor est.

46 CREDO in vnum Deum Patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Et in vnũ Dominum Iesum Christum filium Dei vnigenitum. Et ex patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritusancto ex Maria Virgine, ET HOMO FACTUS EST. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus & sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cũ gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritumsanctum Dominum & uiuificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et vnam sanctam catholicam & apostolicã ecclesiam. Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi sæculi. Amen.

Et vlterius in concilio generali sub Innocẽtio III. alterum symbolum habemus, cuius tenor sequitur.

47 Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quòd vnus solus est verus Deus ęternus, immensus, & incommutabilis, incõprehensibilis, omnipotens, & ineffabilis Pater, & Filius, & Spiritussanctus. Tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, filius à patre solo, ac Spiritussanctus pariter ab vtroque absque initio, semper, ac sine fine. Pater generans, filius nascens, & Spiritussanctus procedens, cõsubstantiales, & coæquales, & coomnipotens, & coęterni vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium & inuisibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute similiter ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem & spiritu & corpore constitutam. Diabolus enim & alii Dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo verò diaboli suggestione peccauit. Hæc Sancta Trinitas secundùm communem essentiam indiuidua, & secundùm personales proprietates discreta primò per Moysem & sanctos prophetas, aliosque famulos suos iuxta ordinatissimam dispositionem temporum doctrinam humano generi tribuit salutarem, & tandem vnigenitus Dei filius Iesus Christus à tota trinitate communiter incarnatus ex Maria semper Virgine Spiritussanctus cooperatione conceptus verus homo factus ex anima rationali & humana carne compositus una in duab. naturis persona, viam vitæ manifestius demonstrauit. Qui cum secundùm diuinitatem sit immortalis & impassibilis, idẽ ipse secundum humanitatem factus est mortalis & passibilis. Qui etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus & mortuus. Descendit ad inferos, resurrexit

xit à mortuis,& aſcendit in cœlum. Sed deſcendit in anima & reſurrexit in carne, aſcenditque pariter in vtroque, venturus in fine ſæculi iudicaturus viuos & mortuos ,& redditurus ſingulis ſecũdùm opera ſua tam reprobis,quàm electis,qui omnes cum ſuis propriis corporibus reſurgent,quæ nunc geſtant,vt recipiant ſecundùm opera ſua ſiue bona fuerint, ſiue mala illi cum diabolo pœnam perpetuã, & iſti cum Chriſto gloriam ſempiternã. de ſumma trinit. & fide catholica cap. 1. in prin.

48 Tertia ſynodus Epheſina prima cc. Epiſcoporum fuit ſub iuniore Theodoſio Auguſto & Celeſtino Papa edita. Anno Domini ccccxxx.contra Neſtorium,qui dicebat, Beatam Virginem Mariam non Dei,ſed hominis tantummodò genitricem:vt aliam perſonam carnis, aliam faceret deitatis,& hanc perfidiam condemnauit iuſto iudicio,oſtendens manere in Chriſto duas naturas & vnam domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam.

49 Quarta Synodus Calcedonenſis.dcxxx. Epiſcoporum temporibus Martiani Principis & Leonis Papæ anno Chriſti ccccli. contra Euthicem Conſtantinopolitanum Abbatem, qui aſſerebat, Chriſtum poſt humanam aſſumptionẽ non ex duabus naturis exiſtere, ſed ſolam in eo diuinam naturam permanere, prædicans eadẽ S. ſynodus Chriſtũ Deum ſic natum de Virgine, vt in eo ſubſtantiam & diuinæ & humanæ confiteatur naturæ.diſtin. 15.c.canones §.tertia ſynodus, & §.quarta ſynodus.

50 Quinta ſynodus ſequitur Conſtantinopolitana ſecunda clxv. epiſcoporum tẽporibus Agapiti, Syluerii & Vigilii Pap. vt in Tomo ſecundo Concil. & Impera. Iuſtin. vt ex eodem ſecundo Tomo ex noua deſcriptione Anno Chriſti dliii, contra Theodorum Meſochenum & omnes hæreticos, qui Theodorus dicebat,aliud eſſe Dei verbum, & aliud Chriſtum, & ſanctam Mariam negabant Dei genitricem fuiſſe.

51 Et hoc tempore Iuſtinianus extruxit tẽplum Sanctæ Sophiæ maximum in Conſtantinopoli,& putatur, quòd a conſtitutione mundi non ſit tale opus ita complete factum vt in faſciculo temporum anno dliiii.

52 Sexta ſynodus Conſtantinopolitana tertia cl. patrum temporibus Conſtantini Principis,& Agathonis Pap. anno Chriſti dclxxxi.cõtra Macharium Antiochenum Epiſcopum & ſocios, qui vnam voluntatem & operationem in Chriſto falſa ſuſpicione aſſerebant,qui condemnata hæreſi præfata ſcripſerunt 9. inferius annotata dict.cap.primo autem a §. quinta,vſque ad finem.

53 Septima Nicena ſecunda cccl. epiſcoporum temporibus Conſtantini vi. & Adriani primi Pap. anno Chriſti dcclxxxi. contra Iconomachoram & hæreſim imaginum , in qua etiam iterum Græci reconciliati ſunt poſt plagas ſolitas confitentes Spiritumſanctum ex patre procedere ut habetur in faſciculo temporũ ſub anno.dcclxxxii.

54 Octaua ſynodus Conſtantinopolitana quarta ccclxxxiii. epiſcoporum temporibus Caroli ſecundi dicti Calui Imp. & Adriani ſecundi Pap. anno Chriſti dccclxviii.contra Photinum Neophytum inuaſorem ſedis Conſtantinopolitanæ,& tota ſynodus conſumitur in depoſitione Photii & reſtitutione Ignatii Archiepiſcopi Conſtantinopolitani.

DE CONCILIIS PROVINCIALIBVS.

55 Dicit Archidiaconus in cap. ſexta §. 1.16.diſtinct.poſtquam Beda tractauit de octo uniuerſalibus & dignioribus conciliis, de quibus ſupra,tranſit ad alia & uocat ea annotationes; quia quæ in Synodis ſtatuebantur per capitulum annotabantur,dicit ergo.

Prima annotatio Anchiritanæ ſynodi, quæ ante Nicenum fertur fuiſſe, ſed propter auctoritatem maiorem poſtponitur, in quo patres 18. ſtatuerunt canones 24.diſtinct.16.cap.prima annotatio in principio, & in Tomo primo conciliorum eſt

mentio

mentio de hoc concilio, & dicitur celebratum fuisse anno Domini cccvii. & fuisse prouinciale, sed receptum in sexta synodo generali post tempora Marcellini Papæ, qui successit Marcello primo.

Secunda Neocesariensis, quæ post Anchiritanam & Antiochenam legitur fuisse, in qua Patres 17. statuerunt canones. 24.d. c. prima annotatio. §. secunda, & in tomo primo cõciliorum dicitur celebratũ fuisse parum ante Nicenũ primum sub Melchiade Papa, q. fuit anno Domini cccxi.

56 Tertia Grangren. quæ post Nicenam legitur fuisse, in qua Patres xvii. statuerũt canones xx. propter quasdam ecclesiasticas necessitates maximè contra Eustachium, qui dicebat, quòd nullus in coniugali gradu positus, nec vllus fidelis, qui non omnibus renunciaret, quæ possideret, spem vllam ad Deum haberet dict. c. prima annotatio. §. tertia, & in tomo primo Conciliorum dicitur celebratum circa annum domini 324. in Paphlagonia, siue regione Pelasgiorum sub Syluestro primo Papa.

Fuit etiam Concilium Prouinciale 19. episcoporum Eliberthinum Hispaniæ circa tempora Syluestri Papæ primi, ut in tomo primo Conciliorum, & eodem tempore Syluestri Papæ celebratum est Concilium Romæ præsente Constantino Imperatore cum 275. episcopis, & eodem tempore celebratum fuit Concilium Romanum aliud cum 267. episcopis, vt in d. tomo primo Conciliorum.

57 Quarta Sardicensis, in qua patres 60. statuerunt canones 22. & in ipso extiterunt Legati S.R.E. d. cap. prima. §. quarta. in tomo primo Conciliorum, & historia tripartita lib. 4. cap. 23. legitur congregatũ fuisse præcepto Constantii Imp. sub Iulio primo Papa, qui vixit vsque ad annum. 344. & anno xi. post obitum Constantini Magni & cõgregatum fuit: ut Athanasius ad suam rediret ecclesiam, à qua expulsus fuerat per episcopus hęreticos Arrianos.

Fuit etiam Concilium Prouinciale Hierosolymitanũ sub eodẽ Iulio primo: cũ Athanasius reuerteretur ad ecclesiã suã literis Constantii Imp. & Iulii Põtificis, ut ex historia tripartita li. 4. c. 34.

58 Et paulò post iussit idem Imp. in Syrmio congregari Concilium, in quo tradiderunt regulas fidei contra Arriũ, & in hoc Concilio declaratur locus Genesis c. 19. pluit Dominus à Domino, ut sit sensus, pluit Dominus filius a Domino patre.

In eodem tomo primo Conciliorum habetur sub Iulio primo celebratam synodum Romanam, in qua conuenerunt 16. episcopi contra Arrium & eius discipulos, quem damnarunt cum suis dogmatibus, & cõfirmata sunt acta in synodo Nicena.

59 Item sub eodem Iulio primo celebrata est Agrippicensis seu Coloniensis contra Eufratam blasphemum & hæreticũ, qui Christum negabãt Deum, damnatus est & priuatus episcopatu.

60 Quinta Antiochena, in qua patres xxx. statuerunt canones 25. & dicitur celebratum fuisse temporibus Aureliani Imperator qui durauit annos sex, videlicet ab anno Christi cclxxii. vsque ad annum cclxxvii. & existente Pont. Rom. Dionysio primo, & congregatũ fuit contra Paulum Samosatanum hæreticum, qui negabat filium Dei descendisse de cœlo, sed à ea aria cœpisse & initium habuisse de terra, ut habetur in historia ecclesiastica. li. 7. c. 25. & constat ex narratis fuisse multo ante Concilium Nicenum.

Sexta Laodicensis, in qua patres 32. statuerunt canones 62. in tomo primo Conciliorum habetur, congregatum fuisse hoc Concilium in fine Liberii Papæ, & secundum alios in initio Damasi anno Christi ccclxiiii. & confirmatum fuisse in sexta synodo generali.

Sed fuerunt etiam duo concilia prouincialia sub Damaso primum Valentinum à 30. episcopis, alterum Aquiliense tempore etiã beati Ambrosii Damasus electus fuitq; anno Do. ccclxx. durauit annis 18.

Septima Cartaginensis, in qua Patres 228. statuerunt canones 23. quorum auctor maximè extitit Aurelianus Cartaginensis episcopus & S. August. & colligitur ex ordine Conciliorum in tomo primo esse concilium tertium Cartaginense prouinciale, sed confirmatum in sexta Syno-

do generali, ac fuit sub Siricio Papa, qui viuebat anno Christi c c c lxxxiiii.

Sed quia plura Concilia Cartaginensia fuere his de omnibus erit mentio, tanto magis quia omnia præcedunt octauam annotationem, de qua infra dicetur.

61 Et in primis de Concilio Cartaginense sub Cornelio Pontifice Ro. qui fuit temporibus Galli Hostiliani Imp. vt habetur in historia ecclesiastica lib. 7. cap. 1. & 2. & iste Imp. incepit imperium anno Christi c c liii. vt habetur in fine Codicis in annorum digestione per Holoandum, & hoc Concilium celebratum est super illa quæstione, an baptizati ab hæreticis essent rebaptizandi & opinio Cypriani erat, quòd rebaptizarentur: sed hæc reuocata sunt per Cornelium Papam in sacerdotali Concilio Rom. & per Stephanum Papam successorem, de quo latius in dicta historia ecclesiastica lib. 7. cap. 3. per totum octauum, & in tomo primo Conciliorum. Nam Cornelius Papa, & cæteri omnes per Italiam sacerdotes statuerũt, antiquam a patribus super hoc traditam regulam debere seruari, quæ continebat, hæreticos sola manus impositione purgandos.

Et in eodem sacerdotali Concilio Ro. damnatus est Nouatius, qui spem salutis ademerat peccãtibus, etiam si dignè eos pœnituisset, & statutum eos, qui elapsi sunt in certamine fraterna, commiseratione curandos, & fomentis pœnitentiæ medicandos.

Fuit aliud Concilium Cartaginense primũ sub Syluestro primo Papa, quod est Prouinciale & ex diuersis Prouinciis Aphricanis ad cartaginem conuenerunt multi Episcopi.

Concilium Cartaginẽse secundum prouinciale, sed confirmatum in sexta synodo generali fuit circa tempora Syricii Papa. Qui (vt dictum fuit) uiuebat anno Christi c c c lxxxiiii.

Item sub isto Pontifice & diuo Ambrosio celebratum fuit Concilium Taurinense totum cõsummatum in compositione causarum ciuiliũ inter quosdam episcopos & presbyteros vt in tomo. 1. Conciliorum.

Sub quo Pontifice fuit etiam Concilium Telense Prouinciale contra Iouinianum & socios, quanuis sciendum sit Concilium hoc seruatum esse tempore Zosimi Papæ primi, ponitur autem hoc loco ob decretam Syricii Papa epistolam in illo recitatam, ut in eod. tomo 1. Conciliorum.

Fuit etiam Concilium Cartaginense quartum 214. episcoporum, continet canones 104. & fuit tempore diui Augustini; quia in fine dicti Concilii dicitur, Augustinus Hipponen. Reg. subscripsit. Vixit Augustinus sub Damaso circa tempora annorum c c c l x x iii. & sequentium.

Concilium Cartaginense quintum celebratum fuit præsentibus 73. episcopis tempore Anastasii Papæ, qui fuit anno Christi c c c x c iiii. & statim post hoc fuit Concilium Toletanum primum 19. episcoporum prouinciale sed confirmatum auctore Leonis Papæ, & successiuè Concilium Mileuitan. sub Innocen. I. qui fuit anno Christi c c c c i i i i.

Concilium Cartaginense sextum ab episcopis 217. celebratum fuit tempore Bonifacii primi Papæ anno Christi 413. & inter fuit legatio R.E. & in eo actum est, ut ab episcopis orientalibus peteretur Concilium Nicenum, & postremo recitata fuit professio fidei Niceni Concilii.

Concilium Cartaginẽse septimum celebratum sub eodem Bonifacio primo nihil habet, quod ad nostra tẽpora pertineat.

Octaua annotatio Aphricana sub Theodosio iuniore August. in qua Patres 229. recitauerunt & firmauerunt canones. 105. qui diuersa concilia Aphricanę prouincię leguntur esse conscripti. Theodosius cępit imperium anno Christi c c c xxvi. fuit autem sub Bonifacio I. aut Cęlestini Papæ.

Nona annotatio Arelaten. in qua Patres. 200. statuerunt canones 4. quorum auctores fuerunt Syluester Papę, & S. Maurinus episcopus temporibus Constantini Augusti.

Decima iterum Arelaten. in qua patres 17. statuerunt canones 4. eodem tempore, & postea fuerunt duo Concilia Regien. & Agaten. in Gallia sub Sisto tertio, qui fuit anno Christi ccccxxxiiii.

Vndecima Arelaten. tertia, in qua patres

18.

18.ſtatuerunt canones. Fuit ſub Leone primo anno Chriſti CCCCXLIIII. ſub quo Leone fuit etiam Concilium Arãſicanum prouinciale,& ſub eodem Cõcilium prouinciale Vaſenſe 18. epiſcoporum ac Concilium Carpentoraten. quæ eſt vrbs Galliæ Narbonenſis, fuit etiam Concilium Veneticum ſub hoc Leone primo, in quo pauci epiſcopi ſtatuerunt canones 16.& vltimò fuit Concilium Turanenſe ſub hoc Leone primo octo epiſcoporum, & continet canones 13. De quib. in tom.2. cõciliorũ.

Duodecima Arelaten. quarta in vico hortenſio, in qua patres XI. ſtatuerunt canones. d.c.1.§.12. diſt.16.

Tertiadecima iterum Arelaten. in qua patres 18. ſtatuerunt canones d. c.1.§.13.

Quartadecima Auraſicienſ. in qua patres 26. ſtatuerunt canones.

Fuit etiam Ro. Concilium ſub Hilario Papa anno Domini CCCCLXV. ac Concilium Tarraconen. prouinciale decem epiſcoporum ſub Felice III. qui fuit anno domini CCCCLXXIIII.

Quintadecima Empan. in qua patres 26. ſtatuerunt canones XI. dicto cap.1.§.14.

In tomo ſecundo conciliorum nominatur concilium Eupan. & tempore Gelaſii Papæ primi & Sygiſmundi Regis & cũ 70. epiſcopis, & dicitur quòd ediderunt quadraginta decreta, fuit autẽ Gelaſius. poſt annum Chriſti CCCCLXXIIII.

Ro. ſynodus ſecunda, tertia, quarta, quin- & ſexta ſub Symaco Papa an. Do. 494.

Sextadecima Agatenſis, in qua patres 39. ſtatuerunt canones, d. c.1. §.16. diſt. 16.

62 Fuit etiam concilium prouinciale Ilardenſe tempore Symaci prædicti eodem anno. Ac ſub eodem fuit concilium prouinciale Valentinum in Hyſpania ſex epiſcoporum, in quo ſtatutum eſt: ut euangelium in miſſa legatur.

Septimadecima Aurelianen. in qua patres 72. ſtatuerunt canones d.c.1. §.17.

In tomo ſecundo conciliorum nominatur primum (nam quinque nominantur) 33. epiſcoporum & fuit temporibus Hormiſdæ Papæ & Iuſtini primi Imp. anno Chriſti DIIII.

Et ſub eodem Pontifice fuerunt duo concilia, vnum Gerundenſe anno VI. Theodoricii Regis, alterum Cæſarauguſten. a 12. epiſcopis. Ac etiam concilium Toletanum ſecundum ſub Ioanne primo Papa qui ſucceſsit Hormiſdæ anno V. Amadrici Regis.

Decimaoctaua iterum Aurelian. in qua patres 30. ſtatuerunt canones d.c.1.§. 18. Fuit hoc cõciliũ ſecundũ & tẽpore Vigilii Papæ qui uiuebat anno Chriſti 554.

Decimanona iterum Arelaten. in qua patres 30. ſtatuerunt canones, d.c.1.§.19.

Eſt concilium tertium ſub eodem Vigilio Papa, & tempore Childeberti Regis eſt prouinciale, vt in tom.2. conciliorum.

Vigeſima Aruer in qua patres quinque ſtatuerunt canones, eſt conciliũ Auernen. circa tempora Vigilii Pap. prouinciale, de quo in tomo 2. concil.

Extat etiam cõcilium Aurelian. quartum circa tempora Pelagii primi Papæ, qui fuit poſt Vigilium & tempora Childeberti Regis, ſub quo fuit etiam conciliũ Turanen. ſecundum, ac ſimiliter concilium prouinciale Pariſienſe, item aliud quintum Aurelian. concilium ſub eodẽ Pontifice Pelagio, qui fuit poſt annum Chriſti DLIIII.

Vigeſimaprima Maticenſis, in qua patres 21. ſtatuerunt canones d. c. prima §.25.

In tomo ſecundo conciliorum nominatur Matiſcon. concilium primum, & circa tempora Pelagii Papæ ſecundi fuit anno Chriſti DLXXXIIII. & nominatur a ciuitate Matiſconen. quæ non longè diſtat à Ticino, ſub quo Pelagio fuit concilium prouinciale Hiſpalenſe: ſed robur habuit à ſede Romana. Ac etiã Toletan. III. in quo Arii hæreſis in Hiſpania condemnatur ab epiſcopis totius Hiſpaniæ & Galiciæ.

Fuit etiam concilium Lugdunen. primum anno 22. Regni Grutamni Regis & Valentinum concilium anno XXIIII. eiuſdem Regis.

Vigeſimaſecunda iterum Maticen. in qua patres 86. ſtatuerunt canones, quorum auctor maximè Priſcus Lugdunenſis epiſcopus extitit d.c.1.§.22.& erit conci-

lium Matiscenen.secundum sub eodem Pontifice Pelagio secũdo,de quo tomo secundo conciliorum.

Vigesimatertia Lugdunen. II. in qua pater 18.statuerunt canones,quorũ auctor maximè Priscus Lugdunensis extitit.

Vigesimaquarta iterũ Lugdun. III. in qua patres 30.statuerunt canones d.c.1.§.24

De his duobus vltimis conciliis non est mentio in hoc secundo tomo conciliorum. Verùm cùm in decretalibus lib. 3. titul.13. sit mentio de concilio Lugdunen.IIII. satis constat hæc duo præcessisse, & cum tam in Matiscenen. secundo, quàm in tertio Lugdunensi auctor Priscus episcopus Lugdunen.fuerit, cõstat, quòd celebrata fuerint paruo distante tempore.

Fuit concilium Romanum sub Gregorio Primo tempore Mauritii Thiberii & Theodosii Impp. anno v. Pontificatus sui,fuit electus anno Christi DXC.

Sed quia vltra has xxiiij. annotationes cum insertis Concilijs multa alia fuere, ut tota hæc materia sit completa etiam reliqua annotabuntur.

Vnum fuit Aurisiodorẽse sub Deodedit, qui fuit anno Christi DCXIII. Item concilium Hispalense secundum sub Honorio primo Papa, qui fuit anno Christi. DCXXI. Item cõcilium Toletanum quartum prouinciale celebratum ab omnibus episcopis Hispaniæ & Galiciæ sub eodem Honorio anno III. sui Pontificatus.Item Toletanum quintum sub eodem Honorio anno primo Chintilani Regis Gottorum a Metropolitano & viginti aliis episcopis anno Christi DCXXIIII. Item Toletanum sextum sub eodem Pap. ab episcopis Hyspaniæ & Galiciæ LII. Item concilium Bracarense primum sub eodem Honorio Papa celebratum in Hyspania citeriore ab episcopis Galiciæ, ac postea concilium Brachense secundum sub eodem Papa, qui Honorius fuit in Pontificatu an.xii.

Item concilium Toletanum septimum circa tempora Martini primi Papæ, qui fuit electus anno Christi DCXLIIII.

Item concilium Lateranen.Rom.primum sub eodem Martino anno nono Cõstãtini Augusti, & sub eodem concilium Toletanum octauum fuit subscriptum a quinquaginta episcopis Abbatibus & Vicariis episcoporum absentium.

Item concilium Toletanum nonum & decimum sub eodẽ Martino, qui durauit in Pontificatu annis sex, mensib. duob.

Item Cabilonen. in Galliis celebratum tẽpore Eugenii primi, qui assumptus est anno domini DCLIII.

Item concilium Toletanum vndecimum circa tempora Vitaliani papæ anno domini DCLVI.subscripserunt præsentes episcopi & Abbates monasteriorum,& Egila Diaconus agens vicem episcopi Arcobicen. & Liberatus diaconus agẽs vicem episcopi Seguuiensis.

Item concilium Bracaren.tertium tempore Vitaliani,qui durauit annis quatuordecim cum dimidio.

Anglicanum concilium ex historia ecclesiastica Beda lib.4.cap.5. anno incarnationis DCLXX.anno tertio Egfredi regis.

Item alterum Anglicanum ex Beda eodẽ li.c.17. anno x. Egfredi Regis Humbronensium & aliorum regum: quia tunc Angliæ in quatuor regnis diuisa fuit.

Item concilium Toletanum duodecimum tempore Agatonis papæ,vel Leonis secundi,&anno primo Eringii regis. Agato successit in Pontificatu anno Domini DCXXVII.& durauit annis duob. cum dimidio. Leo secundus successit ac tenuit pontificatum annis duobus vel tribus,de quo concilio in tomo tertio.

Item concilium Toletanum decimumtertium sub Constantini primo Pap. anno Domini DCCIIII. Sed in tomo tertio concil.non habetur mentio de Constantino papa, & præsumitur fuisse sub Leone secundo.

Concilium Romanum sub Gregorio II. an.DCCXIIII.& ann.vi.Imperii Leonis.

Synodus Francica sub Zacharia papa iussione Apostolica a S.Bonifacio & Francorum episcopis sub Carolo magno duce anno Do.DCCXLII.

Synodus Suessionen.sub Childerico rege

&

& duce Pipino.

Item concilium apud palacium vernis ſub Pipino rege anno DCCLV.

Synodus Francofordien.ſub Adriano primo anno domini DCCLXXXIIII.& tempore Caroli magni anno eius 26.in qua ſynodo extat libellus ſacroſyllabus catholico ſaluberrimo editus ſtilo, continens materiã antiquorum cõciliorum.

Item concilium in Foroiulii ſub Carolo & Pipino eius filio.

Item concilium apud Theodenis Lutzenburgenſis habitum tempore Caroli magni ſub Leone Papa III. qui fuit anno Chriſti DCCXCIIII.

Item concilium Magoncian. celebratum anno ſalutis DCCCXIIII.ſub eodẽ Leone III. qui durauit in pontificatu annis 20.cum dimidio.& eodem anno DCCCXIII.fuit Rhemenſis ſynodus.

Item concilium Aquiſgran.anno domini DCCCXVI.ſub Stephano IIII.Papa & tempore Ludouici Impp.primi.

Item concilium Pariſien. celebratum anno DCCCXXIX.ſub Eugenio Papa III.& Ludouico & Lothario Impp.

Synodus Aquiſgran.ſub Lud. Pio Imp. anno Do.DCCCXXXIII.imperii Cæſaris 24

Item ſynodus Magũtina ſub Lud. Rege habita præſidente Rabano Maguntinæ ſedis archiepiſcopo.

Item Aquẽſis,ſeu Aquiſgran. ſynodus ſub rege Pipino Ludouici filio.

Item ſynodus Meldenſis habita anno do. 845.ſub Carolo iuniore rege Francorũ.

Itẽ ſynodus apud diuũ Menãdrum in ſuburbio Sueſſium acta an.ſalutis DCCCLIII. & Caroli Ludouici regis Frãciæ an. 13.

Item concilium Valẽtinũ tp̃e Lottarii Imperatoris anno ſalutis.DCCCLV.& Lottarii anno XV.Pontifice Leone IIII.

63 Concilium Piſtenſe ad fluuiũ Sequã.anno Chriſti DCCCLXIII.& anno 23.regni Caroli regis tp̃e Nic.papæ primi. Et extat antiqua & inſignis epiſt.dicti Nic. papæ primi ad Michaelem Imperatorem Conſtantinum de poteſtate & dignitate ſedis Apoſtolicæ.

Item Vormatienſe concilium anno DCCCLXVIII.& tẽpore Lud.Regis ſub Adriano Papa ſecundo.

Item conciliũ Triburienſe celebratum ſub Imperatore Arnulfo a 22. epis germanorum anno Do.DCCCLXXXV.

Colonienſis ſynodus anno DCCCLXXXVII. ſub Adriano III.& Carolo III.Imperatore cognominato Craſſo.

Maguntiacẽſe concilium anno DCCCLXXXVIII. tp̃e Arnulphi regis anno I.& cõcilium Metenſe ſub eodem Arnulfo.

Concilium Nanenſe,de quo incertum eſt quo tempore celebratum fuerit,ut notatur in tomo 3.conciliorum.

Salegunszadicenſe cõcilium habitum ſub Benedicto Papa octauo,& Impp. Henrico ſecundo anno Do. MXXIII.

Synodus Ro.epiſcoporum 113.ſub Nic. ſecundo,qui electus fuit anno MLIX.

64 Cõcilium Lateran. generale ſub Alex. III. anno Do. M.CLXXX.Põtificatus eius 20.menſe in Baſilica, quę appellatur cõſtãtiniana 280.epiſcoporum,cuius cõcilii quàmplurima decreta hic omittuntur: quia incerta ſunt in libris decretalium,& ſub nomine decretalium congruis locis ſunt deſcripta.

65 Concilium Lateran. lõgè celeberrimũ Romæ ſub Innoc. III. celebratum anno do.MCCXV.& per excellentiã generale dicitur: cũ tot patres in ipſo interfuerint, videlicet Hieroſolimitanus, & Cõſtãtinopolitanus Patriarca, Metropolitani. 70.epiſcopi 400.Abbates 12.Priores cõuentuales 800.Legati Gręci & Romani Imperii,Regum verò Hieruſalem Franciæ,Hiſpaniæ, Angliæ, & Cypri oratores,& tractatum fuit de inſignibus negociis, & plurima decreta inſerta ſunt in decretalibus,& tanquàm decretalia deſcribuntur congruis locis.

Concilium prouinciale habitũ in Alemania ſub Conrado ep̃o Card. Leg.Apoſt. ad inclitã Alemaniæ nationẽ anno do. MCCXXV.ſub Honorio tertio.

66 Vlterius in li.6.fit mẽtio de cõcilio Lugdunenſi ter.primo ſub Greg. IX. ſecũdo ſub Inn.IIII.tertio ſub Greg.X.de Greg. IX.eſt mentio in tit.de teſtib.ubi dicitur Greg.Nonus in conc.generali Lugd.de Inn.IIII.in tit.de offi.ord. & in tit.de iudic.&

dic.& de litis contest. & aliis ubi dicitur Innoc.IIII.in generali Concilio Lugd. de Gregorio X. in tit. de electionibus, de bigamis, & aliis locis, ubi dicitur. Gregorius X. in generali Conc. Lugd.

67 Postea fuit generale Vienense sub Clemente V.de quo amplissime in clemẽtinis. Et iste Clemens anno Domini. MCCCV. Transtulit Pontificalem sedẽ ab urbe Roma Auinionem Galliȩ urbẽ ubi ad septuaginta & quatuor annos remãsit cum magno christianorũ incõmodo.

68 Concilium generale Cõstantiense tempore scismatis. Ferebãtur.n.tunc tres Põtifices Ioannes XXIII.Benedictus XIII.& Gregorius XII.& omnes hi tres pariter in concilio Papam deiecti sunt. & electus Martinus V.

69 Concilium Basiliense incohatum sub Martino V.& Eugenio IIII.Postea translatum Ferrariȩ,& ultimo Florentiȩ sub eodem Eugenio IIII.

70 Concilium Lateranense sub Leone X. In quo Decretum hoc extat. In Sess. IX.

Cum omnis ȩtas ab adolescentia prona sit ad malum, & a tenoris assuefieri ad bonum magni sit operis & effectus. Statuitur ut magistri scholarium & præceptores pueros suos, siue adolescentes ne dũ in grãmatica & rhetorica, ac cæteris huiusmodi erudire & instruere debeãt: Verum etiam docere teneantur ea, quæ ad Religionem pertinent: vt sunt præcepta diuina Articuli fidei, Sacri Hymni, & Psalmi,& Sanctorum Vitæ, diebusq; festiuis nihil aliud eos docere possint, q̃ in rebus ad Religionẽ & bonos mores ptinentibus, eosq; in illis instruere, hortari,& cogere, in quãtum possint, teneãtur; ut nedum missas sed etiã vesperas diuinaq; officia audienda ad Ecclesias accedant:& simile ad prædicationes & sermones audiendos impellant: Nihilque cõtra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat eis legere possint.

Decretum est postea contra execrabilem blasphemiam, vt quicunque Deo Palã, seu publicè maledixerit, contumeliosis atque obscenis uerbis D.N.Iesum Christum uel gloriosam virginem Mariã expresse blasphemauerit: Si publicum munus exerceat, perdet emolumẽtum triũ mensium, si clericus, uel sacerdos fuerit, eo ipso ꝙ fuerit conuictus, multetur fructibus unius anni pro prima uice: Pro secunda priuetur beneficio, si unicum habuerit, ꝙ si tertio scȩleris arguatur, omnib.beneficiis eo ipso priuatus existit.

Cõtra laicos est etiam pœnam, quæ videri põt, sed legibus ciuilib. maior imponit.

Qui uerò reliquos sanctos blasphemauerint, arbitrio iudicis ratione personarum mitius puniuntur.

Aliud est decretum. Nam quilibet habens beneficium cũ cura uel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio, officium diuinum non dixerit legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus nõ faciet, pro rata omissionis recitationis officii,& temporis, sed etiam iniustè perceptos in fabricas huiusmodi beneficiorum, uel pauperum eleemosinas erogare teneatur: si uerò ultra sex menses in simili negligentia permãserit, erit legitima monitione prȩcedente beneficio ipso priuatus: intelligitur autem omittere quò ad priuationem, qui per XV.dies illius bis saltẽ non dixerit: Deo tamen ultra prȩmissa de dicta omissione redditurus erit rõnem. Et hæc pœna in habentibus plura beneficia reiterabilis toties sit, quoties contrafacere conuincatur.

Ex Sesione. X.

Sacro approbante concilio, Montes pietatis declarantur liciti, & omnes qui cõtra hanc declarationem prædicare, seu disputare uerbo, uel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latæ sententiæ pœnam incurrunt quocunque priuilegio non obstante.

Ex Sesione. XI.

Pragmatica sanctio abrogata est, & facta est concordatio inter Leonem Papam X. & sedem Apostolicam, ac Christianiss. Regem Francorum.

Vltimò extat Concilium Tridẽtinum notissimum omnibus. Et pro faciliori intelligentia conscriptum est Compendium ipsius de Reformatione,& iis, quæ uersantur in foro.

COM-

Compendium
SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI,

DE REFORMATIONE, ET IIS, QVAE IN FORO VERSANTVR.

Cum annotatione tantum locorum, quæ ad dogmata fidei pertinent.

FRANCISCO GRATIANO DE GARZATORIBVS I.C. ET CANONICO VINCENTINO,

Auctore.

CONCILIVM hoc principium habuit Vincentiæ, sub felice recordatione Pauli III. postmodum translatum fuit Tridentum, vbi Deo Duce complementum habuit.

PRIMA SESSIO sub Paulo III. die 13. Decembris 1545.

Nihil aliud continet, quàm decretum de inchoando concilio.

SECVNDA SESSIO Die 7. Ianuarii 1546.

Decretum de modo viuendi; & de aliis in concilio seruandis.

TERTIA SESSIO die 4. Februarii 1546.

Decretum de symbolo fidei.

QVARTA SESSIO die 8. Aprilis 1546.

Primum decretum de canonicis scripturis.

Secundum de editione, & vsu sacrorum librorum.

QVINTA SESSIO die 17. Iunii 1546.

Primum decretum de peccato originali.

Secundum postea de reformatione in duobus capitibus.

De lectione sacræ scripturæ, & quòd omnimodo habeatur.

1 DE lectione Sacræ Theologiæ: & quia est materia rarò contingens; sufficit allegare, vbi materia sit. Aduertendum tamen est, quòd terminatur; si non est præbenda sufficiens, quòd debeant asignari fructus ex simplici beneficio, vel per contributionem beneficiorum ciuitatis, & diœcesis; prout commodius fieri poterit, de capituli consensu. Et ita procedatur, vt sacræ scripturæ lectio habeatur.

Item prouideat Episcopus, ne hæc pia, & vtilis prouisio quouis quæsito colore negligatur.

Vel saltim sit magister, qui clericos, aliosque scholares pauperes grãmaticam gratis doceat.

2 De prædicatione, & prædicatoribus abunde tractatur.

Idem in Sessione 24. de reformatione cap. 4.

SESSIO SEXTA die 13. Ianuarii 1547.

Primum decretum de iustificatione in multis capitibus, & canonibus.

Decretum postea de reformatione in quinque capitibus.

Pœna Episcoporum non residentium.

1 INNOVATVR canon de residentia, contra Episcopos, & superiores in absentia sex mensium cum pœna quartę partis fructuum vnius anni fabricæ applicandorũ; & sex aliorum alius quartæ similiter applicandæ; Sed crescente contumacia incurrant pœnam interdicti ingressus ecclesiæ eo ipso; cũ termino trium mensium denunciandi factum Romano Pontifici; qui prouideat, &c.

De hoc infra Sessione 23. de reformatione cap. 1.

De inferioribus non residentibus.

2 Inferiores per Episcopos cogantur residere quibuscunq; non obstantibus.

Indulgentias verò, & dispensationes concessas probandas esse coram or-

dinariis; & in suo robore mansuras; cum tamen prouisione ab Episcopis tanquàm Apostolicæ Sedis delegatis per deputationem Vicariorum, aut portionis fructuum; vt cura animarum non negligatur.

De hoc infra Sessione 23. de reformatione cap.1. in 2. parte.

Clerici possunt puniri.

3 Clerici sæculares, & regulares extrà claustra puniri possunt ab Episcopo tanquàm, &c.

De quo etiam infra sessione 14. cap. 4. & Sessione 24. de reformat. cap. 10.

4 Episcopi tanquàm, &c. possunt uisitare, corrigere, & emendare capitula cathedralium, & aliarum ecclesiarũ, non obstantibus, &c.

De hoc infra Sessione 25. de reforma. cap. 6.

Ne Episcopi in aliena diœcesi ordinent.

5 Prohibentur Episcopi exercere Pontificalia in aliena diœcesi, nisi de consensu ordinarii, cum pœna Episcopo suspensionis ab exercitio, & ordinati ab ordine.

Add. Sess. 14. de reforma. cap. 2.

Septima Sessio Die 3. Martii 1547.

1 Primum decretum de sacramentis, & canon. Item canones de Baptismo, & confirmatione.

Secundum decretum de reformatione in 15. capitibus.

De electione ad cathedrales.

1 Eligendus ad cathedrales sit de legitimo matrimonio, & triginta annorum iux. Alex. III. in ca. cũ in cunctis. §. præsenti, de electionibus.

Plures cathedrales non retinendæ.

2 Prohibetur plures cathedrales, seu Metropolitanas posse retineri, & qui detinet; una electa; aliàs infra sex menses, si ad Sedem Apostolicam dispositio pertinet; si ad alios, infra annum dimittere teneantur: alioquin remanebit ultima.

De beneficijs curam animarum habentibus.

3 Beneficia curam animarum habentia conferantur habilibus, & curam per se exercere ualentibus, iuxt. c. Quia nonnulli, de clericis non residentibus, & ca. Licet canon, de electio. in vi. & prouisio aliter facta sit irrita, & pœna ordinario c. Graue nimis, de præb. quæ est suspensio à conferendis beneficiis post primam, & secundam correctionem.

Pluralitas prohibita de cætero.

4 Prohibetur de cætero plura curata, aut alia incompatibilia recipi, & simul retineri contra ca. De multa, de præb. aliàs priuatus sit beneficiis ipsis etiam istius canonis dispositione.

De dispensationibus uidendis.

5 Committitur ordinariis, vt uideant dispensationes obtinentium plura curata; & prouideant iux. ca. Ordinarii, de officio ordin. in vi. Sed quia postea aliter est dispositum infra Sessione 24. de reforma. cap. 17. de hoc non est curandum.

De perpetuis unionibus.

6 Vniones perpetuæ factæ citrà annos quadraginta reuideantur ab ordinariis tanquàm, &c. & surreptitiæ irritentur: Quæ verò non sortitæ in totum, aut in partem, effectum sint; & concedendæ in posterum, non exequantur; nisi constiterit coram ordinario ex legitimis causis factas esse: & præsumantur surreptitiæ, & uiribus careant; nisi à Sede Apostolica aliter declaratum sit.

De vnitis curatis cathedralibus, aut Monasterijs.

7 Tractatur de curatis unitis cathedralibus, collegiatis annis singulis uisitandis; & quòd procuretur etiam per Vicarium cum parte fructuum animarũ cura laudabiliter exerceri, appellatione, priuilegiis, exemptionibus, etiam cum Iudicum deputatione, minimè suffragrantibus.

8 Ecclesiæ exemptæ annis singulis visitantur ab Episcopo.

De tempore consecrationis Episcopi faciendæ.

9 Ad maiores ecclesias promoti munus consecrationis infra tempus a iure statutum suscipiant; & est trium mensiũ post cõfirmationẽ & prorogationes vltra spaciũ sex mẽsiũ nulli suffragentur.

De consecratione infra sessione 23. c. 2.

Probibitio capitulo sede vacante

10 Sede vacante non licet capitulis infra annum a die uacationis concedere licentiam ordinandi illos, qui beneficii recepti, aut recipiendi ratione arctati non fuerint; si secus factum fuerit, capitulum subiaceat interdicto ecclesiastico; & ordinati non gaudeant priuilegio ordinis; in maioribus sint suspensi arbitrio futuri prælati.

De facultate promouendi.

11 Facultates de promouendo a quocunque non suffragentur, nisi habentibus legitimam causam expressam in literis; & tunc ordinentur ab Episcopo in sua diœcesi, vel pro eo Pontificalia exercenti, & diligenti præuio examine.

Quantum duret facultas de non promouendo.

12 Facultas de non promouendo præterquàm in causis a iure expressis ad annum tantum suffragentur.

De examinandis præsentatis.

13 Praesentati, seu electi, vel nominati a quibuscunque etiam nunciis Sedis Apostolicæ ad quæuis beneficia ecclesiastica non instituantur, nec confirmentur, nec admittantur, nisi prius examinati, & idonei reperti fuerint. Nec appellatio tueatur, quominus examinentur, exceptis ab vniuersitate studiorum generalium.

De causis exemptorum.

14 Terminatur in causis exẽptorum seruari ca. 1. de priuil. in vi. Nam in ciuilibus causis, mercedum, & miserabiliũ personarum, sæculares, & regulares extrà monasterium degentes conueniri possunt coram ordinariis tanquàm Apostolicæ Sedis delegatis.

Idem disponitur infra sess. 14. de reforma. cap. v.

De hospitalibus.

15 Ordinarii curent; vt hospitalia gubernentur fideliter, & diligenter: & innouatur clandestina, quia contingit, de religiosis domibus.

De his infra sess. 22. de refor. cap. 9. & generalius sess. 25. de refor. cap. 8.

Octava Sessio Die 2. Martii 1548.

Habet decretum de translatione Concilii.

Nona, & Decima Bononiæ celebratæ Die 21. Aprilis & 2. Iunii 1548.

Decretum prorogationis sessionis.

Vndecima Sessio. Sub Iulio III. Cal. Maii 1551.

Decretum de reassumendo Concilio.

Dvodecima Sessio. Die 1. Septembr. 1551.

Decretum prorogationis sessionis.

Tertiadecima Sessio. Die xi. Ottobr. 1551.

Habet decretum sacramenti Sanctissimæ Eucharistiæ in multis capitibus, & canonibus.

Decretum postea de reformatione, continet cap. 8.

De correctione morum, & probibita appellatione.

1 Episcopi admoneantur esse Pastores, non percussores, atque ità præesse, vt non dominentur; sed tanquàm filios, & fratres diligant, &c. cum sæpe plus in corrigendo beneuolentia agat, quàm austeritas; plus exhortatio, quã comminatio; plus charitas, quam potestas, &c. Sin autem virga opus fuerit; tunc cum misericordia rigor; cum lenitate seueritas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina populis necessaria conseruetur: & qui correcti fuerint, emendentur, &c. Sed vbi morbi grauitas postulet, ad grauiora remedia descendere debet, & cæteras saltim oues a contagionis periculo liberare. Sed in causis visitationis, & correctionis, siue habilitatis; & in criminalibus ab Episcopo, aut Vicario non appelletur ab interlocutoria, vel grauamine, ante diffinitiuam sententiam. Nec teneantur differre appellationi; sed ad vlteriora possint procedere: nisi sit grauamen non reparabile per diffinitiuam; uel a diffinitiua non possit appellari: Quibus casibus seruetur dispositio ca. ut debitus honor in fine, de appell.

Ad quem committatur causa appellationis.

2 Appellatio à sententia Episcopi, vel Vicarii, vbi permittitur, committatur

Metropolitano, aut Vicario: ſed ſi diſtat vltra duas dietas, uni ex uicinioribus Epiſcopis.

De actis producendis ab appellante.

3 Diſponitur reum appellantem in criminali cauſa debere producere corã Iudice, ad quem, acta primæ inſtantiæ, & quòd Iudex non procedat ad abſolutionem, niſi illis uiſis.

Is autem, a quo appellatum ſit, infra triginta dies acta ipſa poſtulanti gratis exhibeat; alioquin abſque illis cauſa terminetur.

De obſeruandis in degradatione actuali. & de actuali.

4 Episcopvs ſolus procedit ad condemnationem, & verbalem diſpoſitionem; ſed in degradatione actuali, loco Epiſcoporum Abbates vtentes mitra intereſſe poſſint: alioquin procedatur ab Epiſcopo aliis perſonis præſentibus in dignitate conſtitutis, & iuris ſcientia commendabilibus.

De cognitione gratiæ circa crimen.

5 Episcopvs reſidens tanquàm, &c. etiam ſummariè cognoſcat de ſurreptione gratiæ ſuper aliquo crimine publico, de quo ipſe inquirere cœperat, aut remiſſione pœnæ falſis precibus impetrata; & poſtquàm cognouerit falſam; non admittat.

Prohibetur Epiſcopus citari, vt perſonaliter compareat.

6 Episcopvs non poteſt citari, uel moneri, vt perſonaliter compareat, niſi ob cauſam, ex qua deponendus, vel priuãdus ueniret.

De teſtibus contra Epiſcopum.

7 Tractatvr de non recipiendis teſtibus contra Epiſcopum in cauſa criminali, niſi conteſtes ſint, & bonæ conuerſationis, exiſtimationis, & famæ.

Cauſa Epiſcoporum referendæ Pontifici.

Cavsae Epiſcoporum, quando comparere debent pro obiecti criminis qualitate coram Pont. Max. referantur; & per ipſum terminentur.

Idem ſeſs. 24. de refor. cap. 5.

XIIII. Sessio. Die 25. Nouemb. 1551.

Tractatur de pœnitentia in multis capitibus, & canonibus.

Sed in cap. ſeptimo declaratur iuſta de cauſa fieri reſeruationes caſuum, tam à Pontifice, quàm ab Epiſco. & quòd in articulo mortis quilibet Sacerdos poteſt abſoluere non obſtante quacunq; reſeruatione.

Decretum poſtea de refor. c. 13.

De impedimento ordinandi.

1 Nvllam conceſſam licentiam de ſe promoueri faciẽdo ante reſtitutionem ad priores ordines, gradus, & dignitatẽ, ſuffragari ei, cui aſſenſus ad ſacros ordines a ſuo prælato ex quacunque cauſa, etiam ex occultis criminib. & extrà iudicialiter fuerit interdictus, aut ſuſpenſus fuerit a ſuis ordinibus, aut dignitatibus eccleſiaſticis.

De Epiſcopis titularibus.

2 Prohibentvr Epiſcopi, qui titulares uocantur, ordinare aliquem in aliena diœceſi, etiam ſi dicatur nullius diœceſis; niſi de expreſſo ordinarii cõſenſu, aut cum literis dimiſſoriis, cum pœna ſuſpenſionis ipſo iure ab exercitio Pontificalium per annum: Illius autem, qui ſuſcepit ordines, quamdiu ordinario viſum fuerit.

De quo etiam ſupra ſeſſ. 6. de reforma. cap. 5.

De clericis ſine examine ordinandis.

3 Continet facultatem Epiſcopi ſuſpendendi, prout videbitur, & interdicendi ſuos clericos ordinatos abſque examine, & literis commendatitiis, quãquàm habiles ordinati fuerint.

Clerici poſſunt puniri, & uiſitari.

4 Omnes clerici poſſunt puniri, uiſitari, & corrigi ab ordinariis tanquàm, &c. de eorum exceſsibus, criminibus, & delictis, quoties opus fuerit, etiam extrà viſitationem, quibuſcunque exemptionibus, &c.

De literis conſeruatorijs.

5 Literae conſeruatoriæ cum Iudicum deputatione ſuffragantur, quominus coram ordinario accuſari, & conueniri, & contra eum inquiri, & procedi non poſſit. Nec in ciuilibus alios trahere,

dere ad dictos suos Iudices.
Quòd si fuerit electus ab ipso actore, & reus suspectum dicat, aut si cõtrouersia orta fuerit, non procedatur in causa donec per arbitros iuris super suspitione, aut iurisdictione fuerit iudicatum.
Familiaribus solum duobus, qui sumptibus impetrantis vixerint, prosit.
Nec gaudere possit priuilegio literarũ vltra quinquennium. Nec possit habere erectum Tribunal.

De causis mercedum.

In causis mercedum seruetur decretum supra Sess.7. ca.14.

Exceptio de uniuersitatibus.

Vniversitates generales, collegia doctorum regularium loca, & hospitalia actu seruientia, & vniuersitates collegiorum, & hospitalium, huiusmodi personæ in præsenti canone non comprehendantur, sed exemptæ sint.

6 De habitu clericorum, & de pœna monitorum, & non deferentium habitum tractatur.

De dispensatione concedenda.

7 Qui occidit per industriam proximum suum, vel per insidias ab altari auelli debet. & etiam si crimen id, nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum sit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri potest; nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiam si curam animarũ non habeant, conferri liceat: sed omni ordine & beneficio, & officio, perpetuò careat.
Si uerò homicidium non ex proposito sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se à morte defenderet, fuisse commissũ narratur; quam ob causam iure quodãmodo dispensatio debeatur, talis dispẽsatio cõmittatur ordinario, aut ex causa Metropolitano, aut viciniori Episcopo; qui non nisi causa cognita, ac probatis narratis precibus eam concedat: nam aliter dispensare non potest.

De priuilegio puniendi clericos non subditos.

8 Episcopus ex priuilegio puniendi clericos subditos nequaquam procedere debet contra clericos sibi non subditos, etiam reos atrocium criminum, nisi interuentu proprii Episcopi, aut personæ ab ipso Episcopo deputandæ.

Non uniantur beneficia alij diœcesi.

9 Beneficia quæcunque etiam simplicia, præstimonio vnius diœcesis non uniantur perpetuò alterius diœcesis beneficio, aut monasterio, seu collegio, vel loco pio, nec etiam augendi cultum diuinum, aut alia quacunque ratione. In hoc declarando decretum supra sess. 7. ca.6. super vnionibus.

De regularibus beneficijs.

10 Regularia beneficia professis prouideri consueta, quando vacare contigerit ex persona illorum, qui ea obtinent in titulum, per mortem, resignationem aut aliàs, conferantur religiosis illius ordinis, uel iis, qui tenentur suscipere habitum, & uotum emittere, & non aliis.

De non admittendo ad professionem, nisi perpetuo.

11 Nemo prælatus, seu superior ordinum admittere possit aliquem ad habitum, & professionem, nisi ut in ordine ipso ad quem transfertur, perpetuò maneat in claustro sub superioris obedientia.

Regularis incapax sæcularium beneficiorum.

Ac taliter translatus, idest, de sæculo ad religionem, etiam si canonicus regularis fuerit, ad beneficia sæcularia etiã curata omnino incapax existat.

De impetratione iuris patronatus.

12 Nemo ius patronatus impetrare, aut obtinere possit, nisi de nouo fundauerit ecclesiam, uel capellam, uel iam erectam sine dote de suo dotauerit competẽter: In casu autẽ fundationis Episcopo institutio, & non inferiori reseruetur.

De præsentando Episcopo ordinario.

13 Non liceat patrono præsentare prætextu priuilegii aliquem nisi Episcopo ordinario, ad quem spectat de iure prouisio, seu institutio, ac institutio forsan aliter facta nulla sit, & esse intelligatur.
De hoc iure patronatus infra Sess. 25. de refor. cap.9.

Xv. Sessio, & Xvi. Die 25. Ianuarii, & Die 28. Aprilis 1552.

Decreta de prorogatione Sessionis, & de suspensione Concilii.

XVII. SESSIO. Prima autem sub Pio IIII
Die 18. Ianuarii 1562.
Decretum de celebrando Concilio.
XVIII. SESSIO Die 26. Februar. 1562.
Decretum de librorum delectu, & de omnibus ad Cõcilium fide publica inuitandis.
XIX. & XX. SESSIO. Die 14. Maii, & 4. Iunii 1562.
Decretum prorogationis sessionis.
XXI. SESSIO. Die 16. Iulii. 1562.
Doctrina de communione sub utraque specie, & paruulorum, in diuersis capitibus, & canonibus.
Decretum postea de reform. in cap. 11.

De collatione ordinum sine mercede.

1 PRO collatione ordinum nihil accipiatur, nec pro literis dimissoriis, nec pro sigillo, nec pro alia quacunque de causa, etiam sponte oblatum.
Nec etiam a ministris Episcoporum.

De notarijs in hoc casu.

NOTARII in his tantum locis, in quibus non uiget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissoriis decimam tantum unius auri accipere possint: dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio.
Nec Episcopo ex notarii commodis aliquod emolumentum directè, vel indirectè perueniat, non obstantibus, &c.

2 Non ordinentur nisi habentes beneficium, uel cum obligatione patrimonii.
Deinceps clericus aliquis sęcularis quãuis alias sit idoneus, moribus, scientia, & ætate ad sacros ordines non promouebitur, nisi prius legitimè constet eum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad uictum honestè sufficiat pacifice possidere. Id verò beneficium resignare nõ posit, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit præmotus, neque ea resignatio admittatur: nisi constito, quod aliunde minore commodas posit: & aliter facta resignatio nulla fit.
Patrimonium verò, vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi quos Episcopus iudicauerit assumendos pro necessitate, vel commoditate ecclesiarum suarum; eo quoqne prius perspecto patrimonium illud, vel pensionem uere ab eis obtineri taliaq; esset, quæ eis ad vitam sustentandam satis sint, atque illa deinceps sine licentia Episcopi alienari, aut extingui, uel remitti nullatenus possint; donec beneficium ecclesiasticũ sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant, vnde viuere possint: antiquorum Canonum pęnas super his innouando.

De fructibus in distributiones conuertendis.

3 VBI distributiones non sunt, uel sunt ita tenues, ut negligantur uerisimiliter episcopi in distributiones quotidianas cõuertant tertiam partem fructuum, prouentuum, & obuentionum, tam dignitatum, quàm canonicatuum, & ut latius in ipso.

De Sacerdote adiungendo.

4 VBI unus Sacerdos non sufficit populo numeroso, Episcopi tanquàm, &c. cogunt Rectores ad adiungendum tot Sacerdotes, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, & cultum diuinum celebrandum.

De erigenda noua parochia.

IN eodem capit. ob locorum distantiam, siue difficultatem Episcopi, constituere possint nouas parochias rectoribus inuitis cum portione fructuum, & ut latius in eo.

De unione per Episcopos.

5 EPISCOPI tanquàm, &c. possunt unire ecclesias iuxta formam iuris.

De imperitis Rectoribus, & turpiter uiuentibus, & coadiutore, aut Vicario assignando.

6 QVANDO Rectores sunt imperiti, Episcopi tanquàm, &c. possint deputare coadiutores, aut Vicarios, cum parte fructuum, vel aliter prouidere. Facultas uerò sit puniendi eos, qui turpiter uiuũt monitos, & adhuc incorrigibiles, appellatione remota.

De transferendis beneficijs.

7 EPISCOPI tanquàm, &c. possunt transferre beneficia simplicia vetustate, uel alias collapsa, nec possint reparari ex paupertate: Ad matrices, aut alias ecclesias uocatis iis, quorum interest.

De

De collapsis parochialibus, et reparandis ex fructibus.

Eodem cap. procurent autem parochiales collapsas restaurari, uel ex fructibus, uel in eorum defectum omnibus remediis id fieri per parochianos, ipsos cogendo quacunque appellatione remota. Quòd si omnes nimia egestate laborent, transferantur cum facultate cōuertendi eas in usus etiam prophanos, non tamen sordidos, erecta ibi cruce.

De uisitandis commendatis monasterijs, & reparandis sequestratione fructuum.

8 Episcopi tanquàm, &c. uisitent commendata monasteria, & beneficia curata, & non curata, sæcularia, & regularia, & cogant reparari, etiam per sequestrationē fructuum: & si cura imminet animarū, exerceatur appellatione, &c. non obstantibus. Et si uigeat regularis obseruantia, Episcopi admoneant superiores, ut uisitent: & si non uisitauerint ita moniti, tunc Episcopi tanquàm, &c. uisitare possint, & corrigere.

De quæstorum eleemosinarum usu sublato.

9 Nomen, & usus quæstorum eleemosinarum propter abusum penitus aboleatur nec ulterius admittantur ad officium huiusmodi exercendum. Indulgentias uerò aut alias spirituales gratias, quibus non ideo Christi fideles decet priuari, decernitur publicandas esse per ordinariū adhibitis duobus de capitulo. Quibus Episcopis facultas datur eleemosinas, atque oblata sibi charitatis subsidia, nulla mercede accepta, fideliter colligendi. vt tandem omnes verè intelligant hos ecclesiæ thesauros non ad quæstum, sed ad pietatem exerceri.

Xxii. Sessio. Die 17. Septemb. 1562.

Doctrina de sacrificio Missæ in multis cap. & canonibus.

Decretum postea de reformatione.

1 Tractatur de clericorum uita, honestate, cultu, doctrina retinenda, & de aliis omnibus rebus. Nec appellatio ad morum correctionem admittenda est.

Clerici arma portantes, & usurarii excommunicentur c. 2. de vita, & hon. cle.

De qualitate in cathedralibus.

2 In assumendo ad cathedrales, si fuerit sæcularis, ultra qualitatem, supra septima Sessione cap. 1. requiritur, ut fuerit in sacro ordine spacio sex mensium; & deficiente notitia recenti in curia, sumatur notitia a Legatis Sedis Apostolicæ, nunciis, aut eius ordinario, aut uicinioribus: & sit in uniuersitate magister, siue doctor, aut licētiatus in Theologia, aut iure canonico, aut ostendatur idoneus alios ad docendos testimonio publico alicuius Academiæ.

Quòd si Regularis fuerit, a superioribus suæ religionis similem fidem habeat.

De distributionibus quotidianis.

3 Datur facultas Episcopis tanquàm, &c. diuidendi ex fructibus tertiam partem in distributiones quotidianas amittendas ex absentia arbitrio Episcoporum, & applicandas fabricæ, si indiget, aut pio loco. Sed si dignitas, ex qua fructus diuisi sint, sit extra ciuitatem, & habeat curam, is, qui incumbere uoluerit, eo tempore præsens habeatur. & hæc locum habeant in ecclesiis, ubi non est consuetudo de amittenda tertia parte fructuum.

De uocem habentibus in capitulo.

4 Qui non sint saltim Subdiaconi, non habent uocem in capitulo.

De suscipiendis ordinibus requisitis.

Si qui uerò obtinent, uel in posterum obtinebunt dignitates, personatus, præbendas, aut portiones, ac alia beneficia, quibus uaria onera annexa sunt, iusto impedimento cessante, teneātur infra annum suscipere ordines requisitos; aliter incurrant pęnam Clem. ut ii, de ætate, & qualitate.

Cogantur exercere per se, & de ætate, & tempore prouisionis.

Eodem cap. cogant Episcopi per se ipsos exercere, quæ debent: & in posterū non fiat prouisio; nisi iis, qui iā ætatem, & cæteras habilitates habeant; aliter sit irrita prouisio.

Dispensationes committantur ordinarijs.

5 Dispensationes concedendæ extrà Romanam curiam committuntur tantum ordinariis: & si gratiosè concedantur, non sortiantur effectum, nisi prius ab

Epi-

Episcopis tanquàm, &c. summariè, & extraiudicialiter cognoscantur non subiacere uitio surreptionis, & obreptionis.

De commutationibus ultimarum uoluntatum extra Romanam curiam.

6 In commutationibus ultimarum uoluntatum Episcopi tanquàm, &c. summariè, & extraiudicialiter cognoscant nihil tacita ueritate, uel falsitate, narratum fuisse, priusquàm executioni mandentur.

De seruandis in appellationibus.

7 Legati, nuncii, Patriarchæ, & alii superiores, in appellationibus ad eos interpositis tam in admittendis, quàm inhibitionibus concedendis, seruare debeant. c. Romana. de appe. in vi.

Episcopi executores piarum uoluntatum.

8 Episcopi tanquàm, &c. sunt executores omnium piarum uolũtatum in casibus a iure concessis.

Ius visitandis hospitali.

Item habent Episcopi ius uisitandi hospitalia, siue scholas etiam laicorum, non tamen quæ sub Regum immediatè protectione sunt.

De monte pietatis.

Circa montem pietatis, & pia loca, etiam si iura ad laicos pertineant, quocunque priuilegio non obstãte ipsi Episcopi iuxta canones officium suum exequantur consuetudine non obstante.

De administratione fabricæ ecclesiarum, & montis pietatis.

9 Administratores fabricæ ecclesiarum etiam cathedralium, montis pietatis, ac aliorum piorum locorum singulis annis reddant rationem ordinario, consuetudine, & priuilegiis non obstantibus; nisi in institutione, aut ordinatione expressè cautum esset de exemptione: sed si tali casu reddetur ratio, adhibeatur etiam ordinarius; aliter, &c.

De notarijs examinandis.

10 Episcopi tanquàm, &c. examinent notarios quacunque auctoritate creatos de eorum sufficientia; & possint prohibere non idoneos, aut in officio delinquentes in causis ecclesiasticis, & spiritualibus se exercere; nec appellatio notariorum interdictionem ordinarii suspendat.

De vsurpantibus fructus pauperibus erogandis.

11 Clerici, uel laici quacunq; dignitate, etiam Imperiali, si occupauerint fructus, seu quascunque obuentiones conuertendas in pauperes personas; aut quocunque colore cõuerterint in suos usus, ii anathemati tandiu subiaceant, donec omnia integrè restituerint iis, ad quos spectat; & deinde absolutionem a Romano Pontifice obtinuerint. Et si ecclesiæ patronus fuerit, ultra prædictas pœnas sit ipso iure priuatus. De qua pœna etiam in Sessione 25. de reforma. cap. 9.

Si clericus sit qui auctor fuerit vsurpationis.

Clericvs, qui auctor fuerit, seu cõsentiens usurpationis, iisdem pœnis subiaceat; & quibuscunque beneficiis priuatus sit; & inhabilis ad alia quæcunque; & arbitrio sui ordinarii suspendatur a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem, & absolutionem.

Decretum de obseruandis, vel euitandis in celebratione missarum.

Ordinarii locorum prohibeant ea omnia, quæ uel auaritia, uel irreuerentia, uel superstitio, introduxit.

Atque quò ad auaritiam prohibeãt pacta, & conuentiones circa celebrandas missas, quæ a simoniæ labe, vel turpi quæstu non longè absunt.

De prohibitis Sacerdotibus, & de oratoris designandis.

Qvò ad irreuerentiam, interdicatur in suis diœcesibus, ne uago, & ignoto Sacerdoti celebrare liceat; nec permittãt criminosos altari ministrare, aut sacris interesse. Nec patiantur extra ecclesiã sanctum hoc sacrificium peragi. Et oratoria sunt designanda ab ordinariis.

De musica prohibita, & alijs actionibus.

Mvsica, & cantus lasciuus, aut impurus non misceatur.

Item actiones sæculares, prophana colloquia, deambulationes, strepitus, & clamores arceantur a domo Dei.

De

De superstitione prohibita; & quòd accedatur ad parochias.

QVOD seruetur tantum usus ecclesiæ; sed Episcopi remoueant usum quarundam missarum, & certum numerum candellarum.

Et moneant populum, ut frequenter accedat ad parochias saltim festiuis Dominicis, & maioribus festiuis.

Hæc omnia summatim, quia Episcopi etiam tanquàm &c. non solum ista, sed prout ipsis uisum fuerit, monere debẽt, corrigere, & populum fidelem compellere, non obstantibus, &c.

Decretum de postulatione calicis.

QVOD est priuilegium, ut non celebrantes, & laici possunt uti sacramento calicis. & sacrum Concilium reseruauit totum negotium S.D.N. utrum debeat concedi, uel ne, uel nationi, uel regno.

XXIII. SESSIO, Die 16. Iulii. 1563.

Decretum de reformatione in cap. 18.

De residentia Episcoporum, & Cardinalium.

1 TRACTAT de residentia Episcoporum, & Cardinalium: & multas pœnas addit decreto supra sessio. 6. cap. 1. & declarat causas absentiæ esse ex vrgenti necessitate in scriptis approbandas à Ro. Pót. à Metropolitano, aut antiquiori suffraganeo. Et quòd ex absentia oues nullum damnum accipiant. Et tempus absentiæ in anno siue continuum, siue interruptum debere esse duorum mensiũ, aut ad summum trium. Et non sit absentia: Aduentus Domini; Quadragesimæ; Natiuitatis; Resurrectionis Domini: Penthecostes; & Corporis Christi.

Contrafaciens ultra pœnas in dicta VI. sessione, & mortalis peccati, non faciat fructus suos; sed priuatus sit.

De inferioribus.

EADEM est pœna quò ad culpam, & amissionem fructuum: & in casu absentiæ causa est approbanda ab Episcopo in scriptis Vicario assignato.

Absentes autem citati, & contumaces, possunt etiam priuari ab Episcopo quibuscunq; non obstantibus. Et quòd hoc decretum unà cum illo in VI. Sessione publicetur in Conciliis prouincialibus, & synodalibus.

De tempore consecrationis Episcoporum.

2 IN Ecclesiis Cathedralibus Episcopi etiam S. R. E. Card. consecrentur infra tres menses; aliter teneantur fructus perceptos restituere. Et si intrà totidem mẽses postea id facere neglexerint, sint ipso iure priuati ecclesiis.

De hoc etiam supra sess. 7. cap. 9.

De ordinationibus.

3 EPISCOPI per se ordines conferant. Impediti subditos suos nõ antequàm iam probatos, & examinatos, ad alium Episcopum ordinandos dimittant.

De prima Tonsura.

4 PRIMAM tonsuram petentes sacramentum confirmationis prius susceperint, & de erudimentis Dei edocti sint, & legere, & scribere sciant, & probabilis coniectura sit eos non fraude fugiendi iudicii sęcularis hoc uitę genus elegisse; sed ut Deo fidelem cultum præstent.

De testimonio habendo tam in minoribus, quàm maioribus ordinibus.

5 PROMOVENDI ad minores ordines habeant testimonium à magistro scholæ. Sed qui assumendi sunt ad maiores, per mensem ante ordinationem Episcopũ adeant; qui aut Parocho, aut cui uidebitur, committat; ut diligenter inquirat à fidedignis de Natalibus, moribus, & uita eorum, qui uolunt promoueri; & trãsmittant ad Episcopos literas testimoniales.

De ætate ad obtinendum beneficium.

6 PRIMA tonsura initiatus, aut in minoribus ordinibus constitutus non obtineat beneficium ante annum xiiii. & is fori priuilegio non gaudeat; qui beneficium non habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram, deseruiat ecclesiæ, aut in aliqua schola, quasi in uia ad maiores ordĩnes uersetur.

De Clericis coniugatis.

DE Clericis coniugatis seruetur. cap. primum de Clericis coniugatis in 6.

7 Obseruatio Episcopi, quando uult ordinare.

De temporibus ordinationum.

8 ORDINATIONES fiant statutis temporibus,

bus, de quibus c.3. de temporibus ordinatio. Et unusquisque ordinetur à suo Episco. Qui petit ab alio, non promoueatur, nisi ordinarii testimonio commendetur. Qui secus fecerint, ordinans sit suspensus per annum; ordinatus autem quàm diu ordinario uidebitur.

9 De ordinando familiari Episcopi requisita.

De Abbatibus in ordinibus conferendis.

10 Abbates non conferant tonsuram, uel minores ordines alicui, qui non sit sibi subditus. Ac ipsi Abbates, aut alii exempti, aut collegia, uel capitula cathedralium ecclesiarum, non concedant literas dimissorias, cum pęna, de qua supra sess.7.cap.10.

Qualitas minorum ordinum; & quando maior possit suscipi.

11 Petentes minores ordines latinam linguam intelligant; & dentur per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo uidebitur. Et seruiant ecclesiæ, cui sunt adscripti, nisi adsint studiorum causa. Atq; ita nō nisi post annum à susceptione postremi gradus minoris, ad sacros promoueantur, nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas iudicio Episcopi aliud exposcat.

Subdiaconorum, & Diaconorum qualitas.

12 Subdiaconus sit annorum xxii. Diaconus xxiii. Presbyteri non ante annum xxv. Et non omnes dictæ ætatis eligantur; sed digni tantum.

Regulariter sint dictæ ætatis, & cum diligēti examine Episcopi priuilegiis, &c. non obstantibus.

De Subdiaconorum alia qualitate.

13 Vltra alia Subdiaconi sciant decere diebus Dominicis, & solennibus sacrā communionem assumere. Et ante annum non ordinentur ad Diaconatum, nisi aliud Episcopo uidebitur pro ecclesiæ utilitate, aut necessitate.

Nec duo sacri ordines dentur eodem die, etiam regularibus priuilegiis &c.

De requisitis circa Presbyteros.

14 Non ordinetur Presbyter, nisi post annum Diaconatus: nisi aliud uidebitur Episcopo, & causa est bona, utilitas, uel necessitas ecclesię. c.6. de æta. & quali. & comprobetur diligenti examine esse habilem ad docendum populum, & sacramenta ministranda.

Et curet Episcopus, ut saltim Dominicis diebus, & solemnibus festis missas celebret. & si habet curam, tam frequenter, ut suo muneri satisfaciat. cum promotis per saltum si non ministrauerint, Episcopus ex causa legitima potest dispensare.

Præsbyteros non curatos confessiones audire prohibetur.

15 Praesbyteri nō audiant confessiones, nisi obtineant Parochialem, aut ab Episcopo per examen, si uidebitur esse necessarium, aut aliàs idoneus iudicetur.

Vt nullus ordinetur, nisi ex causa, & de Peregrinis non admittendis ad diuina officia.

16 Nullus ordinetur in posterum, qui ecclesiæ, aut pio loco, pro cuius utilitate, aut necessitate assumitur, adscribatur, nisi ut suis fungatur muneribus: Nec incertis uagetur sedibus.

Quod si locum inconsulto Episcopo deseruerit sacramētorum exercitium interdicatur.

Nullus præterea clericus peregrinus sine commendatitiis litteris ab ullo Episcopo ad diuina officia celebranda, & sacramenta administranda admittatur.

Functiones minorum ordinum restituendæ.

17 Functiones quatuor minorum ordinum restituantur, & ab Episcopo, & prelatis stipendia ex aliqua parte redditū simplicium beneficiorum assignentur eas exercenti. & puniantur, si negligentes sint. Et istis deficientibus, coniugati uitæ probatæ, & qui tonsuram, & habitum clericalem gestent, suffici possunt.

18 De Seminario late inter cætera pueri, debent recipi quo ad minimum duodecim ann. & ex legitimo matrimonio nati sint, ac legere & scribere competenter nouerint: & quorum indoles, & uoluntas spem afferat eos ecclesiasticis ministeriis perpetuò inseruituros: & precipuè pauperum filios debent eligi.

Et quia ad onera sustinenda certi redditus sunt necessarii ultra ea, quæ ad institué-

dos

dos uel alendos pueros sunt in aliquib. ecclesiis & locis destinata quæ eo ipso huic seminario applicata censentur Episcopus cũ Cõsilio duorum de capitulo. Ex fructibus integris mẽse Episcopalis & capituli & quarumcunque dignitatũ personatuum officiorum præbendarum portionum Abbatiarum & prioratuum cuiuscunque ordinis, & beneficiorum quorumcunque regularium etiam si Iurispatronatus fuerint: partem aliquam uel portionem detrahent,& eam portionem sic detractam, necnon beneficia aliquot simplicia cuiuscunque qualitatis, & dignitatis fuerint uel etiã præstimonia huic collegio applicabunt & incorporabunt, quod locum habet etiam si beneficia sint reseruata uel affecta. Et ad hanc portionem soluendam etiam pensionarii soluere compelluntur per censuras ecclesiasticas etiam uocato ad hoc si uidebitur auxilio brachii secularis, succedente uero casu quo per uniones effectum suum sortientes uel aliter seminarium ipsum in totum uel in partem dotatum reperiatur: Tunc portio ex singulis beneficiis ut supra detracta & incorporata ab Episcopo prout res ipsa exegerit, in totum vel pro parte remittatur. Rationes autem redituum huius Seminarii Episcopus an nu merus singulis accipiat presẽtibus duobus à capitulo, & totidem a clero ciuitatis deputatis.

SESSIO XXIII. de Matrimonio. Die II. Nouembris 1563.

Doctrina de sacramento matrimonii cum canonicus.

Postea decretum de reformatione matrimonii.

De denunciis faciendis, uel omittendis.

TRES denunciæ faciendæ sunt à proprio parocho, quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum impedimentũ opponatur, ad celebrationem matrimoni in facie ecclesiæ procedatur, intellecto mutuo consensu matrimonii.

Quòd si probabilis suspitio fuerit, matrimonium malitiosè impediri posse propter tot denunciationes, tunc una tantum fiat, uel saltim parocho, & duobus testibus præsentibus celebretur matrimonium & deinde tribus continuis diebus festiuis inter missarum solennia publicè denuncietur. Nisi ordinarius iudicauerit, quòd omittantur, suo arbitrio.

De nullitate contractus matrimonij.

QVI aliter, quàm præsente parocho, uel alio sacerdote de ipsius parochi, seu ordinarii licentia, & duobus, uel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, sunt inhabiles omnimodo ad sic contrahendum; & huiusmodi contractus esse irritos, & nullos; addita pœna parocho, & testibus, arbitrio ordinarii.

De benedictione sponsorum.

HORTANTVR coniuges, antequàm contrahant, saltim triduo cõfiteri peccata sua, & accedere ad sanctissimam euchari stiam.

Moderatio cognitionis spiritualis.

STATVITVR, ut unus compater, & una commater accipiatur, & restringitur cognatio spiritualis ad quatuor genera personarum, inter quas sit cognatio spiritualis.

Prima inter suscipientem de baptismo, & ipsum baptizatum.

Secunda inter suscipientem, & patrem, & matrem baptizati.

Tertia inter sacerdotem, & baptizatum.

Quarta inter sacerdotem, & patrem, & matrem baptizati.

Postremò decernitur, si aliter factum fuerit, puniri Parochum ad arbitrium ordinarii.

De confirmatione.

COGNATIO ex confirmatione non egreditur personas has, uidelicet ipsum confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, & tenentem.

De impedimento Iustitiæ publicæ honestatis.

3 TOLLITVR impedimentum Iustitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus quacunque ratione inualidis. Ex ualidis autem ultra primum gradum non excedit.

Restringetur impedimentum ex fornicatione.

4 IMPEDIMENTVM ex fornicatione, quod impedit matrimonium, ac postea factũ dirimit,

dirimit, restringitur ad eos tantum, qui primò, & secundo gradu coniunguntur.

De contrahentibus in gradibus prohibitis.

5 SCIENTER contrahens in gradu prohibito sit sine spe dispensationis. & idem si ignoranter, sed neglectis solemnitatibus requisitis. Quæ si seruatæ sint, facilius, & gratis cum eo poterit dispensari. In concedendis uel nulla detur dispensatio, uel raro, & ex causa, & gratis.

In secundo gradu nunquàm dispensetur; nisi inter magnos Princeps, & ob publicam utilitatem.

Rapta quando possit esse uxor raptoris, & pœna raptoris, & auxiliantis.

6 RAPTA quando est separata à raptore, & in loco tuto constituta, & consenserit illum habere in uirum, poterit eius esse uxor.

Sed pœna est raptoris, & præbentis auxilium, & fauorem ipso iure excommunicationis, & perpetuæ infamiæ, & dignitatum incapacitatis. & si Clerici sunt, de proprio gradu deiiciantur. & raptor tenetur condecenter raptam dotare arbitrio Iudicis.

Prouisio, ne uxoratus aliam ducat.

7 NE uagantes, qui sunt uxorati, aliam ducant; huiusmodi homines non sunt admittendi ad matrimonium contrahẽdum; sed seuerè sæculari iudicio sunt puniendi.

Parochi nõ intersint eorum matrimoniis, nisi prius facta diligenti inquisitione, & re ad ordinarium delata ab eo licẽtiam habuerint ad id faciendum.

De concubinarijs tam uxoratis, quàm solutis.

8 CONCVBINARII tam soluti, quàm uxorati, ter admoniti si concubinas non eiecerint, excommunicati sint, nec absoluantur; nisi paruerint admonitioni: Quòd si in concubinatu per annum censuris neglectis permanserint; cõtra eos ab ordinario seuerè pro qualitate criminis procedatur.

Mulieres concubinæ ter monitæ grauiter puniantur: & extrà oppidum, uel diœcesim eiiciantur inuocato auxilio brachii sæcularis; Aliis pœnis contra adulteros, & concubinarios in suo robore mansuris.

De pœna prohibentium nuptias.

EST pœna excommunicationis contra illos, qui mulieres maximè diuites impediunt, ne liberè possint contrahere matrimonium.

Restricta prohibitio nuptiarum.

RESTRINGITVR prohibitio nuptiarum, ut sit hoc modo.

Primò ab aduentu usque ad diem Epiphaniæ.

Secundo à quarta feria cinerum usque ad octauam Paschæ resurrectionis.

Decretum de reformatione generali in cap. 20.

De postulatione Prælatorum, & Papæ trãsmittenda.

1 VACANTE cathedrali ecclesia, uel superiori, datur forma postulandorum Prælatorum: Quorum examen transmittitur. S.D.N. ut ipse si reperti fuerint idonei, utilius possit Ecclesiæ prouidere, sed antea omnes inquisitiones etiam in Ro. Curia facilè examinentur per Card. Relaturum in concistorio, & alios tres, & ipsorum quatuor Card. subscriptione roborentur, & affirmatione esse idoneos, & habere requisita à iure, & hac sancta Synodo.

De obseruantia in creatione Card.

OMNIA supradicta obseruentur etiam in creatione Card. S.R.E. quia non potest esse magis Ecclesiæ Dei necessarium quàm ut Beatus: Rom. Pont. lectissimos tantum sibi Card. adsciscat, & bonos atq; idoneos pastores singulis Ecclesiis præficiat.

De Synodo prouinciali, & Diœcesano.

2 PROVINCIALEM Synodum saltim quolibet triennio Metropolitanus, seu ipso impedito antiquior Episcopus non prætermittat in sua prouincia cogere: quo conuenire tenentur omnes Episcopi, & alii qui de iure, & consuetudine debent interesse, exceptis his, quibus cum periculo transfretandum esset. Et Episcopi qui nulli Metropolitano subsunt semel eligant uicinum & in Synodo cum aliis interesse debent.

Synodus Diœcesana singulo anno celebranda

branda est, in qua omnes illi etiam exẽpti debent accedere ratione tamen parochialium aut aliarum secularium Ecclesiarum, qui illarum curã gerunt, qui cunque sint.

Quod si in his tam Metropolitanus quàm Episcopi & alii negligentes fuerint, incurrant pœnas sancitas sacris canonibus.

De Visitatoribus.

3 CONTINETVR materia uisitationis tam Metropolitani, quàm Episcopi qui uisitant per se ipsos aut impediti per Vicarium aut uisitatorem, quę anno uel biennio propter latitudinem completur.

Cathedrales non uisitentur a Metropolitano nisi causa cognita & approbata à Concilio prouinciali.

De uisitationibus inferiorum.

ARCHIDIACONI, Decani, & alii qui possunt ex consuetudine uisitare, uisitent cum notario de consensu Episcopi per se ipsos tantum, & idem in uisitatoribus à capitulo eligẽdis, prius tamẽ ab Episcopo approbatis.

Sed non impeditur Episcopus, vel Vicarius, aut Visitator etiam uisitare easdem Ecclesias ab inferioribus uisitatas, imo visitatores inferiores intra mensem tenentur præsentare Episcopo uisitationes suas, non obstante &c.

Scopus uisitationum.

SCOPVS visitationum est inducere sanam orthodoxamque doctrinam expulsis hęresibus bonos mores tueri prauos corrigere populum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamq; accendere, & cætera constituere, prout locus, tempus, & occasio postulat. Et omnes moneantur, ut accipiant monita uisitantium.

De procuratione, siue expensa.

ALIVD non accipiatur nisi pro uictualibus, quæ Episcopo, & suis frugaliter, & moderate pro temporis necessitate, & non ultra erunt sumministranda.

De optione circa procurationem.

SIT tamẽ in optione eorum, qui uisitãtur, si maluerint soluere, id quod ab ipsis antea solui certa pecunia taxata consuetum fuit, an uero victualia præstare, saluo item iure antiquarum conuentionũ. Qui plus exegerit vltra restitutionem subiaceat, cap. exigit, de censibus, in 6.

Patroni non se immisceant de sacramentis.

PATRONI in his, quæ ad sacramentorum administrationem spectant, non se impediant, nec se immisceant bonis stabilibus, seu fabricarum prouentibus, nisi quatenus ex institutione, ac fundatione eis competit. Sed Episcopi hoc faciant, ac curent redditus fabricarum expendi in usus Ecclesiæ necessarios, prout expedire uisum fuerit.

De predicatione facienda.

4 EPISCOPVS debet prædicare, aut illi qui assumpti fuerint eo impedito ad prædicationis munus.

De prædicatione in parochialibus.

IN aliis Ecclesiis parochi prædicent, siue eis impeditis per alios deputandos ab Episcopo, impensis eorum, qui id præstare tenentur, vel solent in ciuitate, uel quacunque parte Diocesis saltem omnibus Dominicis, & solemnitatibus diebus festis, tempore ieiuniorum, Quadragesimę, & aduentus quotidie, uel saltem tribus diebus in hebdomada, si ita oportere duxerint. Et Episcopus moneat populum, ut debeat adesse Parochiæ ad audiendum verbum Dei.

De prohibitis prædicare.

NVLLVS secularis, uel regularis etiam in Ecclesiis eorum ordinum contradicente Episcopo prædicare pręsumat.

Vt Pueri doceantur rudimenta fidei.

IIDEM Episcopi curabunt saltem dominicis, & aliis diebus festis in singulis parochiis pueros diligenter edoceri ab iis ad quos spectat rudimenta fidei, & obediẽtiam erga Deum, & parentes.

De causis grauioribus criminalibus contra Episcopos.

5 Causę criminales grauiores etiam hęresis contra Episcopos, quæ depositione, uel priuatione dignæ sunt, ab ipso summo Pontifice cognoscantur, & terminentur, Et si committendæ sint, extra Rom. curiam committantur Metropolitanis, aut Episcopis eligendis a Beatissimo Papa, signatura manu propria,

& processus statim transmittatur ad ipsum Rom. Pont.

Sed minores causæ criminales] Episcoporum cognoscantur, & terminentur in prouinciali cõcilio, uel a deputatis per concilium.

De facultate Episcoporum in dispensatione.

6 Licet Episcopis in omnibus irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus excepta ea, quæ oritur ex homicidio uoluntario, & cæteris deductis ad forum contentiosum, & in quibuscunque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reseruatis dispensare quoscunque delinquentes sibi subditos in sua Diœcesi per se, uel per Vicarium in foro conscientiæ, & gratis absoluere apposita pœnitentia salutari. Idem in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis Episcopis tantum, non Vicario sit permissum.

De explicatione sacramentorum lingua uulgari.

7 Episcopus, & Parochi debent explicare uim sacramentorum, etiam lingua vernacula, si opus fuerit iuxta formam in Catechesi præscribendam, quod uerti debeat in linguam vulgarem. Et Curati debent explicare populo dictũ Catechismum, & in amissarum solemnia studeant diebus festis, uel solemnibus populum erudire uernacula lingua sacra eloquia.

De publica pœnitentia & ex causa commutanda.

8 Publice peccantes publice puniendi sunt, nisi Episcopo uideatur eam pęnam commutare. Et de pęnitentiario eligendo, & illius qualitate.

De uisitationibus etiam nullius diœcesis.

9 Ordinata circa visitationem, de quibus supra sess. VI. cap. 4. & sess. VII. ca. 8. & sess. XXI. cap. 8. obseruentur in Ecclesiis, quæ nullius dicuntur esse Diœcesis, & uisitentur ab Episcopo proximiori, aut ab electo in prouinciali concilio non obstantibus &c.

Appellatio prohibita in correctione morum.

10 In omnibus, quæ ad visitationem, & correctionem morum spectant factis ab Episcopo, tanquam &c. Appellatio non impediat, aut suspendat, seu querela apud Sedem Apostolicam interposita.

Priuilegia non obstant subiectioni.

11 Priuilegiis, & exemptionibus quorumcunque nihil detractum esse intelligatur, quominus ii, quibus iam concessa sunt, uel in posterum concedi contingerit subiecti sint ordinariis, tamquam sedis Apostolicæ delegatis. Et quo ad capellanos Regios seruetur c. cum capella, de priuilegiis. Et exceptis iis, qui actu seruiunt monasteriis, aut militiis, & intra eorum septa, ac domos residét, ac sub eorum obedientia uiuunt, de qua ordinario constare debet, non obstantibus etiam S. Ioannis Hyerosolimitani, & aliarum militiarum.

Residentes in Rom. curia vigore Eugenianæ constitutionis, quæ est in extrauagãtibus communibus de priuileg. c. 3. aut famil. Card. priuilegia non prosunt, qui obtineret beneficia ecclesiastica, ratione quorum subsunt iuridictioni ordinarii, non obstantibus &c.

De ætate ad curata, & de Archidiaconis.

12 Nemo ad dignitates quibus animarum cura subest promoueatur, nisi attigerit vigesimumquintum annum, & habeat alia requisita in c. cum in cunctis, de electionibus, & c. licet canon, de electionibus, in sexto.

Archidiaconi qui oculi Episcopi dicuntur, sint in omnib. Ecclesiis, ubi fieri poterit, magistri in Theologia, seu Doctores, aut licentiati in iure canonico.

De ætate ad cæteras dignitates.

Ad cæteras dignitates sine cura Clerici idonei, & non minores xx. annorum adsciscantur.

De fidei professione facienda.

Patroni à die adeptæ possesionis de beneficiis curam habentibus intra duos menses de fidei suæ orthodoxæ professionem habere debent.

De ordine aut ætate requisita habendis.

Neminem recipiant ad dignitatẽ canonicatuũ, aut portionẽ, nisi eũ, qui eo ordine sacro, aut sit initiatus, qui requiritur, aut in tali ætate, vt infra tempus, & hoc concilio statuto initiari ualeat.

Cano-

Canonici omnes sint saltem subdiaconi & presbiteri, & Doctores, aut licentiati.

In omnibus cathedralibus canonicatus omnes, ac portiones habeant annexum ordinem saltem subdiaconi, & Episcopus cum consilio capituli designet, quisque esse debeat ex sacris ordinibus: ita tamen vt dimidia saltem pars sint presbyteri, nisi constitutio laudabilis sit, ut omnes sint presbyteri: Hortatur sancta Synodus, quòd saltem dimidia pars in cathedralibus, & collegiatis insignibus canonicatus conferantur magistris, uel Doctoribus, aut licentiatis in Theologia, uel iure canonico.

De absentia Canonicorum & pœna.

Non licet obtinentibus canonicatum, praebendam, aut portionem abesse ultra tres menses quolibet anno, nisi ex statuto maior tempus requiratur. Alioquin priuatus sit dimidia parte fructuum etiã perceptorum primi anni. Secundi autem omnium fructuum, & crescente cõtumacia contra eum procedatur iuxta constitutiones Canonum c. licet, de prębendis.

De distributionibus quotidianis.

Distribvtiones tantum recipient ii, qui statis horis interfuerint iuxta c. consuetudinem, de clericis non residentibus in sexto. Quod sancta Synodus innouat.

Omnes per se exerceant officia non per substitutum.

Omnes compellantur obire officia diuina per se, non per substitutum, ac assistere Episcopo celebranti, & alia pontificalia exercenti in choro laudare Deum hymnis, & canticis, & decenti habitu, tam in ecclesia, quàm extra, & ab illicitis se abstinere.

Cætera de nouo proponenda prouideantur à prouinciali concilio, & interea Episcopus saltem cum duobus de capitulo in his, quæ expedire uidebitur poterit prouidere.

De Cathedralibus redditibus tenuibus.

13 Qvando Cathedralis Ecclesiæ tam tenuis redditus sunt, & angustæ, ut non respondeant Episcopali dignitati concilium prouinciale uocatis, quorum interest, examinet, an expediat eas unire uicinis, vel augere nouis prouentibus, & instrumenta de præmissis mittere summo Pont. qui prudentia sua iudicabit, quid expediat.

De Episcopo indigenti.

Et interim Episcopo indigenti poterit à Pontifice prouideri de aliquibus beneficiis, dummodo non sint curata, nec dignitates, seu canonicatus, & præbendæ, nec monasteria, in quibus uiget regularis obseruantia, vel subsunt capitulis generalibus, & cæteris visitatoribus.

De Parochialibus pauperibus.

In Parochialibus si per unionem fieri nõ possit, non tamen regularium, Episcopus curabit primitiarum, uel decimarũ assignatione, aut parochorum simbola, & collectas, aut qua commodiori ratione ei uidebitur tantum redigere, quod pro Rectoris, & parochiæ necessitati decenter sufficiat.

In quibus unio parochialium est prohibita.

In vnionibus faciendis ex dictis causis, seu aliis parochiales Ecclesiæ non uniantur monasteriis quibuscunque, aut Abbatiis, seu dignitatibus, siue præbendis Ecclesiæ cathedralis, uel collegiatę, seu beneficiis simplicibus, aut hospitalibus.

Vnitæ reuideantur ab ordinariis.

Et quæ vnitæ sunt reuideantur ab ordinariis, iuxta ordinationem sub Paulo Tertio.

De valore Episcopatuum, & parochialium in pensionibus imponendis.

Cathedralis quæ summam ducatorum mille, & Parochialis ducatorum cẽtum, secundum uerum valorẽ non excedunt non grauentur pensionibus, seu fructũ reseruatione. In his quoque ciuitatibus ac locis, ubi Parochiales non habẽt certos fines, mandatur Episcopis, ut distincto populo proprium Parochum assignent, aut alio utiliori modo prouideant, prout loci qualitas exegerit.

Et in ciuitatibus, ubi nullæ sunt parochiales, quàm primum curent fieri parochiales non obstantibus &c.

De pactis illicitis.

Mandatvr Episcopis, ne obseruent condi-

 tiones

tiones, seu deductiones ex fructibus, solutiones, prouisiones, compensationes illicitas in electione, præsẽtatiõe, nominatione, institutione, cõfirmatione, uel alia prouisione, siue admissione ad possessionem quorumcunq; beneficiorum. Et ut diligenter cognoscant, de eorum constitutionibus, & exceptis laudabilibus reliquas, ut prauas, & scandalosas reiiciant, & aboleant: Pœna contrafacientibus imposita à diuersis Pontificibus, contra simoniacos innouata non obstantibus &c. De quibus Episcopi tanquam &c. cognoscere possunt de surreptione, obreptione, & intentionis defectu.

Prouisio quando Parochiales sunt tenues.

15 QVANDO Parochiales sunt tenues, & frequentes, ut non sufficiant pro decenti gradu sustinendo: potest Episcopus, uel unire simplicia beneficia, non tamen regularium, uel ad pauciorẽ numerum reducere, dummodo tot supersint, quæ diuino cultui, ac dignitati Ecclesiæ ualeant commode respondere non obstãtibus &c.

Nec prædictæ vniones, aut suppressiones tolli, uel impediri possunt ex quacunq; prouisione etiam uigore resignationis, aut quibusuis aliis derogationibus, uel suspensionibus.

De Oeconomo eligendo uacante sede morte Episcopi.

16 VACANTE sede morte Episcopi eligatur œconomus à capitulo, aut ipso negligẽte a Metropolitano.

Vel vacante Metropolitana Ecclesia ab antiquiori Episcopo suffraganeo, qui curam gerat prouentuum rerum ecclesiarum, & reddat rationem promoto, non obstante quacunque liberatione. Et capitulum teneatur rationem reddere de scripturis pertinentibus ad Ecclesiã, si quę ad capitulum peruenerint.

Vnum beneficium singulis conferendum.

17 MANDATVR quibuscunque personis etiam Card. vt in posterum vnum tãtum beneficium conferatur, quod si nõ sufficit ad uitam, aliud simplex sufficiens conferatur, dummodo vtrumque residentiam non requirat. Et hęc non modo pertineant ad cathedrales, sed etiam ad alia omnia beneficia, tam secularia, quàm regularia etiam commendata.

De obtinentibus plura beneficia.

ILLI uerò qui de præsente plures parochiales, aut unam parochialem, aut aliam cathedralem obtinent, cogantur omnimodo, una tantum parochiali uel sola cathedrali retenta, alias dimittere, dispensationibus, & unionibus ad uitam quibuscũque non obstantibus. Aliàs ipso iure tã parochialis quàm omnia beneficia quæ obtinent uacare censeantur, nec postea tuta cõscientia possunt retinere fructus. Optat autem sancta Synodus a sum. Põt. resignantibus prouideri.

De concursu faciendo in uacatione parochialium.

18 VACANTE parochiali ecclesia per obitũ uel resignationem etiam in curia aut quandocumq; reseruata deputetur uicarius: Nominet Episcopus clericos idoneos coram examinatoribus; & fit etiam libertas aliis deferẽdi nomina aliorum, & si uidebitur Episcopo proponat edictum, & omnes nominati examinentur ab examinatoribus tribus ad minus, quorum uotis si pares fuerint, aut singulares accedere posit Episcopus uel uicarius quibus magis uidebitur.

Postea de examinatoribus, & eorum officio, nam annis singulis in diœcesana synodo ab Episcopo uel uicario ad minus sex proponantur, qui synodo satisfaciãt, & ab ea probentur. Aduenienteq; uacatione tres ex illis eligat Episcopus, qui cum eo examen perficiant, & succedente alia uacatione, aut eosdem aut alios tres, quos maluerit ex prædictis sex eligat. Sint uerò examinatores magistri, seu doctores, aut licentiati in Theologia seu iure canonico, uel alii clerici, seu regulares etiam ex ordine mẽdicantium, aut etiam sæculares qui ad id magis uidebuntur idonei. Iurentq; &c.

Peracto deinde examine, renuncientur ab eis quotcumq; idonei iudicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad uacãtem ecclesiam gubernandam oportunis. Et ex his Episcopus

eum

eum eligat, quem cæteris magis idoneũ iudicauerit.

Quando beneficium est iuris patronatus eccl. & laicorum.

SI erit iuris patronatus ecclesiastici, ac institutio ad Episcopum pertineat, patronus præsentabit digniorem ab examinatoribus iudicatum. Si ad alium institutio pertineat, solus Episcopus eligat digniorem ex dignis, ut patronus eum presentet ei ad quem spectat institutio. Si fuerit laicorum non debet aliquis admitti nisi ab examinatoribus idoneus repertus fuerit. In omnibus supradictis casibus non prouideatur de ecclesia nisi uni examinato, & ab examinatoribus approbato. Nulla deuolutio, aut appellatio etiam ad S. sedem impediat aut suspendat relationem examinatorum quo minus executionem habeat. Aliàs prouisiones omnes subreptitiæ sint non obstantibus quibuscumq;.

De examine omittendo.

QVANDO redditus ecclesię sunt exigui, & nõ ferant operam totius examinis, seu dissidia & tumultus possent excitari, poterit ordinarius cum deputatis a concilio hanc formam omittere, cæteris tamen seruatis. Et liceat synodo prouinciali de alia forma prouidere circa examinationem.

De prohibitis expectatiuis.

19 EXPECTATIVAE non concedantur, nec cõcessis hactenus uti liceat; reseruationes mentales, & indulta etiam cardinalibus non fiant, & hactenus concessa abrogata esse censeantur.

De causis tractandis coram ordinario, & prohibita appellatione.

20 IN prima instantia causæ tractandæ sunt coram ordinario, & omnimodo saltem infra biennium terminentur a die motę litis, alioquin post id spaciũ liberum sit, partibus uel alteri illarum iudices superiores competentes adire, qui causam in eo statu, quo fuerit, assumãt, & quàm primum terminari curent, nec antea aliis cõmittantur, nec auocentur, nec ante diffinitiuam sententiam appellatio admittitur, nisi uim habeat diffinitiuæ, uel per diffinitiuam grauamen reparari nequeat.

Exceptio de tractandis apud Sedem.

EXCIPIVNTVR causæ apud sedem Apostolicam tractandę uel urgentibus causis auocentur, aut committantur a summo Põt. speciali rescripto signaturę suę Sanctitatis manu propria subscripto.

Matrimoniales causæ, & criminales iudicẽtur ab Episcopo non decanis, aut archidiaconis aut inferioribus, nec etiam uisitando.

De paupertate litigantis in causa matrimoniali.

ET in quacunq; instantia lis matrimonialis pendeat, si probata fuerit paupertas, nõ cogatur illa pars litigare, nec in secunda, nec tertia instantia extra prouinciã, nisi pars altera alimenta & expensas litis uelit subministrare. Legati non impediant ordinarios uti sua iurisdictione, nec procedant contra clericos nisi prius requisito Episcopo, & ipso negligente.

De appellatione in casu permisso et actis transmit.

IN appellationibus a iure permissis datur forma de transmittendis actis admonito Episcopo, si uelit significare aliquid pro causæ iustificatione.

XXV. SESSIO. De Regul. Die IIII. Decemb. 1563.

Decretum de purgatorio.

Sequitur de inuocatione, ueneratione & reliquiis sanctorum, & sacris imaginib.

Decretum de reformatione.

1 De regularibus & monialibus generalia ut non habeant propria.

2 Nemini liceat tam uirorum, quàm mulierum habere bona propria, sed administratio pertineat ad officiales eorum, usus autem mobilium permittatur modicè, contrafaciens priuatus sit uoce actiua & passiua, & iuxta regulas puniatur.

Possunt habere bona in communi, exceptis Capucinis & Minoribus de obseruantia.

3 CONCEDITVR omnibus regularibus & mendicantibus etiam quibus erat prohibitum aut non habentibus priuilegium possidendi bona immobilia, & illa possidere possint, exceptis domibus Sancti Francisci capucinorum & minorum de obseruantia.

Constituantur tot solùm quot possint sustentari.

SED is tantùm numerus constituatur, qui possit sustentari ex fructibus uel consuetis eleemosinis.

Regularis non subiaceat alicui sine licentia.

4 ALIQVIS regularis non subiaceat alicuius prælati obsequio uel principis, uel uniuersitatis prætextu etiam prædicationis, aut aliùs operis pii sine licentia superioris. Nec liceat recedere a conuẽtibus etiam prætextu accedendi ad superiores qui siue mandato superioris inuẽtus fuerit habitare extra conuentum ab ordinariis puniatur tamquam desertor sui ordinis. Illi autem qui mittuntur studiorũ causa ad uniuersitates in conuentibus tãtum habitent, alioquin ab ordinariis contra eos procedatur.

De monialibus & clausura seruanda.

5 DE clausura abundè innouando constitutionem Bonif. VIII. in cap. periculoso, de statu reg. in VI. Vt clausura seruari debeat seu restituatur appellatione postposita & inuocato auxilio brachii sæcularis, si opus fuerit, quod ut præbeatur hortatur S. synodus principes christianos, & iniungit sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda. Nemini liceat sanctimonialium exire, nisi ex causa legitima danda in casu necessario in scriptis. Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat cuiuscunque generis aut conditionis, sexus, uel ætatis fuerit sine episcopi uel superioris licentia in scriptis danda tantùm in casibus necessariis, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda, nec alius ullo modo possit etiam uigore facultatis, & indulti hactenus concessi.

De monialibus extra mœnia.

ITEM curent episcopi reducere moniales, quæ sunt extra mœnia intra mœnia inuocato auxilio brachii sæcularis, & impedientes uel non obedientes compellantur per censuras ecclesiasticas.

Electio superiorum fiat uotis secretis.

6 ELECTIO superiorum fiat uotis secretis, nec uoces & suffragia absentium possint suppleri per præsentes abbates, priores, aut alios quoscunque titulares.

De ætate abbatissæ eligendæ.

7 ABBATISSA & priorissa eligatur non minus annis quadraginta, & possit eligi ex alio monasterio eiusdem ordinis in defectu. Aut ex eodem si incõmodum fuerit XXX. annorum, dummodo uixerit in professione quinquennio. Episcopus non ingrediatur claustra pro uotis recipiendis, sed audiat uota singularum ad fenestrellam.

De monasteriis non subiectis.

8 MONASTERIA non subiecta superioribus, nec episcopo, nec uisitatoribus, debeãt infra annum redigere se se in congregationem iuxta capitulum in singulis, de statu monacorum.

De subiectis monasteriis.

9 MONASTERIA subiecta S. sedi gubernẽtur ab episcopo tanquam &c. Quæ uerò regulantur a deputatis a capitulis generalibus, uel ab aliis regularibus sub eorum cura & custodia relinquantur.

De confessione monialium.

10 DE confessione monialium singulo mẽse: & sanctissima Eucharistia sumenda. & præter confessorem ordinarium bis, aut ter in anno ab episcopo aut superiore alius offeratur, qui omnium confessiones debeat audire. Sanctissimum Christi corpus non conseruetur in choro, sed in publica ecclesia, priuilegio quorumcunque non obstante &c.

Exercentes curam in sæcularibus subsint Episcopo.

11 QVANDO imminet cura animarũ in monasteriis tam uirorum quam mulierum illæ personæ tam sæculares, quàm regulares exercentes subsint episcopo.

Regulares publicent interdicta in eorum ecclesiis.

12 CENSVRAE, & interdicta nedum a sede apostolica, sed etiam ab ordinariis promulgata mandante episcopo a regularibus in eorum ecclesiis publicentur atq; seruentur. Dies festi ordinati ab episcopo seruentur et in exemptis regularibus.

De præcedentia.

13 COMPONAT episcopus controuersias de præcedentia amota appellatione, & quibuscunque non obstantibus.

De accedendo ad processiones.

EXEMPTI omnes tam sæculares, quam regulares,

lares & quicunque monaci compellantur accedere ad publicas processiones his tātum exceptis, qui in strictiori clausura perpetuò uiuunt.

De regularibus delinquentibus.

14 Regalares degentes intra claustra, sed extra delinquentes sæuere puniantur a suo superiore episcopo instante, & ab ipso intra tempus præfixum, ac certiorē faciat episcopum de punitione, sin minus ille superior priuetur officio a suo superiore, ac delinquens ab episcopo puniri possit.

Professione fiat expleto anno XVI.

15 In quacunque religione tam uirorum, quam mulierum professio non fiat nisi expleto anno decimosexto, & post annum probationis post susceptū habitum professio antea facta nulla sit, nec inducat obligationem regulæ aut ad alios effectus quoscunque.

Renunciatio ante professionem non ualeat.

16 Renvnciatio aut obligatio ante professionem etiam cum iuramento, & in fauorem piæ causæ facta non ualeat nisi cum licētia episcopi aut uicarii, & infra duos menses proximos ante professionem, & secuta professione quacunque renunciatia etiam expressa non obstante. Nouitii admittantur ad professionem, aut à monasterio eiiciantur. exceptis clericis societatis Iesv.

Ex renuncia ante professionem ius monasterio non acquiratur.

Nōn acquiratur ius monasterio in bonis datis ante professionem præterquā uictus & uestitus, ne prætextu dationis à parentibus, aut aliis discedere nequeant, immo præcipitur sub pœna anathematis ne hoc ullo modo fiat, & abeuntibus oīa sua restituantur, & episcopus compellat si opus fuerit per censuras ecclesiasticas.

Virgines profitentes sint in libertate.

17 Virgines profitentes sint in libertate, & decernitur quòd nulli detur habitus si non sit maior annis XII. nec post professionem emittat nisi episcopus aut uicarius cognouerit diligenter liberam uirginis uoluntatem.

De conditionibus Virginis.

Et habeat conditiones a monasterio requisitas, & monasterium idoneū fuerit.

Notitia detur episcopo de professione facienda.

De qua professione facienda ne episcopus ignoret, prefecta monasterio cū episcopum certiorem faciat ante mensem, aliter ab officio suspensa sit.

Pœna cogentibus ingredi religionem & impedientibus.

18 Omnes cuiuscunque qualitatis uel conditionis etiam dignitate fungētes excōmunicantur, qui coegerint uirginem, uiduam, uel aliam mulierem inuitam ad ingrediendum monasterium, uel suscipiendum habitum, uel emittendam professionē, exceptis casibus in iure expressis. Eadem pœna illorum, qui consilium auxilium uel fauorem dederint aut eidē actui præsentiam, uel consensum, uel authoritatem interposuerint pro tali coacto ingressu. Et similis pœna illorum, qui prohibuerint præfatas ingredi habitum assumere, & professionem omittere, & hoc seruetur tam in subiectis episcopo, quam aliis. Excipiuntur conuertitæ, in quibus constitutiones earum seruentur.

De tempore allegandi uim metumve, & de causa coram superiore & ordinario.

19 Regvlaris prætendens se per uim, metum ue ingressum esse religionem, aut ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, uolensq; habitum dimittere quacunque de causa, aut cum habitu discedere sine licentia superiorum non auditur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tali casu nisi adduxerit causas coram superiore & ordinario, si dimiserit habitum ante non admittatur, sed cogatur redire ad monasteriū, & puniatur tanquam apostata, nec iuuetur priuilegio religionis. Nemo etiam trāsferatur ad latiorem religionem, nec detur licentia occulte ferendi habitum.

Visitatores debent recipi in subiectis monasteriis etiam commendatis.

20 Tractatvr de uisitatione abbatum in subiectis monasteriis etiam commendatis, & quòd uisitatores debeant recipi, &

de

de hac materia.

Abbatijs & monasterijs commendatis præficiantur personæ professæ.

21 Monasteriis, abbatiis, prioratibus, præposituris, quas suos regulares & concursus habent præficiantur personas regulares & professæ. Sed in posterum uacaturæ non nisi regularibus conferantur.

De filiabus illorum capitum.

Qvo uerò ad illa monasteria, quæ filiæ illorum capitum nuncupantur, illi qui in cõmendam habent, teneantur professionẽ solennem profiteri religionum illorum ordinum infra sex menses, aut iis cedere, aliàs uacare censeantur, & quòd in prouisionibus qualitas singulorum nominatim exprimatur, aliter subreptitię censeantur, & nulla possesione etiam triennali adiuuentur.

De regularibus dicta omnibus locis religiosis obseruentur.

22 Dicta de regularibus & monialibus supra obseruentur in omnibus cœnobiis & monasteriis, collegiis, ac domibus quorumcunque monacorum & regularium, nec non sanctimonialium uirginum, ac uiduarum etiam, si illæ uiuant sub gubernio militiarum, etiam hyerosolimitanæ, & quocunque nomine appellentur sub quacunque regula, uel gubernatione cuiuscunque ordinis, aut canonicorum non obstantibus priuilegiis sub quacunque uerborum forma compositis, ac mare magnum appellatis. Et qui uiuunt sub arctiori regula excepta facultate habendi stabilia ab eorum instituto non amoueantur.

Omnia executioni mandentur ab episcopis aut concilio prouinciali.

Et omnia supradicta executioni mandentur ab episcopis, & si quid executioni mandatum non sit, concilia prouincialia negligentiã episcoporum suppleant. Regularium uerò capitula prouincialia & generalia prouideant, & in defectum capitulorum generalium capitula prouincialia per deputationem aliquorum eiusdem ordinis.

Hortatio erga principes.

Hortantvr reges, principes, resp. & magistratus, & præcipitur in uirtute S. obedientiæ, ut episcopis, abbatibus, & generalibus, & cæteris prælatis uelint in contentis in executione supradictæ reformationis suum auxilium, & authoritatem interponere, quoties fuerint requisiti ad laudem Dei omnipotentis.

Decretum de reformatione.

1 De modesta suppellectili & mensa episcoporum, & de frugali uictu.

Consanguinei non augendi ex redditibus nisi paupere[s].

Et omnino interdiciturne ex redditibus ecclesię consanguineos, familiaresve augere studeant, sed si pauperes sint ut pauperibus distribuant, & deponant affectum erga fratres, nepotes, & consanguineos. Et quæ dicta de episcopo sunt extendantur ad omnes beneficia ecclesiastica obtinentes etiam S.R.E. Card.

De recipiendis decretis concilij ab omnibus.

2 Patriarchae, primates, archiepiscopi, & episcopi in proxima sinodo, ac in posterum promouẽdi in prima synodo debent recipere decreta concilii, & si quis renuerit, episcopi comprouinciales denuncient summo Pont. & interim abstineant se ab eiusdem communione. Idẽ obseruent omnes habentes & habituri beneficia ecclesiastica, aliàs puniantur.

De studijs uniuersitatum.

Stvdia uniuersitatum dicta decreta recipiant, & magistri & doctores doceant ea, quæ sunt catholicę fidei. Vniuersitates immediate sum. Pont. protectioni subiectas sua beatitudo per delegatos curabit uisitare & reformare.

De obseruandis in excommunicatione.

3 Excommvnicationes illas pro deperditis rebus a nemine concedantur nisi ab episcopo & ex re non uulgari, & causa diligenter ac magna maturitate per episcopum examinetur. In causis iudicialibus mandatur iudicibus ecclesiasticis, ut pro reali uel p̃sonali excõicatione abstineant se tam in procedendo, quã diffiniendo a censuris ecclesiasticis, seu interdicto. Sed liceat procedere & diffinire per pœnas pecuniarias piis locis applicandas, per captionem pignorum, ac perso-

personarum, seu priuationem beneficiorum, aut alio remedio quocunque, quibus remediis cessantibus tunc excommunicatione uti potest. In causis criminalibus erit ab excommunicatione abstinendum, sed realis seu personalis executio fieri poterit ut supra, cui executioni si facilis locus non sit, uti poterit hoc spirituali gladio, si postulat delicti qualitas & præcedente bina monitione etiam per edictum publicum. Nefas sit sæculari magistratui prohibere excommunicationẽ, aut mandare quòd reuocetur prætextu non seruati concilii. Et excommunicatus si post legitimas monitiones non resipuerit non solum non recipiatur ad communionem fidelium, ac familiaritatem, sed si obdurato animo per annum insorduerit etiam contra eũ procedi possit tanquam suspectum de hæresi.

De eleemosinis relictis ob missarum celebrationem.

4 Qvia celebrandarum missarum aliquando numerus ex uariis defunctorum uoluntatibus non potest impleri singulis diebus, uel eleemosinæ tenues sunt, episcopus & abbas & generales ordinum facultatem habeant statuere circa hoc quid magis ad Dei honorem uiderint expedire, ita tamen ut eorum defunctorum semper commemoratio fiat pro suarum animarum salute, qui ea legata ad pios usus reliquerunt.

Quando aliquæ qualitates requiruntur seu certa onera sunt iniuncta beneficijs.

5 Qvando aliquæ qualitates requisitæ, seu certa onera iniũcta beneficiis sunt, in collatione, aut prouisione eis non derogetur. Idem in præbendis theologalibus, magistralibus, doctoralibus, presbyteralibus, diaconalibus, & subdiaconalibus ea, quæ constituta sunt obseruentur, & aliter facta prouisio subreptitia censeatur.

De ordine procedendi contra canonicos extra uisitationem.

6 Qvia supra sess. vi. de refor. cap. iiii. statutum est, episcopum posse uisitare illos de ecclesia cathedrali, nunc datur ordo quando proceditur extra uisitationem, nam eligũtur duo de capitulo, de quorũ consilio, & assensu episcopus aut uicarius procedere teneatur, & ut latius ibi. In casibus tractandis ab episcopo & capitulo, ipso episcopo absente tractantur a capitulo non admisso uicario. Illi uerò qui non sunt canonici soli episcopo subiiciãtur nõ obstantibus quibuscunq; &c. Sed ea, quæ dicta sunt de duobus de capitulo eligendis locum non habent in iis ecclesiis in quibus episcopi & uicarii habent maiorem potestatem & iurisdictionem ex cõstitutionibus priuilegiis, seu quocunque alio iure, quibus derogatum non sit.

De accessibus, & regressibus.

7 Accessvs & regressus in posterum non concedantur, & hactenus concessi non suspendantur, & extendantur, aut transferantur, & locum habeat in quibuscunque etiam cardinalibus. Idem obseruetur posthac in coadiutoriis cum futura successione, ut non permittantur. Quòd si urgens necessitas postulet prælato dari coadiutorem, non aliàs detur cum futura successione, quàm causa cognita a Ro. Pontifice, & qualitates concurrere certum sit, quæ a iure & hac sancta synodo in prælatis & episcopis requiruntur, aliàs surreptitiæ censeantur.

8 De hospitalibus de quibus abundè tractatur de quibus etiam supra sess. vii. de reform. c. xv.

9 De iure patronatus abundè.

Quando sit ius patronatus.

Ivs patronatus fit ex fundatione, uel dotatione, siue ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum temporis cursum, qui hominum memoriam excedat, aliasue secundùm iuris dispositionem.

Seruanda in iure patronatus uniuersitatis.

In communitatibus, uel uniuersitatibus, quia est suspicio usurpationis, plenior probatio requiratur, nec immemorabilis temporis probatio suffragetur, nisi sint præstationes continuæ non minori spacio annorum quinquaginta, quæ omnes effectum sortitæ sint, reliqua patronatus iura in totum prorsus abrogata, & irrita intelligantur.

De facultate episcopi in institutione post præsentationem.

LICEAT episcopo præsentatos repellere, si idonei non sint, si institutio ad inferiores pertineat, ab ipso tantùm examinentur, ut supra sess. 24. de refor. cap. 18. ubi tractatur de iure patronatus.

Pœna patronorum se ingerentium in fructibus ecclesiæ.

PATRONI nullatenus nullave causa se ingerant in fructibus beneficiorum, sed dimittant rectoribus quacunque consuetudine non obstante. Nec præsumant vendere, uel aliàs transferre, aliàs subiaceãt pęnis excommunicationis & interdicti, & iure patronatus priuati existent. De qua pœna priuationis habetur etiam superius sess. XXII. cap. XI.

De beneficijs liberis unitis ecclesiæ iuris patronatus.

VNIONES factæ de beneficiis liberis per uiã accessus ad ecclesias iuris patronatus si nondum effectum sortitæ sint, uel deinceps etiam authoritate apostolica concessæ fuerint, per surreptionem obtentæ intelligantur non obstantibus &c.

Quæ uerò a quadraginta annis citra factæ sunt, & plenum effectum & plenam incorporationem sunt consecutæ, & nihilominus ab ordinariis tanquam &c. reuideantur & examinentur, & declarentur irritæ obtentæ per surreptionem.

De iudicibus a synodo eligendis.

10 IVDICES in synodo eligendi sunt, quibus in partibus committantur causæ, & habeant qualitates capituli statutum, de rescrip. in VI. videlicet sint in dignitate aut personatum obtinentes, seu cathedralium ecclesiarũ canonici, ita ut quęq; diœcesis habeat quatuor saltem, aut ẽt plures probatas personas ac vt supra qualificatas, quibus causæ a quolibet legato, uel nuncio, atq; etiam a sede Apostolica committantur. Et si ex designatis aliquis moriatur, alter eligatur ab episcopo cum consilio capituli vsque ad futuram synodum, & episcopi statim transmittant dictam designationem ad Rom. curiam. Et delegationes aliis factæ subreptitiæ censeantur.

Ordinarii & alii quicunq; iudices studeant breuitati in causis expediendis, & occurrant artibus litigatorum, seu in litis contestatione, seu alia parte iudicii.

De locatione anticipata solutione.

11 LOCATIONES factæ anticipatis solutionibus in præiudicium successorum annullantur quocunque indultu, & priuilegio non obstante, nec istæ locationes in Ro. curia confirmentur.

Prohibita locatio iurisdictionis ecclesiasticæ.

NON liceat locare iurisdictiones ecclesiasticas, & factæ in Rom. cur. surreptitiæ censeantur.

De locationibus rerum ecclesiæ.

LOCATIONES rerum ecclesiarum in Ro. cur. a triginta annis citra ad longum tempus seu vigintinouem annis, seu bis vigintinouem etiam authoritate apostolica cõfirmatas decernitur esse irritas. Et Synodus prouincialis uel deputandi ab ea iudicabunt in damnum ecclesiæ factas fuisse.

12 *Decimæ debent solui & detinentes excommunicati sint.*

Hortatio pro subuentione episcoporum & parochorum indigentium, vt non grauentur large subuenire ad laudem Dei.

De quarta funeralium.

13 QVARTA funeralium, quæ persoluebatur iam annis quadraginta cathedrali seu parochiali, & postea fuerit aliis concessa posthac integro iure persoluatur, vt prius, non obstantibus concessionibus etiam maremagnũ, & aliis quibuscunq;.

De pœna clerici concubinarij.

14 DE clericis concubinariis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, uel extra detinere, aut cum eis ullam consuetudinem habere videant, & de pœna prima, & secunda, & de suspensione administrationis beneficiorum ab episcopo tanquam &c. ac aliis pœnis, & vltimo excommunicationis, nec appellatio executionem suspendat, & cognitio ad solum episcopum pertineat, non archidiaconum, aut decanum sine strepitu & figura iudicii. Clerici non beneficiati ab episcopo puniantur pœna carceris, aut suspensione ab ordine

ab ordine & inhabilitate ad obtinenda beneficia episcopi, quod absit si à tali crimine non se abstinuerint, & admoniti a Synodo prouinciali non se emendauerint etiam ad Rom. Pont. deferantur, qui in eos animaduertat etiam ad priuationem, si opus fuerit.

De filijs presbyterorum & impedimentis eorum.

15 INCIPIT ut paternæ &c. Non licet filiis clericorum, qui non ex legitimo matrimonio nati sint habere beneficium ecclesiasticum etiã dissimile in ea ecclesia, vbi patres habent, aut habuerint, nec pẽsiones habere super fructibus beneficiorum, quæ patres habent, aut habuerunt. Et si de presenti pater & filius habent, cogatur filius resignare, aut permutare in alia ecclesia in termino trium mensium, aliter ipso iure priuatus existat. Et reciprocæ resignationes factæ posthac censeantur factæ in fraudem.

Curata beneficia non conuertuntur in simplicia.

16 BENEFICIA sæcularia curam animarum habentia non conuertantur in simplicia etiam deputato vicario perpetuo, & congrua portione fructuum. Quod si factum sit, & sine congrua portione, tunc ea quamprimum, aut ad minus intra annum arbitrio ordinarii assignetur. De quo supra sess. VII. de reformat. cap. VII. Quòd si commode fieri non possit, cum primum per cessum vel decessum vicarii uel rectoris vacauerit, beneficium curam recipiat animarum, & nomen vicariæ cesset.

Episcopi indigno non cedant loco.

17 EPISCOPI obliti suæ dignitatis non debent nimis indigne loco cedere: & personaliter inseruire regibus & principibus, innouando canones ac apostolicas sanctiones ad dignitatem episcopalem, & grauitatem pertinentia.

Dispensari aliquando potest, sed maturitate & gratis.

18 SCIANT vniuersi sacratissimos canones exacte ab omnibus obseruandos esse, quòd si vrgens iustaq; ratio, & maior aliquando vtilitas postulauerit cum aliquibus dispensandum esse, id præstandum erit causa cognita & summa maturitate atque gratis a quibuscunque ad quos dispensatio pertinebit.

De sublato usu duellorum, & pœna multorum.

19 VSVS duellorum sublatus sit, & pœna excommunicationis principibus cõcedentibus locum, & priuatio locorum, qui pugnam commiserint, ac patrini incurrant pœnam excommunicationis, proscriptionis bonorum & perpetuæ infamiæ: & puniri debent vt homicidæ, & denegatur sepultura, consilium dantes, aut suadentes & spectatores tenentur vinculo excommunicationis & perpetuæ maledictionis, non obstantibus &c.

Admonitio erga principes officiorum suorum.

20 ADMONENTVR principes, vt memores sint officii sui, & generaliter quid fieri debeat erga Ecclesias & personas ecclesiasticas latissime continetur. Et S. synodus innouat sacros canones, omnia generalia concilia, ac alias apostolicas sanctiones in fauorem ecclesiasticarum personarum: libertates ecclesiasticas, & contra eius violatores editas.

DISTINCTIONIS TERTIAE FINIS.

DE

DE SACRAMENTIS ECCLESIAE, DISTINCTIO IIII.

SACRAMENTVM est inuisibilis gratiæ uisibilis forma, ita quòd eius similitudinem gerens, & causa existet. de consec. dist. II. c. sacrificium.

72 Sacramenta quamuis dicantur ecclesię: sunt tamen instituta a Domino nostro Iesu Christo. Ac disponitur in concilio Tridentino sesione VII. canone primo de sacramentis in genere ita. SI QVIS DIXERIT SACRAMENTA NOVAE legis nõ fuisse omnia a IESV CHRISTO domino nostro instituta, aut esse plura uel pauciora quã septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pęnitentiã, Extremam vntionem, Ordinem & Matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè sacramentum anathema sit.

Aug. 73 Sed notandum est, quod sacramentorũ alia sunt necessitatis, alia dignitatis, quia .n. necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem: Illa sacramenta, quæ saluti sunt necessaria, quia iterari non possunt cũ sint uera, auferri uel amitti non debent, sed cum pœnitentia rata esse permittuntur.

74 Illa uero sacramenta, quæ sunt dignitatis, nisi digne fuerint administrata, ita vt digni digne a dignis promoueantur, dignitates esse desinunt, non vt minuatur veritas sacramenti, sed vt cesset officiũ administrandi, vel loco, vel tempore, vel promotione. c. remissionem. §. sed notandum. I. q. I.

75 Sed circa necessitates sacramentorũ clarior ponitur distinctio in Catechismo, secunda parte de sacramentis, vbi tractatur de sacramentorum differentiis, & disponitur. Tria præ cæteris esse necessaria, baptismum vnicuiq;: Pœnitentiam verò illis, qui post baptismum aliquo mortali peccato se obstrinxerint, Ordinem & si non singulis fidelibus: toti tamen ecclesiæ necessarium esse. Reliqua de sacramentis habentur in eodem Catechismo, & secunda parte, vbi tractatur de sacramentorum effectibus.

DE BAPTISMO.

IN Cathechismo secunda parte in sacramento baptismi: de baptismo plura habentur, sed vt materia plenior sit, addentur ea, quæ in corpore iuris habẽtur.

76 Et in primis puerum non esse baptizatũ licet quis eum immerserit in aquã in nomine patris & filii & spiritussancti: si non dicat, ego te baptizo. c. primo. de baptismo. Et econtra, non est baptizatus, si omnia verba requisita dicta fuerint, si desit materia aquæ. c. non vt apponeres. v. de baptis.

77 Si dubitetur, an aliquis sit baptizatus, qui his verbis baptizatur, SI BAPTIZATVS ES, NON TE BAPTIZO: SI NON ES BAPTIZATVS, EGO TE BAPTIZO, baptizatur: sed hæc forma in illis tantum permittitur, de quibus re diligenter perquisita dubium relinquitur, vt in catechismo de baptismo in VI. effectu baptismi.

78 Paruuli vtiliter baptizantur, & remittitur peccatum originale. c. maiores. in prin. de baptismo, & in catechismo plene, vbi de baptismo paruulorum. Sed cum esset dubium, an virtutes & informans gratia infundatur, Clemens V. approbante sacro concilio approbauit illã opinionem, videlicet tam paruulis, quã adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes. cle. vnica. §. verum quia. de sum. trin. & fid. cathol.

79 Et pro confusione hæreditorum, qui volunt

lunt solum ius scriptum, vtile est scire obseruantiam baptizandi paruulos esse ex traditionibus Apstolicis, de quo per Petrum Canisium in summa doctrinę Christianæ. cap. III. & de præceptis eccl. c. v.

80 Sed actuale peccatum in adultis sicut non committitur sine consensu, ita non relaxetur sine consensu in baptismo. d. c. maiores. §. verum. de baptismo.

81 In adultis amentibus & dormientibus: quia non remittitur peccatum originale siue actuali: quoniam dominus, qui totum hominem sanum fecit, opus imperfectionis non nouit, non indistinctè baptizātur. Sed distinguitur, si priusquā amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent: quia præsumitur eos in contradictione perdurare hoc casu, quamuis fuerint immersi, characterem non suscipiūt sacramenti. Secus si prius catechumini extitissent, & habuissent propositum baptizandi: quia tales in necessitatis articulo consueuit ecclesia baptizate. d. c. maiores. §. sed adhuc. & §. item quæritur. ver. dormientes.

82 In coacto & inuito distinguitur: quia character imprimitur in illo, qui tentoribus & suppliciis attractus, ne detrimentum incurrat, suscipit sacramentum baptismi. Ille verò, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec characterem suscipit sacramenti. d. c. maiores. §. itē quæritur. ver. præterea quod, & ver. ille verò.

83 Quòd si in mentis potestate nunquam fuerint, eos in fidem ecclesiæ non secus ac pueros baptizandos esse, ecclesiæ auctoritas, & consuetudo declarat: vt in catechismo secunda parte de baptismo, rubrica, baptizandi quomodo affecti esse debeant.

84 Iudæus cum inter Iudæos tantum existeret, in mortis articulo constitutus in aquam se ipsum immersit dicendo, Ego me baptizo, In nomine patris, & filii & spiritus sancti: Debet iterum baptizari: quia debet esse distinctio inter baptizatum & baptizantem: quamuis si talis cōtinuo decessisset, ad patriam protinus euolasset, propter sacramenti fidem, nō propter fidei sacramentum. c. debitum. 4. de baptismo.

85 Vltimo baptizati a Latinis non debent a Grecis rebaptizari, quod prohibetur excommunicationis pœna, & depositione ab omni officio, & beneficio. c. fi. de baptismo. INN. PP.

86 Et aliqui hæretici formā ecclesiæ in baptizando seruant, sed dum ab eis baptizantur, qui in hæresi eis communicant, sacramentū quidem baptismi accipiunt, virtutem verò non cōsequuntur, quam sine fide nullus consequi potest: vnde de Domino dicitur: quòd in patria sua nō poterat facere signum propter incredulitatem eorum. c. Paulianistę. §. alii formam. 1. q. 1.

87 Et ideo ab ecclesia non rebaptizantur, qui in nomine Trinitatis baptizati sūt: quia cum reuersi fuerint, accipiunt virtutem Spiritussancti. c. quamuis vnum. de consue. dist. 4. Nam valere incipit ad salutem: cum illa fictio veraci confessione recesserit, quæ corde in malitia, vle sacrilegio, perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. c. tunc valere. ead. 4. distinc. Et baptizati ab hęreticis in nomine Trinitatis, si veniunt ad catholicā fidem, recipiuntur quidem vt baptizati ne sanctæ Trinitatis inuocatio, vel confessio annulletur: sed docentur integrè, & instruuntur quòd sanctę Trinitatis mysterium in ecclesia teneant. c. si qui. ead. 4. distinctione. AVG. Idem Idem.

88 Baptizati a Iudęo in nomine Trinitatis, vel tantùm in nomine Christi, sicut in actibus Apostolorum legitur, rebaptizari non debent. c. a quodam Iudęo. ea. 4. distinct. NIC. PP.

89 Si ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertinet, ita vt eius pars deputetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est aliquo urgente mortis periculo: cum eum gestaret in vtero. c. si ad matris. ead. 4. dist. Ratio est: quia, qui in maternis sunt vteris, ideo cum matre baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum Christum regenerari non potest. c. qui in maternis. ead. 4. dist. AVG. ISID.

DE CONFIRMATIONE.

In Catechismo, Secunda parte de hoc sacramento.

90 At consuetudo non potest operari, vt simplex sacerdos fidelibus exhibeat sacramentum confirmationis, quod chrysmando renatos soli debent episcopi per manus impositionem conferre, ac prohibetur præstiteris, ne talia sua temeritate præsumant, quæ licet non sint a fidelibus contemnenda, tutius tamen est ac sine periculo ex necessitate (quæ legem non habet) omittere, quàm ut ab his, quibus ea cõferre non licet ex temeritate (quæ lege damnatur) non sine graui periculo inaniter conferantur, cum vmbra quædam ostendatur in opere: veritas autem non subeat in effectu, de consuetudine. c. 4.

DE EVCHARISTIA.

91 Nihil in sacrificiis maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est: sed omnes hæc præcellit, quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab hominibus veneranda. Et sicut potior est cæteris, ita potius excoli & venerari debet. c. nihil in sacrificiis. de consec. dist. 2. Alex. pp. V. a Pet.

92 In sacramentorum oblationibus, quę inter missarum solennia domino offeruntur, panis & vinum aqua permistum in sacrificium offerantur: non enim debet in calice domini, aut vinum solum, aut aqua sola offeri: quia vtrunq; ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. c. 1. ead. dist. 2. Idem.

93 Item vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omnino soluatur. In qua ipse idem sacerdos est sacrificiũ Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter cõtinentur transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem, potestate diuina: vt ad perficiẽdũ mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

94 Et hoc vtiq; sacramentum non potest conficere nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus secundum claues ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, eorumq; successoribus Iesus Christus, de sum. trin. & fi. cath. c. 1. §. vna verò.

De parte huius sacramenti in missa dicentur aliqua postea in ritibus sua rubrica.

DE POENITENTIA.

95 Perfecta pœnitentia cogit peccatorẽ omnia libenter sufferre: in corde. n. contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est fructuosa pœnitentia. c. perfecta, de pœnit. dist. 1. Ioan. os aureum.

96 Multiplex misericordia Dei ita lapsibus humanis subuenit: vt non solum per baptismi gratiam, sed per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ, vt qui dona regenerationis uiolassent proprio se iudicio condemnantes ad remissionem criminum peruenirent: sic diuinæ uoluntatis presidiis ordinatis, vt indulgentiam Dei nisi supplicationibus nequeant obtinere. Mediator. n. Dei & hominum, homo dominus Iesus Christus hanc præpositis ecclesiæ: tradidit potestatem, vt confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eadem salubri satisfactione purgatos ad communionẽ sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. c. multiplex. ead. dist. Leo pp.

97 Iusta de causa reseruantur casus tam a Pont. quàm ab Episcopo. De reseruatis Papæ in extrauag. 3. de pęnit. in communibus Episcoporum in tractatu Nicolai Ploue, de sacramentis parte 4. c. 5. & 6.

98 De pœnitentiæ, tam pro illis, qui curã animarum exercent, quàm illorum, qui scrutantur conscientias suas, abunde in Catechismo Secunda parte de pœnitẽt. sacramento. Sed & hæc materia ampla habetur infra Septima parte.

DE EXTREMA VNCTIONE.

99 De hac abunde maxime pro curatis in Catechismo Secũda parte, rubrica de hoc sacramento.

100 Sciendum est, duas esse species vnctionis

nis, exteriorem, quæ materialis est & visibilis; & interiorem, quæ spiritualis est & inuisibilis. Exteriori uisibiliter inungitur corpus, interiori inuisibiliter inungitur cor. De prima Iacobus Apostolus ait. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eos ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum. De secunda Ioannes Apostolus ait: Vos vnctionem, quam accepistis ab eo, maneat in uobis, & nō necesse habetis: vt aliquis doceat uos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Vnctio visibilis & exterior signum est interioris & inuisibilis vnctionis. Vnctio verò inuisibilis & interior non solum est signū, sed & sacramētum: quia si digni sumitur, uel agit, uel auget absque dubio, quod designat.

101 Ad exhibendum autem exteriorem & uisibilem unctionē, benedicitur oleum, quod dicitur catechuminorum, vel infirmorum, & conficitur chrisma, quod ex oleo fit & balsamo mystica ratione. Per oleum enim nitor conscientiæ designatur, iuxta quod legitur. Prudentes virgines acceperunt oleum in uasis suis cum lampadibus. Per balsamum odor famæ exprimitur, propter quod dicitur, sicut balsamum aromatizans odorem dedi, de sacra unctiōe.c.vnic.§.scire uolumus.

102 Notandum tamen est, oleum sanctificatum intelligi, non solum consecratū sed etiam admixtum consecrato, de consecr.eccl.uel altaris.c.quod in dubiis.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

103 Hoc est sacramentum, per quod, velut hostium, necessariò intrant legitimi dispensatores ministeriorū, & eloquiorum Dei, ministri Christi & ecclesiæ Episcopi, presbyteri, diaconi, & quotquot demum in ecclesiasticis muniis obeundis ritè & cum authoritate uersantur: ut in catechismo Petri Canisii, rubr. de hoc sacramento.

104 Nicolaus Ploue tract.de sacram.6.parte.c.1.nu.4.ponit quæstionem de episcopatu, an sit ordo: & dicit diuersitatem esse inter Theologos & Canonistas, & dubitatio potest summi ex c. corepiscopi, 68.dist.ubi dicitur, non amplius quàm duos ordines inter discipulos domini fuisse. Sed nunc superfluam esse ostenditur ex catechismo, parte secunda, de ordinis sacram. vbi ponuntur solum septem ordines, & circa septimum, qui est presbyteratus, demonstratur esse diuersos gradus ipsius, & dignitates non diuersos ordines: Nam sunt simpliciter sacerdotes, Episcopi, archiepiscopi, patriarchæ & Sum. Pont.

Cętera de hoc sacramento abunde in eodem catechismo, & dicta secunda parte.

At reliqua ad hanc materiam pertinentia habentur infra secunda parte.

DE MATRIMONII SACRAM.

105 In coniugio duo sunt consensus aīorū, & cōmistio corporum, quorū alterum significat charitatem, quę consistit in Deū

106 & iustam animam, ad quod pertinet illud, quod dicit Apostolus. Qui adheret

107 Deo vnus spiritus est cum eo: reliquū verò designet conformitatē, quæ cōsistit in carne inter Christum & ecclesiam, ad quod pertinet illud, quod Euāgelista testatur: VERBVM caro factum est, & habitauit in nobis. Profecto coniugiū illud, quod nō est commistione corporum cōsumatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christū & ecclesiam per incarnationis mysteriū est coniūctum, iuxta quod Paulus exponens illud, quod dixerat protoplastus: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: & propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adherebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: statim subiungit, hoc aūt dico magnum sacramentum in Christo & ecclesia, de bigamis.c.debitum.in prin.

108 Doctrina de matrimonii sacramēto habetur in concilio Tridentino sess. 24. & in catechismo secunda parte, rubrica de matrimonii sacramento.

109 Tota verò materia matrimonii habetur infra parte v.

DISTINCTIO. IIII. FINIS.

DE RITIBVS ECCLESIASTICIS.

DISTINCTIO V.

IN BAPTISMO.

110 QVia Christvs fecit nos in ſanguine ſuo Deo noſtro regnum,& ſacerdotes,propter quod Apoſtolus ait: vos eſtis genus electum,regale ſacerdotium, idcirco in nouo teſtamento, non ſolum reges & ſacerdotes vnguntur,ſed etiam omnes chriſtiani bis
111 ante baptiſmum, ſcilicet oleo benedicto, primum in pectore,deinde inter ſcapulas, & bis poſt baptiſmum, ſcilicet chriſmate ſancto, primũ in vertice, demum in fronte. In pectore enim baptizandus iniungitur: vt per ſancti ſpiritus donum abiiciat errorem & ignorantiã, & ſuſcipiat fidem rectam: quia iuſtus ex fide uiuit. Inter ſcapulas, vt per ſpiritus ſancti gratiam excutiat negligentiã & torporem, & bonam operationẽ exerceat: quia fides ſine operibus mortua eſt: vt per fidei ſacramentum ſit munditia cogitationũ in pectore,& per operis exercitium ſit fortitudo laborum. In ſcapulis quatenus fides per dilectionem ſecundum Apoſtolum operetur. In vertice verò baptizatus iniungitur, vt ſit paratus omnipotenti de fide reddere rationem: quia per caput intelligitur mens, iuxta quod legitur. Oculi ſapientis in capite eius,cuius ſuperior pars eſt ratio, & inferior eſt ſenſualitas,vnde bene per verticem, quæ eſt ſuperior pars capitis, intelligitur ratio, quæ eſt ſuperior pars mentis.In fronte vngitur baptizatus: vt libere confiteatur, quod credit;quia corde creditur ad iuſtitiam, ore uerò fit cõfeſsio ad ſalutem. Ante uerò baptiſmũ ungitur oleo benedicto, poſt baptiſmũ chriſmate ſancto: quia chriſma ſoli cõpetit chriſtiano a Chriſto verò chriſtia-
112 ni dicuntur, tanquã uncti deriuẽtur ab uncto: ut omnes concurrant in odorem illius unguenti, cuius nomine oleum eſt effuſum.c.unico.§.quia verò:de ſacra unctione.

113 Notandum tamen eſt, baptiſmum debere concedi in fontibus eccleſiarum, non in priuatis domibus, præterquam in filiis regum, uel principum,aut ſi talis neceſsitas emerſerit, propterquam nequeat infans ad eccleſiam deferri.clem. vnica,de baptiſmo.

IN CONFIRMATIONE.

114 Per frontis chriſmationem manus impoſitio deſignatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio:quia per eam ſpiritus ſanctus ad augumentum datur & robur, quemadmodum actuum Apoſtolorum lectio manifeſtet. Nam Apoſtoli Petrus & Ioannes imponebant manus ſuper baptizatos,& accipiebant ſpiritum ſanctũ, cuius aduentum per vnctionis myſteriũ deſignatur: quia columba, in qua ſpiritus ſanctus ſuper Chriſtum in baptiſmo deſcendit, ad ueſperum in catachiſmo reuertens ramum retulit uirentis oliuæ, cuius utiq; ſacramentum Dauid Propheta prænoſcens,exhilarandum faciem in oleo prædicauit. c.unico.§.per frontis. de ſacra vnctione.

DE MISSA.

115 Iacobvs frater domini ſecundum carnem, cui primum credita eſt Hieroſolymitana eccleſia, & Baſilius Cæſarienſis epiſcopus, cuius claritas per totum orbẽ refulſit in ſcripturis addiderunt nobis Miſſæ celebrationem.de conſecr. diſt. 1. c.Iacobus. *Ex ſexta Synodo generali.*

116 Ex

116 Ex concilio Valentino Euãgelium legitur in missa de quo in 3. dist. Et Marculpus Abbas Horcasen. cõstituit, quòd lumen semper arderet in ecclesia, dum missa celebrant, hoc sub Gregorio primo anno domini DCIIII.

DE CALICE.

Ex cõc. Remen. 117 ITEM calix domini cũ patena, si non ex auro omnino tamen ex argento fiat, si quis autem tam pauper est, saltem vel staneum calicem habeat, de ære, aut auricalco non fiat calix; quia ob vini uirtutem æruginem facit, pariterq; vomitũ

118 prouocat. nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præsumat missam cantare. de consec. dist. 1. c. vt calix.

DE CORPORALI.

Evs. PP. 119 STATVIMVS dixit Eusebius papa, vt sacrificium altaris non serico panno, aut in tincto quisq; celebrare missam præsumat: sed in puro lineo, uel linteo ab episcopo consecrato, terreno scilicet linto pro creato, atque contexto, sicut corpus domini nostri Iesu Christi in sindone linea munda sepultum fuit, de consecrat. dist. 1. c. consulto.

DE MVLTIS IN MISSA ADDITIS.

120 IN Decretis Celestini primi PP. legitur ipsum psalmos, antiphonas, introitus, gradus, offertoria, communiones, & orationes inseruisse in missa, & fuit anno domini CCCCXXXII. prout legitur in conciliorum, tomo primo.

Et ex cõcilio Valẽsi cap. v. in missa dicitur, kyrieleison, & Sanctus, Sanctus, Sãctus; fuit dictũ cõcilium anno domini CCCCXLIIII. de quo in cõciliorũ, tomo primo.

Et ex decretis Gelasii PP. legitur, ipsum canonem & præfationes missæ, prosas & hymnos canticis miscuisse, vt in conciliorum, tomo primo.

Tel. PP. 121 Nocte sancta natiuitatis domini Saluatoris presbyteri missas celebrent, & hymnum Angelicum in illis solenniter dæcantent; quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus est nunciatus, & subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cęlestis laudantium Deum, & dicencium. Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis verò temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora & Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus legitur descendisse. c. nocte sancta. de consec. dist. 1. Et idem ordinatum fuit in concilio Aureliatensi 3. celebrato anno domini CCCCXLIIII.

122 Nullus tamẽ presbyter missas celebrare præsumat, nisi in consecratis ab episcopo locis. c. nullus presbyter. ead. dist. Sacramenta altaris non nisi a ieiunis hominibus celebrentur. c. sacramenta. ead. dist. 1. & idem disponitur in c. nihil contra. §. nullus post cibum. VII. q. 1. Ex decr. Hor finidæ PP. Ex cõc. Tol. 7.

Dicitur autẽ in d. c. sacramenta die vno anniuersario, quo cœna Domini celebratur, homines nõ ieiunos posse celebrare missã. SED Glossa dicit derogatum esse huic dispositioni per alia iura, & per cõtrariam consuetudinem.

123 Sufficit sacerdoti unam missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit: Non modica res est unam missam facere, & valde fœlix est, qui unam dignè celebrare potest, de consecrat. distinct. prima. c. sufficit. ALE. PP.

124 Episcopus Deo sacrificans testes secũ habeat in solennioribus quippe diebus, aut septem, aut quinque, aut tres diaconos, qui oculi eius dicuntur, & subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti uestibus in frõte, & a tergo, & presbyteri è regione dextera, leuaq; contrito corde & humiliato spiritu ac prono stent uultucustodiẽtes eum a maleuolis, & consensum præbentes sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus. c. episcopus, de consecr. dist. 1. LVC. PP.

125 Ac etiam statutum est: vt nullus presby SOTH. PP.

terorum missarum solénia celebrari præsumet, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus, & ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobis cum: & illud in secretis Orate pro me fratres, aptissimè conuenit, vt ipsius respondeant salutationi. c. hoc quoque eadem, de consecr. dist. 1. & idẽ disponitur in concilio Maguntino, de quo supra in 2. dist.

Ex cõcil. Vrbico. 126 In altari tamen, in quo episcopus missam cantauit, presbyter eadem die aliã celebrare non præsumat. c. si. de consec. distin. 2.

127 Missas die Dominico sęcularibus totas audire speciali ordine præceptum est, ita vt ante benedictionẽ sacerdotis egredi populus non præsumat, quòd si fecerint ab episcopo publicè confundantur. c. missas. de consecr. dist. 1. *Ex cõci. Agath.*

128 Sed quamuis in festo natiuitatis Domini tres missæ dicantur, attamen non obligatur aliquis audire vltra vnam missam, nisi ex uoto, aut pœnitentia, ut tenet Martinus Nauarrus in Manuali confessorum. cap. 21. nu. 7. in fi.

Ex cõci. Cartha. 4 129 Qui die solenni, prætermisso ecclesiæ conuentu ad spectacula uadit, excommunicetur. de consec. dist. 1. c. qui die.

NIC. PP. 130 Nullus tamen missam audiat presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem, dist. 32. c. nullus missam. Nec est contraria auctoritas Hieronimi & Augustini & cæterorum, qui demonstrat Christi sacramenta, nec in bono, nec in malo homine fugienda esse; quia habent quippe proprias virtutes & dignitates, sed prohibetur missam audiri, ac alia sacramenta suscipi; quia dum huiusmodi sacerdotes se a populo contemptos viderint rubore verecundiæ facilius ad pœnitentiã prouocantur, dist. 32. c. præter hoc. §. uerum principia. & §. ad hæc. & §. prohibentur. ALE. PP. II.

ANASTA. EPI. 131 Apostolica authoritate mandatum est, dum sancta euangelia in ecclesia leguntur, vt sacerdotes, & cæteri omnes non sedẽtes, sed uenerabiliter curui, & in cõspectu Euangelii stantes Dominica verba intentè audiant, & fideliter adorent. c. Apostolica. de consecr. dist. 1. Et idem statuitur in concilio Valentino, de quo supra dictum fuit. dist. 3.

132 Ad missarum solennia semper aliquid est offerendum quod Deus per Moysen dixit, non apparebis in conspectu meo uacuus, ad ipsum. n. prius est confugiendum, qui nostræ curare posit animę passiones. Verum homines præpostero ordine, ante sibi ab hominibus accersiunt, vbi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur domini postulandum fauoris gratiam. c. omnis christianus, de consec. dist. 1. GREG. VII.

133 Quando stamus ad orationem, incumbere & uigilare ad preces toto corde debemus, & ideo sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo SVRSVM CORDA, vt dum respondet plebs, Habemus ad dominum, admoneatur, nihil se aliud, quàm dominum cogitare debere: claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis uenire patiatur. c. quod autem. ea. di. CYP. PP.

134 Cum ingressus fuerit episcopus, aut presbyter ad missarum solennia celebrãda, nisi passio aliqua interueniat nullo modo audeat data oratione recedere, vt ab aliquo presbytero suppleantur, sed qui initium ponit, suppleat vsque ad finem. Qui præsumpserit aliter agere, a sacro corpore & sanguine domini N. Iesu Christi sit suspensus. c. nullus episcopus vltimus. §. cum uerò. de consecr. di. 1. MACH. PP.

135 Item conuenit, ut cum a sacerdotibus missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat cuiuslibet euentus, quo cęptum nequeat consecrationis explere mysterium, sit liberũ episcopo, uel presbytero alteri consecrationem exequi cępti officii. Cum. n. simus omnes unum in Christo, nihil contrarium personarum diuersitas format, ubi efficaciam prosperitatis unius fidei repræsentat. c. nihil contra. §. censuimus. 7. q. 1. Et in concilio Toletano. 11. statutum est, ut ubi temporis & loci, siue cleri copia suffragatur, habeat quisque sacrificans *Ex cõcil. Tole 7.* *Ex cõcil. Tole. XI*

ficans Deo post se uicini solaminis adiutorem, & si aliquo casu ille, qui impleturus officia accedit, turbatus fuerit, uel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui eius uicem exequatur intrepidus: si autem hoc sacrificanti frequenter acciderit, tunc omnino ab oblatione prohibeatur. c. illud diuini. 7. q. 1

Ale. II. PP.

136 Et si presbyter morbo caduco frequenter tangitur ab oblatione & celebratione missarum omnibus modis prohibetur: si uerò cõualuerit Dei misericordia; quia infirmitas est in causa non culpa, sacrificare non prohibetur. c. in literis. 7. q. 2.

137 In ritu seruando in celebratione missæ inserto in missali nouo, rubrica de defectibus in mynisterio ipso occurrentib. disponitur, quòd si sacerdos ante consecrationem grauiter infirmetur, aut in sincopem inciderit, aut moriatur, prætermittatur missa. Si post consecrationem corporis tantùm ante consecrationem sanguinis, vel utroq; consecrato, id accidit missa per alium sacerdotem expleatur ab eo loco. Ac alia multa notabilia de hoc ibi habentur.

De missa etiam habentur notabilia in tractatu Nicolai Plouii, de sacrificio missæ, & cuius expositione.

DE HYMNIS, QVI LEGVNTVR IN ECCLESIA.

Ex cõcil. Tolet. 4.

138 De hymnis canendis habemus exemplum, & Saluatoris, & Apostolorum. vnde non sunt respuendi nonnulli hymni, qui humano studio in laudem Dei atq; Apostolorum, & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi doctores Hilarius, atque Ambrosius condiderunt. Nam si isti reprobarêtur pro eo, quòd de scripturis sacrorum Canonũ, uel apostolica traditione non existunt, hymni compositi ab hominibus respuerentur, videlicet Gloria patri, & filio & spirituisancto: & ea, quæ sequuntur post Gloria in excelsis Deo. Itẽ componuntur missæ, siue preces, vel orationes, seu commendationes, siue manus impositiones, ex quibus si nulla decantantur in ecclesia, uacant omnia officia ecclesiastica. Admonet hoc fieri atq; hortatur Timotheum Apostolus dicens. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, pro omnibus, qui in sublimitate sunt. Sicut ergo orationes, ita hymnos omnes in laudem Dei compositos nullus vlterius improbet. c. de hymnis. de consecr. dis. 1.

139 In concilio Toletano IIII. sub Honorio primo Papa fuit institutum Hymnũ Trium puerorum publicè decantari, in quo vniuersa cęli & terræ creatura Deũ collaudat, ad quẽ ecclesia catholica per totum orbem diffusa celebrat.

140 Hi duo hymni ab Angelis in nouo testamento inueniuntur decantari, videlicet Alleluia, & Gloria in excelsis. Sed istos pariter in septuagesima intermittimus: quia peccato hominis ueteris a cõuentu Angelicæ iubilationis exclusi in huius misuræ vitæ super flumina Babylonis sedemus, & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus. LEO PP. IX.

141 Quod autem nouem hebdomadibus Alleluia intermittimus, non incongruè nouem ordines Angelorum accipimus, quorum decimus ordo per superbiã corruens angelicum numerum minuit. At reparationi illorum consulens omnipotens Deus creator primum hominem de limo terræ formauit, qui sui generis multiplicatione damna cœlestis patrię resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret; & Angelicus chorus non modicum lætatus est, ac ex lapsu ipsius hominis fuerat pertubatus, donec in Christo resurgens resurrexit prolapsus ille protoplastus, & spe meliori Angelicus chorus gauisus in nouum Alleluia consurrexit totus, & in eo perstat deuotus, quem & nos pro modulo nostro imitantes a septuagesima, quando lapsus protoplasti in ecclesia recitatur, Alleluia nouẽ hebdomadas intermittimus, scilicet vsq; in Pascha, vbi Christus resurgens a mortuis tristitiã nostram in gaudium vertit,

& Alleluia nobis reddit.c.hi duo solum modo.de consecr. dist.1.

142 Et hinc est,quòd in laudibus Dominicæ tempore paschali post tres psalmos decies dicitur Alleluia.

143 Sed Gloria in excelsis dicitur in cœna domini ab episcopis: Item licitum est eis Pallio Apostolico vti eadem die,qui bus est ab Apostolica sede permissum.c. porrò gloria. ead.dist.

Nic. PP.

DE PRAEFATIONIBVS.

144 Tempore Gelasii PP. qui fuit electus Pont.post annũ CCCCLXXXII.erant nouẽ præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendæ, idest una in albis paschalibus, alia die Ascẽsionis Domini: tertia die Pentecostes, quarta die natali Domini, quinta de apparitione Domini,sexta de Apostolis, septima de sancta Trinitate,octaua de Cruce, nona de ieiunio tantummodo in quadragesima di cenda.c.inuenimus.de consec.dist.1.

Gel. PP.

In missali nouo multæ alię pręfationes adsunt. Prima est in benedictione cerei in sabbato sancta. Secunda in benedictione fontis eadem die.Tertia in missa sabbati sancti. Quarta in festo Epiphaniæ. Quinta in Dominicis Quadragesimæ. Sexta in Dominica passionis & palmarum,in feria quinta in Cęna Domini,& in duplicibus & semiduplicibus eodem tempore occurrentibus,& in solennitatibus sanctæ Crucis, qua de causa posset esse octaua supra enumerata.Septima in festis sanctæ Mariæ virginis. Octaua in duplicibus & semiduplicibus & Dominicis,ubi propria non habetur.Nona in ferialibus a Dominica passionis vsque ad feriam quintam in cęna Domini: & in votiuis sanctæ Crucis. Decima in ferialibus ab octaua Paschæ vsque ad ascẽsionem. Vndecima in missis uotiuis de spiritusancto. Duodecima in missis uotiuis de Apostolis. Tertiadecima communiter per annum in simplicibus festis,& ferialibus diebus.

DE SANCTO CHRISMATE.

Fab. PP. 145 Vlterius singulis annis quinta feria vltimæ hebdomadæ quadragesimæ nouũ chrisma confici debet, & vetus in sanctis ecclesiis cremandum est, & Fabianus papa essent ista a sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepta fuisse.c. literis vestris.de consecr. dist. 3.

146 Et in fasciculo temporum dicitur eum fuisse Pont.anno domini CCXLIII.& ele ctũ quia columba candida super caput eius descendit dicens, Romæ episcopus ordinaberis.

DE AQVA BENEDICTA.

147 Aquam sale conspersam in populis be- Ale.
nedicimus,ut ea cuncti aspersi sanctificẽ- v. a
tur,& purificentur, quod omnibus sacer- P p.
dotibus faciendum esse, mandatum est. Nam si cinis uitulæ aspersus populum sanctificabat atq; mundabat:multo magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata populum sanctificat,atque mundat.Et si sale asperso per Heliseum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quanto magis diuinis precibus sacratus sal sterilitatem rerũ humanarum auferet, & coinquinatos sanctificat & purgat: & cætera bona multiplicat,& insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis homines defendit.c.aquam sale.de consecr.dist.3.

148 Agri iubentur aspergi, vel perfundi: Cyp.
quia gratiam Dominicam consequun- pp.
tur, cum sacra scriptura per Ezechielẽ prophetam loquatur,& dicat; aspergam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus immunditiis uestris. Item in numeris, qui tetigerit cadauer hominis, propter hoc erit immundus septem diebus: sed aspergam de hac aqua die III.& VII.& sic mundabitur. Itẽ qui aqua expiationis non est aspersus,immũdus erit, & manebit spurcitia eius super eum.Item locutus est dominus ad Moysen dicẽs, Accipe leuitas de medio filiorum Israel & purificabis eos,& ita facies purificationẽ eorum,videlicet circũsperges eos aqua purificatiõis, & iterũ aqua purificationis purificatio est.c.nec quęq; vsq;ad §. vnde apparet,de consec.dist.4.

DE

DE FESTO PASCHATIS.

149 Nosse uos uolumus, quòd Pascha domini tantum die Dominico annuis temporibus sit celebrandum: istis.n.temporibus Hermes doctor fidei & scripturæ effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicto die celebraremus: quia tamen inde quidam dubitabant, & corroborandas animas eorum eidem Hermeti Angelus domini apparuit in habitu pastoris, & præcepit ei vt Pascha Domini die Dominico, ab omnibus celebraretur. Vnde dixit Pius papa nonus a Petro, & nos Apostolica authoritate instituimus, omnes eadem seruare debere; quia & nos seruamus: nec debetis a capite quoquo modo discedere.c.nosse uos. de consec.dist.3. Pivs pp.ix. a Pe.

Et Victor Papa xiii.a Petro statuit, ne mēbra a capite discrepent, vt omnes celebrent festiuitatem Paschæ a xiiii. die lunæ primi mensis, idest Martii vsque ad xxi.diem eiusdem mensis.cap.celebritatem. ea. dist. 3. Vict. pp.

Et in concilio Arelatensi primo statutum est, vt Paschæ festum vno die & tempore per omnem orbem obseruetur.c. de obseruatione. ead. distinct.

Et idem statutum est in Concilio Antiocheno canone primo, vt in conciliorum Tomo primo.

150 De hac obseruatione habetur in historia Ecclesiastica lib.v.cap.xxii.& seq. vbi refertur, fuisse magnā controuersiā propter authoritatē Policarpi, qui tunc erat in humanis, & fuerat discipulus beatissimi Ioānis Apostoli & Euāgelistę, & ipse uolebat obseruationem antiquo more.

Item de Pascha habetur in historia Ecclesiastica Nicephori Calisti, Tomo quarto, cap.36.

De hac xiiii.die lunæ & die Dominico Paschæ habetur in Martyrologio emendato ab Alexandro de Peregrinis, ubi transcribit ex lib. Bedæ de ratione temporū, cap.58.& cap.60.

151 Semel Christus mortuus est iustus pro iniustis, & resurgens a mortuis iam non moritur; tamen ne obliuiscamini quod semel factum est, & in memoriā sit omni anno quoties Pascha celebratur, non toties Christus occiditur, sed anniuersaria recordatio representat, quod olim factū est, & sic facit nos moueri tanquā videamus præsentem dominum in cruce.c.semel Christus.de consec. dist.2. Aug.

DE HORIS CANONICIS.

152 Omnibus diebus post matutinum, & uesperas oratio Dominica a sacerdote proferatur. c.id quod.de consecr. dist. 5. *Ex cō cil.Tolet.xi.*

Et in Breuiario nouo statutum est, ut dicatur oratio Dominica post singulas horas, si terminatur hora: nam si sequitur alia hora: quia oratio Dominica & salutatio Angelica dicitur ante singulas horas hoc sufficit, vt in regula generali, de oratione Dominica habetur.

Et omnes prouinciales eundem in psallendo modum teneant, quem sedem Metropolitanam habere cognouerint; nam iustum est, vt inde unusquisque sumat regulas, unde honoris consecrationem acceperit.c.de iis. dist.12.

De psalmis & lectionib. & nocturnis iuxta breuiarium nouum habetur idem ordo in c.in die resurrectionis.de consec.di.5. Greg. vii.

Ac de lectionibus in c. sancta Romana. §.cæterum secundum.dist.15. Sed in concilio Valensi canone vii.statutum est de Gloria patri & filio, & spirituisācto dicēda in psalmis, ut sit æqualitas in Trinitate, ut in conciliorum Tomo primo. Ex Gel. pp.

DE ROGATIONIBVS.

153 Ante ascensionem Domini tribus diebus rogationes, idest letanię celebrētur, & serui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs uniuersa cōueniat, quo triduo abstineant, & etiam quadragesimalibus cibis utantur. c. rogationes.de consec.dist.3. *Ex cō cil. Aurelian.*

Quæ rogationes siue letaniæ fuerunt institutæ a Mamerio episcopo Vienensi sub Hilario primo papa, anno domini cccclxiiii. ac iterum a S.Gregorio primo, anno domini dciiii. ac etiam ex

Aure-

Aurelianensi concilio, de quo in conciliorum Tomo primo.

DE QVINQVAGESIMA.

TEL. PP. 154 Septem hebdomadibus a carne & deliciis ante Pascha clerici abstineant.c.statuimus.dist. 4.Nã quadragesima sex hebdomadas habet, & septima fuit addita, & hoc tempus uocatum est quinquagesima.c.quadragesima.ea.4.dist. *Amb.*

GRE. PP. 155 Sed de ipsa die Dominica quid dicendum sit diuus Augustinus hæsitauit: cum omnes laici & sæculares illa die plus solito cæteris diebus accuratius cibum carnium appetant,& nisi quadam noua auiditate usque ad medias noctes se ingurgitent, non aliter se huius sacri temporis obseruationem suscipere putant, quod utique nõ rationi, sed uoluptati ascribẽdũ est: unde nec à tali cõsuetudine auerti possunt: & ideo cum uenia suo ingenio relinquẽdi sunt, ne forte peiores existant, si à tali consuetudine prohibeantur; ut enim ait Salomon, qui multum emungit, elicit sanguinem.c.deniq;.di.4. Sed par est, ut nos, qui his diebus a carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus a lacte uidelicet, caseo & ouis. Cæterum piscium esus ita christianis relinquitur, ut hoc eis infirmitatis solatium non luxuriæ pariat incendium. Et denique qui a carne abstinent, nequaquã sumptuosiora marinarum beluarum conuiuia præparent. Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus, alioquin restat: ut omnia, quæ corporibus libent, similiter faciamus.d.c.deniq;.§.par auté. dist.4.

156 Auctor dicit hæc & si legibus constituta sunt: tamen quia communi usu approbata non sunt, transgressores se reos non arguunt.d.c.deniq;.§.hæc etsi.

DE QVADRAGESIMA.

GRE. PP. 157 QVADRAGESIMA summa obseruatione est obseruanda: ut ieiunium in ea (præter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus soluatur: quia ipsi

158 dies decimæ sunt anni. A prima ergo Dominica quadragesimæ vsque in Pascha Domini sex hebdomadæ computãtur, quarum uidelicet quadraginta dies & duo sunt, ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinẽtia quàm triginta sex dies remanent, uerbi gratia si per trecentos sexaginta quinque dies annos uoluitur, deinde per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut sacer numerus quadraginta dierũ adimpleatur, quem Saluator noster sacro suo ieiunio cõsecrauerat, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur, idest quarta feria, quæ caput ieiunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta feria & sabbatum: nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adiunxerimus quadraginta dies in abstinentia non habemus. Iubemur autem & ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare.c.quadragesima. de consecra.dist.5.

159 In canonibus Apostolorum cap.68.de quadragesima disponitur. Si quis episcopus aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimę, paschæ, aut quartam feriam, aut parasceuem non ieiunauerit deponitor, præterquàm si imbecillitate impediatur corporis. Sin laicus sit communione priuator.

160 Vnde postea in Toletano Cõcilio VIII. canone nono disponitur. Quisqui sine ineuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, nõ solum reus erit resurrectionis Dominicæ, uerum etiam alienus ab eiusdẽ diei sancta cõmunione, & hoc illi cõmutetur ad pœnam, ut ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam; quia sacris diebus abstinẽtiæ oblitus est disciplinam. Illi uerò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neces-

sitas

sitas arctat, non ante prohibita uiolare præsumat, quàm à sacerdote permissum percipiant. Et hoc cōcilium, ut supra notatum fuit in distinc. 3. fuit post annum DCXLIIII.

161 Sed de illis, qui in quadragesima, uel in aliis ieiuniis solennibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri responsum est ab Innoc. III. quòd cum nō subiaceat legi necessitas, desiderium infirmorum cum urgens necessitas exigit supportari potest & debet: ut maius periculum in eis euitetur. c. secundo. §. præterea. de obseruatio. ieiuniorum.

Ex cō ci. Cesf. Aug. 162 Fideles quadragesimarum diebus non desint ab ecclesiis, nec habitent in cubiculorum latibulis ac montium, qui in suspicionibus perseuerant. Sed exēplum & præceptum sacerdotum custodiant, & ad alienas uillas agendorum conuentuum causa non conueniant. c. ne quis ieiunet. de consec. dist. 3.

163 Pascham Natalem Domini, & quadragesimam ciues in uilla non celebrent. c. nulli ciuium. ead. dist.

DE QVALITATE IEIVNII.

Hiero. 164 Non solum hebdomadas, & ieiunia duplicata, sed singulos dies absque ciborum luxuria transigamus. c. non dico. de consec. dist. 5.

Idem. Sint quotidiana ieiunia, & refectio satietatem fugiens: nihil enim prodest biduo, uel triduo uacuum portare uentrem, si post pariter destruatur. c. sint tibi. de consec. dist. 5.

Idem. Item sint ieiunia continua, moderataq;, idest quotidie esurire, & quotidie prandere Apostolus inquit, noli adhuc aquā bibere, sed modico utere uino propter infirmitates tuas. Ieiunium curat uulnera delinquentis, idest peccata, curatosq; sāctificat. c. sint tibi ieiunia. ead. dist. 5.

DE VITIO GVLAE.

Gre. pp. 165 Qvinqve modis nos uitium gulæ tentat, aliquando namq; indigentiæ tempora præuenit, aliquando tempora nō præuenit, sed cibos lautiores quærit, aliquādo quæ sumenda sunt procurari accuratius expetit, aliquando autem & qualitas ciborum & tempus congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectionis excedit: nonnunquam & abiectius est, quod desiderat, & tamē in ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. c. quinque modis. de consec. dist. 5.

166 Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis bona agere, nisi mēs ab iniquitate & ab obtrectationibus cohibeatur. c. nihil enim. ead. 5. dist. Pivs pp.

Ieiunium autem magnum & generale est abstinere se ab iniquitatibus, & ab illicitis uoluptatib. sęculi, quod est perfectum ieiunium in hoc sæculo. Et quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene uiuimus. c. ieiunium. de consecra. dist. 5. Aug.

167 Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus illam beatam spem, & reuelationē gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, vnde cum labore celebramus quadragesimā ante Pascha, cum lætitia uerò tanquā accepta mercede quinquagesima post pascha. Nam huic tanquàm salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum additur quietis & fœlicitatis denarius; ut quinquagenarius fiat: & hoc significauit ipse Dominus multo apertius, quando post resurrectionem quadraginta diebus conuersatus est in terra cum discipulis suis. Quadragesimo autem die cum ascendisset in cęlum peractis decem diebus misit mercedem spiritus sancti. d. c. ieiunium. §. sed quia. Idem.

IEIVNIVNANDVM CVM MODERAMINE SIT.

168 Homo tamen rationabliter dignitatē amittit, qui uel ieiunium charitati, aut vigilias præfert sensus integritati, vt propter innocentiam immoderatā, atq; indiscretam psalmorum, uel officiorum decantationem, aut amentiæ, aut tristitiæ notam incurrat? nunquid uerborū multitudine flecti Deus potest? Non. n. Hiero.

uerbis

uerbis tantum, sed corde orandus est
169 Deus. Quapropter melior est quinque psalmorum decantatio cum cordis puritate, ac serenitate, ac spirituali hilaritate, quàm totius psalterii modulatio cum anxietate cordis atque tristitia. Cum igitur pro cunctis animabus psalmus, uel missa dicitur: nihil minus quàm si pro uno quolibet ipsorum diceretur accipitur.

170 Audiant itaq;, qui ea, quæ necessaria sunt corpori subtrahunt illud, quod per prophetam Dominus loquitur. Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum. De rapina uero holocaustum offert, qui temporalium bonorum, siue ciborum nimis ęgestate, uel manducandi, uel somni penuria corpus suum immoderatè affligit: uideat itaq; quid Apostolus dicat, carnis curam ne feceritis in cõcupiscentiis &c. c. nõ mediocriter. de cõsecr. dist. 5.

171 Nihil sic iucundum est, sicut cibus bene digestus, aut bene decoctus; nihil sic salutem, nihil sic sensuum acumen operatur, nihil sic ægritudinem fugat: sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimẽto, & sospitatem simul procreat, & uoluptatem. Abundantia uerò morbum facit & molestias ingerit, & ęgritudines generat: quod .n. fames facit hoc etiam ciborum plenitudo: magis autem & multo peiora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat eum de hac uita pœnali. Excessus uerò ciborum consumit & computrescere facit corpus humanum, & carnem macerat ægritudine diuturna, & tunc eum morti crudeli consumit. c. nihil. n. de consecr. dist. 5. *Io. os Aureũ.*

172 Et legitimus quosdam morbo articulari, & podagræ humoribus laborantes, ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos conualuisse: caruerant .n. solicitudine dispensandæ domus & epularum largitate, quæ & corpus frangunt, & animum. Irridet Oratius appetitum ciborum, qui consumpti relinquunt pœnitentiam. c. legimus. de consecratio. distinct. 5. *Hiero.*

DE ABSTINENTIA IN SABBATO.

173 QVIA dies sabbati apud sanctos patres nostros in abstinentia celebris est habitus, nos eorundem authoritatem sequẽtes salubriter admonemus, vt quicunq; se christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnium eadem die (nisi maiori festiuitate interueniente, uel infirmitate impediente) abstineat. c. quia dies. de consecr. dist. 5. GRE. VII.

Et in Concilio Constantinopol. VI. generali canone 89. disponitur ita.

174 Qui dies salutaris passionis in ieiunio, & oratione, & compuntione cordis peragunt, oportet circa horam mediæ noctis magni sabbati ieiunos esse; cum Euãgelista Mattheus & Lucas, ille per dictionem. Vespere autẽ sabbati, hic uerò per profundum diluculum tarditatẽ noctis nobis præscribant.

175 Et qui nec uoto, nec regulari obseruãtia sunt adstricti in sexta feria si festum natiuitatis Domini ipso die uenire contigerit, carnibus propter festi excellentiam uesci possunt secundùm consuetudinem ecclesiæ generalem, nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob deuotionẽ uoluerint abstinere, dicit Honorius III. in c. fi. de obseruat. ieiuniorum.

176 Sabbato uerò ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat; quia constat Apostolos, biduo ante pascha & in merore fuisse, & propter metum Iudęorũ se occultasse, quod utique non dubium est in tantum eos ieiunasse biduo memorato, ut traditio ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari, quæ forma etiam tenenda est per singulas hebdomadas propter id, quòd commemoratio illius diei semper est celebranda, quòd si putant semel atq; uno sabbato ieiunandum: ergo & Dominica & sexta feria semel in pascha, erit vtiq; celebranda. c. sabbatho. de consec. dist. 3. INN. PP.

177 Qui die sabbati aliquid operari prohibent, sunt prædicatores antichristi, qui ueniẽs diem sabbati faciet ab omni opere custodiri. Et peruersi sunt homines, GRE. PP.

qui

qui prædicant; vt die Dominico nullus debeat lauari; quia si pro luxuria & pro voluptate quis lauari appetit, prohibitũ est etiam reliquo tempore: si autem pro necessitate corporis, nec die Dominico prohibetur. c. peruenit. de consec. dist. 3.

DE DIE DOMINICA.

178 SI quis tanquàm hoc continentiæ cõuenire iudicans die Dominico ieiunauerit in eiusdem diei contemptum, anathema sit. c. si quis tanquàm 30. dist.

Ex Grãgensi cõcil.

Vnde si festum occurrit in secunda feria habens uigiliam, ieiunatur in sabbato præcedenti, ut est obseruatio ecclesiæ, & rescripsit Innoc. III. in c. secundo. in prin. de obseruatione ieiuniorum.

Imo in Concilio Cæsaraugustan. statutum fuit ne quis die Dominico timoris causa ieiunet.

DE QVATVOR TEMPORIBVS ANNI.

Vrb. pp.

179 STATVIMVS, vt ieiunia quatuor temporibus hoc ordine celebrentur. Primum in initio quadragesimæ; secundum in hebdomada Pentecostes: tertium in Septembri: quatuor in Decembri more solito. c. statuimus. 76. dist.

Leo pp.

Et huius obseruantiæ utilitas in ecclesiasticis præcipuè est constituta ieiuniis, quæ ex doctrina sancti Spiritus, ita per totius anni circulum distributa sunt; vt lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus: si quidem ieiuniũ Vernum in Quadragesima, estiuum in Pentecoste, Autumnale in mense septimo: Hyemale in decimo celebramus. Intelligentes diuinis nihil uacuum esse præceptis, & uerbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines quasi per quatuor Euangelia incessabili tuba dicimus, quod & prædicamus, & agimus. c. huius. 76. dist.

DE IEIVNIIS IVDAEORVM ANTIQVIS.

Hiero.

180 IEIVNIVM quarti, & ieiuniũ quinti, & ieiuniũ septimi, & ieiunium decimi domui Iudę & Ierusalem in dies festos uertetur & gaudium. Hoc loco multi nostrorum multa dixerunt, & inter se dissonantia. Cogimur itaq; ad hebræos recurrere, scientiæ ueritatem de fonte magis, quàm de riuulis querere. Ieiunium quarti mensis, qui apud latinos vocatur Iulius, die VII. & X. eiusdem mensis illud arbitrantur, quando Moyses de monte Sina tabulas legis abiecerit, atque compegerit: cum inuenisset Iudęos conflasse vitulum, & iuxta Ieremiã muri primum rupti sunt ciuitatis. In quinto uerò mense, qui apud nos appellatur Augustus, cum propter exploratores terræ sanctæ seditio orta esset in populo, iussi sunt mõtem non ascendere, sed per XL. annos lõgis a terra sancta circuire dispendiis, vt (exceptis duobus Caleph & Iosue) oẽs in solitudine caderent. In hoc mense & a Nabuchodonosor, & multa post sæcula a Tito & Vespetiano templum Hierosolymis incensum est, atq; destructum: capta urbs Bethel, ad quam multa milia confugerant Iudæorum: aratum templum in ignominiam gentis oppressæ a Tito Annio Ruffo. In septimo uerò mense, qui apud nos appellatur October, occisus est Godolias, & Iudæ tribus & Hierusalem reliquiæ discipatæ sunt. Mense decimo, qui apud nos Ianuarius dicitur, eo quòd ianua sit anni, atq; principium Ezechiel in captiuitate positus audiuit, & cunctus populus captiuorum quinto mense templum esse subuersum, quod plenissime in eodem propheta cognoscimus. Hoc igitur est omne, quod dicitur; dies plãctus & ieiuniorum, quos hactenus habuistis in luctum, sciatis vobis: quia cogitaui, vt benefaciam Hierusalem & domui Iuda in lętitiam & gaudium, & solennitates esse vertendas ita dumtaxat, si veritatem diligatis & pacẽ. Iuxta anagogen, idest moralem intellectum nos tunc ieiunamus, quando sponsus aufertur a nobis, & non meremur eius habere præsentiam. Cum reuersus fuerit ad nos dominus, & cogitauerit, vt benefaciat nobis omnis tristitia ver-

tetur in gaudium, & fames pristina sermonis Dei præsentia doctrinarum eius, & celestis panis saturitate compensabitur. c. ieiunium quarti. 76. dist.

DE QVINQVAGESIMA POST PASCHA.

181 *Amb.* A die Dominico resurrectionis vsque ad diem Pentecostem non indicuntur obseruanda ieiunia; quia per hos quinquaginta dies nobis est iugis & cōtinuata festiuitas, ita vt hoc omni tempore, neque ad obseruãdum indicamus ieiunia, neque ad exorandum dominum genibus succidamus: quia omnes isti dies ueluti Dominici reputantur: in Dominica enim resurgens Saluator reuersus est ad homines, & tota quinquagesima cum hominibus commoratus est. Item hunc numerum quinquagesimum lęti celebramus, & post Domini passionem remisso culpæ totius debito, chirographoq; euacuato, ab omni nexu liberi suscipimus aduenientem in nos gratiam Spiritus sãcti. Et in die Pētecostes vacant ieiunia, laus dicitur Deo, & oratio & alleluia cãtatur. c. scire debet. dist. 76.

182 *Isido.* Si tamen in hoc tempore quis monachorum, uel clericorum ieiunare cupit, non sunt prohibendi: quia & Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui etiam his diebus in heremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico. c. post pascha. 76. di.

DE VIGILIIS QVAE IEIVNANTVR, VEL NON IEIVNANTVR.

183 In die sabbati vigilia Pentecostes ieiunandum est, vt dicit glossa in c. scire debet, in verbo obseruãtiæ. 76. dist. & asserit ita se habere generalem ecclesiæ consuetudinem.

184 Vigilia tamen Ascensionis non ieiunatur, nec etiam vigilia Epiphaniæ, vt in rub. 3. in missali nouo.

185 Reliquæ vigiliæ quæ ieiunantur annotãtur in missali & breuiario, & sunt tresdecim.

Prima est ante natiuitatem Domini N. Iesu Christi.

Secunda ante festum Sancti Matthiæ Apostoli mense Februario.

Tertia vigilia Natiuitatis S. Ioannis Battistæ mense Iunio.

Quarta vigilia SS. Petri & Pauli Apostolorum, eodem mense Iunio.

Quinta S. Iacobi Apostoli mense Iulio.

Sexta vigilia S. Laurentii martiris, mense Augusto.

Septima vigilia Assumptionis beatę Marię virginis eodem mense Augusti.

Octaua vigilia S. Bartholamei Apostoli eadem mense Augusti.

Nona vigilia S. Matthei Apostoli, mense Septembris.

Decima vigilia SS. Simonis & Iudæ Apostolorum, mense Octobris.

Vndecima omnium Sanctorum die ultimo Octobris.

Duodecima vigilia S. Andreæ Apostoli, mense Nouembris.

Tertia decima vigilia S. Thomæ Apostoli, mense Decembris.

DE DIEBVS FESTIS.

186 Omnes dies Dominici a vespera in vesperam cum omni ueneratione debent obseruari, ita ut mercatum non fiat, neque litigia, neq; aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec sacramenta nisi pro pace, uel alia necessitate præstentur. c. primo. de feriis.

187 Item iudicialis strepitus conquiescere debet diebus feriatis in honorem Dei, videlicet Natalis Domini. S. Stephani, Ioannis Euangelistæ, Innocētium. S. Siluestri, Circũcisionis, Epiphaniæ. VII. diebus Dominicæ passionis, Resurrectionis cum VII. sequentibus, Ascensionis, Pentecostes cum tribus, qui sequuntur, Natiuitatis Ioannis Baptistæ, festiuitatũ omnium Virginis gloriosæ. Duodecim Apostolorum, beati Laurentii, dedicationis beati Michaelis, solennitatis omnium Sanctorum, cæterisq; solennitatibus, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum clero & populo duxerint ueneran-

nerandas: quibus solennibus feriis, nisi necessitas vrgeat, uel pietas suadeat, vsqueadeo conuenit ab huiusmodi abstinere; vt consentientibus etiam partibus iudicium exerceri non possit, quamuis feriis fauore hominum introductis possit renunciari.c.fin.de feriis.

Ex cõci.Lugdun.

188 Et in Decreto, de consecratione dist. 3.c.primo, enumerantur festiuitates.c.fi. de feriis, & adduntur tres dies rogationum, & dedicatio cuiuslibet oratorii & S.Martini.

189 Licet scriptum sit de uespera in vesperam celebrabitis sabbata vestra festorũ, tamen principium, & finis iuxta eorum qualitatem & diuersarum regionum cõsuetudinem debet attẽdi, & sicut magnitudo dierum exigit, prius incipere & tardius retardare.c.2.in prin.de feriis.

190 Diebus Dominicis, & aliis præcipuis festiuitatibus, siue inter pascha & Pentecostem genuumflexio nequaquam debet fieri: nisi aliquis ex deuotione id velit facere in secreto. In consecrationibus autem episcoporum & clericorum ordinationibus, consecrans & consecratus tantum genua flectere possunt secundum quòd consecrationis modus exquirit.c.2.§.diebus autem.de feriis.

Evs. PP.

191 Decretum est ẽt ab Eusebio PP. quòd seruetur ab omnibus festiuitas, inuentionis Crucis Domini, quinto nonas Maii. inuenta tempore dicti Eusebii, qui fuit electus Pont.anno domini ccxcix.

DE FESTO SACRATISSIMI Corporis Christi.

192 Festvm Sacratissimi Corporis Christi celebrari debet feria quinta post octauã Pentecostes, & institutum fuit ab Vrbano Quarto, qui fuit Pont. anno domini Mcclxi. & approbatum in Cõcilio Viennensi sub Clemente V. Et iis, qui in festo, uel intra octauã officio interueniũt, indulgentiæ conceduntur, videlicet qui matutinali officio festi eiusdem in ecclesia, in qua idem celebrabitur, interfuerint, centum. Qui verò missæ totidem, qui autem in primis ipsius festi uesperis interfuerint similiter centum. Qui vero in secundis totidem. Illis verò, qui primæ, tertiæ, sextæ, nonæ, & completorii officiis interfuerint pro qualibet horarũ ipsarum quadraginta. Illis autem, qui per octauas illius festi matutinalibus, vespertinis, missæ ac prędictarum horarum officiis interfuerint, centum dies singulis octauarum ipsarum diebus omnipotentis Dei misericordia ac beatorũ Apostolorum eius Petri & Pauli authoritate confisus Pontifex de iniunctis sibi pœnitentiis relaxauit. clemen. unica.de reliquiis & vener.sanct.

FESTA DVPLICIA ALIQVORVM Sanctorvm.

193 Festa xii. Apostolorum, quatuor Euãgelistarum, quatuor Doctorum, videlicet beati Gregorii, qui meritis inclytus sedis Apostolicæ curam gessit, beatorũ Augustini & Ambrosii venerandorum Antistitum, ac beati Hieronymi confessoris magni suo officio duplici debet solenniter celebrari.c. vnico, de reliquiis & ven.san.lib.vi.

194 Licet tam veteris quàm noui testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputauerit, & tam eum, quàm alios dies maiestati altissimę deputatos, nec non natalitia Sanctorum martyrum ecclesia decreuerit obseruanda, & in his ab omni opere seruili cessandum. Attamen indulgetur Parochianis, vt liceat diebus Dominicis & aliis festis (præterq̃ in maioribus anni solennitatibus) Si alecia terræ se inclinauerint eorum captioni ingruente necessitate intẽdere, ita quòd post factam capturam ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus faciant portionem.c.tertio.de feriis.

DE PRAECEPTIS Ecclesiae.

195 Svnt vlterius obseruanda præcepta ecclesiæ quæ sunt quinque. Primum statutos ecclesiæ festos dies celebrato. Secundum sacrum missæ officium diebus festis

reuerenter audito. Tertium ieiunia certis diebus, temporibusq; indicta obseruato. Quartũ peccata tua sacerdoti proprio singulis annis confitetor. Quintum sacrosanctam Eucharistiam ad minimũ semel in anno circa festum Paschæ sumito; vt in Petro Canisio, summa Doctrinæ christianæ.cap.3.principali, de præceptis verò Ecclesiæ, cap.XIIII.

196 De diebus festis in Catechismo.3.parte,in præcepto 3.multa digna sunt.

DE AVTHORITATE ET VSV PALLII.

197 FORMA traditionis pallii hæc est. TRADIMVS TIBI PALLIVM, VT EO INTRA ECCLESIAM TVAM VTARIS: & intelligitur, videlicet intra quamlibet ecclesiam prouinciæ commissæ Archiepiscopo. Si verò ei sacris industo vestibus exire eam contigerit, tunc suo pallio minimè vti debet. c.1.& VI.de auth.& vsu pallii.

198 Non videtur esse conueniens, Archiepiscopum pallium suum alicui commodare, cum pallium personam non transeat,sed quisque cum eo debeat sepeliri.c.2.eodem.

Non debet quis se archiepiscopum nominare,priusquam pallium suum suscipiat, in quo pontificalis officii plenitudo cũ Archiepiscopalis nominis appellatione confertur.c.3.de auth.& vsu pallii.

Romanus Pont.solus in missarum solenniis pallio semper utitur: quoniã assumptus est in plenitudinem ecclesiasticæ potestatis, quæ per pallium significatur. Alii uerò non semper,neque vbiq;,sed in ecclesia sua,in qua iurisdictionem ecclesiasticam acceperunt, certis debent vti diebus:quoniam uocati sunt in partem solicitudinis,non in plenitudinem potestatis.cap.4.de auth.& vsu pallii.

199 Consuetudo in Hispania tunc generalis,qua Archiepiscopi extra suas prouincias pallio indifferenter utebantur, potius dicenda est corruptela: tamen speciali fauore indultum fuit Archiepiscopo Compostellano ab Innoc. III. vt si necessitate aliqua prępeditus ad ecclesiã sibi subiectã accedere forte nequiuerit pro consecrandis suffraganeis suis, uel clericis ordinandis, & ad ecclesiam alienam propter hoc contigerit eum declinare, dummodo is,ad quem ecclesia pertinet,id permittat; utendi pallio in iam dictis casibus, liberam habeat facultatẽ. c.5.de auth.& usu pallii.

200 Archiepiscopus tam in sua, q̃ in aliena diœcesi potest sine pallio & cendalis celebrare. Ac in sua diœcesi non debet semper celebrare cum pallio sed diebus illis dũtaxat, qui in ecclesiæ suæ priuilegiis sunt expresi.c.fi.eod.tit.

201 Palli traditio per obiectum criminis uel defectus facienda iis, qui ad Metropolitanarum ecclesiarum,seu aliarum regimen assumuntur retardari non debet, nisi obiiciens præuio iuramẽto de obiectis promptam fidem faciet. Promptam verò fidem intelligimus in hoc casu, si intra bimestris temporis spatium numerandum à die collationis in aurea probauerint legitimè,quod opponunt:quod si non fecerint, eorum obiectibus nequaquam obstãtibus ad ipsius traditionem pallii procedatur. Per traditionem autem huiusmodi uia accusationis, denunciationis,uel inquisitionis nullum pręiudicium generetur extrauaganti vnicæ, hoc titulo in communibus.

202 Episcopo delinitur caput & manus ab episcopo adsistentibus aliis duobus episcopis secundum morem ecclesiasticũ, c.1.in prin.de sacra unctione.

DE VNCTIONE REGVM.

IN veteri testamento non solum vngebatur sacerdos,sed etiam Rex & propheta. Sed vbi IESVS Nazarenus, quem vnxit Deus Spiritusancto, qui secũdum Apostolum est caput ecclesiæ,quæ est corpus ipsius; principis vnctio à capite ad brachium est translata, ut princeps ex tunc nõ ungatur in capite,sed in brachio,siue in humero,uel in armo, in quibus principatus cõgruè designatur iuxta illud, factus est principatus super humerum eius.c.1. §.vnde in ueteri.de sacra unctione.

DE

DE VNCTIONE PONTIFICIS.

In capite uerò Pontificis est delinitio, uel delibutio conseruata: quia personam capitis in pontificali officio repræsentat. Refert autem inter Pontificis & principis unctionem: quia caput Pontificis chrismate consecratur, brachium uerò principis oleo delinitur: ut ostendatur quanta sit differentia inter authoritatẽ Pontificis & principis potestatem. d. §. unde in ueteri, uers. in capite.

DE BACVLO PASTORALI.

203 Licet Romanus Pont. non utatur baculo pastorali, tum propter historiam, tũ propter mysticam rationem, omnes tamen episcopi poterunt eo uti. d. c. unico. §. ungitur, in fi.

DE CONSECRATIONE ALTARIS TEMPLI ET CALICIS VNCTIONE.

204 Vngitvr præterea secundum ecclesiasticum morem, cum consecratur altare, cum dedicatur templum, cum benedicitur calix non solum ex mandato legis diuinæ: uerum etiam exemplo beati Siluestri, qui cum consecrabat altare, illud chrismate perungebat. d. c. unico. §. ungitur, in prin. de sacra unctione.

DE SEPVLTVRIS ET DEFVNCTIS.

205 Sepeliuntur mortui in atrio, aut in porticu, aut in exhedris ecclesiæ: intra ecclesias uerò, aut prope altare, ubi corpus & sanguis Domini conficitur non sepelliantur. c. præcipiendum. §. prohibẽ- *Ex cõcil. Vavensi.*
206 dum xiii. q. ii. Sed Episcopo, Abbati, aut dignis presbyteri, uel fidelibus laicis conceditur. c. nullus mortuus. ead. q. *Ex cõcil. Magunt.*
207 Ac à sacris locis non iuuãtur post mortem, quibus peccata non sunt dimissa. Nam si peccata grauia non deprimunt, tunc prodest mortuis in ecclesia sepultura; quia eorum proximi quoties ad eadẽ sacra loca ueniunt, suorumq; sepulturã aspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundũt. c. cum grauia. xiii. q. ii. *Gre. pp.*
208 Non debemus existimare ad mortuos aliquid peruenire, nisi quod eis siue altaris, siue orationum, siue eleemosinarum sacrificiis solenniter applicamus. Nec prosunt omnibus, sed iis tantum, quibus prodesset, si uiuerent. Ac propter incertitudinẽ oportet omnia supradicta pro omnibus facere, vt nullus prætermittatur, ad quos hæc beneficia possunt peruenire. Sed diligentius facit hoc quisq; pro necessariis suis: quia nemo carnem suã unquam odio habuit, vnde oportet, vt quam potest pro carne proximi defuncti curam gerat. c. non extimemus. cum seq. xiii. q. ii. *Aug.*
209 Animæ defunctorũ soluuntur quatuor modis: aut oblationibus sacerdotum: aut precibus sanctorum: aut charorum amicorum eleemosinis: aut ieiunio cognato- *Gre. pp.*
210 rum. Curatio verò funeris, pompæ exequiorum magis sunt solatia uiuorum, quàm subsidia mortuorum. c. animæ. xiii. q. ii.
211 Nec pro nostra, nec aliorum morte tristari debemus: quia Deus nos reuocat de hoc sæculo liberatos, cum sciamus non amitti, sed præmitti recedentes. c. quàm præposterum. xiii. q. ii. *Cypr.*
Et in Cõcilio Toletano iii. sub Pelagio ii. statutum est non dolendum de mortuis ab his, qui spem resurrectionis habent.
Non tamen prohibemur pietatis affectu & humanitatis intuitu mortuos lugere, sicut legimus sanctos aliquos aliorum exequiis pias lachrimas impendisse. c. ubicũque. ver. pietatis. xiii. q. ii. *Ioan. Chris.*
212 Mortui autem non sciunt ea, quæ à viuis geruntur. Nam Esaias cap. lxiii. persona populi ait Abraham pater noster nescit. c. qui diuina. §. de mortuis. xiii. q. ii. *Anas ta. pp.*
Possunt tamen audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non tamen omnia, sed quæ sinuntur etiam illos meminisse, & quæ illos quibus hæc dicantur, oportet audire. Possunt & ab Angelis, quibus quæ hic aguntur, præsto sunt, audire aliquid mortui, quod nunc quemq; *Aug.*

illorum audire debere iudicat, cui cũcta subiecta sunt.c.fatendum.XIII.q.II.

213 Multi quoque credunt aliquos ex mortuis uenire ad uiuos. Sicut è contrario, Paulum ex uiuis in paradisum raptum esse diuina scriptura testatur. d.c.fatendum.§.multi quoque.XIII.q.II. *Idem Aug.*

214 Quicunque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.c.placuit igitur. de consec. dist.4. *Ex cõci. Meleuit.*

215 Et in Concilio Arausicano circa tempora Leonis PP.primi. cap. I. decretum est. Si quis per offensam præuaricationis Adæ non totum, idest secundum corpus & animam in deterius dicit hominem commutatum, sed animę libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, aduersatur scripturæ dicenti. Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Et nescitis quoniam, cui exhibetis uos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis.

216 Pro sepoltura nihil muneris exigendũ est, sed si sponte parentes uel hæredes pro luminaribus offerunt, accipi non vetatur. Et idem si proximi, vel amici defuncti propter nomen & redemptionẽ animæ defuncti dare aliquid velint.cap. quęsta est.cum tribus seq.13.q.2. *Gre. PP.*

Item terra cæmeteriata pro sepultura fodiẽda vendi non debet. c. abolendæ. de sepultur.

217 Et mulier nepta liberè potest sibi eligere sepulturam.c.de uxore.de sepul.

Et in sepeliendis minoribus filiis seruetur consuetudo.d.c.de vxore.§.vtrum.Ac cõueniens est filios in patrum, vxores in maritorum sepulcro collocare. c.ebron. cum seq.13.q.2. *Hiero.*

218 Quando locorum & temporum facultas tulerit, sepulturæ celebrari debent in maiori ecclesia, ubi sedes est episcopi, sin autem difficile sit, ubi sunt religiosi: sed si hoc ineptum visum fuerit, vbi uiuus persoluebat decimas, ibi sepeliatur & mortuus.c.ubicunq; temporum. 13.q.2. *Ex Tribut.cõc.*

QVIBVS DENEGETVR SEPVLTVRA.

219 At quibus non communicamus uiuis, nec defunctis communicare debemus. c.sacris.de sepult. vt puta paganus & Iudæus.c.ecclesiam bis.de consec.dist.I.& hæreticus.c.8.de hæreticis. & vsurarius. c.secundo.de vsuris,in 6.Nec quisquam oblationem eorum accipiat, pœna restitutionis, & suspensionis arbitrio episcopi.c.3. de usuris. Et multi alii, de quibus in c.parçiano. de sepul. Et maximè excommunicati; quia nec etiam exempti debent eos admittere ad sepulturam, immo debent inde eiicere, & si neglexerint, episcopus supplebit.c.5. de priuile. Et blasphemi.c.secundo. §.quolibet.in fine de maledicis.

Et qui pro manifestis excessibus est condemnatus.c.placuit.23.q.5. Et similiter qui uoluntariè ferro, uel ueneno, uel suspendio, uel quolibet modo sibi mortem inferunt: Nam de his nulla in oblatione facienda est mentio, & ecclesiastica debent carere sepultura. d.c. placuit. & ibi glossa in uerbo ad sepulturam. *Ex cõc. Brachatensi.*

220 Et si horum corpora in cæmeterio tumulari contigerit, & discerni possit, exhumari debent & procul ab ecclesiastica sepultura iactari.c. sacris.de sepul.

221 Et qui humauerint eorum corpora sacris locis, aut interdicti tempore excommunicati sunt nec possunt absolui, nisi arbitrio episcopi satisfecerint clem. prima.de sepul.

222 Sed hæc omnia intelliguntur, si impœnitentes decesserint: nam si in extremis absoluti fuerint, debent sepultura. d.c. parçiano.de sepul. Et hæredes, ad quos bona peruenerint, ut pro ipsis satisfaciãt ecclesiastica censura compellendi sunt. d.c.parçiano, qui est finalis.de sepul.

223 Nam qui in patibulo suspẽduntur pro suis scelerib. si de omnibus peccatis suis puram confessionem egerint, & dignè pœnitentibus in fine communio secundum præcepta canonum danda est, non denegabitur sepultura istis, qui pro peccatis suis pęnam extremam persoluunt: *Ex Maguntin. concil.*

scriptum

ſcriptum eſt enim,non iudicat Deus bis in id ipſum.c.quæſitum eſt.13.q.2.& cle. 1.de pœnitentiis.

224 Et incendiarius eccleſiæ in morte pœnitens & abſolutus ſepelitur in cęmeterio & hæredes compelluntur ad ſatisfactionẽ iuxta facultates.c. 5. de raptorib.

225 Sed qui dum in ſcelere comprehẽduntur,uulnerati fuerint,& poſtea ſacerdoti confeſsi deceſſerint,communio non denegatur, quãuis aliud ſit, ſi dum ſe ipſos defendũt,fuerint interfecti.c.2.de furtis.

226 Is autem, quem caſus improuiſus opprimit, ſi nihil aliud obſiſtat, eccleſiaſtica ſepultura non arcebitur.c.ex parte.de ſepulturis.

227 Vulnerato in torniamentis cõceditur pœnitẽtia:ſed ſi mortuus ibi fuerit,carebit eccleſiaſtica ſepultura,ſi acceſsit animo pugnandi. c. primo.de torneamẽtis. Sed ſi acceſsit alia cauſa, uidelicet percipiendi credita ſua, & ibi fortuito caſu obierit,corpus traditur ſepulturæ.c.2.de torneamentis.

DISTINCTIO. V. FINIS.

DE SEDE APOSTOLICA.

DISTINCTIO VI.

228 GENERALIA concilia,uel quorum tempore celebrata ſunt,uel quorum authoritate cæteris præmineant, ſupra monſtratũ eſt. Nũc ſequitur uidere authoritatem aggregandorum conciliorum penes primam ſedem eſſe.c.1.17.diſt.

Vnde Synodus epiſcoporum abſque ſedis Romanæ authoritate non poteſt regulariter fieri.c.Synodum. ea.17.diſt.

MAR. PP. Nec ullum ratum eſt,aut erit vnquam concilium, quod eius non fuerit fulcitum authoritate.c.regula ueſtra.ea. 17.diſt.

PEL. PP. Et ſi in qualibet prouincia ortę fuerint quęſtiones, & prouinciæ Epiſcopi diſcrepare cęperint,& non conueniant; tunc ad maiorem ſedem referuntur. Nam maiores,& difficiles quæſtiones,vt S. Synodus ſtatuit, & beata conſuetudo exigit, ad ſanctam ſemper referuntur ſedem. c. multis,ead.17.diſtinc.

NIC. PP. Et ideo conſequens eſt;ut quod ab huius ſedis rectoribus plena authoritate ſancitur,nullius conſuetudinis vigore remoueatur à ſequentibus proprias voluntates, ſed firmiter,atque inconcuſsè teneatur.c.conſequens eſt, xi.diſt.

IVL. PP. 229 Nam ſatis indignum eſt, quẽquam vel Pontificum, uel ordinum ſequentium, hanc regulam refutare; quam beati Petri ſedem & ſequi viderit,& docere. Multum.n.conuenit, ut totum corpus eccleſiæ in hac ſibi obſeruatione concordet, quæ inde authoritatem habet,vbi Dominus totius eccleſiæ poſuit principatum. c.nolite errare.xi.diſt.

230 Item ab omnibus obſeruari debet id', quod à principe Apoſtolorũ Petro Ro. Eccleſiæ traditum eſt; præſertim cum ſit manifeſtum in omnem Italiam,Galliã, Hiſpaniam, Aphricam,& Siciliam,inſulasq; interiacentes,nullum inſtituiſſe eccleſias, niſi eos, quos venerabilis Apoſtolus Petrus, & ſucceſſor eius Sacerdotes conſtituerunt. Nec legitur per alium Apoſtolorum docuiſſe.c.ſi.ead.xi.diſt. INN. PP.

Quare debet cognoſci eum eſſe repulſum, quem Sedes Apoſtolica repellit.c.miratus.93.diſt. GRE. PP. Nam qui cathedram Petri, ſupra quam fundata eſt Eccleſia,deſerit, ſe in Eccleſia Dei eſſe non confidat.c. qui cathedram,ea.93.diſt. *Cypr.*

231 Vnde D. Hieronymus ad Damaſum PP.ſcribit dicẽs; Hæc eſt fides PP. beatiſſime,quã in catholica didicimus Eccleſia; quamq; ſemper tenuimus; in qua ſi minus peritè,aut parum cautè, forte aliquid *Hiero.*

quid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem, & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur; quicunq; me culpare uoluerit; se imperitum, uel maleuolum, uel etiam non catholicum, sed hæreticum comprobabit.

232 Item sancta Ro. Ecclesia, quæ semper immaculata permansit, Domino prouidente, & beato Apostolo Petro opem ferente, in futuro sæculo manebit sine ulla hæreticorum insultatione, atque firma, & immobilis omni tempore persistet. c. hæc est fides. 24. q. 1.

Cypr. 233 Vnde alienus est prophanus, hostis est, & habere non potest Deum patrem; qui uniuersalis Ecclesiæ non tenet vnitatẽ: Nam quomodo possunt duo, vel tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & eius Euãgelio separari. c. alienus. 24. q. 1.

Gre. pp. 234 Ex sola enim Ecclesia catholica veritas conspicitur; & nisi quis fidei soliditatem tenuerit, diuinam præsentiam non agnoscit. Et hæc sola catholica est, per quam sacrificium Dominus accipiat libenter; & sola, quæ pro erroribus intercedat fiducialiter: & sola est, quæ intrà se positos valida charitatis compage custodit, vnde & aqua diluuii arcam quidẽ ad sublimiora substulit; omnes autem, quos extrà arcã inuenit, extinxit. c. quia ex sola. 24. q. 1.

Amb. 235 Item non est vera fides, si cum Romana Ecclesia non conuenit; & quãuis quis pro fide fuerit in exilio, si est in scimate, non putatur esse in fide; quia non sufficit tenere fidem erga Deum: si erga Dei Ecclesiam non tenetur; cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & corpus Christi sit Ecclesia, & non exhibetur fides Christo ab his, à quibus euacuatur passio eius. c. aduocauit. 24. q. 1.

236 Et ideo cum Orientis Ecclesia tunicã Domini indiscissam, & desuper cõtextã minutatim per frustra discerperet, D. Hieronymus cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censuit consulendam. Nam in Occidente Sol iustitiæ oritur, in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sydera posuit tronum suum (intelligens prælatos hæreticos)

237 prælati autem Romanæ Ecclesiæ sunt lux mundi, sal terrę, vasa aurea, & argentea: In Oriente verò testea vasa; virga ferrea; & æterno operiuntur incẽdio.

Et dicit D. Hieronymus quãquam tui me terreat magnitudo, tamen inuitat humilitas; fatiscat inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum successore piscatoris, & discipuli Christi loquor. Hiero.

Ego (inquit D. Hieronymus) nullum præmium, nisi Christum, sequens beatitudini tuæ, idest cathedræ sancti Petri communionẽ consortior, & quicunque extrà domum Petri agnum comedit, prophanus est. c. quoniam uetus. 24. q. 1.

238 Vnde nulli fas sit, vel diuinas constitutiones, vel Apostolicæ sedis decreta temerare, & PP. circa hoc non debet esse negligens; quia memorię tenendum est, qualiter comminetur Deus negligentibus sacerdotibus. Hil. pp.

239 Si quidem maiori reatu delinquit, qui potiori honore fruitur, & sublimitas peccantium grauiora facit vitia peccantiũ. c. nulli fas sit. 25. q. 1.

Et in spiritumsanctum blasphemant, qui contra sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere uolentibus consentiunt. c. violatores. 25. q. 1. Dam. pp.

Vnde si quis pulsatus fuerit in aliqua aduersitate libenter ad sacratam, & Apostolicam sedem appellat, & ad eam quasi ad caput suffragiũ habet. c. si quis vestrum. 2. q. 6. Sist. pp.

Et omnis oppressus liberè appellat: si autẽ difficiles causæ, aut maiora negotia orta fuerint, ad maiorem sedem reseruantur. c. omnis oppressus. 2. q. 6. Gre. pp.

Item ad Romanam ecclesiam ab omnibus, maximè tamen ab oppressis, est appellãdum, & concurrendum, quasi ad matrẽ, c. ad Romanam. 2. q. 6. Zeph. pp.

Econtrà autem constitutione synodi, quã vniuersalis ecclesię approbauit assensus, Romanã sedem præ cęteris exequi oportebit. c. confidimus. 35. q. 1. Gel. pp.

Nam

Grego. Nam iustitiæ, & rationis ordo suadet, vt qui à successoribus sua mandata seruari desiderant, decessoris sui proculdubio voluntatem, & statuta custodiant. c. iustitiæ. 25. q. 1.

Leo pp. IIII Non tamen S.R.E. quia impartitur ius, & authoritatem sacris canonibus, eis alligatur, sed habet ius cōdendi canones, vtpote, quæ caput est, & cardo omnium ecclesiarum, à cuius regula nemini dissentire licet. Nam sicut Christus se dominum legis ostendit, contra legis literam leprosum tactu mundando, sic & sūmæ sedis Pontifices canonibus reuerentiam exhibent, & eis se humiliādo ipsos custodiunt, vt aliis obseruandos exhibeant; nonnunquam verò seu iubendo, seu diffiniendo, seu decernendo, seu aliter agendo, se decretorum dominos, & conditores esse ostendunt. Sacri quidem canones ita aliquid constituunt, vt suæ interpretationis authoritatem S.R.E. reseruent. Nam ualet suis priuilegiis quos libet munire, & extrà generalia decreta quædam speciali beneficio indulgere, considerata tamen rationis æquitate. c. fi. 25. q. 1.

Et qui scit aliis esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum: ipsa namq; ecclesia, quæ prima est, ita reliquis ecclesiis uices suas credidit largiendas, vt in partem sint vocatæ solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. c. qui se scit. 2. q. 6.

De hac sede Apostolica multa digna habētur in tractatu de concilio supra adducto Illustrissimi & Reuerēdissimi D. Card. Poli, & inter cætera, sedem Apostolicā, & sedem Romani Pontificis eandem esse, in q. 57. & seq. in fi. & eodem nomine continenti cathedram Petri, quę fuit Romana, non Antiochena, vel Hierosolymitana; quia istæ fuerunt cathedrę legis; & quòd Christus eo miraculo videlicet, vado Romam iterum crucifigi, declarauit suā uoluntatem de sede Petri Romæ, & promissionem factam Petro, videlicet, ex hoc eris homines capiēs, illustriori modo adimpletam fuisse in successoribus Petri, & maximè in beato Syluestro tempore Constantini Magni, in q. 59. & seq. multis.

Sed q. 66. circa finem ita dicit, Domini verò voluntatem fuisse, vt Petri successoribus ii honores hesterni tribuerētur, qui sibi in terris debebantur, magis declarabimus, postquam aliqua prophetarum oracula recensuerimus, quæ de futura Christi, & ecclesiæ gloria inter gentes multis ante seculis scripta sunt, quàm Roma iugum Christi suscepisset: & eadem quo pacto in ipsa Ro. ecclesia, & in eius Episcopis tandem perfecta fuerint, ostēderimus.

Oraculum autē est Esaiæ prophetę, de quo tractat q. 67. & 69. in quibus materia vtilissima habetur ad tollendos errores nostri temporis.

Et ideo vtilitatis causa trāscribentur; quia fortasse non omnes eum librum habēt.

Tenor quæstionum est, & primo LVII.

Plvrima quidem passim in prophetarum scriptis inueniuntur, quæ gloriam Christi, & ecclesiæ inter gentes futuram prædicant. Nos verò ea tantum, quæ apud prophetam Esaiam leguntur, proferemus, qui clarius cæteris & diffusius, non solum quę ad gloriam Christi in terris pertinent, describit, sed etiam quæ ad afflictiones, quę semper prępонit, & quę se mutuò semper consequuntur, inuicē coniungit. Hæc autem quamuis ad Christum ipsum vnicum caput, & ad vniuersam ecclesiam, quæ est corpus eius, pertineant; tamen si illustrius, & eminentius in Romana Ecclesia, quàm in aliis cum ea, quæ ad afflictiones, tum verò quæ ad gloriam pertinent, impleta esse constet; eadem profectò illam in vniuersa ecclesia capitis vicarii rationem, & authoritatem obtinere perspicacius declarant. Huius verò generis sunt, quæ de gentiū primum, & Regum conuersione, & obedientia futura ex eodem propheta paulo ante recitauimus, cum dicit. Ecce tenebræ operient gentes, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, &

gloria eius in te videbitur, & ambulabũt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Hæc autem quis legens si oculos, simul & aures ad ea conuertat, quæ vel in Romana Ecclesia uiderit, uel de illius actis scripta legerit, aut acceperit, non statim agnoscat in illa perfecta esse ad uerbum omnia, quę hic Esaias; tot autem sæculis futura prædixit, quæ in nulla alia ecclesia conspici possunt, ne in ipsa quidem Hierosolymitana, de qua nominatim loqui propheta videtur, nec verò non uera sunt omnia, si ad Hierosolymitanam ecclesiam referantur, verum non ad illam, cuius lapides, & structuras Christus videns fleuit, cum diceret. Veniet tempus, cum non relinquent in te lapidem super lapidem &c. nec verò ẽt ad illam, quam Moyses cathedram postea Hierosolymis positam gubernabat, sed eam, quæ viuis ex lapidibus structa creuit in templum Domini, quæ à Spiritu sancto est gubernata. Nam quæ Hierosolymis ædificata fuit Christi spiritu ecclesia, hęc Romam per Petrum, & Paulum Apostolos est translata. Hi enim principes Hierosolymitanæ ecclesiæ Romam cathedram suam transferentes, eò simul omnem gloriam Hierosolymitanę ecclesiæ promissam trãstulerunt; quibus rectè illud prophetę accommodare potest. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnẽ terram. Filii enim Hierosolymitanæ ecclesię principes super omnem terram constituti sunt, cum relicta paterna vrbe, & paternis traditionibus, ac ritibus, quæ in Christo finem habuerunt, per Christi uirtutem Romanos ipsos rerum dominos iugo fidei ad Christi gloriam subiecerunt. Hanc verò illi gloriosam uictoriam non statim sunt consecuti; sed multo ante passi; & per aliquot sæcula omni genere calamitatum, & contumeliarum ab ipsius principibus affecta: sic enim ad hanc gloriã inter gentes peruenit Romana ecclesia, vt Christus ad suam; qui multa primum passus, ascendit in gloriam patris, ita ecclesię Romanę rectores cum plus malorum habuissent cæteris omnibus ecclesiarum rectoribus, quo proprius aberant ab ipsis afflictionum fontibus, Romanis scilicet Imperatoribus, quorum edictis omni genere calamitatum ecclesiæ præmebantur; tandem ad Christi gloriam in terris peruenerũt, ut in omnibus ostẽderet eos fuisse ueros filii sui vicarios: Sic enim per trecentos ferè annos continuos à Petri morte usque ad Constantinum Imperatorem ab ipsis Imperatoribus sunt uexati, ut tot annorum spacio, cum nunquam deessent, qui Petri cathedra perpetua serie succedentes regerẽt, uix tres numerari possint, qui sua morte interierint, sed omnes ab Imperatoribus sint interfecti. Nec tamen interim sine uictoria fuerunt. Verum in mediis afflictionibus multos populos, in hisq; multo Romanos uicerunt; sic ut in ipsa urbe Roma cathedram etiam suam ponerent: sed obscura adhuc gentibus uictoriæ gloria, & apud maiorem ciuium partem ignobilis, & contempta hæc cathedra fuit; quam Deus tandem ad honorem filii sui primum victoria Syluestri de Constantino, deinde posterioribus sæculis sic ornauit, atque illustrauit, ut quæ uetus Hierusalem de iis, quæ ad gloriam, & diuitias mundi pertinerẽt, à prophetis promissa expectabat, & consecutura quidem erat, si in obedientia, & fide permansisset. Ad hãc enim refert Esaias omnia sua uaticinia, quæ magnifica illa promissa continebant. Hæc omnia ad Romanam ecclesiam eius filiam in fide fundatam matrem propter infidelitatẽ exhæreditata apertè constat esse translata, eidemq; donata. Hæc uerò nunc ipsa Esaiæ uerba, quæ recitabimus, magis explicabunt, & confirmabunt; si res uerbis comparentur, & ad rerum normam, quas omnes gentes in Romana ecclesia multis sæculis uiderunt, ipsa uerba examinentur.

Postea prosequitur, quo pacto ea, quæ ecclesiæ, & populo Israel sub nomine Hierusalem promissa olim fuerunt, in ecclesia Romana tandem gentibus sint persoluta, dicens in q.69. Hoc sanè, quod nomine

mine fęderis appellatur apud prophetã, cum dicit in persona Dei. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, spiritus meus, qui est in te, & uerba mea, quæ posui in ore tuo: Hic enim spiritus est fundamẽtum omnium promissorum, est verò spiritus fidei, quem dicit Apostolus communem sibi fuisse cum antiquis patribus, cum ait, Habentes autem eundẽ spiritum fidei credimus, propter quod & loquimur. Loquitur autem uerbum, quod posuit Deus in ore eius, quod nõ est uerbum literæ, quale fuit veteris Hierusalem; sed verbũ spiritus, quod inquit idem propheta, non recedet de ore tuo, & de ore seminis tui à modo vsq; in sempiternũ. Est verò idem verbũ, pro quo Christus ecclesiæ suæ vicarium pastorẽ alloquẽs dicit se orasse, ne deficeret. Hoc ergo primum est in promissis, quod præcipuè persolutum esse in Romana ecclesia, lumen, quod per ipsam cæteræ ecclesiæ consecutæ sunt, atque illius perseueratio in fide satis declarat. Sequuntur enim statim in propheta post hoc promissum verba Dei ad Hierusalem: surge, illuminare; quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est; quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos. Super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Deinde, quia cum hoc spiritu fidei est coniunctus spiritus dilectionis, qui est maximè prolificus, statim adiungitur in promissis: Leua in circuitu oculos tuos, & vide; omnes isti congiegati sunt, venerunt tibi, filii tui de longe venerunt, & filiæ tuæ de latere surgent; tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa ad te fuerit multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Hoc ergo promissum numerosæ prolis coniunctum est cũ priori, post quod quasi vltimo loco sequitur. Adducam filios tuos de longe; argentum eorum, & aurum eorum cum eis nomini domini Dei tui, & sãcto Israel; quia glorificauit te. Hic verò si quæramus, quem propheta alloquatur, quam esse ecclesiam appellet, cum dicit. Leua in circuitu oculos tuos, & uide: omnes isti congregati sunt; venerunt tibi &c. Hic res ipsa euentus rerum sic pro Romana ecclesia respondebit, vt non alia interpretatione opus sit: omnes enim qui, vel ad successum rerum in Romana ecclesia respicere velint, statim hæc omnia ei cumulatè præstita videbunt, ac persoluta: Ecce enim nulla maiorem spiritum fidei habuit, nec firmius in fide perstitit; nulla plores filios per verbum genuit, aluit, cõfirmauit, nullã rursus maiores opes, maiores honores adepta est, nec enim ulla vnquam ecclesia ad hunc honoris gradum ascendit, vt ad ea dici possent, quod sequitur in promissis apud prophetam, gens, & regnum, quæ non seruierit tibi, peribit. Quàm verè autem hoc dicatur de ecclesia Romana, consensus regnorum, & gentium ad eius obedientiam salutis suæ causa certatim olim accedentium satis ostendit, quòd verò eodem loco additur, & venient ad te curui filii earum, qui te humiliauerunt, & adorabunt uestigia pedum tuorum, quam multis ante sæculis in ecclesia hoc vidimus; quod & nunc videmus, nempè filios regum, & imperatorum, quorum maiores olim omnibus modis eam vexarunt curuos, & venerabundos ad osculum pedũ Romanorum Pontificum Petri successorum accedere. Quo pacto autem hæc eadem ecclesia & mamillis sit lactata, & lacte gentium nutrita, quę sequuntur in verbis prophetæ, diuitiæ, & opes in ipsã voluntaria oblatione principum, & populorum congesta satis declarant. Hæc verò nunc satis sint dicta, vt cum oraculis prophetarum, tum verò testimonio euentus rerum concludamus, ecclesiam Romanam uoluntate Dei principem, & matrem ecclesiam esse constitutam, in qua in conspectu omnium gentium gloria filii eius in terris cõspiceretur, & quę eundem locum in nato populo ex omni genere hominum congregato teneret, quem tenuit Hierosolyma in vetero, qui ex vna tantum natione constabat; idest, ut caput omnium aliarum ecclesiarum existeret, ipsiq; Hiesolymitanæ ciuitati

in hæreditate promiſſorum ſuccederet, & eandem appellationem haberet, quã olim ea tibi ſoli uindicauit, quam ſignificat Eſaias, cùm dicit, Et uocabit te ciuitatem domini Sion S^{te} Iſrael.

Pro ſtabilitate huius ſedis videndum, quod dicitur in faſciculo temporum, ſub Pelagio quinto anno domini DXCIIII. videlicet, nota, quòd ſæpe fit mentio de diuerſis regnis, & prouinciis, quòd crebro cõuerſæ ſunt ad fidem; quia non ſemper in eis permanſit fides propter diuerſas cauſas, ſic dicitur de Anglia, Francia, Perſia, & Iudæa, ſed in hoc ſingulariter Roma priuilegiata fuit; quia ibi nunquam defecit fides Petri.

De Romani Pontificis priuilegiis habetur in c. Cõſtantinus 96. diſt. quod quamuis inſcribatur palea, & dicatur, quòd non legitur in ſcholis, nõ eſt omittenda eius deſcriptio: tantò magis quia quamuis in hiſtoria Eccleſiaſtica non ſit mentio de baptiſmo Conſtantini: attamen Illuſtriſsimus & Reuerendiſsimus D. Card. Polus in ſuo opere de baptiſmo Conſtãtini validiſsimis fundamentis oſtendit à beato Silueſtro baptizatum fuiſſe.

Conſtantinus Imp. coronam & omnem regiam dignitatem in urbe Romana, & in Italia, & in partibus occidẽtalibus Apoſtolico conceſsit. Nam in epiſtola beati Silueſtri, quam beatus Gelaſius, in Cõcilio 70. epiſcoporum a catholicis legi commemorat & pro antiquo uſu multas hoc imitari dicit eccleſias, ita legitur.

Conſtantinus Imperator quarta die ſui baptiſmi priuilegiũ Romanæ eccleſiæ Pontifici contulit: ut in toto orbe Romano Pontifices uel ſacerdotes ita hũc caput habeant, ſicut iudices regem, in eo priuilegio, ita inter cætera legitur. Vtile iudicamus una cum omnibus ſatrapis noſtris, & uniuerſo ſenatu optimatibus & cuncto populo imperio Romanæ eccleſiæ ſubiacenti: ut ſicut beatus Petrus in terris uicarius filius Dei videtur eſſe conſtitutus: ita & Pontifices ipſius principis Apoſtolorum in terris principatus poteſtatem amplius quàm terrenę imperialis noſtræ ſerenitatis manſuetudo habere uidetur: conceſſam à nobis noſtroq; imperio obtineant, eligentes nobis ipſũ principem Apoſtolorum, uel eius uicarios firmos apud Deum eſſe patronos, & ſicut noſtra eſt terrena imperialis potentia, ita eius ſanctam Romanam eccleſiã decreuimus ueneranter honorare, & amplĩuſquã noſtrum imperium terrenũq; thronum ſedem ſacratiſsimam beati Petri glorioſę exaltari tribuẽtes ei poteſtatem, & gloriam & dignitatem, atque uigorem & honorificentiam imperialem; atque decernentes ſancimus, ut principatum teneat tam ſuper quatuor ſedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hieroſolymitanam, Cõſtantinopolitanã, quàm etiam ſuper omnes in uniuerſo orbe terrarum eccleſias Dei. Et Pontifex qui per tempora ipſius ſanctæ Romanæ eccleſiæ extiterit, celſior & princeps cunctis ſacerdotibus, & totius mũdi exiſtat, & eius iudicio quæ ad cultum Dei, uel fidem chriſtianorum uel ſtabilitatem procurãda fuerint, diſponantur, & infra.

Eccleſiis beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli pro continuatione luminariorum poſſeſsionum prædia contulimus, & rebus diuerſis eas ditauimus, & per noſtrã imperialem iuſsionem ſacram tã in oriẽtem quàm in occidẽtem, uel etiam à ſeptentrionali & meridiana plaga, uidelicet in Iudæa, Græcia, Aſia, Thracia, Aphrica, & Italia, uel diuerſis inſulis noſtra largitate ei conceſsimus: ea prorſus rationem, ut per manus beatiſsimi Petri noſtri Silueſtri ſummi Pontificis ſucceſſorumq; eius omnia diſponantur, & infra. Beato Silueſtro, & omnibus ſucceſſoribus eidem præſenti tradidimus palatium imperii noſtri Lateranenſe, deinde diadema uidelicet coronam capitis noſtri ſimulq; phrigium necnon, & ſuper humerale, uidelicet lorum, quod imperiale circundare aſſolet collum, uerum etiam chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta ſeu etiam dignitatem imperialium præſidentium ęquitum: conferentes ei etiã imperialia ſceptra, ſimulq; cuncta ſigna, atque banna, & diuerſa ornamenta

namenta imperialia, & omnem processionem imperialis culminis, & generalẽ potestatis nostræ iuris etiam diuersi ordinis reuerendissimis clericis sanctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus illud culmẽ singularis potentiæ & præcellentię habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari. i. patricios & consules effici: necnon & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari, & sicut imperialibus extat decorata militia: ita clerum sanctæ Romanæ ecclesię adornari decreuimus, & quemadmodum imperialis potentia diuersis officiis cubiculariorum nempe, & ostiariorum, atque omnium concubitorum ordinatur, ita & sanctam Romanam ecclesiã decorari volumus, & vt amplissimè pontificalem decus prę fulgeat decreuimus, & vt clerici eiusdẽ Romanę ecclesię mappulis & linteaminibus. i. candidissimo colore decoratos æquo ęquitent, & sicut noster senatus calciamentis vtitur cum vlonibus. i. candido linteamine illustrentur, & ita cœlestia sicut terrena ad laudem Dei decorẽtur. Prę omnibus autem licentiam tribuimus beato Syluestro & successorib. eius ex nostro indicto, vt quem placatus proprio consilio clericari voluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerare: nullus ex omnibus præsumat superbę agere. Decreuimus itaq; & hoc: vt ipse & successores eius diademate videlicet corona quàm ex capite nostro illi cõcessimus: ex auro purissimo & geminis preciosis vti debeat pro honore beati Petri, ipse vero beatissimus Papa super coronam clericatus quàm gerit ad gloriam beatissimi Petri ipsa ex auro non est passus vti corona; phrigium vero candido nitore splendidum resurrectionem dominicam designans eius sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frenum ęqui ipsius pro reuerentia beati Petri stratoris officium illi exhibuimus, statuentes eodẽ phrygio omnes eius successores singulariter vti in processionibus ad imitationẽ imperii nostri, vnde vt pontificalis apex nõ vilescat: sed magis quàm terreni imperii dignitatis gloria & potentia decoretur: ecce tam palatium nostrum, quàm Romanam vrbem & omnes Italiæ, siue occidentalium regionum prouincias loca ciuitates beatissimo Pontifici, & uniuersali Papæ Syluestro concedimus, atq; relinquimus, & ab eo, & a successoribus eius per pragmaticum cõstitutum decreuimus disponenda atque iuri sanctæ Romanæ ecclesiæ concedimus permanenda, vnde congruum prospeximus nostrũ imperium & regni potestatem orientalibus transferri regionibus, & in Bizantię prouinciæ optimo loco nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic imperium constitui, quoniam ubi principatus sacerdotum & christianæ religionis caput ab Imperatore cęlesti constitutum est, iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatẽ hęc omnia verò quæ per hanc imperialem sacram & imperialia diualia decreta statuimus & confirmauimus, usque in finem mundi illibata & inconcussa permanere decreuimus, unde corã Deo uiuo qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obtestamur omnes nostros successores Imperatores, uel cunctos optimates satrapas, etiam amplissimum senatum & uniuersum populum in toto orbe terrarum nunc, & in posterum nulli eorum quoquo modo licere, aut cõfringere uel in quoquam conuelli. Si quis autem quod non credimus in hoc temerator, aut cõtẽptor extiterit ęternis cõdemnationibus subiaceat innodatus, & sanctos Dei principes Apostolorum Petri & Pauli sibi in præsenti & in futura uita sentiat contrarios, atque in inferno inferiori concrematus cum diabolo & omnibus deficiat impiis: huius uero imperialis decreti paginam propriis manibus roborantes super uenerandum corpus beati Petri posuimus. Data Romæ tertio kalen. April. à Constantino Augusto quarto consule, & Gallicano quarto concilio.

CONFESSIO CONSTANTINI IMPERATORIS.

IN nomine sãctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris scilicet, & Filii, & Spiritussãcti, Imperator Cæsar Flauius Constantinus, in Christo Iesu, uno ex eadem sancta Trinitate, saluatore domino Deo nostro, fidelis, mansuetus, maximus, beneficus, Alamanicus, Goticos, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Hunnicus, pius, fęlix, uictor, ac triumphator semper Augustus, sanctissimo ac beatissimo patri patrum Syluestro urbs Romæ Episcopo, atq; omnibus eius successoribus, qui in sede beati Petri usque in finem seculi sessuri sunt Pontificibus, necnon & omnibus Reuerend. & Deo amabilibus catholicis Episcopis eidem sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, per hanc nostram Imperialem constitutionẽ subiectis, in uniuerso orbe terrarum, nunc & in posterũ cunctis retrò temporibus cõstitutis, Gratia pax, charitas, gaudium, longanimitas, misericordia à Deo patre omnipotẽte, & Iesu Christo filio eius, & Spiritu sãcto cum omnibus uobis. Ea quæ saluator & redemptor Dominus noster Iesus Christus altissimi patris filius, per suos sanctos Apostolos Petrum & Paulum, interueniente patre nostro Syluestro summo Pontifice, mirabiliter dignatus est, liquida narratione per huius nostræ imperialis institutionis paginam, ad indaginem omnium populorum, in uniuerso orbe terrarum, nostra studuit propagare mansuetissima serenitas. Primùm quidem fidem nostrã, quam, à præfato beatissimo patre & oratore nostro Syluestro uniuersali Pontifice edocti sumus, intima cordis confessione, ad instruendas omnium uestrum mentes, proferentes, & ita demum misericordiam Dei super nos diffusam annunciantes. Nos enim uos scire uolumus, sicut per anteriorem nostram sacram pragmaticam iussionem significauimus, nos à culturis idolorum, simulacris mutis & surdis, manufactis, diabolicis compositionibus, atque ab omnibus satanæ pompis recessisse, & ad integram Christianorũ fidem, quæ est uera lux, & uita perpetua, peruenisse: credentes, iuxta id quod nos idem almificus summus pater & doctor noster Syluester instruit Pontifex, in Deum patrem omnipotẽtem, factorem cœli & terrę, uisibilium omnium & inuisibilium, & in Iesum Christum filiũ eius, unicum dominum nostrum, per quem omnia facta sunt, & in Spiritum sanctum dominum & uiuificatorẽ uniuersæ creaturæ: hoc est, patrem, & filium, & spiritũ sanctum confitemur, ita ut in Trinitate perfecta, & plenitudo sit diuinitatis, & unitas potestatis, pater Deus, & Spiritus sanctus Deus, & tres unum sunt in Christo Iesu: tres itaque formæ, sed una potestas. Nam Deus semper sapiens, edidit ex se per quod essent gignẽda sęcula uerbum. Et quando eodem solo suæ sapientiæ uerbo, uniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cũcta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis cœlorum uirtutibus, & uniuersis terrę materiis, pio sapientiæ suę nutu, ad imaginem & similitudinem suam primum de limo terræ fingens hominem, hunc in Paradiso posuit uoluptatis, quẽ antiquus serpens, & hostis inuidens diabolus, per amarissimum ligni uetiti gustum, exulem ab eisdem effecit gaudiis, eoq; expulso non desinit sua uenenosa multis modis protelare iacula, aut à uia ueritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturæ, uidelicet creaturæ & nõ creatori deseruire suadeat, quatenus per hoc eos quos suis uoluerit irretire insidiis, secum æterno afficiat concremandos supplicio. Sed Deus noster misertus plasmæ suæ, dirigens suos sanctos Prophetas, per quos lumen futuræ uitæ ad aduentum uidelicet filii sui Domini Dei & saluatoris nostri Iesu Christi annuncians, misit eundem filium suum unigenitum, & sapientiæ uerbum, qui descendens de cœlis, propter nostram salutem, natus de Spiritu sancto, ex Maria uirgine, Verbũ caro factum est, & habi-

tauit

tauit in nobis: non amisit quod fuerat, sed cępit esse quod non erat. Deum perfectum, & hominem perfectũ, vt Deus, mirabilia perficiens, & vt homo, humanas passiones substinens: ita verum hominem, & verum Deum, verum hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electisq; duodecim Apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine corruscauit. Confitemur eundem Dominum nostrum Iesum Christum, & implesse legem & prophetas, passum, crucifixum secundum scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptum in cœlos, atque sedentem ad dexteram patris, inde venturum iudicare uiuos & mortuos, cuius imperii non erit finis. Hæc est enim fides nostra orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro summo Pontifice nobis prolata. Exhortantes idcirco omnem populum, & diuersas gentiũ nationes, hanc fidem tenere, colere, ac prædicare, & in sanctæ Trinitatis nomine baptismi gratiam consequi, & Dominum Iesum Christum saluatorem nostrum, qui cum patre & spirtu sancto per infinita viuit & regnat secula quem Syluester beatissimus noster Põtifex in vniuersali prædicat, corde deuoto adorare. Ipse enim dominus Deus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos Apostolos ad visitandum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractũ à tenebris, ad veram lucem & agnitionẽ veritatis me peruenire gratulamini. Nã dum valida squalloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorum medicorum conuenientium cura adhiberetur, nec vnus quidem promerui salutem. Ad hæc aduenerunt sacerdotes Capitolii, dicẽtes mihi debere fieri fontem in Capitolio, & compleri hunc innocentium sanguine calente, & in eo loco me posse mundari, & secundum eorũ dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum vellent sacrilegi paganorum sacerdotes mactare, & ex eorum sanguine fontem repleri, cernens serenitas nostra lacrymas matrum eorum, illico exhorrui facinus, misertusq; eis, proprios illis restitui pręcepimus filios suos, datisq; vehiculis, & donis concessis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur trãsacta die nocturno nobis facto silentio, dum somni tempus aduenisset, adsunt Apostoli, sanctus Petrus & Paulus, dicentes mihi: Quoniam flagitiis posuisti terminum, & effusionem sanguinis innocentis horruisti, missi sumus à Christo domino Deo nostro, dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audi ergo monita nostra, & fac quodcunque indicamus tibi, Syluester Episcopus ciuitatis ad montem Soracten persequutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet, hunc cũ ad te adduxeris, ipse tibi piscinam pietatis ostendat, in qua dum te tertio merserit, omnis te valetudo ista deserat lepræ: quod cùm factum fuerit, hanc vicissitudinem tua saluatori compensa. Te autem ipsum in hac parte purifica, vt relicta omni superstitione idolorum, Deum viuum, verum, qui solus est & verus, adores & excolas, & ad eius voluntatem attingas. Exurgens igitur à somno, protinus iuxta id quod à sanctis Apostolis admonitus sum, peregi, aduocatoq; eodẽ præcipuo & magnifico patre, & Illuminatore nostro Syluestro, omnia à sanctis Apostolis mihi præcepta dixi verba, percunctatiq; eum sumus, qui isti dii essent, Petrus & Paulus. Ille verò ait, non eos Deos verè dici, sed Apostolos saluatoris nostri Iesu Christi. Et rursus interrogare cœpimus eundem Syluestrum, vtrũ ipsorum Apostolorum imaginẽ expressam haberet, vt ex pictura disceremus, hoc esse quod reuelatio docuerat. Tunc idem venerabilis pater imagines eorum Apostolorum per diaconem suum exhiberi pręcepit, quas dum aspicerem, & eorum quos in somno videram figuratos in ipsis imaginibus cognouissem vultus, ingenti clamore coram omnibus satrapibus meis confessus sum eos esse, quos in somno videram. Adhæc beatiss. Syluester indixit nobis pœnitentiæ tempus intra palatium nostrum Lateranense, in vno cilicio, vt omnia quæ à nobis im-

piè peracta, atque iniustè disposita fuerant, vigiliis, ieiuniis, atque lacrymis, & orationibus apud saluatorem nostrum Iesum Christum impetraremus. Deinde per manus impositionem clericorũ vsque ad ipsum præsulem veni, ibique abrenũcians satanæ pompis & operibus eius, vel vniuersis idolis manufactis, credere in Deum patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, visibilium & inuisibilium, & in Iesum Christum filium eius vnicum dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine, spontanea voluntate coram omni populo professus sum. Benedictoq; fonte illic me trina mersione vnda salutis purificauit. Leuatoq; me de venerabili fonte, indutus vestibus candidis, septiformis Spiritussancti consignationem adhibuit, beati chrismatis unctione, & uexillum sanctæ crucis in mea fronte liniuit, dicens. Signat te Deus sigillo fidei suæ, in nomine patris, & filii & spiritus sancti, in consignationem fidei. Cunctusq; clerus respondit, Amen. Et adiecit præsul: Pax tibi. Prima itaque die post præceptum sacri baptismatis mysterium, & post curationem corporis mei à lepræ squallore, agnoui non esse alium Deum, nisi patrem, & filium, & Spiritum sanctum, quem beatiss. Syluester prædicat, trinitatem in unitate, unitatem in trinitate. Nam omnes dii gentium, quos usque hactenus colui, dæmonia, opera hominum manufacta comprobantur. Etenim quantam potestatem idem saluator noster suo Apostolo beato Petro cõtulerit in cœlo ac terra, lucidissimè nobis idem uenerabilis pater eduxit, dum fidelem eum in sua interrogatione inueniens, ait: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & Dominus suo discipulo adiunxit, inquiens: Et tibi dabo claues regni cęlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum in cœlis. Et dum hæc prædicante beato Syluestro agnoscerem, ex beneficiis ipsius beati Petri integræ me sanitati comperi redditum.

EDICTVM DOMINI CONSTANTINI IMPERATORIS.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris, scilicet & Filii, & Spiritus sancti, Imperator Cæsar Flauius Constãtinus in Christo Iesu uno ex eadem trinitate sancta saluatore domino Deo nostro, fidelis, mansuetus, beneficus, Alemanicus, Gothicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, unicus, pius, fœlix, ultor, ac triumphator semper Augustus, sanctissimo ac beatissimo patri Syluestro urbis Romæ Episcopo & Papæ, atq; omnibus eius successoribus, qui in sede beati Petri vsq; in finẽ seculi sessuri sunt, Pontificibus, necnon & omnibus reuerendissimi, & Deo amabilibus catholicis Episcopis, eidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ per hanc nostram imperialem constitutionem subiectis, in vniuerso orbe terrarum nunc & in posteris cunctis retrò temporibus constitutis, gratia, pax, charitas, gaudium, lõganimitas, misericordia à Deo patre omnipotente, & Iesu Christo filio eius, & spiritu sancto, cum omnibus vobis. Ea quæ saluator & redemptor noster Iesus Christus altissimi patris filius per suos sanctos Apostolos Petrum & Paulum, interueniente patre nostro Syluestro summo Pontifice & uniuersali Papa, mirabiliter dignatus est operari, liquida narratione per huius nostræ imperialis institutionis paginam ad cogitationem omnium populorum in vniuerso orbe terrarum studuit propagare nostra mansuetissima serenitas. Primum quidem nostram fidẽ quã à præfato beatissimo patre & oratore nostro Syluestro vniuersali Pontifice docti sumus, intima cordis confessione ad instuendas omnium vestrum mentes proferentes, & ita demum Dei misericordiam super vos diffusam annunciantes. Nosse enim vos volumus, sicut per

anterio-

anterioremnostram sacram pragmaticam iussionem significauimus, nos à cul turis idolorum, simulacris mutis,& surdis, manufactis, diabolicis compositionibus, atque ab omnibus satanæ pompis recessisse, & ad integram Christianorum fidem, quæ est vera lux & vita perpetua peruenisse, credentes, iuxta id quod nos idem almificus summus pater & doctor noster Siluester Pontifex instruxit, in Deum patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium. Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum Dominum nostrum, per quem creata sunt omnia. Et in spiritum sanctum Dominum & viuificatorem vniuersæ creaturæ. Hos patrem & filium & sanctum confitemur ita, vt in Trinitate perfecta & plenitudo sit diuinitatis & vnitas potestatis: pater Deus, filius Deus, & spiritus sanctus Deus, & tres vnum sunt in Iesu Christo. Tres itaque formæ, sed vna potestas. Nã sapiens retrò semper Deus, edidit ex se, per quod semper erant gignenda secula verbum. Et quando eodem solo suæ sapientiæ verbo vniuersam ex nihilo formauit creaturam, cum eo erat, cuncta suo arcano componens mysterio. Igitur perfectis cœlorum virtutibus, & vniuersis terræ materiis, pro sapientiæ suæ nutu ad imaginem & similitudinem suã primum de limo terræ fingens hominẽ, hunc in Paradiso posuit voluptatis. Quẽ antiquus serpens & hostis inuidens diabolus per amarissimum ligni vetiti gustum, exulem ab iisdem fecit gaudiis, eoque expulso non desinit sua venenosa multis modis protelare iacula, ut à via veritatis humanum abstrahens genus, idolorum culturæ, videlicet creaturæ, & non creatori deseruire suadeat, quatenus per nos eos, quos suis voluerit irretire insidiis, secum æterno efficiat concremandos supplicio. Sed Deus noster misertus plasmatis sui, dirigens sanctos suos Prophetas, per quos lumen futuræ vitæ, aduentum videlicet filii sui Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi annuncians, misit eundem vnigenitum filium suum & sapientiæ verbum. Qui descendens de cœlis propter nostram salutem, natus de spiritusancto, ex Maria virgine. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, non amisit quod fuerat, sed cępit esse quod non erat. Deum perfectum & hominem perfectum, vt Deus mirabilia perficiens & vt homo humanas passiones sustinens, ita verbum hominem & verbum Deum prædicante patre nostro Syluestro summo Põtifice intelligimus, vt verum Deum uerum hominem fuisse nullo modo ambigamus. Electisq; duodecim Apostolis, miraculis coram eis & innumerabilis populi multitudine corruscauit. Confitemur eundem Dominum Iesum Christum adimplesse legem & Prophetas passum, crucifixum secundum scripturas, tertia die à mortuis resurrexisse, assumptum in cælos, atque sedentem ad dexteram patris, inde uenturum iudicare uiuos & mortuos, cuius imperii non erit finis. Hæc est enim fides nostra catholica & orthodoxa, à beatissimo patre nostro Syluestro summo Pontifice nobis prolata. Exhortans idcirco omnem populum & diuersas gentium nationes hanc fidem tenere, colere, & prædicare, & in sanctę Trinitatis nomine aptissimè gratiam consequi, & Dominum nostrum Iesum Christum saluatorem, qui cum patre & spiritu sancto per infinita secula uiuit, & regnat, quem Syluester beatissimus pater noster uniuersalis Pontifex prædicat, corde deuoto adorare. Ipse enim Dominus noster misertus mihi peccatori, misit sanctos suos Apostolos ad uisitãdum nos, & lumen sui splendoris infulsit nobis, & abstractum à tenebris ad ueram lucem & agnitionem me venisse gratulamini. Nam dum ualida squalloris lepra totam mei corporis inuasisset carnem, & multorum medicorum conuenientium cura adhiberetur, nec ullius quidem cura promeruissemus salutem. Ad hoc uenerunt sacerdotes Capitolii dicentes, mihi debere fieri fontem in Capitolio, & compleri hunc innocentium sanguinę, & in eo calente loco me pos-

ſe mundari. Et ſecundum eorum dicta aggregatis plurimis innocentibus infantibus, dum uellent ſacrilegi paganorum ſacerdotes eos mactari, & ex eorum ſanguine fontem repleri, cernens ſerenitas noſtra lacrymas matrum eorum, illico exhorrui facinus, miſeratusq; eas proprios illis reſtitui pręcepimus filios ſuos, datisq; uehiculis & donis conceſsis, gaudentes ad propria relaxauimus. Eadem igitur tranſacta die, nocturna nobis facta ſilentia, dum ſomni tempus aduenisſet, aſſunt Apoſtoli ſanctus Petrus & Paulus dicentes mihi: Quoniam flagitiis poſuiſti terminum, & effuſionem ſanguinis innocentis horruiſti, miſsi ſumus à Chriſto Domino Deo noſtro dare tibi ſanitatis recuperandæ conſilium. Audi ergo monita noſtra, & fac quodcunque indicamus tibi. Syluester Epiſcopus huius ciuitatis ad montem Soracten perſecutiones tuas fugiens, in cauernis petrarũ cum ſuis clericis latebram fouet, hunc ad tecum adduxeris, ipſe tibi piſcinam pietatis oſtendet, in qua dum te tertiò merſerit, omnis te ualetudo iſta deſeret lepræ. Quod dum factum fuerit, hanc uiciſsitudinem tuo ſaluatori compenſa, ut omnes iuſſu tuo per totum orbem reſtaurentur eccleſiæ. Te autem ipſum in hac parte purifica, ut relicta omni ſuperſtitione idolorum, Deum uiuum & uerũ, qui ſolus eſt & uerus, adores & excolas, ut ad uoluntatem attingas. Exurgens igitur à ſummo, protinus iuxta id quod à ſanctis Apoſtolis admonitus ſum, peregi: aduocatoq; eodem præcipuo & magnifico patre & illuminatore noſtro Syl ueſtro uniuerſali Papa, omnia à ſanctis Apoſtolis mihi pręcepta dixi uerba. Percontati ſumus ab eo qui iſti Dii eſſent Petrus & Paulus: Ille uerò nõ eos Deos uerè dici, ſed Apoſtolos ſaluatoris noſtri Domini Dei Ieſu Chriſti reſpondit. Et rurſum interrogare cœpimus eundem beatiſsimum Papã, utrum iſtorum Apoſtolorum imagines expreſſas haberet, ut ex pictura diſceremus hos eſſe quos reuelatio docuerat. Tunc idem uenerabilis pater imagines eorundem Apoſtolorum per diaconum ſuum exhiberi præcepit: quas dum aſpicerem, & eorum quos in ſomno uiderã figuratos in ipſis imaginibus cognouiſſem uultus, ingenti clamore corã omnibus ſatrapis meis confeſſus ſum, eos eſſe quos in ſumno uideram. Ad hæc beatiſsimus idem Silueſter pater noſter vrbis Romæ Epiſcopus indixit nobis pœnitentiæ tempus intra palatium noſtrum Lateranenſe, in vno cilicio, vt omnia quæ à nobis impiè peracta atque iniuſtè diſpoſita fuerant, vigiliis, ieiuniis atque lacrymis & orationibus apud Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ ſaluatorem impetraremus. Deinde per manus impoſitionem clericorum, vſque ad ipſum præſulem veni, ibiq; renuncians ſatanæ pompis & operibus eius, vel vniuerſis idolis manufactis, credere me in Deum patrem omnipotentem factorem cœli & terræ, viſibilium & inuiſibilium, & in Ieſum Chriſtũ filium eius vnicum Dominum noſtrum, qui natus eſt de Spritu ſancto, ex Maria virgine, ſpontanea voluntate coram omni populo profeſſus ſum. Benedictoq; fonte, illic me trina merſione vnda ſalutis purificauit. Poſitoq; me in fontis gremio, manum de cœlo me contingentem propriis oculis vidi: de qua mũdus exurgens, ab omni me lepræ ſquallore mundatum agnoſcite, leuatoq; me de venerabili ſonte, indutus veſtibus cãdidis ſeptiformis gratiæ ſancti ſpiritus conſignationem adhibuit beati chriſmatis vnctione, & vexillum ſanctæ crucis in mea fronte liniuit dicens: Signet te Deus ſigillo fidei ſuæ, in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti, in conſignatione fidei. Cunctusq; clerus reſpondit, Amen. Et adiecit præſul, pax tibi. Prima itaq; die poſt perceptum ſacri baptiſmatis myſteriũ, & poſt curationem corporis mei à lepræ ſquallore, agnoui nõ eſſe alium Deum niſi patrem & filium & ſpiritum ſanctum, quem beatus Silueſter Papa prędicat, trinitatem in vnitate, vnitatem in trinitate. Nam omnes Dii gentium quos vſque hactenus colui, dæmonia, opera hominum manufacta cõprobantur.

bantur. Etenim quantam potestatē idē Saluator noster suo Apostolo beato Petro contulerit in cœlo ac terra, lucidissimè nobis idem venerabilis pater edixit, dum fidelem eum in sua interrogatione inueniens ait; Tu es Petrus, & super hāc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Aduertite potentes, & aure cordis intendite, quid bonus magister & dominus suo discipulo iniunxit, inquiens: Quodcūque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Mirum est hoc valdè & gloriosum, in terra ligare & soluere, & in cœlo ligatum & solutum esse. Et dū hęc prædicante beato Siluestro agnoscerem, & beneficiis ipsius beati Petri integerrimè sanitati me comperi restitutum, vtile iudicauimus, vnà cum omnibus nostris satrapis & vniuerso senatu, optimatibus meis, etiam & cuncto populo Romano gloriæ imperii subiacenti, vt sicut in terris vicarius filii Dei esse videtur constitutus, etiam & Pontifices, qui ipsius principis Apostolorum gerūt vices, principatus potestatem amplius quàm terrena imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam à nobis nostroq; Imperio obtineant, eligentes nobis ipsum principem Apostolorum vel eius vicarios firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostra est terrena Imperialis potentia, eius sacrosanctam Romanam Ecclesiam decreuimus veneranter honorare & amplius quàm nostrum imperium, & terrenum thronum, sedem sacratissimā beati Petri gloriosè exaltari, tribuentes ei potestatem & gloriæ dignitatem atque vigorem & honorificentiam Imperialem, atq; decernentes sancimus, vt principatum teneat, tā super quatuor præcipuas sedes, Antiochenam, Alexandrinam, Constantinopolitanam, & Hierosolymitanam, quamq; etiā super omnes in vniuerso orbe terrarum Dei Ecclesias. Et Pontifex qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps, cunctis sacerdotibus totius mundi existat, & eius iudicio, quæq; ad cultum Dei vel fidei Christianorum stabilitatem procurādam fuerint, disponantur. Iustum quippe est, vt ibi lex sancta caput teneat principatus, vbi sanctarum legum institutor saluator noster beatum Petrum Apostolatus obtinere præcepit cathedram, vbi & crucis patibulū sustinens beatæ mortis sumpsit poculū, suiq; magistri & Domini imitator apparuit. Et ibi gentes pro Christi nominis confessione colla flectant, vbi eorū doctor beatus Paulus Apostolus pro Christo extenso collo martyrio coronatus est: illic vsque in finem quærant doctorem, vbi sanctum doctoris quiescit corpus: & ibi proni ac humiliati cœlestis Regis Dei saluatoris nostri Iesu Christi famulentur officio, vbi superbi terreni Regis seruiebant Imperio. Interea nosse volumus omnem populum vniuersarum gentium ac nationum per totum orbem, construxisse nos intra palatium nostrum Lateranēse eidem saluatori nostro Domino Iesu Christo Ecclesiam à fundamentis, cum baptisterio: & duodecim nos sciatis de eius fundamentis, secundum numerum duodecim Apostolorum, cophinos terræ onustatos propriis asportasse humeris, quàm sacrosanctam Ecclesiam caput & verticem omnium Ecclesiarum vniuerso orbis terrarum dici, coli, venerari, ac prædicari sancimus, sicut per alia nostra Imperialia decreta constituimus. Construximus itaque Ecclesias beatorum Petri & Pauli primorum Apostolorum, quas auro & argento locupletauimus, vbi & sacratissima eorum corpora cum magno honore recondētes, thecas ipsorum ex electro, cui nulla fortitudo præualet elementorum, cōstruximus: & crucem ex auro purissimo & gemmis preciosissimis per singulas eorum thecas posuimus, & clauis aureis confiximus. Quibus pro concinnatione luminariorum, possessionum prædia contulimus, & rebus diuersis eas ditauimus, & per nostram Imperialem iussionem sacram, tam in oriente, quàm in occidente, vel etiam septentrionali, & meridiana plaga, videlicet in Iudæa, Græ-

cia, Asia, Thracia, Aphrica & Italia, vel diuersis insulis nostra largitate eis concessimus, ea prorsus ratione, vt per manus beatissimi patris nostri Siluestri Pōtificis successorumq; omnia disponātur. Gaudeat enim vnà nobiscum omnis populus & gentium nationes vniuerso orbe terrarum, exhortantes omnes, vt Deo nostro & saluatori Iesu Christo immensas vnà nobiscum referatis gratias, quoniam ipse Deus in cœlis desuper & in terra deorsum, qui nos per suos sanctos Apostolos uisitans, sanctum baptismatis sacramentum percipere, & corporis sanitate dignos effecit, pro quo concedimus ipsis sanctis Apostolis Dominis meis beatissimis Petro & Paulo, & per eos etiam beato Siluestro patri nostro summo Pontifici, & uniuersalis vrbis Romæ Papæ, & omnibus eius successoribus Pontificibus, qui vsq; in finem mundi in sede beati Petri erunt sessuri, atq; de præsenti concedimus palatium Imperii nostri Lateranense, quod omnibus in toto orbe terrarum profertur atq; præcellit palatiis, deinde diadema, uidelicet coronam capitis nostri, simulq; pallium, uel mitram phrygiam, nec non & super humerale, uidelicet lorum, quod imperiale circundare assolet collum, uerum etiam & chlamydem purpureā atq; tunicam coccineam, & omnia Imperialia indumenta, sed & dignitatem Imperialium præsidentium equitum, conferētes etiam & Imperialia sceptra, simulq; & cuncta signa atq; banna etiam, & diuersa ornamenta Imperialia, & omnem processionem Imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. Viris enim reuerēdissimis, clericis diuersis ordinibus eidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ seruientibus, illud culmen, singularitatem, potentiam & precellentiam habere sancimus, cuius amplissimus noster senatus uidetur gloria adornari, idest, patricios atq; consules effici, nec non & cæteris dignitatibus Imperialibus eos promulgantibus decorari. Et sicut imperiales militia, ita & clerum sanctæ Romanę Ecclesiæ ornari decernimus. Et quemadmodum Imperialis potentia officiis diuersis, cubiculariorum nempe, ostiariorum, atq; omnium excubiarum ornatu, ita & sanctam Romanam Ecclesiam decorari uolumus. Et ut amplissimè pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, ut clerici eiusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ manipulis & linteaminibus, id est, cādidissimo colore decorari equos, & ita equitari. Et sicut noster senatus calciamētis utitur cum udonibus, idest, candido linteamine illustrati, ut sicut cęlestia, ita & terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiā tribuentes ipsi sanctissimo patri nostro Siluestro urbis Romę Episcopo & Papę, & omnibus qui post eum in successum, & perpetuis tēporibus aduenerint beatissimis Pontificibus, pro honore & gloria Christi Dei nostri, in eadem Dei magna catholica & Apostolica Ecclesia, ex nostro iudicio, quem placatus proprio concilio clericale uoluerit, & in numero religiosorum clericorum connumerare nullum ex omnibus præsumentem superbè agere. Decreuimus itaq; & hoc, ut idem uenerabilis pater noster Siluester summus Pontifex, uel omnes eius successores Pontifices diadema, uidelicet coronam, quam ex capite nostro illi concessimus, ex auro purissimo & gemmis preciosis uti debeāt, & eorum capite ad laudem Dei pro honore beati Petri gestare. Ipse uerò beatissimus Papa super coronā clericatus, quàm gerit ad gloriam beati Petri, omninò ipsa ex auro non est passus uti corona. Phrygium quoque candido nitore splendidam resurrectionem dominicā designans eius sacratissimo uertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frenum equi illius pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus, statuentes eodem Phrygio omnes eius successores singulariter uti in processionibus, ad imitationem Imperii nostri. Vnde ut pontificalis apex non uilescat, sed magis amplius quàm terreni Imperii dignitas & gloriæ potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum, ut prædictum est, quamq; Romanæ

manæ vrbis, & omnes Italię seu occidentalium regionum prouincias, loca & ciuitates præfato beatissimo Pontifici nostro Siluestro vniuersali Papæ concedimus atque relinquimus, & successorum ipsius Pontificum potestati & ditioni firma Imperiali censura per hanc diualem nostram sacram potestatem & pragmaticum constitutum decernimus disponendum, atq; iuri sanctæ Romanæ Ecclesiæ concedimus permansurum. Vnde congruum prospeximus nostrum Imperium & regni potestatem orientalibus trāsferri & transmutari regionibus, & in Byzantię prouincia in optimo loco nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium, quoniam vbi principatus sacerdotum & Christianæ religionis caput ab imperatore cœlesti constitutum est, iustum non est vt illic Imperator terrenus habeat potestatem. Hæc verò omnia, quæ per hanc nostram Imperialem sacram, & per alia diualia decreta statuimus, atq; cōfirmauimus, vsq; in finem mundi illibata & inconcussa permanenda decernimus. Vnde coram Deo viuo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obtestamur per hoc nostrum imperiale constitutum, omes nostros successores, Imperatores, vel cunctos optimates, satrapas etiam, amplissimum senatum, & vniuersum populum in toto orbe terrarum, nunc & in posterum, cunctis retrò temporibus Imperio nostro subiacentem, nulli eorum quoquo modo licere hæc, quæ à nobis Imperiali sanctione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, vel eius omnibus Pontificibus concessa sunt refragari, aut confringere, vel in quoquam conuellere. Si quis autem (quod non credimus) in hoc temerator aut contemptor extiterit, ęternis condemnationibus subiaceat innodatus, & sanctos Dei principes Apostolorum Petrum & Paulum sibi in præsenti & futura vita sentiat cōtrarios, atq; in inferno inferiori concrematus cum diabolo & omnibus deficiat impiis. Huius verò imperialis decreti nostri paginam propriis manibus roborantes, super venerandum corpus beati Petri principis Apostolorum posuimus, ibiq; eidem cū Apostolo spondentes nos cuncta inuiolabiliter conseruare, & nostris successoribus imperatoribus conseruanda in mādatis relinqui, patri nostro Siluestro sūmo Pontifici & uniuersali Papæ, eiusq; cunctis successoribus Pontificibus, Domino Deo & saluatore nostro Iesu Christo annuente, tradimus perenniter atq; fœliciter possidenda. Et subscriptio imperialis, diuinitas vos cōseruet per multos annos sanctissimi patres. Datum Romæ sub tertio die Calend. Aprilium, Domino nostro Flauio Cōstantino Augusto quarto, Gallicano quarto, viris clarissimis consulibus.

PARS PRIMA, ET DISTINCTIO. VI. FINIS.

SECVNDA

SECVNDA PARS IVRIS CANONICI.

DE SVMMO PONTIFICE, & personis Ecclesiasticis.

DISTINCTIO PRIMA.

DE SVMMO PONTIFICE.

1 Pel. pp. ROMANA Ecclesia non Synodo, sed Euangelica uoce Domini, & Saluatoris; Tu es (inquiens) Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã, primatum obtinuit, & ideo prima sedes est Apostoli Petri. c. quamuis. 21. dist.

Nic. pp. Vnde qui minoris authoritatis est, eum, qui maioris potestatis est, non potest iudiciis suis addicere, aut propriis diffinitionibus subiugare. c. inferior. in fine, ea. 21. dist.

2 Idem Nic. Et ideo tempore Diocletiani, & Maximiniani Augustorum Marcellinus Episcopus urbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis, vt templum eorum ingressus grana thuris super prunas imponeret; cuius rei gratia collecto uniuersorum concilio Episcoporũ, & inquisitione facta, hoc idem Pontifex se egisse cõfessus est; nullus tamen eorum proferre sententiã in eum ausus est, dum ei sępissimè omnes dicerent; Tuo ore iudica causam tuam, non nostro iudicio, & iterum. Noli audiri in nostro iudicio, sed collige in sinu tuo causam tuam. Et rursum; quoniam ex te (inquiunt) iustificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis: & iterum dicũt. Prima sedes non iudicabitur à quoquam.

3 Item in eodem, sed cum quodam tempore quidam contra Sixtum Papam tentassent quædam mali rumoris obiicere, & in concilio, cui Valentinianus Augustus intererat, dictum fuisse; nõ licere aduersus Pontificem sententiam dare, surrexit protinus idem Imperator, & in arbitrio præfati Pontificis tribuit iudicare iudicium suum, etiam nullus Põtificum minorum, uel inferiorum urbiũ subactus iudiciis inuenitur. c. nunc autẽ. 21. dist.

4 Idem Nic. Et in tantum hanc præsumptionẽ sancti Patres apud Calcedonẽ detestati sunt; ut Dioscorum Alexãdrinum Antistitẽ inter cætera idcirco potissimum sine ulla restitutione damnauerint; quia ponens in cœlum os suum lingua eius transeunte super terram excommunicationem in sanctum Leonem Papam dictauit, ita ut in sententia cõtra ipsum prolata hoc uideantur memorare, præcipuè dicẽtes; quoniam secundis excessibus præcipuè priorem iniquitatem ualde transcẽdit: præsumpsit enim excommunicationem

dictare

dictare et aduersus sanctissimũ, & beatissimũ Archiepiscopũ magnę Romæ Leonẽ &c. nunquid ibi legitur inquisitionẽ factam fuisse, vtrũ iste Dioscorus ipsam excommunicationem iustè dictasset in Papam: Non planè absq; omni controuersia hoc in eo vlti sunt: quia cum esset inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere iniuriis, teste Anatholio Cõstantinopolitano Præsule, qui dicit, propter fidem non est damnatus, sed quia excommunicationem fecit in dominũ Archiepiscopum Leonem. c. fina. 21. distinct.

Nic. pp. 5 Item patet profectò sedis Apostolicæ, cuius authoritate maius non est iudiciũ, à nemine fore retractandum, neque cuiquàm de eius liceat iudicare iudicio; iuxtà quod Innocentius Papa Ruffo & cæteris Episcopis per Tessaliam constitutis scribens ait. Nemo vnquàm Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obuias audacter intulit; nemo in hoc rebellis existit, nisi qui de se voluit iudicari: & beatus Papa Gelasius, nec de eius iudicio, idest Romanæ ecclesiæ canones vnquam præceperunt iudicari, sententiamq; illius constituerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt, c. patet profectò. 9. q. 3.

Hiero. Item nemo iudicabit priorem Sedem iustitiam temperare desiderãtem, neq; enim ab Augusto, neque omni clero, neque à Regibus, neque à populo iudicabitur. c. nemo iudicabit. eadem. Paulus Petrum reprræhendit, quòd non auderet nisi se non imparem sciret. Hoc non de officio ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate uitæ, & sanctitate cõuersationis intelligitur. Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat. c. Paulus Petrum. 2. q. 7.

Nic. pp. Et hoc propter primatum Romanæ Ecclesiæ in beato Petro Apostolo collatum diuinitus. c. nemini. 17. q. 4.

Aug. 6 Qui putat Cyprianum Episcopum Petro Apostolo comparari, quantum attinet ad martyrii coronam; tamen magis debet uereri, ne in Petro contumeliosus existat, quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatui præferendum? c. puto. 2. q. 7.

7 Item de authoritate Papæ legitur, quòd Zacharias Papa Francorum Regem non tã pro suis iniquitatibus, quàm pro eo, quòd tantæ potestati erat inutilis, à Regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum substituit; omnesq; Francigenas à iuramento fidelitatis absoluit, quod freque͂ter agit sancta Ecclesia, cum milites absoluit à uinculo iuramenti. c. alius. 15. q. 6. Gel. pp.

8 Constricti fidelitate, aut iuramẽto excõmunicatis authoritate Apostolica fuerũt absoluti à Gregorio VII. Papa, & prohibetur omnibus modis, ne illis fidelitatẽ obseruetur, quò vsque ipsi excommunicati ad satisfactionem veniant: quia isti, qui iurauerunt, monendi sunt, oportere seruire magis Deo, quàm hominibus: fidelitate enim, quam Christiano Principi iurarũt, ipso aduersante Deo, eiusq; sanctis, & eorum præcepta calcanti, nulla cohibentur authoritate persoluere. c. penul. & fi. ead. q. 7. Gre. VII. pp.

9 Item Romano Pontifici licet nouas leges condere: vnde Euangelistæ, & Prophetæ nequaquàm dixerunt, nam vbi apertè Dominus, vel Apostoli diffinierunt, non statuit nouum, imò quod prædicatum est, vsque ad animam, & sanguinem confirmare debet. c. sunt quidã. 25. q. 1. Vrb. pp.

DE ELECTIONE ROMANI PONTIFICIS, ET IN CONSEQVENTIA ALIQVA DE S. R. E. CARDINALIBVS.

10 HABEMVS decretum Nicolai Papæ de electione Ro. Pont. quod fuit anno incarnationis Dominicę. MLIX. mense Aprili indictione XII. quo terminarunt, quòd Cardinales Episcopi de electione Pont. tractantes mox Cardinales Christis clericos adhibeant; & sic reliquus clerus, & populus ad consensum nouæ electionis accedant; & eligatur de ipsius ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus, saluo debito honore Henrici tunc Regis, & futuri Nic. pp.

Impera-

Imperatoris. c. in nomine Domini. 23. distinct.

Idem. Nic. Nam si quis Apostolicæ Sedi sine concordia, & canonica electione Cardinalium eius ecclesiæ, & deinde sequentium clericorum religiosorum inthronizatur, non Papa, vel Apostolicus, sed apostaticus habeatur. c. si quis, idest 79. dist. & est Nicolai Papæ.

Ex cõci. Stepha. pp. Et oportebat, vt hæc sacrosancta Ro. eccl. iuxtà quod à beato Petro, & eius successoribus institutum est, ritè ordinaretur in Apostolatus culmen vnus de Cardinalibus presbyteris, aut Diaconis consecraretur. c. oportebat. 79. dist. & est ex cõcilio Stephani Papæ.

11 Sed alia obseruatio fuit subsecuta in decretalibus, & sexto libro.

ALE. III. Nam Alex. III. de fratrum suorum consilio, & sacri approbatione Concilii Lateranensis statuit, quòd si non possit esse plena cõcordia, & duabus partibus Cardinalium concordantibus tertia cõcordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ille absque vlla exceptione Pont. habeatur; qui à duabus partibus electus fuerit, & receptus. Si electus à tertia parte nomen Episcopi vsurpare præsumpserit, tam is, quàm ii, qui eum receperint, sunt excõmunicati, & totius sacri ordinis mulctati, & viatico priuati, præterquàm in mortis articulo: & si non resipuerint, habeant portionem cum Dathan, & Abiron; quos terra viuos absorbuit. c. licet, de electionibus.

GRE. X. Et hæc omnia sunt approbata à Gregorio X. quia non intendit aliquid illis detrahere; sed quod experiētia probauit, supplere. c. vbi periculum. in princ. de elect. in 6. Et sacro Lugdunensi concilio approbante statutum est: mortuo Ro. Pontifice in ciuitate, vbi cum sua curia residebat, præsentes Cardinales teneantur expectare absentes tantummodo decem diebus; quibus elapsis, ex tunc conueniant in palatium; vbi idem Pont. habitabat, pro electione Pontificis, & de conclaui abundè. d. c. vbi periculum. §. hoc sacro, de elect. in sexto. & clem. ne Romani. de elect.

DE CARDINALIBVS.

12 SED quia de Cardinalibus facta est mentio; sciendum est, Pontianum Papam introduxisse Cardinales teste Ancharano in c. vbi periculum, de elec. in 6. in 1. col. & dicit, quòd fuit anno Domini CCXXXI. & non ponitur in cathalogo Pōtificum. & addidit, quòd Marcellum, qui fuit anno CCCIII. cōstituit XV. Cardinalatus in vrbe Romana propter baptisma, & sepulturas hominum; sed in fasciculo temporū Pōtianus ponitur anno CCXXXIIII. duorum mensium, & diei unius; & Marcellus anno CCXCIIII.

13 Dignitas verò Cardinalium est; quia in nouo testamento post Christum Iesum à Petro sacerdotalis incepit ordo: quia ipsi primo Pontificatus in ecclesia Christi datus est; Domino dicēte ad eum. Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues Regni celorum: & sic ipsi Petro tanquàm principi in ecclesia Christi Pontificatus fuit traditus, & ipsi Apostoli ipsum Petrum eorum principem esse voluerunt: vt & reliquis omnibus preesset; & caput, & principiū teneret Apostolatus; eandemq; formam suis successoribus, & reliquis Episcopis tradiderunt, vt in c. in nouo. 21. dist. & in c. sacrosancta. §. & post pauca. 22. dist. ANAC. PP.

Et istis modis domini Cardinales represen tant ipsos beatissimos Apostolos. Nam assistunt Papæ tanquā principi, qui est vicarius Christi, & etiam quia summum Pontificem eligunt, & constituunt exemplo ipsorum Apostolorum, ut etiam dicit Andr. Barb. in tractatu de præstantia Cardinalium. 1. q. basilica primæ partis, nu. 29. de qua electione Pontificis paulò superius dictum fuit.

14 Innocent. IIII. Papa statuit, vt Cardinales galero rubeo uterentur honestandi ordinis gratia, vt in decretis ipsius Papę habetur, de quo in summa conciliorum. Sed idem And. Barb. in dicto loco nu. 42. & seq. concludit Cardinales digniores Episcopis.

An

An diuus Hieronymus fuerit Cardinalis.

15 Et num.44.vers.octauò dubitat, an beatus Hieronymus fuerit Cardinalis, & concludit pro affirmatiua: & ista opinio uidetur approbari; quia communiter in ecclesiis cũ habitu Cardinalis pingitur: & in fasciculo temporum in Liberio Papa dicitur, Hieron. presbiter Cardinalis incipit clarescere.

Aug. Sed tamen contraria opinio videtur verior; nam auctoritas diui Augustini est clara,& non potest intelligi,prout intelligit Barbatia;nam diuus Augustinus ait ad diuum Hieronymum. in c. quanquã. 2.q.*6.* Quanquam secundum uocabula, quæ usus obtinuit Augustinus sit presbitero maior; Augustinus tamen Hieronymo minor est:nam si fuisset diuus Hieronymus presbyter Cardinalis, non ita dixisset diuus Augustinus.

Dicit idem vlterius Barbatia,diuum Hieronymum dicere in c.ecclesiam habet.16. q.prima, ecclesiã habere Senatum,idest cœtũ presbyterorũ, & intelligit de presbyteris Cardinalibus, quod nõ habet rationem; quia diuus Hieronymus nõ fuit presbyter Romanæ ecclesiæ: quãuis Barbatia id asserat;cum in legenda Breuiarii hodierni legatur factum fuisse presbyterum à Paulino Episcopo Antiochiæ;nec minus legitur ĩ dicto Breuiario,quòd tractatum fuerit de ipso eligẽdo in Pontificem,& quòd aufugerit; & sic opinio ista Barbatiæ non habet aliquod fundamentũ. Itẽ in prologis diuersis in Biblia semper nominatus Hieronymus presbyter: & si fuisset Cardinalis; additum fuisset.

Habetur etiã in summa conciliorum in decretis Innocẽtii primi Papæ hæc uerba; Eodẽ tẽpore florebat Hieronymus presbyter in Bethleem.Itẽ alio loco in decretis Bonifacii primi uerba hæc.Huius Põtificatum insignẽ reddidit diuus Hieronymus presbyter, moritur in Bethleem ętatis suæ anno nonagesimoprimo, nec de Cardinalatu aliquid dicitur. Innocẽtius fuit electus anno 404. aliàs 407.Bonifacius anno 423. Et tamen hoc tempore erat mentio de nomine Cardinalatus;vt patet in Honophrio de vita Põtificum,& de creatione Cardinalium, incipiendo ab anno 404.& sequentibus. Et affirmari potest,diuum Hieronymũ non fuisse Cardinalem,cum in c.vnico.de reliquis, & veneratione sanctorum in VI. Bonifacius Papa VIII. nomine beatum Hieronymum tantummodo sacerdotii præditum, & tamen nominat beatum Gregorium Pontificem,& beatos Augustinum, & Ambrosium Antistites.

DISTINCTIO. I. FINIS.

DE DIGNITATIBVS, ET ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

DISTINCTIO SECVNDA.

DE PATRIARCHIS.

Isido. PATRIARCHA græca lingua summus patrum interpretatur: quia primum post Apostolicam tenet locũ: & ideo quia summo honore fungitur,tali nomine censetur.c.cleros.§. Patriarcha.21.dist.

Secunda sedes fuit primo tempore apud Alexandriam, quæ beati Petri nomine à Marco eius discipulo,atque Euangelista consecrata est.

Tertia sedes apud Antiochiam eiusdẽ beati Petri Apostoli habetur nomine honorabilis; quam illinc prius, quàm Romã ueniret,habuit. c. sacrosancta Romana. 22.dist.

Anacl. Sed postea in Constantinopolitana synodo ecclesia Constantinopolis secundum à sede Apostolica locũ accepit d. c. sacrosancta. in fi. 22. dist.

Ex vi Synodo generali. Vnde Alexandrina est tertia, vel secunda post Romam; Antiochena quarta, vel tertia; Hierosolimytana quinta, uel quarta. c. renouantes ead. dist. 22.

DE LOCIS PATRIARCHARVM, ET CAETERORVM PRAELATORVM.

LVCI. PP. 17 Vrbes, & loca, in quibus primates præsidere debent, non à modernis, sed multis ante aduentum Christi statutæ sunt temporibus, quarum primates gentiles etiã pro maioribus negotiis appellabant: In ipsis verò vrbibus post aduentum Christi Apostoli, & eorũ successores Patriarchas, & Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salua tamen in omnibus Apostolica auctoritate) & maiores causæ post Apostolicam sedem sunt referendæ. c. vrbes, & loca. 80. dist.

CLEM. PP. In illis uerò ciuitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis doctores erant; Episcoporum Primates, vel Patriarchas beatus Petrus poni præcepit, qui reliquorum causas Episcoporum, & magna negotia in fide agitarent.

In illis autem, in quibus dudum apud prædictos Ethnicos erant eorum Archiflamines, quos tamen minores esse tenebãt, quam memoratos Primates; Archiepiscopos institui præcepit.

In singulis uerò reliquis ciuitatibus singulos, & non plures Episcopos cõstitui pręcepit, qui Episcoporum tantum uocabula sortirentur: quoniam neque inter ipsos Apostolos par fuit institutio: Sed vnus præfuit omnibus. c. in illis uerò ciuitatibus. 80. dist.

Isid. 18 Archiepiscopi græco uocabulo interpretantur; quòd sint summi Episcoporũ, ac etiam Metropolitani uocantur à mẽsura ciuitatum. c. cleros. §. Archiepiscopus. dist. 21.

Aug. 19 Episcopus est nomen operis, non honoris: græcum enim est, quòd ille, qui præficitur illis, quibus præest, superintendit Scopos quippè intentio est: ergo Episcopos latinè superintendentes dicere possumus; vt ille intelligat non esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse. c. qui Episcopatum. 8. q. 1. Et qui quærunt, quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi mercenarii sunt; quia omnes, qui præficiuntur, non semper cæteris meliores sunt. c. sunt in ecclesia. 8. q. 1. *Aug.* Quod inferendum est aduersus eos, qui de Episcopatu intumescunt; & putant se non dispẽsationem Christi, sed Imperium cõsecutos. c. illud inferendum. ead. 8. dist. 1. *Hiero.*

DE DIGNITATE EPISCOPORVM.

20 Ad Episcopum pertinet Basiliscarũ consecratio; vnctio altaris: & consecratio chrismatis: Ipse prædicta officia, & ordines ecclesiasticos distribuit: Ipse sacras Virgines benedicit. c. perlectis. §. ad Episcopum. 25. dist. & c. quamuis. 68. distin. *Isi. Epi.*

Sed principalis dignitas Episcoporum est: quia tenent locum Apostolorum. c. corepiscopi, & c. quorum vices. 68. dist. vbi ex dictis diui August. interpretatur psal. 44. pro patribus tuis nati sunt tibi filii: Patres fuerunt Apostoli, & filii sunt Episcopi. DAM. PP. & VRB. PP.

21 Ideo summus Põt. Episcopos uocat fratres, & in tantum: quia si in literis esset scriptum Episcopum uocari filium, illæ literæ essent falsæ. c. 6. de crim. fal.

22 Sed Cardinales, nõ Episcopos, uocat filios, patet in multis locis, pro nunc sufficiat tex. in c. dilecto filio. de supplenda negligentia prælatorum, & c. in præsentia, de probat. §. dilect. filius, & c. licet. 3. de testib. & in extrauag. 1. de emp. & uendi. in communibus.

23 Cętus verò Cardinaliũ; quia inter ipsos sunt sex Episcopi Cardinales, omnes uocantur fratres, prout in c. in genesi, & c. Ecclesia, in fi. capitulorum de elect.

Illi sex Episcopi sunt, primus Hostiensis; secundus Portuensis, & S. Ruffinæ: tertius Sabinensis: quartus Tusculanẽsis: quintus Prænestinensis: sextus Albanensis.

Item

24 Item Episcopi propriè, non abusiuè nominantur Reuerendissimi: quia hoc titulo nominat Iustinianus in pluribus cõstitutionibus, sufficiat. l. si quis, & l. cum lege. C. de Epis. & cler. ibi, discutiendo à uiro Reuerendissimo locorum Antistite, & cum lege Leonina viris Reuerẽdissimis Episcopis.

Episcopi etiam dicuntur sanctissimi; Christi legati existũt: spirituales sunt patres, fratres, & coepiscopi PP. clem. 1. §. nec super, vers. Episcopi, de pœnis.

GRE. PP. Et Gregorius PP. in c. perlatum 88. distin. Episcopum nominat Reuerendissimum fratrem.

Quia vero Episcopi nulla die sine causa rationabili transire debent sine missa, quãdo non possunt commodè ad ecclesias accedere, indulgetur eisdem, ut possint habere altare viaticum, & in eo celebrare, aut facere celebrari, vbicunque absq; interdicti transgresione. c. fi. de priuile. in 6.

Episcoporum auctoritas in dispensatione, habetur in Spec. 1. parte, tit. de dispensa. §. nunc de dispensatione Episcoporum, & enumerat 163. casus, & subdit generalem esse episcoporum potestatẽ, & ideo considerat alios casus, & num. 21. enumerat, quibus casibus episcopus prohibeatur dispensare.

De auctoritate episcoporum contra aleatore, habetur in iure ciuili l. fi. C. de religio. & sumptibus funerum.

DE PRAESBYTERIS.

25 SVMMI Pontifices, & minores sacerdotes à Deo sunt instituti per Moisen, qui ex præcepto Domini Aaron in summum Pontificem; filios verò eius unxit in minores sacerdotes, quæ discretio in nouo testamẽto ab ipso Christo sumpsit exordium, qui duodecim Apostolos tãquam maiores sacerdotes, septuagintaduos discipulos quasi minores sacerdotes instituit: & Apostoli eandem formã secuti in singulis ciuitatibus Episcopos, & Præsbyteros ordinarunt. c. 1. §. summi, & §. simpliciter, & §. hanc eandem. ANAC. PP. 21. dist. & c. in nouo. §. videntes, eadem 21. distin.

26 Presbyter autem græcè, latinè senior interpretatur, non modo pro ætate, uel decrepita senectute, sed propter honorẽ, & dignitatem, quam acceperunt, Presbyteri nominantur. Ideo autem sacerdotes presbyteri uocantur: quia sacra dant, sicut Episcopi, quamuis non habeant Põtificatus apicem; quia nec chrismate frõtem signant, nec paracletum spiritum dant; quod solum deberi Episcopis lectio actuum Apostolorum demonstrat. *Isid.*

27 Vnde sacerdotes sunt; quia apud veteres iidẽ Episcopi, & Presbyteri fuerunt: quia illud nomen dignitatis, & non ætatis est. c. cleros. §. presbyteri. 21. distin. Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat?

28 Et ad tollendam scismatum semina, dũ dicebatur, ego sum Pauli, ego sum Apollinis, ego sum Cephæ, in toto orbe decretum est, vt unus de presbyteris super poneretur omnibus, qui vocaretur Epi- *Hiero.*

29 scopus. c. legimus. 93. dist. Et ideo nouerint Episcopi, se esse maiores presbyteris magis consuetudine, quam dispensatione Dominicæ veritatis. c. olim. 95. distin. & ideo Episcopus sedens non patiatur presbyterum stare; in ecclesia, sublimior sedeat; infra domum collegã presbyterorum se esse cognoscat. c. Episcopus in qualibet, & seq. 96. dist.

30 Omnes tamen presbyteri, & reliqui clerici, omnesque Principes, tam maioris ordinis, quàm inferioris, & reliqui populi, non solum infames, sed etiam exsortes à regno Dei, & consortio fideliũ, & à liminibus sanctæ Dei ecclesiæ alieni erunt, si Episcopis non obedierint. c. sicut. 11. q. 3. *Fab. Ep.*

31 Presbyter cum ordinatur Episcopo eũ benedicẽte, & manum super caput eius tenẽte, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxtà manus Episcopi super caput illius teneant. Sicuti autem in die suæ ordinationis sacerdos orario, vtroque humero ambitur; ita tempore consecrationis, ideſt dum missam dicit, eodem orario debet uti instanter. *Ex cõc. Tol. xi.*

ſtanter.c.presbyter.23.diſtin.

Iſi. Ep. Ad presbyterum pertinet ſacrificium corporis,& ſanguinis Domini in altari Dei conficere,orationes dicere,& benedicere dona Dei. c. perlecti. §. ad presbyterum.25.diſt.

DE DIACONO.

32 Levitas, ideſt Diaconos, ab Apoſtolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. c.1. §. Leuitas, 21. diſt. & pro obedientia nouerint *Cypr.* Diaconi Dominum elegiſſe Apoſtolos. i.Epiſcopos, & presbyteros, poſt aſcenſum Domini in cœlum Apoſtolos ſibi conſtituiſſe Diaconos Epiſcopatus ſui, & eccleſiæ miniſtros.c.Dominus noſter *Iſi.Ep.* §.meminiſſe.93.diſt.Et Leuitæ ex nomine auctoris ſui ſunt vocati. De Leui.n.filio Iacob Leuitæ exorti ſunt,à quibus in templo Dei miſticè ſacramenti miniſteria exhibentur.Hi græcè Diaconi, latinè miniſtri dicuntur: quia ſicut in ſacerdote conſecratio, ita in Diacono miniſterii diſpenſatio habetur.c.cleros.§.Leuitæ.21.diſt.

Iſido. 33 Nam ad Diaconum pertinet aſſiſtere ſacerdotibus, & miniſtrare in omnibus, quæ aguntur in ſacramentis Chriſti, in baptiſmo, ſiue in chriſmate, & patena, & calice; oblationes quoque inferre, & diſponere in altari: componere etiam menſam Domini,atq; veſtire;crucem inferre:& prædicare Euangelium: & Apoſtolum.i.epiſtolam ad populum, cum deeſt Subdiaconus; ad ipſum quoque pertinet officium dicendi Litanias; ipſe præmonet,aures habere ad Deum; ipſe hortatur,clamare; ipſe donat pacem;& ipſe annunciat feſtiuitates. c. perlectis. §. ad Diaconum.25.diſt.

Grego. 34 Diaconus,cum ordinatur, ſolus Epiſcopus,qui eum benedicit,manus ſuper caput eius ponat; quia non ad ſacerdotiũ, ſed ad miniſterium conſecratur.c. Diaconus. 23. diſtin.

Ex cõc. Tol.c.2. Vnum orarium oportet Leuitam geſtare in ſiniſtro humero, propter quod orat, ideſt prædicat: dexteram autem partem liberam oportet habere: vt expeditius ad miniſterium ſacerdotale recurrat. c. unum orarium,in prin.25.diſt.

35 Et præſente presbytero Diaconus Euchariſtiam corporis Chriſti populo, ſi neceſſitas cogit,iuſſus eroget. c. præſente.93.diſt. *Ex cõc. Car.4.*

DE SVBDIACONO.

36 Svbdiaconos procedente tempore Eccleſia ſibi conſtituit. c.1. in fi. 21.diſt.Et ſic dicuntur; quia ſubiacent præceptis,& officiis Leuitarum.c.cleros.§. Hypodiaconos.ead.21.diſt. *Iſi.Ep.*

37 Nullum facere Subdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi qui caſtè victurum promiſerit; quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet; niſi eius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.c.nullum.28.diſt. Ac in Concilio Carthaginenſe decretum eſt, Epiſcopum,Presbyterum, & Diaconum debere continere.c.cum in præterito.84.diſt. *Gre. pp.* *Ex cõci.Cartag.2.*

38 Si quæritur, quomodo Eccleſia imponit alicui neceſſitatem continendi, cum continentia ſit res voti,non præcepti,reſpondetur; quòd Eccleſia neminem cogit continere, ſed in ordine, quem dat, poteſt imponere legem, quam vult; vt dicit glo.in d.c.nullum.28.diſt.

39 Quantum ad Eccleſiam oriẽtalem vxorati poſſunt ſuſcipere ordines etiam ſacros; ſed ſi ſoluti ordinantur, tenentur continere.c.ſi quis eorum, & ibi gl.notabilis 32.diſt.& glo.in c.fi.31. diſt. *Ex ſexta Synodo.*

40 Subdiaconus cum ordinatur; quia manus impoſitionem non accipit, patenã de manu Epiſcopi accipiat uacuam, & calicem uacuum. De manu verò Archidiaconi accipiat vrceolum cum aqua, manile,& manutergium.c.Subdiaconus vi.23.diſt. *Ex cõci.Cartag.4.*

DE ACOLYTHO.

41 Acolythi græcè, latinè ceroferarii dicuntur a deportandis cereis,quando legendum eſt Euãgelium, aut ſacrificium auferendum. Tunc enim accenduntur lumi- *Iſid.*

luminaria ab eis,& deportantur, non ad effugiendas tenebras, dum ſol eodē tempore rutilat;ſed ad ſignum lætitiæ demõſtrandum, vt ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera,quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.c.cleros.§.Acolythi.21.diſt.

42 Acolythus cum ordinatur ab Epiſcopo quidē doceatur, qualiter in officio ſuo agere debeat; ſed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo: vt ſciat ſe ad accendenda luminaria eccleſię mãcipari: Accipiat & vrceolum uacuum ad ſuggerēdum vinum in euchariſtiam ſanguinis Chriſti.c.Acolythus.23.diſt.

DE EXORCISTA.

Ex cõci.Cartag.4. 43 Exorcistae ex græco in latinum adiurantes,ſiue increpantes uocantur. Inuocat enim ſuper cathecumenos, vel eos, qui habent ſpiritum immundum, nomē Domini Ieſu; adiurantes per eum; vt egrediatur ab eis. c. cleros. §. Exorciſtæ. 21.diſtin.

Ex eod. Et Exorciſta cum ordinatur, accipiat de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente ſibi Epiſcopo: Accipe,& commenda memoriæ: & habeto poteſtatem imponendi manus ſuper energumenum,ſiue baptizatum, ſiue catechumenum.c.Exorciſta.23.diſt.

DE LECTORE.

Iſido. 45 Ad Lectorem pertinet lectiones pronũciare,& ea, quæ Prophetæ vaticinarunt populis, prædicare. c.perlectis.§.ad lectorem.25.diſt.

Ex cõc. Cart.4. Lector cum ordinatur, faciat de illo verbũ Epiſcopus ad plebem,iudicans eiuſdem fidem,ac vitam,atq; ingenium: poſt hoc ſpectante plebe tradat ei codicē, in quo Lecturus eſt,dicens: Accipe,& eſto relator verbi Dei: habiturus partē cum eis, qui verbum Dei miniſtrauerunt, ſi fideliter,& vtiliter impleueris officium tuũ. c.Lector.23.diſt.

DE HOSTIARIO.

46 Hostiarii, ideſt Ianitores, qui in veteri teſtamento electi ſunt ad cuſtodiam templi,vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti ſunt autē Hoſtiarii,quòd præſint hoſtiis templi. Ipſi enim tenentes claues omnia intus, extraque cuſtodiunt,atque inter bonos, & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, & reſpuunt infideles. c. cleros. §. hoſtiarii.21.diſt. *Iſid.*

Hoſtiarius, cum ordinatur, poſtquam ab Archidiacono inſtructus fuerit,qualiter in domo Dei debeat conuerſari; Ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradat ei Epiſcopus claues Eccleſiæ de altari dicens ei: Sic age: Sic viue quaſi redditurus Deo rationem pro iis rebus,quæ his clauibus recluduntur.c.hoſtiarius.23.diſt. *Ex cõc. Carthaginē. 4.*

47 Non oportet Lectores, aut Hoſtiarios orariis vti,& ſic legere,aut pſallere.c.nõ oportet. Nec lectoribus licet ſacra vaſa altaris portare,nec aliis, niſi ſint Subdiaconi.c.non liceat 23.diſt. *Ex cõc. Brachatenſi.*

DE PSALMISTA.

48 Psalmista, ideſt cantor poteſt abſque licentia Epiſcopi ſola iuſſione presbyteri officium ſuſcipere cantandi,dicente ſibi presbytero.Vide,vt quod ore cantas, corde credas: & quod corde credideris, operibus completas.c.pſalmiſta.23.diſt. *Ex cõc. Carthaginē. 4.*

49 Sed eſt etiam prima tonſura,quę quamuis non computetur in ordinibus, datur tamen ab Epiſcopo: de qua in Concilio Trid.ſeſſ.23.cap.4.

DE OFFICIIS ARCHIDIACONI, ET ALIORVM.

Hi ſunt ordines,& miniſteria clericorum, quæ tamen auctoritate Põtificali in Archidiaconi cura Primicerii,& Theſaurarii ſolicitudine diuiduntur. Archidiaconus enim imperat Subdiaconis, & Leuitis,ad quem iſta pertinent miniſteria,ordinatio veſtiendi altaris à Leuitis, cura incenſi, & ſacrificii neceſſaria ſolicitu- *Iſidorus Epiſc.*

do, quis Leuitarum ad populum Euangelium legat, quis preces dicat, seu responsoria in dominicis diebus, aut solemnitatibus decantet. Solicitudo quoque Parochiarum, & ordinatio, & uirga ad eiusdem pertinent curam, pro reparandis dioecesanis basilicis ipse suggerit sacerdoti; ipse inquirit parochias cum iussione Episcopi, & ordinamenta, & res basilicarum, & parochiarum gesta, & libertatum ecclesiasticarum Episcopo idem refert, collectam pecuniam de communione ipse accipit, & Episcopo defert, & clericis proprias partes ipse distribuit. Ab Archidiacono nunciatur Episcopo excessus Diaconorum, ipse denunciat sacerdoti in sacrario ieiuniorum dies, atq; solemnitatum, & ab ipso in ecclesia publicè prædicatur. Quando verò Archidiaconus absens est, vicem eius Diaconus sequens adimplet, dist. 25. cap. perlectis. §. hi sunt ordines, usque ad. §. Archipresbyter, & cap. 2. de officio Archidiaconi.

50 Archidiaconus post Episcopum est Vicarius, & omnis cura ad eum pertinet in clero, tam in vrbe, quàm eorum, qui per parochias habitant: & delinquentium rationem coram Deo redditurus est. c. 1. de officio Archidiaconi, & cap. ad hæc nos. 7. eod.

51 Criminalia, per quæ omnia vasa ecclesiæ intelliguntur, ad custodiam Archidiaconi spectare. c. 3. eod.

Archidiaconus non potest excommunicare. c. 5. eod.

52 Sed Archidiaconi nõ sint temerarii aduersus Episcopum: Nam si Archidiaconus semel, & secundò contra fidem homagii præstiti, idest obedientiæ, vt dicit glo. ac debitam reuerentiam negauerit, Episcopum esse suum dominum, vel in foro sæculari deposuerit contra ipsum in quęstione super spiritualibus, aut tam inuasorum Episcopi, & sociorum eius, vel complicibus causam, aut consilium præbuerit, ipse Archidiaconus tãquam membrum putridum ab ecclesia perpetuò abscindatur, & beneficia sua personis idoneis assignabuntur. c. grauem, de excess. præla.

53 Archipresbyter verò se esse sub Archidiacono, eiusque præceptis, sicut Episcopi sui sciat se obedire. Et (quod specialiter ad eius ministerium pertinet) super omnes presbyteros in ordine positos curam agere, & assiduè in ecclesia stare; & quando Episcopus absens erit, ipse vice eius missarum solemnia celebret, & collectas dicat, vel cui ipse iniunxerit. d. c. hi sunt ordines. §. Archipresbyter, & c. 1. & 2. de officio Archipresb.

54 Quando Episcopus missam canit, debet Archipresbyter præcipere Sacerdotibus, vt induant se vestimentis sacris, & qualiter ad missam procedant.

55 Præcipit custodi Ecclesiæ, vt in sacrario Eucharistia propter infirmos non desit: & prouidere debet, ne sine confessione, vel confirmatione corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi aliquis moriatur; confessionem peccatorũ, qui à foris ueniunt, recipit cum omnibus sacerdotibus.

Ad Christianos faciendos, & baptizandos infantes, & ad succurrẽdum omnia à Sacerdotibus iubebit fieri. cap. 3. de officio Archipresb.

56 De Archipresbytero verò rurali dispositum est: vt singulas plebes habeant Archipresbyterum propter assiduam erga populum Dei curam, & solicitudinem gerat non solum vulgi, sed etiam presbyterorum, qui per minores titulos habitant.

Et renunciet Episcopo, qua vnusquisque industria diuinum opus exerceat: & Episcopus non debet contendere non egere Archipresbytero: quia Episcopus pręest matrici Ecclesię Archipresbyteri plebibus, vt cuncta referantur ad Episcopum: nec contra eius decreta aliquid ordinare præsumat. c. fi. de officio Archipresb.

57 Aduertendum tamen est, quòd infra annum Archidiaconi debent fieri Diaconi, & Archipresbyteri, Presbyteri, aliter honorem amittunt non obstante iusta causa non promouendi. c. fi. de ætate, & qualitate.

Ad

58 Ad Primicerium pertinent Acolythi, exorcistæ, Psalmistæ, atque Lectores. Signum quoque dandum pro officio clericorum pro vitæ honestate: & officium cantandi, & peragendi, solicitè, lectiones, psalmum, laudes, & responsoria officiorum, quis clericorum dicere debeat. Ordo quoque, & modus cauendi in choro pro solemnitate, & tempore. Ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Siquid etiam necessarium fuerit pro reparatione basilicarum, quæ sunt in vrbe, ipse denunciat Sacerdoti, epistolas Episcopi pro diebus ieiuniorum parochianis per Hostiarios ipse dirigat clericos, quos delinquere cognoscit, ipse destringat; quos uerò emendare non ualet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi deferat, Basilicanos ipse cōstituat, & ma triculam ipse disponat. Quādo autem Primicerius absens est, ea, quæ dicta sunt, ille exquirat, qui ei, aut legē est proximior, aut eruditione, d.c. perlectis. §. ad Primicerium, & c. vnico. de officio Primicerii.

59 Ad Thesaurarium pertinet Hostiarii Basilicarum ordinatio, incensi præparatio, cura chrismatis conficiendi, cura baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacrario, & sacrificiis. d.c. perlectis. §. hi sunt ordines. §. ad thesaurarium. Officium Sacristæ est custodiam habere sacrorum uasorum, & uestimentorum, seu totius thesauri ecclesiastici, necnon quæ ad luminaria pertinent, siue in cera, siue in oleo. c. vnico, de officio Sacristæ.

60 Officium Custodis est Archidiaconi iussioni obedire, & signa horis canonicis pulsare; pallas, & omnia Ecclesiæ custodire; lampades, & lanternas in accendē do, seu extinguendo peruigil existere; vt cuncta cum discretione agantur: & panem, & vinum ad missam omni tempore præparatum habere; & omnes oblationes, seu eleemosinas, seu decimas inter fratres diuidere: & Archidiaconus, Archipresbyter, & Custos, hi tres simul iuncti uno animo prouidere debent, & perficere omnia, ut non sit inuidia, neque zelos inter ipsos. c. 1. & 2. de officio custodis.

Pallas uerò ecclesiæ, & uela, quæ in sanctuario sunt, si sordida fuerint, ac ministeria, Diaconi cum humilibus ministris intrà sanctuarium lauent, non eiicientes foras à sacrario, & velamina Dominicæ mensæ abluant, ne forte puluis Dominici corporis malè decidat: Sindonem verò non foris abluant, & erit hoc nō operanti peccatum. Idcirco intrà sacrarium Ministris præcipitur cum diligentia custodiæ. Sed Peluis noua compatitur, & prḙter hoc nihil aliud tangat: Sed nec ipsa peluis extrinsecus velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent. Pallæ in alia pelui lauentur, & in alia vela ianuarum. Cura sit etiam Hostiariis ex admonitione maioris, ne quis negligens, aut ignarus ad uelum ianuæ domus Domini manus incognitæ tergat: sed statim coercitus discat omnis homo; quia velum atrii domus Domini est. c. nemo per ignorantiam, §. Pallas verò, de conse. dist. 1. CLEM. PP.

DE OFFICIO VICARII EPISCOPI.

61 Vicarius Episcopi non debet esse Laicus. c. in noua. 16. q. 7. Et quāuis habeat generalem commissionem: non tamen potest inquirere, corrigere, aut punire aliquorum excessus, seu beneficiis, vel administrationibus amouere, vel beneficia conferre: nisi specialiter concessum sit. c. 2. de officio Vicarii. in 6.

62 Et canonicus Ecclesiæ, si est Vicarius, in choro sedet suo loco canonicatus, Geminianus in c. a collatione, num. 6. de appell. in 6.

QVI PROMOVERI NON POSSINT, AVT IMPEDIMENTIS CIRCA ORDINES.

63 HOMICIDIVM impedit ordinationem: de quo, & quomodo impediat, habetur parte. 6. rubrica, de Homicidio.

Et qui exercuerint officia sḙcularia, non ordinan-

dinantur,nisi post reddita ratiocinia. c. vnico,de obliga.ad ratiocin.Et curiales non esse ordinãdos, est manifesta ratio; quoniam à curia sæpe repetuntur: vnde cauendum est ecclesiæ propter tribulationem,quæ sæpe de his ecclesiæ prouenit.c.designata sunt,51. distinct.

Item si quis in ægritudine baptizatus fuerit,nõ debet presbyter ordinari, nisi forte &c.c.in ægritudine.57.dist.

Scienter autem rebaptizatis, vt promoueãtur ad clericatus gradum, permittẽdum non erit.c.confirmandum.50.dist.

Leo pp. Et qui hęreticæ communionis contagione se maculauerint;& redeunt, recipiuntur sine spe promotionis, vt suis ordinibus perseuerent.c.siquis hæreticæ.1.q. 1.

Et Acolytus, qui credens insano consilio mulierum sortilegarum, fuit baptizatus & desiderat ad superiores ordines promoueri, non admittetur,si publicum est peccatum,nisi velit religiosus fieri, cum dispensatione tamen. Si verò occultum est delictum, promoueri poterit, & expiare excessum suũ dignis fructibus pœnitentiæ.c.2.de apostatis.

Item si Acolytus fuit in conflictu,in quo aliqui occisi sunt, sed non facto, aut consilio illius,si ad frugem melioris uitæ transisse dicetur,potest ad Subdiaconatus ordinem promoueri.c.fi.de cle. percussor.

Clericus nõ ordinatus si exercuerit ea, quę ad ordinem spectant,abiiciatur ab ecclesia,& nũquam ordinetur.c. 1. de clerico non ordinato.

Diaconus missam celebrans ad sacerdotiũ non poterit promoueri, & à diaconatu suspensus sit biennio,vel triennio.

De beneficio agatur misericorditer cũ eo, ne ad sęculi negotia reuertatur.

Et Episcopus curam exigat de agenda pœnitentia: & salubrius prouisum erit:si ad regularem uitam se transferat.c.2.de cleric.non ordin.

Dubitanti se ordinatum in sacerdotem diaconatus ordine prætermisso iniungitur pęnitentia,qua peracta;quia non intelligitur iteratum,quod factũ esse noscitur, ordinatur in Diaconum, & permittitur in ordine Sacerdotis ministrare. c. vnico,de clerico per saltum promoto.

Si autem non baptizatus ordinatur,non recipit ordinis characterem, quia baptismus est ianua: Ideo baptizatur: & iterũ ordinatur.c.1.& fi.de presbytero nõ baptizato.

Qui suscipit ordinem Diaconatus furtiuè, non tamen prohibitus, sub excommunicationis pœna Episcopus imposita digna satisfactione suo arbitrio dispensabit.c.1.de eo,qui ordinem furtiuè.

Si verò suscepit contra excommunicationis pœnam,monetur suscipere habitum religionis, in quo si laudabiliter conuersatus fuerit, poterit misericorditer prouideri.

Alioquin nulla ratione conceditur ad ordinem presbyteratus promoueri, d.c. 1.§. si uerò,de eo,qui ord.fur.

Idem si suscipiuntur ordines subdiaconatus,& diaconatus.c.fi. eo. de eo, qui ord. fur.

Sed si recipit minores ordines licitè, & furtiuè subdiaconatum permittitur celebrare in minoribus ordinibus duntaxat;& dispensatur de subdiaconatu: & in cæteris habendis,post tamẽ habitum religionis susceptum, & laudabilem conuersationem,c.2.de eo,qui ord.fur.

Qui occidunt Rectorem Ecclesiæ, uel clericum, nõ admittuntur in clericorum collegium,nec possunt assequi honorem in domibus regularium, nisi misericorditer fuerit dispensatum.c.pen. de pœnis.

Qui solemnem pœnitentiam egerint, promoueri non possunt, nisi ex necessitate, propter quam tolerantur inter Hostiarios,& Lectores.c.in capite,in fine, & c. illud quoque.50.dist. & c. maritum, distin.33. *Aug.* & Siricii pp. & Gre. pp. *Isid.*

Dubitabatur in 50.dist. vtrum post peractã pœnitentiam sacerdotes in propriis ordinibus remanere deberent, vel clerici ad maiores conscendere:& decisum est, quòd sacerdotes redeũt ad pristinos gradus;quos satisfactio pœnitentiæ præcessit,vel condigna peccatorum confessio. Qui uerò negligit pœnitere, nec luget, quæ gessit, & lugenda sine ullo pudore religionis,vel timore diuini iudicii, cõmittit,

mittit, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari.c.Domino.§.illos,& §.qui verò negligit.50.dist.

Ste. pp. Item clericus,qui Episcopum suum accusauit,vel ei insidietur extiterit, non est recipiendus:quia infamis effectus est, & à gradu debet recedere.c.clericus.3.q.4.

Gre. pp. Nec ille,qui in furiā versatus insanuit, vel afflictione diabolica vexatus est: Nec ille,qui per emptionem ad imitationem Simonis Magi pecuniam obtulit.c.maritum,in fi.33.dist.& seq.capitibus.

Ille,qui fuit fur,si restituerit, & pęnitētiam egerit,& non sit infamis,promoueri poterit.c.2.de furtis.

Vrb. pp. Filii presbyterorum promoueri prohibentur.c.1.de filiis presbyterorum.Sed si morum honestas commendabiles fecerit, non solùm sacerdotes, sed summi Pontifices fieri possunt.c.2.dist.56.

Bigamus prohibetur promoueri,& qui uiduam, vel eiectam meretricem, vel ancillam duxerit vxorem,dist.34.c. cognouimus,&.c.Siquis vidua,& c.vidua.

Amb. & Nic. pp. Est autem bigamus, qui duas habuit vxores,siue baptizatus ambas, siue ante baptismum alteram habuit.c. vna tantum. 26.dist.& c.fi.28.q.3.

Idem ex pluribus concubinis. c. penul. de bigamis.

Si quis laicus primam duxerit, & in sacris constitutus alteram,quamuis uerè nō sit bigamus; quia secundum matrimonium non ualet; tamen quia quantum in ipso fuit,secundas nuptias contraxit, tanquā de bigamo iudicatum fuit.c.4.in fi. de bigamis.

Et idem in subdiacono, qui cum vidua de facto contraxit, & eam cognouit: quia bigamiæ pęnam incurrit, licet bigamus non sit, cum non possit dici maritus viduæ.c.fi.de bigamis.

Non est tamen bigamus, qui contraxit cū virgine prius alteri desponsata per verba de præsenti,sed non cognita. c. debitum,in fine,de bigamis. Et non est vidua dimissa à marito fatali necessitate, licet ex sponsalibus vxor sit appellata, & impropriè sit ducta.c.presbyteri.§. vidua verò.34.dist.

Ex Agatēsi cōc.

Et sumpta occasione illius tex.glo.dubitat, an sit bigamus,qui duxit eam, quā prius corrupit,& concludit,quòd non sit bigamus:& idem tenet glo. in c.vno, in verbo contraxerunt, de clerico coniugato, in 6. & hanc sententiam sequitur Ioan. And.in c.tanta, qui filii sint legitimi; & Butrius,& Abb. in d. c. debitum: & hæc opinio est communis.

Læsi aliqua parte corporis promoueri prohibentur.c.1.& 2.55.dist. Sed procedit in euidēti,& notabili læsione.c.fi. de corpore uitiatis.

Quibus virilia fuerunt amputata ex voluntate,non necessitate, promoueri nō possunt,dist.55.c.si quis absciderit, & duob. sequentibus capitibus; & c. significauit, de corpore vitiatis.

Nec etiam excluduntur a clero, qui a medicis,uel à barberiis, vel à dominis suis castrantur, ac qui à medicorum incisione claudus efficitur.c.si quis pro, & seq. 55. dist. Nec qui digitum sibi casu abscidit. c.Lator præsentium.ea.55.dist.

Oculo priuatus non potest promoueri:Sed si post casus occurret, non amittit ordinem.c.fi.dist.55.

DE CLERICIS PEREGRINIS.

64 Clerici venientes sine suorum ordinatorum literis, & offerentes iuramētum, quòd sint quouis in ecclesiasticorum ordinum constituti, & petunt ad superiores ordines promoueri, non admittuntur, nisi constiterit de ipsorum canonica ordinatione per idonea argumenta. c.2.de clericis peregrinis. Et glossa intelligit,idonea argumēta sigilla episcoporum,sed si perdiderit,probet amissionē, & tenorem ipsorum.

Nam de clericis in remotis partibus ordinatis statutum est, vt non minus quinq; Episcoporum super ordinatione sua testimonio muniantur,quod & in aliis (similiter sunt incogniti)obseruatur: & ita vt in suspensione aliquanto tempore habeantur.c.1.de cler.pereg.

65 Item ii peregrini,de quorum ordinatione non constet, non permittuntur celebrare

brare in plebibus Episcoporum: Sed si forsitan eorum aliqui secretò celebrare voluerint, poterunt sustineri.c.3.eod.

66 De ætate ordinandorum, & de multis circa ordinationes habetur in concilio Tridetino Sess.xxiii.Et breuius in Compendio nostro.

De charactere ordinati, per uim, metũve.

67 Oritur vna notabilis dubitatio. |Circa illos, qui suscipiunt ordines, & postea dicunt se ad hoc coactos fuisse, & admittuntur ad hoc allegandum, vt quotidie videmus in rescriptis Rom.Curiæ.Et tamen hoc habet aliquam difficultatem per tex. in c.maiores. §. inde quæritur, vers.propter quod, de baptismo, vbi character imprimitur in baptismo etiã quãdo aliquis terroribus, & suppliciis attrahitur, & ne detrimentum incurrat baptismi suscipit sacramentum. Et per illum tex.Abbas ibidem tenet, quòd ordinatus per metum tenetur continere, & dicit Doct.communiter ita tenere.

Sed, prætermissa opinione glossæ Hostien. & Ioan. Andr. in d. c.maiores. & glo.in c.vbi ista. 74.distin.qui constituunt differentiam inter baptismum & ordinem, quæ non est vera: cum iidem doctores dicant, quòd metus purgatur, per ratificationem, & ratificatio non fieret, si character non fuisset impressus; quia ordo non est sine charactere. Ego dico verum esse characterem imprimi: Sed tamen suscipiens characterem per metum non tenetur continere. Ratio est: quia continentia non causatur a charactere, sed ex voto, quod præstatur in ordinatione c.nullum. 28.dist. & c. quanquam. 23.q.1.& expresius in c. Diaconi. eadẽ 28.distin. & per glo. in d.c. nullum.ergo non est character, qui inducat continentiam, sed votum: & ideo antiquitus subdiaconi poterant uxores ducere, sed prohibitum fuit sexta Synodo, de qua in c.si quis eorum.32.dist. Et nunc in orientali ecclesia vxorati suscipiunt sacros ordines, vt per gl. notabilem in c. Diaconi. in verbo Diaconi. 28. dist. quod facere non possent, si character continentiam induceret. Est ergo votum, quod inducit continentiam. Votum autem non valet, neque obligat præcedente metu, vt per Abb.in cap. Abbas, num.21. de his quæ vi, metusve, & per tex. in cap.presens. 20. quæstio. 3. nam per votum quis obligatur Deo, sed nihil nisi voluntarium est acceptum Deo, d.cap.præsens.circa finem.

DISTINCTIO. II. FINIS.

DE OFFICIO PRAELATORVM, ET SACERDOTVM VITA ET HONESTATE CLERICORVM.

DISTINCTIO TERTIA.

DE PRAELATIS.

Ex epist. D.Pauli et D.Hieron. 68 EPISCOPVS debet habere gratiam docendi: quia conuersatio Innocentis absque sermone, quantum exemplo prodest, tãtum silentio nocet; nam latratu canum, & baculo pastorum lupi sunt arcendi. In ipsa autem doctrina discretum oportet esse Rectorem, ne aut tacenda proferat, aut dicenda taceat. c.1. incipit, pudicus. 43. distin.

69 Nam sæpe Rectores improuidi humanam gratiam formidantes amittere, loqui liberè pertimescunt: & ueniente lupo *Gre. pp.*

po fugiunt, dum se sub silentio abscondunt: & qui culpas corripere metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur, qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt: quia ab increpationis voce conticescunt: clauis quippe aperitionis est sermo correctionis, quæ increpãdo culpam detegit, quã sæpe nescit ipse etiam, qui perpetrauit. c.sit Rector.in prima parte 43.dist.

Et Dominus dicit. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit: vt ante aduentum iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet declamando gradiatur. Sacerdos ergo si prædicationis est nescius, quam tibi clamoris vocem daturus est præco mutus? d.c.sit Rector.§.clama.43.dist.

Sacerdos nanque ingrediens, & egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, qui sine prædicationis sonitu incedit.d.c.sit Rector.§.sacerdos nãq;.43.dis.

Et non est mundus a sanguine subiectorũ, qui Dei consilium illis non annunciat: c.Ephesiis.ead.43. dist.

Idem Greg. 70 Sed cũ Rector se ad loquendum præparat, sub quanto cautelæ studio loquatur attendat, ne si inordinate ad loquẽdum rapitur erroris, vulnere corda audientiũ feriantur, & cum fortasse sapientem se videri desiderat, virtutis compagem insipienter abscindat. d. c. sit Rector. §. sed cum Rector.

Prouidendum tamen est solicita intẽtione rectoribus, vt ab eis nõ solum praua nullo modo, sed nec recta quidem nimiè, & inordinatè proferantur: quia sæpe dictorum virtus perditur, cum apud corda audientium loquacitas incauta opportunitate leuigatur, & auctorem suũ hæc eadem loquacitas inquirat, qui seruire auditoribus ad vsum profectus ignorat. d.c.sit rector.43.dist.

Aug. 71 Nam oportet eum, qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, vt pro ingenio discentium semetipsum posit aptare, & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo apprime, id est valde esse eruditus, & doctus, irrepræhensibilis, maturus, pauidus, idest timens peccare.c.oportet.8.q.1.

Hier. Nam pro gradu sui officium quemque meliorem esse oportet; qualis enim erit æ-
72 dificatio discipuli, si intelligat magistro se esse maiorem. Vnde non solum Episcopi, presbyteri, & Diaconi debent magnopere prouidere: vt cunctum populum, cui præsident, conuersatione, sermone, ac scientia præeant: verùm etiam & inferior gradus Exorcistę, lectores, custodes ædium Acolythi, & omnes omnimodo, qui domui Dei deseruiunt: quia uehementer ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos, quàm clericos.c. qualis. 8.quæs.1.

Nic. pp. Sed pariter debet obseruare sacerdos, ne indignis, & non intelligẽtibus sacra mysteria sua prædicatione reserare incipiat: qui enim ea docet, quæ ab audito-
73 ribus non valent intelligi nõ ad eorum vtilitatem, sed ad sui ostentationem facit.c.fin.§.pariter.43.dist.

74 Et ille Doctor percussor dicitur, qui sermone inutili conscientiam percutit infirmorum. Ideo oportet omnes fideles tenere eum sermonem, qui secũdum doctrinam fidelis est, vt potens sit consolari in doctrina sancta, & contradicentes redarguere, & rectè viuentes, atque etiã rectam fidem tenentes consolidare.c.fi. 45.dist. *Anac. pp.*

75 Nam qui honore præstantior est, vilissimus computandus est, nisi præcellat sciẽtia, & sanctitate.c.vilissimus.1.q.1. *Syma. pp.*

76 Conuenit semper operam dare, ne quis culpa episcoporum de ecclesia pereat, si quis autem ultro, & crimine suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad ecclesiam redire noluerint, ipsi episcopi in die iudicii inculpati erunt. Nec mouere episcopos debent conuitia perditorũ, quo minus à uia recta, & a certa regula non recordãt, quam Apostolus instituit dicens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem, c.fi.47. dist. *Corn. pp.*

77 Et nõ sufficit ad salutẽ episcopo si turbis neglegẽtiũ, vel quorumcunq; indoctorũ fide, vel actibus adequetur. c.fi.8.q.1.

Item

Amb. 78 Item si episcopus clericos suos non corrigit populum corrigere nõ valet.c.quid autem.8.q.1.

79 Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem perlegat pro necessitate aut tempore.c.episcopus.37. dist.

Ex cõci.Cartag.4. Ac etiam episcopus debet exponere sacrã scripturam non grammaticam.c.cũ multa.86.distin.

Gre. pp. Sed nullus episcopus propter opprobrium senectutis, vel nobilitatem generis à parvulis, vel minimis eruditis, si quid forte Gle. pp. est vtilitatis, aut salutis inquirere negligat.c.si.38.dist.

Ex D. Paulo. 80 Ornamenta autẽ episcopalia sunt virtutes, quæ à Deo repromittuntur: dum dicitur, sacerdotes eius induantur salutari: non enim loca, sed vita, & mores sanctum faciunt sacerdotem.c.1.40.distin.

Gre. pp. Et ne vacuum nomen episcopus teneat, alienam inopiam suam credat. c. fratrẽ. Hier. 86.distin. Et nõ sunt sanctorum filii, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum.c.non est, 40. dist.

Io.Chri. Nam multi sunt sacerdotes, sed pauci sacerdotes, multi in nomine, & pauci in ope-
81 re. Videte ergo fratres, quomodo sedetis super cathedram: quia non cathedra facit sacerdotem: sed sacerdos cathedram: non locus sanctificat hominem, sed homo locum sanctificat. Non omnis sacerdos sanctus, sed omnis sanctus est sacerdos: qui bene sedit super cathedram, honorem accipit cathedræ, qui malè sederit iniuriam facit cathedræ. Ideoque malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio e-
82 nim tuo sedes. Si quidem bene vixeris, & bene docueris, populum instruis: Si bene docueris, & malè vixeris tui solius condemnator eris. Nam bene viuendo, & bene docendo populum instruis, quomodo viuere debeat. Bene aut docẽdo, & malè uiuendo, Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. Item quicunque desideraverit primatum in terra, inueniet cõfusionem in cælo, nec inter seruos Christi cõputabitur, qui de primatu tractauerit: Nec vnusquisque eorum festinet, quomodo aliis maior appareat, sed quomodo omnibus inferior uideatur. Quoniam non qui maior fuerit in honore inter homines, ille est iustior: sed qui fuerit iustior ille maior.c.fin. 40. distin.

83 Vnde filii sacerdotum non prohibentur ab episcopatu, si cæteræ uirtutes in eis inueniantur. Et hoc non pro regula assumitur, sed ad tempus ecclesiæ consulitur, intelligendo etiam de adulterorum filiis: quia illi tantum sunt abhominatio Domino, ad quos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt.c. cenomanensem.56. dist. Vrb. pp.

Vnde narratur multos filios presbyterorũ fuisse Pontifices in c.Osius.ead.56.dist. Palea.

Vndecunque enim homines nascantur, si parentum vitia non sectantur, honesti, & salui erunt: semen enim hominis ex qualicunque homine Dei creatura est, & eo malè vtentibus, malè erit, non ipsum aliquando malum erit c.vndecunque.ead.56.dist. Aug.

Et non est omnino nec de virtute, nec de vitio parentum, aut laudandus aliquis, aut culpandus. Nemo verè inde, aut obscurus, aut clarus est: Imo magis resplendet, qui natus est ex parentibus a virtute prorsus alienis, quàm ipse, qui fuerit uirtute Dei mirabilis.c.nunquam. §. itẽ nõ est, 56.dist. Io.Chri.

Et Dominus noster IESVS Christus uoluit non solum de alienigenis cõmissionibus, sed etiam de adulterinis nasci, nobis magnam fiduciam præstans: vt qualicunque modo nascamus, dum tamen uestigia eius imitemur, ab ipsius corpore non separemur, cuius per fidem membra effecti sumus. Iudas enim patriarcha concubuit cum Thamar nuru sua, & ex illo concubitu nati sunt Phares, & Zaram. Inde postea Salmon, qui fuit dux in deserto. Inde Obeth. Inde quoque Booz. Inde postea Isai qui fuit pater Dauid. Ex illa ergo progenie origo ducitur Christi, qui uerus sacerdos est: Ideoque si filii eius sumus, quæ ipse fecit, nos imitari debemus.c.dominus noster.56. dist. Hiero.

84 Licet autem episcopi omnibus de se ipsis sperantibus non debeant inquantum Gel. pp.

possunt

possunt denegatur se ipsos: plus tamen viduarum & orphanorũ causæ sunt exequendæ; quia tueri debent vel ab episcopis, vel ab omnibus, prout diuina manifestat assertio. c. licet omnibus. 87. dist. Non tamen episcopus per se agat gubernationem viduarum, pupillorum, ac peregrinorum, sed per archipresbyterum, aut archidiaconum. c. episcopus. 88. distin.

Ex cõci. Cartag. 3.

85 Pro malis etiam apud principes ecclesia debet intercedere, non eos ausu temerario defendere, sed quantum decet admouendo, atque intercedendo, vt aliis opem ferat, & opinio S. ecclesiæ nõ inquinetur. c. comperimus. & sequ. 14. quæst. 6. *Greg.*

86 Pro infestationibus malorum non licet episcopo gregem relinquere, nam perseuerantia non est perfecta, nisi de virtute patientię: cũ omnes seruire Christo volentes persecutionẽ patiantur. Attendãt igitur episcopi à Santo Spiritu cõstituti regere ecclesiã Dei, quam Saluator mundi proprio sanguine acquisiuit; vt non sit, qui Episcopos decipiat, aut seducat subtilitate sermonis, vt plebes eis commissas relinquant, & alicui quieti propter opprobrium malorum hominum se tradant, vt se solummodo saluẽt, & filios orphanos relinquant. c. suggestũ est. 7. q. 1. LIBE. PP.

Et cum inter subditos aliqui inueniuntur, quibus prælatorum vita proficiat, quando nec specialiter prelatus quæritur, nec per alios tuta potest esse ecclesiæ salus, GRE. PP.
87 aduersitas est probatio virtutis: cum verò prælatus specialiter quæritur; fugiat exemplo Christi, dum per alios est fir-
88 ma salus ecclesiæ. Cum verò non prælatus tantum, sed totius ecclesiæ salus quæritur, fides impugnatur: necesse est, vt ex aduerso prælati accedant, & in die belli se ipsos vt murum opponant pro domo Domini, & animas suas ponant pro ouibus suis, vt exemplo suæ passionis accendant eos, quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valeant. c. aduersitas. vsq; ad §. est & aliud. 7. q. 1.

Idem. Est & aliud genus persecutionis, de quo Apostolus laborabat dicens. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? nam tantum
89 frangitur bonus quãtum amat: Et irascitur iustus peccatis palearum: non tamen odit, sed turbatur prælatus, quando nec corripi possunt impii, quibus non clamat: quia deficit ni dolore uidens non proficere, quod prædicat: Et ex charitate abundans iniquitas christianorũ passio est. d. c. aduersitas. §. est & aliud.

Est ergo persecutio iusti uel à leone in impetu, vel à dracone in insidii: unde oẽs clamant. Deus in adiutorium meum intende, cum autem à vitiis subditorum prælatus affligitur, aliquando omnium est vna & insanabilis obstinatio, aliquãdo mali inueniuntur bonis admisti: at *Idem Grego.*
90 quando boni simul cum malis habitãt, boni non sunt deserendi propter malos: sed potius mali tolerantur propter bonos: & maius malum in separatione bonorum committimus, quàm in coniunctione malorum fugiamus: Quandiu verò omniũ subditorum est obstinata malitia, tunc etiam corpore licet ab eis recedere, ne illorum nequitia semper in deterius proficiat. Et sic legitur B. Benedictum deseruisse eos, quos in necem suam vnanimiter conspirasse viderat. d. c. aduersitas. §. est ergo persecutio. vsque ad finem. 7. q. 1.

Et prædicator gentium Damasci persecutionem passus, vt potuisset euadere, murum, funem, sportamq; quæsiuit, seq; latenter deponi voluit. Nunquid Paulum mortem tenuisse dicimus? quam se ipsum pro amore IESV testatur appetere? Sed cum in eo loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad grauem laborem se alibi cum fructu seruauit. Fortis enim præliator Dei teneri intra claustra noluit, sed certaminis cãpum quæsiuit. c. fi. 7. q. 1. *Idem Greg.*

DE CAETERIS SACERDOTIBVS.

91 Sacerdotes Dei omisis euangeliis & prophetis videmus comædias legere, *Hiero.*

amatoria bucolicorum versuum verba cantare, tenere Virgilium in manibus, & id quod in pueris idest causa necessitatis, crimen in se facere uoluptatis. c. sacerdotes. 37. dist.

Idem. Item non ne vobis videtur in vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus, ac noctibus in dialectica arte torquetur? Qui phisicus perscrutator oculos trans cœlos leuat, & vltra profundū terrarum, & abyssi in quodam inane demergitur? Qui iambum feruet, qui tantam metrorum syluam in suo studiosius corde distinguit & congerit? Et (vt ad alteram partem transeam) qui diuitias per fas & nefas quærit? Qui adulatur Regibus, hæreditates captat alienas, & opes congregat, quas in momento, cui sit relicturus, ignorat? c. non ne. 37. distinct.

Rabanus. 92 Legimus de beato Hieronymo, quòd cum libros Ciceronis legeret, ab Angelo est correptus, eo quòd vir christianus paganorum figmentis intēderet, ex quo videtur colligi, quòd non est ab ecclesiasticis sæcularium literarum quærēda peritia. Sed contra legimus Moysem & Danielem omni scientia Egyptiorū & Caldeorum eruditos fuisse. Et Cassiodorus in expositione psalterii testatur, ꝙ omnis modus poeticæ locutionis, quælibet varietas decoræ pronunciationis à diuinis scripturis sumpsit exordium: & Deus in Daniele: & Salomone ostendit infidelibus se esse authorē totius eloquentiæ & sapientiæ. c. legimus. 37. dist.

Beda. 93 Sed distinctio soluit difficultatem: nam reprehenduntur, qui legunt sæculares literas ad voluptatem, Poetarum figmentis, uerborumq; ornatu delectati: Quidam verò ad eruditionem eas addiscūt; vt errores gentilium legendo detestentur, & vtilia, quæ in eis inueniuntur, ad vsum sacræ eruditionis deuotè uertant. Tales laudabiliter sæculares literas addiscunt. Vnde beatus Gregorius quendam episcopum non reprehendit; quia eas didicerat: Sed quia contra episcopale officium pro lectione euangelica grammaticam populo exponebat. c. turbat. §. cum ergo. 37. distin.

Vnde si quis artem nouerit grammaticam, vel dialecticam, ut recto loquendi rationem habeat, & inter falsa & vera diiudicet, non improbamus: geometria, & arithmetica, & musica habent in sua sciētia ueritatem: sed scientia illa non est pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, intelligere prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare. Gramaticorum autem doctrina etiā potest proficere ad vitam, dum fuerit in meliores vsus assumpta. c. si quis artem. 37. dis. *Hieron.*

Imo statuit in Synodo Eugenius Papa, ꝙ ab vniuersis episcopis omnimodo cura & diligentia habeatur; vt magistri constituantur subiectis plebibus & aliis locis, in quibus necessitas occurrerit, qui studia literarum atque artium dogmata assiduè doceant: quia in his maximè diuina manifestantur, atque declarantur mandata. c. de quibusdam. 37. dist. *Ex syn. EVG. PP.*

94 Si quid veri de Deo Sibylla, vel Orpheus, aliiue vates gentilium, aut philosophi prædixisse perhibentur, valet tantum ad reuincendum paganorum uanitatem. c. si quid veri. 37. dist. *Aug.*

95 Sed diligenter obseruandum est, vt lex Dei cum legitur non secundum propriā ingenii uirtutem, vel intelligentiam legatur, vel doceatur. Sunt. n. multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisq; sponte præsumpserit, sed non oportet: non enim sensum extrinsecus alienū, & extraneum debetis quærere: vt quoquo modo ipsum ex scripturarū authoritate confirmetis; sed ex ipsis scripturis sensum capere ueritatis oportet. Et ideo oportet scientiam ab eo discere scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat; vt & ipse possit eam, quam rectè susceperit, competenter asserere. Cum enim ex diuinis scripturis integram quisque, & firmam regulam ueritatis susceperit, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus studiis, quæ forte etiam in pueritia attigit, ad assertionem ueri dogmatis conferat: *CLE. PP.*

ferat:

ferat: ità tamen, ut ubi uera didicit, falsa, & simulata declinet. c. relatum est. 37. distin.

DE IGNORANTIA FVGIENDA À SACERDOTIBVS.

Isido. 96 IMPERITIA semper Sacerdotibus debet esse aduersa, & tanquam pestis abiicienda est; quoniã si p̃ ignorantiam, cecitatis aliis ducatum præstare cęperint, ambo in foueã cadunt. Cum.n. obscurãtur illi, qui pręerunt ad ferenda onera peccatorum, facilè sequentes inclinãtur. c. ideo prohibetur. §. vt itaque. 37. distin.

Cele. pp. Canones nõ licet sacerdotibus ignorare. c. nulli. 38. dist. vnde Prælati, & capitula tenent mittere scholares dociles ad studia Theologiæ, si prouentus ecclesiastici nõ sufficiunt, prædicti necessaria subministrent, & docentes, & studentes per quinquennium de licentia Sedis Apostolicæ prouentus suorum beneficiorum recipiant. c. fin. de magistris.

Item studentes in studio generali Ro. curię gaudent priuilegiis & immunitatibus, quib. gaudent studentes in vniuersitatib. generalib. & recipiunt fructus integrè præbendarum. c. 2. de priuileg. in 6.

Aug. 97 Sacerdotibus necessaria sunt ad discendum sacramentorum liber, lectionarius, antiphonarius, Baptisterium, cõputus, canones, pœnitentiales, psalterium, homilię p̃ circulum anni in dominicis diebus, & singulis festiuitatibus aptæ. Ex q̃bus omnibus si unum defuerit, sacerdotis nomen uix in eo cõstabit: quia ualdè periculosæ sunt euangelicæ minæ, si cęcus coeco ducatum præstat, ambo in foueam cadunt. c. quæ ipsis. 38. distin.

Ex cõci. Cartag. 4. Vnde placuit, ut in ordinandis Episcopis, uel clericis, prius ab ordinatoribus suis decreta conciliorum auribus eorum inculcent, ne se aliquid contra statuta cõcilii fecisse pœniteant. c. placuit. 38. dist.

Hier. 98 Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi, qui Dei uirtus est, & sapientia. Vnde qui nescit scripturas, nescit Dei uirtutem, eiusq; sapientiam. c. si iuxtà. 38. dist. Et qui ea, quæ Dei sunt, sapiunt à Domino sapiuntur. & qui ea,

Greg. quæ Dei sunt, nesciunt, à Domino nesciuntur. c. qui ea, quæ. 38. dist.

99 Mulier tamẽ, q̃uis docta, & sancta, uiros in cõuentu docere nõ p̃sumat: & laicus præsentibus clericis, nisi ipsis rogãtibus, docere nõ audeat. c. mulier q̃uis. 23. dist. *Ex cõc. Cart. 4.*

101 Si tamen p̃ ignorantiã grãmaticę artis aliquid uitiosum proferat Episcopi, uel presbyteri, non ideò à scholasticis sunt despiciendi: quia morum uita magis, q̃ uerborum sunt præcauenda. c. quãuis errare, in fine. 38. dist. Et utile est nosce ita esse præponendas uerbis sententias, ut præponitur animus corpori. c. sedulo. §. his maximè, ead. dist. Et nouerint scholastici non esse uoces ad aures Dei, nisi animi affectum. Ita.n. non irridebunt, si aliquos antistites, uel ministros ecclesiæ forte animaduerterint uel cum barbarismis, uel solecismis Deum inuocare, uel eadem uerba, quæ pronunciant, non intelligere. d. c. sedulo. §. nouerint. *Aug. Idem.*

DE VITA, ET HONESTATE CLERICORVM.

101 PRESBYTERI, Diaconi, Subdiaconi, uel deinceps, quibus ducendi uxores licentia modo non est, etiã aliarum nuptiarũ euitent cõuiuia, nec his cętibus misceãtur, ubi amatoria cãtantur, & turpia, aut obscœni motus corporum choręis, & saltationibus efferuntur; ne auditus, & obtuitus sacris ministeriis deputati turpiũ spectaculorum, atque uerborum contagione polluãtur. c. presbyteri. 34. dist. de hoc idem in c. nõ oportet. de consac. d. 5. *Aug. & Ex cõc. Laodicensi.*

102 Nullus Presbyterorum, quando ad anniuersarium, diem trigesimum, uel septimum, uel tertium, alicuius defuncti, aut quacũq; uocationem ad collectã presbyteri conuenerint, se inebriare pręsumãt. c. nullus presbyterorum de consecr. dist. 5. obseruationes uerò tertii, septimi, tricesimi, uel quadragesimi diei habent auctoritatem scripturæ: nam Iacob ex pręcepto Ioseph sepultus fuit in Egipto, & cõpleti sunt. XL. dies. Sic.n. denunciabantur dies sepulturæ, & luxit eum Israel septem diebus. Item planxerunt filii Israel Moysen. XXX. dies. c. quia alii. 13. q. 2. *Ex cõc. Manetensi. Amb.*

Hier. 103 Item ecclesiæ Principes, qui delitiis affluunt, & inter epulas, atq; lasciuias pudicitiam seruare se credũt, propheticus sermo describit, quòd eiiciendi sunt de spatiosis donibus, lautisq; conuiuiis, & multo labore epulis conquisitis. Et si vis scire, q̃ eiiciẽdi sunt p̃ p̃ malas cogitationes, & opa sua, euãgelium lege, in tenebras. s. exteriores, vbi erit fletus, & stridor dentium. An nõ confusio, & ignorã

104 tia est Iesum crucifixum pauperem, & exurientem fartis prędicare corporib. & ieiuniorum doctrinã rubentes buccas, tumentiaq; ora præferre? Si in Apostolorum loco sumus, nõ solum sermonem eorum imitemur, sed ẽt cõuersationem, & abstinentiã. c. Ecclesiæ. 35. dist. Et uen

Palea. 105 ter mero æstuans cito spumat in libidinem, & ubi ebrietas, ibi libido dominatur, & furor, c. venter, ead. 35. dist.

Greg. 106 Clericus professionem suã & habitu, & incessu probet; nã Sacerdos in incessu debet esse ornatus; ut grauitate itineris mentis maturitatem ostendat. Incõpositio. n. corporis inæqualitatem indicat mentis. c. fi. 41. dist.

Ex cõci. Cartag. 4. Et ideo clerici edendi, uel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinatiõis necessitate cõpulsi. c. clerici. 44. di.

Ex cõ. concil. 107 Item clerici nõ debent stare in iudicio captãdo lucrum, sed possunt euitãdo malum. Item possunt stare nõ sibi, sed aliis; nã aliis stetisse corã iudice nõnullos sanctos legimus. c. episcopus. 14. q. 1.

Ex Hieron. 108 Sacerdotes de altari uiuere, non luxuriari p̃mittitur: sed cõmessationes nõ solũ sacerdotibus, sed etiã laicis noxię sũt; qui festiuos, & solemnes dies non aliter se dignè celebrare putent, nisi cõmessationib. deseruiãt. c. 1. §. sacerdotes. 44. di.

Aug. 109 Et ista praua consuetudo non asperè, nõ duriter, nõ modo imperioso tollitur, sed magis docendo, q̃ iubendo, magis monendo, q̃ minando. Sic. n. agendũ est cnm multitudine peccãtium. Seueritas aũt exercenda est in peccata paucorum: & si quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis cõminando uindictã futurã, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Et prius monebuntur spirituales, aut spiritualib. proximi, quorum authoritate, & lenissimis quidem, & instantissimis admonitionibus cætera multitudo frangatur. c. commessationes. §. non ergo aspere. 44. di.

110 Sed quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi. Pro reuerentia Dei, & sacerdotum Synodus Toletana. III. cõstituit, vt in oĩ sacerdotali conuiuio lectio diuinarũ scripturarum immisceatur, per hoc enim & animæ ædificabuntur ad bonum, & fabulæ non necessarię prohibentur. c. pro reuerentia. 44. dist. *Ex cõc. Tol. iij.*

111 Qui intercessores pro populo ad Deũ parantur, necesse est, vt eius gratiã bene uiuendo mereantur. Nã cuncti liquidò nouimus: quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati aĩus ad deteriora prouocatur. Qui ergo desideriis terrenis adstringitur, caueat, ne districti iudicis irã grauius accendens, dum loco delectatur glorię, fiat subditis auctor ruinæ. Solerter ergo se quisq; metiatur, nec locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se uitium dãnabiliter regnat: ne is, quem crimen proprium deprauat, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum. c. 1. 49. dist. *Gre. pp.*

112 Nã victimæ impiorum abominabiles Deo sunt: vota iustorũ placabilia. Deus. n. inspicit, non quid detur; sed à quo detur: Dona quidem iniquorum non probat Altissimus; nec respicit in oblationibus eorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propiciabitur peccatis. c. in grauibus. 3. q. 7. *Idem Gre.*

113 Nã etiam dicitur in Leuitico: Homo, qui habet maculã, nõ offerat panes Deo suo; nec accedat ad ministerium eius, & repente subiungitur, quæ sint maculæ. Prima est, si est cęcus. i. si præsentis vitæ tenebris pressus lucem uenturã diligendo non conspicit. Si sit claudus. i. si aspicit, quò pergere debeat, sed per infirmitatem mentis vitæ viã p̃fectè tenere nõ valet. Paruo naso si sit. i. si ad tenendam mẽsurã discretionis nõ est: Naso. n. odores, fœtoresq; discernimus: vnde rectè p̃ nasũ discretio exprimitur, p̃ q̃ uirtutes eligimus, delicta reprobamus. Additur vel grãdi, vel torto naso. Nasus quippe grãdis, & tortus est discretiõis subtilitas immo- *Idem. Gre.*

immoderata; quæ dum plus, q̃ debet, excreuerit, actionis suæ rectitudinẽ ipsa cõfundit. Fracto pede vel manu, si sit. i. si uiã Domini pergerem oĩno non ualet. Gibbosus si sit. i. terrenæ solicitudinis põdus deprimit: ne unquã ad superna respiciat; sed solis iis, quæ in infirmis calcantur, intẽdit. Lippus si sit. i. si ingenium ad cognitionem veritatis emicat; sed hoc carnalia opera obscurant: & ideo dicit Angelus, Collyrio inunge oculos tuos, vt videas. i. ad cognoscendã veri luminis claritatẽ. Si iugem scabiem habet. i. si habet luxuriã: quia si cordis tẽtatio vsq; ad operationem prosilit, feruor intimus, vsq; ad cutis scabiem prorumpit: & foris iam corpus sauciat. Et Apostolus quasi cutis pruriginẽ curabat dicens: Tentatio vos non apprǣhendat, nisi humana: nam humanum est in corde tentationẽ perpeti. Demoniacum verò tentatione, & operatione superari. Si impetiginem in corpore habet. i. si auaritia uastatur in mẽte, impetigo quippe sine dolore corpus occupat; & absq; occupati tædio excrescens membrorum decorem fędat; quia & auaritia captiuam animam, dum quasi delectat, exulcerat, dum adipiscẽda quęq; cogitationi obiicit, & ad inimicitias accendit, & dolorẽ in vulnere nõ facit: quia æstuanti animo ex culpa abũdantiam per mittit. Si ponderosus est. i. si turpitudinẽ opere non exercet, sed tamen non auellitur mente, nec ad vsum boni operis in aperto valet assurgere: quia grauat hunc in absconditis pondus turpe.

Quisquis ergo cuilibet horum vitiorum supra narratorũ subiicitur, panes domino offerre prohibetur, ne profectò diluere aliena delicta nõ ualet is, quẽ adhuc propria deuastant. c. hinc etenim. 49. dis.

Hiero. 114 Sed polluit ẽt panẽ, qui doctrinã domini malè dispergit, & qui honorat potentem, & despicit pauperem. c. fi. ea. dist.

Idem 115 Sed accusati de panib. accusantur ẽt de victimis. Nã cęcum aĩal offert, qui ordinat indoctũ in loco docti, magistrũq; facit, qui vix discipulis esse poterat. Claudũ offert, qui lucra terrena locat, scilicet in dignitate; vtpote pedẽ in diuersa ponẽtem; unum in diuinis, alterũ in carnalibus; cui põt inferre illud de libro Regũ: vsq; quò claudicatis in duas partes? Lãguidum offert, qui vitiosum habet ꝓ religioso; quiq; tardum, & pigrũ probat patientem: dicens illum negligentiæ redarguendum. Indignum est enim dare Deo, quod dedignatus homo d. c. fin. 49. distin.

116 Et qui negligẽter pascuit dominicum gregem sibi commissum, toties cõuincitur, summũ nõ amare pastorẽ. c. diuinis. 25. q. 1. & non debẽt vllo modo uariari, quę ad perpetuã ordinantur quietẽ: Sed manentibus terminis a patribus cõstitutis nemo iniustè vsurpet alienum: sed in latitudine charitatis se exerceat. ca. quæ ad perpetuam, ead. 25. q. 1. *Leo pp.* *Amb.*

117 Ecclesia Christi ex lapidib. uiuis est, & multi uiuunt in ea non sicut cõdecet, spiritualiter, sed secundum carnẽ militant, qui faciunt eã ecclesiam speluncã latronum: nã inueniuntur peccata multorum arbitrantium quæstum esse pietatem: & cum deberẽt de euãgelio uiuere, sicut decet, acquirunt diuitias, & multas possessiones; & uerbum Dei de uẽditionib. columbarũ conuenit eis, qui tradunt ecclesias auaris, & tyrannis, & indisciplinatis, & irreligiosis episcopis, aut presbyteris: propter quæ & cathedras tantummodo appellauit Euangelista euersas esse ab Iesu. c. Ex hoc discimus. 16. q. 7. *Orig.*

Clerici arma portantes, & vsuarii excõmunicentur. c. 2. de uita, & hon. cle.

118 Item ex Concilio Maguntino pauca enumerantur, ad quæ pertinet omnis carnalis concupiscentia, videlicet quicquid plus iusto appetit homo, turpe lucrum est: munera iniustè accipere, uel etiam dare; Pro aliquo sæculari quæstu, precio aliquem conducere: contentiones, uel lites, aut rixas amare, in placitis sæcularibus disputare, excepta defensione orphanorum, aut viduarum, cõductores sæcularium rerum, aut procuratores esse, turpis verbi, uel facti esse ioculatorem, uel iocum sęcularẽ diligere, aleas amare, ornamentũ incõueniẽs ꝓposito suo quęrere, in delitiis uiuere velle, gulã

& ebrietatem sequi, põdera iniusta, vel mẽsuras habere, negotium iniustũ exercere. Nec tamen iustum negotium est interdictum propter diuersitates diuersas: quia legimus sanctos Apostolos negotiatos fuisse, & in regula beati Benedicti præcipitur prouideri, per quorũ manus negotia monasterii procurẽtur. Canes, & aues sequi ad venandum, & omnibus quibuslibet causis superfluis interesse. c. 1. ne Clerici, vel Monaci.

119 Prohibentur etiã esse ministri, vel procuratores laicorum. c. 2. eod. ne clerici, vel monaci. de quo etiam dicetur titulo de procuratoribus.

Prohibentur etiam ne habeant procurationes villarum, aut iurisdictiones tãquam iustitiarii Principum secularium. c. 3. eo.

Nec etiam iudiciũ sanguinis possunt exercere. c. 5. eod. ac ea omnia, quæ sapiunt materiam sanguinis. c. 9. eod.

Sed clericus in loco suæ iurisdictionis super delicto commisso nõ prohibetur delegare, & si pœna sanguinis inferatur: quia non efficitur irregularis. c. si. eo. ne clerici, vel monaci, in 6.

Prohibentur etiam pœna excommunicationis, ne lucri causa negotientur. cap. 6. eod. non in 6.

Clerici vlterius in sacris ordinibus constituti per beneficiorum subtractionem appellatione postposita interdicuntur tabellionatus officium exercere. c. sicut, 8. ne clerici, vel monaci.

Presbyteri mane matutinali officio expleto tenentur horis competentibus dicere horas canonicas iuxtà possibilitatem. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerint, exeant ad opus rurale ieiuni, vt iterum possint necessitatibus peregrinorum, & hospitum infirmorum, atque defunctorum succurrere vsq; ad statutam horam pro temporis qualitate. c. 1. de celebr. missarum.

Et sub pœna suspensionis præcipitur, vt clerici nocturnum officium, pariter & diurnum, quantum fuerit datum à Domino, studiosè celebrent, & deuotè.

Et reprobatur, ꝙ clerici, & Rectores ecclesiarum occupati commessationibus, & fabulis illicitis vix ad diurnum cõcentum auium excitantur. c. dolentes. 5.

Non licet Episcopo, presbytero, aut diacono habere canes, aut accipitres ad venãdum pœna Episcopo trium mensium à communione, presbytero duorum, diacono ab omni officio. c. 1. & 2. de cleri. venat.

Item si quis in aliquo gradu sacro percussor extiterit, corripiatur à crimine: & si non se emendauerit, deponatur. c. 1. de cleri. percuss.

Item clerici, qui se faciunt ioculatores, seu goliardos, aut buffones, si per annum artem illam exercuerint, ipso iure careat priuilegio clericali: & idem sit, si minori spatio exercuerint: & tertiò moniti non resipuerint. c. vnico, de vita, & hon. cleri. in 6.

Item præcipitur clericis, ne officium carnificum, seu macellariorum publicè, & personaliter exerceant: Et si tertiò moniti non desistant: si coniugati sint, omnimodo amittant priuilegium: si nõ cõiugati si in rebus, si omnino incedant vt laici, in personis quandiu in præmissis insistãt dictum priuilegium clericale amittunt, clem. 1. de vita, & honest. clericorum.

Item clerici sine rationabili causa frequentantes monasteria, & moniti non destiterint, ab officio ecclesiastico redduntur immunes: si laici sint, excommunicabuntur. c. monasteria, de vi. & hon. cle.

Item mandatur Sacerdotibus, vt teneant Eucharistiam in loco singulari mundo, & signato, semper honorificè collocatã, & vt deuotè, & fideliter conseruetur. ca. sanè, de celeb. miss.

Et laici, quando sacra ministeria celebrãt, stare, vel sedere inter clericos non præsumant. c. 1. de vita, & hon. cle.

Prohibitum etiam est: vt nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare, aut intrà cancellos stare, siue sedere. c. 1. in fi. de cohab. clericorũ, & mulierum.

Item plebem doceat sacerdos, vt cum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet, & idem cum presbyter eam defert

ad

ad infirmos.c.sanè.§.sacerdos, de celeb. miss.

Item precipitur, vt oratoria, uasa, corporalea, & uestimenta munda, & nitida conseruentur: quia nimis absurdum est in sacris sordes negligere, quæ dedecent in profanis. Et hoc, quia sunt, qui non solū ecclesias dimittunt incultas, uerum etiā vasa ministerii, & vasa ministrorum, ac pallas altaris, necnon ipsa corporalea tam immunda relinquunt, ut interdum aliquibus sunt horrori.c.2.§. sunt & alii, de custodia Eucharistiæ.

DE MISSA CELEBRANDA.

120 Qui tenetur quotidie missam celebrare, nisi infirmitate corporis grauatus sit, intelligitur satisfacere, si celebret missarum solemnia quanto frequētius potest salua honestate sua, & debita deuotione. Nec sibi licet hæc illi subtrahere siue causa uoluptatis, siue se ad aliam ecclesiam transferendo.c.xi.de præb.

Sed presbyter, cuius duos digiti cum medietate palmæ abscisi sunt, non permittitur celebrare propter debilitatem, & deformitatem: at cæteris officiis ministrare non prohibetur.c.2.de cleri. ægrotante.

Sufficit tamen sacerdoti unam missam celebrare, nisi causa necessitatis aliud suadeat.c.3.de celeb. miss.

Et cum duas missas debet celebrare, nō debet perfundere uinum, ne si forte acciperet uinum perfusiones, impediret aliam celebrationem.c.ex parte.5. de celebra. missarum.

Et qui simulat consecrare, & non conficit, grauius peccat, quàm in mortali peccato existens.c.7.incipit, de homine.de celebra.miss.

DE MAIORITATE, ET OBEDIENTIA.

121 STATVTVM est vt presbyteri primum locum: Diaconi secundum, Subdiaconi tertium, & sic de singulis, obtineant ordinatim, etiam si posterius admittantur, & qui maior est in ordine, etiā si postea sit receptus: & in portione percipienda potior sit, ac minores facere seruitia consueta.c.statuimus. 15. de maiori. & obedientię.

122 Debet restitui saltim functio, vt quisque presbyter clericum habeat, qui secū cantet, & Epistolam & lectionem legat, & qui possit scholares tenere, & admonere suos parochianos, vt filios suos ad fidem discendam mittant ad ecclesiam quos ipse cum omni castitate custodiat. c.3.de vi.& hone.cleri. Et est prouisio ex concilio Maticen.

DE PRIVILEGIIS.

123 ORDINATVS per Papam propter hoc non eximitur ab obedientia ordinarii, quamuis decens sit: vt illi, quantum conuenit deferat.c.7. de maio.& obe.

Et receptus sub protectione Papæ propter hoc non subtrahitur a potestate episcopi.c.ex parte.18.de priuil.

124 Item si ab ecclesia census persoluitur Rom.Eccl.& inspecto priuilegio deprehenditur eam beati Petri existere, erit exempta ab episcopo, si uerò census per soluitur ad iudicium protectionis, ex hoc episcopo aliquid nō videtur subtractum.c.recepimus.de priuil.

125 Concessa exemptione ecclesiæ ipsa ecclesia, & eius monaci, clerici & conuersi, perpetuoque oblati sunt exempti: sed non presbyter, qui curam parochianorum habet, quo ad curam eandem pertinet. Nec ipsi parochiani intelliguntur exempti.c.ex ore.17.in princ.de priuile. Et quando episcopo præsentatur presbyter ad curam populi, ab eodemmet solū est amouendus, & ex causa rationabili. c.vnico.de capel.monach.

126 Et per exemptionem concessam monasterio non extēditur in membris, quæ non probantur exempta, pro quibus Abbas tenetur episcopo exhibere reuerentiam, obsequium, & honorem. c. ex ore. 17.de priuileg.

127 Et priuilegium concessum monasterio, ne monaci excommunicati possint, intel-

intelligitur de monacis in ipso monasterio permanentibus, vel destinatis ad ecclesias vtroque iure subiectas. c. quoniã. 21. de priuil. & gl. intelligit vtroque iure spiritualiter, & temporaliter.

128 Episcopus non liberat ecclesiam subiectam Archidiacono. c. 2. de exces. prælatorum, sed si Archidiaconus subiectionem pro suo usu retinet, punitur & prouidetur ecclesiæ. cap. 3. de excess. prælat.

Item episcopus iurat limina Apostolorum singulis annis per se, aut certum nũcium visitaturum: sed intelligitur de propinquis, & circa idus Maii, nam si longiores sunt, iuxta chirographum suum implent. c. 4. de iureiurando. & cap. iuxta. 93. distinct.

DISTINCTIO. III. FINIS.

DE OFFICIO PRINCIPVM, ERGA PRAELATOS,

DISTINCTIO QVARTA.

Martianus Imp. in Septima actione Calcedonensis Concilii.

129 MARTIANVS Imp. dixit. Nos ad fidem confirmãdam, non ad potentiam ostendendam exemplo religiosissime principis Constantini Synodo interesse volumus, vt veritate inuenta, non vltra multitudo prauis doctrinis attracta discordet. c. nos ad fidem. 96. distin. cum ad uerum uentum est vltra sibi nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Põtifex nomen Imperatorum vsurpauit: quoniam idem mediator Dei, & hominum homo Christus IESVS. actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusque discreuit propria volens medicinali humilitate sursum afferri, non humana superbia rursus in infernum de-

130 mergi: Et ut Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerẽt, & Pontifices pro cursu temporalium tãtummodo rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret in cursibus, & Deo militãs minimè se negotiis sæcularibus implicare, ac vicissim non ille rebus diuinis præsidere videretur, qui esset sæcularibus negotiis implicatus. c. cum ad uerum. 96. dist.

Et satis euidenter ostenditur, à sæculari potestate, nec solui prorsus, nec ligari Pontificem, quem constat à pio principe Cõstantino Deum appellatum. c. satis euidẽter. ead. dist. *MAR. PP.*

Et idem in c. sacerdotibus. XI. q. I. ubi ideo sacerdotes a Regibus sunt honorandi non iudicandi: quia dicuntur Angeli, & aliquando Dii. *Greg.*

131 Narratur Constantinum Imp. dixisse, si propriis oculis uidissem sacerdotem Dei, aut monacum peccantem clamydẽ meam expoliarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo uideretur. ca. in scripturis. 96. dist. *Martianus Imp.*

132 Quis dubitet, sacerdotes Christi Regum, & principum, omniumq; fidelium patres, & magistros censeri? nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum, sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illũ suę potestati subiicere, à quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse, & solui. c. quis dubitet. ead. dist. *GRE. PP.*

133 Auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas huius mundi gubernacula regunt: sed tanto grauius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regiminibus *GEL. PP.*

bus hominum in diuino examine sunt redditiuri rationem.c.duo sunt.96. dist.

Idem. 134 Et tali authoritate plerunq; Pōtifices, Reges & Imper.excommunicauerunt: vt beatus Innoc. Papa Arcadium Impe. & beatus Ambrosius Theodosium magnum Imp. excommunicās excludit ab ecclesia, qui etiam in suis scriptis ostendit, quòd aurum non tam prætiosius sit plumbo, quàm regia potestate sit altior ordo sacerdotalis, hoc modo circa principium sui pastoralis scribens. Honor, fratres, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & principū diademati longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem cōpares: quippe cum uideas regum colla & principum submitti genibus sacerdotum, & osculata eorum dextra orationibus eorum credant se communicari vel muniri.d.c.duo sunt.96.dist.

IOAN. PP. 135 Si Imperator catholicus est, filius est non præsul ecclesiæ, quod ad religionē pertinet, ei competit discere, non docere, habet priuilegia suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis diuinitus cōsequutus est, & eius beneficiis nō ingratus contra dispositionem cęlestis ordinis nil vsurpet. Ad sacerdotes .n. Deus voluit, quæ ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad sęculi potestates: quas (si fideles sunt) ecclesiæ suæ sacerdotibus uoluit esse subiectas. Non sibi vendicet alienum ius, & ministerium, quod alteri deputatum est, ne contra eum contendat abrumpi, à quo omnia constituta sunt, & contra illius beneficia pugnare videatur, à quo propriam consecutus est potestatem. Non à legibus publicis, non à potestatibus sæculi, sed à Pontificibus, & Sacerdotibus omnipotēs Deus Christianæ religionis clericos, & sacerdotes voluit ordinari & discuti, & recipi de errore remeantes. Imperatores Christiani subdere debent executiones suas ecclesiasticis præsulibus non præferre.c.si Imperator.96.dist.

MAR. PP. 136 Boni principis est ac religiosi ecclesias contritas, atque conscissas restaurare, nouasq; ædificare, & Dei Sacerdotes honorare ac tueri.c.si.96.dist.

137 Honorius Augustus non sua authoritate sed B.Bonifacio supplicante ecclesiæ quieti consulere, & concertantium ambitionem punire curauit, prout legitur in eius rescripto cuius tenor talis est.

Honor. Imper. Victor Honorius inclytus triūphator semper Augustus sancto ac uenerabili Bonifacio Papæ vrbis Romæ. Scripta beatitudinis tuæ debita reuerentiæ congratulatione suscepimus, quibus recēsitis egimus omnipotēti Deo maximas gratias, quòd sanctimoniam tuam post longum incommodum optatæ redditam didicimus sanitati. Et ideo reuertentibus uenerabilibus uiris gaudium nostrum sanctorum apicum attestatione signamus, ac petimus, vt quotidianis orationibus Apostolatus tuus studium, ac votū suum circa salutem atque imperiu m nostrum impendere dignetur. Illud autem pietati nostræ satis placuisse cognosce, ꝙ sanctimonia tua de ecclesiarum ac populi perturbatione solicita est, quæ vt aliqua ratione non posit euenire, satis clementia nostra credidit esse prouisum. Denique prædicante beatitudine tua id ad cunctorum clericorum notitiam volumus peruenire, vt si quid forte religioni tuæ (quod non optamus) humana forte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum, ac si duo contra fas &c. vt supra & infra. Vnde illud seruandum est, vt omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex serenitatis nostra admonitione custodiant, nec aliquid seditionis conspirationibus tentare conentur, cum certum sit, nulli partiū sua studia pro futura.c.victor.97.dist.

Cypr. 138 Dominus noster tempore passionis respondens patienter cum alapam accepisset, & dictum fuerit, Sic respondes Pōtifici; dixit, si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, cur me cedis? Hoc fecit, vt nos humilitatis & patientiæ haberemus exemplum: Et docuit sacerdotes veros legitimè & plenè honorari: cum circa falsos ipse talis extiterit. c. dominus noster.

ster.93.distinc.

139 Imperator si præcipit, quod bonum est iubenti, obediendum est, si malum, respondendum est: oportet Deo magis obedire, quàm hominib. c. si Dominus. 11.q.3. nã licet qui resistit potestati Dei ordinationi resistat: tamen si iubetur, quod non licet, non contemnitur potestas, sed eligitur seruire maiori. c. qui resistit. ea. 11.q.3. *Hiero. & Aug.*

Nam Iulianus apostata habebat sub se milites christianos, & illi obediebant, quã do dicebat, producite aciem pro defensione Reipub. si diceret, producite arma contra christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli. c. Iulianus. 11.q.3. & idem in c. Imperator. ead. Nam qui omnipotentem Deum metuit, nec contra euangelium, nec contra Apostolos, aut prohetas, vel sanctorum patrum instituta consentit. c. qui omnipotentem. 11. q. 3. *Amb. & Fab. pp.*

140 Principes sæculi intra ecclesiam potestatem adepti culmina tenent, vt per eãdem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Et quod sacerdotes docẽdo efficere non possunt, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem, & sæpe per regnum terrenum cęleste regnũ proficit: cognoscant autem principes sæculi, se Deo debere esse reddituros rationem propter ecclesiã, quam a Christo tuendam suscipiunt. c. principes. 23. quęst. 5. *Isid.*

141 Res autem omnes aliter tutæ esse non possunt, nisi ea, quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, & sacerdotalis defendat authoritas. c. res autem. ead. causa. & q.5. *Leo pp.*

Quando incestuosi, parricidæ, homicidæ multi reperiuntur, sed aliqui ex illis nolunt sacerdotum admonitionibus, salutiferis aurem accomodare, sæcularis potestas corrigit. c. incestuosi. 23.q.5. *Ex cõc. Turonẽ si. iij.*

Regum officium est proprium facere iudicium atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinis, pupillisq; & uiduis, qui facilius opprimuntur à potentibus præbetur auxilium. c. regum. ead. causa & q.5. *Hiero.*

Administratores sæcularium dignitatum constituti ad tuitionem ecclesiarum, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumq; refrenationem debent quoties ab Episcopis & ecclesiasticis viris conuenti fuerint, eorum querimonias diligentius audire, & secundum quòd necessitas expetierit, absque negligentia expedire, & diligenti studio corrigere. Quod si Dei timorem pię oculis non habentes negligere post secũdam & tertiam admonitionem inuenti fuerint, omni se nouerint communione vsq; ad condignam satisfactionem priuatos. c. administratores. 23.q.5. *Ioan. VIII. pp.*

142 Diuus Ambrosius dixit, conuenior à comitibus, vt per me basilicæ fieret matura traditio, dicentibus, Imperatorem iure suo iussisse tradi debere: Sed scribit longo discursu ecclesias Imperatoribus non esse subiectas: & dicit, vtinam essem securus, quòd ecclesia hæreticis minimè traderetur, irẽ ad palatiũ Impe. si congrueret sacerdotis officio, vt in palatio magis certaret, quàm in ecclesia. Nam Christus in consistorio non solet reus esse sed iudex; quia nemo dubitat causam fidei agendam esse in ecclesia. *Amb.*

143 Et Imperator si vult diutius Imperare, nõ debet prætendere aliquod ius in ea, quæ diuina sunt, sed esse Deo subiectus.

Dicebat Imperator, debeo & ego vnam ecclesiam habere. Respondit Ambrosius non licere; cum sit extra ecclesiam: & tamen nihil honorificentius est, quàm vt Imp. ecclesiæ filius esse dicatur, quòd n. dicitur, sine peccato dicitur, & cũ gratia dicitur: bonus. n. Imperator quærit auxilium ac ecclesia non refutat. Vnde concludit vltimò, oportere consulere etiam saluti Imperatoris: quia nec expedit episcopo tradere, nec Imperatori accipere ecclesiam; quia si vult sibi esse cõsultum, recedere debebat à Christi iniuria. c. conuenior. 23.q.8.

144 Nam ecclesia non debet dari Imper. Nec etiam pontificalis apex, qui in ore capitis ecclesiæ præeminet subiici potest regibus: sed iubetur dari tributum de suis exterioribus, quod antiquitus consti- *Vrb. pp.*

constitutum est pro pace,& quiete, qua nos tueri & defendere debet Impp. c.tributum.23.q.8.

Idem. 145 Quamuis etiam huiusmodi non videatur Imperialibus exactionibus subiicie di; quia tempore famis in Egipto sacerdotibus subministrabat Pharao siue Ioseph: vt nec possessionibus, nec libertate nudarentur. Domino ex tunc pronũciante sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.d.c. tributum. §. quamuis.

Aug. 146 Qui rapit aliquem violenter de ecclesia, eum illæsum debet ecclesiæ reuocare. Et Episcopus debet interdicere clericis, ne suscipiant oblationes, e domo illius raptoris, cui communio interdicitur, donec (peracta pro ausibus uel errore ab Episcopo diffinitiua pœnitentia, tempore ordinato pro hoc facto) corde contrito, & humiliato dignum offerat sacrificium Deo. Et hæc fiunt, non ut talis confundatur, sed vt filius charissimus monitus sit.c.miror quomodo. 17. quæst.4.

147 Item ab omnium ecclesiarum arceantur ingressu, qui aliquem de ecclesia uiolenter rapuerit: nullus enim intra limina tantæ venerationi deputata, vtrũq; sibi licere existimet pro suo voluntatis arbitrio, vt & humanitatem sibi vendicet, & furorem. c. frater & coepiscopus. 17.q.4. *Gel. pp.*

DISTINCTIO. IIII. FINIS.

DE OFFICIO OMNIVM, ERGA PRAELATOS,

DISTINCTIO QVINTA.

148 *Evar. pp.* NOn à plebe, aut à vulgaribus hominibus est arguendus, vel accusandus Episcopus, licet sit inordinatus; quia pro meritis subditorum disponitur à Deo vita rectorum. c.non à plebe.2. q.7.

Euseb. Item prohibetur hæc accusatio: quia laici non sunt eiusdem conuersationis,& quidam Episcopis infestantur: cum vita ipsorum & conuersatio debeat esse secreta, & à laicorum actibus remota. c. laicos.dicta 2.q.7.

Anac. 149 Nam liquet, quòd summi Sacerdotes idest Episcopi à Deo sunt iudicandi nõ ab humanis, aut prauæ vitæ hominibus lacerandi.c. accusatio. §. vnde liquet. 2. q.7. Et Apostoli multa pericula considerantes constituerunt, vt non facile cõmouerentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnæ sanctæ ecclesiæ Dei, quæ Apostoli & successores eorum non immerito dicuntur. d. c. accusatio. §. hæc & alia.

150 Item sententia Cham damnantur, qui præpositorum culpam produnt: non quia subditi prohibeantur ab accusatione, sed à proditione: & prodit, qui non probanda defert. Nam Cham solus vidit pudenda patris: & per Cham intelliguntur illi, qui cum soli sint conscii criminum suorum prælatorum, atque ideo accusare non possunt: vitam tamẽ eorum infamando aliis ridendam offerunt.c.plerunq;.§. sententia. vsque ad §. item obiicitur.2.q.7. *Aug.*

151 Et in hanc sententiam concordat catechismus, siue compẽdium in parte III. in præcepto octauo de falsis testimoniis, rubrica de variis detrahendi generibus, vbi dicitur. Non tantum adhibẽda calumnia offendi hominum existimationem; sed & augendis, amplificandisq; criminibus: & si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod vbi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famã, *Catechismus.*

eam

eam rem qui, vbi, quando, quibus non necesse sit promulgauerit, is obtrector & maledicus iure dicitur.

GRE. PP. 152 Diuus Paulus etiam dicit seniorẽ nec increpaueris: sed vbi senior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est, nam scriptum est, laqueum iuuenum omnes vos, & maledictus puer centum annorũ. c.paulus dicit.2.q.7.

Hiero. 153 Item non omnes Episcopi sunt Episcopi, & infatuatum sal ad nihilum prodest nisi vt proiciatur foras, & à porcis conculcetur: & qui attendit Petrum, debet & Iudam considerare, & qui suspicit Stephanum, respiciat & Nicolaum: quia dignitas ecclesiastica non facit Christianũ c.non omnes episcopi, 2. q.7.

Isid. 154 De Nicolao dicitur in glossa: quia fuit reprobus, de quo expresſius in c. quidã autem hæretici.§.Nicolaitæ.24.q. 3.vbi dicitur. Nicolaitæ dicti a Nicolao diacono ecclesiæ Hierosolymorum, qui cum Stephano & cæteris constitutus est à Petro, qui propter pulchritudinem relinquẽs uxorem, dixit, ut, qui uellet, ea uteretur, & uersa est in stuprum talis consuetudo: vt inuicem coniugia commutarentur, quos Ioannes in Apocalypsi sua improbat dicens. Sed hoc habes, quòd odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Dicit tamen Archidiaconus post Vgo. & Lau. quòd iste Nicolaus fuit Machometus, quem colunt pagani, quod non uidetur verum. Nam in fasciculo temporũ dicitur. Machometum fuisse, sub Bonifacio IIII. anno salutis DCXIIII. & Iacobus de Valentia in Psalmo 82. dicit, quòd Machometus in cœpit sectam suam, anno salutis DCXX. Et tex. in d.c. non omnes. est diui Hieronymi, qui fuit tempore Damasi anno Domini CCCLXXIII. aut parum ante.

Redeundo unde digressi sumus & sequendo ordinem propositum.

Aug. 155 Non omnis, qui dicit pax uobis (ut faciunt episcopi) quasi columba est audiẽdus c. non omnis 2. q.7. Qui nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, canis impudicus dicendus est non episcopus c.qui nec regiminis, 2.q.7.

156 Vnde alii potius laudabiles fiũt ex accusatione prælatorum suorum, quàm infames: & quod dicitur maiorum quispiam minorum accusationibus non imperatur, minores intelligendi, sunt non dignitate sed uita d.c. qui nec §. fin. ead.

157 2.q.7. Quod intelligitur, quando prælati sunt digni accusatione. Nam qui ex accusatione prælatorum conãtur uitam reprehendere & lacerare, qui locum sui regiminis non nomine tantum sed uita & moribus tenent, infames fiũt, d. c. qui nec. §. apparet, 2. q.7.

158 Item in quantum Christus dixit, si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo, uidetur dicendum, quòd quicunque admittantur ad arguendum, admittantur similiter ad accusandum. c. testes. §. si malè. 11. q.7. DAM. PP.

Sed respõdetur, quòd tempore Christi nõ erat ista distinctio prælatorum & subditorum. Vel etiam quia Christus admisit Iudeos ad se arguendum perfectione humilitatis, non seueritate iuris. Si enim legis rigore essent admisſi hac auctoritate criminosi, & infames in accusationem religiosorum essent recipiendi: cum essent sceleratisſimi Iudæi, qui de nece Christi tractantes innocentem condemnare uolebant. Igitur hoc exemplo prælati non coguntur recipere subditos in accusatione sui, sed si uelint ipsi prælati permittuntur. d.c. testes. §. his ita respondetur.

159 Item quia Diuus Paulus Beatum Petrum principem Apostolorum reprehẽdit, non datur facultas subditis reprehendendi prælatos suos. Quia Petrus cogebat gentiles iudaizare, & a veritate euãgelii recedere, & sic dignus fuit reprehẽsione. Et similiter prælati si forte à fide exorbitauerint, uel alios exorbitare coegerint, posſunt accusari d.c. testes. §. item Paulus, 2. q.7.

160 Item quia Petrus, qui potestatem Regni acceperat à fidelibus interrogatus, cur ad gentiles transisset, non respondit ex potestate officii, qua poterat dicere, GRE. PP.

oues

oues pastorem suum non accusent, nec reprehendant sed ex auctoritate diuinæ uirtutis, videlicet quia gentiles accceperant Spiritum sanctum, vnde quia potuit repellere querelas, & noluit, prælati non coguntur suscipere reprehensionem subditorum. c. Petrus potestatem 2. q. 7. Et in quantum Leo IIII. Imperiali iudicio Ludouici II. Se emendare promisit, si quid erga subditos iniustè commiserit, intelligitur de humilitatis dispensatione. d. c. Petrus. in fi. uer. ex hac etiam. & c. seq. in prin. 2. q. 7. Dicunt aliqui, si asina animal mutum angelica uirtute reprehendit insipientiam prophetæ Balaam, multo magis subditi possunt accusare

Idem.

Leo. IIII.

161 prælatos suos. Sed respondetur, uerum esse, quòd per asinam subditi significantur, & per Balaam prælati: non tamẽ hoc exemplo probatur, prælatos posse accusari a subditis: sed potius datur forma subditis renitendi prælatis, si forte eos ad malum cogere voluerint: Balaam nãque asinam urgens, vt ad maledicẽdum populo Dei eum ueheret, significat eos, qui verberibus, & cruciatibus à subditis exigunt, vt eis in malo fautores, & coadiutores existant. Sed quia Angelus, uidelicet quilibet prædicator euaginato gladio. i. prædicato timore & horrore futuræ uindictæ à consensu alienæ malitiæ illos reuocat, licet eis in huiusmodi vocẽ conquestionis prorumpere, & prælatis suis dicere, cur nos verberibus affligitis, cur nobis iniustè irascimini? nunquid uobis inobedientes aliquando fuimus, nisi nunc cum ad malum cogimur? Vide illum, qui prohibet ab incepto, & non probatur hinc prælatos a subditis posse accusari. c. nos si incompetenter. §. item cum Balaam. vsque ad §. Item cũ Dauid. 2. q. 7.

Idem. 162 Dicitur ulterius, cũ Dauid adulteriũ & homicidium commisisset, missum fuisse à Deo Natham Prophetam, ut cum redargueret: & ideo prælatos à subditis esse arguendos. Sed respondetur, quòd duæ sunt personæ, quibus mundus iste regitur: regalis videlicet & sacerdotalis. Et sicut Reges præsunt in causis sæculi, ita sacerdotes in causis Dei. Dauid ergo etsi ex regali unctione sacerdotib. & prophetis præerat in causis sæculi; tamẽ suberat eis in causa Dei. Natham ergo Propheta cum regem redarguit, suũ est executus officium, in quo erat regi superior non vsurpauit regis officium. d. ca. nos si incompetenter. §. cum Dauid.

163 Sic & Beatus Ambrosius Theodosium & Beatus Innocen. Imperatorem Archadium excommunicauit, & ab ecclesiæ ingressu prohibuit, sicut enim non sine ratione iudex gladium portat, ita non sine causa sacerdotes claues ecclesiæ accipiunt. d. c. nos si incompetẽter. §. sic & Beatus Ambrosius. 2. qõ. 7. Dicitur ultimò, quòd Daniel nulla legitima potestate functus, iudices a populo constitutos de falso testimonio conuicit, & conuictos damnauit, ac infertur, nullam potestatem habentes posse redarguere sublimatos dignitatibus vel potestatibus. Sed Idem. Idem.

164 respondetur, miracula (& maximè uete. testam.) sunt admiranda non in exemplum nostræ actionis trahenda. Multa enim concedebantur tunc, quæ nunc pęnitus prohibentur. Tunc enim Samuel Agag pinguissimum Regem Amalech in frustra diuidendo concidit: nunc nulli ecclesiasticorum iudicium sanguinis agitare licet. Tunc Phinees Iudæum coeuntem cum Madianita interfecit, & reputatum est ei ad iustitiam: hodie sacerdotibus huiusmodi actus in perniciem sui officii verteretur. Exemplo ergo Danielis non solum accusandi, vel redarguendi: sed etiam iudicandi potestatem subditi sibi in prælatos vendicarent, si illud in argumentum nostræ actionis liceret assumi, quod nulla unquàm auctoritate permittitur. Magis ergo ex hoc facto datur intelligi, quòd in nouissimis temporibus suscitaret Deus spiritum pueri iunioris, illius uidelicet, de quo per Prophetam dicitur. Puer natus est nobis: & iterum. Ecce puer meus, qui iudices iniquitatis, scribas scilicet & Pharisæos falsis criminibus Susannam, idest ecclesiam accusantes, & ream adulterii pronunciãtes, eo quòd Christum sequeretur, cõuin

ceret & condemnaret. d.c. nos si incompetenter.§.item Daniel.usque ad §.Item Hier.2.q.7.

Idem. Item Diuus Hieronymus in libris virorum illustriũ refert, ꝙ Damasus Papa à subditis de adulterio accusatus cũ 42. episcopis se purgauit.d.c.nos si.§.item Hieron.

GREG. PP. Et Beatus Gregorius præstitit licentiã aliis se accusandi, sed non fuit coactus. cap. si quis super his.2.q.7.

GELA. PP. 165 Sed sicut laudabile, discretumque est, reuerentiam & honorem exhibere prioribus, ita rectitudinis, & Dei timoris est, si qua in eis sunt, quæ indigeant correctione, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quòd absit) corpus morbus inuadat, si langor non fuerit curatus in

166 capite c.sicut inquit.11.q.7. Vnde clerici excessus sui Episcopi, seu presbyteri siue diaconi auribus deferãt Romani Pontificis, nam aliter non erunt immunes apostolicæ offensæ. c. qua propter.2.q.7.

GREG. PP. 167 Admonẽdi tamẽ sunt subditi, ne plus, quàm expediat sint subiecti, nedum studeant, plusquàm necesse est, hominibus subiici compellantur uitia eorum imitari.c.admonendi.2.q.7.

Idem. 168 Et cum pastoris vita in exemplum debeat esse discipulis, plerunque clerici, qnalis in secreto sit vita sui pastoris nesciunt, quam tamen sæculares pueri sciunt. Gregorius in generali Synodo constituit, vt quidam ex clericis, vel etiam ex monacis electi in monasterio cubiculi pontificalis obsequantur, vt is qui in

169 loco regiminis est, tales habeat testes, qui veram eius in secreto conuersationẽ videant: & ex sedula visione exemplum profectus sumant.c.cum pastoris.2.q.7.

Idem. Et cum peruenisset ad notitiam Gregorii Papa quẽdam episcopum prauos homines in societate sua habere, ita vt familiaritatem haberet cum presbytero, qui post lapsum carnis in suis iniquitatibus dicitur voluptari, iussit eum corrigi, vt discat lachrymis peccata diluere, nõ iniquitatem immunditiis cumulare. ca.per uenit. ead. 2. q.7.

Nam episcopi lectioni & orationi debeat vacare, & semper secum presbyteros, & diaconos habere, aut alios boni testimonii, vt secundùm Apostolum possint irreprehensibiles inueniri c.fi.ead.2.q.7. PASC. PP.

170 Sed episcopi nõ dẽnt audere profecisse ad commutandũ absque auctoritate Romani Pontificis. Et similiter nullus episcopus, aut presbyter, vel omnis omnino, qui est in ecclesiastica regula constitutus, pergant ad Imperatorem præter consilium, vel literas eorum episcoporum, qui sunt intra prouinciam, & maximè sine consilio Metropolitani, cap.quo ausu.& c.si quis episcopus.23.q.8. Sed illi episcopi excipiuntur, qui a Religiosis Imperatorib. vel inuitati, vel vocati fuerint.c.si vobis ead.23.q.8. GEL. PP. & *Ex Cõcil. Antiochenо.* *Osius episc.*

171 Sed sacerdotes possunt consentire fieri regibus iudices, vbi iureiurando supplicii indulgentia promittitur, non vbi discriminis sententia præparatur; nam si quis discussor extiterit in alienis periculis, reus erit effusi sanguinis apud Christum, & apud ecclesiam perdat propriũ gradum cap.sæpe principes.23.q.8. *Ex Toletano Cõc.iiii.*

Itẽ episcopus ex delegatione Regis cognoscit de raptu & aliis criminib. dũmodo non infligatur pœna sanguinisquia eare seruaturRegię potestati.c.4.de raptorib.

172 Quia Saul reprobatus a Deo populum iudicabat, & Dauid adulter, & homicida iudicauit diuitem de oue, & ad Salamonem cum coleret Deos gentiliũ vniuersa plebs Israelitica ad eius iudicia confluebat: & Achab quamuis coleret Baal: tamen decem tribus iudicabat, liquidò constat, malorum pastorum iudicium non licere subterfugere, dum ab ecclesia tolerantur: quia mali tam in veteri quàm nouo testamento inueniũtur, quorum vita cum esset blasphemabilis: tamen eorum sententia; quia ex officio seruata iudiciarii ordinis integritate ꝓcessit, inuenitur seruata.c.sacerdos.§.sed obiicitur. vsque ad finem tertia quæst.7. *Aug.*

DISTINCTIO. V. FINIS.

DISTIN-

DE REGVLARIBVS,

DISTINCTIO SEXTA.

472 DE ſtatu regularium tempore Apoſtolorũ habetur in hiſtoria eccleſiaſtica lib.2.cap.16.& ſeq. vbi dicitur. Tradũt Marcum primum ad Aegyptum perexiſſe, atque inibi euangelium, quod ipſe conſcripſerat, prædicaſſe, & ipſum primum eccleſiam apud Alexandriam conſtituiſſe: tanta autem refertur multitudo credentium virorum & mulierum primo ingreſſu exemplo ſobrietatis eius contiñetia congregata, ut etiam conuerſatio eorum, qui per ipſum crediderant, & vita totius abſtinentiæ ac frugi eorum, ſobriaque conuiuia librorum memoriæ mandarentur à viro diſertiſsimo Philone, quem ſermo tenet temporibus Claudii Imp. Romam veniſſe, & Petrum Apoſtolum vidiſſe, atque eius adhæſiſſe colloquiis verbum Dei prædicantis. Qui Philo ſcripturam compoſuit, in qua eui dẽtiſsimè omnia eccleſiæ inſtituta complectitur, quæ de his tradita ſunt, & vſq; in hodiernum ſeruantur à nobis. Sed & abſtinentiæ vitas eorum duntaxat, qui nunc in eccleſiis & monaſteriis degũt, deſcribit ad liquidũ. vnde planè manifeſtiſsimè perditur, nõ ſolum ſciens quæ noſtra ſunt, ſed & amplectens. quippe qui diuinis laudib. extulit ſui temporis apoſtolicos viros, quos dicit cultores appellatos, vel qui animas tanquàm rudes & agreſtes excolerent, vel erga Dei cultum pura & integra conſcientia perdurent; & qui tale genus hominum erat eo tempore in multis orbis terræ partibus. oportebat namque huius perfecti boni participem fieri omnem gentem, omnemque barbariem. In Aegypto tamen maior eſt copia per ſingula quæque territoria, præcipuè autem circa Alexandriam: nam optimus quiſque ex omnib. locis velut ad vberis patriæ glebam feſtinus occurrit colonus, regio quædam eſt philoſophiæ magis, quàm fructibus opportuna ſupra locum, cui Mariæ nomen eſt, ſita, colliculis quibuſdam molliter & clementer erecta, ad munimẽtum ſimullatque aeris temperiem commoda. Poſt hoc deſcriptis eorum habitaculis vt ſe habeat ſingulorum qualitas & ſitus etiã de eccleſiis, quæ apud eos ſunt, ita dicit. Eſt autẽ, inquit, in ſingulis locis cõſecrata orationis domus, quæ appellatur ſemnion, vel monaſterium. σεμνεῖον. Semnion autem in noſtra lingua ſignificare poteſt honeſtorum conuenticulum, in quod ſe dedentes, inquit, honeſta & caſta vitæ myſteria celebrãt, nihil illuc prorſus, quod ad cibum potumque pertineat, inferentes, vel ad reliqua huiuſmodi myſteria, ſed tantum legis libros, & volumina prophetarum, hymnos quoque in Deum, cęteraque his ſimilia, in quorum diſciplinis, atque exercitiis inſtituti ad perfectam, beatamque vitam ſtudiis iugibus coaleſcant; & poſt aliquanta iterũ dicit: ab ortu autem diei vſque ad ueſperam omne eis ſpatium in ſtudiorum exercitiis ducitur, quibus ad diuinam philoſophiam per ſacras literas imbuuntur, patrum leges in allegoriam in intelligentiam deducentes. Et nõ ſolum ſubtilius intelligunt hymnos ueterum, ſed & ipſi faciunt nouos in Deum omnibus eos & metris & ſonis honeſtatis & ſuaui compage modulantes: continentiam verò velut fundamẽtum quoddam primò in anima collocant, & ita demum reliquas ſuper hanc pergunt ædificare virtutes, cibum potuque nullus eorum capit ante ſolis occaſum, videlicet tempus lucis cũ philoſophiæ ſtudiis, vitam verò corporis cum nocte ſociantes.

173 De ipſis etiam tractat honorifice Caſſiodorus in Pſal. 103. in verſic. illic paſſeres nidificabunt, dicens. Paſſer enim minuta & cautiſsima nimis auis eſt, monacorum ſignificans paruitatem, qui in pa-

trimonio potentium christianorum monasteria sibi quasi nidos ædificare monstrantur, eorumque robore sustentati velut passeres, laudes Domini assidua voce præcinunt: cœlestis in terra vita, imitatio fidelium angelorum, spiritualiter in carne uiuere, & mundi uitia non amare, uitam præsentem contemnere, & futuræ beatitudinis gaudia semper exquirere, ad postremum ipsius templum fieri, cuius imaginem conditio humana suscepit, amœnus re vera paradisus, in quo tanta florent poma virtutum, his enim tale propositū est, hostes suos, non reluctādo uincere, sed patiendo superare; triumphus illis omnis est in proprii corporis passione, & tunc aduersarios efficaciter uincunt, quādo laudabili humilitate succūbunt: re vera milites Christi, qui nullam pręsumptionem in humanis viribus ponunt, sed aduersa omnia virtute Domini superare se posse confidūt, hi cum aliis non habent iurgia, sed secum semper litigant; miserentur omnibus, sibi solis non parcunt, & cœlesti caritate flammati bona, quæ sibi euenire cupiunt, aliis communicare contendūt: sed magna est gloria illi arbori, vbi nidus iste compingitur: audiat enim a domino se esse plantatum, qui tale continere noscitur institutum.

Extat etiam tractatus breuis de religiosis Domini Romūdi Fraguier, quod exscribetur additis aliquibus ad propositum pro vtilitate lectorum.

174 De religiosis sectis à Christianissimo receptis pauca pstringemus, ut multitud. uiuendi modus in ecclesia, qui ad eundem finem, velut riuuli in alueum, tendit, habeatur. Non fuit animus sparsas per uniuersum orbem congregationum omnes familias retexere, quandoquidem passim in dies nouæ, prout diuini aculei impetus habet, suboriuntur, interpolanturque, veluti de sacro & de misericordia, & aliæ innumeræ, quæ potius fraternitatum ritum sapiunt, quàm religionis, sed earum tantum, quas ex duobus alterove historiarum volumine, prout librorum inopia suggerebat, cogere potuimus, quas Romana agnoscit ecclesia. In primisque ab illis initium facere uisum est, qui de christiana religione benemeriti sanctissimis ordinibus, excellentiorique cuidam uiuendi formulę dederunt primordia, gratiamque fregere, quique ab initio quasi pullulantis fidei germina in Indiæ Aegypti vasta solitudine, Syriæ, Arabiæque desertis habitauere, quorum principes Paulus Heremita, atque Hylario creduntur, qui sub B. Syluestro trigesimotertio à Petro Pōtifice, & primi Constantini Imper. circa annum Domini cccxx. in saltibus Thebaidis apparuerunt, nullo adhuc certo ritu præscriptoque tantum duriter uiuētes, manibus se se exercebant, quod incertum, durissimumque uiuendi genus Basilius eum Macrina sorore sanctissima in mitiorem certumque modum redegit. Non multo post apud orientem, & tribus nodauit uinculis: nam trium religionis uotorum auctor extitit, quæ prius non erant, teste Raphaele Volaterano urbanorum comment. lib. 21. D. tamen Ottho Episcopus Phrisigensis annalium suorum lib. 7. ca. 35. ait, diuersa fuisse primitus sanctorum agmina, qui posteritati rectè uiuendi instituta uerbo & opere tribuerunt, semoti à terrenis præstigiis, curarumque uana solicitudine: nam sæcularia desideria ac impietatem abnegantes, crucemque mortificationis gestantes corpore, piè & in Christo vixerunt in hoc sæculo, quorum aliqui, vt etiam retulit Maria. Socin. consil. 13. incip. præsens consultatio, vrbes elegerunt seminandæ veritatis gratia. Aliis placuit indui duris, nōnullis abstemios per omnem vitam esse, pluribus non solùm à carnibus abstinere, cæterisque gulæ incitamentis, sed panis vetusti tātum quadra durare; plerisque etiam scorpionibus, ac flagris carnem statis domare diebus, sunt qui speluncas ac ferarum latibula cœnobio prætulerint, multi labores manuum non sunt dedignati, plurimi mutatoriam maluerunt vitam, vt per orbem uagantes charitatis officia expeditius erga proximum exercerent, æquè

tamen

tam omnes vitæ, conſcientiæque puritate ac ſanctimonia in terris degũt, quietem & ſilentium amplectuntur, vnanimiter orationi vacant, in ipſa etiam naturali refectione diuina ſcriptura ſpiritũ ſaginant potius, quàm corpus.

175 Ex quibus Anto. Archiepiſcopus Florentinus in ſumma parte 3. titul. 16. cap. 1. & 2. colligit triplicem eſſe monacorum genus, qui ſe ſequi Chriſtum dicunt.

Primi ſunt Serobitæ in libertate ſpiritus diſcurrentes, & degentes, qui in concilio Calcedonẽſi reprobati fuerũt, niſi quieſcerent, quod cõcilium celebratum fuit ſexcentis & triginta patribus temporib. Leonis primi Papæ, & decretum de iis habetur in cap. qui verè. & in cap. quidam monaci. 16. q. 1.

Ex cõc. Calcedonenſi.

Secundi dicti fuerunt anachoritæ, eremitici ac ſolitarii exordia ducentes ab Helia Thesbyte propheta, de quo lib. 3. Regũ. cap. 17. vel vt aliis placet a Ioannebaptiſta, qui primus a Chriſto nato fuit eremicultor; a quo putatur Paulum primum Heremitam imitationem vitæ hauſiſſe, quem Anchoriticæ ſanctimoniæ auctorem omnes profitentur. De quo paulo habetur mentio in cap. perlatum. 19. q. 3. vbi dicitur, quòd Paulus primus heremita in teſtamento colobium ſuum Athanaſio Alexandrino Epiſcopo reliquit, tunicam verò beato Antonio, & prout legitur in breuiario, in eius feſto.

Gre. pp.

Tertii verò ſunt vocati cœnobitæ, quaſi in vnum conuenientes, uiuenteſque in cõgregatione, & videntur exorti ſub Heliſeo, qui cuneum conſtituit prophetarum lib. 4. Regum ca. 6. & prorogati fuerunt a Chriſto in diſcipulis.

Verum poſt Chriſtum primus in Orientali plaga cœnobitarum gregatim agẽs fuit Baſilius magnus: Benedictus verò in occidentali eccleſia.

Baſilius autem fuit ex Cappadocia, & temporib. Valentis & Valentiniani, de quo etiam in hiſtoria eccleſiaſtica libro vndecimo cap. nono, de Benedicto dicetur inferius.

176 Sed quemadmodum orbis eſt quadrificus, quatuor item Euãgeliſtę, & quatuor Doctorum vertices, quatuor item flumina e Paradiſo terreſti ſcaturientia. Ita religioſorum quatuor ſunt regulæ principales, ad quarum præſcriptum omnes aliæ ſunt appendices, præter Carthuſianam, quæ nullam eſt quatuor agnoſcit, ſed habet proprias formulas, & eſt ab eccleſia approbatiſsima. Sunt autem hæ quatuor ſcilicet Baſilii, Benedicti, Auguſtini, & Franciſci Aſsiſinatis.

177 Ordo igitur Baſilii, cuius caput dicitur Archimandrita, fuit primus, ſub quo militant monaci Græci & Orientalis eccleſię, & aliquando Carmelita vſque ad Albertum Patriarcham Hieroſolymitanũ, qui traditiones eorũ ſub Honorio III. Immutauit anno milleſimo CCLXXXVI. Veruntamen idem Honórius, qui illos ciectos a Sultano excepit ordinem comprobans interpolaui, dicauitque nominis Virginis Mariæ, ſed ita vt atrum pallium in album commutarent dicti Carmelitæ à Carmelo monte habitatione Hæliæ & Heliſæi, quem primum incoluiſſe ferunt.

178 Ordo Benedictorum fuit ſecundus ab auctore Diuo Benedicto Nurſino monaſterii mõtis Caſsini regulatore anno ſalutis. D. XXXIIII. ſub Bonifacio primo, quo tẽpore Iuſtinianus Imperator Romanorum leges in èpitomen poſuit.

In faſciculo tpum ſub Felice III. dicitur; duo legiſlatores excellentiſsimi claruerunt, Benedictus videlicet, pater maximus, & Iuſtinianus Imperator. Nam Benedictus totius eccleſiæ fulcimentum & norma religionis inclitiſsimos habuit diſcipulos, & plures numero, & obtinuit orbem terrarum. Ad cuius honorificentiam hoc etiã accreſcit, quod non alius quilibet ex magiſtris eccleſiæ vitam illius digeſsit, quàm inſignis ille diſertiſsimus Papa Gregorius, qui totum, quod fecit, quaſi aurũ fulget. Diuinitus enim diſpoſitum eſt; ut cum idem legiſlator excellentiſsimus in cæteris modis ſit à Deo decoratus, etiam hinc maiori auctoritate tam ipſe, quàm legiſlator eius roboraretur, quòd eandem vitam ſum-

mus Apostol. Sedis Pontifex ordinauit.

Sub hac regula militant innumeri monaci,& maximè nigri, de quibus in cap. I. in princip.& ibi Ioannes Andr. in clem. de statu monacorum, qui aliquando relaxati vitæ austeritatem iterum receperunt in congregatione Sanctæ Iustinæ cum exemptionibus, & constitutionib. per Eugenium IIII. confirmatis.

In ordine Benedictorum Cluniacẽses, qui habent suum auctorem Berronem Gallum anno DCCCCXII. sub Conrado primo Imperatore, & Anastasio III. sedente.

In fasciculo temporũ, in anno DCCCCIIII. dicitur Clunniacum monasterium formosissimum, & sanctissimum construitur à Bernone Duce Aquitaniæ: dono etiam Auæ comitissæ,ac Guilhelmo Pio Principe Burgundiæ.

Sed postea beatus Vgo Abbas eiusdem cœnobii mirabili ampliauit opere.

Grandimonenses emersere anno M. LXXVI. sub Gregorio VII. Pontifice: & Henrico IIII. Henrici filio Imper. instituti per Stephanum Auernum apud Gallos in monte Mureto.

Carthusiẽses prodiere anno M. LXXXVI. sub Victore III. Pont.& Henrico. IIII. Imp. quos formauit Bruno Colonien. Canonicus aliquando apud Carnotum.

In fasciculo temporũ in anno M. LXXXIIII. habetur,quòd ordo Carthusiensium sanctissimus incipit hoc tempore per Brunonem virum sanctum natione Alemanum de Colonia Agripina magistrum in Theologia cum ex aliis venerabilib. viris in diœcesi Gratiopolitanen. Hic ordo teste beato Bernardo inter omnes ecclesiasticos ordines primatum tenet, non ratione temporis, sed rigorositatis. Vnde ipse vocat eum speciosissimam columnam ecclesiæ. Verum quia propter nimiam abstinentiam paucis portabilis erat, ne diu paruus maneret. postea ab ecclesia moderatus fuit, nec vnquàm à sancto proposito cecidit singulariter à sancto spiritu præseruatus vsque hodie, dicit auctor fasciculi.

Cistercienses ex quodam Ardingo Anglico prouenere monaco cœnobii Molismensis anno M.XCVII.XI. anno Pontificatus Vrbani II. qui viris sunt donati priuilegiis & quorũ decus fuit D. Bernardus Abbas Claraualium.

In fasciculo temporum habetur ita. Ordo Cistercien. incœpit per Robertum Abbatem, & Albericum successorem eius, & videntur quasi fœcundarii reformatores ordinis Sancti Benedicti, cuius regulam habent,& multas curiositates & abusiones abdicarunt, & simpliciter secundum sanctam simplicem regulam viuere cœperunt,& mirabiliter in breui tempore creuerunt in omnibus, habuit viros sanctissimos & plures numero, & de Beato Bernardo dicit paulò post, ꝙ incœpit clarescere adhuc iuuenis, & ꝙ intrauit ordinem Cistercien. & deinde factus Abbas Claraualleñ. fundauit, hic creuit in Doctorem magnum,& Apostolicum virum,& tot miracula fecit,& tantum honorem habuit, vt similis ei in his nunquàm creditur fuisse, pater CLX. monasteriorũ fuit: & velut alter Moyses habitus est vbique.

Præmonstratenses in Lingonen. diœcesi Norbertum Lotaringum auctorem constituunt anno M.CXX. Sub Calisto II. Põtifice,& Henrico V. Impe. qui nonnihil mutati sunt ex regula diui Augustini.

Camalducenses initiant per Romaldum in Appennino sub Benedicto IX. Papa, & Conrado Imp. anno M.XXXIII. Monaci Vallis Vmbrosæ sui auctorem profitẽtur Ioannem Gualbertum Florentinum anno M.LXX. sub Alexan. II. quos postea Gregorius VII. probauit instituti in radicibus Appennini. Cœlestini instituuntur per Petrum de Murrone aliquando Papam Cœlestinũ V. qui se Papatu abdicauit & religionem instituit anno M. CCXCV. Bonifacio VIII. sibi succedente.

Duniacenses prodeunt sub Anastasio III. Massicensi Burgundiæ pago anno DCCCCXV. nonnulli dicunt à Guilielmo Aquitaniæ Duce fuisse inchoatos circa tempora Adriani II. & sunt qui putant hos esse Cluniacenses.

Ordo Humiliatorum ortus est in Germania

nia

nia temporibus Clementis III. Pont. ex eo (vt arbitror) nomen ducens, quòd ad Friderici. I. Imper. pedes in dusiis albis vestiti de postliminio agentes pro strati iacuissent. Sunt qui dicant Mediolanenses fuisse ab Henrico II. Imp. exilio multatos, & ab Innocen. II. probatos, qui semi monacos agunt & hi creduntur, qui & Siluestrini, seu ordo montis Fani.

Sunt in Benedictina familia permulti alii ordines ueluti fontis ebrandi, uallis caulium &c. & hi omnes diuerso amiciuntur indumento, differuntque in traditionibus, & statutis, suntque omnes exempti præter Siluestrianos.

Est etiam ordo Monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi per Martinum V. & sunt monaci in Hispania & habent priorem & sunt pauca monasteria ordinis Celestinorum nuncupati. Item fratres tertii ordinis Sancti Francisci de pœnitentia nuncupati sunt ordinis Sancti Benedicti, & uiuunt secũdum instituta beati Petri confessoris, ut habetur in prouinciali Romanæ Curiæ vbi de ordinibus, & religionib. in fine tractatur, quæ pars post hunc tractatum describitur.

180 Succesit tertius ordo Diui Augustini Afri euangelicæ veritatis summi illustratoris, qui renouauit ordinẽ institutum prius ab Apostolis in monte Sion circa annum CCCCXXX. amictum linea tunica.

In fasciculo temporum dicitur sub Alexã. II. anno domini M.LXXIIII. incœpit florere ordo canonicorum in principio ab Apostolis, postea a B. Augustino institutus sub Iuone præposito post Carnoten. Episcopo Augustini normam multi alii ordines subiere, maximè mendicantes præter minores, & hi sunt Dominicani, seu prædicatores, qui primum mendicãtium locum obtinent a beato Dominico Calaguritano professionem faciunt, quos Honorius III. confirmauit pontificatus sui anno primo, & humanæ salutis M.CCXVI. Imperat. Federico II. quorum ordo est trimembris, & Deo dicatas virgines recipit, quas vestitas de pœnitentia vocant.

Notandum tamen est, quòd non sunt mendicantes ex regula Sancti Augustini: quia ipsa regula permittit habere proprium in communi, sed ex suis constitutionibus confirmatis a Sede Apostolica sunt mendicantes, ut firmat Ludo. Bologninus in additionibus tract. de success. ab intest. Matthesilai, in 3. prin. articulo. nume. 42.

Sed quamuis sint mendicantes habent facultatem habendi proprium ex priuilegiis Pontificum.

Eremitani, quos vulgus Augustinianos vocitat, tertium inter mendicantes locum sunt nacti, qui à primordio ex pluribus ordinibus simul coacti sub Augustini obseruatione sunt cum baculo & zona pelicea ab Alexan. IIII. probati. Sunt qui huius uitæ generi tribuãt initia Guilielmo cuidam Aquitaniæ Duci anno M.CLVIII. & uocati Guilermitas, & hanc opinionem tenet auctor fasciculi temporum: nam dicitur ibi Guilielmus Parisien. Incœpit ordinem Augustianen. qui dicuntur mendicãtes sub Innocen. II. anno MCCIIII. Alii dicunt hunc ordinem aliquãdo collapsum iterum instauratum fuisse sub Innocen. II. Pontifi. & Ottone IIII. Imper. ad annum Domini M.CCXIII. Hoc tamen pro confesso habetur, hunc ordinem Parisiis aliquando repudiatum fuisse ab Honorio III. probatum. sunt autem capaces quò ad acquirendum, & retinendum in communi ex priuilegio Alexan. III. vt per eundem Bologninum in loco supra adducto & d. nume. 42.

DE ORDINE SERVORVM.

Ordo Seruorum Beatæ Mariæ ortum habuit a quadam Philippo Tusco Florentino sub Martino II. anno Domini MCCLXXXV. quem sub Augustini ordine postea Benedictus XI. & Vrbanus VI. probauere sacculum gestant, & mendicat, habetque suam tripartitam regulam etiã, ut muliebrem sexum admittat.

DE

DE BRIGIDIANIS.

Brigidiani sunt instituti a Beata Brigida Suetia tempore Vrbani Quinti, Pont. sui anno v. & reparate mortalitatis M.CCCLXVI.

DE IESVATIS.

Iesvati Senis oriuntur sub Vrbano V. anno M.CCCLXV. a Ioanne Columbino, teguntur albo colore & scortea zona sed pallio Canusino cũ socculo ligneo, Apostolici clerici ab initio nuncupati.

Canonici regulares Sancti Georgii Venetiis vitę institutum sunt aggressi sub Gregorio XII. quorum princeps fuit Laurentius Iustinianus.

Montoliuetẽses prodiere anno M. CCCVII. sub Scimate trium Põtificum, & eorum caput fuit Bernardus Ptolomeus apud Senas, quorum ordo Gregorius XII. probauit.

Hieronimitani auctorem habuerunt Redonem Montisgranelli comitem apud fesulas Gregorio XIII. probante & interpolati per Eugenium IIII.

Congregatio hæremiticæ pietatis parum habitu distans a Hieronimitanis, auspicatur per quendam Petrum Pisanum Etruscum sub Gregorio XI. & gestat ex scapulari amictu laciniam pendentem atque in humeros reiectam. Aliqui hos vocant Eremitas, scilicet Honophrii cõstituti apud vrbium.

Cruciferi constituuntur sub Cleto II. a Petro Pontifice per Celesten. nuncium, & illustrantur per Cyriacum Hierosolymitanum antistitem, & approbãtur per Innocent. III. & iterum per IIII. & induunt tunicam ceruleam Pontificatu Pii II.

DE SCOPETINIS.

Scopetini, scilicet Seruatoris Stephanum Bononiensem profitentur inuentorem anno M.CCCCX. sub Greg. XII.

Antoniani ab auctore suo Antonio Egyptiaco ducunt originem apud Thebaidam sub Sancto Siluestro & Cõstantino circa annum CCCXX. habẽt pro insignio signum Thau.

Ordo Trinitatis sub Innocen. III. incœpit Ioanne Marense & Felice Anachorita auctoribus pallio amiciuntur candido, cerulea & rubenti cruce insignito, quos Innocen. vocari iussit de redemptione captiuorum.

Sunt & alii multi religiosorum ordines sub Sancti Augustini regula, quorum origines & auctores cum hæc cursim scriberemus, erant nobis incognitæ, vt sunt seruitarum. Forneriorum, beati Ioãnis Hierosolymitani. Cruciferorum cum stella. Fratrum S. Petri cõfessoris de Magella, Fratrum Dominici Sepulchri. Fratrum Vallischolarium, Victorianorum. Fratrum S. Giberti de sempingam. Fratrum scilicet Pauli hæremitæ. Fratrum de pœnitentia, coronatorum, hospitaliorum, & aliorum permultorum. & hi omnes differunt inter se veste & vitæ præceptis.

181 Restat quarta primæ diuisionis regula, quæ est Beati Francisci Asisinatis. cuius ordo Seraphicus tanquàm nouum sydus in terris illuxit sub Innoc. III. Pontifice sui VIII. anno & salutis humanæ. M.CCVI. Sed quia post ordinem Dominicorum fuit confirmatus, ideo secundum tenet mendicantium locum, & Euangelicam profitentur normam, ex cuius gremio velut ex equo Troiano innumeri veræ fidei pugiles prodiere signiferum Iesu Christi, ac stigmata sequenter. Ordo hic est trisidus, vt alii mendicantium nempe minorum, pauperum, & pœnitẽtium, & in duplici differentia Deo dicatos virgines, de quo in clemen. cum ex eo, de senten. excomm. & in clemen. I. de religiosis domibus, & in extrauaganti, exiui. Bartol. Soc. in cons. 245. incipit, omissis multis.

Ordo minimorum est recens institutus a beato Francisco de Paula Siculo D. Frãcisci decreta, & humilitatem æmulatus.

De ordine Sancti Frãcisci habetur per Nicolaum III. in cap. Exiit de verb. signif. & per Clementem V. in cap. I. eo. in clementi-

mentinis,& tribus extrauagantib. Ioannis xxII.eo.tit.

Postea hæc regula relaxata fuit; vnde anno domini M.CCCLII.frater Paulinus de Fulgineo de Prouincia Sancti Francisci.& quidam alii magna deuotione ducti supplicauerunt Domino Papa Clementi.VI.instantibus pro eis quibusdam uiris notabilibus,vt eis aliqua loca ordines concederent;in quibus possent regulam ad literam obseruare. Asserebant nanq; quod cõmunitas ordinis eam nõ seruabat, ut fuerat à beato Francisco tradita in sua puritate. Qui à dicto domino Papa impetrauerunt,ut possent habere quatuor loca in Prouincia Sancti. Frãcisci videlicet carceris,bruliani, heremitæ,& montis Lucii, & pro quolibet.XII. fratres,quos possent recipere,vel de fratribus ordinis,vel de secularibus, undecunque uenientibus, nullusque in hoc impedire valeat. statimque fecerunt habitus paruos à communione ordinis in mensura, & figura diformes;quibus plures simpliciter radiantes adhæserunt sup tanta ordinis reformatione gaudẽtes.

Postea prodiere fratres Capucini strictiorem vitam ducentes.

Regula, seu forma fratrum de pœnitentia, seu tertii ordinis Sancti Francisci. fuit approbata à Nicolao Papa.V.Dat.Reatę cal. Septembris. Pont. sui anno. II.fuit electus anno. M.CCCCXLIIII.

Mulieres itẽ religiosas pauci sunt ordines. qui non recipiant, & in eorum obseruationibus alant.Canonistæ.B. Augustini diuam habent Monacam: Moniales S. Benedicti habent diuam Scholasticam Benedicti sororem.Sorores beati Dominici gaudent D.Clara, & Catharina Senensi. Sorores D. Franscisci D. Claram Asisinatam agnoscunt,& sic de reliquis inter quas aliæ mitiorem habent regulam,aliæ verò strictiorem.

Sunt item & ordines militares ab ecclesia comprobati, & sunt milites S. Ioannis Hierosolimitani. Milites S. Mariæ Teuthonicorum. Milites Iacobi de Spata. Milites Iesu Christi. Milites Calatrauæ. Milites beatæ Mariæ de Muntesia. Milites Alcantaræ. Milites de rédemptione. Milites S.Georgii. Milites S. Lazari Milites S. Sepulchri. Milites S. Thomæ. & hæc sunt (inquit auctor) quæ dum prela currerent, pauca potui quam breuissimè seligere, maximè ex Diuo Hyeronimo,Eusebio,Palmerio.Vincẽtio,Antonino,Platina, Ioan.Andræa, Sabellico, & Volaterano: quod bene vertant omnes(oro)potissimum, qui de Christiana religioné bene sentiunt.

182 Habemus hoc tempore societatem nominatam Iesus,cuius auctor,& institutor fuit Ignatius Loiolla nobili loco natus in Hyspania anno incarnationis Domini M.CCCCXCI.sub Innoc.VIII. Pont. Federico. III.Impera. Ferdinando. atque Isabella Catholicis Hyspaniarum Regibus primum in bellica gloria rei militaris laude fuit illustris: & cũ in oppugnatione Põpeiopolitanæ arcis ciuitas Nauarræ regni caput crus eius dextrum pœnitus confractum esset,tandem medicorum remediis quasi desperatus lectione librorum à sæculi vanitate ad Deum cõuersus est;& sanitatem recepit. Ignatius Lutetia in Hyspaniam, deinde in Italiã descendit. Socii a Lutetia peruenerunt Venetias ad octauum diem Ianuarii anni 1537.Vbi paulopost ad pedes Hieronymi Veralli Rossanensis Archiepiscopi Sedis Apostolice apud Venetos legati paupertatis,castitatisque votis piè susceptis sacris sunt iniciati, Sacerdotiiq; dignitatem ipso die Diui Ioannis Baptistæ Ignatius,& reliqui sex, ab Episcopo Arbensi singulari quadam, & suscipientium ordines, & conferẽtis consolatione sunt consecuti.

Quia uerò Ignatio Iesus apparuit, impetrauit à sociis,ut societas IESV.uocaretur;vt agnoscãt non ordinem Ignatii secutos esse,sed Dei filium.

Societas hæc à Paulo.III. confirmatur anno.M.DXL.V.cal. Octobris hac conditione; ut professorum numerus sexaginta non excederet.sed postea ab eodem Põtifice numeri illa definitio sublata est.

Postmodum hanc societatem confirmauit, magnisque priuiligiis aucta est à Iulio. III.

III. Pont. Max. M.D L. duodecimo cal. Augu. Collegia quam plurima instituta sunt in diuersis mundi partibus, & Ignatius obdormiuit in Domino pridie cal. Augu. anno. M.DLVI. Paulo. IIII. Pont. Maxi. in Vrbe Roma.

DE TEATHINIS.

Teathini non sunt societatis Iesu.

Nam cum ordo uterque Iesuitorum, & illorum clericorum regularium eodemq; ferè tempore nati, neque habitu ualde dissimiles, populus rudis externa specie deceptus alienum nomen Iesuitis impo suit.

Teathini originem habuerunt à Ioan. Petro Caraffa; qui postea fuit Paulus. IIII. qui Episcopatu Teathino relicto ad Caietanum Vicentinum Bonifacium Pedemontanum, & Paulũ Romanũ homines nobiles, & pios se socium adiunxerat, à quibus originem eorum hominum ordo traxit, qui Teathini Vulgò dicti sunt; quod Teathinus, ut diximus, Episcopus illius uitę institutum complexus esset. & hæc omnia ex vita ipsius Ignatii.

DE REGVLARIBVS EX CORPORE IVRIS.

Evg. PP. 183 Monacvs est nomen grecum latinè dicitur singularis. c. Placuit, in principio XVI. q. I. & dicitur etiam unus tristis; quia monos græcè, latinè unus dicitur: Archos græcè, latinè est tristis: sedeat igitur solitarius, & taceat; quia mũdo mortuus est: Deo autem uiuit: & sicut piscis sine aqua caret uità; ità sine monasterio, d. c. Placuit. 2. XVI. q. I. Item Monacus non docentis, sed plangentis habet officium; & pauidus præstolat Domini aduentum. c. Monacus. primo ead. nec debet esse in Vrbibus, quæ non sunt solorum, sed multorum, & debet habere simplicitatem columbæ, nec cuiquàm machinare dolos, & serpentis astutiam, & Christianus, qui semper loquitur de nummis (excepta eleemosyna) habendus est potius negotiator, quàm monacus. c. si cupis. 16. q. I. *Hier.* *Idem.*

In Nicæna synodo monacis fuerat prohibitum pœnitentiam tribuere, nisi sibi inuicem, mortuum sepelire, nisi monacum suum morientem, vel si fortuitu quenquàm aduenientium fratrum ibi mori contigerit. cap. placuit 16. q. I. Sed quantum ad sepeliendum mortuos interpretatum fuit prohibitos esse monacos de monasteriis exire, & confluere more clericorum ad cuiuslibet exequias celebrãdas; cæterum si apud monasterium aliquis semetipsum tumulari voluerit, non est prohibendus. ca. qui verè. in fi. & quatuor seq. ea. 16. q. I. Evo. PP. *Ex Cõcil. cartagi. Et Greg. Papa. Et Gelasius Papa. Et ex Cõc. Tributien.*

De pnĩa verò dãda, & exercẽdis cæteris sacramentis primo decretũ fuit, monacos quamuis recipiant eandem potestatem, quam cæteri sacerdotes; tamen executionem suæ potestatis non habere, nisi a populo fuerint electi & ab episcopo cũ consensu Abbatis fuerint ordinati. cap. adiicimus. §. monaci & cap. sic uiue. & c. si quis monacus. cum aliis sequentibus. 16. q. I. Gel. PP. Syr. PP.

Sed postea obtinuit eos posse prædicare, baptizare, pœnitentiam dare, peccata soluere, communionem dare, & pro peccatoribus orare. c. doctos. cum quatuor sequentib. ead. 16. q. I. *Amb. Innoc. Greg.*

DE VITA MONACORVM.

184 Carnem cuique monaco, nec gustandi, nec sumendi est concessa licentia, nõ quòd creatura Dei iudicentur indigna, sed quòd carnis abstinẽtia vtilis & apta monacis æstimetur, seruato tamen moderamine pietatis erga ægrotos. Quod si quis monacus violauerit & contra sanctionem regulæ vsumque veterem vesci carnibus præsumpserit sex mensium spatio retrusioni & pœnitentiæ subiacebit. cap. carnem cuiquæ. de consecratio. distinct. 5. Gre. VII.

Nunquam (dicit D. Hieronymus) de manu tua, vel oculis tuis liber psalterii descedat, dicatur ad verbum oratio sine inter missione, vigilet sensus, nec uagis cogitationibus patens corpus, pariterque animus *Hier.*

animus tēdat ad dominum!. Iram vince patientia. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis: nec vacet mens tua variis perturbationibus, quæ si pectori insederint, dominabūtur tui, & te deducent in delictum maximum. Facito aliquid operis, vt semper te diabolus inueniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Euangelio viuere laborabant manibus suis, ne quem grauarent, & aliis tribuebāt refrigeria, pro quorum spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in vsus suos cessura non præparas? Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plecte uiminibus: sartiatur humus: areolæ æquo limine diuidantur, in quibus cùm olerum iactata fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ, hic pulcherrimorum versuū spectator asistas. Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam elicit: illa cadens raucum per leuia murmur saxa ciet: scatebrisque arentia temperat arua. Inseruantur fructuosa arbores, vel gēmis vel surculis, vt paruo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricata aluearia, ad quas emittunt Salomonis prouerbia: & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam in paruis disce corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus. Scribantur & libri, vt & manus operetur cibum, & anima saturetur lectione. In desideriis est enim omnis otiosus. Aegyptiorum monasteria hunc morem tenent vt nullum absque opere, & labore suscipiant, non tam propter victus necesitatem, quàm propter animę salutem, ne vagetur pernitiosis cogitationibus mens; & ad instar fornicantis Hierusalem omni transeunti diuaricet pedes suos, & in sequentibus. Quid ergo? peribunt omnes, qui in vrbibus habitāt? Ecce illi fruuntur suis rebus; ministrant ecclesiis; adeunt balneas; vnguenta non spernunt; & in omnium flore versantur. Ad hoc ēt ante respondi, & nunc breuiter respondeo; me in præsenti opusculo (dicit Hieronymus) non de clericis disputare, sed monacum instituere. c. nunquàm, de consecr. distinct. 5.

186 Non permittendum est mulieres accedere in monasterio, ac etiam prohibetur monacis sibi cōmatres facere, c. peruenit. 18. q. 2. GREG. PP.

187 Item Episcopus prohibetur missas publicas celebrare, aut cathedram collocare, vel aliquam ordinationem quanuis leuissimam facere in monasteriis, nisi de ordinatione ab Abbate rogatus fuerit. c. Luminoso 18. q. 2.

At baptisterium in monasterio non permittitur fieri, c. pridem, ead. 18. q. 2.

188 Nullus tondeatur, nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate. cap. 1. de regularibus.

Si Ananias dignus morte fuit, quia eos nummos, quos dederat Deo, abstulit, quanto periculo erit diuino iudicio ille, qui non nummos, sed semetipsum Deo omnipotenti, cui se sub monaci habitu deuouerat, subtraxit. cap. Ananias. 17. quæst. 1. *Idem.* *Idem.*

189 Ante Dei oculos cadūt, qui bona, quæ concipiunt, agere recusant. Item qui cuncta relinquere, & Dei seruitio se subdere, & freno castitatis se astringere deliberant se retrahendo meritum perducunt; vnde sacerdos ad executionem sui voti cogendus est; quia sibi dānabile est non solum non fieri, sed etiam non velle monacum fieri. c. qui bona 17. q. 1.

190 [Arguit auctor hoc modo.] Quod verò inter vouentes iste computandus sit, patet ex verbis Augustini dicentis, dixi, confitebor &c. Quia sicut Propheta inter vouentes reputatur; quia dixit, ego confitebor, sic inter eosdem computandus est, quia dixit, fiam monacus. Sed respondet, aliud est propositum cōcipere in corde, & etiam ore nunciare; aliud est subsequenti obligatione se reum voti facere: quia ergo iste propositum cordis ore simpliciter nūciauit, non autem monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, nequaquā voti reus habetur, vt deciditur in seq. q. c. 1. d. c. qui bona. §. quod verò, ead. 17. q. 1.

Presbyter infirmitate oppressus se monacū fieri promisit: non tamē monasterio, nec ALEX. PP. III.

Abbati

Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit: sed beneficium ecclesiæ in manu aduocati refutauit, ac postea negauit se monacum fieri. Præcipit Alexan. 1 I. Vt prædictus presbyter beneficia, & altaria recipiat, habeat, & quietè retineat; quia regula beati Benedicti, & institutio Sancti Gregorii Papa interdicit monacum effici ante vnius anni probationem. capitulo Consaldus, primo. decimaseptima quæstio. 2.

Aug. Qui corde conceperat se monachum fieri, & ore pronunciauit in ocium sanctum conferre, & tamen si nupsit, vxor ducta dimitti non debet; & sic non cogitur suscipere, quod corde concepit, & ore pronunciauit. cap. nos nouimus, eadem 17. quæst. 2.

Illud autem, quod dictum est de anno probationis, procedit in notis; quia in incognitis triennium concedatur, dicto capitulo nos nouimus, in fine, & capitulo sequenti nam huic habitus non præstatur.

Votum solemnizatum fit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam, factam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. c. vnico, de voto, & voti redemptione, in 6.

Vnde qui votum emisit de certa religione intranda, & postea etiam in laxiorem ingreditur, licitè remanet in eadem non obstante voto tanquàm simplici. ca. qui post, de regularib. in 6.

191 Et si monacus aliquem sacrum ordinem in apostasia recipiens, quàmuis fuerit suo Abbati reconciliatus, non potest in ordine sic suscepto ministrare sine dispensatione Rom. Pont. cap. fin. de apostatis.

Et furiosus profidendo debet denunciari absolutus ab obseruantia ordinis, nisi postquàm compos mentis suæ factus fuerit spontanea voluntate professionem fecerit, capitulo sicut tenor, de regularibus.

192 Sed si pater cum bonis suis, & filio impubere se obtulit monasterio, filius quãdo ad annos discretionis peruenerit, & uoluerit remanere monacus non compelletur, & potest bona paterna, quæ sibi ex successione obueniunt, postulare, ca. cum simus, de regularib.

Et gl. intelligit de legitima portione, & rogatus restituere hæreditatem, si sine liberis decederet, si ingreditur monasterium euanescit fideicommissum, quia non decedit sine hærede, qui monasterium hæredem instituit, non obstante, quòd dicatur minor fuisse tẽpore oblationis: quia minor annis duobus modis possit intelligi, uidelicet 14. & 25. Vnde uerbum dubium non prodest alleganti. c. in præsentia, de probat.

CASVS QVIBVS COGITVR QVIS AD RELIGIONEM.

193 SVNT casus in iure, in quibus cogitur quis habitu assumere, uel professionem emittere, & unus est in eo, qui uouit religionem, & uoto non impleto Episcopus fiat, nam consulitur suæ saluti, ut regimẽ Ecclesiæ resignet, ac reddat altissimo uota sua. c. per tuas, de uoto.

Et Episcopus, qui causa humilitatis monacus efficitur, ad Pontificatum redire non ualet. c. hoc nequaquàm 7. q. 1. *Ex Synodo Constantinopolitana.*

Alius casus est ex uoto parentum ratificato à filio. c. quicunque, & c. quem progenitores. 20. q. 1. *Isidorus.*

Alius post uotum, uel uelamen susceptum, de quo 17. q. 1. ferè per totum, & cap. uidua, de regular. *Ex Cõcil. Triburẽsi.*

Alius casus, quando emittitur uotum religionis etiam in infirmitate, & reddidit se in monacum, & in fratrem iunctis manibus sine habitu. capitul. porrectum. de regul. *Ex Cõcil. Cartha. iii.*

Alius de eo, qui professionem fecit, licet in claustro nunquàm permanserit. ca. sicut nobis, de regul.

Alius supra notatus in decreto de matri. quando maritus profitetur inuita uxore, nam ea mortua cogitur ad obseruantiã. c. 4. de diuor.

194 Sed quando quis conuertitur ad monasterium sumendo habitum nouitii, & uult ad secundum redire, distinguitur: an

an propoſuerit abſolutè vitam mutare; an conditionaliter experiri obſeruantiam regularem. Et primo caſu debet regulariter viuere, & ſaltim ad laxiorem regulam pertranſire: in ſecundo caſu poteſt ad ſæculum, non vt ſæculariter viuat remeare. & vt plenius cognoſcatur, quæ ſit eius intentio, à principio proteſtetur, quæ ſit eius intentio. cap. conſulti, 20. de regul. & gloſſ. intelligit ſeculariter, ideſt diſſolutè.

195 Et qui portat habitum monacalem in monaſterio compellitur regulam profiteri, & ſeruare, ſecundum formam ordinis illius monaſterii. ca. ex parte tua, de regul.

196 Sed Epiſcopus viſitans monaſterium monialium non introducat ſæculares, ſed duos, aut tres canonicos, adiunctis aliis religioſis, quos viderit expedire. ca. vt iuxtà 17. de offi. ordi.

Et annis ſingulis debet viſitare; & numerus omnium ſit, viſitatores duo, notarii perſonæ duæ ſuæ eccleſiæ, & quatuor alii viri honeſti, clemen. 2. de ſtatu monacorum. De hoc idem in extrauaganti 1. de offi. ordi. in communibus, vbi diſponitur cum epiſcopo eſſe duos, aut tres clericos cum notario, qui ſimiliter clericus ſit.

197 De regularibus habetur in Concilio Tridentino ſeſsio. 25. de regularibus. Cuius capita breuiter habentur in Compendio noſtro, ac breuius in ſinapſi ipſius Compendii.

PARS SECVNDA, ET DISTINCTIO. VI. FINIS.

L TER-

TERTIA PARS IVRIS CANONICI.

DE REBVS ECCLESIASTICIS, DISTINCTIO PRIMA.

1 INTER res ecclesiasticas principaliter sunt Ecclesiæ Patriarcales, Metropolitanæ Et Episcopales, De quibus: quia exstat Prouinciale omnium Ecclesiarum Ex Libro Cancellariæ Apostolicæ, Commoditatis gratiæ his transcribétur.

2 In ciuitate Romana sunt quinque Ecclesiæ, quæ Patriarcales dicuntur, videlicet Ecclesia Sancti Ioannis lateran. quæ consueuit habere priorem ordinis. Sancti Augustini modo Decanum.

Ecclesia. Sancti Petri, quæ habet Archipresbyterum, qui debet esse Card.

Ecclesia seu Monasterium. Sancti Pauli extra muros Vrbis, quæ habet Abbatem ordinis S. Benedicti.

Ecclesia Sanctæ Mariæ maioris, quæ habet Archipresbyterum, qui debet esse Cardin.

Ecclesiæ, seu monasterium Sancti Laurentii extra muros, qui habet Abbatem ordinis S. Benedicti.

DE SEPTEM EPISCOPIS.

3 Dominus Papa.
Episcopus Ostiensis & Velletrensis
Episcopus Portuensis, & Sanctæ Ruffinæ
Episcopus Sabinensis
Episcopus Tusculanensis
Episcopus Prænestinensis
Episcopus Albanensis.

SINGVLIS AVTEM VRBIS ecclesiis assignati sunt presbyteri Cardinales 28. Diaconi verò XVIII.

DE ECCLESIIS PRESBYTERORUM CARD.

Tituli Sanctæ Crucis in Ierusalem presbyter Card.
Tituli Sanctorum Marcellini & Petri presbyter Card.
Tituli Sanctorum quatuor coronatorum presbyter Card.
Tituli S.S. Ioannis & Pauli presbyter Cardin.
Tituli Sanctæ Anastasiæ presbyter Cardin.
Tituli Sanctæ Sabinæ presbyter Card.
Tituli S. Stephani in Cœlio montis presbyter Card.
Tituli Sancti Clementis presbyter Cardin.
Tituli Sanctorum Nerai & Archilai presbyter Card.
Tituli Sanctæ Susanæ presbyter Card.
Tituli Sanctæ Potentianæ presbyter Cardin.
Tituli Sancti Sixti presbyter Card.
Tituli Sancti Petri ad Vincula presbyter Card.
Tituli Sancti Martini in montibus presbyter Card.
Tituli Sancti Eusebii presbyter Card.
Tituli Sanctæ Priscæ presbyter Card.
Tituli Sanctæ Praxedis presbyter Card.

Tituli Sancti Vitalis presbyter Card.
Tituli Sancti Ciriaci in Termis presbyter Card.
Tituli Sancti Marci presbyter Card.
Baſilicæ XII. Apoſtolorum presbyter Cardin.
Tituli Sancti Marcelli presbyter Card.
Tituli Sancti Laurentii in Lucina presbyter Card.
Tituli Sancti Laurentii in Damaſo presbyter Cardin.
Tituli Sanctæ Balbinæ presbyter Card.
Tituli S. Mariæ in Tranſtiberim presbyter Card.
Tituli Sanctæ Ceciliæ presbyter Cardinalis.
Tituli Sancti Griſogoni presbyter Cardin.

DE ECCLESIIS DIACONORVM CARDINALIVM.

5 Sanctæ Luciæ in Septiſoliis
Sanctæ Mariæ in Aquino
Sancti Theodori.
Sanctæ Mariæ in Coſmedin.
Sancti Georgii ad velum aureum.
Sanctorum Coſmæ & Damiani.
Sanctæ Mariæ Nouæ.
Sancti Adriani
Sanctorum Georgii & Bacchi.
Sanctæ Mariæ in via lata,
Sanctæ Mariæ in Porticu.
Sancti Angeli.
Sācti Nicolai in carcere Tulliano.
Sanctæ Mariæ in Dominica.
Sancti Euſtachii
Sancti Nicolai inter imagines.
Sancti Viti in macello.
Sanctæ Agathæ.

EPISCOPI, QVI SVNT SVB Rom. Pont. & non ſunt in alterius prouincia conſtituti.

6 Oſtienſis & Vallatrenſis
Portuenſis & S. Ruffinæ
Sabinenſis, Tuſculanenſis
Præneſtinenſis, Albanen.

CIVITATES MVNDI QVAE ultra vrbem tenentur a Chriſtianis.

In campania & maritima.

Anagnin.	Sagnin.
Ferentin.	Alatrin.
Verulan.	Terracinen.
Soran.	Fundan.
Aquinas.	Tiburtin.

In Aprucina, & Marſicana Prouincia.

Aquilen.) Vniti.
Forcanen.)
Marſican.
Valuenſis, ſeu Sulmonen.
Theatinus.
Adrien.) Vniti.
Pennenſis.)
Aprutinus, ſeu Theran.

In Tuſcia, & patrimonio.

Nepeſin.) Vniti.
Sutrin.)
Ciuitatem, vel Ciuitatis.) Vniti.
Caſtellanen.)
Ortan.
Balneorigen.
Montisfalconis.) Vniti.
Cornetan.)
Vrbeuetan,
Viterbien.) Vniti.
Tuſcanen.)
Caſtren. Suauen.
Cluſinus.
Peruſin.
Caſtellanus.
Aretin.
Groſſetan.
Vulteran.
Senen. Archiepiſcopus.
Lucan. Piſtorien.
Pientin.
Florentin. Archiepiſcopus.
Feſulan. Binenſis.
Lunenſis. Sarzanen.
Corthonenſis.

In Ducatu Spoletano.

Aſsiſinas. Fulginas.
Nuccerin. Eugubin.
Spoletan. Tudertin.
Amelien. Narnienſis.
Interamnenſis.

In Marchia Anchonitana.

Aſculanenſis. Firman.
Camerinenſis. Auximanenſis.
Humanas) coniuncti.
Anchonitan.)
Eſinenſis, uel Exinas.
Senogalien. Fanenſis.
Piſaurenſis. Foroſempronienſis.
Calienſis.
Vrbinas, ſeu ſancti Leonis.
Racanatenſis. Maceratenſis.

In Romandiola.

Archiepiſcopus Rauennas hos habet Suffraganeos.

Ariminenſis. Foroliuienſis.
Cerfanetenſis. Ceruienſis.
Brittonorienſis. Foropompilienſis.
Imolenſis. Fauentinus.
Sarenien. uel Sarſinaren.
Mutinen. Regien.
Bononien. Furrarien.
Bobien. Comaleden.
Parmen. Barcinen.
Placentin.

In Inſula Regni Siciliæ,

Archiepiſcopus Panormitanus hos habet ſuffraganeos.

Agrigentin. Mazaren.
Meleuitan. uel Malten.

Archiepiſcopus Montis regalis hos habet Suffraganeos.

Siracuſanenſis. Cathanienſis.

Archiepiſcopus Meſſanenſis hos habet Suffraganeos.

Cephaludenſi.

Pacen. & Lipparien. ſunt uniti.
Sancti Marci.) iſti duo ſunt exempti,
Militen.) & uniti.

In Calabria.

Archiepiſcopus Regien. hos habet ſuffraganeos.

Lucrenſis. Cotronienſis.
Caſſanenſis. Cathacenſis.
Neocaſtrenſis. Giracenſis.
Toropeten. aliàs Tropienſis.

Archiepiſcopus Conſentin. hunc habet ſuffraganeum.

Marturanenſis.

Archiepiſcopus Roßanen. non habet ſuffraganeos.

Biſignanen. eſt exemptus.

Archiepiſcopus ſanctæ Seuerinæ hos habet Suf- Suffraganeos.

Ebriacen. uel Vmbraticen.
Strangulen. uel Seronien. aut Inſulen.
Geneocaſtren. uel Genicocaſtren.
Gerentinen. Sancti Leonis.
Bonenſis. Squlacenſis.

In Apulia.

Archiepiſcopus Larcatin. hos habet Suffraganeos.

Mutulenſis.
Caſtellanen. uel Caſtellanaten.

Archiepiſcopus Brunduſin. hunc habet fraganeum.

Aſtrinen. uel Oſtrinen.

Archiepiſcopus Hidronti. hos habet Suffraganeos.

Caſtrenſis. Gallipolitan.
Licienſis, uel Licenenſis.
Vgentinen. uel Ogentin.
Lucenſis, uel Lucadenſis.
Neritonen. eſt exemptus.

Archi-

Archiepiscopus Barensis hos habet Suffraganeos.

Betontinensis.
Caelphaian. vel Melphiten.
Inuenacensis.
Rubentinensis, vel Rubensis.
Salpensis. ———
Cauriensis.
Bitterensis.
Conuersan. ———
Mineruiensis.
Polignianensis.
Catherinensis. ———
Lauellinensis.

Archiepiscopus Tranensis hos habet Suffraganeos.

Vigiliensis.
Andren. vel Adrien.) coniuncti.
Penensis.)

Archiepiscopus Sipontin. uel montis Garganeus hos habet Suffraganeos.

Vescanensis.) exempti.
Troianensis.)
Melphiensis. ———
Monopolitanen.) exempti.
Rapollen.)

Archiepiscopus Consan. hos habet Suffraganeos.

Auranensis.
Sarranensis. ———
Montisuiridis.
Laquedonen.
Sancti Angeli de Lombardis.
Bisaciensis.

Archiepiscopus Acheronti. hos habet suffraganeos.

Potentiensis.
Gricariensis. ———
Venusinensis.
Grauinensis. ———
Angolensis. ———

In Terra Laboris.

Archiepiscopus Beneuentanus cuius ciuitas est Romanæ Ecclesiæ, hos habet Suffraganeos.

Thelesinen.
Sanctæ Agathæ.
Aliphiensis, vel Alipharen.
Montis Marani.
Auellinensis. ———
Vican.
Arianensis.
Boianensis, vel Roianen.
Asculanen. Nucerin.
Tertibulen. Draconen.
Vlturanensis. Alarinen.
Ferentinensis, uel Florentinen.
Ciuitatensis.
Termolensis.
Lesinensis.
Frequentinensis. ———
Triuentinensis.
Biminensis.
Vadiensis, vel Cadiensis.
Musanensis. Sanctæ Mariæ.

Archiepiscopus Salernitan. non habet suffraganeos.

Caputaquensis. Policastrensis.
Nusauitan. vel Nuscan.
Saruensis.
Acernensis, uel Acernen.
Marsicensis.
Rauellensis est exemptus.

Archiepiscopus Amalphitan. hos habet Suffraganeos.

Capricanensis.
Scalensis, vel Camensis.
Minorensis.
Siteranensis.

Archiepiscopus Surrenti. hos habet Suffraganeos.

Lobrensis. Salpensis.
Equen. uel Aquensis, alias Vicen. vel Vican.
Castellimaris, vel Scabiensis.

Archiepiscopus Neapolitanus hos habet Suffraganeos.

Auersan. est exemptus.

Nolan.
Puteolanensis.
Cumanensis.
Acerran.
Iscalan.

Archiepiscopus Capuanus hos habet Suffraganeos.

Theanensis.
Caluensis.
Calmensis.
Suessan.
Venafran.
Aquitanen. vel Aquinaten.
Isserniensis.
Casertanensis.
Caiaciensis.
Casinen. est exemptus.

In Tuscia, & Corsica.

Archiepiscopus Pisan. hos habet suffraganeos.

Messanensis.
Aiacensis.
Alariensis.
Segonensis.
Ciuitatensis.

Archiepiscopus Ianuensis hos habet Suffraganeos.

Bobiensis, vel Robiensis.
Aprumacensis, vel Brumacensis.
Metenensis, vel Maranensis.
Acciensis, vel Amprumacensis.
Nubiensis, vel Nebiensis.
Nauensis.
Albiganensis.

In Sardinia.

Archiepiscopus Calaritanensis, hos habet Suffraganeos.

Sulcitan. vel Sulcien.
Doliensis.
Suellensis, hodie est unitus Calaritan.

Archiepiscopus Turitan. hos habet Suffraganeos.

Sorrensis.
Plonatensis.
Ampuriensis.
Gisacensis, vel Girardensis.
Castrensis.
Othauensis, uel Othaicensis.
Bosanensis.

Archiepiscopus Alborensis hos habet Suffraganeos.

Vssellensis.
Sanctæ Iustæ.
Terræ albæ.
Ciuitanensis.
Galtellinensis. Isti duo sunt exempti.

In Flaminia, & Lombardia.

Archiepiscopus Rauennas hos habet fraganeos.

Adriensis.
Comaclensis.
Ceruiensis.
Foroliuiensis.
Forompiliensis.
Velliuiensis.
Cesenatensis.
Sareniensis, uel Sarsinatensis.
Fauentin.
Imolensis.
Mutinensis.
Bononiensis.
Reginensis.
Parmensis.
Barcinensis.

Archiepiscopus Mediolanensis, non habet suffraganeos.

Bergomensis.
Cremonensis.
Nouariensis.
Ipporegiensis.
Astensis.
Albensis.
Saonensis.
Vintimilensis.
Papiensis.
Ferrariensis.
Isti duo sunt exempti.
Brixiensis.
Laudensis.
Vercellensis.
Vigleuiensis.
Aquensis.
Terdonensis.
Albinganensis.
Placentin.

Archi-

Archiepiscopus Taurinensis hos habet Suffraganeos.

Casalen. Salutiarum.
Montisregalis.

In Dalmatia supra mare.

Patriarchatus Aquilegiensis hos habet Suffraganeos.

Mantuanensis. Cuman.
Tridentinensis. Veronensis.
Marauensis. Paduanensis.
Vincentinensis. Teruisinensis.
Concordiensis. Cenetensis.
Feltrensis.
Bellunensis. Isti duo sunt vniti.
Polanensis, vel Ponensis.
Parentinensis.
Triestinensis, vel Tergestinensis.
Comaclensis, vel Petenensis.
Capitis Istriæ, vel Iustinopolitan.
Maoriensis.
Ciuitatis nouæ, vel Emonensii.

De episcopo Vicentino aliqua dicentur. Et in primis, quia modò vocatur Vicentinus, modò Vicentinus, credendum est pro veritate denominandum fore Vincentinum, quia fateor antiquo tempore, vt in libris Ciceronis & lapidibus inuenitur hanc patriam Vincentinorum vocatam fuisse. Sed posteaquàm hæc ciuitas anno salutis C C V. pro patrono suscepit Diuum Vincentium Martyrem: Vincentina ciuitas nominata fuit. Qui igitur Vincentiam nominãt nec antiquo vtuntur nomine, nec deriuato a patrono Diuo Vincẽtio. Et cum impressionibus non facile credatur, tutissimum est sequi stilum antiquum Romanæ Curiæ, quo in Bullis, & rescriptis apostolicis semper & assiduè scriptum fuit episcopus Vincentinus, quamuis moderni nũc multi scribant episcopum Vicentinum.

Et in hanc sententiam est Sebastianus Mõticulus Vincentinus I. C. Celeberrimus in suo tractatu de inuentario hæredis, c. 10. nume. 466.

Denominatur etiam episcopus Vincentinus Dux, Marchio & Comes. Nec sine ratione, quia habemus Cronicham Baptistæ Pagiarini nostri ciuis, in qua libro primo sub anno M. L X X X I I I I. ita habetur. Henricus III. Romani Imperatoris & semper Augustus, cum in Italia esset, ecclesiam Vincentinam multis donis donauit, vnde in eius priuilegio sic continetur.

Henricus tertius diuina fauente clementia Romani Imperatoris, & semper Augustus Eccelino Vincentino episcopo multa castella dono damus. Ecclesiamque Vincentinam nostræ defensionis muniburdium recipimus. Insuper concedimus & donamus, & de nostro iure & dominio in ius & dominium ecclesiæ Vincentinæ theatrum nostri Regni iuris iuxta fluuium situm, quod Berga vocatur cum omni integritate, quæ adhuc restat. Et sequitur in eadem cronicha. Episcopi verò superioribus annis ab Imperatoribus Ducatus, Marchionatus, ac Comitatus dignitate, donati hãc urbem diu cum utriusque gladii potestate & Imperio tenuerunt.

Hæc autem sunt castella siue loca, quæ ab Imperatoris siue Romanis Regibus superioribus donata sunt ecclesiæ Vincentinæ cathedrali siue dominis episcopis, videlicet, Barbaranum, Saluazanum, Nouenta Albeton. Aurelianum, Vincentia, Grancona, Brendulę, Custodia, Altauila, Grumulus, Montedignius, Cornedum, Clusæ, Maladum, Coculum, Vellum, Arserium, Sarcedum, prout latius in eorum priuilegio continetur. Et sequitur in eadem Cronicha.

Anno a salute nostra M. C X I I. Torringus episcopus Vincentinus vrbis Imperium habebat, multosque ciues ei aduersantes ab vrbe expulit: cum verò populum inter se dissidentem videret ad Brendularum arcem confugiebat.

M. C L I I I I. Federicus Imperatoris cognomento Barbarossa confirmauit ecclesiæ Vincentinæ priuilegium, quod Henricus eius patruus concesserat Vberto episcopo Vincentino. Et ex eadem Cronicha hăbetur.

Credatium olim oppidum fuisse in dominium epõrũ Vincentiæ, sed p̄p dissensiones,

nes, quas populus cum episcopis habuit, destructum fuit anno salutis MCCCXXX.

Posset desiderari, memoriam extare antiquissimorum episcoporum, vt extat multis in locis, præsertim Patauio & Verona. Sed cum diœcesis sit illius episcopi, qui primo baptizauit, & Diuus Prosdocimus episcopus Patauinus baptizauerit etiam in parte territorii: tunc Vincẽtini, ac contra diœcesis Vincentina extendatur in territorium Patauinum, & Veronense clarum est tempore, quo diui Prosdocimus & Zeno baptizabant fuisse eodem tempore episcopum Vincentinum baptizantem: quamuis ex calamitatibus ciuium memoria non extet.

Habemus tamen ex antedicta cronicha Pagiarini anno salutis CCII. fuisse Gallum Doctorem insignem Vincentinum, qui tempore Zepherini Romani Pontif. aduersus Proculum Montanum hæreticum disputationem valde vtilem habuit, quod demonstrat, ciuitatem antea Christianam fuisse.

Ac ulterius, vt dictum est supra, anno salutis CCCV. Vincẽtini cum agnouissent Vincentium leuitam natione Hyspanum beatissimi Papæ Sixti discipulum apud Valentiam Hispaniæ urbem propter Iesu Christi nomen summa constantia & animi fortitudine martyrium acerbissimum passum fuisse, patronum ac suæ urbis defensorem habere uoluerunt.

Ac eodem fere tempore Felix & Fortunatus fratres natione Vincẽtini apud Aquilegiam iussu Dioclitiani Impe. Martyriũ pro Christi nomine passi sunt.

In Istria super mare.

Patriarchatus Gradensis hos habet Suffraganeos.

Castellanensis, uel Venetiarum.
Torcellanensis.
Equilensis, vel Ensulan.
Caprulienſis.
Clodiensis.
Ciuitatis nouæ.

In Sclauonia.

Archiepiscopus Iadrensis hos habet Suffraganeos.

Ausarensis.
Veglensis.
Arbensis.

Archiepiscopus Spalatensis hos habet Suffraganeos.

Traguriensis.
Teniensis.
Scardonensis.
Tennensis.
Nonensis.
Almisiensis.
Sibinicensis.
Farensis.

Archiepiscopus Ragusin. hos habet suffraganeos.

Stagnensis.
Rossonensis, vel Bossononensis.
Tribuniensis.
Catharensis.
Bacensis.) coniuncti.
Rosensis.)
Biduanensis.

Archiepiscopus Antibarensis hos habet Suffraganeos.

Dulcinensis.
Suacinensis.
Driuastensis
Polastrensis.
Scodrensis.
Arbensis.
Sardensis.
Surtarensis, vel Acittarensis.

In Regno Vngariæ.

Archiepiscopus Strigoniensis hos habet Suffraganeos.

Agriensis.
Niciensis.
Vaciensis.

Quin-

Quinque Ecclesiensis.
Vesprimiensis. Lauriensis.

Archiepiscopus Collocensis hos habet Suffraganeos.

Zagabriensis, uel Zagrabiensis
Transiluanensis, Visemburgensis
Voccadrensis. Cenadiensis
Suiniensis. Bosnensis

In Regno Poloniæ.

Archiepiscopus Guerzensis hos habet Suffraganeos.

Vratislauiensis. Lubricensis.
Vaniensis est exemptus.
Plorensis. Cracouiensis.
Poznauiensis. Mazouiensis.
Pomeuariensis, vel Vadiflaniensis.

In Alemania.

Archiepiscopus Maguntin. hos habet Suffraganeos.

Pragensis caput regni Boœmiæ.
Marouiensis, vel Olomensis.
Fistetensis.
Herbipolensis.
Constantiensis.
Curiensis.
Argentinensis.
Spirensis.
Vormacensis.
Verdensis.
Hildeshemensis.
Halberstatensis.
Paldeborensis.
Bambergensis est exemptus.

Archiepiscopus Colonien. hos habet Suffraganeos.

Leodiensis.
Traiecten. Arch.
Monasteriensis.
Mindensis.
Osnaburgensis, vel Osemburgensis.

Archiepiscopus Bremensis hos habet Suffraganeos.

Barduicensis, nunc destructus.
Cadeburgensis, uel Conuermen.
Lubicensis.
Auernien. vel Mihiliburgen.

In Liuonia, & Prussia.

Archiepiscopus Rigensis hos habet Suffraganeos.

Olisiensis. Trabatensis.
Curomensis.

De insula sanctæ Mariæ in Prussia.

Lithoniensis.
Zimaliensis.
Vermensis.
Pomezaniensis.
Sambiensis.
Culmensis, uel Curladensis.

Archiepiscopus Magdeburgensis hos habet Suffraganeos.

Huergensis.
Brandeburgen.
Misnen. uel Misen.
Manseburgiensis.
Citen. vel Neuburgen.

Archiepiscopus Salseburgensis hos habet Suffraganeos.

Patauiensis.
Ratisponensis.
Frifrenen. vel Fisingen.
Gurcensis.
Brisinensis.
Sequouensis.
Reinen. uel Enimo. de nouo creat.
Lauendinen. uel Lauentin.

Archiepiscopus Treuerensis hos habet Suffraganeos.

Metensis.
Tullensis.
Virdunensis.

In Burgundia, & Sabaudia.

Archiepiscopus Bisuntin. hos habet Suffraganeos.

Basiliensis.
Lausanensis.

Belli-

Bellicensis.

Archiepiscopus Tarentasiensis hos habet Suffraganeos.

Seduensis. Augustensis.

In Prouincia Prouinciæ.

Archiepiscopus Eduensis hos habet suffraganeos.

Dignensis. Niciensis.
Grassensis. Glaudatensis.
Senetensis. Venciensis.

Archiepiscopus Aquensis hos habet suffraganeos.

Aptensis. Regensis.
Foroiuliensis. Vanicensis.
Sistaricensis.

Archiepiscopus Arelatensis hos habet Suffraganeos.

Masiliensis. Auinionensis.
Vasionensis. Aurasicensis.
Tricastrinensis. Carpetoracensis.
Cauallicensis. Tholonensis.

Archiepiscopus Vienensis hos habet suffraganeos.

Valentinen. Diensem sunt coniuncti.
Viuarien.
Grationopolitan.
Maurianensis.
Gebennensis.

In Francia.

Archiepiscopus Lugdunensis hos habet fraganeos.

Eduensis.
Matisconensis.
Gabilonensis.
Lingonensis.

Archiepiscopus Seno. hos habet Suffraganeos.

Parisiensis.
Carnotensis.
Aurelianensis.
Niuernensis.
Antisiodorensis.
Træcensis.
Meldensis

Archiepiscopus Rhemensis hos habet Suffraganeos.

Suessionensis.
Cathalonensis.
Cameracensis.
Tornacensis
Morinensis.
Attrebatensis.
Ambianensis.
Nouionensis.
Siluenatensis.
Beluacensis.
Laudunensis.

In Normandia.

Archiepiscopus Rothomagensis. hos habet Suffraganeos.

Baiocensis.
Abrincensis.
Ebroicensis.
Sagiensis.
Lexouiensis.
Constantiensis.

In Britannia.

Archiepiscopus Turonensis hos habet Suffraganeos.

Cenomanensis. Nannetensis.
Carisopitensis. Venetensis.
Leonensis. Trecorensis.
Andegauensis. Briocensis.
Maclouiensis. Redonensis.
Dolensis.

In Ducatu Aquitaniæ.

Archiepiscopus Bituricensis, hos habet suffraganeos.

Claromontensis. Ruthenensis.
Lemouicensis. Mimatensis.
Albiensis. Casurcensis.
Castrensis. Vabrensis.
Tutellensis. Sancti Flori.
Aniciensis est exemptus.

Archi-

Archiepiscopus Tholosanus hos habet Suffraganeos.

Pictauiensis.	Xantonensis.
Engolismensis.	Petragoricensis.
Agennensis.	Condomiensis.

Mallacensis)
Lucionensis) de nouo creati.
Salatensis)

9 Ante Ioannẽ XXI. Archiepiscopus Tholosanus erat Ephiscopus: & quia vnicus pastor tantæ multitudini populi quanta fæcundauit Altisimus ciuitatem & diœcesim Tholosam singulorũ uultũ nequibat inspicere: Et in redditibus plurimum abundabat, nec extabat memoria aliquid peruenisse in Diuini cultus augumentum à Ioanne XXI. Papa eximitur à subiectione Archiepiscopi Narbonen. & in nouam Metropolim erigitur: & pro suffraganeis ecclesiis tunc deputauit quatuor Villas in nouas ciuitates erectas, adiecta etiam Appaminarum ecclesia, ac statuit Pont. vt Tholosana Metropolis de bonis & iuribus dicti quondam Episcopatus Tholosani ipsi Tholosano decem milia, & singulis aliis quatuor ecclesiis quinque milia librarum Turonen. annui redditus & perpetui prouentus percipiant. Extrauagan. 5. de præbend. & dignitati. in communibus.

In Vasconia.

Archiepiscopus Auxitan. hos habet suffraganeum.

Aquensis.
Ledroensis.
Conuenarum.
Conseranensis.
Taruiensis.
Olorensis.
Vasatensis.
Baionensis.
Lascurensis.
Adurensis.

In Gotia.

Archiepiscopus Narbonensis hos habet suffraganeos.

Carcassonensis.	Bitercensis.
Agathensis.	Ledouensis.

Sancti Pontii Thomeriarum.
Electensis.
Nemansensis.
Magalonensis.
Vticensis.
Elnensis.

In Regno Aragonum.

Archiepiscopus Tarraconensis hos habet Suffraganeos.

Barchinonensis.	Gerundensis.
Vicensis.	Illerdensis.
Vrgellensis.	Dertusensis.

Valentinensis.
Maioricensis.

Archiepiscopus Cæsaraugustan. hos habet suffraganeos.

Oscensis.	Tirasonensis.
Pampilonensis.	Calaguritan.

Segobricensis.

In Regno Castellæ, & Legionis.

Archiepiscopus Toletanus hos habet suffraganeos.

Seguntinensis.	Oxomensis.
Burgensis.	Palentin.
Segobsensis.	Conchensis.
Cordubensis.	Carthaginensis.

Archiepiscopus Compostellanus hos habet Suffraganeos.

Abulensis.	Placentinensis.
Salamantin.	Elborensis.
Caurinensis.	Vlixbonensis.
Legionensis.	) exempti.
Ouetensis.	)
Samorensis.	Ciuitatensis.
Egitanensis.	Lamentensis.

Pacensis.

In

In Regno Portugaliæ.

Archiepiſcopus Bracharenſis hos habet Suffraganeos.

Portugalenſis caput regni.
Columbrienſis.
Viſenſis.
Aurienſis.
Tudenſis.
Lucenſis.
Aſtoricenſis.
Mindonienſis.

Archiepiſcopus Iſpalenſis hos habet Suffraganeos.

Gienenſis.
Godicenſis, uel Gaden.
Siluenſis.
Mariochitan. in Aphrica.
Rubicenſis.

In Regno Angliæ.

Archiepiſcopus Eboracenſis hos habet Suffraganeos.

Dulenenſis.
Barleobenſis.

Archiepiſcopus Cantuarienſis hos habet Suffraganeos.

Londouienſis.
Roffenſis.
Ciceſtrenſis.
Exouienſis.
Vinconienſis.
Vellenſis.) vniti.
Marthonienſis.)
Garesbienenſis.
Vuigornienſis.
Herefordenſis.
Conuertenſis.) coniuncti.
Lichefeldenſis.)
Lincolinenſis.
Noruicenſis.
Helienſis.
Menenenſis.
Laudanenſis.
Bangorenſis.
De ſancta Aſaph, ſiue Aſſanen.

In Regno Hyberniæ, ſiue Islandiæ.

Archiepiſcopus Armachan. hos habet ſuffraganeos.

Dundelegalenſis.
Lugundunenſis.
Mirdenſis.
Conuarenſis.
Argadenſis.
Bachabonenſis.
Bathugurenſis.
Damligiriarenſis
Darcikienſis.
Cluanenſis.
Dondalerkglan.
Lumidinenſis.
Tubernenſis.
Cluenaria.
Drumorenſis.

Archiepiſcopus Dublanenſis hos habet ſuffraganeos.

Gledoralenſis. Fetruenſis.
Offorienſis. Leglinenſis.
Rildarenſis, uel Darendis.

Archiepiſcopus Caſſelenſis, hos habet ſuffraganeos.

Laonienſis, uel Linuricenſis.
Finabrenſis.

De Inſula Catai.

Dekerua. Imilicenſis.
Roſſenſis. Vatrafordenſis.
Liſinorenſis. Clonenſis.
Corkarenſis. Deroſaylichit.
Lumbricenſis.

Archiepiſcopus, Tuanienſis hos habet Suffraganeos.

Duacenſis. Demageo.
Guachdunenſis. Deroſcomon.
Decholam. Clonfertenſis.
Achadenſis. Alachdenſis.
Detelmunduach.
Elfinenſis.

In Regno Datiæ.

Archi-

Archiepiscopus Lundensis, Suetiæque primas hos habet suffraganeos.

Rostrildensis. Othomensis.
Sestleuicensis. Ripensis.
Rauellensis. Vuibergiensis.
Arusiensis. Burhlanensis.

In Regno Noruegiæ.

Archiepiscopus Nidrosiensis hos habet suffraganeos.

Bergensis.
Stauagiensis.
Hemetensis.
Asloensis.
Horcadensis.
Pharensis.
Sodrensis.
Greualadiensis.
Eaensis.
Scolarensis.
Olensis.
Grandensis.
Nellandensis.

In Regno Suetiæ.

Archiepiscopus Vpsalensis hos habet suffraganeos.

Scarensis. Lincopensis.
Stiruniensis. Aguriensis.
Aloensis. Vaxionensis.
Abdensis.

In Regno Scotiæ.

Archiepiscopus Sancti Andreæ hos habet Suffraganeos.

Glasquensis. Ergadiensis.
Candidæ casæ. Catanensis.
Abredonensis. Dumblanensis.
Brichinensis. Murenensis.
Rossensis. Dumkeldensis.
Glauidensis.

In Regno Sardiniæ.

Archiepiscopus Calarita. hos habet Suffraganeos.

Sulciensis, vel Sulcitan.
Dolensis, vel Doliensis.
Suellensis.

Turitanus Archiepiscopus hos habet Suffraganeos.

Sorrensis.
Plonaccensis.
Ampuriensis.
Gisardensis.
Castrensis.
Othanensis.
Rosan.

Archiepiscopus Arborensis hos habet Suffraganeos.

Vselensis.
Sanctum Iustum.
Terræ albæ.
Ciuitatẽsis est exemptus.
Galcellinensem.

In Vltramarinis partibus, & quæ tenentur ab infidelibus.

Patriarcha Hierosolymitanus hos habet Suffraganeos.

Ebronensis.
Lidensis
Ascalonensis, qui dicitur Bethleem.

Archiepiscopus Tyrensis hos habet Suffraganeos.

Aconensis.
Sidomensis.
Bericensis, vel Bencensis.
Pencensis, uel Paueadensis.

Archiepiscopus Cæsareæ hunc habet Suffraganeum.

Sabasten. qui alias dicitur Samaria.

Archiepiscopus Nazarenus hunc habet Suffraganeum.

Thiberiadiensis.

Patracensis Archiepiscopus nullum habet suffraganeum.

In Patriarchatus Antiochen. sunt CLIII. Ecclesiæ Cathedrales, ad instar illius verbi Euangelici, impletum est rete magnis piscibus CLIII. de quib. his tempori bus hos habet Archiepiscopos, qui inferius annotantur.

Suffraganei verò sunt isti.

Cabulensis. Laodicensis.
Anencendensis. Tripolitan.
Biblien. qui dicitur Gibiler.

Archiepiscopus Tarsen. nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Edesen. qui aliàs dicitur Rex Medorum, nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Apparien. hunc habet suffraganeum.

Valaniensis.

Archiepiscopus Tulupden. qui aliàs dicitur Eliosopolitan. nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Conzen. nullum habet suffraganeum.

Archiepiscopus Manustren. nullum habet suffraganeum.

Iuxta traditiones veterum & etiam quædam scripta, quæ auctoritatem habent non mediocrem apud Palestinos, & maximè Græcos: Ierosolymitana Ecclesia vsque ad tempora Diui Iustiniani Augusti Episcopum habuit nulla vel modica dignitatis prærogatiua gaudensem. Tempore verò prædicti principis, congregata est Synodus generalis apud Constantinopolim tempore Domini Vigilii Papæ, Elicii Constantinopolis, Apollinarii Alexandrini, Dom. Eustachii Antiochensis Patriarcharum super trib. capitulis, videlicet super scriptis Theodorici Thisil. Item super scriptis Theodorini Mopsuestæ, & epistola Hibæ ad Marim Persam. In qua Synodo post alias ecclesiæ Dei necessarias institutiones, quas pro tempore promulgandas decreuerat, sanctorum patrum, qui ad eam conuenerant, auctoritate prædicta Deo amabilem honorate ecclesiam, & eius Episcopo locum inter Patriarchas dare communi sanxit voluntate, reuerentiam exhibens Sanctæ Resurrectionis: & quoniam prædicta Dei ciuitas Ierusalem, & ciuitas quasi in limitibus Alexandrini, & Antiocheni Patriarcharum erat, nec haberent vnde illi vrbes ordinarent suffraganeos, nisi vtrique Patriarchæ aliquid detraheretur, visum est expediens ab utraque aliquid de corpore, vt eidem iuxta formam aliorum Patriarchatuum ordinarent subiectos. Subtraxerunt ergo Antiocensem, Cæsariensem & Supolitanen. Metropolis. Alexandrinum vero Raquibensem, qui est hodie Patracensis, vbi non est Archiepiscopus Metropolitanus. & quonam eũdem Patriarcham oportebat habere præter supradictos Metropolitanos familiares suffraganeos, subtraxerunt prædictis Metropolitanis quosdam Episcopos & quosdam de nouo creauerunt vsque ad XXV. quorum vrbium numerum, & nomina computatis prius Metropolitanis, & eorum suffraganeis ordo est talis.

In Palestina.

Prima sedes Cæsarea Manconia, quæ & Palestin. vocatur, quam reædificauit Herodes, sub hac sunt Episcopatus decem & octo.

Semantipadrida.
Yamas, id est, Arsur.
Nicopolis.
Sorucis.
Rasias, aliàs Rabos.
Regum Apogos.
Regum Serico.
Regum Homas.
Bemmemgadaron.
Adotus Regum.
Pamlias.i. Palmenum.
Aziotus typum.
Ephromason.
Estilion.
Tricomias.
Toxus, vel Trexus.
Scalcum.
Constantunaquis.

In

In Galilæa.

Sedes secunda Scitopolis, sed hodie ob venerationem Annunciationis Dominicæ, & Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis trãslata est sedes ad Nazareth.

Sub hac sunt Episcopatus IX. videlicet.

Capitelidos.	Miru.
Gedeum.	Pelon, uel Pilen.
Mulius.	Yppus.
Tretacomas.	Climangaulanus.
Comanas.	

In Arabia, & Syria.

Sedes tertia Vetera Arabiæ. Sub hac sunt Episcopatus XXXV.

Adrason.	Neiu.
Ierapolis.	Neupolis.
Phenustus.	Constandas.
Tricomias.	Saltum.
Exacconnas.	Comogonias.
Comastanis.	Comocoreatus.
Comonilutinos.	Conusueatis.
Contiferaconas.	Diasrerason.
Philodelphios.	Esuis.
Philopopoles.	Dionysias.
Pontaconicas.	Canofados.
Vocaneos.	Comiseraconas.

Suffraganeorum prima Ledda, quæ est hodie sanctus Georgius.

Ioppe, idest, Iaffe.

Assaon.	Meunas.
Neapolis.	Iericuntus.
Tyberiadis.	Legionum.
Capicolmo.	Maittonen.

Nazareth, ubi hodie est Archiescopus.
Tabor, ubi Transfiguratus est Christus.

Caraca, vel Petra.	Hadraga.
Helrenopolis.	Fram.

Monsina, ubi in pedemontis est Abbatia in vertice Episcopatus.

Hæc est ordinatio sub Apostolica sede Antiochiæ Catholicorum Metropolitanorum Archiepiscoporum, & Episcoporum.

Catholicus Yrampolis, quæ est Baldoch.
Catholicus, qui est perfidus.

Sedes prima secundæ ordinationis, sub hac sede sunt hij Episcopatus.

Porphireon.	Plomaidis.
Sidon.	Sarepta.
Biblium.	Berion.
Orchosia	Beritus.

Secunda sedes secundæ ordinationis Tharsus, sub hac sede sunt hij Episcopatus.

Sebastis.	Mallos.
Tina.	Thoricos.
Poderados.	

Sedes tertia Edessa, sub hac sunt hij Episcopatus.

Virromi.	Constantia.
Carron.	Matropolis.
Vachaon.	Cedmaron.
Intheria.	Querquensia.
Tapasaron.	Calimicos.

Sedes quarta Appamia, sub hac sunt hij Episcopatus.

Epiphania.	Larissa.
Riphania.	Valanea.
Archusa.	

Sedes quinta Terapolis, idest, Malbech, sub hac sunt hij Episcopatus.

Scuma.	Sunon.
Varnallis.	Neofemea.
Petri.	Errimon.
Balichi.	Europi.

Sedes sexta Rostra, idest, Buselech, sub hac sede sunt hij Episcopatus.

Cerason.	Philadelphia.
Auscadon.	Zotoyma.
Hetri.	Yem.
Parambo.	Dionysia.
Neylon.	Lorea.

In Armenia.

Sedes septima Anauersa, sub hac sunt hi Episcopatus.

Epiphania.	Rossos.
Alexandres.	Ymorpolis.
Camprisopolis	Flamas.

Castanelli. Eguas.
Siria.

Sedes octaua Seluisia, sub hac sede sunt hi Episcopatus.

Claudiopolis. Diocesaria.
Oropi. Dalixandos.
Senila. Kelenderis.
Anemori. Sicopolis.
Lamos. Antiochia parua.
Irmopolis. Nephelia.
Ristra. Yompi.
Philadelphia parua.
Germanico. Mobda.
Domeciopolis Zinoepolis.
Adrason. Miloi.
Neapolis.

In Syria.

Sedes nona Damascus, sub hac sede sunt Episcopatus innumerabiles.

Pamiponi. Laudacia.
Guuakonechora. Zabrudaldanabi.

Archiepiscopus Tornualentis, qui est primus totius Bulgariæ, & nullum habet Suffraganeum.
Archiepiscopus Velesbudien.

Archiepiscopus Prosexalmēsis hos habet Suffraganeos.

Scopien. Pizriensem.
Budinensis, vel Brusiberensis.
Luosiensem. Brunciberensem.

In Romania.

Ecclesia Constantinopolitana hos habet Suffraganeos.

Colubriensem. Naturensem.
Spigacensem. Dorkensem.
Pauadensem. Calcedonensem.

Archiepiscopus Irachliensis hos habet Suffraganeos.

Redeseonensis Peristaciensis
Galipolensis. Darnensem.
Curlotensem. Archadopolitan.
Missinensem.

Archiepiscopus Patracen. hos habet Suffraganeos.

Lapsacensem.

Dinensem de Sallana.

Archiepiscopus Squisicen. vltra brachium sancti Georgy hos habet Suffraganeos.

Troianum. Andrunicanum.
Iacorensem. Decandimonia.
Lupudiensem. De Epigonia.
Libariensem.

Archiepiscopus Verisien. hos habet Suffraganeos.

Rossionensem Aprensem.
Ripsalensem.

Madricensis Archiepiscopus, & Adrinopolitanus Archiepiscopus, nullos habet Suffraganeos.

Traianopolitan. Archiepiscopus vnum habet Suffraganeum.

Auiensem.

Malziacen. vnum habet Suffraganeum.

Maronensem.

Messipolitan. Archiepiscopus hunc habet Suffraganeum.

Xanociensem.

Philippensis Archiepiscopus hos habet Suffraganeos.

Cristopolitanum. Dragonensem.
Crisopolitanum.

Archiepiscopus Serress. nullum habet Suffraganeum.

Archiepiscopus Thessalonicen. hos habet Suffraganeos.

Citren. Veriensem.

Archiepiscopus Larissenus hos habet Suffraganeos.

Dinutrien. vel Dinutricen. Almurēsem.
Cardicensem. Nazarocensem.
Sidoniensem. Dinucensem.

Archiepiscopus Neopatensis hos habet Suffraganeos.

Lariaten. vel Lauacen.

Archi-

Archiepiscopus Thebanen. hos habet suffraganeos.

Zorocemensis. Castoriensis.

Archiepiscopus Athenienſ. hos habet suffraganeos.

Termopilensis. Daualiensis.
Salonensis. Nigropontensis.
Albelonensis. Reonensis.
Molgarensis. Eginnensis.

Archiepiscopus Corinthien. hunc habet suffraganeum.

Arguinensis.

Archiepiscopus Patracensis hos habet suffraganeos.

Coloniensis. Mothonensis.
Coronensis. Amiclensis.
Andreuillensis.

Archiepiscopus Corsienſ. non habet suffraganeum.
Archiepiscopus Duracensis non habet suffraganeum.

In Insula Creten.

Archiepiscopus Cretensis hos habet suffraganeos.

Kiroxensis. Archadiensis.
Gerapetrensis. Sicinensis.
Milopotaniensis. Ariensis.
Calamoniensis. Agiensis.
Rissaniensis.

Archiepiscopus Atridensis hos habet suffraganeos.

Casensis. Scopulensis.
Napronensis. Margaricensis.

Archiepiscopus Soltaniensis hos habet suffraganeos.

Helenensis. Sudensis.
Monouasiensis. Taurisiensis.
Marrochitaniensis.

Archiepiscopus Vosprenienſis hos habet suffraganeos.

Thepheliensis. Matrehen.
Cerson.

Archiepiscopus Collossen. qui dicitur Rhodon. non habet suffraganeum.

Archiepiscopus Cambalien. in dominio Tartarorum, non habet suffraganeum.

Tempore Pipini regis Francorum fuit composita hæc descriptio.

Ex parte Aegypti detinet Soldanus super maritimam senlonam, ubi fuit tempore Græcorum sedes Archiepisc.

Item detinet Gazarum, & Varonem, quæ fuerunt castra Templariorum, & fuit sedes Episcopalis tempore Græcorum. Versus Ierusalem detinet Sebasten, quæ fuit, & est sedes Episcopalis.

Item detinet Neapolim, quæ est una cum terra Sebasten. antiquitus Samaria dicebatur.

Item detinet grande Gericum, & Castrum planorum, & Castrum Falbarum, quæ fuerunt Castra nobilissima tẽplariorum, hæc omnia detinet cum pertinentiis suis.

Versus Arabiam, & in Arabia detinet Ebron quæ nunc sanctus Abraham nuncupatur, & est sedes Episcopalis.

Item Castrum nobilissimum, quod Caphila dicitur.

Item Patracen. Cumaten. & Archiepiscopalis sedes, quæ nunc Eracum vulgariter nuncupatur.

Item Castrum montis regalis & Sebe cum pluribus aliis Castris quorum nomina ignorantur; & hæc terra debet esse filiæ principis Pipini, & protenditur à Ierusalem per XVI. dietas.

Itẽ vallem de mossa, quæ est pars Idumeæ, & hæc est versus Damascum vbi sunt plura Castra & villæ, quorum nomina ignorãtur, & debent esse domicellę prędictæ.

Item versus Atton, & versus Nazareth castrum Saporiæ, quod fuit regis.

Item montem Tabor, & Castrum Burię, quę fuerunt Abbatis dicti montis.

Item ciuitatem Vaim, vbi olim fuit sedes Episcopalis.

Item Bethsaidam ciuitatẽ Petri & Andreæ.

Item castrum, quod bellum videre dicitur, quod fuit hospitalis Ierosolimitani.

Item in terra de Gor, vbi fuit Sodoma & Gomora, castrum quod Marescalcia dicitur, quod fuit dicti regis.

Item Iericho, quod fuit Abbatissæ sancti Lazari de Bethania, & distat ab hac parte Ieru-

Ierusalem per septem leucas.

Item supra mare Gallilææ ciuitatem Tyberiadis, quæ est sedes Episcopalis & protẽditur hæc terra per duas dietas, & amplius, & hæc omnia detinet cum pertinentiis suis.

Item versus Arabiam ex hac parte castrum quod dicitur Cauadesuet quod est Fluuius, qui iuxta Tyberiadim fluens Fluuio Iordanis iungitur. Dominus autem Tyberiadis est princeps Gallilææ.

Item Tyron & Accon versus montanam, Castrum Saphet quod fuit templariorũ.

Item Castrũ Nouum quod fuit domini Tyronis, quod esse debet filiæ dicti principis.

Item vadum Iacob quod est templariorũ.

Item Cæsaream Philippi, quod Bellinas vulgariter appellatur, & est Episcopalis sedes: & debet esse filiæ dicti Principis, & hæc terra protenditur per vnam dietã supra Tirum in Cauas maximas.

Item Episcopatum Symoden. Castrũ, quod Belfeth dicitur & Canam Belciassem, & protẽditur hæc terra per dietam & plus.

In Aphrica.

Qui coliguntur ex Concilijs Aphricanis.

Archiepiscupus Tingensis.
Septensis. Feffensis.
Bugiensis.
Cyrenensis, qui dicitur Bonandrensis.
Hipponensis.

Archiepiscopus Carthaginensis siue Tunisensis.

Tripolensis. Baianensis.
Capritanensis. Baiensis.
Basilitanensis. Sebastianensis.
Vsulensis. Estuagensis.
Martiriensis. Calamensis.
Constantin. hodie. Madaurensis.
Tagastensis. Seleniseliatensis.
Abriritanensis. Neopolitanẽsis.
Vticensis. Vsiparensis.
Verensis. Lacurariensis.
Adrumentinensis. Sunensis.
Masylitanensis. Aquisregni.
Fulsiculensis. Sitiphensis.
Horocellorum. Opoensis.
Aurensis. Abiritanensi.
Rusurensis. Icositanensis.
Pusquilensis. Vuilenitanensis.

Et est sciendum quòd in primitiua Ecclesia fuit assignatum & determinatum per dominum Papam, & de consilio fratrum ipsius, quomodo deberent venire ad Ecclesiam Romanã pro soluendo tributo domino Papæ. Et hoc de exemptis intelligitur, & aliarum Ecclesiarum Prælatis, vel per legitimos procuratores ipsarum Ecclesiarum, Monasteriorum, & locorũ aliorum religiosorum seu domorum, & de filiis; quæ tenent feudum à dicta Romana Ecclesia. Et ita describitur ad soluendum tributum.

Apuli, Italici, singulis annis quando curia est vltra montes: quando verò citra, singulis bienniis.

Gallici prouinciales, Cathalani singulis bienniis quando curia est vltra montes. quando verò curia est circa montes, singulis annis.

Theutonici, Vngari, Siculi, singulis bienniis.

Anglici, Hispani, singulis trienniis.

Vltramarini singulis quadrienniis.

Imperatores Christianorum.

Imperator Romanorum.
Imperator Constantinopolensis.

Reges Christianorum.

Rex Francorum. Rex Angliæ.
Rex Castellæ & Legionis.
Rex Ciciliæ. Rex Aragonum.
Rex Vngariæ. Rex Portugaliȩ.
Rex Maioricarum. Rex Nauarræ.
Rex Armeniæ. Rex Cypri.
Rex Scotorum. Rex Sardiniæ.
Rex Daciæ. Rex Noruueyæ.
Rex Trinacliæ. Rex Bohemiæ.
Rex Poloniæ.
Rex Suetorum, vel Suætiæ.

m

In Ibernia.

Catholicus Comachiæ.
Rex Colonienſis. Rex Minauiæ.
Menæ, Cathelinæ. Ibi hodie non ſunt reges, ſcilicet, tota Ibernia eſt ſub rege Angliæ.

Iſti ſunt faudatarij Eccleſiæ Romanæ.

Rex Siciliæ.
Rex Sardiniæ.
Rex Ieroſolimitan.
Rex Aragonum.
Rex Vngariæ.

Dominus Clemens Papa V. fecit fratrem Ioannem de monte Coruino ordinis minorum exiſtentem in dominio Tartarorum Archiepiſcopum Cambalienſis in partibus Orientis, & fecit conſecrari in curia nouem fratres eiuſdem ordinis in Epiſcopos, quos miſit ad partes illas Suffraganeos, & in auxilium ipſius Archiepiſcopi, & fuit ſibi miſſum Pallium de Curia, & ordinatum etiam quòd eſſet pro ſucceſſore propter loci diſtantiam.

Dominus Ioannes Papa XXII. fecit quendam de ordine Prædicatorum Archiepiſcopum. Soltamen. in partibus Aquilonis, & eodẽ modo miſit ſibi ſeptẽ fratres ipſius ordinis pro Suffraganeis, quos fecit conſecrari in Curia in Epiſcopos, & fuit ſibi miſſum pallium ſucceſſorum, vt ſupra.

Et eſt ſciendum, quòd hodie non ſunt plures Eccleſiæ Patriarchales, ſeu Epiſcopales, niſi de nouo crearentur per ſedem Apoſtolicam.

12 In Eccleſiis autem cathedralibus ſunt Canonici, quorum aliqui habent officia & dignitates. Archidiaconus, Archipresbyter, Præpoſitus, ſiue Decanus, Primicerius, & Theſaurarius.

13 Sunt ulterius Eccleſiæ collegiatæ, quæ & ipſæ habent Canonicos. Poſtea ſunt eccleſiæ Parochiales & per diœceſim, quarum aliquæ ſunt Archipresbyterales, Rectores quarum appellantur rurales Archipresbyteri.

14 Sunt etiam Monaſteria uirorum, Prioratus Præpoſituræ, ac aliæ dignitates conuentuales & præceptoriæ generales diuerſorum ordinum etiam militantium, ac alia Beneficia, quæ ſimplicia ſunt, & diuerſimodè nuncupantur, de quibus multis eſt mentio in regulis Cancellariæ.

DISTINCTIO. PRIMAE FINIS.

DE ELECTIONE EPISCOPORVM & dispositione omnium beneficiorum,

DISTINCTIO SECVNDA.

16 Romani Pontifices generaliter reseruant suæ ordinationi, dispositioni & prouisioni omnes Ecclesias Patriarchales, Archiepiscopales, Episcopales, nec non omnia Monasteria uirorum ualorem ducentorum florenorum auri secundum communem estimationem excedentia.

Quapropter Sum. Pont. Episcopos eligit, quamuis aliquibus regibus indultũ sit; ut habeãt in suis regnis denominationẽ.

17 Sed beneficia quæcunquæ conferuntur Tam à Põtifice, quam ab Episcopis; quia Papa est ordinarius ordinariorum.

18 Si uerò reperitur prouisum de eodem beneficio & à Pontifice & ab Episcopo, prẹfertur ille, qui possesionem adeptus est, si neuter posideat, præfertur prouisus a Papa. c. si a sede de præbend. in 6.

At si prouisio ordinarii habet horam prẹfertur prouisioni Papæ, ut per Rotam in cassiadoro decis. 20. de præbend.

19 Item reseruant Pontifices Canonicatus, & præbendas, & ecclesias, cẹteraque beneficia cum cura & sine cura, sæcularia & regularia quẹcunque & qualiacunque fuerint, etiam si ad illa personẹ consueuerint, seu debuerint per electionem, seu quemuis alium modum assummi apud Sedem Apostolicam quocunque modo uacantia, nec non per depositionem, uel priuationem, ac etiam per obitum Cardinalium, & officialium dictæ sedis, aut aliorum ad Curiam accedentium, uel ab ea recedentium peregrinationis, infirmatis, aut recreationis, seu alia quacunque causa, ad quæ uis loca, si moriatur in locis ultra duas dietas legales ab eadem Curia non remotis, dummodo eorum proprium domicilium nõ existat ibidem. c. ad regimen 14. de præbend. in communibus extrauagantibus.

Et hẹc constitutio, quẹ est Benedicti x I I. Semper renouatur in regulis cãcellariæ.

20 Item ex regulis Cancellariæ reseruãtur dispositioni Põtificis, omnes dignitates maiores post pontificales in cathedralibus et metropolitanis Ecclesiis ualorem decem florenorum auri communi æstimatione excedentes, principales in collegiatis, ac etiã prioratus, præposituras, ac alias dignitates ordinum quorumcunque, sed non militantium. Ac quæcunq; beneficia, quæ sui & dum Cardinalatus fungebatur honore existentes ac S. R. E. Viuentium, & qui erunt suo Tempore Cardinalium familiares continui commensales obtinent, & in posterum obtinebunt eorum familiaritate durante, ac in quibus, seu ad quæ ius eis competit, aut competierit, etiam ab ipsa familiaritate per obitum cardinalium uel alias decesserint: Ac declaratur, dignitates, quæ in cathedralibus etiam metropolitanis post pontificales non maiores existunt, & quæ ex Apostolicæ sedis indulgentia, uel ordinaria auctoritate, aut cõsuetudiue præscripta, uel aliàs quouis modo in collegiatis Ecclesiis principalem præeminentiam habere noscuntur sub reseruatione prædicta comprehendi debere.

21 Item reseruantur generaliter omnia beneficia ecclesiastica quorumcunque collectorum & unicorum in quacunque ciuitate uel diœc. qui suo tẹmpore eorum officia exercuerint. Subcollectorum fructuum & prouentuum Camaræ Apostolicæ debitorum, Illa uidelicet beneficia duntaxat, quæ durante eorum officio obtinerint, ac in quibus, seu ad quæ ius Tũc eis competierit.

Item reseruantur omnia & singula beneficia ecclesiastica quorumcunque Curialium, quos dum Curia Romana de loco

ad

ad locum transfertur eam sequendo decedere contigerit, & in quouis loco quantumcunque etiam a dicta curia remoto.

Item reseruantur generaliter dispositioni Papæ omnia beneficia cubiculariorum & cursorum suorum.

Item reseruantur generaliter dispositioni Papæ quæcunque Canonicatus & præbendæ, & dignitates, personatus & officia in principis Apostolorum & S.Ioannis Lateranen. ac beatæ Mariæ Maioris de vrbe ecclesiis: Nec non ad collationem, prouisionem & præsentationem. S.R.E. Cardinalium à Romana curia absentium ratione suorum Episcopatuũ Cardinalatus, ac ipsorum Cardinalium titulorum spectantia quandiu absentia sua durauerit Canonicatus & prębendę, dignitates, personatus administrationes,& officia,cæteraque beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura uacantia & in antea uacatura tam in eadem vrbe, quàm in ecclesiis,ciuitatibus & diœcesibus dictorum Episcopatuum consistentia, ac decernitur irritum etc.

22 Ac insuper ex eisdem regulis cancellariæ est reseruatio Pontifici omnium beneficiorum cum cura & sine cura, sæcularia & quorumuis ordinũ regulariæ qualitercunque qualificata, & ubilibet existentia in antea usque ad quinquẽnium a die constitutionis computãdum in singulis Ianuarii, Februarii, Aprilis, Maii, Iulii, Augusti, Octobris, & Nouembris mẽsibus, aliàs quam per resignationem extra Romanam curiam quomodolibet uacantia,ad collationem, prouisionem, præsentationem,electionem seu quamuis aliam dispositionem quorumcunq; collatorum, & collatricum, sæcularium & regularium non tamen S. R. E. Cardinalium, aut aliorum sub concordatis inter sedem Apostolicam & quoscunq; alios initis,& per eos,qui illa acceptare debuerunt,acceptatis & obseruatis.

Gratificatur tamen Episcopis, Archiepiscopis, & Patriarchis pro tempore residentibus,& quandiu apud eorum Ecclesias, seu in eorum diœcesi resederint duntaxat,ut facultatẽ habeant liberè disponẽdi,de quib. uis dignitatib.personatib. administrationib. officiis, canonicatib. & præbendis,ac aliis beneficiis ecclesiasticis cũ cura & sine cura, sæcularibus & quorumuis ordinum regularibus ad eorum collationem, prouisionem, præsentationem, electionem, seu quamuis aliã dispositionem (non tamen simplicem institutionem)pertinentibus, quæ inantea in singulis Februarii, Aprilis, Iunii, Augusti, Octobris, & Decembris mensibus uacare contigerit: dummodo aliàs dispositioni Apostolicæ generaliter, uel ex generali reseruatione Apostolica affecta non fuerint. At Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ prædicti intra tres menses a die publicationis constitutionis computandos se alternatiuam huiusmodi acceptare, uel recusare coram notario publico & testibus declarare tenetur, alioquin lapso trimestri alternatiua huiusmodi illis nullatenus suffragatur.

23 Est etiam reseruatio Rom. Pont. Si resignat beneficiũ in manibus suę Sanctitatis,& resignans obierit ex infirmitate infra 20. dies. Nam & si collatio nulla sit: resignatio est tamẽ ualidą, & solus Pont. de beneficio prouidet stante reseruatione: Vt declarat Lud. Rom. in cons. 342. & Lud. Gom. in regul. de infirm. resignant. quæst. xxxiii.

24 Et beneficia quæcunque sint dispositioni Apostolicæ reseruata per talem reseruationem sunt affecta, ita ꝙ illorum collatio nõ tenet, si per alium à Rom. Pont. fuerit facta extrauag. ad Romani. xiiii. de præbend. in communibus.

Propterea si beneficia aliqua sedi Apostolicæ reseruata conferuntur à sede,& contingat etiam de illis alicui etiam conferri ignoranti, & ex hac dimittat beneficia, quæ obtinet, & de illis etiam prouidetur, si certiores de reseruatione, & collatione Pontificis sine difficultate ea dimittunt, licitè reuertuntur ad sua priora beneficia collatione quibuscunque facta non obstante: Alioquin si fecerint difficultatem, sit ipsis interdicta facultas. c. si beneficia. 20. de præben. Sed istæ reser-

seruationes de uacantibus apud Sedem expirant mortuo Papa, uel si non prouidet de uacante ante mortem, & ordinarius confert utroque casu. c. si Apostolica.35. de præben.in 6.

25 Conferuntur etiam ab episcopis in casibus non reseruatis, sed beneficium collatum ab epo alicui, antequam dissentiat ille alteri conferri non potest. c.si tibi ab senti.17. de præbend. in 6.

26 Conferuntur etiam à capitulis mediante electione, de qua materia aliqua dici possunt. Vnde potestas interdum competit Episcopo & capitulo communiter, prout in c. postulastis, de conceß. præb. sed ad superiorem, nisi ut canonicus ius habeat conferendi. d.c.postulastis.

Sed mortuo episcopo, uel suspenso, capitulum conferre poterit, & econtra, suspenso capitulo, uel singulariter, omnes maiori excommunicatione innodati episcopus confert. c.unico, in princip.ne se de vacante. in 6.

Sed beneficia spectantia ad collationem Prælati non possunt conferri à capitulo sede vacante c.2. ne sede vacan. & iudicium habitum sede vacante contra ecclesiam non tenet. c.fin.eo.

Interdum solo Episcopo, sed cum consilio sui capituli, uel assensu, & hoc casu defuncto Episcopo suspenso, nisi sit in mora in petenda relaxatione suspensionis capitulum se non potest intromittere de eisdem, d.c.unico.§.cum uerò.

Vbi uerò de speciali consuetudine collatio ad aliquem pertinet cum cõsilio Episcopi sublato ipso de medio (cum tunc consilium non poßit peti) non est differenda collatio beneficii; ac idem si Episcopus egerit in remotis; quia in petendo, uel expectando eius consilio posset uacanti beneficio præiudicium imminere, d. c. vnico. §.vbi uerò.

Sed multis casibus capitulum confert sine Episcopo, imò consuetudine potest induci; ut electio canonicorum ad solum capitulum pertineat, c. cum ecclesia 31. de electio.

Quando autem Episcopus cõfert disiũctim & per sex menses conferre distulerit, ad capitulum collatio deuoluitur.

Et econuerso negligente capitulo deuoluitur ad Episcopum.c.2.§.cum verò, de cõcess.præb.

Sed tempus sex mensium non currit legitimè impeditis.c.quia diuersitatem, de cõcess. præb.

Item si electio non habet effectum ex diuersis causis electi, integrum tempus habetur à die dissensus, renunciationis, vel similis causæ, ac si vacatio noua esset. ca. si electio.26.de elect.in 6.

Item poterit obtineri dispensatio circa collationem factam post deuolutionem.ca. pen.de suppl.negl.

Sed si electio cassatur non vitio personæ electæ, sed modo electionis, idẽ electus potest iterum promoueri etiam in eadem ecclesia.cap.super eo.12.de electio. sed promotio impeditur, si forte simoniacæ prauitatis aliquid intercesisse cõstiterit, d. cap. super eo.§. nisi. & hoc verum, etiam si ignorante electo simonia commissa sit: quia si electio propter hoc contigerit reprobari, cum eo super prælatione non potest Episcopus dispensare. Quanuis circa eum, qui ignoranter recipit simplex beneficium per simoniacam prauitatem post liberam resignationem Episcopi dispensatio toleretur. ca. penult.§.quamuis, de elect.& simplex beneficium intelligitur præbenda, canonicatus; quia ignoranti dispensatio iuuat. c.ex insinuatione.26.de simonia.

Et in ista simonia si quatuor à capitulo constituti sint pro electione plebani, & amici illius, qui eligi sperabatur, vni, vel omnibus eligẽtium promiserint pecuniam, ignorante tamen eo, qui huiusmodi promißione interueniente fuit electus, eius electio tanquàm simoniaca prauitate præsumpta est reprobanda.ca.nobis fuit 13.de simonia.

Et illa verba, prauitate præsumpta, soluunt difficultatẽ, quare factum vnius noceat omnibus eligentibus, quia præsumitur omnes promißioni consensisse. Nam ex promißione facta vni tantum esset expressa prauitas, dum dicitur, ergo prauitate præsumpta, Pontifex intelligit omnes

nes

nes illos quatuor præsumptiuè promissioni consensisse,& est intellectus ample ctendus;quia post gloss.doctores in d.ca. nobis, dubitant, an promisio pecuniæ noceat, si electores etiam sine tali condi tione eundem essent electuri, & distinguunt, si promisio facta sit electori, vel etiam tertio ab ipso electo,quòd repella tur:si autem facta sit non electoribus,sed alii personæ,& nesciente electo;tunc talis promisio nihil noceat, stante hoc si non nocet electoribus scientia promissionis factæ tertio,multofortius non debet nocere, si nihil pœnitus sciuerint de promisione vni tantum.

DE INDIGNIS PROVISIS.

27 Sed qui scienter eligunt indignum, priuantur illa vice,& sequenti in elect.c. cu mana.de elect.

Ac similiter collatio beneficii, quæ facta fuit publico aleatori, ac vsurario,quamuis iudicanda sit irrita;non tamen antequàm reprobetur, secunda potest fieri, immo si fiat,non valet, & collator pro te meritate priuatur illa vice potestate con ferendi.cap.inter dilectos xi. de excess. prælat.

Ac collatio facta excommunicato non tenet,nec ille beneficium potest retinere, nisi misericorditer fuerit dispensatum. cap.proposuistis.7.de cler.excomm.ministrante, etiam quòd sit occultus, vt in Rota Casiod. dec. 1. de præb. Ac etiam suspensus a diuinis non potest eligi; nec eidem beneficium conferri. c. cum dilectus.§.quia nobis,de consuetud. gloss. in l.cum bona,in verbo,suspensi, de æta.& qualita.

Non tamē obstat excommunicatio, si prius fuit absolutus tempore collationis.c.pro posuistis.7.ead.

Et qui scienter contulerunt excommunica tis,debent suspendi à collatione beneficiorum,donec veniam consequantur, d. cap.7.§.illi verò, de clerico excommuni cat. etiam quòd sit legatus minori excōmunicatione, nam scienter electus, electio est irritanda.c.fi.§.si tamen, de cleri. excomm.

Sed quanuis consentiatur in indignum, si non sequatur electio,non sunt potestate eligendi priuati.cap. perpetuo. de elect. in 6.

28 Ac electio facta non vocatis vocandis infirmanda erit, nisi ii contempti propter bonum pacis curauerint consentire,cap. quod sicut 28.eod.tit. quàmuis si electio est facta à minori parte capituli: quia ab initio nō ualebat,per subsequentem consensum non poterat esse rata.ca. auditis.29.eod.de electio.& non sufficit electionem fieri à maiori parte, nisi etiam sit sanior. cap. ecclesia. eodem de electio.

Vt autem electio sit legitima, omnes, qui fuerint in prouincia, conuocandi sunt; & quæ maiori,& saniori parti placuerit, obseruabuntur.cap.coram dilectis, eod. quia si in electione vnus solus contemnitur,electio non valet,cum plus obest cōtemptus vnius,quàm multorum contradictio in præsenti,cap.bonæ,2. 36. eod.

29 At in electionis negotio procurator nō constituitur regulariter,nisi sit absens eo loco,de quo debeat conuocari,iustoque impedimento detento venire non possit.cap.quia propter.§.illud.de elect.

Impeditus autem accedere potest vni, vel pluribus de capitulo votum suum demandari. cap. quia propter, de electio. in fine,& cap. penult. in princip.eodem in 6.

Et quis effectus sit ex hac demandatione, habetur per totum d.cap. penult. nam si pluribus insolidum demādatum est, melior est conditio occupantis:si ambo cōcurrunt;ille,quem capitulum elegerit.Si non insolidum,ipsorum aliquis non debet admitti,& sibi imputet,qui sic eos cō stituit indiscretè.

Si autem vni,ille non potest eligere vnum nomine proprio, alium procuratorio, nisi mandatum acceperit de certa persona eligenda.

30 Sed iste absens,quàmuis nullus de capitulo velit esse procurator; non tamen potuit per literas uotum suum exprimere, quod non est ante scrutinium, sed in ipso

so se scrutinio secretè, & sigillatim tantũ modo exprimendum.

31 Vlterius excommunicati minori excommunicatione possunt eligere, cap. illa quotidiana, de elect. & cap. fin. de cler. excomm.

Idem in suspenso à canone cap. fin. de cler. excomm. Secus si suspensus sit per iudicis sententiam. ca. cum inter, de electio. in fin.

32 Quando autem eliguntur duo, si cassatur electio facta à maiori parte, illa facta à minori parte effectum habebit, ca. congregationis, eo. de elect.

33 Ille autem, qui excipit contra electionem, cum sit electi inimicus manifestus, & contra eum testimonium dixerit, non admittitur. cap. meminimus. 13. de accusationib.

34 Sed quisquis electioni de se factæ per sæcularis potestatis abusum consentire præsumpserit, electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec ad aliã dignitatem erit eligendus sine dispensatione. c. quisquis. 43. de elect.

Qui verò præsumpserint celebrare prætextu huiusmodi electionis irritæ, ab officiis, & beneficiis penitus suspendatur per triennium; in quo triennio potestate alios eligendi priuati sint, d. c. 43. si quis verò.

35 Et quia electio debet fieri vno contextu, si aliquando protracta sit post publicationem cõsensuum, & collationis tractatum ex ipsius duntaxat inordinato processu cassatur. cap. cum post 46. eod. titul.

Ac similiter collatio in communi fieri debet publicato scrutinio, quę si omittitur, electio non valet. cap. cumana 50. & cap. In genesi, de electio. Circa quam electionem quanuis capellani duobus electionibus interfuerint; si non constat eis ius eligendi competere, vel ex consuetudine iam præscripta, non possunt electioni interuenire d. cap. Cumana. §. nam etsi.

Vltimò publicato scrutinio electores nequeunt variare, cum sit facienda collatio, & electio celebrãda, ad quod si oporteurit, per superiorem compellantur. ca. publicato. 58. de elect.

In electionibus verò perpetuò prohibetur vsus sortis. cap. fin. de sortileg. & in quantum diuus Matthias Apostolus sorte electus fuit, hoc licuit, antequàm accepissent Apostoli Spiritumsanctum, sed post effusionem spiritussancti sorte non usi sunt, vt attestatur Beda in Actib. Apostolorum. c. 1. in gl. vlt.

36 Si contradicens electo cessauit a cõtradictione pecunia accepta, simoniacus est. c. Matthæus, de simonia.

37 Sed non imputatur electo, si pecunia datur ipso inuito. cap. sicut tuis. 33. de simonia.

Nam & qui purè, & sine pacto offert rogãs, vt in canonicum admittatur, & bona sua retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici purè consentiant, non est simonia. c. tua nos, de simonia.

38 Quando autem opponitur electo, quid faciendum sit, habetur in cap. 1. de elect. in 6. & in cap. 4. 8. xi. & 19. eodem magistraliter.

39 Sed qui opponit, non potest pœnitere. Ratio est; quia punitur, ac si non probasset. c. ab eo. 31. de elect. in 6.

40 Et duobus contẽdentibus super electione, etiam quòd vnus moriatur, vel renũciet, aut non prosequatur, non tamen potest fieri secunda electio. ca. 1. ut lite penden. in 6.

41 Vltimò collatio ualet facta à collatore quolibet, præterquàm in legato, & si de primo beneficio, quod obtinet, non faciat mentionem, clemen. 2. de officio ordinarii.

DE POENA EORVM, QVI EXprimunt maiorem valorem, vt obtineant beneficium cum pensione.

42 ALIQVI volentes pensionem maiorem, quàm fructus patiantur, exprimunt valorem beneficii esse tantæ quantitatis, vt obtineant desideratam pẽsionem: sed si fraus ista detegitur, ille, qui exprimit falsò hunc valorẽ, debet priuari pensione: quia iurat non inesse fraudem, vel labem simoniæ, & periurus priuãdus est omni-

omnibus beneficiis, Io.de Sylu. tract. de benef.par.3.q.2.num.23.Staph.tracta.de gratiis,& expect.rub. de uariis modis uacationum,nu.121.Io.de Syl.tract. de iuramento,par.4.q.7.

Ille autem, qui consentit dictæ pensioni, si scit verum ualorem, debet priuari beneficio, quia consentit pensioni indebitæ, vt beneficium obtineret, ac aliàs puniri debet.c.6.de pact.

DE RENVNCIATIONE.

43 Conferuntur etiam beneficia, quando vacant ex renunciatione, sed admonentur vniuersi; ne sine assensu Episcopi audeant ecclesias dimittere.c.4. de renunc. & qui petit, & obtinuit cedendi licẽtiam ad cedendum cõpellitur, c.12. de renunc.

Sed qui renunciat spe ingrediẽdi monasterium, & animo mutato uult ad ecclesiã redire, non admittitur, c.3.de renunc.

Beneficium verò illius, qui religionẽ ingreditur, intra annum probationis non est alicui cõferendum, sed interim debet deseruiri per alium asignata congrua portione; sed si consentit, aut in ingressu absolutè voluerit uitam mutare, nec professionem expressam fecerit, seu scienter receperit habitum professorum, tũc potest de beneficio prouideri.c.beneficium, de regul.in 6.

DE RECIPROCIS RESIGNATIONIBVS PRESBYTERORVM.

44 Clemens vii. correxit constitutionem Alex.iii.in c.ex transmissa, de filiis presbyterorum, qua concedebatur, filium sacerdotis posse succedere in patris ecclesia, si media persona intercesit, & prohibuit obseruatam cautelam, qua pater sacerdos resignabat, puta, Titio; & ille Titius postea etiam possesione non habita resignabat in fauorem dicti filii sacerdotis. Dat. Romæ anno Domini 1523. nonis Ianuarii.

Et post dictam constitutionem iterum inuẽta fuerat alia cautela. Nam duo presbyteri, puta, A.& B. habentes filios A. resignabat in fauorem filii B.& idem B. resignabat in fauorem filii A. quæ sunt reciprocę resignationes; & sic euitatur dicta constitutione Clementis. vii.

At cõcilium Tridentinum in sesione.xxv. de reform.c.xv. disponit has reciprocas resignationes censeri factas in fraudem.

DE PERMVTATIONE BENEFICIORVM.

Qui propria auctoritate permutant sua beneficia, ea perdunt.c.cum olim.de rerum permuta. Sed simplicitate uenia tribuitur ei, qui non ex malitia suo beneficio renunciauit, decepto ab alio, qui promiserat permutare, vt consequatur suum beneficium. c.penul.eod.titulo. Item si concederetur expectatiua ipsa non noceret permutantibus. c.unico, de rerum permut. in vi. Et collatio de beneficio permutato alteri facto quàm permutanti non ualet, clem. unica.de rerum permut. Et hæc uera sunt, etiam quòd expectatiua sit motu proprio, ut per rotam in Casiadoro decis. unica, de rerum permutatione.

Sed qui permutat beneficiũ magni valoris pro paruo, permutatio est suspecta de simonia in tantũ, quòd ordinarius nõ debet admittere testes super ipsa pmutatione propter periculũ periurii, nisi essent testes, de quorũ periurio non timeretur. c.quia verisimile, de presumptionibus.

DE REQVISITIS IN OBTINENDIS beneficiis parochialibus.

46 Collationes de parochialibus ecclesiis iis, qui non attingerint. xxv. annum uiribus omnino carent.

Is etiam, qui ad huiusmodi regimen assumetur, ut gregis sibi crediti diligentius curã gerere posit in parochiali ecclesia, cuius Rector existit, residere personaliter teneatur, & intra annum à sibi commisi regiminis tempore numerandũ, se faciet ad sacerdotiũ promoueri. Quod si infra idem tempus promotus non fuerit, ecclesia sibi commissa nulla etiã pręmissa

N moni-

monitione erit priuatus canonis dispositione. Super residentia verò poterit ordinarius gratiam dispẽsationis ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposcit. c. licet canon, de elect. in 6.

DE CAVSIS NON PROMOVENDI.

Illud aũt, quod dictum est de promotione intra annum, procedit, ut nõ sit vacatio, nisi ex toto fuerit ipse annus elapsus, nec alteri antea conferri poterit, nec annus ille non currit iustè impedito. At facta ꝑ priuatione ecclesiæ eidem conferri non potest. Collator verò, qui nõ crederet illum, cui contulit, non promouendum fore, præter diuinam, quam exinde incurrit offensam, ad seruandam indemnem eandem ecclesiam obligatur. c. commissa. de elect. in 6.

Possunt tamen epi, & eorum superiores, dispensare vsque ad septennium literarum studio insistentes, ut promoueri minimè teneantur, nisi ad subdiaconatus ordinẽ duntaxat, ad quem infra prædictum annum recipiendum adstringuntur. c. cum ex eo, eod. in 6. & plures limitationes habentur in pract. benefic. Petri Rebuff. 2. par. tit. de non promotis, nu. 21.

DE CAVSIS NON RESIDENDI.

47 Iusta est causa non residendi, si obsequiũ exhibetur Ro. Pont. aut proprio episcopo. c. decætero, & c. cum dilect. de cleric. non residen.

Item si iura, & negotia propriæ ecclesiæ fideliter prosequitur, c. ex parte tua, eo. ti.

Itẽ studiorũ cã. c. tuæ fraternitatis, eod. titu.

Item quando iusto impedimento detinetur c. inter quatuor, & c. fi. eo. tit.

Nam clericus ex ægritudine nõ impeditur percipere fructus sui beneficii. c. 1. de clerico ægrotante.

Et studenti in sacra pagina integrè prouentus ecclesiastici ministrantur, sed nõ quotidianas distributiones hẽbit, c. 32. de ꝑb.

Et presbyter accedens ad sedem Apostolicam, si ei aliquid subtractum est, debet restitui, quia debet esse sub protectione Põtificis, c. unico, de cleri. peregrinantibus.

Item accedens ad sedem pro instruendo negotio electionis recipit fructus beneficii c. cum non deceat, de elect. in 6.

DE VICARIIS ADIVNCTIS.

Presbyter, qui Vicariã ecclesiæ obtinuit, si beneficium curatum postea sit adeptus, Vicaria priuabitur. c. 1. de offi. Vicarii.

Item quia Vicarii tenentur personis, & ecclesiis deseruire, alienũ est ab ordine iuris, vt Vicariam quis habeat præter unã. c. 2. eo. tit.

Perpetuus ẽt Vicarius nõ põt remoueri ab illo, qui in personatũ illius substituitur, vel minuere assignatam portionem, nisi aliquid committat, propter quod per iudicem Vicaria priuetur. c. 3. eo.

Sed Vicarius non põt substituere alium Vicarium, cum illud satis sit absonum, & absurdum. cap. 4. eo.

Imò Vicarii cõpellũtur ab ordinariis in ecclesiis, in quib. Vicariam obtinent, residere, & se in presbyteros (vt eorũ cura exigit) faciant promoueri per subtractionẽ prouentuum, vel ipsarum Vicariarum. c. fi. eo. de offi. Vicarii.

At si Vicarii ecclesiarum falsò sibi assumũt personatum in eodẽ Epatu, ad officii sui executionẽ nõ admittãtur. c. 6. de exc. pl.

DE DANDO COADIVTORE EX CAVSA.

48 Vna est cã, quando Episcopus propter infirmitatem nõ põt pastorale officium exercere; quia nõ cogitur cedere Epatui, ne afflicto afflictio sit addẽda, imo potius ipsius miseriæ miserandum, & tã epo, q̃ ecclesiæ prouidendo associandus est adiutor, per quẽ tam epo, q̃ populo utiliter consulatur. c. pen. de clerico ægrotante.

Imo eps, si senex sit, & insufficiens, nõ faciliter obtinet licẽtiam cedendi epatui, maximè quãdo inest vigor deuotionis, qa tutius est ecclesiã gubernari sub noĩe boni epi, quàm alteri personæ incognitę cõmittere ecclesiã gubernãdã. c. 1. de renũ.

Sed ẽt eps põt assumere coadiutorẽ de consensu capituli, & si sit demens, capitulum constituet. & si nollet assumere, notitia datur sedi tam hoc casu, quàm dementiæ, summo Pont. & coadiutor accipiat moderatos sũptus alienatione prohibita.

hibita.c.vnico,de clerico ægrotãte, in 6.
Quando autem sine mortis periculo nõ potest morari in ecclesia,habet licẽtiam cedendæ.c.9.de renun.
Ac similiter licẽtiam obtinet in aliis sex casibus,de quibus.c.10.eod.
Sed etiam post cessionem potest reassumi, & aliquando non,de quo amplè in c.11. eo.de renun.
Similiter si Archidiaconus amisit officium linguæ morbo paralitico datur ipsi coadiutor.c.fi.de clerico ægrotante.
Vlterius si rector ecclesiæ est leprosus; quia sine scandalo seruire non potest,sanis datur coadiutor, qui curam animarum habeat. Leprosus autem de fructib. certam portionem recipiat ad sui sustentionẽ. c.3.& seq.de clerico ægrotante.

DE VNIONIBVS.

49 Fit vnio multis casib. de qua vnione per Petrum Rebuffum in practica beneficiorum,prima parte,de vnionib.nu.38.
Sed addi possunt aliqua de vnionib. nam solo episcopo conceditur hæc facultas,vnde si prior monasterium subiecerit monasterio etiam assensu, vel confirmatione Metropolitani,nihil agit.c. sicut vnire, de excess.prælat.
Et talis unio põt fieri ab episcopo suo cõsentiẽte capitulo, ẽt quòd rector ecclesiæ vocatus, vel si vacabat, defensor datus non sit,cle.2.de reb.eccl.alie. quòd si vniatur mensæ Episcopi,vel capituli, erit irritũ, & inane,cl.fi.de reb.eccl.non alien.
Item ecclesiæ parochiales non vniantur ecclesiæ cathedrali, etiam si episcopus habeat ius patronatus in eis c.tua nobis,de iis,quæ fiunt a præl.
Et idem si est collegiata eccl. ut per Petr. de Perus.tract.de unionib.5.ca.q.3.princ.
Sed secuta unione statim priuilegia unitæ ecclesiæ accedunt ad illam, cui est vnita. c.& temporis.16.q.1.
Quando aũt ecclesia, puta diœcesis Vincentiæ vnitur ecclesiæ diœcesis Paduanæ,ex hac vnione episcopo Vincentiæ præiudicium non fit.c.2.de relig.domib.
Dissoluitur autem unio cessante causa,propter quam facta est;& probatur hęc regula in c.post translationem,de renun.& c. 1.de reg.iur.in antiqu.
Et qui cupit alia scire de vnionib. uideat dictum tractatum Petri de Perusio.

DE ERIGENDA NOVA PAROCHIA.

50 Quando parochialis ecclesia tantum distat a villa, vt tempore hiemali cum pluuiæ inundant, non possint parochiani sine magna difficultate ipsam adire,& congruo tempore ecclesiasticis officiis interesse;& dicta ecclesia ita reditib. abundat, quòd præter illius villæ prouentus minister illius cõuenienter valeat sustentationem habere,ecclesia ibi ædificatur,& instituitur sacerdos sublato appellationis obstaculo ad prǽsentationem maioris ecclesiæ cum canonico fundatoris assensu ad sustẽtationem suam eiusdem villæ obuentiones ecclesiasticos percepturus, ita tamen, vt competens honor ecclesiæ matrici seruetur. Quod quidem fieri posse videtur,cum d.uillæ 20. acras terræ frugiferæ uelit ad usus sacerdotis conferre.Si uerò rector matricis præsentare distulerit,uel opus illud uoluerit impedire, eṗs opus ad perfectionem deducit, & uirum bonum appellatione cessante instituere nõ omittit.c.ad audientiã, de eccl.ædifi.
51 Sed si tot leprosi sub cõi uita congregati fuerint, quòd ecclesiam cum cymiterio sibi constituere ualeant, & gaudere proprio presbytero,sine contradictione aliqua admittatur habere.c.2.de eccl.ædifi.
Et episcopus non obstante iuramẽto de nõ alienandis propter indigentiam potest nouam ecclesiam ędificare.c.fi.de eccles. ædific.
52 Sed aliquãdo occurrit ecclesiã ædificari in præiudicium baptismalis,& denunciatur,ne ædificetur,& non desistitur. Vnde mandatur destrui ecclesia ædificata post denũciationẽ noui operis, siue iure, siue iniuria, quia sicut leges sacros canones non dedignantur imitari, ita & sacris canonibus principum constitutiones adiuuantur.c.1.de noui oper.nunc.& hoc ex-

pensis ædificantis.c.2.in prin. eo. tit.Nec procedi potest ad ædificationem ét sub cautione demoliendi,c.3.eo.

53 Et volens ędificare tenętur expectare denunciantem per tres menses c. fi. eo.

54 Quando aũt legitimè ędificatur ecclesia & cõsecratur,in dedicatione eṗs nõ excedat indulgentiam anni in ipsa dedicatione,& in anniuersario dedicationis 40. dies c.cum exactè 14.de pœnit. quia Ro. Pont.quanuis habeat plenitudinem potestatis,vtitur hac moderatione.

55 Prælatus cum maiori parte capituli contradicente minori potest statuere de expendendo in reparatione fabricę.c.fi. de iis quæ fiunt a maio.par.cap.

DE IVRE PATRONATVS.

56 Acquiritur ius patronatus fundatione, uel dotatione. c.filiis.16.q.7. & successione,nam dicitur in c.1.de iure patr. nobis uisum est,quòd ecclesia inter hæredes patroni diuidi non debet, sed circa successionem iuris patronatus notandũ est, plures hęredes relictos ab vno patrono vocem vnius tantum habere in pręsentatione rectoris,cle.2.de iure patr.

Vnde si forte uota patronorũ in plures partes se in præsentando diuiserint, ille instituendus est,qui maiorib.iuuatur meritis, & plurium approbatur consensu.ca.3.de iure patr.

58 Quòd si ob discordiam patronorum nõ posit de sacerdote prouideri,si aliter fieri nõ posit, pręcipere debet Eṗs; ne ibi missarum solénia celebrentur,donec patroni ad concordiam redeant,c.1. de iure patr. & si hoc sine scandalo esse nequiuerit, aut post quatuor menses; eṗs ordinet ecclesiam,sicut melius secundum Deum iudicauerit ordinandam,d.c.3.in fi. de iure patr.& c.cum propter,eo.tit.

Quòd si necessarium, aut expediens esse duxerit, poterit ét interim ecclesiam commendare alicui,ita tamen, quòd si parochialis sit,nemini commendetur, qui nõ sit in sacerdotio constitutus.Nec talis cõmenda duret ultra semestris tẽporis spacium,& unica fieri poterit tantũ in unius persona.c.nemo deinceps, de elect.in 6.

Sed erit ét facultas eṗo ponere œconomos appellatione remota, qui fructus percipere debeant in ecclesiarum utilitatem erogandos,aut his, qui quandoque instituẽter,fideliter reseruãdos.c.4.de offi.or.

59 Vt autem facilius prouideatur ecclesiis, visum fuit, patronos ipsos inter se posse liberè conuenire de rectore ab eis alterius vicibus præsentando.

Ac ét ex eadem cã permittitur, ut plures ad vacantem ecclesiam præsentare ualeãt, ita vt vnus ex eis eligi posit per eṗm, & admitti,cle.2.in 2.resp.de iure patr.

Fundatores ecclesiarum ordinandos in eis offerant episcopo, qui si spretis eisdẽ fundatorib.rectores ibidem pręsumpserit ordinare,erit irrita ordinatio.cap.decernimus,& duob.seq.16.q.7. *Ex Concilio Toleto 4. & Roma. 2. & Gre. pp.*

60 Episcoporum prouidẽtia ecclesię honorentur a fundatorib. & cohæredib. si aũt contradixerint,in episcopi potestate maneat,vtrum eas cõsistere permittat,an reliquias inde auferre uelit.ca.consideran- dum 16.q.7.nam ét auferuntur reliquiæ, si plures hæredes contendant de ecclesia, donec cõi consensu, & consilio episcopi statuant ibi presbyterum, & vnde viuat. c.si plures 16.q.7. *Idem* *Ex Cõcilio Tributiensi*

61 Vlterius interdum accidit,vt qui patronus non est,si tamẽ præsentat,ea rata habenda est, ut cum ordinarius ad eius præsentationem clericum instituit, qui & iuris patronatus erat possessor,& patronus credebatur,nam si postea alius ius patronatus in iudicio euicerit, institutus propter hoc non debet ab ecclesia remoueri,cũ ex hoc ei, qui euicit, de iure, quod debet habere,nullum in posterum præiudiciũ generetur.Si uerò posidebat, sed tantum credebatur esse patronus, ille institutus poterit ab eadem ecclesia remoueri, capitulo consultationibus, de iure patron.

62 Est & alia pœna contra laicos,nã si laici ausu temerario propria auctoritate ab institutionẽ processerint,tã ipsi anathemate feriẽdi sũt,quã ét clerici perperã ĩstituti cõione sunt priuãdi,q si adhuc perstiterint,à ministerio ecclesiastico, & ordine

deponendi

deponendi sunt c.præterea, de iure pat.

63 Vlterius patronus, quàmuis clericus sit, & idoneus, & quibuscunque studiis iuuetur, nō tamē potest seipsum præsentare, c.per nostras, aliàs per tuas, de iure patr.

64 Et similiter patronus ante vacationem non potest facere promissionem de præsentando in ecclesia, in qua obtinet ius patronatus, & si fecerit, decernit irritū, & inane. c.fi. de concessione præbendæ.

65 Et si laici clericis, uel collegiis de cōcessionibus, vel donationibus instrumenta confecerint per hæc, vel similia uerba, concessi, uel dedi ecclesiam, & præsenti carta firmaui, si consensus Episcopi non accessit, nihil agi videtur. cap.quod autem, in fine, de iure patronatus. Nam in

66 tantum consensus Episcopi requiritur, ut si patronus successiuè præsentet duos idoneos, & episcopus instituat secundū, qui possessionem corporalem tenuerit, dubium non est, quin isto casu melior sit conditio possidentis, quoniā antequàm præsentatio per episcopum approbetur, ratum non est, quod à patrono fuerit inchoatum, d.c.quod aūt, in prin. Sed si collegiū, vel ecclesiastica persona præsentationē haberet, qui prior est tēpore, iure potior esse videtur. c.cū autē, de iure pat.

67 Verumtamen constitutus est, ut Episcopus, qui præsentatum primo loco idoneum à laico malitiosè recusauit admittere, compellatur ad prouidendum eidē de competenti beneficio, quatenus puniatur in eo, in quo ipsum non est dubiū deliquisse. cap. pastoralis, de iure patr.

68 Quando autem Episcopus consentiēte patrono viris religiosis ecclesiam aliquā cōcedēdo his verbis vtitur, concedimus vobis, trāsfertur ius patronatus, & quod Episcopus temporaliter obtinet in eadē præter cathedraticum, sed consensus sui capituli requiritur, c.pastoralis, de dona. & c.pastoralis, de iis, quæ fiunt a præl.

69 Sed eo casu, quo capitulum habet ius patronatus, si concessissent ecclesiam, puta A. clerico, ac postea L. clericum in eadē ecclesia præsentauerint, quia ex vi iuris patronatus non cōcesso, sed præsentatio pertineat ad patronū. Prꝑsentādus debet institui, vt pote potior, si ei aliquid canonicum non obsistat. c.fi. de iure patr.

Præsētatio aūt faciēda est de cōsensu maioris, & sanioris partis, nisi probetur & approbata consuetudine consensum nō requiri. c.ea nascitur, quæ fiunt a præl.

70 Sunt præterea in iure patronatus aliqua singularia, nam & si capitulum sede vacāte beneficia, quæ ad collationem Episcopi pertinent, conferre non possit, præsentatos tamen à patrono potest admittere, si idonei sint, & eos instituere in beneficiis, ad quæ fuerint præsentati. c.1. de institutionibus, in 6.

71 Et si is, ad quem Rectoris præsentatio in aliqua parochiali ecclesia pertinet, quēpiam nō constitutum in sacris præsentet ad eam, ipsum decernitur admittendum, dummodo aliàs sit idoneus, & infra tempus à iure statutū ad ordines, quos ipsius ecclesiæ cura requirit, valeat promoueri. c.2. de institutio. in 6.

72 Vlterius, si patronus laicus, qui habet ad præsentādū quadrimestre dūtaxat trāstulerit ius suū præsentandi ecclesiæ, vel monasterio, eo casu tempus erit præsentādi semestre, quia quātū ad pręsentationem pertinet, nō ut patronus laicus, sed ut patronus ecclesiasticus debet reputari. cap. vnico. §.fi. de iure patr. in 6.

Itē si laicus ius patronatus ecclesiæ sibi competēs eidē ecclesiæ, uel alteri ecclesiæ, seu loco religioso duxerit cōferēdum, huiusmodi collatio, quāuis absque assensu Episcopi factæ fuerit efficax est conferenda, sine tamen aliquo præiudicio Episcopi, qui assensum non præbuit. d.c.unico. in prin. de iure patr. in 6.

73 Ex quo tex. Doctores uolunt; quòd si episcopus acquirit ius patronatus ecclesiæ, ipsam ecclesiam esse liberā à iure patronatus, quæ opinio uera est.

74 Sed notabiliter pōt dubitari, quòd hęc opinio uera sit, & procedat solum stātib. terminis iuris cōis, quo ordinarius habet collationem oīum beneficiorū; sed stāte reseruatione, quā summi Pont. faciūt, uel sex mensium, uel octo, uidetur dicēdum, quòd dicta opinio nō sit uera in mensib. reseruatis Pont. nā ea potissimū est ratio

doctorum; quia Episcopus non potest presentare, & instituere, sed ista ratio cessat in istis mensibus reseruatis, quia Episcopus potest in illis præsentare, & Pontif. institutionem faciet, & consequenter non in totum erit extinctum ius patronatus, quando episcopus acquirit ius patronatus ecclesiæ.

Et hæc, quæ dicta sunt in episcopo, procedunt etiam in inferioribus collationib. vt in mensibus reseruatis, vel Pont. vel Episcopo, posint exercere ius patronatus, & sic præsentare si habet ius patronatus de aliquib. ecclesiis acquisitum quacunque ratione ex testamento, & hoc ultra institutionem prius competentem.

DISTINCTIO. II. FINIS.

DE DECIMIS.

DISTINCTIO TERTIA.

Dion. Episc. 75 DECIMAE debentur iis, qui baptizarũt, ac quemadmodum præcepto diuino debebantur Leuitis, ita debentur sacerdotibus nouæ legis, quia Leuitis dabantur pro ministerio, in quo seruiebant in tabernaculo, & nos (dicit Dionysius) seruimus domino in tabernaculo offerendo preces, & sacrificia. capitulo unico 13. quæst. 1.

Gre. pp. 76 Decimæ à laicis non posideantur, nam siue ab Episcopis, vel Regibus eas acceperint, nisi ecclesiæ reddiderint, crimen sacrilegii, & æternæ damnationis periculum incurrunt: oportet autem episcopos decimas, & primitias, quas sancitum est sacerdotum esse, ab omni populo accipere, quas percipiente domino fideles offerunt cap. decimas, 1. 16. qõ. 7. & ex fructibus decimæ nec census, nec tributa pœnitus deduci poterunt. cap. cum non sit, de decimis, & ideo de omnibus, quæ proueniũt ad homines, decima solui debet. c. non est in potestate, de decimis.

Et non solum Christiani tenentur, sed etiã Iudæi, si terras posident, ca. de terris, de decimis. Nec aliquod priuilegium etiã Imperatoris poterit aliquem eximere à solutione decimæ, quæ diuina institutione debetur. cap. tua. 25. de decimis. Ac nec etiam laycus potest ab Ecclesiastica potestate decimam recipere, & ad hæredes transmittere. cap. ad hæc, & cap. prohibemus, de decimis. Quæ dispositio est in Concilio Lateranensi sub Alexan. III. celebrato anno Domini M.C.LXXIX. vt attestatur Ioan. Andræas in cap. cum Apostolica, de his, quæ fiunt a Prælatis. Nam idem Alexan. fuit creatus Pont. anno Domini M. C. LXXIII. de quo supra parte 1. dist. 3. Vnde concesiones factæ ante dictum Concilium non includũtur in illa dispositione, imo posidentes non debent molestari.

Sed qui persoluit decimam per quadraginta annos contra priuilegium, tacitè priuilegio renunciasse præsumitur. ca. accedentibus, de priuil.

Sed remisio decimæ facta secundum canonicas sanctiones intelligitur de possessionibus etiam acquirendis: cum indefinitè remisio facta sit, & nihil exceperit, & potuerit excipere, cap. quia 22. de priuilegiis.

Et priuilegium de non soluẽdis decimis de noualibus, hoc perpetuò debet intelligi. c. fi. de priuil.

77 Quoties igitur oritur difficultas circa decimas, quia prætendat laycus legitimè posidere, vel aliqui prætendant se non obligatos ad solutionem decimæ, quia

multis

multis annis non persoluerit.

Inquirẽdum est, an possessio laicorum, vel libertas non soluendi, sit ante, vel ne, ipsum concilium Lateranense. Nam si possessio, vel libertas est ante dictum Concilium, tutus erit, nec poterit inquietari.

Si autem dicta possessio, vel libertas originem habuit post dictum concilium Lateranense, tunc ille laicus debet probare eam decimam recepisse auctoritate Põtificis, & similiter liberatum fuisse à potestatem habente liberandi; aliter obstãte Lateranensi Concilio erit vsurpator. Nec aliqua possessione inuabitur.

78 Quia cum commune ius resistit, debet allegari titulus, & probari, cap. 1. in princip. de præscriptio. in *6.* & quia in decimis cum possessio legitima non probatur, præsumitur occupatio. cap. fin. de restit. spol. in *6.* & prout dicetur tit. de præscrip. in parte 4.

79 Si quis in campis possessis habet ius decimandi, & campos vendat cum clausula generali, cum omnibus iuribus, iurisdictionibus &c. non includitur decima; immo eam exiget ab emptore. Inn. Host. Io. Andr. Butr. in ca. ex literis, de iure patronatus.

DISTINCTIO III. FINIS.

DE IMMVNITATE Ecclesiarum,

DISTINCTIO QVARTA.

80 Immunitas ecclesiarum est triplex, localis, personalis, & realis.

81 Quantum ad localem, prima immunitas fuit tempore Constantini magni Imperatoris, qui concessit licentiam ędificandi ecclesias, vt habetur in historia ecclesiastica lib. *9.* cap. 10. in litera B. ac ex donatione eiusdem Imperatoris, quando discessit Roma, ut habetur distinct. *96.* cap. Constantinus. de qua supra. 1. par. dist. *6.*

Quæ donatio facta fuit inspiratione diuina, ut dixit Petrus Iacobus in sua practica titul. de acquisitis ab ecclesia. Et de his copiosè de consecrat. distinct. 1. per totum.

Imperatorii. Constantinus, & constans immunitatem ecclesiæ dederunt, dicentes, in qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vel vico, vel castello, vel municipio, quicunque voto christianæ religionis meritum eximiæ, singularisque virtutis oneribus intimauerit securitate perpetua potiatur. Gaudere eum, & gloriari ex fide semper volumus, scientes magis religionibus, quàm officiis, & labore corporis, vel sudore nostram rempub. contineri. Valentinianus quoque, & valens decreuerant dicentes. Vniuersos, qnos constiterit, custodes animarum vel ecclesiarum esse & sanctorum locorum, ac religionis obsequiis deseruire, attẽtationis nullam molestiam sustinere decernimus. Item Imperator Iustinianus dixit. Sancimus res ad venerabiles ecclesias, vel Xenones, vel Monasteria, vel Prochotrophia, vel brephotrophia, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel si quod est aliud tale consortium descendentes ex quacunque curiali liberalitate habita a lucratiuorum inscriptionibus liberas esse, & immunes. cap. in qualibet 23. quæst. 8.

82 Data autem hac libertate fuerunt ædificatæ *Felix Epis.*

çatæ tot ecclesiæ, quot uidemus in toto orbe terrarũ; & statutũ fuit nõ alibi, quã sacratis locis sacramenta esse administrã da. c. sicut. de consecrat. distinct. 1. Nisi ex necessitate: quia Ecclesiæ sint combustæ, in capellis cum tabula consecrata, & in itinere sub diu uel in tentoriis. c. cõ cedimus. ead. distinct. *Ex cõcil. Tributiẽsi.*

Qui in priuatis domibus celebrant sine licẽtia, deponuntur. c. clericos. ead. distinct. *Ex VI. Synodo.*

Omnes Basilicæ cum missa debent semper consecrari. c. omnes Basilicæ. de consecrat. distinct. 1. sed Ecclesia, quę pactione consecrata fuerit, potius execrata, quàm consecrata dici debet. c. Ecclesia 1. q. 4. IGIN. PP. GRE. PP.

Singulis annis dedicationum solemnitates celebrentur, & consecretur etiam ecclesia, de cuius consecratione dubitetur. c. solemnitates. de consecr. dist. 1. FEL. PP.

Et solemnitas dedicationis celebranda est exemplo Domini Nostri: quia ad festum dedicationis templi interfuit. c. solemnitates. 2. Ecclesiarum, ead. distinct. 1. GRE. PP.

In Ecclesia consecrata absq; permissu Episcopi aliud altare nõ erigatur, nec presbyter dedicationem fingat; quod si fecerit degradetur, si fuerit laicus anathematizetur. c. nullus presbyter, de consecr. distinct. 1. HORMISDA. PP.

Euertantur altaria, quæ sine sanctorum reliquiis eriguntur; si autem propter tumultus populares nõ finitur plebes admoneantur, ne in illa loca frequentent, ut qui rectè sapiunt, nulla ibi deuicti superstitione teneantur. c. Placuit ut altaria. De cõsecrat. distinct. 1. *Ex Cõcil. Aphricano.*

Altaria si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur. cap. altaria. primo. ead. distinct. Sed placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. c. altaria. 2. ead. distinct. *Ex Cõcil. Hyponensi. & Agathensi.*

Ecclesiæ uerò consecratæ ab illis, qui in numero catholicorum nunquàm fuerunt, non dici possunt consecratæ. ca. nos consecrationẽ. & c. per illicitã §. sed excomunicati. & c. fi. IX. q. 1. Nam quæ ab episcopis quondam catholicè ordinatis, sed in scismate à Rom. ecclesia separatis consecratę sunt, ii nimirum cum ad ecclesiæ unitatem redierint, seruatis propriis ordinibus misericorditer suscipiuntur: si uita & scientia eos commendat. c. ordinationes. IX. q. 1. GRE. PP. DAMA. PP. VRB. PP.

Quando autem res aliena consecratur, non ultra debet restitui, sed Episcopus pretiũ debet dare. c. si res §. si uerò. & seq. XIIII. q. VI. *Aug.*

Omnes Basilicæ, quæ per diuersa loca constructæ sunt, uel quotidie construuntur, in episcopi potestate consistunt, in cuius territorio positæ sunt. ca. omnes Basilicæ XVI. q. VII. Nam omnes Ecclesiæ cum dotibus suis, & omnibus iuribus in Episcopi potestate consistunt atque ad ordinationẽ suã semper permanent. c. decretũ est. X. q. 1. *Ex cõcil. Aureliaensi. Ex Cõcil. 2. Cabilonẽsi.*

Sed Episcopus non ualet sibi uendicare cõsecrationem Ecclesiæ, quam in alterius diœcesi adificauit. c. si quis Episcoporũ. & c. lator. XVI. q. V. NIC. PP. & GRE.

Si dubitatur, à quo Episcopo debeat Basilica consecrari, inspicitur, quis Episcopus incolas baptizauerit. c. 1. de religiosis domibus.

Et Ecclesia consecrata non debet iterum consecrari, nisi igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cuiusq; semine poluta fuerit. c. Ecclesiis de consecrat. distinct. 1. & c. proposuisti. de consecrat. Ecclesiæ, uel altaris. Imò si ecclesia non consecrata polluitur, debet reconciliari. c. finali. de consecrat. Eccle. Ac etiam si excomunicatus sepellitur. c. VI. de consecra. Eccle. *Ex Nicen. Cõcil.*

Sed si dubitetur de consecratione; quia nec testes, nec instrumẽta adsint; ecclesię sunt consecrandum. c. solemnitates. 1. de consecr. distinct. 1.

Si motum fuerit altare, aut lapis superpositus, qui sigillum cõtinet, confractus fuerit, aut diminutus, solum altare denuò cõsecrandũ erit. c. 1. de consecrat. Ecclesiæ, uel altaris. sed lignis ædificii consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensa principalis altaris modicã passa fracturã in sua extremitate, nec ecclesia, nec altaria debent denuo consecrari. c. VI. eod.

Consecratio fieri poterit omnibus diebus. ca. 2. eod. & simul plura altaria, & plures Epi possunt consecrari. c. V. de cõse. eccl.

Sed

Sed etiam aqua benedicta non poterit simplici sacerdoti committi cõsecratio, vel reconciliatio.c.aqua.eod.

Ex concilio Agripinensi Sed non debet consecrari illa ecclesia, vbi sepulta sunt corpora infidelium, sed si apta videbitut consecrationi, euulsis inde corporibus; erasis inde parietib. & tignis; consecrari poterit.c.ecclesiam.2.de consecr.dist.1.

Gel. pp. 84 Aedificata ecclesia, si fundator cupit eã cõsecrari, conuenit ex more dedicari, collata prius donatione solemni ministris ecclesiæ destinata, sed ædificator sciturus est sine dubio præter processionis aditum, qui omni christiano debetur, nihil ibidem, sed proprii iuris habiturum. c.piæ mentis.16.q.7.

Ex concilio Aurelianensi Sed nemo ecclesiam ædificet, antequam episcopus ciuitatis veniat, & ibi crucem figat, publicè atrium designet, & ante præfiniat, qui ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiunt, & ostensa donatione sic domum ædificet; & postquam consecrata fuerit, atrium eiusdem ecclesiæ sancta aqua conspergat.ca.nemo ecclesiam 4.de consec.dist.1.

DE PROHIBITIS IN ECCLESIA.

Orig. 85 Sed quia ecclesia debet esse domus orationis.cap.& hoc diximus 16.quæstio.7. statutum est, quòd in domibus ecclesiarum, neque missus, neque comes, vel iudex publicus vindicent sibi hospitium. ca.1.de immunitate ecclesiarum, & non conuiuia, non hospitia celebrentur in ecclęsiis, nisi necessitate cogente.cap.quiescamus, & ca.nulli distinct.42. & idem in oratoriis, cap.penult.ead. distinct. Et causæ sanguinis in ecclesiis, vel cemeteriis agitari non debent, sub pœna anathematis, quia est absurdum, ibi iudicis sanguinis exerceri, vbi est tutela refugii constituta.cap.5.de immu.eccl. Et processus, & sententia prolata contra talem prohibitionem robore firmitatis carebit.c.2.§.fi. de immunit.eccl.in 6.

Ioãnes Chrisost. & Ex concilio Cartaginensi.4.

86 Nam ad ecclesias humilis, & deuotus ingressus esse debet, & conuenientes ibidem, quando audiunt nomen Iesvs, flectant genua cordis sui, quod vel capitis inclinatione testẽtur; & attendatur in locis eisdem intentis præcordiis ad sacra solemnia, ac deuotis orationibus insistatur, nullus excitet seditionem, conclamationem moueat, impetumve committat. dicto cap.2. vsque ad §.cessent. Cessent in locis illis vniuersitatum & societatum consilia, conciones, & publica parlamenta.

87 Cessent vana & fœda & prophana colloquia & quælibet confabulationes. Et postremò sint prorsus extranea omnia, quæ diuinum possunt turbare officium, aut oculos diuinæ maiestatis offendere.

88 Cessent etiam in ecclesiis, & cemeteriis negotiationes, & præcipuè nũdinarum, & fori tumultus, & strepitus sæcularium iudiciorum. Nulla ibi pro laicos causa maximè criminalis agitetur, & sint à cognitionibus laicorum loca illa aliena. d. c.2.§.cessent, vsque ad §.ordinarii.

89 Vlterius in ecclesiis non debent exponi supellectilia, nec propria clericorũ, nec aliena. Ne videantur potius domus laicę, quàm Basilicæ Dei. Nisi propter hostiles incursus, aut incendia repẽtina, seu aliàs necessitates vrgentes; sic tamen vt necessitate cessante res in loca pristina reportentur.cap.2.de custod.eucharistię.

DE FVGIENTE AD ECCLESIAM.

90 Localis etiam immunitas est, quia fugiens ad ecclesiam, quantumcunque grauia maleficia perpetrauerit, non est violenter ab Ecclesiam extrahendus, nec damnari ad mortem, vel ad pœnam, & rectores ecclesiarum debent obtinere sibi membra & vitam, sed aliàs puniẽdus est. c.inter alia.de immu.eccl.

91 Et palatium episcopi gaudet immunitate ecclesiastica, vt in tractatu Ioannis de Vischis.de immunit.eccl.nume.51.

92 Sed si publicus latro sit, uel nocturnus depopulator agrorum ab ecclesia extrahi potest.d.cap.inter alia, uersicul.& hoc verum. Et idem si spe immunitatis in ecclesia

clesia,uel cęmeterio delinquunt.c.fin.de immunit.eccl.

Gel. pp. 93 Et qui ex ecclesia hominē reluctātem,reclamantisq́ue uiolenter extrasserit,indignus iudicatur sacra communione; nec enim iure ad supplicandum debet admitti,qui admittere sacrilegium non dubitauit; & ab omnibus Episcopis, & parochis,accessu ecclesiarum indignus iudicatur.c.frater, & seq.17.q.4. Et uiolentus laicos ecclesiarum cohercere, non est cōtra legem agere, sed legi facere subsidiū. c.2.de priuilegiis.

Ex concilio Aurelianensi 94 Et idem priuilegium est concessum atriis ecclesiæ,uel domo Episcopi.c. id cōstituimus.xvii.q.4.

Nic. pp. 95 Et ulterius maior Ecclesia habere debet per circuitum quadraginta passus, minores Ecclesiæ triginta:& qui talia confinia tentauerit, & personam hominis subtraxerit,nisi reddat,quod rapuerit, excomunicabitur.c.sicut antiquitus. xvii.q.4.

Ioan. pp.viii Imo sacrilegium committitur confringēdo ecclesiam, uel triginta ecclesiasticos passus,qui in circuitu ecclesiæ sunt,seu quando iniuria,uel ablatio rerum infertur clericis; uel aliis ecclesiasticis personis. c. quisquis.in principio.xvii.q.4.

96 Sed capellæ, quæ sunt intra ambitum castellorum, non ponantur in hac triginta passuum obseruatione.d.c. quisquis §. Capellæ, quæ sunt.

Ex Cōcilio Tributiensi 97 Si quis in atrio ecclesiæ,pugnā cōmittat, aut homicidium fecerit, quicquid pro immunitate uiolata emendandum est altario soluatur cuiuscunque fuerit illa Ecclesia.c.si quis in atrio. xvii.q.4.

Leo pp. Et generaliter ecclesiarum priuilegia cunctis temporibus intemerata seruari debent.cap.priuilegia 2. 25. qō.2. Nam qui destrueret ea, quæ antecessores sui statuerunt,non constructor,sed euersor esse rectè probaretur. cap.si ea destruerem. 25. quæst.2. Greg.

DE ORATORIIS.

Ex concilio Aurelianensi. 98 Vnicviqve fidelium in domo sua oratorium licet habere,& ibi orare, missas autem ibi celebrare non licet. cap.unicuique de consecrat.distinct.1.Quod intelligitur de missa sine cōsensu episcopi. Nam cum consensu episcopi possunt.ca. clericos.ead.dist. Ex sexta synodo.

Ex Cōcilio Agathēsi. Sed si quis extra parœcias,in quibus est legitimus,ordinariusq́ue conuentus, oratorium habere voluerit,permittitur in festiuitatibus missam audire propter fatigationem familiæ. Pasqua verò, Nata-

99 li Domini, Epiphaniæ,Ascensione Domini,Pentecoste, & Natali Sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parœciis audiatur missa.c.si quis extra.de consecr.dist.1.

Et clerici,qui ibi missas iisdem temporibus celebrare uoluerint,a communione priuentur.dicto capitulo si quis extra.§.clerici.

100 In oratoriis tamen præter orādi, & psalendi cultum pœnitus nihil agatur,ut nomini huic & opera iugiter impensa concordent.c.fi.dist.42. Aug.

In oratoriis tamen campanæ publicæ teneri non possunt, capitulo parentibus 10. de priuil.

In Concil.Triden.Sess.22.

101 In decreto de obseruandis, vel euitan. in celebrat. missarum oratoria sunt designanda ab ordinariis.

102 Ligna ecclesiæ dedicata non debent ad aliud opus iniungi, nisi ad aliam ecclesiam,uel ignem sunt comburenda,uel ad profectum in monasterio fratribus,in laicorum opera non debent admitti.c.ligna.de consecr.dist.1. Ioin. pp.

103 Altaris palla, cathedra, candelabrum, & uelum; si fuerint uetustate consumpta, incendio dantur; quia non licet, ea, quæ in sacrario fuerint,malè tractari;sed incēdio uniuersa tradantur, & cineres eorum in baptisterio inferantur, vbi nullum trāsitum habeat; aut in pariete, aut in fosis pauimentorum iactentur, ne introeuntium, pedibus coinquinentur.ca.altaris palla.de consecrat.distinct.1. Cle. pp.

104 Item mortui inuoluantur uestimentis altaris pœna diaconi excōmunicationis trium annorum, & sex mensium:presbyteri decem annorum & sex mensium. c. nemo, Idem.

c.nemo in prin.de consecr.dist.1.

105 Vasa sacra non nisi a sacratis hominibus contractentur, nè pro talibus præsumptionibus dominus iratus plagas imponat populo suo; & hi, qui non peccauerunt, pereant: quia perit iustus sæpissime pro impio.c.in sancta apostolica.de consecr.dist.1.

DE TRANSMVTANDO LOCA SANCTORVM.

106 Loca sanctorum transmutanda sunt tribus ex causis. Prima, cum necessitas prosecutorum loca eorum grauauerit. Secunda, cum difficultas locorum fuerit. Tertia, cum malorum societate grauantur,& corpora sanctorum de loco ad locum transferuntur cum Principis, vel episcoporum consilio.c.tribus.& seq. de consecr.dist.1.

DE IMMVNITATE PERSONALI, ET REALI.

107 De immunitate personali habetur in concilio Parisiensi, secundum canonicam auctoritatem,& constitutionem D. Imperatoris Ludouici de agro ecclesiastico, uel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus ecclesiæ fuerit, de decima etiam & oblationibus fidelium nullus quenquam presbyterorum aliquem censum persoluere cogat,vel quidquàm subtrahat,aut redhibitionem quancunque exigat temporalem,quòd si fecerit communione vsque ad satisfactionem priuetur, & regia potestate dare cogatur, capitulo secundùm canonicum. 23. quæst.8. *Ex Parisiensi Côcil.*

Sunt episcopi contenti leuitica tãtum portione, & talibus nulla occasio relinquitur secularis militiæ, quia viuunt de decimis & primitiis,& in omni Regno, tanquã filii summi Regis à terrenis exactionib.liberi sunt. GRE. PP.

109 Item sunt episcopi, qui non contenti decimis, & primitiis prædia, Villas, Castella, & ciuitates possident, ex quibus Cæsari debent tributa, dicente Domino.Reddite,quæ sunt Cæsaris Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo.Et Apost.reddite omnib. debita,cui tributum,tributum; cui uectigal uectigal.c.si in mortem.§.sed notandum,23.q.8.

110 Apostoli prouidebant futuram ecclesiam in gentibus, idcirco prædia in Iudea non sunt adepti, sed pretium tantũmodo,sed ecclesia facta magna & licentia Imperatorum fabricatæ sunt ecclesiæ, & prædia tributa. Nam Imperator Constantinus donaria immensa contulit, & instituit fabricam beato Petro, adeo ut, sedem Imperialem relinqueret, & beato Petro, successoribusque suis profuturam concederet. cap. futuram. 12.q.1. MELC. PP.

111 Prædia non fuerunt alienata a sacerdotibus,& fidelibus videntibus plus vtilitatis posse conferre,si traderent ecclesiis,quibus episcopi præsidebant, ita, vt Episcopi, qui locum tenent Apostolorum, sint dispensatores eorum bonorũ, omnibus communi vita degere volentibus, prout melius poterit, vt nemo in eis egens inueniatur.capitulo videntes. 12.q.1. VRB. PP.

112 Episcopi debent reseruare in iure ecclesiæ omnia, quæ de prouisione suæ ecclesiæ fuerint.De propriis vel acquisitis possunt derelinquere hæredibus ca. episcopi 12.q. 1. *Ex Côc.* MART. PP.

At episcopi si indigent,percipiant ex rebus ecclesiæ in suas necessitates,& peregrinorum fratrum vsus, vt nihil ei omnino deesse possit, lex enim Dei præcipit, vt qui altario deseruiunt,pascantur de ipso c.ex his autem 12.q.1.

113 Itẽ ecclesiastici viri possunt testamẽto conficere,& res, quæ sui iuris erant, ante ordinationem, aut acquisitæ sunt iure hæreditario, post ordinationem possunt, cui velint relinquere, acquisita ex facultatibus ecclesiæ aut suo aut alterius nomine debent ad ecclesiam deuenire. c.fixum.12.q.5. *Ex Côcil.Ispanensi.*

114 Aurum habet ecclesia nõ ut seruet,sed ut eroget, & subueniat in necessitatib. & melius est,sacerdotem subuenire pauperibus,quàm vt hostis sacrilegus conta *Amb.*

minet

minet & asportet: & melius captiuos redimere & conseruare vasa viuentium, quàm metallorum. Nam ornatus sacrorum redemptio captiuorum est. Et verè sunt vasa præciosa, quæ redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est domini, qui operatur, qđ sanguis eius operatus est. cap. aurum. 12. quæst. 2. Vnde etiam vasa sacra non sunt alienanda nisi pro redemptione captiuorum. c. Apostolos. & seq. 12. q. 2.

Ex sexta synodo. & Gre. pp.

115 Item gloria episcopi est pauperum opibus prouidere ignominia sacerdotis est propiis studere diuitiis. Nam Crates ille Thebanus pergens Athenas ad philosophandū magnū auri pondus abiecit, neque putauit se posse virtutes & diuitias simul possidere. Nos suffarnari auro Christum pauperē sequimur & pristinis opibus prætextu eleemosinæ incumbentes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timidè reseruamus. Et plenus uenter facilè de ieiuniis disputat. c. gloria 12. q. 2.

Hieronymus.

DE TALIIS ET EXACTIONIBVS INIVSTIS.

116 Ne ecclesiæ & ecclesiastici viri taliis & exactionibus grauentur, anathematis distributione prohibetur, & constitutiones & sententiæ, quæ a talib. fuerint promulgatæ, inanes & irritæ habētur, & præcesset, & successor eadem excommunicatione tenentur, & ad satisfaciendum. ca. aduersus. & cap. non minus de immunitate ecclesiarum, & in clemen. unica, eodem titul. & ca. 1. eodem in sexto vbi exprimitur, quòd non exigatur pro domibus, prædiis, vel possessionibus hactenus acquisitis, nec etiam liceat coarctare ecclesias, vel personas ad extrahendum, aut extra manum suam ponēdum dicta bona acquisita, vel in posterum acquirenda. Et diœcesani, quibus hoc constat illos, qui exigunt a clericis pedagia, vel guidagia, excommunicatos esse publicare debent, clementina final. de censibus.

117 Sed si fuerit tanta necessitas, vel vtilitas ubi laicorum non suppetunt facultates, laici subsidia ecclesiarum recipiant humiliter & deuotè Roma. Pontifi. prius consulto, cuius interest communibus vtilitatibus prouidere d. cap. aduersus. §. verum. & §. propter, & d. c. nō minus. §. quo circa. de immu. eccl.

118 Item tempore necessitatis clerici non excludantur a murorum vigiliis, sed omnes generaliter compelluntur, quatenus cunctis vigilantib. melius ciuitas custodiatur. c. 2. de immu. eccl.

Fuerat etiam facta prouisio de hoc á Bonifacio VIII. in cap. clericis. eodem titul. in sexto, ac declaratio, seu restrictio a Benedicto XI. in extrauagante vnica, eodem titulo, in communibus. Sed hæc reuocata sunt a Clemente V. immediate successore Benedicto in supradicta clem. vnica de immu. eccl.

119 Qui impediunt super causis ad forum ecclesiasticum pertinentibus literas impetrari à sede Apostolica, vel super ipsis coram ordinariis, vel delegatis litigare, excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui, nisi a iudice, cuius iurisdictio fuerit impedita, & parte de damnis expensis & interesse fuerit satisfactum. c. pen. de immu. eccl. in 6.

Et officiales ciuitatis nisi deleri fecerint statutum impediens, has literas impetrari, ac condemnans impetrantes, si non renunciant literis, nec reditus possessionum reddatur eisdem, uel agri excolantur, ac ulterius cauerint, quòd similia de cætero non attentabunt, sunt excommunicati. cap. grauem. 53. de senten. excommunicat.

120 Et domini temporales prohibētes subditis ne ecclesiasticis personis quicquam vendant, aut ab eis emant, vel communia obsequia exhibeant, ipso facto excōmunicationem incurunt. c. fi. de immu. eccl. in 6.

Quanuis statutum generale laicorum non extendatur ad ecclesias & ecclesiasticas personas. capitulo decimo, de constitutio.

DE IMMVNITATE A IVDAEIS.

121 Sed inter Immunitates ecclesiæ personales, illa etiam cōnumerari potest; quia nulli Iudæo licet emere pabtizatum, uel baptizare uolentem. c.fin.de Iudæis.

Immo si per tres menses uenalem non posuerit, uel emerit ad seruiendum nullo precio perducitur ad præmium libertatis.d.c.fi.§.si autem.

Et si christianus factus sit seruus Iudæi datis solidis 12. pro quolibet mancipio, quicunque christianorum habet libertatem eum redimendi, seu ad ingenuitatem, seu ad seruiendum sibi.c.1. de Iudæis.

Et si seruus desideret fieri christianus, & Iudęus non permiserit, idem erit; quia Iudæus cogitur permittere, ut fiat christianus; quia nephas est blasphemū Christi detinere in uinculis eum, quē Christus redemit. d.c.1.de Iudæis.

Prohibentur ulterius Iudæi habere mancipia christiana etiam sub obtentu alendorum puerorum, uel pro aliquo seruitio, & excommunicatur, qui præsumpserit cū eis habitare.c.v.eod.

Christiani etiam pro aliqua mercede non debent se exponere pro Iudæis, & obstetricibus prohibetur, ne infantes Iudæorum in eorum domibus nutrire præsument.c.VIII. & XIII. eod.de Iudæis.

Possunt autē tenere adscriptitios pro colendis terris, licet sint liberi dispositione legum.c.2.§.si uerò.de Iudæis.

Iudæis, permittitur habere ueteres synagogas, sed nauas erigere prohibetur. c. 3.& ult.de Iudæis, Ac etiam possunt ueteres synagogas restaurare in pristinū.c.VIII. de Iudæis.

Sed die Veneris sancta non licet Iudæis tenere ostia, uel fenestras apertas.c.4.eod. tit. nec in publicum debent ire eodē die. c.in nonnullis §.in diebus.de Iudæis.

Si qui uerò Iudæorum inspirante domino ad fidem christianam se conuerterint à possessionibus suis non excludātur: cum melioris conditionis esse oporteat ad fidē cōuersos. Et præcipitur principibus christianis locorum sub pœna excommunicationis, ut portionem hæreditatis suæ & bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.c.v.§.si qui uerò.de Iudæis. Et idem disponitur in extrauagantibus communibus titulo de Iudæis, incipit dignum.c.2. Et Paulus III. cōcessit, quod debeatur portio bonorum paternorum, ac etiam parentibus uiuentibus de acquisitis, scilicet usura uoluit, quod reddant illis, a quibus sciunt se extorsisse, si ignorant; quia Ecclesia hæc acquisita debet in pauperes distribuere, ipsis baptizatis in fauorem baptismi reliquuntur. Datum Romę.die XXI.Martii.M.D.LII.

Filii etiam reddi debent patri facto christiano. si detinentur a matre Infideli post triennium.c. finali. de conuers. infidelium.

Christiani differētes saracænis arma, ferrū, ac lignamina galearum excommunicati sunt, & priuati reb.suis, & sunt serui capiētium.c.ita quorundam.6. de Iudæis.

Et similiter qui tempore belli aliquod commercium habēt cum eis, uel præstant subsidium. c.12. & expressius.17. de Iudæis.

Iudæi autē inuiti non sunt baptizandi, nec sine iudicio puniendi, aut rebus suis spoliandi, uel in suis festiuitatibus molestandi. Et nemo cæmiterium Iudæorum mutilare, aut inuadere audeat, siue obtentu pecuniæ corpora humana effodere. c.sicut Iudæi 9.de Iudæis.

Iudæus percutiens clericum punitum pecuniaria pœna, uel alia si subsit episcopo, sin autem Domino temporali, ipsi Dominus monetur ut satisfieri faciat iniuriam passo & ecclesiæ, quòd si Dominus neglexerit, interdicitur christianis omnibus, ne eum ipso Iudęo, antequam satisfaciat, præsumant commercium exercere.c.postulasti.14.de Iudæis.

Et Iudæi utriusque sexus debent uti habitu, per quem discernantur à christianis c.in non nullis.15.eod.

Iudæi publicis officiis non pręferantur: quoniā sub tali prætextu christianis plurimū infesti sunt. c.XVI.de Iudæis. Et Tali Iudæo officiali tandiu christianorum communio in commerciis & aliis denegatur, donec in usus pauperum christianorum

O proui-

prouidentia episcopi conuertatur, quidquid à christianis susceperit occasione officii.d.c.xvi.& c.penul. de Iudæis.

Item Iudęi & saraceni per testes christianos conuinci possunt non obstantibus contrariis priuilegiis Regum & principum, qui in Domino exhortantur, ne concedãt, aut si Iudæi utantur, subtrahitur illis christianorum commercium, & si opus fuerit, compelluntur censura ecclesiastica.clem.1.de testibus.

In clementina unica, de Iudæis, inhibetur omnibus principibus christianis, ne ueneretur Machometus.

DISTINCTIO. IIII. FINIS.

DE REBVS ECCLES. ALIENANDIS, VEL NON.

DISTINCTIO QVINTA.

122 SED non est aliena ab immunitate ecclesiarum cõsideratio de prohibita alienatione bonorum ipsarum ecclesiarum.

Nam regulariter irrita erit donatio, uenditio, uel commutatio Episcoporum rei ecclesiasticę absque collaudatione, & subscriptione clericorum. c.1.de ii s, quæ fiunt.à Prælatis.

Et taciturnitas habetur pro consensu.c. 2. eod.ac etiam per ratificationem roboratur.c.3 .eod.

Et perpetua alienatio facta de rebus ecclesiæ uacantis non præcedente tractatu diligenti,& solemni,& sine iusta causa,non ualet.c.1.de rebus eccles.alien.in 6.

Nam prohibentur uniuersi, & singuli prælati submittere, seu supponere bona ecclesiarum laicis absque consensu capituli,& Apostolicæ Sedis licentia speciali.

Non concedendo bona ipsa in emphytheusim, seu aliàs alienandum in forma,& casibus à iure permissis.

Sed constituendo, uel recognoscendo, seu profitendo se tenetur ea ab illis tanquam à superioribus. uel statuendo ipsos patronos, uel aduocatos ecclesiarũ perpetuò, aut ad tempus non modicum.d.c.finali.§. Non concedendo,in 6.

Et contractus omnes etiam uelati iuramento sine consensu, & licentia huiusmodi uiribus omnimodo careant, d.c.finali §. Contractus.

Et unus solus potest impedire compositionem factam à cap.c.fin. de maior. & obedient.& ibi glo. quia in re communi potior est conditio prohibentis.c.in re communi.de reg.iur.in 6.

123 Prælati,qui secus fecerint,ipso facto ab officio, & administratione triennio sint suspensi.& clerici,qui denunciare neglexerint, à perceptione beneficiorum,quæ obtinent in ecclesia sic grauata eo.triennio sint suspensi.

Si tamen capitulum dederit Literas Abbati,uel priori, de ratihabitione circa transactionem, & facta sit, & aliquot annis seruata, capitulum & si non consenserit in eam, non poterit reuocare.c.3.de transactionibus.

124 Laici,qui Prælatos, seu alias personas ecclesiasticas compulerint ad tales submissiones, sint innodati excommunicatione, nisi post competentem monitionẽ dimittant ecclesias, & bona ecclesiastica in sua libertate. & qui decætero ad talia facienda compulerint eadem excommunicatione teneantur. d.c.fin.§. Laici, & §. ille quoque, de immuni.eccle.in 6.

125 Pręterea Laici ultra id, qđ ex natura cõtractuum, uel adhibita in illis lege ꝑmittitur

citur aliquid non usurpetur occasione cōtractuum sine consensu,& licentia initorū,& in futurū fiendorū, d.c.fi.§.illi uerò. Qui secus egerint,nisi restituēdo ab usurpatione destiterint, ipso facto incurrant excommunicationem;& ex tunc ad supponendum terram ipsorum (si opus fuerit)ecclesiastico interdicto liberè procedatur,d.c.fi.§.Qui uerò.

126 Postea secuta est alia prohibitio strictior à Paulo.II.in extrauag. cōibus,titulo, de rebus eccle. non alien. Nam non solum alienatio, sed etiam omne pactū, per quod transfertur dominium,concessionem,hypothecam, locationem, ultra triennium,& emphyteusim, sunt prohibita: præter quàm in casibus à iure permissis,ac de rebus, & bonis ab antiquo concedi solitis, & cum ecclesiarum euidenti utilitate;ac de fructibus, & bonis, quæ seruando seruari non possunt. Aliis decretis super hoc editis in suo robore permansuris.

Pœna ei,qui alienat, & qui alienatas res recipit, excommunicationis cum aliis grauissimis pœnis,ut in ea,tam contra Prælatos,quàm inferiores Rectores ecclesię: Nec Episcopus solus potest instituere,& destituere Abbates, Abbatissas, & alias ecclesiasticas personas;quia ipsæ, & capitulum unum corpus sunt,illi caput,& illi membra.c.4.de iis, quæ fiunt à Prælato.

Et in concessionibus,& confirmationibus, & aliis ecclesiæ negotiis fratres requirendi sunt;ut cum eorum consilio, uel sanioris partis tractentur, & statuantur, quæ statuenda sunt, & errata corrigantur; & euellenda disipentur, & euellentur.c.5. eodem.

127 Nam semper obseruatur id, quod pluribus,& sanioribus,uisum fuit.c.1.de iis, quę fiunt à maiori parte capituli,sed maior pars est illa,quæ maiori ratione nititur:ut p glo.in d.c.1.in uerbo rationabiliter,&nō semper standum est numero in electionibus;sed plura cōsideranda sunt; de quo plenè per glo.in c.ecclesia, in uerbo,non consenserit,de electio.

128 Sed nec etiam licitum est Episcopo, uel Abbati terram unius ecclesiæ uertere ad aliam;quàmuis ambæ sint in eius potestate.tamen si commutare uoluerit terras earum cum consensu ambarum partium faciat.c.1.de reb. eccle.uel non.& si altera altari præponderit,ad æqualitatem inducendam potest pecunia refundi;prout uisum fuerit expedire.c. ad quæstiones, de rerum permut.

129 Potest etiam Episcopus licitè ex causa necessaria transferre personam de uno loco ad aliū, ut qui uno loco minus sunt utiles, alibi se ualeant utilius exercere.c. 5.de rerum permut.

130 Item Princeps potest facere permutationem cum re immobili ecclesiæ ex rationabili causa; & res,quæ pręstatur,fuerit maior,uel æqualis.c.1.de rerū permu. Sed spirituale cum temporali permutari nō potest.c.fi.eod.

Qui ecclesiæ suæ aliquid reliquit,uel aliqua p̄dia acquirit pōt aliquos de familia eiusdem ecclesiæ manumittere iuxta rei collatæ modum decretum.c.Episcopus.xII. q.2.ita ut cum peculio, & posteritate sua sub patrocinio ecclesiæ maneat.c.3. de rebus ecclesiæ non alien.sed glo.intelligit de malè meritis;nam si frugi sunt, nō possunt permutari, nisi fiant liberi.c.3.& 4.de rerum permut.

131 Sed terras, quæ de syluis extirpatis factæ sunt arabiles, possunt concedi hæreditario iure eis,à quibus suo, uel parentum liberè cōstitit, extirpatas, nisi possit aliis conferri ad maiorem utilitatē cum eodem labore,& onere.c.ad aures.

Et possessiones,quæ minus sunt utiles, pro aliis utilioribus de fratrum consilio, & assensu, aut sanioris partis alienari, seu commutari possunt.c.8.§.fi.eod.

Et idem de ruinis, quas ecclesia reficere nō ualet.c.ea enim, §.si quas uerò.x.q.2.

Terrulas quoque, aut uineolas exiguas, & ecclesiæ minus utiles, aut longè positas, uel domos plus incommodi, quàm utilitatis,si necessitas fuerit,Episcopus potest distrahere.c.terrulas.xII.q.2.

Conceditur præterea aliquo casu donatio secundum quantitatem rei datæ,& illius terræ consuetudo.c.3.de donatio.

132 Item conceditur feudum in tribus casi

 bus

bus non obstante iuramento de non infeudando de nouo.

Primus est, quando feudum reuertitur ad dominum: nam si episcopus uiderit expedire, alii concedet.

Secundus, si vassallus feudum alienet: nam episcopus inuestiet filium, uel cõsanguineum alienantis.

Tertius, quando feudum alienatum non facilè potest recuperari. Nam licenter potest concedi ei, per quem ecclesia feudũ valeat rehabere. c. 2. de feudis.

133 Sed est casus, in quo occiso. I. Episcopo Vincentino delinquentes feudis, & beneficiis fuerunt priuati, & prohibitũ, ne ipsis, aut eorum hæredibus restituantur, aut de nouo conferantur, & hæredes exclusi sunt vsque ad quartam generationem. cap. ad aures, de pœnis. De quo delicto est grauior pœna in clem. 1. de pœn.

134 Sed pœna imposita posteris non includit posteros ex fœminis descendentes. c. 4. de pœn. in 6.

135 Alius est casus priuationis feudorum; nam si statuarii contra libertatem ecclesiæ multa de bonis ecclesiæ tenent in feudum, si illa non deleuerint, priuãtur feudis. ca. grauem. 53. §. cæterum, de senten. excommunic. Cadit etiam à feudo percutiens episcopum, capiens, seu banniens, vel hæc mandans, vel ratificans, ac socius, consiliarius, fautor, & defensor, clemen. 1. de pœnis, versicul. a feudis insuper.

136 Ac etiam potest episcopus non obstante prædicto iuramento reintegrare feudum, si apparet feudatarium in mensura fuisse deceptum, qua ecclesia in actibus suis non debet fraudem adhibere. ca. 5. de donat.

137 Sed vt consulatur indemnitati ecclesiarum, non est valida constitutio laicorũ; vt qui se ad inopiam vergere probabiliter allegauerit, possit feudum liberè alienare, quod ab ecclesia tenet. c. 7. de constitutionib.

Et generaliter laicis etiam religiosis nulla est attributa facultas super ecclesiis, & ꝑsonis ecclesiasticis; nam ipsis obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi; quare si quid motu proprio statutum fuerit, quòd ecclesiarum respiciat commodum, & fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab ecclesia fuerit approbatum. c. 10. de constit.

DE INVASORIBVS RERVM ECCLESIARVM.

138 Sed qui Christi pecunias, & ecclesię aufert, fraudat, & rapit, vt homicida in conspectu iudicis deputabitur. c. qui Christi 12. q. 2.

Et quicquid domino cõsecratur ad ius pertinet sacerdotis. cap. nulli liceat, eadem causa, & q. 2. Sed quicquid de sacratis vasis, vel ministeriis clerici distraxerint sine mora ecclesiæ restituantur. capitulo Augustino, & cap. qui abstulerit, eadem 12. q. 2.

Surripiens ecclesiæ res de rigore legum in quadruplum restituat; sed de mansuetudine ecclesiæ sine augumento sua ablata recipere debet, cap. in legibus, & seq. eadem.

Qui autem prædia ecclesiæ inuadit, excommunicatus est; ac est sacrilegus. cap. quicunque, & seq. 12. q. 2. Ac etiam inuasores rerum ecclesiarum ꝓ tenore legum sæcularium puniantur, & est pecuniaria pœna. capitulo cum deuotissimam. 12. quæst. 2.

Sed etiam sunt text. in c. monemus. cũ quinque sequentib. & in c. diaconi. cum duobus seq. 12. q. 2.

Si documenta ecclesiæ supprimantur, aut negentur à clericis de propriis facultatibus damnum reficiatur ecclesiæ, & communione priuentur. cap. si quis de clericis. 12. q. 2.

139 Episcopo defuncto, vel in supremis agente, de rebus mobilibus, vel immobilibus nihil est vsurpandum, & qui fecerit, reus sacrilegii prolixiori anathemate condemnetur, & uix ei peregrina cõmunio concedatur. cap. hæc huius. 12. quæst. 2.

Nec etiam Metropolitano licet inuadere res moriẽtis Episcopi sui suffraganei. c.

non

non liceat,eadem causa,& q.2.

Laici verò, qui audent bona clericorum morientium diripere, excommunicantur.c.de laicis.12.q.2.

140 Et si quis Principum,vel aliorum laicorum dispositionem,seu donationem rerum,siue possesionum ecclesiasticarum sibi vendicauerint,vt sacrilegus iudicetur.ca.si quis Principum.17.q. 4.

Item sacrilegium facit,si quis quod venerabilibus locis relinquitur,prauæ voluntatis studiis tentauerit suis commodis retinere.c.sacrilegium.17.q.4.

Et idem,qui domum Dei violauerit,& aliqua inde abstulerit, sciat se communione priuatum, donec admonitus legitimè satisfecerit. Si verò post trinam admonitionem noluerit satisfacere, periculo sacrilegii sit obnoxius, vt nemini fidelium misceatur. ca. quisquis.§. item si quis.17.q.4.

141 Res autem ecclesiæ iudicio, non manibus defenduntur;nam si quis ecclesiasticorum vnquam titulos siue in rustico,siue vrbano,sua sponte ponere presumpserit,anathema erit:& is, qui ecclesiæ præest, si hoc fieri præceperit, vel neglexerit,factum sine suo præcepto dignè punire,similiter anathema sit. c .consuetudo. 16.q.6.

Et episcopus causæ suæ detrimentum patiatur, qui ecclesias suas ab alio detentas propria auctoritate quærit adire.ca.placuit,16.q.6.

142 Si verò episcopus(quod absit)ex culpa fuerit depositus,omnes res, quæ ablatæ fuerint, restituantur; quia delictum personæ in damnum ecclesiæ conuerti non debet. ca. si episcopus,& sequen. eadem 16.q.6.

De lapsis verò sacerdotibus,vel clericis, in rebus eorum nulla contaminatione misceatur episcopus;sed traduntur cum rebus pauperculo monasterio ad agẽdam pœnitentiam. Sed si habent parentes, res illorum dantur parentibus,ita ut procurent lapsis stipendia debita.cap.de lapsis.16.q.6.

143 Et similiter qui uult exhæredato filio hæredẽ facere ecclesiã, quærat alterũ, q suscipiat,nõ Augustinum,imò Deo propitio neminem inueniet.ca. quicunque. 17.q.4.

Sed in quantum ibi dicitur fuisse in potestate episcopi nõ reddere donata ei, cui post donationem filii sunt nati, iure fori,non iure Poli, in iure ciuili est contrarium;quia donatio reuocatur natis filiis c.de reuocan.donat. l.si unquam.

DE REBVS VOTO DEDICATIS DEO.

144 Ea tamen,quę non debemus Deo,si vouentur,necessariò reddantur.c.sunt quædam 17.q.1.

Et ratio nulla permittit, vt proprio vsui applicetur, quod pro cõmuni vtilitate datum esse cognoscitur.cap.ratio nulla.17. quæst.4.

145 Vnde si iusserit testator monasterium fundari,datur terminus anni, quo transacto secundum piisimas leges latas de functorum pias voluntates omni decẽs est studio adimpleri.c.3. de testa.& l.nulli.C.de epis.& cler.

Et pecunia relicta in vsus pios non debet aliis vsibus applicari, & per locorũ episcopos prouidẽdum est,vt vniuersa procedant secundum voluntatem defuncti, licet contingat à testatore interdici.cap. tua nobis.ead.

Executores testamenti post mandatum susceptum per episcopum cogi debent,testatoris ultimam uoluntatem explere. c. Ioannes,ead.

Sed etiam debetur legatum,licet nudis verbis relictum sit ca.4.de testam.quod etiã disponitur iure ciuili in l.fi.C. de fideic. & inst.de fideic.hæred.§.fi.

Et qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus.c. cum tibi,13.de testamentis.

Et vlterius ordinarius exigit rationem ab executoribus religiosis,clemen.5.de testamentis.

Sed isti religiosi non possunt suscipere officium executoris sine licentia superioris. c.1.de testam.in 6.

Sunt vlterius alia, quæ vtiliter addi possunt.

DE PIGNORIBVS, FIDEIVSsoribus, & solutionibus.

146 Nam nullus presbyter debet præsumere dare in uadum, idest, pignus calicem, vel patenam, vel vestimentum sacerdotale, aut librum ecclesiasticum, tabernario, vel negociatori, aut cuilibet laico, vel fœminæ, nisi iustissima necessitate urgente. c. 1. de pign.

Et clericus fideiussionib. interueniens abiiciatur. c. 1. de fideiuss. sed intelligitur de frequentia, ut per gl. ibid.

Si verò pro clerico fideiussor interuenit, clericus eum indemnem seruare debet per assignationem redituum suorum. c. 2. de fideiuss.

Item si religiosus sine licentia Prælati, vel maioris partis capituli fideiusserit, vel mutuum acceperit, non tenetur ecclesia, nisi sit, versum in eius vtilitatem, imo ipse punitur. c. 4. de fideiuss.

Sed fideiussor potest agere contra debitorem, vt à fideiussione eum liberet, si debitor diu cessauerit a solutione debiti, aut dissipare cœperit bona sua. ca. fin. de fideiuss.

Itē prælatus tenetur soluere debita sui prædecessoris contracta pro ecclesiæ necessitate. c. 1. de solutionibus.

Et decimum Papalem, aut charitatiuū subsidiū episcopi (licet inter doctores sit difficultas) reseruato iure cōtra hæredes prędecessoris, aut alium, qui percepit fructus, & non soluit, vt per Io. Andr. in regula, non est in mora, de reg. iur. in 6. qui ita decidit post dispositionem ad partes; & latius per Bellenzinum tract. de charitatiuo subsidio. q. 51.

Sed ad pensiones non solutas successor nō tenetur, vt latè arguit Cassiod. in decis. 4. de locato. Nec videtur verò opinio Gigantis post Cacialupum in tract. pensio. q. 39. dum uult, successorem teneri, si prędecessor nullos fructus percepisset, de quo mirandum est: quia ipse concludit. q. 62. pensionem non deberi non collectis fructibus & nihil iuuat: quòd pensio non possit retardari, cum possit repeti, ac etiam litigari ante tempus solutionis. Ideo cùm cesset eo casu pensio, falsum est successorem teneri.

In quātum etiam tenet Gigas, esse in facultate illius, cui debetur pensio, agere contra successorem, vel hæredem prædecessoris, hoc etiam non est verum. Nam in primis obstant argumenta Cassiodori, de quibus supra, & pensio est assignata super fructibus, reditibus, prouentibus, & obuentionibus vniuersis. & nō potest argumētum sumi à decima Papali; quia in ea est lōgè diuersa ratio, ut colligitur ex Bellenzino in supra alleg. q. 51.

DE PECVLIO CLERI. TESTAM. ET SVCCESS.

147 Sed non solùm intelliguntur res ecclesiæ, quæ antiquitus sunt in eius dominio sed etiā ea, quæ presbyter acquirit, quādo tempore promotionis ad ordines ecclesiasticos nihil patrimonii habebat. c. 1. & 3. de pecul. cleric. & cap. placuit, 12. quæst. 3.

Et ne ius ecclesiæ incertum sit, curabit presbyter nomine ecclesiæ scripturam facere de his, quæ superemerit, alioquin ab eius ordinatione discedat. c. 2. de pecul. cleric. & c. fi. 12. q. 4.

Et inquirendum est, ne presbyter de reditibus ecclesiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparet, quia unà sic fraudem facere debet, quoniam hoc sacrilegium est. cap. 4. eod. de pecul. cleric.

Qui verò de suis, & ecclesiæ rebus aliqua acquirūt, si quantitas vtriusque sit æqualis inter ecclesiam, & decedentis hæredes, æquo iure diuidantur. Sed detrimenta sacerdoti, vel ecclesiæ resarciātur, quę alterius occasione alter senserit. c. sacerdotes, cum seq. 12. q. 4.

Item si quis clericorum probabitur fecisse agella, vel vineolas in terra ecclesiæ sustentādæ uitæ causa possidebit vsque ad diem obitus, & post mortem erit ecclesiæ; nec hæres testamento, aut ab intestato;

to; nisi sit is, cui episcopus pro seruitiis, ac præstatione ecclesiæ largiri velit. c. si. eo. de pecul. cleric.

Nam nullus de clero, siue de populo ecclesiastica bona iure consanguinitatis sibi requirat habenda. c. 1. de præb.

Et etiam episcopus de acquisitis intuitu ecclesiæ testari non potest. cap. 1. de testamentis.

Et idem de aliis clericis. cap. 7. eod. de testamentis. Etiam si sint mobilia. c. 12. eo. de testa. & pertinere ecclesiæ dicitur, si sit collegium clericorum; quia communis congregatio intelligitur curam, & distributionem habere illarum rerum. Si verò vnus tantum est ordinandus, is ea bona in Dei timore dispenset, d. c. 12. §. nomine autem, ac etiam pertinet ad ecclesiam, si Pontificibus ab extraneis, vel cũ ecclesia, vel sequestratim dimittitur, aut donatur, quia hoc ille, qui donat pro redemptione animæ suæ, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiæ computabitur; quia iustum est, ut sicut sacerdos habet, quod ecclesię dimissum est, ita ecclesia habeat, quod relinquitur sacerdoti. c. Pontifices. 12. q. 3.

Sanè per fideicommissum dimissum sacerdoti, aut ecclesiæ cuicunque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computare, aut retinere non poterit, d. c. Pontifices. §. sanè quicquid.

Sed conceditur licentia fieri eleemosinam moderatam de iis acquisitis c. 8. eo. & d. c. 12. §. licet.

Ac etiam clerici possunt testari de acquisitis paternæ successionis, aut de adeptis de artificio, & peruenerunt non habito respectu ad ecclesiam. c. 9. eod. & d. c. 12. §. cæterùm.

Item episcopis, presbyteris, & clericis, si intuitu personæ aliquid acquisierint, licitum est de his donationẽ facere, cui voluerint, dum uiuunt: si autem ante obierint, quàm hoc fecerint, altari, cui seruiunt, omnia perpetuò sanctificentur. c. 1. de success. ab intest.

Sed istud est uerum, si isti non habent consanguineos, qui eis succedant ab intestato: quia ipsi succedent, non ecclesia: ut per gl. in d. c. 1. in verbo, tradantur. & est tex. in c. episcopus. 12. q. 5.

Seruus presbyter factus, & decedens cũ peculio, id diuiditur in quatuor partes; quarum vna sit episcopi; altera ecclesiæ; tertia pauperibus, quarta parentibus assignetur. & si parentes nõ sint idonei, episcopus eam quartam recipiat, & in usum ecclesię diligenter distribuat. c. 2. ead. de success. ab intest.

Item compositio interfecti presbyteri episcopo soluatur tribuenda medietas utilitatibus ecclesiæ, altera in eleemosinis. Ratio est; quia nullus est proximior hæres, quàm qui ipsum domino sociauit. c. 2. de pœnis, gl. dicit compositionem esse solidorum sexcentorum, & sociauit baptizando, & ordinando ipsum presbyterum.

Et hæc materia iusta de causa fuit addita; quia plerunque hæredes prælati, aut clerici, sunt laici; & agendo contra laicos opus ut Principes sæculares sint memores officii sui; & conseruent istis casibus libertatem ecclesiasticam.

PARS TERTIA, ET DISTINCTIO. V. FINIS.

QVARTA PARS IVRIS CANONICI.

DE FORO IVDICIALI, ET ordine iudiciorum.

1 FORVS est exercendarum litium locus à fando dictus, siue a Foroneo Rege, qui primus Græcis legem dedit, cõstat autem Forus causa, lege,& iudicio. causa à casu,quo venit,dicitur: est enim materia,& origo negocii, nedum discussionis examine patefacta, quæ dum proponitur,causa est,dum discutitur iudicium, dum finitur,iustitia. Vocatur autem iudiciũ, quasi iurisdictio;& iustitia, quasi iuris status. Iudicium autem prius inquisitio vocabatur,vnde & auctores iudiciorum præpositos quæstores, vel quæsitores vocamus. Negocium multa significat,modò actum alicuius rei,cuius contrarium est otium; modò actionem causæ,quod est iurgium litis,& dictum est negotium,idest sine ocio. Negotium autẽ in causis,negociatio in controuersiis dicitur,vbi aliquid datur, vt maiora lucrẽtur.Iurgium dicitur quasi iuris garrium, eo quòd si qui causam dicunt,iure disceptant: lis autem à contentione limitis prius nomen sumpsit: de qua Virgil. lib. 12.Limes erat positus litem vt discerneret agris.Causa,aut argumento,aut probatione constat. Argumẽtum nunquam testibus, nunquam tabulis dat probationem;sed sola inuestigatione inuenit veritatem; vnde dictum est argumentum, quasi argutè inuentum. Probatio autem testib.& fide tabularum constat;de verb. signific.c.forus.in prin.

2 Iudices sunt delegati,& ordinarii; vt patet ex rubricis Decretal. & etiam delegatus maior est ordinario; ideo prius de ipso tractabitur.

DE OFFICIO IVDICIS DELEGATI.

DISPOSITVM est posse delegare Principem iudicem ordinarium, ac etiam ipsum delegatum;Hostiensis in sum.§.quis posit delegare,de offi.deleg.

3 Sed delegatus à Principe cæteris longè præstat,quia alteri potest delegare, cap. quamuis.6. & cap. pastoralis.in princip. & §.item cum totum.de offi.delega.cum similib.

4 Item delegatus Papa delegat principiũ, medium,& finem, c. super quæstionum. §. intentionis.eod.

Intelligendo quando delegat pro debilitate, vel qualibet alia graui causa, cap. 3. eod.

Et ita tamen,quòd si res tanti est, subdelegatus consulere debeat delegatum.d.c.3. §. si tamen.

Sed si forte causæ ita graues sint, quòd sine præsentia delegati non possint commodè terminari, non permittitur delegatio d.c.3.§.nisi forte.

Prout contingit, quando non expressa certa persona committitur delegato,vt alicui personæ de certa ecclesia vel beneficio prouideatur: quia circa eligendam personam eius industria videtur electa, prouisionem sibi commissam alteri demandare non potest.Nisi forma commissionis

ſionis habeat; vt per ſe, vel per alium id valeat expedire ca. is qui, §.ſed ſi, de offic.deleg. in 6.

Quãuis ſi committitur, vt prouideatur certæ perſonæ, poſsit cõmittere vices ſuas. d.c.is cui.in prin.

Item ſi committitur cauſa, vt perſonaliter exequatur, conſentientibus partib.delegatus poteſt alii ſubdelegare.

Præterquàm ſi mandaretur, inquiſitionem fieri, vel eccleſiis prouideri de prælatis, uel aliis miniſtris: cum in his caſibus induſtria, & fides perſonæ, cui talia committuntur, uideatur electa, d.ca.fin.§.præterquàm.

Quando etiam committitur certum miniſterium, utputa prædicari crucem, uel excommunicari, uel abſolui aliquos, diſpẽſari cum irregularibus, uel iniungi pœnitentia: quia non iuriſdictio datur, delegatio denegatur. Salua tamen legatorum ſed apoſtolicæ auctoritate, d. cap.fin. §. finali.

5 Quando autem ſubdelegatus iuriſdictione vti cœperit, a delegato reuocari non poteſt cap.venerabili.de offi.dele.

Sed ſi iuriſdictione vſus non ſit, vel cum ſubdelegatum rebus humanis eximi contingat, delegatus cauſam reaſſumere poteſt. c.quanuis.eo.in 6.

Quare ſi alicui commiſerit delegatus vices ſuas, quoties eum abeſſe contigerit, eo delegato rebus humanis exempto cum & tunc cenſeatur abeſſe, poterit ſubdelegatus, qui eo viuente iuriſdictione vti cœperit negotium diffinire ca.ſi delegatus.eod.in 6.

Et idem ſi commiſerit vices ſuas, donec eas duceret reuocandas, nam ſi res non eſt integra, morte mãdantis non extinguitur ſubdelegatio, & poterit proferre ſententiam d.ca.ſi delegatus.§.idem poteris.

Subdelegatus autem ex mandata iuriſdictione coertionem habet, ne videatur deluſoria, & poterit promulgare ſententiam interdicti cap.ex literis.de offi.delegati.

Item poteſt delegatus principis propriam ſententiam exequi cap. ſignificaſti.eod. uſque ad integrum annum cap. quærenti, 26. eod.

6 Item quia gerit vices Papa. Si epiſcopus vel alia perſona rebellis, aut contumax fuerit in illa cauſa delegata ſecundum qualitatem facti poterit vel interdicti, vel ſuſpenſionis ſententia a iudice delegato compelli, ita quòd iudex delegatus ſecundum qualitatem negocii temperatè procedens epiſcopo vel ingreſſum eccleſiæ, vel ſacerdotale officium interdicat, aut etiam terram illius quò ad iuriſdictionem ſuam pertinet ſpecialiter interdicto ſupponat cap.ſanè quia, de offi. delegati.

Quia ordinarius ad mãdatum delegati exequitur ſententiam, etiam ſi ſciat eam iniuſtam, niſi obtinere poſsit, vt eũ ab hoc onere abſoluat cap.paſtoralis.§. quia verò.eod.

7 Sed non omnibus promiſcuè permittitur vices ſuas demandari, ſed illis tantum, qui exprimuntur in cap.ſtatutum. §.ſancimus.& §. in nullo. de reſcrip. in 6. Et ille, qui tranſcẽdit annum 18. dari poterit delegatus partibus ſcientibus, & cõſentientibus: ſed ſolum a principe.c.cum vigeſimum.de offi.deleg.

8 Princeps autem mandare poteſt iuriſdictionem vel vni, vel pluribus, quòd patet titulo de reſcriptis, & de officio delegati, ac aliis locis, quib.apparet hoc modo reſcripta eſſe directa.

Sed cum cauſa duobus committitur ſimpliciter, ſententia vnius non valet cap.cauſam matrimonii.de offi. deleg. & idem ſi tribus ſimpliciter committitur: quia non poteſt procedi vno inconſulto, vel non delegante vices ſuas. cap. cum cauſa 22. de offi.deleg.

Si verò ſunt duo iudices a principe delegati, & vnus committit alteri vices ſuas, ille ſolus non poteſt procedere, appellatione remota. Nec cauſam alii delegare, quamuis in commiſsione fuerit expreſſum quòd alter ſolus poſsit procedere appellatione poſtpoſita. c. ſuper quæſtionum.§.ſi verò.eod.

Et ſi tribus committitur cum clauſula, & ſi non omnes priuſquam appareat de impotentia tertii, duo procedere non poſ-

ſunt,

sunt, quippe illa fuit antiqua obseruantia sedis apostolicę potius duobus quàm vni, & tribus potius, quàm duobus committere: quia iudicium integrũ fit, quod plurimorum sententiis cõfirmatur. c. prudentiam. de offi. deleg.

Ista autem clausula, & si non omnes, etc. intelligitur, si personaliter interesse non posset, non vt per se, vel alium interesse non posset. cap. coram dilecto. §. sed econtra, eod. vnde duo exequuntur, si tertius nolit interesse, d. c. prudẽtiam. §. adiicimus. de offi. deleg.

Sed illa impotentia intelligitur tam de iure, quàm de facto, de iure: quia sit detentus legitimo impedimẽto de facto: quia ineuitabili necessitatis articulo impediatur. Et quando sunt simpliciter delegati, excusat impedimentum, dummodo, qui præsens esse non potest, excusationem suam destinare collegiis suis curet, ca. sciscitatus. de rescript.

Sed si adest clausula, si non omnes interfuerint, vel simul nequiuerint, aut noluerint interesse: tunc non requiritur, quòd excusatio insinuetur, d. capitulo sciscitatus. in fine.

Vno porrò negotium inchoante alii se intromittere non poterunt, nisi inchoans sit detentus, vel infirmitate, vel alia iusta causa, vel recusaret procedere, c. cum plures. in prin. de offi. deleg. in 6.

Iurisdictione verò perpetuata per vnum viuo mandatore quò ad omnes condelegatos perpetuata intelligitur. d. c. cum plures. §. iurisdictione.

Sed si causa committitur cum clausula, vt alter solus procederet, altero non valente, aut nolente interesse vno recusato alter solus potest procedere: sed si procedit cum recusato, processum non tenet. c. cũ super, 23. de offi. deleg.

9 Delegati autem siue sit vnus, siue plures, quicunque sint, debent seruare fines mãdati. d. cap. prudentiam. in fine principii, & cap. cum uenerabili. §. quorum. eõ. & c. cum dilecta. in fi. de rescr.

Quando autem causa simpliciter committitur, potest delegatus partes compellere, & etiam contumaces seueritate ecclesiastica coercere; quia ex quo causa cõmittitur super omnibus, quæ ad causam ipsam spectant, delegatus plenariam recipit potestatem. cap. plerumque. 5. eo. non tamẽ delegatus ordinarii ad certam causam deputatus potest committere receptionem testium, vel alium actum iudicialem causæ cognitionem requirẽtem, sed nudum ministerium, siue nudam examinationem bene committere potest. decis. Rotæ, 164. aliàs 3. de offi. dele.

Item quanuis debeat mandati formam seruare, debet rationabiles exceptiones admittere, & in causa iuxta iuris ęquitatem procedere, c. ex parte. 2. eod.

Nã in rescripto intelligitur clausula, si preces veritate nitantur, etsi non sit expressum. c. 2. de rescript.

10 Sed si opponitur, narrata non esse vera, considerandum est, an disiunctiue mandetur, an ad plures effectus, primo casu si vnum est verum, alterum falsum, sufficit vnum esse verum ad certum effectum cõsequendum, c. 4. de rescript.

Si verò plura narrantur diuersos effectus operantia, non sufficit impetranti alterũ solum probatur pro effectu vtriusque ca. olim. de rescript.

11 Itẽ si proponitur exceptio, quòd rescriptum sit reuocatum, & ambigitur, vtrum priores iudices, an posteriores cognoscere debeant, recurritur ad arbitros. ca. pastoralis. 13. de rescr.

Sed quando super aliqua causa literæ impetrantur, & deinde aliæ nõ facta priorum mentione, & præsentantur eisdem iudicibus, ipsi debent supersedere executioni utrarumque, donec consulant Roma. Pont. ne pro uarietate literarum causarũ fines valeant impediri. cap. 2. de offic. delegati.

12 Si vnus autẽ delegatus procedit in causa principali, alter in causa appellationis, iudex super appellatione cognoscet, ad quem iurisdictio debeat pertinere. c. dilectus filius, 29. de rescript.

Et qui impetrat rescriptum, & intra annum non vtitur, postquàm copiam iudicũ habuerit, potest conueniri per secũdum rescriptum, licet de primo non faciat mentionem,

tionem,c.plerunque.de rescript.

13 Erit autem bona exceptio, si rescriptum sit contra,puta Titium unius diœcesis, & exequatur contra Titium alterius diœcesis:quia hoc non potest fieri.ca.significasti.de rescript.

Ac similiter est bona exceptio,si super pluribus actionibus personalibus impetrat quis diuersos iudices:quia non potest.c.3.de rescript.in 6.

Nec ex rescripto contra homines diœcesis possunt conueniri homines ciuitatis. ca. Rodulphus.de rescript.

Et ex clausula generali & quidam alii,successor conueniri non potest, si conueniendus ui dictæ clausulæ re integra moriatur.c.significasti.36.de rescript.

Et ex clausula,quidam alii, soli quatuor citari possunt.c.2.de rescr.in 6.

Ac pariter si excommunicatus asserens se iniustè ligatum obtinet literas ad excõmunicatorem : vt si est ita , prout narrauit,siue difficultate eum absoluat,& aliis deputatis,qui mandatum exequãtur, eo non comparẽte talis cognitio , videlicet si ita est , eisdem iudicibus demandatur non excommunicatori . cap. penult. de rescript.

14 Causæ commissæ intra certum diem terminandæ, nisi dies præfixus de consensu partium prorogetur,eo die trãsacto mandatum expirat.c.4.de offi.deleg.

Ac similiter delegatus, non potest citare extra locum sibi deputatum.ca.statutum.§.in nullo quoque,de rescrip.

Et processus non ualet, nisi de consensu partium.

Et non sufficit tacitus,sed requiritur expressus.Decisio Rotę,380.aliàs,15.de offi.deleg.in nouis.

Quando autem in literis delegationis una causa exprimitur, procurator cõstitutus in ipsa causa,intelligitur in illa sola constitutus. Ideo ad aliã causam iurisdictionem prorogare non potest ca. cum olim Abbas,§.quia uerò,32.de offi.deleg.

Sed iurisdictio delegata etiam de consensu partium prorogari non potest ad personas in rescripto non comprehensas. c.P. & G.de offi.deleg.

Et similiter se delegatus pronuntiauerit, se iurisdictionem non habere, ipsam etiam de consensu partium non reassumit. c. significantibus.38.de offi.deleg.

Si quis verò iudicii mutãdi causa rem , pro qua debebat conueniri, in alium transtulerit ante citationem,ne hęc malitia prosit,poterit ille possessor coram delegato conueniri.cap.1.de alien.mut.iud. causa facta.

Et similiter si is,cui inquisitio fieri,uel quicquid aliud expediri mandatur certo loco,si malitia uel fauore illius,contra quẽ inquiritur, non posit exequi eo loco . Ad id exequendum alium eliget idoneũ & securum.

Et idem si alia rationabili causa subsit. Ne tali prætextu contingat mandatum apostolicum impediri, uel differri.ca.statuimus.de offi.deleg.in 6.

Item si delegatus, qui impeditur die statuta procedere,parte aliqua procurante impedimentum,vt causa prorogetur,& cõtingat iudicem a Rege, uel Archiepiscopo euocari,ne de fraude lucrum reportetur,poterit quantum ad diem illum committere ipsum negocium audiẽdum personæ neutri parti suspectę,qui appellatione remota procedat : nisi partes consenserint negocium prorogare c. pastoralis. §.fi.de offi.deleg.

15 Expirat iurisdictio delegati multis modis,inter quos est unus, quando remittitur causa ad seniorem.Decis.Rotæ 718.aliàs ultima.de offi.deleg.in antiqu.

Item expirat : quia eius iurisdictio cessat , si sententiam executioni mandauit, uel mandari præcepit.cap.in literis.9.de offic,deleg.

Cessat etiam quando est necessarius in testem:quia remouetur a iudicando , & alius subrogatur capitulo dilecto 40. de testib.

Cessat ulterius officium delegati, quando remouetur ex suspicione , & vna causa est,quando delegatus est dominus illius partis,quæ suspicionẽ allegat.c. causam. 2. de offi.deleg.

Alia causa est , si sint plures iudices , & alii non posint procedere in causa,sine collega,

sega,qui admisit in familiarem aduersarium:nam ex hoc habetur suspectus.c. insinuante 25.de offi.deleg.

Alia, quando iudex habet causam consimilem,quando remouetur a iudicando ca. causam.18.de iudiciis.

Itẽ alia causa est suspicionis,si delegatus cõsanguineus sit illius,qui literas impetrauit,aut in eodem negocio aduocati officio functus sit cap. postremò, 36. de appellatio.

Suspicionis alia est causa, quando iudex in una causa pronunciauit,& admittitur ap pellatio:nam ex hoc illi , qui appellauit, omnino suspectus est , nec compellitur in alia causa respondetur cap.proposuit. de appellatio. quæ dispositio habet locũ etiam in delegato, & dummodo pronuncietur,bene appellatum,ut per gl. in d.c. proposuit.in uer.non debet.

Iudex autem delegatus quanuis possit legitimè recusari,si ante recusationem commiserit in totum uices suas,amplius recusari non potest.

Post recusationem verò non potest, nisi recusator consentiat, & antea pronunciatum non sit cap.iudex 5.de offic. delega. in 6.

Suspicionis autem causa contra iudicem delegatum assignata non ipso (qui forsan prouocatus obesset) sed arbitri potius, coram quibus probatio est facienda, debent terminum probationis assignare. cap.suspicionis.39.de offic.delega. Intelligendo quando est unus iudex, uel si sũt plures sine clausula,si ambo interesse nõ possint,alter procedat in causa,ca.si contra,de offi.deleg.§.ubi uerò. in 6.

A quibus arbitris appellatur ad Papam, si grauauerint cap. ab arbitris.de offi. delegat.in 6.

Nam si adest in delegatione illa clausula, causa suspicionis coram non recusato cõ iudice,debet proponi,probari & expediri,d.c.si contra.in prin.

Cum autem delegatus ordinarii recusatur, recusationis causa debet coram episcopo probari,d.c.si contra,§.fi.

16 Soluitur etiam delegatio morte delegantis, cap.relatum 19. & cap. licet 30. de offic.deleg.

Sed si delegatus uti cœperit iurisdictione delegata per citationem ea post mortem durat.d.ca.relatum,ac etiam quando iudicium est quasi cœptum per solam citationem. Nam perpetuatur iurisdictio et quò ad successorem delegantis.cap.gratum.de offi.deleg.& ibi gl.

Et tanto magis sola citatio sufficit:quia per ipsam solam de nouo statutum est, litem pendere, clementina final. ut lite pendente.

Si autem delegatio facta esset a Sede Apostolica:quia sedes non moretur,non expirat delegatio morte Pont.arg. c.si gratiosè.de rescr.in 6.

Et econuerso:quia soluitur delegatio morte delegati, si delegatio facta esset dignitati non expresso proprio nomine, transit ad successorem cap. quoniam. 14. de offi.deleg.

De officio legati.

Svccedit modò tractari de officio legati.

17 Et in primis legatus est ordinarius: quia potest adiri per simplicem quærelam ca. 1.de offic.legati,& expressius eod. titul. lib.6.ca. 2. Adeo quòd morte Papæ non expirat eius iurisdictio.Et Doctores uolunt in d.cap.1.posse appellari ad legatũ a sentẽtia inferiorum omisso medio episcopi,& per Abb.maximè.

18 Si est aliquis delegatus in aliqua causa particulari: quia speciale mandatum derogat generali, legatus generalis in prouincia de illa causa non potest se intromittere.c.2.de offi.leg.

Legatus non potest transferre episcopum de una ecclesia ad aliam cap. 3. de offic. legati.Nam hæc potestas soli sedi est reseruata.cap.2.& 4.de transl.episcoporũ. Imò si episcopus propria auctoritate de una ad aliam se transfert,carebitur utraque c. 3.de transl.episcopi.

19 Sæpe tamen fuit indultum legatis ut possint absoluere excommunicatos propter sacrilegas manum iniectiones in clericos: non tamen debent legati præsume-

re

re unire episcopatus. c. 4. de offic. legat.

20 Legatus ex quo examinationem electionis retulit Papæ, definit esse iudex. Ideo si iterum examinet, nihil agit ca. 5. de offic. legat.

21 Legatus in pluribus locis potest factum unius loci in alio explicare c. nouit ille. 7. de offi. leg.

22 Legatus inferior quandiu legatus de latere in eodem loco est præsens, debet dimittere officium suum cap. 8. de officio legati.

23 Legatorum statuta in prouincia durãt, licet ipsi sint egresi de prouincia: secus si causam delegauerint: & ipsi delegati non citauerint. cap. fin. de offi. leg.

24 Legatus quanuis posit conferre beneficia cap. 1. de offi. lega. in 6. Non tamen potest concedere licentiam in genere, uel in specie alicui facultatem acceptandi resignationes; vt posit idoneis personis prouideri. c. penul. §. prohibemus. de offi. leg. in 6.

Nunc tractandum est de officio ordinarii, & de materia iudiciorum satis longo tractatu.

DE OFFICIO ORDINARII.

25 Circa officium ordinarii, episcopi liberam potestatem habẽt in singulis dioecesibus adulteria, & scelera inquirere, ulcisci, & iudicare secundum canones. ca. 1. de offic. ordin. ubi gloss. in uerbo secundum, enumerat multas causas fori ecclesiastici.

Et qui impediunt, ne tales causæ tractentur in ipso foro, sunt excommunicati. ca. penul. de immun. eccl. in 6. & eum ordinarius in tota sua dioecesi iurisdictionem ordinariam habeat, dubium non existit, quin in quolibet loco ipsius dioecesis nõ exempto posit per se, uel per alium pro tribunali sedere, causas audire, & inquirere, & cætera quæ spectant ad ipsius officium liberè exercere. ca. cum episcopus. de offi. ord. in 6.

Cuius ordinarii officium est prouidere aduocatum etiam domesticum parti non habenti. c. 1. de offi. iud.

Et ne iudicialis euanescat auctoritas: cum de litigatoris improbitate constiterit, aduersus assertionem iudicis prorumpentis datur punitio iuxta superioris arbitrium c. dilectus 11. de poenis.

Si sacerdos sciat pro certo aliquem esse reũ uel si confessus fuerit, & emendare noluerit, non debet eum arguere nominatim, sed indeterminatè, sicut dixit Christus, Vnus uestrum me traditurus est.

Sed si damnum passus iustitiam petierit, potest excommunicare auctorem damni, licet ei confessus sit: sed tamen non nominatim potest eum a communione repellere: quia non ut iudex scit, sed ut Deus. Vnde debet eum monere, ne se ingerat: quia nec Christus Iudam a communione remouit. c. 2. de offi. ord.

Et ideo Rectores urbis non possunt cogere presbyterum, ad reuelandum peccatorẽ de furto reuelato, & si facta fuerit sententia interdicti contra presbyterum, ut uel reuelet, uel satisfaciat Rectorib. prædictis ab episcopo iniungitur ut conquiescant penitus a tali grauamine cap. dilectus. 13. de excess. prælat.

Item si cõstat ordinario absolutum a Papa suppresisse ueram causam, quare fuerit excommunicatus, debet illum remittere ad Papam. Si uerò est urgens suspicio debet eum cogere se purgare cap. 5. eod. de offi. ord.

Si desidia uel malitia delegati quis perseuerat in peccato, ordinarius potest supplere. c. 6. eod.

Et idem supplet negligentiam Abbatis nõ reuocantis monacum uagabundum. ca. 7. eod.

Si Papa per rescriptum mandat episcopo, vt subditos suos corrigat, non facit ex hoc delegatum. Ideo appellatur ad proximum superiorem c. 12. eod.

Si in ciuitate, vel dioecesi sint populi diuersarum linguarum. Episcopus debet prouidere de personis idoneis, qui celebrẽt & sacramenta ministrent secundum uarietatem linguarum, uel ex necesitate constituat illius ordinis sibi Vicarium & subiectum, ne quasi monstrum in uno

corpore sint duo capita cap. 13. de offic. ordin.

Episcopus visitans monasteria nõ introducat sæculares, sed duos, aut tres de canonicis adiunctis aliis religiosis, quos uiderit expedire, c. vt iux. eo.

Item episcopus debet parere rescripto domini Papæ, vel causam rationabilem assignare, quare parere non posit. ca. 5. de rescript.

Sed si ordinarius hæsitat de mandato, non tenetur obedire delegato mandante authoritate, qua fungitur, ut talem denunciet excommunicatum, nisi de mandato sed. ap. certus extiterit c. cum in iure, 31. de offi. deleg.

Ac mãdante delegato ordinarius nesciens contentionem cum alio delegato primũ mandatum debet humiliter executioni mandare.

Sed si postea mandatur contrarium, eidem ordinario literæ delegationum exhibebuntur. Et si deprehenderit secundum rescriptum expresè reuocare literas aliorum intrepidus exequetur, quod sibi secundo loco mandatur.

Quod si fuerit dubitandum ad executionẽ secundi mandati procedere non oportet, donec concertatio sopiatur, iux. c. pastoralis. eod.

Et id ipsum facere oportet circa executionem primi mandati, si sit notitia de contentione, cap. cum contingat. de rescriptis.

Vlterius spectat ad episcopum conseruare immunitatem ecclesiarum, de qua dictũ fuit supra abunde.

DE FORO COMPETENTI.

Leo. IIII. 26 Spectat etiam ad ipsum interponere auctoritatem suam, ne clerici iudicentur a sæcularibus iudicibus. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur, nempe auctoritas sacra Pontificum, & imperialis ac regia potestas cap. nos si incompetenter. §. sed notandum, 2. quæst. 7. & cap. solitæ. §. præterea de maiori. & obedien.

Vnde statutum est, ne clerici relicto suo episcopo protrahant clericos ad publica iudicia sub pœna depositionis & amissionis iurium. Cui beneficio: quia non est personale, renunciari non potest ca. si diligenti. §. immemor, & §. manifeste. de foro compet.

Clerici verò coniugati si tõsuram & uestes deferant clericales, retinẽt priuilegium canonis editi in fauorem totius ordinis clericalis. ca. unico. in prin. de cleric. coniug. in 6.

Poterunt tamen clerici consentire in ecclesiasticam personam cum cõsensu episcopi c. significasti. de foro compet.

Si autem contentio sit inter clericum & laicum: vt cognoscatur, quis iudex sit, dispiciendum erit, quis sit reus in illa causa: nam actor sequitur forum rei ca. quinto de foro compet.

Sed iudex laicus cauere debet, ne clericum condemnet: quia si fecerit, tamdiu sequestrabitur ab ecclesia, quousque reatum suum emendet. ca. secundo de foro competen.

Idem si banniuit episcopum, vel clericum contra Deum & ecclesiasticam libertatem in emendationem iniuriæ, damnis & expensis multatur. cap. cum olim. de iniuriis.

Et hæc dispositio habet locum non solum, quando clericus conuenitur personali actione: sed etiam reali: vt probat tex. in cap. final. de iudiciis, in quãtum clericus actor in possessorio, & qui obtinuit corã iudice sæculari, non tenetur coram eo super proprietate respõdere, quem etiam allegat Abbas, qui sequitur hanc opinionem, quæ vera est, in c. qualiter & quando, nu. 8. eo. de iudiciis.

Ac etiam procedit in fortiori termino, uidelicet, etiam si clericus succedat laico & sæculari, ut est decisio Rotæ, 552. aliàs 5. de foro competen. in antiq. & sequitur Abb. in cap. quia 5. nume. 12. de iudic.

Immo plus, si res sit communis inter clericum, & laicum ratione clerici, qui maior est, laicus trahitur ad forum ecclesiasticum: ut not. Bartol. in l. præcipimus. §. eodem obseruando. C. de appellat. per illum textum, qui probat & sequitur Ias. in. l.

in l.si emancipati. nume. 13. C.de collatio.

QVANDO CLERICI POSSINT CONVENIRI IN FORO SAECVLARI.

27 Aliqvo casu possunt clerici conueniri coram sæcularibus iudicibus, ut puta in feudo, de quo est tex. in c.ex transmissa.6.cum seq.de foro compet.

Dubitatum etiam fuit, an clericus posit & teneatur respondere coram iudice sæculari in causa reconuentionis, & quemadmodum refert Abb.in ca.at si clerici. nu. 21.uersic.restat ergo, de iudiciis. Doctores fuerunt uarii & contrarii. Sed canonistæ tenent affirmatiuam, & dicit Ioann. And.ibi relatus, quòd hæc opinio a consuetudine antiqua approbatur, & contrariam opinionem sapere tirannidē, quòd laicus posit reconuenire coram ecclesiastico, & non clericus coram sæculari. Et Abb.ibidem nume. 25. concludit pro hac opinione, dicens opinione esse dubiam, & declarari a consuetudine.

Clericus etiam si est uenditor, & emptor cōuenitur coram iudice sæculari, & si postea idem emptor agit de euictione contra clericum, tenetur defendere emptorem coram illo iudice sæculari: ut latè p Anch.in cap.ea quæ.q.17.de regul.iur.in 6.& idem Angel.in l. ne ciuitatis. §. qui absentem.nume.6.ff. de procuratoribus. Ratio est: quia assistit ad defensionē causæ alterius, non pro seipso. idem Boer.decis.69.nu.26.& seq.

Quando autem clericus uenit ius suū principaliter defendendo, eo casu remittitur ad suum iudicem. Exemplum est, quando emphyteuta, vel feudatarius conuenitur à laico, & clericus dominus feudi pro suo directo dominio ad defensam uenit. Item quando aliquis petit se mitti ad possessionem, & clericus cōtradicit, dicens se possidere, & generaliter in omni casu, quo uenit tertius pro iure suo principaliter defendendo, non autem assistendo alteri, debet remitti ad suum iudicem, ut per Anch.in d.q.17.qui optimè hæc ponit, & declarat.

Sed clerici, qui nec in modo tonsuræ, nec in uestimentorū forma, nec in qualitate negotiorum de clericatu quidquam ostēdunt, & cùm pertrahuntur ad sæcularia iudicia super excessibus se exhibent esse clericos, si tales tertiò moniti non se emendauerint, efficiuntur immunitatis exsortes, quæ pro clericorum tutela, & laicorum violentia dignoscitur esse instituta. cap. contingit. 45. de senten. excommunic.

Item clerici, qui potius negotiationibus sæcularibus, quam officiis diuinis intendunt; si tertiò moniti non resipuerint, perdunt priuilegium quò ad bona, & facultates suas, cap.fin. de uita, & honesta. cleric.

Item sacerdotibus, & clericis publicè denūciatur, ne ministri laicorum fiant, nec in reb. eorum procuratores existant, quod si facere præsumpserint, & occasione administrationis depræhendantur in fraude, indignum est eis ab ecclesia subueniri, per quos constat in ecclesia scandalum generari, c.sacerdotibus, ne clerici, uel monaci.

DE CLERICIS IN DELICTIS.

28 Qvando autem dubitatur de delinquente, an sit clericus, ecclesiasticus iudex cognoscet non sæcularis, uocato tamen, dum cognoscitur, ipso iudice sæculari. c. si iudex laicus. de senten.excommu.in 6.

Sed si notorium fuerit reum captum esse clericum, statim ante aliquam cognitionem curiæ Episcopalis restituendus erit, d.cap. si iudex.§. & si notorium.

Et idem de illo, qui defert tonsuram, & clericales vestes: donec enim contrarium constiterit, talis præsumitur, qualis habitus eum demonstrat, dicto cap.si iudex. idem.

Quando autem publicè pro laico se gerebat; & tamen in habitu clericali depræhensus sit, ob præsumptionem contra captum ex delatione laicalis habitus, non antea restituendus erit, quàm clericali titulo fidem fecerit, interim tamen proces

ſus iudicis penitus conquieſcit, d. cap. ſi iudex laicus.§.non ſic,de ſenté. excommunic.in 6.

Et ſi aliqui, quos nec habitus, nec tonſura clericos profitentur, in terra Regi ſubiecta, cum deprehenduntur in maleficiis, aſſumunt,ſeu reaſſumunt tõſuram,& habitum,vt effugiant debitam vltionem,reſcripſit Papa, ſi delinquentes reperti ſint ſine tonſura,& habitu,poſſe a Rege puniri,cum malitiis hominum non ſit indulgendum,ſed potius obuiandum.c.ex parte 27.de priuil.

Et clerici,qui relicto ordine clericali,& habitu ſuo,in apoſtaſia tanquam laici conuerſantur,ſi in criminibus deprehenſi teneantur,non liberãtur per cenſuram eccleſiaſticam.c.1.de apoſtatis.

Clerici verò coniugati,qui cum unicis, & uirginibus contraxerunt,ſi tonſuram, & ueſtes deferãt clericales,priuilegium retinẽt canonis editi in fauorem totius ordinis clericalis.

Vnde clerici coniugati pro commiſsis exceſsibus, vel delictis trahi nõ poſſunt criminaliter,aut ciuiliter ad iudicium ſæculare,nec ab ipſis iudicibus ullatenus cõdemnari. cap. unico, de cleric. coniug. in 6.

Quando autem ſunt bigami, declaratum eſt,eos eſſe nudatos omni priuilegio clericali,& coerctioni fori ſæcularis addictos eſſe, & prohibentur deferre tonſuram, vel habitum clericale ſub excommunicationis pœna.cap.unico, de bigamis in 6.

Sed Clemens VII.conceſsit Dominio Illuſtriſsimo Venet. quòd clerici non beneficiati, & in minoribus ordinibus conſtituti non gaudeant priuilegio fori.

QVAE CAVSAE SINT SVMMARIAE.

29 VLTERIVS, quia quædam iudicia sũt ſummaria,quædam ordinaria:& in concilio dicitur, quòd occurratur artibus litigatorũ,cognoſci debet, quæ cauſæ ſint ſummariæ.Nam ſunt illæ,quæ enumerãtur in clemen.diſpendioſam,de iudiciis; ſed quomodo procedatur in iis iudiciis, alia clementina exprimitur,incipit,ſæpe contingit,de verb.ſignific.

Verum circa iudicia de multis tractari poteſt,quæ, quia exercentur etiam per procuratores,& eſt notabilis materia, de ipſis tractandum eſt.

DE PROCVRATORIBVS.

30 Et in primis nedum ad negotia,ſed etiã ad iudicia poteſt filiusfamilias abſq; patris aſſenſu fieri ꝓcurator, qui licet poſt decimumſeptimum annum ad negotia licitè deputetur;ad iudicia tamẽ niſi maior 25.annis deputari nequibit.c.pen.de procuratorib.c.5.§.nedum,& ſeq.de procuratorib.in 6.

Sed filiusfamilias peracto anno XIIII.in beneficialibus,& aliis cauſis ſpiritualib.per ſe, vel per procuratorem in iudicio eſſe poteſt non obſtante patria poteſtate. ca. fi.in prin.& fine,de iudic.

Si verò ſit intra annum decimumquartum curator dabitur ab Epiſcopo, vel officiali ad lites huiuſmodi exercendas; aut ſi maior infante fuerit, poterit procuratorem deputare cum auctoritate epiſcopi, uel officialis,d.c.fi.§.ſi uerò.

Item etiã delegatus, & ſubdelegatus ab eo huic minori,ſi nõ habeat curatorem,dare eum poterit, uel auctoritatem conſtituẽdi procuratorem præſtare ad illas cauſas & lites duntaxat, quæ coram ipſis fuerint uentilandæ,d.ca.fin.§. delegatus. de iudiciis.

Conſtitui autem poterit non ſolum laicus, ſed etiam clericus cap. 1.de procurat.in 6. & capit. quarto. in primis verbis de pactis.

PLVRES POSSVNT ESSE INSOLIDVM.

ET tam unus quàm plures poſſunt in una cauſa conſtitui, & ſi duo non adiecto inſolidum deputentur, vnus ſine alio non debebit admitti. cap.ſi duo.de procuratorib.in 6.

Si inſolidum,quis ſit effectus,ac etiam ſi dictum

ctum sit, quòd non fieret melior cōditio occupantis, habetur in d.ca.si duo. usque ad §.sanè.

Sed conditio occupantis non erit melior in procuratoribus diuersis temporibus cōstitutis: quoniam dato posteriori prioris esset procuratio reuocata ca.penul.§. quod fieri.de procurat.

Sanè in causis spiritualibus quia celerem expeditionem exigunt, specialiter obseruatur: vt iudex ex procuratorib. non insolidum deputatis eligat idoneiorem, & ille solummodo prosequatur, nec alius admittatur nisi in casu d. c. si duo §.sanè. de procur.in 6.

Procuratores autem debent seruare fines mandati, & ideo si ad agendum, & defendendum, & generaliter ad omnia, etiam si mandatum exigerent speciale, constituitur procurator, ex hac generalitate ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet. Sed si aliquis, vel aliqui de articulis speciale mandatum exigentibus specificati fuissent, adiecta clausula generali, tūc admititur ad non expressos. c. qui ad agendū. de procur.in 6.

Ac similiter procurator in suprascriptis terminis non potest opponere crimina vel defectus in personam electi, siue eius, cui est prouisio facienda, uel facta: cum sub generalitate grauiora non ueniant, vel maiora, quàm in ipso procuratorio sint expressa cle.2.de procurat.

Ac etiam procurator ad appellandum contra electionem non est idoneus, nisi in eius ꝓcuratorio sint expressa omnia, quæ obiicere intendit singulariter & clare ca. procurator.38.de elect.in 6.

Sed etiam procurator absque speciali mandato iuramentum deferre, transigere, vel pacisci non potest, nisi ei bonorum, vel causæ administrationem liberè sit concessa.d.cap.qui ad agendum.§.fin. de procurat.in 6.

Item procurator solum ad agendum non potest defendere cap.constitutus.de procuratorib.

Procurator verò ad iudicia non potest aliū substituere nisi habeat facultatem, vel litem contestauerit. Quanuis datus ad negotia possit quandocunque alium deputare cap.1.§.licet.& sequen.de procuratorib.in 6.

Et idem in matrimonio: quia procurator in tali casu non potest alium substituere.cap.final.§.& quamuis.de procurator. in 6.

Circa quem procuratorem alia sunt specialia. Nam idoneus non est, nisi habeat speciale mandatum. Et si fuerit reuocatus, antequàm contrahat ignorante procuratore & muliere, matrimonium nullius momenti existit d.c.fi.in prin.& fi.de procur.in 6.

Procurator in criminalibus nō interuenit, nisi in aliquibus casibus expressis in c.5. de procuratorib.

Sed & si agatur de adulterio coram iudice sæculari non interuenit.

Si coram iudice ecclesiastico ad separationem toti sic.d.c.5.de procur.

QVI PROHIBEANTVR ESSE PROCVRATORES.

31 EPISCOPVS non potest esse procurator in auth. de sanctiss. episcopis. §. Deo amabiles.

Nec uniuersi sacerdotes cap. sed nec procurationes.ne clerici vel monaci.

Idem de monacis cap. 1. de syndico. Nisi pro vtilitate, aut necessitate abbatis accedente imperio cap.monaci. 16.q.1. & cle.religiosus, de procura.

Et idem de canonicis regularibus cap.2.de postulando. clerici in subdiaconatu, & supra non præsumant aduocati fieri in negotiis sæcularibus, nisi in propria causa, uel ecclesiæ, uel pro miserabilibus personis.c.1.de postul.uel pro coniunctis.ca.fi. eo.de postul. *Ex Concilio Terraconensi.*

Clericus autem qui contra ecclesiam, a qua beneficium obtinet, aduocatus, vel procurator esse præsumit, dicto beneficio debet spoliari.d. cap. fin. §. clericus, de postulat.

Excommunicatus non potest constitui procurator. cap. post cessionem. de probationibus.

Imò nec pro se ipso potest stare in iudicio tãquàm actor, sed ne videatur de sua malitia commodum reportare tanquàm reus potest conueniri, & debet per alium respondere in iudicio. c. intelleximus. de iudiciis.

Et cum per literas ordinarii constat. Procuratorem constitutum esse excommunicatum, non admittitur: quia standum est dictis literis, donec probetur contrarium. c. post cesionem. de prob.

Procurator verò uniuersitatis non repellitur, quando maiores & iurati de uniuersitate sunt excommunicati, non tamen omnes. Nisi quando excommunicati sunt expresi in procuratorio, vel eorum auctoritate procurator factus fuisset, vel vniuersitas sciens eos esse excommunicatos, vnà cum ipsis constituisset procuratorem c. fi. de procurat.

QVANTVM DVRET PROCVRATOR.

32 PROCVRATOR verò duret, donec fuerit reuocatus ante tamen litis cõtestationem, exceptis multis casibus, de quibus in c. quanuis. de procur. in 6.

Quod militat etiam in tacita reuocatione, quæ fit, quãdo principalis absque aliqua protestatione causam tractat, exceptis aliquibus casibus, de quibus in c. si quidẽ. §. secus. de procur. in 6.

Aut si fuerit constitutus quoties te abesse contingerit, nam hoc casu non reuocatur, si causa agitur a principali. d. c. si quidem. in prin. de procur. in 6.

Ac similiter potest principalis causam defendere, quando nõ potest reuocare procuratorem. d. c. quanuis. §. verùm. de procurat. in 6.

Sed procurator substitutus in casu permisso non potest reuocari a procuratore substituente, nisi dicta potestas reuocandi concessa fuisset ca. is qui. de procur. in 6.

Et similiter procurator constitutus ad plures, vel omnes causas, si substituerit in una, in aliis non prohibetur procurationis officium exercere, d. ca. is qui §. verũ.

Mandato autem reuocato post litem contestatam, si hoc ignorãte iudice, vel aduersario factum fuerit, iudicium, quod ipse reuocatus expertus est, ratum est c. mandato de procurat. Et idem non contestata lite, ut per gl. ibid.

Sed si constat de reuocatione iudici, vel parti, iudicium est nullum. cap. in nostra præsentia. de procur. iunct. gl. quæ ita intelligit de scientia.

Vlterius procurator, qui dixit, nolle mandatum suscipere, potest acceptare remanente constituente in pristina uoluntate. c. licet 7. de procurat. in 6.

Et qui sciẽs se esse procuratorem, & hac de causa recipit instrumentum procuræ sine protestatione cogitur defendere constituentem in omnibus causis, quæ in procuratorio continentur clemen. 1. de procuratorib.

Ac etiam interponere appellationem, uel saltim domino contestati, ut ad appellationis beneficium conuolet, licet appellationem prosequi non teneatur inuitus. c. pen. §. poterit. de procur.

Vltimò procurator a prælato, rectore, vel alio pro ecclesia constituto per mortem constituentis reuocatur, etiam quò ad negocia iam incœpta. Et causas, in quibus per ipsum procuratorem fuerit contestata ante mortem dicti constituentis clem. fin. de procurat.

Sed procuratori generali petẽti terminum ad consulendum principalem dari debet c. dilect. de procurat.

Et iudex debet prouidere ut constituẽs procuratorem maximè in causa matrimonii sit in libera potestate ca. accedens. de procurat.

Et non cogitur quis procuratorem constituere, nisi uelit in grauibus causis. c. 2. de procuratorib.

Sicut ex diuerso quis non potest citari, vt personaliter compareat, nisi causa fuerit criminalis, vel pro ueritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ, aut aliàs iuris necessitas, exegerit partes personaliter præsentari c. 1. de iudic. in 6.

33 Dignissimum est scitu in hac materia ꝓcuratorum, quòd procurator constitutus ad resignandum, si porrigit supplicationem

nem Papa & ea signatur, potest ẽt post mortem constituentis præstare consensum, vt gratia effectum habeat, prout decidit Rota in Casiadoro decis.1.de renũciatione, ubi refert esse, extrauagantem Alexan. vI. determinantem consensum posse præstari post obitum, & quòd in signatura gratiæ Leo X. approbauit hanc opinionem.

DE CITATIONE.

34 Ad officium etiam iudicis tam ordinarii, quàm delegati spectat videre, an legitimè citatus sit ille, contra quem debet proferre sententiam. Nam naturalis & ciuilis ratio postulat, neminẽ indefensum iudicari clem.pastoralis.§.dici ne, de re iud.& l.1.ff.de requir.reis.

Quicunque igitur cum aliquo in iudicio cõtendere uult, curare debet aduersarium moueri: ut coram iudice compareat. clemen.sæpe.§.citationes.de uerbor. signifi. & cap. inter quatuor de maioritate, & obedientia.

Quando autem citatio interuenit, & in termino asignato peremptorio iurisdictio delegati expirat, si partes hora debita nõ se præsentauerint, delegatus exequi potest, quod intendit.

Si autem durat æquitate suadẽte in alteram diem expectare: nec pars citanda erit, nisi ex benignitate iudicantis.

Et quanuis more Romano dies incipiat media nocte, & desinat in sequenti; tamen quò ad iudices hora cõgrua intelligitur, in qua ante noctis tenebras posit perfici, quod intenditur cap. consuluit, de offic.deleg.

Sed aliquando occurrit citatũ impune non uenire ad iudicium. Nam si is in ius uocat, quem certum sit non esse competentem iudicem, hæc uocatio non arctat ca. ex literis.de offi.deleg.Inn.in c.præterea nu.3.de dilatio.

Sed si a suo iudice citatus cõtingerit, ut postmodum alterius fiat iurisdictionis quasi præuentus ius reuocãdi forum non habebit c.proposuisti.de foro compet.

Item spoliatus si citetur à suo iudice cum spoliatore in iudicio non cogitur respondere, antequàm canonicè fuerit restitutus cap. cum dilectus. uersicul. sed quoniam.de ordin. cognitio. & cap.prius. 3. quæst.2.

Idem est si citatur ad non determinatum locum c.fi.ibi, vel indeterminatè. de rescr.

Aut si citatus moratur extra iudicis diœcesim.cap.2.circa finem, de constitutionib. in 6.aut ad locum malè tutum c.ex parte 47.de appell.

Idem si iusserit adesse intra nimis angustum tempus.cap.1.de dilatio.& cap. si primates 5.q.2.

Sed Bonifacius vIII.Fel.recor. statuerat, ut citationes publicè factæ in audientia literarum, vel palatio Papali, aut in maiori ecclesia loci, ubi Papa cum curia degit, arctent omnes citatos post lapsum termini asignati secundum locorum distantiam, præsertim, si impediunt, vel faciunt ne citationes ad eos perueniant, de quo in extrauag.vni.de dolo & contuma. in communibus. Sed hæc dispositio restricta fuit solum ad illos, qui impediunt, ne citatio ad eos perueniat, & ad illos, quorum domicilium tutè adiri non posit, clem.1.de iudic.

Aliquando tamẽ & si omnia solenniter peracta sint, citatus excusatur, si ad iudicem non accedat facto aduersarii impeditus clemen.2.ut lite penden.

Vel si uocatus sit ad maius tribunal c. exposuit.de dilatio.

Vel si sit in uinculis c.2.de testib.

Vel sit in infirmitate, cap.querelam. de procurat.

Si autem actor ad terminum, ad quem aduersarium citari fecerat, uenire non curauit, uenienti reo condemnatur in legitimis expensis. Nec ad aliam citationem admittitur, nisi cauerit, quòd in termino fideliter debeat comparere.c.1.de dolo. & contuma.in 6.

DE EXCEPTIONIBVS.

35 Citato reo in iudicio, quia plerunque proponuntur exceptiones ante litis contestationem, & post ipsam litis contestationem,

stationem, ca. offeratur. in fin. 3. q. 3. de iis utilissimum est tractare.

Et in summa, sunt dilatoriæ, aut perēptoriæ. Dilatoriæ aut aliquādo psonā iudicis respiciunt, de quibus supra dictum fuit. Aliquando personam agentis, de quibus supra tit. de procurat.

Aliquando ex persona rei conuenti, aut quia non cauet de iudicato soluendo. l. si ad defendendum. ff. iud. solui, aut sit spoliatus, de quo supra aliqui, & infrà expressius dicetur. Aut si allegasset iustam & necessariam causam reuocandi domum, ius sibi saluum esse cap. fin. in fine, de foro competenti.

Vel quòd lis pendeat de eadem re cle. 2. ut lite penden.

DE DILATORIIS EXCEPTIONIBVS.

36 Et hæ dilatoriæ proponi debent ante litis contestationem cap. inter monasterium. versic. quas etiam, de re iudicata, & in termino a iudice assignando, ac etiam lite contestata, quando forte aliqua competēs causa exorta fuerit, & ad notitiam proponentis peruenerit ca. pastoralis. de exceptionib.

Vel esset ea, quæ reddit processum retro nullum, ut falsi procuratoris exceptio cap. in nostra. de procur.

Vel defectus iurisdictionis c. in primis. uers. quia ergo. & c. pen. 11. q. 1.

Sed istæ exceptiones ēt cōpetūt ex aliis causis expressis tā iure ciuili, q̃ Pōtificio, vt puta à loco ut ff. de eo quod certo loco, per totum. de tempore, quia ante tempus petatur, §. appellantur. instit. de exceptio. & ex aliis causis. §. hæc exempli. insti. eo. de excep. & ff. eo. tit. in multis legibus, maximè l. exceptiones 3.

DE EXCEPTIONE EXCOMMVNICATIONIS.

37 Exceptio autem maioris excommunicationis quocunque tempore potest opponi etiam post peremptorium terminum. Dummodo species excommunicationis, & nomen excommunicatoris deferatur in publicam notionem, ac probetur spatio octo dierum apertissimis documentis. Et si non probauerit excipiens, condemnetur in expensis cum facultate alio loco, & tempore opponendi. Prouiso tamen, quòd ultra duas uices hæc exceptio non opponatur, nisi noua excommunicatio emerserit, vel euidens & prōpta probatio de antiqua superuenerit. c. 1. de except. in 6.

Quòd si post rem iudicatam talis exceptio proponatur, sentētia, debitum robur obtinebit: sed executio impedietur. d. ca. 1. §. quòd si.

Et hæc exceptio dilatoriȩ in qualibet parte litis opponi potest termino peremptorio per iudicem assignato ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias non obstāte, seruata tamen forma dicti c. 1. de except. in 6. clemen. unica. de except.

Excommunicationem autem non possunt obiicere canonici suo Decano; cum super hoc, nec commonitus, nec impetitus fuerit, nec ipsi duxerint eum euitandum, modo episcopus in mensa, & canonici communicare cauerint ei, etiam in diuinis. c. in præsentia. 46. de sent. excomm.

Sed reus excommunicatus contra actorem potest se defendere, non tamen proponere reconuentionem. c. cum inter. §. porrò de exceptio. & cap. intelleximus. 7. de iudiciis.

DE PEREMPTORIIS EXCEPTIONIBVS.

38 Peremptoriae exceptiones sunt, quæ in totum perimunt ius agentis. §. appellantur. uersic. perpetuum instit. de except. & habetur in gloss. ca. 1. de litis contest. in uerb. peremptoriæ. Sed obiectus istius peremptoriæ ante litis contestationem non impedit litis contestationem, nec retardabit; nisi excipiatur de re iudicata transacta seu finita d. c. 1. de litis contestatione, & ibi gloss. amplissima in uerbo finita.

Sed dubitatū fuit, an exceptio præscriptionis

nis sit peremptoria simpliciter, vel litis finitæ, quia ex diuersis causis potest esse utroque modo, ut per Philipp. Francum in d. cap. 1. nume. 7. qui etiam ibidem nume. 18. enumerat quadraginta tres limitationes, ut impediatur lis.

Illæ autem peremptoriæ, quæ non impediunt litis contestationem, ante sententiam sunt proponendæ & in prima instãtia; & si hoc factum non fuerit, etiam in causa appellationis facultas proponendi denegabitur cap. fin. de appellationib. in sexto.

DE IVRAMENTO.

39 Post exceptiones tractabitur de iureiurando; quia multi sunt casus, quibus iuramentum non præiudicat, & sic est exceptio, & multi sunt quibus iuramentum obstat, & similiter est exceptio.

Et primò mandatur, quatenus creditores cogantur ad relaxanda iuramenta super usuris soluendis, & hoc ecclesiastia cdistrictione, idest suspensione, vel excommunicatione: vt dicit gloss. cap. 1. de iure iur. qui iurauit, & propositum, aut promissum in melius commutat, non infringit iuramentum.

Nec tenetur obseruare id, quod promisit iuramento, si constat eum, cui promisit, cõditioni, propter quam promissum est, nõ paruisse, c. 3. de iureiur.

Et iuramentum factum de consensu utriusque partis non ligat eum, qui præstitit, dum ille, cui præstitum fuit, non seruat, quod promisit cap. sicut 29. §. iuramẽtum de iureiur.

Nam etiam si vterque cõtrahentium venit contra pactum, vterque potest pœnam promissam petere. c. 7. de pœnis.

Debitores non coguntur soluere usuras, sed si iurauerunt, cogendi sunt reddere domino iuramentum, & creditores ecclesiastica sæueritate compelluntur ad restituendas. c. debitores. 6. eod.

Et idẽ si possessiones datæ sunt pro pignore: nam si debitores subtraxissent dictas possessiones contra iuramẽtum, debent eas restituere, nec creditori possunt inferre molestiam, donec ei pecunia persoluatur. Soluta autem pecunia creditor restituere cogitur sententia excommunicationis, quicquid deductis expensis ultra sortem recepisse constiterit c. nostrã. 7. de iureiur.

De quo quantum ad fructus est tex. in c. 1. de vsuris, & ibi notabitur.

Iuramentum extortum metu refutando ius suum, seruandum est; nisi tale sit, quòd seruatum vergat in interitum salutis æternę cap. 8. eod.

Verum ecclesia Romana consueuit a tali iuramento absoluere. d. cap. 8. incipit, si verò. §. verum. & cap. verum 15. ead. de iureiuran.

Sed si Abbas pro obseruatione pacti contractus dederit obsides quosdam monacos, qui iurauerunt obseruare promissa, & ipsis deficientibus laicus & vxor fideiusserunt cum iuramento, tam Abbas, quàm monaci & fideiussores tenentur adimplere conuentionem c. ex rescript. 9. eod.

Clericus conductor beneficii promittens pensionem sub iuramento, & cessando a solutione pensionis non meretur regere ecclesiam irretitus crimine periurii. Ideo si uoluntate non necessitate a solutione pensionis cessauit, debet remoueri ab ecclesia, & ea restitui Rectori. ca. querelam. 10. eod.

Clerici iurantes soluere maiorem solito pẽsionem, & postea cum instituũtur ab episcopo iurant, quòd antiquam pensionẽ, & solitam non augebunt: valet secũdum iuramentum, & præiudicat primo, quod de cupiditate processit.

Ceterum iustum est: vt clerici pro periurio, quod euitare non possunt ab ecclesiis perpetuò excludantur, ca. tua nos, 11. de iureiur.

Episcopi grauius, quàm alii de periurio sũt puniendi: quia præeminẽt maiori dignitate cap. cum quidam. 12. eod.

Qui iurat non loqui patri, vel matri, sorori, vel fratri, aut eis subsidium humanitatis non exhibere, absoluendi sunt ab illius obseruantia; cum sit illicitum & contrarium rationi. De hoc quòd malè iurauerint iniuncta pœnitentia competenti. d.

c.cum quidam.§.illi verò.

Non valet iuramentum monaci abiurantis se non esse vlterius cum monaco moraturum. Imo sibi de hoc grauis pœnitentia imponitur cap.sicut,13.eod.

Vasallus,qui iurauit prælato,successoribus iurare non cogitur, ipsis tamen fidem seruare debet ac si iurasset.cap.ueritatis. 14. de iureiur.

Qui iurauit obedire mandatis aliquorum nō credens se tale quid commisisse, propter quod ei aliquod graue deberet imponi: & tamen mandatum est, ut nunquàm intraret curiam Ducis,cuius consiliarius erat, in iure suo multis ecclesiis, quarum erat aduocatus, ex promisso tenebatur adesse,nequaquàm iurasset stare mandato, si præsciuisset taliter sibi mandari. Vnde si hoc iuramentum repugnat priori iuramento, denunciatur secūdum non seruandum.cap.veniens.eod.

Qui iurauit ecclesiam defendere, & requisitus sine iusta causa recusat, periurus est, nec eum defendit appellatio. cap.breui. 17.de iureiur.

Regi Aragoniæ iuranti conseruare monetam patris,quæ circa mortem fuerat legitimo pondere defraudata, ac petenti absolutionem,rescriptum est, non tam absolutio est necessaria, quàm interpretatio requirenda. Nam si credebat monetam falsam,iuramentum fuisset illicitum & non obseruandum : sed pro eo debet pœnitentia iniungi,& adimpleri. Si uerò credebat monetam legitimam, iuramentum fuit licitum & seruandum: quia debet cudi alia moneta sub nomine patris legitimi ponderis,cap.quanto.18.eo. de iureiur.

Si creditor in testamento præcipit hæredibus vsuras datas restituere,& sint, qui iurauerint vsuras non repetere, & propter huiusmodi iuramentum vsuras repetere non attentent, mandatur sub pœna excōmunicationis, publicè proponi in ecclesia vt qui super hoc nouerint veritatem,testificentur, & si constiterit de usuris præstitis,hæredes prædicti compellēdi sunt censuris ecclesiasticis usuras acceptas a patre restituere uniuersas.c.ad nostram 20.eod.de iureiur.

Et similiter non obstante dicto iuramento prohibetur vsuras peti,& solutæ repetuntur,c.tua dudum.de vsuris.

Et mouens bellum iniustum compellitur restituere occupata per uiolentiam, & debent absolui illi a quibus: iuramenta extorsit.c.sicut 29. de iureiur.

Secundum canonicas traditiones manifesta crimina accusatione non indigent, nec in eis est ordo iudiciarius obseruandus.Vnde episcopus,qui iurauit in omni causa ordinem iudiciarium obseruare, non habebat in mente, vt propterea ueniret contra canonicas sanctiones : quia non iuramentum,sed periurium extitisset,neque aliqua ratione seruādum,quare benigna interpretatione rescriptum est,in manifestis, & notoriis subtilitatem iuris non esse seruandam,quamuis secundum approbatum intellectum rectè possit intelligi iuramentum in illis causis, in quibus est ordo iudicialis seruandus. ca. statutum.21.eod.

Et qui iurant statuta & consuetudines loci seruare,prætextu talis iuramenti non obligantur ad illicita, imposibilia, uel contra libertatem ecclesiasticam, nec intentio iurantium ad ea debet referri.ca.1.de iureiur. in 6. Et generaliter iuramentum præstitum contra vtilitatem ecclesiæ nō tenet,quia periurium dici debet,ca. sicut nobis.27.de iureiur.

Qui iurat stare mandato alicuius,non tenetur parare,si præcipit filium exhæredari, vel vt a se propriam remoueret vxorem. c.quintauallis.23.de iureiur.

Iurantes clericos non esse contra principē, declaratum fuit, non teneri ex hoc iuramento,quin pro iuribus & honoribus ecclesiæ suæ,ac etiam in spiritualibus ualeant stare contra ipsum principem. c.petitio.31.de iureiur.

Regis Vngariæ iuramentum, non reuocare alienationes regni sui, non est seruandū, cum teneatur illa seruare illibata etiam iuramento coronationis c.intellecto,33. de iureiur.

Vltimò clericus,qui iurauit statuta ecclesiæ seruare,non tenetur seruare statutum po

stea

ſtea ſubſequutum. licet ex debito tranſgredi non debuerat capitulo penult. de iureiur.

DE VSVRIS.

40 QVIA ſupra viſum fuit iudicium ſuper vſuris ſpectare ad forum eccleſiaſticum, & paulò ſuperius pluribus in locis de iuramentis circa vſuras dictum fuit, non ſine cauſa ſequitur hic tractatus de vſuris.

Nam in generali concilio ſtatutum eſt: vt nullus de clero præſumat exercere aliquod genus vſuræ, c.1.de vſuris.

Imò clerici debent ſe abſtinere a quæſtibus indignis,& ab omni negotionis,vel cupiditatis ingenio: & ſi noluerint, ceſſare mox cogantur abſtinere à clericalibus officiis cap. clerici & cap. ſi quis oblitus 14. qō.4. Nam qui volunt eſſe in clero, emendi vilius,& vendendi carius ſtudio non vtantur.cap.canonum ead. 14.q.4. *Ex Concil.Terraconẽſi.*

Nec ſolum clericis, ſed etiam laicis vſura eſt damnabilis.cap.nec hoc. ead. 14.q.4. & ideo gloſſa in d.cap. 1. de vſuris, dicit, maximè de clero: quia omnibus eſt prohibitum,prout etiam probat text.in ca.2. eo.de vſuris.

Et ſi quis data pecunia poſſeſsionem in pignus acceperit,& ſortem ex fructibus deductis expenſis iam perceperit, abſolutè poſſeſsionẽ debitori reſtituet: ſi minus, debet ſolui,quod deeſt.d.c.1.§.ſi quis, & d.c.2.eod.de vſuris.

Si qui exercuerit vſuras,eccleſiaſtici beneficii periculum patiatur.d. ca.1. §. quod ſi poſt.de vſuris,ac miniſtri altaris, qui fœnerantur, excommunicantur cap. miniſtri.14.q.4.

Non eſt diſpenſandum, ut quis poſsit exercere vſuras, etiã pro redemptione captiuorum c.4.de vſuris.

Ac etiam pœna promiſſa, ſi quadraginta libræ non ſoluantur, nõ debetur ſolutis in termino 33. ſed ſolum debentur ſeptem libræ reſiduæ c.tuam.de pœnis.

Quamuis in Concilio Lateranenſi ſub Alexan.III.ſit diſpoſitum,vſuras reſtitui: tamen hoc fieri debet, etiam ſi ante concilium acceptæ ſint,& reſtitutio fieri debet etiàm hæredibus debitoris,vel non extãtibus hæredibus,pauperibus, dummodo in hæreditate illius ſit facultas;quia paupertas euidenter nota excuſat cap. cum tu.5.de vſuris,poſſeſsiones etiam emptæ ex vſuris vendi debent,& ex pretio ſatiſfieri his,à quibus extortæ ſunt: vt ſic a pęna,& a peccato liberi ſint.d.ca.cum tu.§. poſſeſsiones.

Et hæc reſtitutio fieri debet non ſolum a filiis: ſed etiam ab hæredib. extraneis cap. tua nos. 11.de vſuris.

Qui vult recipere vltra ſortem, & recipit, & qui non uult dare parabolam iuramenti, ideſt non vult facere terminum debitori,nec petit aliquid:ſed tamen dat terminum, ſi emolumentum ſentit.Et qui merces plus vendit: quia facit terminum ad ſoluendum,omnes pœna vſurariorum tenentur.c.conſuluit 10.de vſuris.

Et quicunque tempore meſsis, vel uindemiæ non neceſsitate,ſed propter cupiditatem comparat annonam, & ſeruat vſque dum vẽdat pluris, hoc turpe lucrum dicitur.c.quicunque 14.q.4. *IVL. PP.*

Et qui mutuò dat pecuniam, & expectat plus,quàm dedit,ſiue illud triticum ſit,ſiue vinum, ſiue oleum, ſiue quodlibet aliud, fœnerator eſt cap.2. & ſequen. 14. quæſt.3. *Aug.*

Qui vſuram accipit,rapinam facit,vita non viuit cap.ſi quis vſuram.14.q.4. *Ambr.*

Nec minus crudelis eſt,qui pauperem truci dat fœnore,quàm qui diuiti aliqua rapit. *Aug.*

Item fideli homini totus mundus diuitiæ ſunt,infideli autem,nec obolus; nam omne,quod iniuſtè poſsidetur,alienum eſt. c.quid dicam.14.q.4.

Nec quia ſuſcipit in ſe periculum, qui dat certam pecuniæ quantitatem nauiganti, vel eunti ad nundinas recepturus vltra ſortem,excuſatur:quia vſurarius eſt cenſendus.c.fin.in prin.de vſuris.

Vſurarius, qui impetrauit literas ſuper reſtituendis ſibi vſuris, vel fructibus computandis in ſortem non auditur, niſi & ipſe reſtituat eas vſuras,quas ab aliis extorſit. c.quia fruſtra.14.de vſur.& cap. Michael. 17.§.attentius.de vſur.

Ac in odium vſurariorum, quamuis non ſit accuſatio contra eos:ſi tamen aliis argu-

mentis

mentis constiterit illos esse vsurarios manifestos, possunt condemnari pœna contra vsurarios. cap. cum in diœcesi. 15. de usuris.

Quarum vna est: quia debent expelli è ciuitatibus. Vnde si collegium, seu alia vniuersitas non expellet vsurarios, sed domos locet, ipso facto incurrit sententiam interdicti cap. 1. §. qui verò. de vsuris, in 6. & annotatum est in materia interdicti.

QVANDO NON SIT VSVRA.

41 SVPRA dictum fuit, qui exercuerit vsuras ecclesiastici beneficii periculum patiatur: sed hoc limitatur. Nisi forte ecclesiæ fuerit beneficium quod redimēdum ei hoc modo de manu laici videatur d. c. 1. §. nisi forte, de vsuris.

Sed Doctores circa istam exceptionem dāt diuersos intellectus, sed vt exceptio sit de regula, debet intelligi, clericum accepisse pro pignore beneficium ecclesiæ, & ipsum percepisse fructus; & illos non teneri restituere, nec minus beneficium, & istud est redimere hoc modo de manu laici: quia quodammodo redimit, dum non cogitur restituere.

Et talis decisio est expressa in cap. 1. de feudis: nā si episcopus recipit in pignus feudum, illud licitè potest detineri fructibus non computatis in sortem: ita tamen vt pro feudo eo tempore seruitium nō præstetur. Et idem in cap. conquestus. de vsuris: nam si monaci detinent terram clerici titulo pignoris, & de fructibus sortem receperunt, ea debet reddi domino terræ; nisi terra sit monasterii: quia hoc casu vult dicere Pont. fructus non extenuant sortem.

Ambr. Quemadmodum etiam ab illo exigere vsuram possumus, cui meritò nocere desideramus, & cui iure inferuntur arma, huic legitimè auferuntur vsuræ, quem bello vincere nō potes ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere, siue ferro dimicat, qui vsuras flagitat, siue gladio se de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius exactor inimici, ergo ubi ius est belli, ibi est ius vsuræ. c. si. 14. q. 4. & est decis. Diui Ambrosii.

Qui vendunt merces valoris librarum quinque, & promittitur statuto tempore sex, contractus non est vsurarum: attamē uenditores peccatum incurrunt: nisi dubium sit plus minusve tempore solutionis valituras: & ideo saluti suæ consulet, qui à tali contractu cessabit: cum cogitationes hominum nequeant occultari. c. in ciuitate. 6. de vsur.

Sed si uerisimiliter dubitatur, utrum plus, uel minus solutionis tempore fuerint ualituræ, non debet usurarius reputari c. fin. §. ille quoque. de usur.

Et ratione huius dubii, qui pānos, granum, uinum, oleum, uel alias merces uendit: ut amplius, quam tunc ualeant, in certo termino recipiant, excusantur a pœna usurarum: si tamen tpe contractus nō fuerat uenditurus. d. c. fi. §. ratione. de usuris.

Et si clericus in necessitate constitutus pecuniam præstiterit, de uino uel frumento hoc accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit uenundari. c. si quis clericus. 14. q. 4.

Cæterum si illam speciem uini, uel frumenti necessariam non habuit, ipsam pecuniam, quam dedit, siue ullo augumento recipiat. d. cap. si quis clericus. §. cæterùm.

Nam si pecuniam commodauit, pecuniam accipiat, si speciem eandem, quam dedit. cap. nullus clericorum. eadem 14. q. 4. *Ex Cōc. Agath. 111.*

Maritus etiam lucratur fructus possessionum, quæ à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ: quia non computantur in sortem cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda. c. salubriter, 16. de usur.

NONNVLLI CASVS, IN QVIBVS RECIPITVR VLTRA SORtem, & non est usura.

Ex sententia Diui Thomæ licitum est uendere rem plus, quàm ualeat, quando utilitas unius, idest emptoris est cum detrimēto alterius, hoc est uenditoris, quia propter dictum damnū potest uendere plus, quando uerò unus accipit utilitatem sine damno uendentis, non est licitum: quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est

ex uenditione, ſed ex conditione perſonæ: quia uenditur id, quod non eſt ſuum: S. Thomas in ſecunda ſecundæ. quæſtio. 77. articulo primo uerſic. reſpondeo, in fine dicti uerſiculi.

Et generaliter lex diuina uult, quod teneatur illæ, qui plus habet ex aliquo contractu recompenſare ei, qui damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum, & non requiritur læſio ultra dimidiam. S. Thomas ibidem, uerſicul. ad primum. ibi, ſed lex diuina.

Et qui mutuam dat pecuniam, poteſt abſque peccato in pactum deducere cum eo qui accipit, recompenſationem damni, per quod pactum ſubtrahitur damnum mutuanti, quod debet habere: hoc enim non eſt uendere uſum pecuniæ, ſed damnum uitare, S. Thomas in eodem loco. q. 78. artic. 2. uerſ. ad primum.

Ac etiam ex pecunia commiſſa mercatori poteſt licitè lucrum accipi: eo quia dominiũ uſus remanet penes dantē pro quadã ſocietate S. Thomas in dicto loco, & d. artic. 2. uer. præterea magis, & in reſolutione uerſ. ad quintum.

Sed lucrum ceſſans, & multo magis dãnum emergens debet præſtari, nõ prout eſt in actu & potentia, ſed propter aliquam recompenſationem ſecundùm condictionem perſonarum & negotiorum. S. Thomas in eadem ſecunda ſecundæ, quæſtio. 62. articulo 4. uerſicul. reſponde, ibi, tenetur tamen.

DE CENSIBVS ET LIVELLIS LICITIS.

42 Sed licita eſt emptio annui cenſus pro certa ſumma denariorum ad rationem decem, undecim, tredecim, quattuordecim marcæ, plus, aut minus ſecũdum temporis qualitatem, & ſoluto pretio uenditoribus, ipſi obligant bona ſua in perpetuum pro ipſius annui cenſus ex ſolutione, & datur facultas uenditoribus extinguendi ipſum annuum cenſum in totum uel pro parte ſoluto pretio recepto ab emptoribus, ac ſe ex tunc penitus liberare, quanuis uenditores arctari non poſſint ad ſe liberandum, & qui recuſant perſoluere prætextu uſurariæ prauitatis, hoc faciunt in animarum ſuarum periculo: ut habetur in extrauaganti Martini V. titulo de emptione & uenditione, in communibus, & de eadem materia eſt alia extrauagans Calixti III. eodem titu. Ac alia extrauagans non impreſſa Nicolai Sexti, in qua conceſsit, incolas regnorum Siciliæ citra & ultra Pharum contractus cenſuum licitè & liberè contrahere, & emere, & uendere poſſe, neque uſurariam prauitatem committere, dummodo annalis cenſus decimam partem recepti pretij non excedat, cum opportuna contrahentium ſecuritate, cautione, & indemnitate, ac cum poteſtate uendentes perſonas, eorumque proprietates, reddi tus, iura, cenſus, ac omnia & ſingula immobilia bona obligandi, & cum pactis, iuramentis, & aliis cautionibus uallatis, de quibus inter ementes, & uẽdentes huiuſmodi cenſualia in pactum deductum fuerit, Dat. Romæ, ann. Domini, M. CCCC. LII. prid. Cal. Octobr.

Qua diſpoſitione ſtante liuelli, ſeu affictus, qui conſtituuntur in iſtis partibus, præſertim Lombardiæ & Marchiæ Taruiſinę ſunt liciti: quia differentia contractuum ſupraſcriptorum ab iſtis eſt ſolum circa formam, nam quãtum ad effectum idem eſt; quia in illis extrauagantibus ille, qui recipit denarios, ſe conſtituit cenſum perſoluturum bonis ſuis in perpetuum obligaris. In iſtis vẽditur totus fundus, & emptor poſtea inueſtituram facit venditori iure liuelli de eadem fundo ſoluendo liuellum communiter ſex pro centum.

QVANVIS POST EMPTIONEM ET VENDITIONEM SEQVATVR LIVELLVS ESSE VERAM VENDITIONEM.

43 Sed quia in iſtis celebratur venditio, & ſtatim ſubſequitur liuellus, nec ille vẽdidiſſet, niſi ſequeretur liuellus. Dubitari poteſt, an illa ſit venditio vera, adeo quòd dominium ſit mutatum vel ne. Et quæſtio eſt vtilis in pratica: quia plerum-

que grauati fideicommisso faciunt has uenditiones subsecuto liuello, ac secundo loco uendunt non subsecuto liuello, alia bona, & deinde fundus primo loco uenditus & locatus peruenit ad nominum locatorem, qui etiam fuit emptor vt supra, & in detractionibus faciendis oritur dubitatio, quæ nam uenditio in legitima imputetur: nam ille secundus emptor prætendit præferri: quia tradita ei sit possessio, & in ipsum translatum fuerit dominium, quod negat factum esse, quãdo subsequitur liuellus, quia venditor nõ exit de possessione, nec mutat dominiũ: & cum hæc prima venditio non suffragetur, erit posterior, quando corporalẽ possessionem adeptus est secundo loco emendo eundem fundum.

Sed tamẽ teneri potest primum emptorem præferri: quia sit vera venditio, & translatum sit dominium in ipsum emptorem. Nec obstat, quòd possessio non sit tradita; quia constitutum mutat possessionem, quia licet sit ficta traditio, tamen ex eo transfertur vera, & propria possessio, & probatur in l. certæ. §. si procurator. ff. de præcario, & Tiraq. latè tractatu de iure constituti possess. Prima parte, per totam, & parte secunda. nu. 2.

Cum maximè: quia in amittenda possessione quando aliquis corpore sit in fundo, solus animus sufficit, l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. possess.

Item quamuis nemo propria uolũtate possit sibi mutare possessionem: tamẽ potest accedente causa extrinsecus, ut in l. 3. §. illud. de acquir. possess.

Vbi si deposita est res apud me, & postea ea donatur, aut uenditur mutatur causa possessionis, expressius in l. non solũ. §. quod uulgò. ff. de usucap. ubi si emo a non domino sciẽter & possideo, mutatur possessio, si emo a uero domino, & tamen non dimitto primam possessionem.

Ergo non inconuenit, quod in casu proposito uenditor mutet possessionem, & non possideat tãquàm antiquus dominus, sed tanquam emphyteuta.

Et liuellus subsecutus non solùm non operatur contrarium, imò ostendit ac demõstrat, fuisse ueram uenditionem: quia est uerus contractus locationis & cõductionis, cũ persoluatur liuellus, siue affictus, siue census, detur prælatio, prout conceditur ex ueris emphyteuseos contractibus, & in instrumento dicitur, ut ammodo cõductor bona locata habeat, teneat, possideat, & recognoscat a locatore. Vnde nihil remansit penes ipsum de antiqua possessione, siue dominio antiquo.

In quantum autem sit pactum extinguendi locationem, seu emphyteusim, istud significat tanto magis fuisse ueram locationem: quia pactum est, quòd locator teneatur facere conductori uenditionem de proprietate rei locatæ cum solennitatibus debitis, & non fieret uenditio de ꝓprietate, nisi fuisset uera locatio, & uera locatio non fuisset, nisi fuisset uera uenditio, quia nemo rem suam conducere potest.

Stat igitur conclusio, quòd sit mutatum dominium, & quòd in bonis conductoris nihil aliud fuerit, quàm utiles actiones, idest id, quod pluris appretiarentur campi, quàm fuerit pretium uẽditionis, ut si uerbi gratia essent ualoris trecentorum ducatorum, & uenditio fuerit pro ducentis ea de causa: quia locatio sequeretur, sit in bonis illius uẽditoris, & conductoris ducat. centum. Qua de causa primus emptor, qui etiam fuit locator, emendo postmodum fundum locatum intelligitur emisse iura utilia non dominiũ illius, qui uendebat: & sic concluditur, hunc emptorem primo & tertio locó præferri emptori secundo loco.

44 Sumpta occasione de contractibus licitis secundum Sanctum Thomã, & de censibus & liuellis, de quibus supra, facile potest teneri, illam opinionem non esse ueram, quæ est: ut ex uenditione, & non soluto pretio non possit percipi certa pensio, à principio taxata usque pro pretium soluatur: quia uenditor non debet carere re & pretio, & maximè quia plerũque diuites emunt, & pauperes uendunt, & quando fructus rei uenditæ uerisimiliter ascenderent ad interesse taxatum, tunc promissio non censeretur illicita, & taxa

tio

tio facta ad certam quantitatem non rescinderetur, dato quòd contingeret illo anno minores esse, quàm sit valor taxationis factæ, quemadmodum econtrario, si maiores essent, plus nō deberetur: vt per Cagnolum post Decium in l. curabit. nume. 56. versic. prædicta limitat. C. de actionib. empti. Et tanto magis: quia admittitur cautela, vt cesset onus probandi interesse taxatum, videlicet quòd venditor locet emptori rem venditam tali fictu, seu pensione singulis annis persoluēda, donec solueret pretium, ut per eundem Cagnolum post Paulum de Castro, Alexandrum, Decium, & summam Angelicam, in d. l. curabit. nu. 62.

Sed quia aliquando fructus non ascendunt ad interesse, præsertim in venditione domorum, si precium est iustum, & venditor potius vult precium, quàm interesse, videtur permissa ipsa taxatio etiam isto casu ad eam quantitatem, quæ permittitur in censibus, seu liuellis: quia cum posit contractus cēsus celebrari inter illas partes, aut etiam posset vēditor accipere precium, & illud tertia dare pro annuo censu, seu pensione, non videtur dubitādum, quin posit eandem pensionē ab illo emptore percipere: quia quò ad forum conscientiæ nulla est differentia.

45 Et ex hoc erit etiam soluta alia quæstio, an posit quis denarios dare patrono domus, & pro ipsis domum habitare, & pensionem non soluere: nam contractus iste licitus videtur ex rationibus supra deductis; quia posset ille patronus domus pro denariis acceptis censum, seu liuellum constituere in ipsa domo, vel in aliis suis bonis, prout in extrauagantibus supradictis, & maximè ex illa Nicolai v I. Aut cō tractū emphyteusis celebrare facta prius venditione, & locare domum illi, qui pecuniam numerauit pro pensione simili censsus, & tempore solutionis vtraq; pars facere compensationem. Quo stante etiā erit licitus contractus supradictus de denariis datis pro habitatione domus: quia quò ad effectum nulla est differentia, & lex præsertim diuina non imponitur verbis. Cauendum tamen est, ne pro pauca pecunia quis domū magni valoris & pensionis habitet; quia sic cōtractus haberet vsurariam prauitatem. Quare debet considerari pēsio debita, si locaretur domus, & census qui licitè constitui potest ex numerata pecunia.

Et hæc dicta sint: quia huiusmodi cōtractus multis in locis in iudiciis approbantur, & cum ipsis viuunt multi, & habent æquitatem, vt nemo locupletetur cum aliena iactura, & commoditatibus hominū consulatur: quia multi cogūtur vendere, nec promptam pecuniam inueniunt, & aliquando nolunt vendere domum & indigent pecunia. Sint tamen dicta salua terminatione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

DE PRAESCRIPTIONIBVS.

46 QVIA supra de exceptione prescriptionis dictum fuit, & tractatum fuit de exceptione iuramenti & usurarum, hoc loco non inconuenit de præscriptione aliqua dicere.

Circa quam taciturnitas atque patiētia prælati non est nocitura in rebus pauperum futuris Pontificibus capitulo secundo de præscriptio.

Sed omnes possesiones ad singulas prouincias episcoporom pertinentes, & per ipsos per triginta annos possessæ sunt quietè & syncerè absque synodali proclamatione perpetuò teneantur cap. 3. de præscript. Ac amissa possesione iure uendicantur. cap. fin. 13. qō. 2. & in lite duarum ecclesiarum super decimis, quas vna earum in alterius parochia annis quadraginta posedit, melior est conditio posidentis: quia talis præscriptio omnes prorsus actiones excludit cap. 6. de præscript. non currente tamen tempore hostilitatis c. 10. eod. tit.

Sed cùm commune ius resistit, debet allegari titulus præscriptionis, & probari ca. 1. in prin. de præscript. in 6. Quia si non probatur possesio legitima, præsumitur occupatio cap. fin. de restitut. spoliato. in 6. Quia cum duo insimul eādem rem, & eodem tempore posidere non posint, probata antiquiori possesione vnius partis,

recentior non nocet; cum iustus possessionis titulus non ostenditur, quare cũ possessionem primam iustam fuisse euidentissimè appareat, consequens est, ab eo tẽpore, quo vltima possessio incipit, minus iustè, ac sine titulo, ac propria temeritate incepisse. cap. licet. §. ex præmissis. versic. per quod patet, de probationibus, quib. stantibus: quia non sumus in interdicto vti possidetis: sed in possessorio iudicio retinendæ, sententia fertur pro possessore antiquiori, d. cap. licet. §. cum ergo. de probationib. Et quæstio de finibus definitione agrimensoris est finienda præscriptione quadraginta annorum seruata. c. quia. 9. eod.

Ac similiter præscribitur ius episcopale spatio quadraginta annorum, subducto tamẽ tempore, quo vacauit cathedralis ecclesia c. auditis. §. quod si abbas. & c. cum olim. 18. de præscript.

Contra autem Romanam ecclesiam nõ currit præscriptio, nisi centum annorum ca. ad audientiam, 13. eod.

Et idem de iis bonis, quibus aliqui priuati sunt per sententiam ipso iure, & postea possederint eadem bona, non procedit præscriptio, sed centenaria, vel quadragenaria contra alias ecclesias. cap. 2. de præscript. in 6.

Subducto tamen tempore, vt in ca. cum nobis. de præscript. Intelligendo de rebus & possessionibus, non de principatu, quem super aliis ecclesiis obtinet, quia in eo nulla currit præscriptio: vt per glo. in d. c. 13. verbo centum. Sed præscriptio super decimis non procedit. c. 7. eod.

Nec super procurationibus debitis pro uisitatione c. accedentes xi. & c. cum ex officii. 16. eod.

Nec etiam subditus contra prælatum præscribit obedientiam c. cum nõ liceat. 12. eod. de præscript.

DE MALAEFIDEI POSSESSORIBVS.

47 CAVENDVM tamen est, ne malæfidei possessores simus in prædiis alienis: quoniam nulla antiqua dierum possessio iuuat aliquem cap. vigilanti. 5. eod. de præscriptio.

Imò exigitur bona fides, & iustus titulus in præscriptione rerum ecclesiarum. cap. si diligenti. 17. circa finem. eod. Quæ dispositio declaratur in cap. 1. §. nam licet. de præscriptio. in 6. & procedat, quando ius commune resistit, vel sit præsumptio contra præscribentem, videlicet, de titulo & bona fide, quãdo autem hæc cessant, vel sit præscriptio, cuius initii memoria non existat, sufficit bona fides.

Sed qui post completã præscriptionem impetrat priuilegium contrarium præscriptioni, illi renunciasse intelligitur c. pen. §. nec obstat. de præscriptio. Si verò pręscriptio non dum erat consumata, post huiusmodi priuilegium bonam fidem non habuit. d. c. pen. §. si verò.

Nam in foro canonico & ciuili, qui pręscribit in nulla temporis parte rei habeat consciẽtiam alienę, c. fi. de præscr. Et possessor malæfidei vllo tempore non pręscribit c. 2. de reg. iur. in 6.

NOTAN. IN PRAESCRIPTIONE.

48 QVIA semper requiritur bona fides, & non semper titulus: videndum est, quando pręsumatur bona fides in rebus corporalibus ecclesiarum.

Circa quę communis opinio Doctorum est quòd nisi appareat de antiquiori possessore, præsumatur bona fides probata sola possessione: vt per Felynum post Abbatem ac alios, quos allegat in d. c. si diligenti. nu. 4. de præscript.

Quando autem apparet de antiquiori possessore ex hoc præsumitur malæfidei possessor, nisi probet titulum: sed probato titulo præsumitur bonæfidei etiam contra antiquiorem possessorem, ut ibidem per Felynum.

Sed ista opinio non iuuat hunc præscribentem cõtra ipsum antiquum possessorem, qui restituitur in sua antiqua possessione nullo probato spolio, etiam contra possidẽtem titulo & bona fide, de quo per Felynum remissiuè ibidem ver. dum subdit. Et est communis opinio, vt per Inno.

in

in cap.sæpe.de restit.spoliat. versic. Imò plus & Host. colum. 2. & Abb. nume. 18. Idem Abb. in c.cum ad sedem. nume. 25. eod. Anch. in consil. 42. Et hæc opinio approbatur a Doctorib. iuris ciuilis: vt per Aret. in §.quadrupli. nume. 32. insti. de actio. Alexan. in l. rem quæ nobis. nume. 19. ff. de acquiren. possess. & Iason ibid. nume. 19. & idem Alex. in consi. 6. nume. 4. volum. 3.

Et procedit pro quacunque re laicorum: vt per Ias. in d.l.rem quæ. nu. 29. vbi omnes concordantes allegat.

DE EXCEPTIONIBVS PRAEIVDICIALIBVS.

49 In exceptionibus autem præiudicialibus: quia probata exceptione principalis quæstio perimitur, ante est cognoscendum de exceptione, puta si mulier petat maritum, qui proponit esse consanguinitatem, quàm restituatur vir c.1. de ordine cognit.

Et idem si quis petit hæreditatem, & opponitur de natalibus: quia prius exceptio natalium terminari debet. cap. 3. eod. de ord. cogni.

Nam tali casu causa transfertur ad iudicem ecclesiasticum. c.5. qui filii sint legit.

Nec ecclesia cognoscit de causa ciuili, sed an quis sit de legitimo matrimonio. c. 7. qui filii sint legit.

Et quando quæstio spolii in modum exceptionis tantum proponitur, prius probatio super spolio admittitur c.2. §.sed quoniam. de ord. cognit.

Ille autem, qui excipit, non intelligitur fateri intentionem actoris. cap. cum uenerabilis. de exceptio. & l. non vtique. ff. eodem titul.

50 Imò non tenetur reus probare exceptionem, nisi probata intentione actoris. l. si quidem. C. de except. & ibi Cy. & Sal. qui dat modum probandi exceptionem publicato processu.

51 Et econuerso, actor non tenetur probare replicationem, nisi reus probauerit exceptionem. Are. post alios, quos allegat, inst. de replicationib. nu. 10.

DE MVTVIS PETITIONIBVS.

52 Sed quia reus aliquãdo se defendit actorem recõueniendo post exceptiones, de hac re aliqua dici possunt.

Nam actor cogitur eum habere iudicẽ contra se in eodem iudicio, cuius in agendo obseruat arbitrium cap. accusatores. versic. cuius, 3. quæst. 8. & cap. 3. de rescripti in sexto.

Quo casu iudex auditis partibus concordia vel iudicio negotium vtriusque terminabit. c.1. de mutuis petitio.

Et modus procedẽdi datus per rescriptum, vt puta appellatione remota in cã principali seruatur etiam in causa reconuentionis. c. fi. de mut. pet. Sed coram arbitro reconuentio locum non habet, c. cum dilectus. de arbitr.

Ac etiam cessat, si conuentus coram iudice laico reus velit recõuenire de iure patronatus, decimarum, matrimonii, aut alia re spirituali: vt per Inn. in c.1. de mutuis petitio. & latè per Marianum Socinum ibid. num. 85.

Et similiter cessat in cõuentis criminaliter, vt per Inn. in d.c.1. & latè per dictum Socinum in 1. fallen. num. 56.

Et in depositario ex ratione cap. fin. de deposito, dum prohibetur compensatio, vel deductio, & per Socinum in d. c. 1. in XI. fallentia nu. 61.

DE RESTITVTIONE SPOL.

Omnibus supradictis proxima est materia spolii.

53 Nam exceptio spoliationis frequens & assidua est: sed calumniosè nonnũquàm proponitur. Vnde statutum est in ciuilibus negotiis circa hanc exceptionem si facta proponitur spoliatio ab alio nõ ab actore, iudicem ea nõ obstante procedere debere in principali negotio. c.1. §. statuimus. de rest. spol. in 6.

In criminalibus autem obstat exceptio facta a quocunque; sed hæc criminalis, & ciuilis facta ab actore, intra spatium dierũ decimumquintum post diem, in quo proponitur, comprobabitur. d. §. statuimus.

Sed cum criminaliter quis accusatur, ille intelligitur spoliatus, qui tota sua substantia vel maiori parte se per violentiam destitutum affirmat. d.c.1.§.illum autem. de rest.spol.in 6.

In hac autem exceptione pro impedienda accusatione tempus a iudice datur, intra quod restitutionem imploret. Quod si intra tempus indultum restitutionem non petierit, & causam, cum potuerit, non ducat ad finem, non obstante exceptione hac deinceps poterit accusari. d.c.1. §.solet autem.

STEPH. PP. Spoliato autem omnia quæcunque ablata sunt reintegrentur, ita vt omnes possessiones atque omnes fructus ante incœptam accusationem restituantur. c.nullus episcoporum 2.q.2.

Vlterius spoliatio rerum priuatarum nō potest opponi agenti super ecclesiasticis. Vel econtrario agente de ecclesiasticis non opponatur de priuatis reb.d.ca.1. §.si.de rest.spol.in 6.

Sed quia hæc materia amplissima est, de multis aliis tractandum est.

Et in primis reus audiendus non est de proprietate opponens aduersus petentem restitutionem.c.1.de rest.spol. & renunciatio post spoliationem non valet: quia præsumitur non spontanea.cap.2.eod.de restit.spol.

Sed si ante spoliationem renunciauit beneficio, non obstat hæc exceptio spolii.c.3. eod.tit.

Et cum quis conquæritur apud iudicem, se vi de beneficii possessione eiectum esse, si aduersarius dicat excipiendo eundē non canonicè institutum, de violēta prius eiectione, quàm de canonica institutione cognoscendum erit.cap. in literis. de restitu.spoliat.

Item ei, qui dicit se spoliatum, vel vi, aut clam possessionem amisisse, nō obstat exceptio criminis, sed prius debet restitui. c.item cum quis.de rest.spol. nam omnes leges ante omnia præcipiunt cuncta spoliatis, vel deiectis sarcienda esse.c.omnes leges.11.q.2.

Et procedit etiam, si spoliatus compulsus iurauerit non repetere: quia in nefandissima causa iurauit, absoluitur a iuramento.c.2.de iureiur.

In qua restitutione comprehenduntur fructus; quia debent restitui. cap. grauis. de rest.spol.

Nec sufficeret sententia, nisi re ipsa omnia restituantur, ita vt spoliatus vel deiectus etiam naturalem possessionem recipiat. cap.episcopi.3.quæst.1.& cap. nullus.11. quæst.2. IVL. PP. ET FAB. PP.

Spoliatus autem sententia iudicis ordine iuris prætermisso ante omnia restituitur.c. conquerente.de rest.spol.

Et beneficium spoliationis competit, non solùm contra illum, qui spoliauit, sed ēt contra eū, qui mandauit spoliari, vel saltim spoliationem ratam habuit.c.cum ad sedem.§.nos.de rest.spol.

Aut recepit scienter rem inuasam à spoliatore; cum spoliatori quasi succedat in vitium, non obstante rigore iuris ciuilis.c. pen.eo.tit.

Et vlterius in odium spoliatoris statutum est; vt quāuis spoliatus agat petitorio ante conclusionem in causa, & nisi renunciatum sit iudicio possessorio, possit intētare nouum iudicium, de recuperanda, seu adipiscenda possessione cap.5.de causa possess.& propr.& c.unico. §. & in spoliantis.cod.in 6.

Et nedum in prima instantia, sed etiā in appellatione.d.c.vnico, in princip.de causa possess.& proprie.

Si verò renunciatum sit, vel conclusum in causa, possessorio non erit utendum. Nisi iudex hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire; puta: quia facile arguitur inuasionis iniquitas, vel spoliato casu, vel malitia subtraxerit facultatem probandi dominium, ac aliis causis, quæ continent æquitatem, aut iustè mouerint animum iudicantis.d.c. 5.§.si verò. de causa possess. & propriet.

Sed si spoliatus agit possessorio, & petitorio simul, & probat spoliationem, & non dominium, obtinet in possessorio; sed succūbit in petitorio.c.3.& seq.de causa poss.& propr.& petitorium præualet.c.6. eo.tit.

DE

DE CAVSA POSSESSIONIS.

54 Probata possessione conferendi beneficium. conseruatur in ea, pro successiua collatione saluo iure proprietatis. ca. cum olim. de causa possess. & propr.

Et est casus de episcopo & capitulo ecclesiæ cathedralis Vincent.

Sed quantum ad faciendam electionem, quando cõstat eligentem existere in possessione præsentandi clericum hoc sufficit, salua quæstione super iure patronatus, c. querela. 32. de elect.

Nam etiam si beneficium confertur per habentem potestatem, exceptio renunciationis prouisæ non retardat possessionẽ; quia tali exceptione salua collatio effectum habebit. c. post electionem. 7. de cõcess. præb.

Causa autem possessionis, & proprietatis sub eodẽ iudice terminari debet, sed contra absentem non est pronunciandum. c. 1. de causa possess. & propr.

Item si actum est possessorio, & petitorio potest iudex receptis probationibus super vtroque, prius possessorium terminare c. 2. de causa possess. & propr.

Sed hoc procedit, quando de proprietate liquere nõ potest; nam si liquet, vtraque quæstio simul terminatur c. significauerunt. 34. §. & nisi adeo. de testib.

Et istud est, quod dicitur in cap. cum dilectus. 6. de causa possess. & propriet. Vna sententia terminari possessorium, & petitorium, & præmittit possessorium in terminando, sed in exequendo præualet petitorium.

Occupans autem locum, ex quo affectus vel pensio debebatur, debet locum libere relaxare: vt liberè possit percipi pensio. ca. fi. de rest. spol.

Sed non competit restitutio ingresso possessionem ignorante domino, immo potest dominus cum sciuerit, eum repellere ẽt violenter cap. olim causam. 1. de restit. spoliat.

Cessat vlterius restitutio, quando incapax petit se restitui, vt puta laicus petit restitutionem beneficii. c. cum adeo. de rescr. & c. ex literis. de transact.

Et in sacris ordinibus constituti non possunt habere vxores c. 1. de clerico cõiug. & ca. quemque. 23. distin. & cap. nullum. 28. distinct.

Et si ductas debent dimittere, non cõuenit, vt restituantur.

Vltimò ex pluribus causis cessat restitutio, quas enumerat gloss. in cap. 1. vt lite non contestata, in verbo suspectum, & Host. in summa, eod. tit. §. in casib. autem denegatur, vbi enumerantur 23. casus, inter quos sunt multi supra enumerati.

Hæc omnia occurrũt ante litis contestationem & tamen sunt iudicia, quæ litis contestationem desiderant, & in concilio est mentio de hac litis contestatione, merito aliqua dici possunt.

DE LITIS CONTESTATIONE.

55 Et in primis ea non fit ex responsione positionibus cap. dudum. 54. §. licet. de electio.

Nec etiam ex proposita peremptoria exceptione c. 2. de litis contest. in 6.

Contestatio autem fit a procuratore c. cum causam. de iuram. calum.

Aduocati etiam responsio, nisi statim reuocata fuerit, contestationem inducit ca. cũ causam. §. mandamus. de appell.

Requiritur etiam litis contestatio, quando officiũ iudicis principaliter postulatur, non incidenter. cap. 2. de offi. iud.

VT LITE NON CONTESTATA.

Regulariter testes non recipiuntur lite non contestata.

56 Sed hoc aliquando fallit. Nam cum ciuiliter agitur, & timetur de absentia, vel morte testium, senes, & valetudinarii, & alii testes admittuntur lite non contestata. cap. quoniam frequenter. vt lite non contestata, & cap. cum olim. §. verum. 34. de testib.

Sed qui examinauit intra annum debet vel conuenire suum aduersarium, vel eidem notitiam dare de examine facto. d. cap.

quoniam frequenter.§.quòd si actor.

Et sunt alii casus,in quibus absque litis contestatione possunt testes produci.d.c.quoniam.§.sunt & alii.

Ac alius est casus,quando fundatores ecclesiæ timent processu temporis probationis copiã deperire posse: quia citato eo, qui prætendit ecclesiam liberam,recipiuntur testes & publicantur c.significauit.41.de testib.

Pendente lite nihil debet innouari, & pendet lis ex citatione legitima peruenta ad partem citatam.clemen.final.vt lite pendente.

Quando post sententiam ille, qui appellauit dissipat fructus possesionis etiam lite pendente sequestrari poterunt dicti fructus.cap.fi.de sequestrat.possess.& fructuum.& ibi Innoc.Host. Io. Andr. Butr. & Abbas.

Idem in ciuili. l.Imperatores.ff.de appellatio.& gloss.& Doct.in l.ab executione.c. quorum appellat.

Et si super beneficio cõtra possessorem, qui triennio non possedit vna diffinitiua sententia fertur,etiam si nulla dicatur,sequestratio per ordinarium loci fieri debet, quam sequestrationem impediens, vel sequestratos fructus occupans excommunicatus est,at si est ex litigatoribus, cadit a iure suo.clemen.vnica,de sequestr.possess.& fructuum.

Quia autem iudicia terminantur ex probationibus de ipsis principaliter tractandum est.

DE PROBATIONIBVS.

57 Probatio fit vel instrumentis,vel iureiurando,aut testib.

Et primò de instrumentis posui: quia non debet deueniri ad iuramentum, si potest ex instrumentis causa instrui, nec minus eo casu adhibendi sunt testes.

Sed nomen instrumentorum latissimũ est: quia eo nomine ea omnia accipienda sunt,quib.causa instrui potest, & ideo tã testimonia,quàm personæ instrumentorum loco habentur.l.1.ff.de fide instru.& c.peruenit.4.de testib.cogen.

Sed hoc loco intelligitur de scripturis in iudicio exhibendis.

Vt autem fides adhibeatur instrumentis, requiritur,quòd sint authentica,nam si scripturam authenticam non videmus de exemplari nihil facere possumus.ca.1.de fide instrum.

Scriptura verò,quæ authentica dicitur, si testes descripti decesserint,nisi per manum publicam facta fuerit, ita quòd appareat publica,aut authenticum sigillum habuerit,firmitatis robur non habet c.2.eod.de fide instr.

Sed quando scriptura,quæ non est confecta manu publica defenditur ex sigillo,& literæ non sunt legibiles, vbi oportet legi, vel scriptutæ deletæ sunt vel enormem patitur fracturam, non probat. cap. inter dilectos. §.sed contra.de fide instrum.qui tex.est clarus ad instruendum pro oppositionibus faciendis.

Sed si in narratione facti abrasæ sunt literæ, rescriptum non iudicatur falsum, nec potest haberi suspectum, cap. 3. de fide instrum.

Item defectus vnius literæ non viciat, puta se in rescripto in hac dictione spoliauerunt,hæc figura.o deerat cap.ex parte xi. eod.tit.de fide instr.

Quemadmodum nec propter rasuram paucarum literarum in loco non suspecto rescriptum non probatur falsum c.fi. de crimine falsi.

Se autem rasura est in loco suspecto, reprobatur. cap. cum venerabilis. de religios. domibus.

Sed instrumentum non inspectum non potest argui falsitatis, & cum periculum sit priuilegium exhibere apud sedem Apostolicã,iudex faciet exhiberi in iudicio, vel alio loco congruo, & securo cap.4.de fide instr.

Et in priuilegio, in quo plura capitula continentur, & super vno tantum quæstio vertitur,statutum est pręsente iudice, vel aliquibus deputatis ab ipso audiente priuilegium parte contraria tantummodo recitandum,ita tamen quòd solum capitulum,super quo quæstio vertitur, describatur & auersæ parti copia eius fiat. cap.

contin-

contingit.5.ead.

Sed vlterius instrumentum authenticum facit loci consuetudo. c.cum dilectus. §. super tertio.eod.de fide instr.

Sed si instrumentum propter vetustatem, vel aliam iustam causam exemplari petatur, & præsentetur ordinario, vel delegato, & repererit in nulla parte vitiatum, si per publicam personam illud præcipiat exemplari, erit eiusdem authoritatis cum originario, c.fi.de fid.instr.

Si verò notarius morte præuentus quædam non perfecerit instrumenta, quæ in nota redacta fuerãt ab eodem, ad petitionem eorum, ad quos pertinet, potest notarius authoritate iudicis ordinarii ea fideliter in publicam formam redigere habitura perpetuam firmitatem. cap.penult. eod. titul.

Cum autem aliqua decretalis extrauagans, de qua iudex merito dubitat, allegatur, si consonat iuri communi, secũdum eam debet iudicari: quia nõ tam ipsius, quàm iuris communis authoritate procedere videatur; verum si iuri communi sit desona secundum ipsam non iudicet, sed superiorem consulat super ea. cap. pastoralis. eod.

Quando autem instrumenta sunt communia, licitè petuntur & si denegatur a iudice, licitè appellatur. c.G.perpetuus 12.de fid.instr.

Et ei, qui scripturas contrarias protulit in iudicio, imputatur, cum in ipsius fuerit potestate, quam voluerit non proferre. c.imputari.eod.tit.

Si cautio, idest scriptura quam proponitur indebite expositã, indeterminatè loquitur, actor tenetur ostendere debitũ, quod continetur in ea.

Sed si causa expressa sit confessioni factæ in eadem statur, nisi probetur indebitè promissum fuisse.cap.si cautio.14.eod.de fide instr.

Vlterius quanuis contractus, puta venditionis simpliciter scriptus sit, poterit testib. probari, venditionem conditionalẽ fuisse: quia & si sit nouum capitulum, pendet tamen ex veteri, & probant testes, quanuis dixerint anni, mensis & diei, quo venditio facta fuit, minimè recordari, quando constat, venditionem vnicam tãtum fuisse. Et constare dicitur saltim, cũ vtraque pars a iudice interrogata fuisset in iure de vnica venditione. Nec obstabit, quòd ipsa interrogatio facta fuisset, postquàm a partib. esset in causa conclusum. Cum iudex, qui vsque ad prolationẽ sententiæ debet cuncta rimari, possit interrogare de facto, quoties aliquid dubitationis occurrit. cap.cum Ioannis. 10. de fide instrum.

Sed non solum in principio litis, sed etiam vsque ad diffinitiuæ sententiæ calculum, antequàm sit in causa conclusum, possũt instrumenta produci, ca.cum dilectus.de fide instr.

Reus verò sua instrumenta edere actori nõ tenetur: quia. Documenta, quæ contra reum faciunt, nulli licitum est petere in medium proferri c.1.de probat.

Et singulares de vniuersitate possunt ad cõmodum vniuersitatis reprobare instrumentum, quod dicunt falsò confectum nomine uniuersitatis.cap.tertio loco. de probatio.

Fines diœcesum probantur per libros antiquos, uel alio meliori modo, nec nõ per testes, famam, & quæcunque alia adminicula.c.cum causam.13.de proba.

Si autem allegatur extitisse instrumẽtum, & esse deperditum, contenta in ipso possunt probari testibus, qui illud perlegerunt, si deponunt de tenore, & quòd erat sine uitio.c.cum olim.de priuileg.

Nam similiter, ubi sententia diuortii non fuit in scriptis redacta, potest probari per testes, qui sententiæ interfuere, & depositiones dictorum testium in scripturã publicam sunt redigendæ. ca. Albericus, 43.de testib.

Item si debitum scriptum sit, solutio per testes admittitur: vt perhibeant testimonium pro facienda solutione, aut pro memoria alicui iam factæ solutionis, & pro confessione eius, qui pecunias accepit. c. testes.§.si debitum 3.q.9. Calix. I pp.

Hæc autem inania & ex transitu perhibita testimonia non valẽt: vt si propter aliud quoddam opus adueniens audiuit aliquem

quem dicētem, se accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. d.c. testes. §. hęc autem inania. 3.q.9.

Sed scriptura iudicis, si testium adminiculo non sit fulcita, non obtinet eam firmitatem, quin posſit, & debeat duorum, aut trium testium testimonia præualere c. cū a nobis. 28. de testib.

Ergo scriptura iudicis probat, donec de cōtrario appareat. Quemadmodum statur literis ordinarii, donec probetur contrarium c. post cesſionem, de probat.

Credebatur vlterius narratiuæ in literis Papæ in his, super quibus gratia fundatur. clem. literis. de probat.

Sed hæc dispositio aliqualiter mutata est in Concilio Lateranensi sub Leone X. in Decreto incipiente. Necnon constitutionem, ac dispositum debere constare, & apparere per publica instrumēta, vel documenta, alioquin tam in iudicio, quàm extra illud narratiuis, & assertionibus in præiudicium tertii minimè stari, nec ex illis alicui præiudicium afferri.

Priuata autem scriptura sola non sufficit ad probationem debitæ quantitatis. l. rationes. C. de probat. ex quo tex. admittunt Doct. quòd probat iunctis aliis adminiculis; vt per Ias. qui alios ciuiles & canonistas allegat, in l. admonendi. in repet. nu. 120. ff. de iureiur.

DE POSITIONIBVS.

58 Sed si causa non posſit instrumentis instrui; potest recursus haberi ad iuramentum, & in primis ad iuramentum credulitatis; circa, quod in mente sunt positiones, quas longeuus vsus admisit ad faciliorē expeditionem litium propter partiū confesſiones. clem. sæpe. §. & quia. de verbor. signific.

Et in istis positionibus si reus, vel procurator post præstitum iuramentum veritatis & calumniæ interrogatus, & iussus à iudice respondere absque rationabili causa recuset, super iis, de quibus in iisdem positionibus interrogatus extitit, pro confesso haberi debet. c. fi. de confess. in 6.

Verùm si antequam respondere iussus fuerit, eum contumaciter absentari contigerit; tunc pro confesso haberi non debet; sed aliter est procedendum tanquàm cōtra contumacem d.c. fi. §. verùm si.

Facta publicatione super positionibus diligenter actor inspicit, an extet confesſio legitimè super controuersia: quia si extat, partes iudicis sunt, nisi in condemnādo. l. proinde. §. fin. ff. ad l. Aquil. & c. præterea. de transf. & gl. in c. pen. circa finem. de confess.

Sed confesſio potest reuocari, si per errorem facta dicitur cap. fi. de confess. dummodo statim reuocetur talis confesſio. cap. præterea, de testib. cogen.

Sed si post interuallum vult aliquis reuocare confesſionem, non poterit proprio testimonio infirmare id, quod sua voce dilucidè testatus est c. per tuas. in fi. de probat. & l. generaliter. C. de non numerata pecunia.

Quanuis autem reus positionibus respondere debeat, non tamen compellitur documenta, quæ penès se haberet, exhibere. c. 1. de proba. Nisi sint communia. c. G. perpetuus. de fide instr.

59 Et si positionibus actor intentum habere non potest, si vult, proponet iuramentum; vt reus iuret super intentione actoris: quia manifestæ turpitudinis est, & cōfesſionis, nolle nec iurare, nec iusiurandum referre. l. manifeste. ff. de iureiuran. Nam in hoc iuramento, quod in iudicio à parte parti defertur, recusari potest licitè, & referri cap. fin. §. quis quod. de iureiuran.

Sed non licet conuento famosa actione iuramentum referre. d.c. pen. §. nec liceat.

De iurisiurandi religione, quæ requirantur ad iurandum, de vero iurandi vsu, de iurandi origine, de illicitis iurationibus; qui falsò iurare dicantur, & de pœna huius legis transgressoribus inferenda, habetur in Compendio catechismi 3. parte in secunda ratione secundi præcepti.

DE TESTIBVS.

60 Sed cessante etiam hoc remedio vltimo loco actor habet recursum ad testes, quos

quos super articulis, siue capitulis producit.

Circa quos testes placuit sancto Concilio Maticen. vt testes non conducantur pretio, & vt assumantur in testimonio, quicunque sint fideles & idonei, ac vt nullus testimonium dicat, nisi ieiunus cap. 1. de testib.

Item testes testimonium non ferant per quancunque scripturam: sed præsentes de iis, quæ nouerint, & viderunt, veraciter testimonium proferant, nec dicāt de aliis causis, vel negociis testimonium, nisi sub eorum præsentia acta esse noscantur. c. testes. in prin. 3. q. 9.

Nec admittūtur testes, quos eodem tempore negocio non interfuisse constiterit. c. nihilominus. 3. q. 9.

Sed principaliter testes considerare debēt, testem falsidicum tribus personis esse obnoxium primum DEO, cuius præsentiam contemnit, deinde iudici, cui mentiendo fallit, postremò innocenti, quem falso testimonio lædit, & vtrunque reum esse, & qui veritatem occultat, & qui mēdacium dicit, quia ille prodesse nō vult, & iste nocere desiderat. cap. 1. de crimine falsi.

Nam & ex serie gestorum testis ex suo nihil adiiciat: quia totam negotii fidē partis mendacio decolorat, nihil igitur etiā, quod bonum videtur, addendum est. c. pura & simplex. 3. q. 9.

Semper tamen admonendus est aduersarius: vt ad audiendum testes veniat: quia si hoc omissum est, necesse est id, quod contra legem actum est, non habere firmitatem. c. 2. de testib.

Quia oppositio contra personas testium debet proponi, antequàm examinentur, nā tantummodo in aliquibus casibus licitum est post depositionem facere oppositiones contra personas. Primus est, si iuramento affirmatur, quòd ad hoc ex malitia non proceditur. Secundus si ante depositionem fuerit protestatum. Tertius si aliquis ostendere posit, quòd post publicationem didicit, quod obiicit in personam, c. in præsentium. 31. de testib.

Cæterum cum protestatur ante publicationem, non facilè creditur, si quid pro ipso dixerit. d. c. præsentium.

61 Oppositiones contra personas testium plerunque sunt, aut quia sit hæreticus: quia non admittitur. cap. si hæreticus. & cap. ipsa pietas. 23. q. 4. aut sit paganus. c. pagani. 2. qō. 7. aut sit excommunicatus. cap. excommunicamus. §. credentes. de hæreticis. *August. & CAIVS PP.*

Sed dubitatur, quando testis post iuramentum ante depositionem excommunicatur, vel econtra, si tempore iuramenti est excommunicatus: sed cum deponit absolutus, quid agendum sit.

Et in primo casu Ioan. Andr. in cap. factum. de regul. iur. in 6. quem sequitur Philipp. Franc. tenet, quòd non admittitur, in secundo distinguit, an sit facta oppositio testi vel ne. Nam si non est oppositio facta, valet eius dictum.

Repelluntur etiam testes domestici cap. in literis. de testib. Sed qui comprehendantur appellatione domestici, Spec. tractat in prima parte, titulo de teste, vers. Item excipitur, quòd est domesticus, & similiter repellitur, qui habet consimilem causam c. personas. de testib.

Is, qui in prima instantia procurator fuit appellantis, in appellationis causa non recipitur in testem. c. fin. de testib. in 6.

Et generaliter quibus casibus repellantur testes, plenè per Specul. dicto titulo de teste, per totum.

Christianus cōtra Iudæum in testem admittitur in omnibus causis: & excommunicati sunt, qui voluerint Iudæos in hac parte præferre, cum oporteat eos subiacere christianis, & ab eis pro sola humanitate foueri. cap. iudæi. 21. de testib. Et in quantum ibi dicitur, quòd iudæi aduersus christianos testib. suis vti præsumant, intelligitur de facto, vt not. gloss. & Abb. in verbo præsumant. Ratio est: quia ideo Iudæi christianos accusare, vel in eos testificari non possunt: quia sicut in fide Christi suspecti sunt, ita in testimonio humano dubii habentur. cap. non potest erga. 2. q. 7.

Et idem est de paganis, vel hæreticis. c. pagani. ea. 2. q. 7.

In

62 In causa tamen ecclesiæ prælati & clerici possunt testificari, dummodo vnus, vel duo ex illis ad agendum & respondendũ instituantur, & ii non admittantur cap. insuper.6.de testibus.

63 Sed quia fuerunt opiniones, iurandum, & non iurandum esse, hæc materia tractatur amplè in cap.etsi Christus.de iureiurando: & finaliter cõcluditur, religiosos etiam conuersos deficientibus aliis testibus posse pro suo monasterio perhibere testimonium ueritatis. d. cap. etsi Christus.in fine.

Non tamen possunt eos producere in causis propriis absque iuramento, nisi à partibus remittatur c.tuis quæstionib. 39. & c.nuper.de testib.

Sed quando agitur de priuatione alicuius de beneficio, testes, qui examinantur, debent esse idonei, & oppositio contra personas debet admitti.

Et si denegetur, licitè appellatur, & facta priuatione per testes non idoneos presbyter debet restitui.cap.ex parte.7. de testibus, etiam quòd essent impetratæ literæ pro confirmatione sententiæ priuatiuæ. c.7.§.mandamus.de testib.

Testes autem, contra quos crimina opponuntur, etsi non sint conuicti, vel confessi, dummodo inde, idest ex oppositione conuincantur, non debent admitti in testimonium.c.super eo.13.de testib.

Et testes simili morbo laborantes, si certum sit, aut legitimè possint conuinci, in testimonium non admittuntur, ca. personas. 20.de testib.

64 Item testis, cui opponitur crimen, reprobatur in criminali, & ciuili, si in ipso crimine perseuerat cap.testimonium.54.de testib.in princ.si verò sit emendatus, & non comitetur infamia, non est repellendus in causa ciuili.

Nec etiam in criminali, quando ciuiliter agitur, sed excipitur reatus periurii.d. c.testimonium.§.si verò.

Si autem instituta accusatione contra aliquem de crimine, & conuictus extiterit, vel confessus, vel si per exceptionem exinde conuincatur, aut grauata sit eius opinio pro eo, quòd aliquãdo tali modo repulsus fuit (quanuis in hoc casu non excluderetur in causa ciuili) attamen in criminali causa (licet egerit pœnitentiam) poterit remoueri.d.cap. testimonium. §. in criminali.

Nec etiam accusatus de crimine pendente accusatione contra ipsum admittitur ad testificandum, nisi forte in exceptis casibus; quia etiam repellitur ab accusatione, nisi prius se probauerit innocentem. c.fi.de testib.

Quæ autem sint crimina excepta, refert Abbas in d.cap.fin.nume.4.post Spec. in tit. de accus.in fi.& sunt crimen læsæ maiestatis, hæresis, & crimen simoniæ.

65 Sed non repellitur testis, qui integer deposuit, si contigerit post depositionem illum factum esse criminosum. Nec enim quod rectè semel factum est ex huiusmodi euẽtu postea debet infirmari: cum culpandus non sit, qui idoneum in testẽ producit, si eundem aliquando futurum malum non diuinauit: vt decidit Spec.in tit. de teste.§.1.versic.quid si post datum.nume.27.& probatur.cap. factum.de regul. iur.in 6.

Testes autem diligenter examinari debent, & inquirendum est de singulis circunstãtiis, de causis, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, & fama, & cuncta plenè conscribenda sunt ca. cum causam. 37.de testib. & ipsorum testium multitudo est refrenanda, vt hincinde quadragenarium numerum nõ excedat. d.c.cum causam.§.volentes.

66 Sed quãuis testes hincinde recepti sint, & eis ab vtraque parte renunciatum, & attestationes etiam publicatæ: attamen possunt testes recipi, si idonei sint super aliis capitulis, si quæ alia probanda fuerint ab his, super quibus testes recepti sunt.

Et eorum attestationes publicatæ, intelligẽdo alios capitulos, aut quòd sint noui, aut quòd sint ex veteribus, super quibus non sit examinatum, vel publicatæ attestationes non sint, vt etiam dicit gloss.in verbo aliis.cap.causam.19.de testibus, & idem in cap.cum venisset.§. quæstiones. 25.eod.tit.

Et

Et procedit etiam in causa appellationis: cùm non minus in appellationib. quàm in principali causa subornatio sit timenda. clem. 2. de testib.

Si testes recipiuntur super incidenti, & publicantur hoc non obstante ab vtraque parte testes recipiendi sunt super toto negocio, quos vtraque pars duxerit producẽdos, & causa tam super principali, quã etiam incidenti est terminanda c. ueniẽs. 38. de testib.

67 Et quia ea, quę in capitulo aguntur, non facile possunt, nisi per canonicos ipsos probari, ad cautelam absoluuntur, vt vocari ad testimonium liberè possint pro vtraque parte testari d. cap. 38. §. quia verò. & gloss. ibi in verbo canonicos, circa finem dicit, ad cautelam absolui: quia dicebantur excommunicati post sententiam, quando probare intenditur, quanti precii possessiones fuerint tempore vẽditionis recipiendi sunt testes, quos alterutra pars duxerit producendos: si autem pars vna ad vnum articulum produxerit aliquos testes, quos ad alium probãdum produxit: nihilominus recipiendi sunt: & exemplum est, si prius probasset excessum deceptionis, modò probare velit qualitatem valoris. cap. cum causam. 42. de testibus.

68 Testis iterum est examinandus, si ita confusè locutus sit, vt ex dictis eius non possit veritas declarari. cap. cum clamor. 53. de testibus.

Imò si testis non studiosè, sed in proferendo errauerit, & si incontinenti correxerit, reprobari non debet. ca. præterea. de testib. cogen.

Non tamen post publicationem, puta post tres menses ad petitionem producentis iterato testes debent interrogari, nisi quando a principio super certis capitulis interrogari postulasset, idque maliti osè, vel negligenter fuerit prætermissũ c. per tuas. 48. de testib.

69 Testes super dilatoria tantum inducti super principali non debent audiri, nec cogi testimonium dicere: quia deponerent non iurari.

Secus si inducentur ad peremptoriam probandam ab alterutra partium: quia si reliqua pars petierit super principali eos etiam deponere, & vt cogantur super toto negocio sacramento dicere veritatem, ad id sunt sine dubitatione cogendi: nisi forte sufficiens productio testium super principali iam facta fuerit, vel renunciatum testibus, vel depositiones testium fuerint publicatæ. cap. de testibus. 29. de testibus.

70 Si testes actoris & rei contraria deponant, ad multitudinem solum respicere non oportet, sed ad testium qualitatem, quib. potius lux veritatis assistat, ex quibus motum animi sui conuenit iudicem informare: si autem sunt eiusdem honestatis prefertur numerus si pars minor est præeminentiæ præferenda est maiori numero. ca. in nostra 32. de testib. præferuntur etiã, qui aptiora negotio & vero proximiora deduxerint cap. licet causam. §. ex præmissis, de proba.

Ex attestationibus etiam in vno iudicio receptis ab aliis iudicibus causa terminatur ex eis. c. causam. x 1. de testib.

71 Et similiter si tres arbitri processissent in causa vt productis testibus, & depositionibus publicatis arbitrium proferre deberet, & vnus mortuus sit, & alius Archiepiscopus electus fuerit distans a partibus per 12. dietas, arbitrium expirat: sed causa delegata a sede Apostolica ad instantiam vnius partis iuxta acta huiusmodi terminari debet. Optione reseruata alteri parti, vt vel recipiat depositiones eorũ testium productorum contra eos, qui supersunt, vel eas respuens consentiat: vt iidem testes examinati coram arbitris iterum admittantur. Saluo iure quod in vtroque casu eidem parti competit tam in personas testium, quàm in dicta testiũ c. præsentata. 50. de testib.

72 Testes vlterius recipiuntur contra personas productorum super principali negocio, quos partes duxerint producendos: ac etiam admittitur reprobatio istorum ab vna, vel vtraque parte: ita tamẽ, quòd non liceat partibus vltra aspirare ad reprobationes testium, ne si producendi quartos contra tertios ac deinceps licen

tia tribueretur, negotium diutius protelari contingat c.licet.49.de testib.

Datur tamen in casibus expressis ca. penul. eo. & assignato termino ad probandum vtrique parti, deberet inducere testes tā in personas testium, quàm super negocio principali.c.licet causam.in princ.de probationib.

73 Sed exceptio, quòd testes corrupti falsa dixissent, potest opponi, nō solu m ante; sed etiam post sententiam: facultate tamen alteri parte concessa reprobandi testes super exceptione productos.d.cap.licet causam.§.post hoc.

74 Sed hæc exceptio non est probata probādo solùm de corruptione testium, si de falsitate penitus nihil dicitur. d.cap. licet causam.§.ibidem quoque.

DE TESTIBVS COGENDIS.

75 VLTERIVS in causa ciuili testes monē di & inducendi sunt ad testificandum, & si se subtrahunt odio, vel gratia, vel timore compelluntur cap. 1. & 3. de testibus cogendis.

76 Et si sunt clerici, compelluntur pœna suspicionis ab officio & beneficio, & si nec sic venerint, debent formidare sententiā excommunicationis, & depositionis, c.2.de testib.cogen.

Sed in causa laicorum clerici cogi non debent.c.quamquàm.13.q.2.

77 Laici autem in criminali non admittuntur contra clericos, quemadmodum etiā repelluntur ab accusatione, nisi prosequantur suam, vel suorum iniuriam, & hoc casu admittuntur ad accusandum tā tum.c.de cætero.14.de testib.

78 Testes etiam admonendi & compellendi sunt in causa criminali cap.4. & 5.incipiunt, peruenit.de testib.cogend.Intelligendo tamen quò ad cap.4. quando malitiosè testes accusatori subtrahuntur ab accusato, & quò ad cap.quintum, quando querela est pro enormi & intolerabili iniuria facta a laicis clerico, & aliter probari non potest: quia istis cessantibus non coguntur testes deponere in criminalibus cap.dilectorum.10. de testib. cogend.Nam ibi dicitur, testes, qui fuerint nominati, cogatis veritati & testimonium perhibere, præterquàm super criminibus.

79 Coguntur etiam testes deponere in causa super consanguinitate c.cæterum.6.de testib.cogen.

80 Ac similiter super electione, quando inquiritur tam de fama, quàm de falsitate electionis factæ à maiori & saniori parte capituli.c.super his.8.eod.

Idem quando opponitur, falsas literas a Sede Apostolica reportatas c. cum contra. 9.de testib.cogen.

81 Ac ad detegendam veritatem coniurationis clericorum contra episcopum socii criminis cogūtur deponere, etiam iurati in coniuratione data absolutione illis, quibus pars vti velit, cap.fin. eod. de testib.cogen.

82 Sed socius criminis in simonia facta nō potest testificari in illo crimine, & ideo vnus testis cum illo socio criminis non sufficit. Imò sententia ex illa testificatione promulgata declaratur nulla. cap. veniens.de testib.

Mediatores tamen, per quos scœlus simoniæ plerunque committitur, ad testimonium contra scœleris eiusdem auctores in detestationem criminis admittuntur, si nō agatur criminaliter, sed ciuiliter, & emolumentum exinde non fuerit assecutum.c.1.de testib.in 6.

83 Et quanuis sint aliqui iuramento adstricti, quod testimonium, consilium, & auxilium contra aliquem non præberent, si postea fuerint examinati, & dubitetur, quòd non sint dicta eorum publicanda; rescriptum est, quòd si testibus renunciatum non est, non est postponendum recipere in testimonium istos sit iuratos, ac alios idoneos, si necesse fuerit ca.insinuauit.18.de testib.

Et quòd iuramentum non obstet, habetur in cap.constitutis.45.§.illos autem. eod. de testibus; quia ibi dicitur, Ille ostendit se iniquam causam fouere, & experiri debet iudicis auctoritatem elusam, qui defensionem subtrahit aduersario.

84 Sed quādo testimonium mulieris requiritur,

ritur, cum honestas ipsa, ac naturalis pudor prohibeat virorum cœtibus eas immisceri, quacunque auctoritate testimonii fiendi causa, non poterit euocari, vel trahi in iudicium, sed tabellio ad eam mittendus est. c. 2. de iud. in 6.

85 Cum in iudicio finium regundorum utraque persona vicem duorum habeat, hincinde testes induci possunt ad cognitionem iudicis instruendam: & si ambarum partium testes sint æquè idonei possessoris testes præferuntur. cap. 4. de probationib.

86 Sed in omnibus causis regulariter vltra tertiam productionem non producuntur testes, & super dictis testium, cum fuerint publicata, potest disputari. c. in causis. 15. de testib.

Sed petita quarta productio conceditur, nisi iudices eam negauerint pro eo, quòd voluerint effrenatam multitudinem testium refrenare. c. significauerunt. §. mandamus, de testib.

87 Sed publicatis attestationibus alii testes produci non possunt regulariter. clem. 2. de testib. & hoc fallit in multis casibus, vt no. gloss. in d. clem. 2. in uerbo producere, vbi est additio, quæ allegat Anch. ponentem. 13. casus, in quibus licet super eisdem articulis testes recipere attestationibus publicatis.

88 Publicatis autem testibus, quando agitur de vsuris, si de sortis quantitate non liquet, quanuis de obligatione pignoris confiterit, & iudici expedire uidebitur, quòd exigatur à partibus iuramentum de veritate dicenda; cum ex fama quasi notorium sit ex terra pignoris titulo obligata creditorem sortem, & amplius percepisse, ne iustitia occultata uideatur defectu huiusmodi iuramenti partes coguntur præstare iuramentum ueritatis appellatione remota. c. ex literis. 32. de iureiurando.

89 Sanè si actor omnino in probatione defecerit, reus debet, etsi nihil præstiterit, obtinere. Præsumptione verò faciente pro actore iuramentum deferri potest reo ad ostendendam suam innocẽtiam; nisi iudex inspectis personarum, & causæ circunstantiis videat illud iuramen-

90 tum actori esse deferendum. ca. fi. §. sanè de iureiur.

Et in causa appellationis non indistinctè ipsi appellanti (præsumptione faciẽte pro eo) deferatur iuramentum, sed tunc cum inspectis personarum, & ipsius causæ circunstantiis id fuerit faciendum. c. fi. §. neque, de testib.

Sed actor, qui plenè probauit intentionem suam instrumentis, aut testibus, non cogitur iurare, & reprobatur consuetudo in hoc contraria. c. 2. de probat.

91 In quantum autem paulò superius dictū fuit, posse deferri iuramentum actori, est materia iuramenti dandi in supplementum probationis, de quo quando locus sit, & quib. personis, & pro qua causa dari debeat, per gloss. & Abb. in d. cap. fin. §. sanè, de iureiurando. Vbi etiam Abb. in vltimis verbis tenet, quòd iudex debet deferre, etiamsi pars non petat. Imò potius dari debere non petenti: quia minus est suspectus; Et satis intelligitur dare petitus, cum in principio actor petierit sibi ius & iustitiam impartiri, & iudex debet cuncta rimari, & modis omnibus laborare ad veritatem habendam, & ideo vsque ad sententiam, etiam postquàm extitit in causa conclusum potest interrogari de facto, quoties dubitationis aliquid occurrerit c. cum Ioannes. §. non obstante. de fid. instr.

92 Sed prohibitum est omne testimonium non modò in iudicio: sed etiam extra iudicium, quòd alteri incommodum, aut detrimentum posit afferri. Vnde libido & consuetudo alteri detrahendi reprehẽditur, & multa genera mendaciorum narrantur, & de incommodis mẽdaciorum, & de multis excusationibus ipsorum, itẽ de officio iudicum, testium, aduocatorum, petitorum, & accusatorum, hæc omnia habentur in Catechismo, siue in compendio tertia parte, circa præceptum octauum, videlicet, Nõ loqueris cõtra proximum tuum falsum testimonium.

POST MATERIAM PROBATIONVM SEQVITVR DE SENtentia & re iudicata.

93 Et in primis ſententia contra leges, canonesve prolata licet non ſit appellatione ſuſpenſa, non poteſt ſubſiſtere ipſo iure. cap. 1. de ſenten. & re iud. Ea verò, quæ iuxta eccleſiaſticum morem, iuſtè & rationabiliter fuerint definita, ſententia eſſe Pont. roborentur cap. 4. de ſenten. & re iud.

Quando ſit contra leges, canonesve, habetur in c. ei qui 2. q. 6.

94 Si ſententia mandatur executioni, & fraus interuenit, non eſt facultas executori de toto negocio cognoſcendi, ſed deferri quæſtiones ad ſedem Apoſtolicã oportebit c. 5. eod. tit. de ſent. & re iud.

95 Sententia lata auctoritate falſorum inſtrumentorum non debet executioni mãdari, & quoties aliqua ſcripta ſub nomine Papæ videntur redarguenda falſitatis; nulla debet ei fides adhiberi, ſed is q̃ præſentauit, remittẽdus eſt ad Papam c. 2. de crim. falſ.

96 Rem autem adiudicatur poſſeſsio, non ſufficit illi dari pignus. c. 6. eo. tit. de ſent. & re iud.

97 Commiſſa cauſa appellatione remota, ſi ſententia fertur iniqua manifeſtè, nõ debet ei ſtari, ſed euacuari. cap. 9. eod. tit. de ſent. & re iud.

Caſſata nominatione epiſcopi & alia præpoſiti a Papa, qui mandat: vt tam epiſcopus, quàm aliæ perſonæ procederent ad ordinandum Archidiaconorum, & poſtea Papa de illo prouidit circumuentus: quia ſententia Romani Pontificis eũ aliquid fuerit ſurreptum, poteſt in melius commutari, præcipiendo mandatur plena concordia omnium, qui pręſentes fuerint, interueniente, ordinare curandum eſſe. c. cum olim. 12. de ſent. & re iud.

98 In controuerſia inter Abbatem Sancti Zenonis Veronenſis prætendentis Archipresbyterum & clericos Sancti Proculi debere ſibi ſubiectionem, ſi ſententia definitur, quòd vel Archipresbyter dimitteret eccleſiam, aut abbati obedientiam repromitteret, & non ſuſpenſa appellatione in rem tranſiuit iudicatam, etiam ſi cõtra ius litigatoris lata fuiſſet: cum contra ius conſtitutionis lata non fuerit, executioni mandatur cap. cum inter uos. 13. de ſenten. & re iud.

Sententia diffinitiua licet proponatur lata contra formam mandati apoſtolici & pars nitatur atteſtationib. probare: quia tamen iudicis animus non ſemper ad vnam probationis ſpeciem inclinatur, & ipſa ſententia nihil continet iniquum, cumque iudici de communi partium aſſenſu fuerit cauſa commiſſa, & ab vtraq; parte poſt examinationem cauſæ fuerit requiſitus, vt ſententiam ferret: talis ſententia confirmatur. cap. cauſam, quæ 14. de ſent. & re iud.

99 Purgatione indicta clerico per ſententiam, & ad ipſius receptionem terminum competentem puta 20. dierum, vel amplius ſine contraditione recipienti, ſi ille veniens ad diem appellat non expreſſa cauſa appellationis, non admittitur: ſed non eſt locus purgationi & executioni ſententiæ, a cuius prolatione & purgatione iniuncta vltra decẽdium dicitur effluxiſſe. Vnde reſcriptum eſt, ſententiam tranſiſſe in rem iudicatam: quia non appellauit, & per interpretationem iuris videtur ſententiæ paruiſſe, nec retardatur executio ſententiæ, licet regulariter detur quadrimeſtre tempus: quia a ſedente poteſt arctati, & prorogati, & qui ab initio recipit terminum breuiorem, ſibi imputare debet: cum videatur beneficium amplioris contempſiſſe. c. quò ad conſultationem. 15. de ſenten. & re iud.

100 Si quis allegat ſe abſolutum a petitione de exſoluendis quinque modiis frumenti per annos ſingulos ſententia iudicis, & probare vult duorum teſtimonio, & teſtimonium quaſi nudè prolatum fuerit, cum nihil dixerint de cauſis, quæ mouere ſolent animum iudicis ad ſententiam proferendam. Conſultus Pont. reſcripſit: cum in pleriſque locis, in quibus copia prudentum habetur, id moris exiſtat, quòd omnia, quæ iudicem mouerẽt,

non

non exprimantur in sententia proferentis. & ex depositionibus testium prędictorum constiterit, sententiam a iudice suo prolatam, præsumi debet omnia legitimè processisse ca. sicut nobis. 16. de sent. & re iud.

Super controuersia inter episcopum, & monasterium. c. cum latæ fuissent pro episcopo diuersæ sententiæ: & querela Oneten. ecclesiæ introducta coram Pont. cũ ex parte monasterii nihil rationabile fuerit propositum, quare sententia pro episcopo promulgata debuerit irritari. Pont. eam quantum ad monasterium cõfirmauit. Mandando, si appellatio pro Oneten. ecclesia rationabiliter fuerit interposita, & constiterit, nuncium destinatum fuisse ad eam prosequendam, executioni sententiæ deferatur. Ne Oneten. ecclesia circa possessionem detrimentum incurrat: Alioquin mandatur executioni sine præiudicio Oneten. ecclesia cum res inter alios acta tertio non præiudicent regulariter. cap. cum super. 17. de sent. & re iud.

101 Quę regulæ fallit in eo, qui cum sibi primum de re aliqua actio, vel defensio competebat, sustinuit sequentem agere, ac in illo etiam, qui passus est eum, à quo causam habuit, experiri: nam istis casibus est præiudicium generatum. c. pen. eo. de sen ten. & re iud.

Bertholdus curiam, ad quam iuspatronatus pertinebat P. pignori obligauit, & A. qui successit P. asserens iuspatronatus cũ vniuersitate transisse, D. præsentauit in vacante ecclesia patronatus iure existente, qui etiam fuit institutus, & habuit possessionem corporalem: sed postea idem Bertoldus præsentauit episcopo. T. clericum, qui cum non admisit. Vnde orta controuersia inter dictos D. & T. lata fuit sententia contra T. absentem, qui asserens iustam causam absentiæ appellationem interposuit. Et Pont. adiudicauit ecclesiam. T. a vero patrono præsentato: quia iudicem, qui pronunciauit pro D. circumuẽtum fuisse inuenit, nam asserebat sufficiẽter probatum A. in possessionẽ iuris patronatus extitisse, quòd est falsum: cum aliud non sit probatum, nisi P. & A. accepisse decem solidos, quos patronis ecclesiæ persoluebat. Ac etiam iudex dixit. T. in probatione defecisse: & tamen sufficienter probauit. Quare iudex non sufficienter recipit causam instructam, qui unius tantum partis attestationes recipit cap. cum Bertholdus. 18. de senten. & re iudic.

102 In causis, quæ summi Pontifici iudicio deciduntur, & ordo iuris & vigor æquitatis est subtiliter seruandus: cum in similibus causis cæteri similiter teneantur iudicare. Nisi forte ex causa vtilitatis, & necessitatis dispensatiuè aliquid duxerit Pont. statuendum. cap. in causis. 19. eod.

In controuersia de subiectione, si per confessionem partis aduersæ constiterit, episcopum habuisse quasi possessionem in monasterio, decernitur, ipsum episcopũ restituendum ad eandem. Sed si priuilegium libertatem monasterii exprimebat mandatur, restitutionem possessionis fieri cum clausula, si contra priuilegium aliquid rationabile obiiceretur, & probaretur: cum autem iudices causam Pont. remisissent, & rationes episcopi efficaciores extiterint, subiectionem eidẽ episcopo adiudicauit.

103 Quantùm ad priuilegium, si fuit in iudicio præsentatum, & sententia fertur cõtra illud, intelligitur reprobatum, si verò non fuit exhibitum prætextu priuilegii de nouo reperti, sententia non debet retardari cap. suborta. 21. de senten. & re iudic.

Aliquibus canonicis abbatem accusantib. de dilapidatione, periurio, simonia, & aliis.

Delegati iudices testes vtriusque partis recipientes, ammouerunt Abbatem ab administratione per sententiam, à qua extitit appellatum, & propositum eam esse reprobandam; tum quia iudices processerint lite non contestata; tum etiam quia receperunt iuramenta conspiratorum cõtra Abbatem: depositionibus verò minimè publicatis nec ostensis ad sententiam procedere præsumpserunt.

104 Sed quia de conspiratione non fuit fa-

cta plena fides, mandauit Pont. executoribus: vt se constiterit de conspiratione, & iudices dicta eorum sequentes tãtummodo (cum opposita per alios probata non essent) sentẽtiam protulerint, vt sententiam irritarent.

105 Si verò constaret etiam conspiratores fuisse, & etiã aliqua deposuerint de his, pro quibus abbas ammotus fuit: ea tamẽ erant per alios sufficienter ostensa: processum ipsorum iudicum confirmarent. Quia licet non debuerint admitti: iuramento tamen de veritate debent recipi: vt per ipsorum dicta super aliis fides possit haberi, quæ Abbatem non contingebant, cap. cum T. & A. 22. de senten. & re iudic.

106 In actione iniuriarum condemnato aliquo in decem solidos, & timenti notari infamia Pontif. declarauit: quia nulla fuerit, vel minima facta iniuria, illũ per prædictam sententiam non notari ca. cũ te. 23. de sent. & re iud.

107 Duobus iudicibus diuersas sententias proferentibus: si ex iurisdictione ordinaria processerunt tenet pro reo non pro actore sententia, nisi in causa fauorabili, puta matrimonio, libertate, dote, seu testamento, si pro ipso fuerit promulgata.

108 Si verò ex delegata potestate vtraque sententia pendet ex arbitrio delegantis, quòd si ex cõpromisso, neutra debet habere vigorem. c. fi. de sen. & re iud.

Caueant ecclesiastici iudices, & prudenter attendant, vt in causarum processib. nil vendicet odium, vel fauor vsurpet, timor exulet: præmium aut expectatio premii iustitiam non auertat. Si quis autem contra conscientiam, & contra iustitiam in grauamen partis alterius in iudicio quicquàm fecerit per gratiam, vel per sordes, sit suspensus ab executione officii per annum, ac condemnatus ad æstimationem litis parti, quam læserit, quòd si suspensione durante ingesserit se diuinis, irregularitatem incurrit, à qua nisi a Pont. poterit liberari saluis aliis constitutionibus, quæ iudicibus malè iudicantibus pœnas infligunt cap. 1. de sent. & re iud. in 6.

Abbas petiit locum de Rosellis tanquàm pertinentem ad suum monasterium iure dominii, vel quasi ex largitione Regis, quam legitimè non probauit. Vnde Cardin. Delegatus diligenter attendit intentionem ipsius actoris, non posse fundari ex his, quæ post litis contestationem accedunt: cum certæ causæ facta sit mẽtio, videlicet donationis Regis, & sic non prodest donatio facta post litem contestatam, partem aduersam absoluit. cap. 3. eod. in 6.

109 Sed ex illo tex. etiam deciditur, quòd si agit quis, vel petierit in genere nullius certæ, vel specialis causæ faciens mentionẽ, videlicet quia generaliter forte proposuit aliquem obnoxium esse sibi, vel rem aliquam ad se iure dominii, vel quasi pertinere: tunc est inspiciendum, an cõstet de intentione actoris etiam ex accidentibus post litis contestationem: quia si constet, potest & debet iudex (etiam si appareat minus iustè à principio fore actum) suum ex inde animum informare. Quoniam etsi petitum fuerit indebitè, nõ ob hoc tamen minus valuit iudicium subsecutum, nec acta propter hoc minus valida extiterunt. Nec etiam iudex ipse cognita taliter veritate pronunciare in contrarium posset cum libera conscientia & secura. Non prodesset etiam multum reo, si tunc absolueretur, cum mox alio instituto iudicio foret meritò condemnandus. Vnde sufficere debet actori suam intentionem fundasse ex superuenienti causa; cum agit aliqua causa non expressa; quia isto casu non inspicitur accepti iudicii tempus. Et licet aliquibus curiosis (qui de iis, quæ non multum expediunt sæpe disputant) aliter forsan appareat: vtilius tamen videtur tali compẽdio negocia expediri, quàm per quandam exactam subtilitatem longo dispendio prorogari: præsertim cum nonnulla pro vtilitate communi contra iuris asperitatem ex æquitatis mansuetudine tolerari noscantur. d. c. 3. §. secus. & §. sed cum est. & §. & licet. de sent. & re iud. in 6.

110 Cum scripta sententia ab vno arbitrorum, vel iudicum recitatur, habentur perinde, ac si simul esset ab omnibus recitata:

ta:oportet tamē,vt is, qui recitat, vtatur plurali numero,videlicet,nos tales iudices pronunciamus cap.cum ab vno.4. de sent.& re iud.in 6.

In electionibus autem contrarium seruatur: quia (vt euidentius censeatur vnica & communis) est ab vno omnium vice pronunciatio per verba singularis numeri facienda.d.c.cum ab uno.§.licet.

111 Sententia diffinitiua postquàm scripta fuerit,debet a iudice recitari, non ab alio, aliàs nec nomen sententiæ meretur habere, nec ab ea necesse est appellare: Episcopo tamen propter dignitatis prærogatiuam licebit ad instar illustriū personarum per alium recitare. cap. fin. de senten.& re iudic. At sententia,quæ stando non sedēdo profertur, nullius penitus est momenti.d.c.fi.§.fin.

112 In causis pecuniariis victus victori condemnari debet,nisi sententiæ pro absente feratur.cap.4.de pœnis. Sed expensæ factæ in principali iudicio, in quo reus obtinuit,compensantur cum expensis appellationis,in qua succubuit.Guid.Papæ singulari 90.

113 In clementina finali, de sententia & re iudicata reprobatur sententia Henrici VII.Imp. contra Robertum Siciliæ Regem ex pluribus causis.primò ex §. notorium,quia grandis exercitus asistēs Imper. Regem ipsum persequebatur odio capitali, ac eodem odio Pisana ciuitas, vbi fuit lata sententia,& ideo non debebat comparere. §. Esto igitur, & §. nunquid. secundò citatio non arctauit; quia Rex fuit citatus extra districtū Imperii. tertiò quia Pont. Regis ordinarius iudex non fuit requisitus; vt citaret eūdem Regem ab Imperatoris iudicium. quartò quia licet Rex aliquas terras in feudū teneret ab Imperatore:non tamen in eis domicilium fouebat; & sic in personam (nisi ratione terrarum) nullam superioritatem habebat:quia & si illa,quæ contra Regem dicebantur,vera fuissent, non ad Imperatorem, sed ad Pontificem cognitio pertinebat. Quare procedendo contra subditum Romanæ ecclesiæ propriæ terminos potestatis excessit in messem Pontificis mittens perperam suam falcem. §. cum etsi, & §. cæterum. Vt igitur memorata sententia iuris caret effectu, sic auctoritate,& nomine rei careat iudicatæ. Quare Clemens V. ex superioritate, quam ad Imperium non est dubium habere,& potestate, in qua vacante Imperio succedit:& nihilominus ex plenitudinis potestate cōcessæ in persona beati Petri à Christo Rege Regum,& Domino dominantium, declarauit sentētiam, & processus prędictos,& quicquid ex eis secutum est,vel occasione ipsorum, irritos,& inanes,nullumque debere, aut debuisse sortiri effectum §.vt igitur,& §.nec tamen colludentes in causa beneficiorum,vt compositio sequatur, & saluatur annua pensio,vt onus transeat ad successores,priuari debent beneficiis.cap.3. de collusione detegenda.

Et concordium iuramento firmatum super damnis nō extenditur ad expressas; quia expensæ debentur. cap.in nostra.8. de iniuriis.

QVANDO SENTENTIA NON TRANSIT IN REM IVDICATAM.

Lata sententia regulariter transit in rem iudicatam post decem dies, de quo supra in cap.quò ad consultationem,de sent.& re iudic.

114 Sed excipiuntur aliqui casus;& vnus est in causa matrimonii,de quo in c.tenor literarum,supra de senten.& re iud.

Item quando sententia continet iniquitatē manifestam.c.lator præsentium.supra de sent.& re iud.

DE RESTITVTIONE IN INTEGRVM.

115 Qvando verò in iure scripto iudex non potest audire partes; quia obstat res iudicata,recurritur ad remedium restitutionis in integrum, quod conceditur a Sede Apostolica, quando docetur de iure suo aliquali læsione, vt per Rotam decis.384.alias 53.de appellat. in nouis; & Aegid.Belam.conclusione 38.Sed in causis

sis beneficialibus consueuit signatura Romanæ Curiæ eam concedere cum clausula, dummodo constet de bono iure Oratoris, & parito iudicato, videlicet, si est possessor ille, qui petit restitutionem, dimittat possessionem, restituat fructus, & soluat expensas, vt latè per Staphil. tracta. de literis gratiæ, & iustitiæ, in parte super commissionibus. §. Dicendum. nu. 41. & 42.

Et per Octauianum Vestrium in practica Romanæ Curiæ, li. 8. tit. de rest. in integr. versic. in hac restitutionis specie, & vers. alia verò clausula.

Si autem ille, qui petet restitutionem, alleget paupertatem, conceditur etiam non restitutis fructibus, nec expensis cũ clausula, constito de Oratoris paupertate. Staphil. dicto loco nume. 48. & Aegidius conclusione 44. & Vestrius eodem loco, versi. quòd si is. Quæ practicæ adiuuatur ex tex. in c. fi. de rest. spol.

At si causa non sit beneficialis, sed ciuilis, quam vocant prophanam, non consueuit signatura concedere restitutionem; sed causam duntaxat committere iudicibus per hæc verba. Placet de restitutione prout de iure. Staph. dicto loco, num. 49. & Vestrius dicto loco, versi. quòd si non beneficiali. Et diriguntur literæ modò iudici a quo, modò iudici ad quem, secundum factorum contingentiam. Nam si peteretur restitutio in casu, vbi nullo modo fuisset appellatum, esset petenda restitutio coram iudice a quo.

Quòd si appellasset, & esset postea deserta appellatio, petenda esset a iudice ad quẽ: vt per Vestrium eodẽ loco allegato, ver. quòd si appellatum.

Sed dubitatur, an sit necessaria declaratio iudicis, videlicet restitutionem concedẽdam esse, vel ne. Et obseruatio Dominorum de Rota est, quòd proceditur in causa appellationis, & vnica sententia terminatur rescindens & rescissorium. Nam admissio iudicis super restitutione petita, est ipsa restitutio, vt per Cassiadorum Decisione prima, vt lite pendente, latè per Ioannem Ferrarii tract. de appell. lib. 4. cap. 9. nu. 20. & seq.

DE REST. IN INTEGRVM EX ALIA CAVSA.

116 Sed non solum est remedium restitutionis ad appellandum, sed etiam generale in multis casibus.

Vnus est si ecclesia manifestè sit læsa de possessionibus laicis sub modico censu concessis: quia episcopo non licet ecclesiæ conditionem facere deteriorem, & ecclesia iure minoris debet semper illæsa seruari, reuocatur, quod factũ est: vt ad possessionem suam redeat: prouiso tamen, vt conductor non defraudetur in sumptibus & labore, quib. reddiderit meliorem c. 1. de rest. in integr.

Item prætendente episcopo se vsum fuisse possessione subiectionis monasterii inconcussè super electione fienda a iudicibus apostolicis mandatum fuit monacis: vt sindicum eligerent, qui ageret & responderet in causa monasterii, nec aliquem eligerent in Abbatem, donec plenius cognosceretur de iure ipsius episcopi. Sed monaci elegerunt quidem sindicum, sed etiam præsumpserunt eligere Abbatem. Quare episcopus petiit eam electionem cassari, prout iudices cassauerunt. In confirmatione autem fuit respõsum, monasterium prædictum pertinere ad Romanam ecclesiam, & Pont. visis priuilegiis de hoc restituit monacos ad audientiam, non obstãte quòd procurator negligenter omisisset hæc priuilegia allegare in damnum tam Rom. Pont. quàm monasterii. Electio autem facta pendente controuersia nec confirmata fuit, nec infirmata. c. 2. de in integr. restit.

Item prætendente Abbate tanto tempore pleno iure possedis si ecclesias: vt videatur in eis ius episcopale legitimè præscripsisse; cum ex aduerso diceretur subducto tempore uacationis præscriptionem non esse completam, licet utrinque sit in causa conclusum; quia tamen utraque pars probationem omisit, & utraque ecclesia utatur iure minoris, uoluit Pont. utranque esse restitutam contra reliquã ad probandum, ne alterutra pars propter

pter huiusmodi negligētiam graui iactura lædatur.c.3,de in integ.rest.

Item in sententia diuortii lata a delegatis Apostolicis,quæ etiam fuit confirmata a iudice appellationis:si pater puellæ asserens proprio iuramento filiam ad iudicem appellationis non venisse : quia falsæ literæ sub nomine Abbatis iudicis præsentatæ fuere,quibus mandabatur:vt die præfixa non veniret, sed post octo dies, & hac de causa ad sedē appellasse,& supplicauerit Pont. licet de fraude allegata non plenè probatum sit, in fauorem tamen matrimonii de benignitate canonica contra fraudem propositam supplicationem admisit, & ad audientiam restituit eam puellam pro matrimonio postulantem,ac mandatum,vt iudices in causa prioris appellationis procedentes ordine iudiciario confirmarēt vel infirmarent sententiam a primis iudicibus promulgatam.c.4.de in integr.rest.

Item ecclesia si enormiter læditur sententia etiam Papæ, & petit beneficium restitutionis,videtur danda: tum quia successor Celestinus, ea sententia non obstante,committendo negocium, videtur beneficium restitutionis indulsisse: tum etiam quia sententia Romani Pontifici, potest in melius commutari, cum subreptum,aut erratum fuerit.Tandem deliberatio Innocen. III.in hoc recedit:vt an data sit restitutio a Celestino, an danda contra præmissam sententiam partibus præsentibus decernatur,quarum assertione merita causarum pandantur. cap.5. eod.titul.

Si super diuersis articulis inter episcopum, & monasterium lata sententia pro episcopo,procurator monasterii beneficium restitutionis in integrum postulauerit ad probandam præscriptionem, tam super articulis prænotatis, quàm etiam super quibusdam decimis. Restitutio indulta fuit;sed ne per excogitatam malitiam (sicut ex præsumptionibus pluribus videbatur) effectum sententiæ in damnum episcopi contingat impediri, & monasteriū propter ipsas suspiciones diuersas ex sententiæ executione detrimentum patiatur,sententia fuit executa cum fideiussione Episcopi in casu succumbentiæ,de restituendis vniuersis,quę medio tempore perceperit occasione executionis sententiæ.c.6.de in integr.rest.

Sed ecclesia, quæ ad retractandam sententiam,vel contractum per beneficium restitutionis in integrum postulat se admitti,si quadriennii spacium post sit lapsum, & negligenter omiserit,non est admittēda,nisi præuaricationis, vel fraudis manifestè probetur interuenisse commētum, aut aliqua causa rationabilis hoc suadeat.cap.1.de rest.in integr.in 6.

Quod etiā procedit, si petitur restitutio aduersus cōfessionem in iudicio à se factā, vbi verò per viam communem reuocationis erroris, quem in facto prætendit, vult aduersus suam confessionem ecclesia se iuuare,hoc quandoque poterit, donec negotium sit finitum.c.2. de restit. in integ.lib.6.

Ac similiter ecclesia post peremptorium terminum non auditur de iure communi; sed succurritur ei per beneficium restitutionis in integrum cap.coram 7.de restit. in integr.

Alius casus est de duobus fratribus prætendentibus tempore minoris ætatis suasione patris consensisse venditioni patris quorūdam possessionum cum patre communium,& supplicarunt pronunciari uēditionem nullam, vel cum sint intrà tempus ad obtinēdum beneficium restitutionis in integrum, ac etiam competat ipsis ius offerendi precium emptoribus tanquàm proximioribus ex statuto municipii, restitutio conceditur, cum sint non modicè læsi. Vnde mandatur, si præmissa veritate nitātur venditionem nullam nūciari,si iuris solemnitas est omissa, vel si forsitan interuenerit, & eos læsos esse constiterit Apostolica auctoritate restituendos esse. cap.8. de in integrum rest.

Causa autem restitutionis in integrum postulanda est coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis,& ab eis tractari poterit, & finiri,siue ipsis specialiter sit commissa, siue incidat in causa generaliter commissa:

ſa : ab ordinario verò adminiſtrationem non habente, vel à delegato peti non debet, niſi veniat incidēter in cauſa . c. pen. de in integr.reſtit.

Beneficio reſtitutionis in integrum eccleſiæ in alio iudicio denegato, reſtitutio (præterquàm ad appellationem omiſſam) uidetur eidem eccleſiæ poſſe denegari, niſi nouis defenſionib. ad huiuſmodi beneficium ſit admittenda. cap.fin. de in integ.reſtit.

DE ARBITRIS.

117 SED quia ſententia profertur etiā ab arbitris, nec locus fuit vſque adhuc de ipſis tractare, hæc materia nunc ſequetur.

Arbitri dicūtur, qui nullam poteſtatem habentes conſenſu litigantium in iudices eliguntur, ut eorum ſententiæ ſtetur cap. a iudicibus, ver.arbitrarii 2.q.6. & procedit hoc etiam, quòd ſit iudex ordinarius, vel delegatus.d.c.a iudicib.in prin.

Eligitur aut unus arbiter, aut tres, ut ſi tres ſint electi, partes aut omnium ſequantur ſententiam, aut duorum.c.1.de arbitr.

Et ſi ex tribus arbitris te duo in decem, & tertius in quinque condemnent, debet ſententia præualere duorum, licet cum vnus in quindecim, alius in decem, tertius verò in quinque pronunciant, illius qui dixit de ſumma minori (cū in illa eos concordes exiſtant) ſententia efficax ſit. c.1.eod.in 6.

Quando autem ex tribus arbitris vnus nolit intereſſe negocio ceſſante impedimēto legitimo, duo procedere poſſunt liberè, & diffinitè, malitioſa, ſeu voluntaria illius abſentia nō obſtante, ſicut poſſent illo præſente, & non volente in unam ſententiam concordare.cap.2.de arb.in 6.

Sed multi excluduntur ab officio; nam ſeruus non poteſt eſſe arbiter, l.Pedius.§. in ſeruum.ff. de arb.

Monacus ſimiliter prohibetur, de quo per Cardin.Zabarel.in clemen.2.de reſcript. qō.19.& 20. Ratio eſt: quia ad hos quies, oratio, & manuum labor, non cauſarum ſpectat cognitio.cap.in præſentia, & cap. monaci.16.quæſt.1.& cap.nunquàm, de conſecr.diſt.5.

Prohibentur etiam hæretici.l.quoniam. c. de hæreticis.

Et excommunicati.cap.ad probandum, de re iudicata, & cap. cum excommunicato.11.q.3.

Ac alii prohibentur, de quibus per Ioan. Bap.Peruſ.in tract.de arb.li.4.c.9.

Fuit factum compromiſſum in Reginam Francorum, & ipſa arbitrium promulgauit, & Innocen.III. reſcripſit, arbitrium, ſicut prouidè latum eſt, & ab utraque parte receptum, compellendas partes ad illud obſeruandam appellatione poſtpoſita : quia in Gallia præcellentes fœminæ in ſubditos ſuos ordinariam iuriſdictionem habent ex conſuetudine approbata, quæ pro lege habetur, non obſtantibus regulis iuris ciuilis. cap. dilecti. 4. de arbitr.

Epiſcopus autem, & presbyteri ſæculares poſſunt eſſe arbitri; quia eſt officium charitatis, Io.Bap.Peruſ.in d.tract. de arbitr. lib.4.cap.4.

Laicus verò de re ſpirituali arbiter non aſſumitur.cap.contingit.8.de arb.

Sed ſi à duobus laicis, & uno clerico ſententia profertur, valet dicta ſententia. c. per tuas.9.in fi.de arb.

Sed arbiter aſſumptus in patrimoniali cauſa clerici non poteſt decimam eccleſiæ adiudicare poſſidendam etiam ad uitam clerici; quia poſſet eſſe pernitioſum eccleſiæ.c.peruenit.3.de arb.

Et in cauſa reſtitutionis in integrum matrimonii, liberalis, vel criminalis arbiter nequit aſſummi.c.fi. circa fi. de in integr. reſtitutione.

Nec compromiſſum valet contra libertatē monaſterii; quia ſine licentia Ro.Pōt.renunciare priuilegiis libertatis nō poſſit. c.cum tempore.5.de arb.

Arbitri verò iudicare non poſſunt, niſi de his tantum, ſuper quibus in eos extiterit compromiſſum. cap. cum dilectè. 6. de arbitris.

Et qui per arbitrum tenetur eligere Rectorem hoſpitalis cum conſilio familię, alio modo eligere non poteſt, ſed habito cōſilio, & tractatu liberè poteſt eligere dun

taxat

taxat idoneum,siue cõcordet, siue discordet familia.c.cum olim 7.de arb.

Item arbiter assumptus super discordiis exortis post rem iudicatam non potest per suum arbitrium sententiam immutare, etiam si ad componendum inter partes mandatum acceperit a Papa cap.exposita.x1.de arb.

Sed non valet compromissum in duos hoc adiecto,vt in casu discordiæ iidem arbitri tertium adderent,cum legali prouisione statutum sit, compromissum de incerta persona in arbitrum assumenda non ualere.cap.innotuit,12.eod. legalis prouisio est, in l.item si vnus. §. si in duos. ff. de arbitr.

Valet tamen cõpromissum sub pœna,quòd arbitrio,seu ordinationi arbitri stabitur, vel duorum mediatorum, quos iidem super hoc deputent,præcisè parerent. c.cũ à nobis.13.de arb.

Mandat Papa presbyterum absolui à iuramento,quo exulans,& paupertate detentus se astrinxit arbitrium duorũ clericorum suscipere,& seruare si illi clerici cognouerint se nequiter arbitratos, vel si arbitrium sit æquitate subnixum vtranque partem compellendam appellatione cessante ad obseruantiã arbitrii. c. nõ siue.2.de arb.

Finiuntur arbitria lapsu temporis.c. de causis,de offic.deleg.

Deinde prælatione sententiæ.l. quod tamẽ. ff.de arb.

Tertiò morte arbitri.

Item morte litigatoris; quia compromissum non extenditur in compromittentis hæredes,si de ipsis ibidem non caueatur c.fi.de arb.

Electis duobus H.& C. & orta controuersia compromiserunt in episcopum ordinarium,& sublato de medio H.Canonici B. elegerunt; rescripsit Papa, quòd licet arbitrium sit finitum mortuo H.prius cognoscendum de primæ electionis meritis, quàm processus fieret de secunda: nam si dictus cap.superstes ius habet, secunda electio non valet.cap.ex parte 10. de arbitr.

DE APPELLATIONIBVS.

118 APPELLATVR aut extraiudicialiter, aut in iudicio; extraiudicialiter,quando aliquis appellat ante litis ingressum ab aliquo grauamine,vt puta, ab electionibus,postulationibus,& similibus, de qua in c.concertatio ni,de appell.in 6.

119 In iudicio appellatur aut ante sententiam,aut post sententiam:de quibus in c. cum sit Romana,in prin.5.de appell.

120 Et in hac appellatione ante sententiam debet appellans causam in scriptis allegare,& Apostolos petere,& sibi a iudice exhiberi.c.1.in prin.de appell.in 6.

Et rationabilis causa debet esse, & non potest exequi nisi expressa, clemen. unica, de appell.

Sed valet appellatio in scriptis porrecta licet coram iudice non legatur.c. appellatio.9.de appell.in 6.

Petendi autem sunt intra triginta dies, & petenti intra dictum tempus a iudice exhiberi debent, aliàs præsumitur appellationi suæ renunciasse, etiam si vadat, aut mittat ad appellationem prosequendam cap.ab eo.6.de appell.in 6.& clem. quanuis.§. uerum,de appell. Et similiter si iudex responderit, se daturum intra iuris terminum, si appellans intra dictum terminum congruo loco,& tempore instanter & sæpius saltem uno contextu non petat,renunciasse appellationi intelligitur. d.clemen.quanuis.§.similiter. Quia quãuis rigor iuris exposcat, eum, qui appellat, debere Apostolos petere congruo loco & tempore sæpius & instantius:tam en sufficit simul vno contextu instanter & sæpius postulare. d. clemen. quamuis. in princip.

Apostoli autem sunt requirendi vt super appellatione,ac eius causa instructio facilior in processu habeatur.c.vt super.4. de appell.in 6.

Si verò iudex non exhibuerit,ex tũc,si forte procedat (nisi appellationi renunciatum fuerit)inualidus & irritus sit processus.d.c.4.§.si verò.

Si autem negligit dare, ex tunc appellans prose-

prosequi potest appellationem, ac si expresse Apostoli denegati fuissent. d. cle. quanuis.§.quòd si iudex.de appell.

Si autem negetur per appellationem negocium deuolutum, nō inhibebit iudex appellationis, iudicem principalis causæ procedere, nisi prius de deuolutione constiterit cap. Romana,§. si verò de appell. in sexto.

Quod si obiiciatur, non ex legitima causa appellatum esse, iudex superior inferiori inhibere non potest, antequàm recipiat appellationem.d.cap.Romana §.quòd si obiiciatur.

Et in appellatione clericorum à sententia episcopi iudex ad quem non ante appellationem admittet, quàm sibi constiterit eam vel grauamine, vel iniusta condemnatione porrectam, alioquin appellantes remittit ad episcopum appellatione remota eius arbitrio parituros. c.cum in ecclesia.38.de appell.

Sed iudex a quo citare non potest appellantem ad probandam causam, sed bene potest citare ad videndum reuocari grauamē, quo facto in negocio principali procedere potest. c. si a iudice. de appellat. in sexto.

Sed cum appellationibus friuolis nec iustitia deferat, nec sit a iudice deferendum superior de ipsa cognoscens causam ad priorem iudicem sine difficultate remittat, eadem die cōdemnationem, faciens expensarum.cap. cum appellationibus. 5.de appell.in 6.

Si verò iudex inferior admittat appellationem, licet tam appellatio, quàm ipsius iudicis delatio, siue admissio à superiore valeat refutari; quia tamen iudex ipse inferior quantum in se fuit, à se iurisdictionem, abdicauit appellationi deferens minus iustè: quia videlicet esset friuola, totius causæ decisio in superioris est potestate transfusa, nec est illi causa de necessitate vlterius remittenda, d.cap. cum appellationibus. §. si verò iudex. de appellat.in 6.

Debet tamen appellans allegare talem causam, quæ si esset vera, reputaretur legitima, de qua materia in cap.vt debitus honor.59.& cap.cum speciali.§. porrò, 61. de appellat.

Sed quia eadem materia in Concilio habetur Sess.13.c.1.hic non repeto.

Sed non sufficit probare ex allegata causa appellasse, si nō probetur apud iudicem ad quem esse veram, nisi non fuisset admissus a iudice a quo, dum se offerebat probaturum.cap.interposita 70. in prin. de appellatio.nam appellanti ab interlocutoria vel à grauamine iudicis non licet alias causas prosequi, quàm in appellatione sua nominatim duntaxat expressas:nec processus primi iudicis ex nouis, aut de nouo probandis iustificari potest, vel etiam impugnari, sed tantum ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipso clem.appellanti.5.de appell.

Et in dubitatione, an noui testes recipiendi sint super quęstione iudicata, in qua testibus renunciatum constet vtrinque, & an receptis testibus in prima instantia possit proponi aliquid noui super quæstionibus iudicatis propter causam appellationis. Rescriptum est, quòd si in appellationis causa noua cōtingerint emergere capitula, super nouis duntaxat capitulis testes possint recipi, vel per iam receptos testes aliquid comprobare receptis iuramentis testium secundum formam solitam, quam declarat glo.ibidem in verbo iuramentis cap. fraternitatis. 17.de testib.

121 At si iudex, a quo est appellatum a grauamine, interlocutoriam reuocat, liberè potest in causa cognitione procedere, dummodo nō sit ex alia causa suspectus, ne processus negocii occasione friuola retardetur c.cum cessante.60.de appell.

122 Item si quis appellauit, & cognitio causæ non est delegata ad petitionem eiusdem appellantis, ad eum, a quo appellauit, de iure remittitur contradictione alterius partis non obstante: condemnandus tamen est in expensis aduersario.d.c. interposita.§.ille denique.de appell.

123 Causam autem appellationis extraiudicialis, sicut iudicialis intra annum a die interpositionis, vel a die illati grauaminis, vbi de futuro grauamine appellatur prose-

prosequi & finire tenetur appellans. Quòd si iusto impedimento cessante nõ fecerit, eius appellatio erit deserta clem. 3. de appell.

Sed si tractabitur de compromisso, tempus ad prosequendam appellationem ab homine, vel a iure præfixum non currit, nisi iudex videns ex dilatione periculum præciperet in illa procedi clemen. 4. de appellat.

Appellatio generalis interposita super omni causa, quæ aduersus eum aliquo tempore possit moueri, non est admittenda. ca. 2. de appell. idem in cap. consuluit 18. de appell.

Si verò sit interposita ab aliquo iudice sup omni grauamine, quod in una causa sibi possit inferri, quãuis sit generalis, appellatio debet a iudice admitti. d. cap. consuluit. §. si verò. de appell.

124 Si appellans renunciat appellationi, & redit ad iudicem à quo, & iterum prætẽdit grauamen, non obstante prima desertione potest iterum appellare, præsertim cum ad separationem matrimonii, quod est res fauorabilis, intẽtio aduersarii procedat, c. directæ 39. de appell.

125 Citatus ad illos iudices, ad quorũ præsentiam periculosum est ire, liberè potest appellare, etiam si in rescripto appellationis remedium sit interclusum, nisi iudices assignent locum idoneum & securum cap. ex parte 47. de appell.

Licitè appellat reus, si auditur excipiens, procuratorem actoris non habere sufficiens mandatum, vel si prius conuentus per alias literas, de quibus non fit mentio in secundis, & si ob prædictas causas, vel eorum aliquam constiterit fuisse appellatum, reuocatur in irritum, quicquid post appellationem contigerit esse factum. cap. significauit. 48. de appell.

Licitè etiam appellant rei, si non audiantur petentes declarari: vt cum plures terras habeant, terra illa, super qua erat quæstio, ostendatur eisdem c. significantibus. 49. de appell.

Licitè etiam appellatur, si lite incœpta contra matrem tutricem filiorum pendente iudicio transiuit ad secunda vota; & si actor prætendit prosequi contra candem irritum declaratur, quicquid actum est. c. ex parte 67. de appell.

Si appellans appellationi suæ prolixum terminum si præfixerit iudex à quo, debet assignari terminus, intra quem Apostolicam sedem conuenire possit, sed & si sibi præfigat terminum congruentem, & in vtroque casu appellationem non prosequatur, sententiæ Episcopi stare compellitur. c. personas. 4. de appell.

126 Appellans habet annum ad prosequẽdam appellationem, aut ex necessaria & euidenti causa biennium, nisi iudex a quo secundum locorum distantiam, & personarum, & negocii qualitatem recisius tempus fuerit moderatus.

Et si intra id tempus nõ prosequitur, si post sententiam diffinitiuam appellauit, manet sententia, & à causa sua cecidisse videbitur, nec amplius appellãs audiretur super eodem negocio.

Si autem ante sententiam, quis appellauerit, cogitur illius stare iudicio, ad quem noscitur appellasse. cap. cum sit Romana. 5. de appell.

127 Si autem per impotentiam constiterit partem appellantẽ omisisse, noluit Pont. præiudicium ueritati generari. c. ex ratione. 8. de appell.

Et cum interposita appellatio malitiosè recepta, vel approbata non fuerit, cum constiterit legitimè prouocatum esse, suas vires habebit saluis constitutionibus de termino appellationis prosequendę præfingendo. cap. sæpe contingit. §. quòd si forsitan. 44. de appell.

Item iustus metus excusat non solum si non prosequitur, sed etiam si non appellat, qui habetur pro appellante, dummodo intra tempus, quo licitè prouocatur coram iudice à quo appellasse voluerit, vel si copiam ipsius habere nequiuerit, in præsentia bonorum uirorum, cõtestatione super hoc proposita causas appellationis duxerit exprimendas. cap. finali, de appellatio.

Habetur etiam ex illo textu in cap. cum sit Romana posse appellari à grauamine; quoniam passim permittitur appellatio;

& idem in c.super eo.12.eod.

Sed ista facultas est restricta à Concilio Tridentino in Sess.24.de refor.c.20.& a Regul. Cancellariæ.

128 Item si raptor sit, vel violentus detẽtor rei alienæ, qui appellat, auditur in foro ecclesiastico; nisi fortè manifestus raptor vel fornicator existat, sicut ille, quem Apostolus Paulus 2. Corint.c.5. absentem & irrequisitum excommunicauit. d.c. cũ sit Romana.§.præterea.

Si de aliqua exceptione quæstio oriatur, & exinde appellationem fieri contingat, eidem exceptioni erit meritò supersedendum, sed si principalis causa sine illa terminari nõ poterit, ei nihilominus supersedeatur, c.super eo.10.de appell.

Si autem pars aduersa, de falsi suggestione in appellationem prorupit non est sentẽtia super hoc differenda.d.c.super eo, §. si autem.de appell.

Item appellantibus pro causis minimis, & pro quacunque leui causa non minus quàm si pro maioribus fierent, est differẽdum c.de appellationib.x1, de appell.

129 In causis ecclesiasticis, vbi appellationis remedium tollitur, sicut appellationi ita recusationi, non est aliquatenus deferendum.c.super eo.12.eod.

Si autem intra certum tempus lis decidẽda committitur, ex tuam terminus incipit currere cum iudices contingerit literas recepisse.d.c.super eo.§.fin.

Cum clerici conqueruntur se vulneratos, aut aliàs esse læsos, & illi, qui impetuntur, apostolicam sedem appellant, compellendi sunt intra conueniens tempus appellationem prosequi, si eorum excessus publicus non sit: nam si publicus sit & notorius appellationis obtentu non est prætermittendum, quin denuncientur excommunicati, & debent euitari, sicut excommunicati, donec passis iniuriam satisfaciant, & cum literis episcopi Apostolico si conspectui representent.c. peruenit.13.de appell.

Et idem habetur in cap. sequ.in casu notorio. Sed cum multa dicãtur notoria, quæ non sunt, prouideri debet, ne id, quod dubium est, pro notorio habeatur. c. consuluit 14.§.sed cum multa.de appell.

130 Generaliter, qui appellant ab episcopo cogendi sunt intra tempus conueniens prosequi appellationem interpositam, aut iudicio episcopi appellatione remota parere.d.cap.consuluit. 14. §. illos autem. Idem habetur in cap. ad hæc 27. eo. & ca.ad aures.33.eod.& cap.cum speciali. 61.§. porrò, versicul. & tunc, eod. de appellat.

Sed si quis appellauerit ad summum Pontificem, appellationi termino non præfixo, iudex à quo nõ potuit terminum præfigere, ut vtraque pars esset ab appellationis prosecutione reuersa: quia non potuit Papa legem imponere. Vnde si nuncius appellari præuenit nuncium appellantis, nec ipso expectato ad terminum legitimum impetrauit literas, & recessit mandans, quatenus si ita est, partes audire, & causam &c.cap.ex insinuatione.50. de appell.

Quando certus terminus ab appellante, vel a iudice appellationi præfigitur prosequendę, si eo tacito appellatus literas impetrauit, istæ tanquàm tacita veritate nõ valent. Si verò non sit aliquis terminus à iudice, vel a parte præfixus, pars appellata intra terminum constitutum à lege (dummodo nimium non procurat, vt appellantem in commissione impetranda supplantet) commissionis literas poterit impetrare, quarum auctoritate in causa procedatur. Ita ut appellans cogatur agere sub iudice sic obtento. Nisi possit eum legitimè recusare. Aut si appellatus noluerit agere appellans prosequi poterit suam appellationem cap. oblatæ.57. de appellat.

Superior quoque iudex si viderit ex dilatione periculum imminere neutro prosequente vt periculum euitetur, puta in cõfirmatione electi, & vtraque pars velit ad annum appellationis prosecutionem differre, potest (imo debet) terminum prouide moderari, ne gregi diu desit cura pastoris. d. cap. oblatæ.§. superior, de appellatio. Vnde vt in electionibus malitiis occurratur, statutum est, eum, qui appellat, intra decem dies, ex quo sciuit graamen

tamen appellare debere; nam postea nō auditur, nisi iure communi, sed non per appellationis remedium.c. concertationi.8.de appell.in 6.

131 Et ideo cum causa expressa appellationis contra electum rationabilis non fuerit, nec coram Papa alia expressa fuerit, confirmatur electio facta, sed electus habita possessione poterit recusari, vel denunciari.c.constitutis.46.de appell.

Diuersum seruatur cum in electione Decani 25. tum per se, tum cum episcopo medio consentire debebant, & quidam canonici vota sua in episcopum transtulerint, & episcopus cum quibusdam aliis expresse consentientibus in Archidiaconum Decanatum contulerit x1.canonicis prius appellantibus, ne quis assumeretur in Decanum præter assensum omnium.

Sed quanuis appellatio deserta fuerit ex relatione Card. legati per partes illas transitum facientis: tamen peremptoriȩ exceptiones illorum x1. non fuerunt silentio prætereundæ. Quare mandatum fuit, quatenus si constiterit Archidiaconum electum fuisse prætermissis x1.prædictis, sine quibus ne procederet in illa translatione voluntatum, ex qua nititur archidiaconus, proponitur esse actum, ei archidiacono silentium imponatur c. constitutus.45.de appell.

Ratio decisionis potest colligi ex cap.

Electio autem facta de episcopo a primicerio cum canonicis & a plebano cum assensu cleri est confirmanda, non obstante appellatione Archidiaconi, si ipse appellationi prius factæ non detulit c.constitutis.23.de appell.

Nam generaliter non tenetur iudex, vel aduersarius deferre appellationi, cui appellans non detulit c.an sit deferendum.42.de appell.

Possessor pluries vocem appellationis emittens ad Papam, ne quis eum super possessione præsumeret molestare: & tamē per violentiam eiectus fuerit, debet restitui cum fructibus medio tempore perceptis in eum statum, in quo erat tempore appellationis factæ.c.bonæ.51.de appell.

Item si appellans turbatur in possessione, super qua fuit appellatum, si exinde querela ad episcopum peruenit, potest illam possessionem reformare, ordine iudiciario eo de quo est appellatio interposita prætermisso.capitulo cum teneamur 17. de appell.

Sed causa non debet ad eos remitti, a quib. est appellatum, nisi partes consentiant c. accepta.35.de appell.

Ac etiam delegatus datus cum clausula, appellatione remota, si est consanguineus impetrantis vel fuit aduocatus ipsius in illa causa appellata, cap.postremò.36. de appell.

Et si per rescriptum committūtur plures articuli, & in vno remouetur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis: quia nihil interest, vtrum inhibeatur primo, an secundo medio, an in fine, ca. 2. requiris 41.de appell.

Sed si in medio ponitur, & sunt plura negocia, se non contingentia, tantum præmissa complectur: nisi in fine literarum prædicta clausula iteretur. cap. inquisitioni.71.eod.

Per clausulam autem, appellatione remota, non frustratoria, sed quȩlibet prouocatio intelligitur remoueri, quæ à iure non indulgetur expresse. Sed si appellans grauatus fuit iniuste, grauamen huiusmodi per superiorem poterit emendari.ca. pastoralis.in prin.53.de appell.

132 Item cum causa committitur, appellatione remota, & aduersa pars post citationem iter arripuit ad sedem veniendi, potest in negocio procedi secundum iuris formam, quòd si ante citationem iter arripuit, non est aliqualiter procedendum.cap.meminimus.9.de appell. & idem in c.ad hæc.30.eod.

133 Sed cum oppressi ad præsidium sedis recurrunt & appellatione facta iter arripiunt, aduersarii cognoscentes talem appellationem, nec accedunt ad præsentiā Papæ, nec responsalem transmittunt: cū autem senserint appellātes literas reportasse, tales aduersarii prorumpunt in vocem appellationis & iter ad sedem veniendi arripiunt, & sic solicitudinem eo-

rum, qui literas reportarunt eludũt. Deciditur non esse deferendum huic secundæ appellationi, si deprehẽsi fuerint hoc facere ex fraude & malitia. Vnde Decretalis in cap.9.supra eod. non iuuat, dum distinguitur de itinere arrepto ante, vel post citationẽ: quia isti secundi appellantes iter arripuerãt ante citationem priorum appellantium, & non iuuat: quia illa distinctio in cap.nono. fuit non ad deprimendam iustitiam cuiusque, sed ad remouendum grauamen ca.suggestum.15. de appell.

134 Et nũcii dum mittuntur ad sedem post itineris arreptionẽ si fuerint excommunicati: quia plus est facto ad sedem prouocare, quam verbo, & ipsis venientibus ad Romanam ecclesiam intelliguntur prouocasse, denunciãtur non teneri uinculo excommunicationis cap. dilecti filii.52.eod.

Et similiter si præcedente grauamine quis submittit se & ecclesiam suam protectioni Pont.licet ex simplicitate non expresserit verbum appellationis; tamen post talem subiectionem non debet sine causæ cognitione sententia aliqua condemnari: & quia fuit condemnatus ab episcopo, denunciatur, illam sententiam nõ tenere, c.ad audientiam.34.de appell.

135 Item plus est Romanum Pontificem, ad se aliquod reuocare negocium, quàm quenquam ad eum super aliquo negocio prouocare cap. vt nostrum. 56. de appellat.

Si quis in vna causa appellauit, & appellatione pendente aliquod crimẽ committat, vel prius commisisse dicatur, vel modò etiam accusetur, aut conueniatur de alia re, super qua non sit appellatum, & illam perferri contingat ad audientiam iudicis à quo, in alio negocio appellauit, eum potest, si voluerit tanquàm suspectũ uitare, alioquin debebit eius stare iudicio. Maximè si suus ordinarius iudex existet.cap.ad hæc.6. de appellat. Idem casus quò ad standum in iudicio in ca.præterea.22.eod. de suspicione similis casus

136 in cap.proposuit.24. eod. Quia quanuis appellans in una causa teneatur in aliis, in quibus non est appellatum, respõdere, potest tamen illum iudicem tanquàm suspectum habere.d. c.præterea.

Causa autem suspicionis proponenda est coram iudice, qui recusatur, & probanda coram arbitris. Et partes coguntur ab eodem iudice eligere eos, non valde remotos, Et si suspicio in termino competenti probata non fuerit, iudex tunc vtatur auctoritate sua, si autem probata fuerit, cogitur supersedere in causa: quia suspecti & inimici iudices esse non debent c.2. requiris.§.tertiò postulas.41.de appell.

De hoc etiam in cap. cum speciali 61. eod. vbi etiam habetur, quòd eligatur ab allegante suspicionem cum aduersario, si habet, uel cum iudice, communiter, quòd si nõ posit, ipse unum, ille alium eligat, & si ille duo in vnum conuenire nequiuerint, aduocant tertium, & quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat.

Et iudex, qui recusatur, statuit competens tempus arbitris electis secũdum formam iuris ad finiendam causam, quo elapso si finita non fuerit, iudex ex tuam in principali negocio procedere non omittat. c.legitima.2.de appell.in 6.

137 Si à iudice inferiori vnus appellat ad Papam, alius ad inferiorem, tenetur appellans comparere ad citationem inferioris saltim allegaturus appellationem suam, aliàs valebit processus factus à minori, nisi sciuerit appellationem interiectam ad Papam.c.si duobus.7. de appell.

138 Et si a ciuili iudice ad sedem fuerit appellatum, tenet appellatio in his, qui sunt temporali iurisdictioni subiecti, in aliis verò, & si de consuetudine ecclesiæ teneat, secundum iuris rigorem creditur non tenere.d.c.si duobus.§.denique.eod.

Vnde subditi in temporalibus possunt appellare ad sedem.

Et consules ciuitatis non excusantur: quia iurent super mutuis & plagiariis iudicare secundum consuetudinem ciuitatis, quæ est, vt intra 28. dies, qua iudicauerint, exequuntur. Quia & iudices tenentur iudicare secundum leges, & tamẽ grauare partes possunt, & idem grauare possunt consules iudicantes secundum consuetudi-

ſuetudinē: & in illo iuramento debet intelligi ius ſuperioris exceptum.

Quare mandatur, vt appellationibus ad ſedem interpoſitis deferant, alioquin compellentur cenſuris eccleſiaſticis.c.veniēs 19.de iureiur.

Si in quocunque negocio aliquis appellauerit, & eo, qui appellatus fuerit veniente, qui appellauit, venire neglexerit, ſi quid proprium habuerit, compenſationem competentem expenſarum faciat, vt hoc ſaltem timore territus in grauamē alterius non facile quis appellet. cap. reprehenſibilis.§.ſi autem.26.de appell.

Et procedit etiam, ſi mittat procuratorem conſtitutum, niſi ad impetrandum, & cōtradicendum.c.Nicolao.64. de appell.

Sed quia propter hoc quæſtiones prorogabantur, decretum fuit; vt poſt præfixum terminū appellationis edicti peremptorii vires obtineat, ita ut ex tunc in abſentem perinde procedatur, an ſi peremptoriè uocatus extitiſſet.cap. ſæpe contingit 44.de appell.

Sed quicquid contra citationem peremptoriam poſſet ab abſente proponi aduerſus appellationem huiuſmodi, poteſt allegari.d.c.ſæpe contingit.§.quicquid.

Siquis autem terminum appellationis præueniens tacita ueritate literas impetrauerit, & careat impetratis, & pœnam contumaciæ non euadet.d.c.ſæpe §. ſi quis.

Cauſa autem appellationis coram ſuperiore probata ſuperior ſuæ iuriſdictionis officium exequatur.c.cum ſpeciali.§.porrò ver.cauſam.de appell.

Si canonicus ad reſidētiam monitus appellat, ſtatuitur ſibi terminus ad appellationem proſequendam, & interim deſeruitur per Vicarium de fructibus beneficii ſuſtentandum: & ſi appellationem non proſequitur, vel reſidentiam non facit, priuatur præbenda. cap. peruenit 28. de appellat.

140 Item ſi canonicus appellauerit ad ſedē Apoſtolicā Priorem, propter ſuas enormitates manifeſtas, quæ ipſum notabilem reddunt, & ipſe tali appellationi deferre contempſerit, cum literis ordinarii veritatem continētibus compellitur ad ſedem Apoſtolicam venire de tāto exceſſu ſatisfacturus, cap. de priore.31. de appellat.

Sed Abbates, qui de aliqua publica infamia publicè reſperſi ſunt, aut conuicti, & deinde in communi capitulo commoniti pſælationi cedere noluerint, appellandi non habent facultatem.cap. quia nos. 32. eod.

Super quærimonia de ſuſpenſione facta a legato priori poſt appellationē, ac quia interdxit ſuas eccleſias, & canonicos. Si ei tanquàm priori obedirent excommunicatos denunciauit.Mandat Pont. ſi ueritate per idoneas perſonas, & famam loci ſolicitè inquiſita inuenerint delegati; eccleſiarum conceſſiones factas in irritum reuocarent, niſi prior, & canonici malitioſè diſtulerint, quantum ad ſe pertinent, ordinare.c. 1.de appell.

Abbas poteſt corrigere, & caſtigare ſubditum ſuum iuxta tenorem mandati, & inſtitutionem ordinis non obſtante appellationis remedio non introducto, vt alicui a religionis, & ordinis obſeruātia exorbitanti debeat in ſua nequitia patrocinium exhibere c. 3. de appell. idem in c. reprehenſibili.§.præcipue.26.eod.

141 Presbyter prætendens, ſe non iure excommunicatum, appellationem emiſit, & poſtea diuina cantauit: ſed iudices delegati, licet non eſſet de iure excommunicatus, de facto tamen fecerunt eum abſolui: ſed iſta abſolutio non nocet: quia Pont.mandat epiſcopo, ne ipſum inquietet occaſione diuinorum officiorum, ſed ad eum ſtatū reducat omnia, in quo erāt tempore appellationis emiſſæ, c.ad præſentiam.16.de appell.

Excommunicari autem non poſſunt aliqui poſt appellationem. cap. ad hæc. 37. de appellat.

Interdictum autem, cui ante appellationem conſtat aliquos eſſe ſuppoſitos, declinari non poteſt.d.c.ad hæc in fi.

Excommunicatus autem, licet ante denunciationem appellet; poteſt tamen denunciari, & quia communio eccleſiæ denegatur, & fructus beneficii ſubtrahuntur c. paſtoralis.§.utrum 53.de appell.

Excommunicatus autem vel suspensus sub hac conditione, nisi Sempronio intra 20.dies satisfecerit, si medio tempore appellauit, nec soluit, obstaculum appellationis impedit sententiam ipsam. c.præterea.40.de appell.

Cum episcopus contempsisset accedere ad legatum, fuit excommunicatus, nec eum defendit appellatio; quia ea non obstante debuit ad vocationem legati venire, & præcipitur, vt vel in propria persona, vel per nuncios Apostolicos se conspectui repræsentet, innocẽtiam suam, si potest, ostensurus.c.cum parari.19.de appell.

142 Qui iurant, quòd stabunt iudicio ecclesiæ, & postea appellant, prouidendũ est, eos seruare, quod iurant, vel compellendi sunt intra quadraginta dies post appellationem iter arripere ad appellationem prosequendam.c.ad hæc 20.de appell.

In eodem casu, qui appellat causa subterfugii, antequàm mandetur aliquid; quia appellationi, quæ deroget iuramento non est deferendum, sed statim erit in eãdem sententiam reducendus, quæ debet firmiter obseruari, donec mandatum susceperit, & susceptum pro posse fuerit prosecutum.c.quæstioni.21.de appell.

143 Et similiter non appellatur ab eo, qui publicat excommunicationem, nec defertur tali appellationi, nisi modum excedat in exequendo, & ideo exequutor datur cum clausula, appellatione remota.

Ac vlterius licet meritò sit suspectus, non impeditur exequi id, quod non proprio nomine, sed Pontificis potius præcepto processit c.nouit ille 42.de appell.

144 Quanuis episcopus excommunicauerit aliquem post appellationem ad sedẽ, & appellans petierit a Metropolitano se restitui ad statum appellationis, videlicet absolutum: tamen ipse non potest cognoscere de his, quæ post appellationem fuerunt innouata: quia pariter deberet de appellatione cognosci, quare si præsumpserit cognoscere episcopus, poterit appellare cap.solicitudinem. in prin. de appellat.

Si verò notorium existeret, quòd mandatum episcopi indiscretum fuerat, vel iniustum, cui non tenebatur subditus obedire, & sit liqueat euidenter potuisse subditum appellare, potest Metropolitanus declarare illum irrationabiliter excommunicatum.d.c.solicitudinem.§.si verò.

Cum autem excommunicatus, qui appellauerat iuxta præscriptam formam coram Archiepiscopo deponit.q. contra episcopum, potest interponere partes suas; quia appellationi videtur renunciasse.

Sed si verbo, vel facto protestetur, se velle prosequi appellationem, non est audiendus tanquàm aduersa petens, & sibi contrarius d.c.solicitudinem.§.cum autem. de appell.

Cum excommunicatio nõ valeat lata post appellationem, quando appellatur ante sententiam, & post sententiam, & testes appellantis dicunt, sentẽtiam excommunicationis latam fuisse post appellationem, testium dicta benigne interpretantur, ne reatu periurii notentur: quia vtrũque esse potuit, videlicet, & post primam appellationem, & ante secundam sententiam excommunicationis latam fuisse, sed in hoc dubio decernitur, sententiam non tenere, cap.cum tu fili.16.de testib.

In controuersia inter episcopum, & decanum propter capturam presbiteri, quem decanus prætẽdebat ad se pertinere, vel ad suam iurisdictionem spectare, & sibi restitui.

Episcopus se supponens Metropolitano, ad ipsum appellauit. Decanus verò post modicum tẽpus interdictum promulgauit, vt præsente dicto episcopo in ecclesia a diuinis cessaretur. Sed cum partes postea die præfixo comparuissent coram officiali Senon. Decanus allegans, si ideo non detulisse appellationi: quia ille presbiter adhuc tenebatur in vinculis, & ad sedem appellasse. Sed officialis declarauit irritum interdictum decani: Pontifex autem hunc processum officialis temerarium iudicauit, cum appellatione ad sedem per Decanum interposita nil debuerit innouari: sed tamen sententiam interdicti irritam decreuit, quanuis decanus se excusando & variando dixerit ante appellationem episcopi eam prostulisse: quia

quia, appellatione episcopi interposita, procedere non debuerit ad executionem. Sententia etiam episcopi excommunicationis in decanum decernitur viribus carruisse: quia quãuis videatur prima facie rite lata: cum sententia officialis non deberet interdictum seruari, & decanus decernẽdo interdictum, diuinum videretur officium perturbare: attamen per appellationem ad sedem ex parte decani non solum principale negotium, sed etiam assessoria ad examen Pontificis referebantur. Et ideo, quanuis Archiepiscopus denunciauerit Decanum euitãdum: Canonici tamen Senon. qui saniori ducti consilio communicauerunt eidẽ vt appellationi magis ad sedem interpositæ, quàm denunciationi ab episcopo factæ, deferrent, inculpabiles iudicantur. c. dilectis filiis. 55. de appell.

145 Coram iudicibus delegatis petente vna parte in statum pristinum reuocari id, quod innouatũ sit post citationem, pars aduersa proposuit, quòd cum lis præsertim non fuisset super negocio contestata, imploratio huiusmodi locum non habebat, adiiciens diem statutum fuisse ad litigandum, & ad diem illam solutum fuisse iudicium, nec potuisse iudices præuenire & partes audire, & cum hæc exceptio non esset admissa appellauit. Sed licet misserit procuratorem intra annum, qui circunuentus contra inhibitionem constituentis impetrauit literas ad iudices certa ratione suspectos propter hoc literis non est vsus, imò periit, non obstante lapsu anni ad prosequendam appellationem se admitti. Quare mandatur, quatenus se de inhibitione huiusmodi & præmissis causis appellationis, vel eorum altera constiterit, reuocato in irritum &c. vsque ad attentatum in iam dicto negocio iuxta priorum literarum continentiam &c. c. significante. 69. de appell.

Si appellatio non fuit recepta a iudice, nec ab appellato approbata, sufficit appellanti. Per procuratorem ad impetrandum & contradicendum literis impetratis, licet pars altera parata sit in curia prosequi. cap. interposita. §. eidem quoque 70. de appellatio.

146 Sed parato aliquo grauamen probare parte aduersa absente, & super hoc lite non contestata procedi licet, quanuis litis contestatio facta non fuerit in negocio principali: quia cum ex hoc grauamine iniquitas iudicis arguatur, non est rigor iuris, ex quo sequi possit perplexitas, requirendus. d. cap. interposita. §. fin. de appellat.

Quando autem lis coram primis iudicibus est legitimè contestata, & contingat appellari ad sedem, possunt iudices delegari reo per contumaciam absente, cum de meritis causæ liquebit, commissum sibi negocium definire, & sit non solum articulum, sed principale negocium. c. per tuas. 58. de appell.

147 Si super responsione aduocati lis fuerit cõtestata, & testes recepti, sed eadem die fuerit reuocata tanquam erronea, lis contestata non fuit. Vnde si in appellatione partis aduersæ hoc expressum fuerit, quicquid factum est, irritum nunciatur. c. cum causam. 62. de appell.

Et idem si testes recepti sint a subdelegatis subdelegatorum: cum nisi delegatus a principe causam alii valeat delegare. d. c. cum causam. circa fi.

148 Quanuis etiam confessione partis constet, ecclesiam habere certum numerum canonicorum iuramento firmatum, de quo in literis mentio non habeatur, & hæc exceptio fuerit proposita coram iudicibus, & quòd extitit appellatum ab eisdem: quia tamen non constat, quòd propter hanc exceptionem non admissam, aliamve legitimam sit appellatum. Mandatur delegatis, vt si inuenerint propter talem exceptionem appellatum fuisse, denunciarent irritum & in matrem processum executorum. ca. dilecto filio. 63. de appell.

149 A sententia bis confirmata a delegatis non licet tertiò appellari cap. sua nobis. 65. de appell.

Quando etiam appellatio per negligẽtiam appellantis deserta est, & si ipse appellãs simul cum appellato, aut appellatus ipse per se, & principaliter prosequatur appellationem

lationem non ideo minus sententia cen sebitur in rem iudicatã transiuisse, a qua appellatum est clem.pen.de appell.

150 In exceptione pacti, vel præscriptionis, aut alio principali negocio præiudicante, vel iudicium nullum reddẽte, licet ab interlocutoria uon fuerit appellatũ; si tamen à definitiua (quę postmodum etiã vltra decendium promulgatur) appellari contingat, potest in appellationis causa ipsum grauamen licitè per iudicẽ emẽdari, vbi verò interlocutoria super eo profertur, quòd non parat præiudicium negocio principali, vel iudicium nullum reddit, nisi fuerit appellatum ab ea, per appellationem interiectam grauamen illatum, illa interlocutoria nequaquàm poterit reuocari. c.fi.de appell.in 6.

151 Sed cum a repulsione exceptionis peremptoriæ secũdò appellaris succumbit, in causa appellationis postmodum à definitiua emissæ audiendus non est ulterius super ea: nisi tunc ritè proposita ex eo prius repulsa fuisset: quia proponebatur ineptè, clem.fi.de appell.

152 Cum omisso episcopo ad Archiepiscopum appellatur hac exceptione proposita causa non deuoluitur c.dilectè fili.66. de appell.

Cum officiales episcoporum de causis cognoscunt non ad episcopum, ne ab eisdẽ ad se ipsos interponi appellatio videatur, sed de iure ad Archiepiscopum appellatur.c.Romana.in prin.de appell.in 6.

153 Ab archidiaconis verò, aliisque inferiobus prælatis episcopo subiectis ad ipsum non Archiepiscopum appellatur, nisi aliud sit de consuetudine. d.c. Romana. §. ab archidiaconis.

154 Cum verò aliquis ad Archiepiscopũ super aliqua causa appellat, qui in aliis causis ordinarii sui iurisdictioni subiiciatur, Archiepiscopus, vel officialis nequaquàm in illis aliis impediat iurisdictionem: vt appellãtem totaliter ab eiusdem ordinarii potestate eximant. d.c. Romana. §. cum uerò.

Sed ab episcopis super causis, in quib. temporalem iurisdictionem exercent, ad Archiepiscopos appellari debet, nisi forte de consuetudine, aut priuilegio, siue iure alio speciali sit appellandum ad alium. d. c.Romana. §. debet autem.

155 Sententias verò interdicti, vel suspensionis, seu excommunicationis episcopi in appellantem promulgatas non reuocent, nisi vocatis partibus, & de appellatione legitimè cognito. d.c. Romana. §. sententias.

Cum autẽ Archiepiscopus cognouerit appellationem ante sententiam minus rationabilem extitisse, causa ad episcopum remittatur non postponat. d. c. Romana. §. fin.

156 Vna sententia pluribus condemnatis, si vnus solus appellat, eius victoria iure communi cæteris suffragatur, si communi iure inuentus, idemque negocium, & eadem causa defensionis existat. c. pen. de appell.

157 Sed si a duobus iudicibus, pluribusve fuerit appellandum: quia forte eorũ præsentia simul haberi nõ posset, licitum est coram ipsis, vel maiori parte ipsorum appellare, & Apostolos petere separatim: sed appellato, est intimanda appellatio, delatio iudicum, & termini præfixio cle. 1. de appell.

158 A collalione beneficii, quam communiter per episcopum & capitulum in præiudicium alicuius factam esse proponitur, si in ea vt prælatus interfuerit, non ad ipsum episcopum, sed ad superiorẽ oportet appellari, aliàs si vt canonicus interfuisset in ea, potest licitè appellari ad eũdem. c.a collatione. 11. de appell. in 6.

An autem possit hoc vltimo casu appellari ad legatum: quia sit ordinarius, & ipse, dictum fuit in Concilio Sess. 24. de refor. c.

DE CONFIRMATIONE VTILI, VEL INVTILI.

Qvia post sententiam contingit peti confirmationem, ideo de hoc aliqua dici possunt.

Et in primis, si quis rei litigiosę cõfirmationem petierit a sede Apostolica, potest iudex de causa cognoscere, & eam fine debito terminare: sed si rem tunc pacificè pos-

posſidebat, quando confirmationem obtinuit, non eſt licitũ de quæſtione poſtea exorta decernere, aut definire abſq; mandato ſedis Apoſtolicę.c.1.de confir. utili, vel inutili.

159 Item de iſtis confirmationibus niſi nouum mandatum ſedis procedat, aut certum ſit, qui ſint per falſi ſuggeſtionem elicitæ non eſt iudicandum.c.2.eod.tit.

160 In ſententia a qua fuerat intra decem dies appellatum, & tamen a iudicib. executa, literæ confirmationis non ualent, ſi appellatus cautè appellantem præuenit nulla de appellatione facta mentione. nã poſteriores literæ de retractanda ſententia priorib. derogant. Verum ſi in primis literis dicatur, nullis literis veritate & iuſtitiæ præiudicantib. vel ſub alia forma verborum, dummodo nil diceretur de literis confirmationis expreſsè. Dicitur, quòd primæ literæ tandiu ſuum debent habere vigorem, donec de iniqua ſentẽtia cognitio plenior habeatur.c.3.de confirm.utili, vel inutili.

Et caſus habetur in cap. oblatæ nobis.57.de appellat. in principio, & in fine, vbi dicitur, ex his igitur noueritis eſſe reſponſum, quòd per poſteriores non derogatur prioribus legitimè impetratis, per quas ad confirmandam ſententiam vel infirmandã præuia poteſt rõne procedi.

161 Ad petitionem Abbatiſſæ volens Innoc. III. Innouare ſua priuilegia, pro parte epiſcopi fuit propoſitum, ſuam eccleſiam in poſſeſſione ipſius monaſterii per centum annos & amplius extitiſſe, propter quod priuilegia, tunc non fuerunt innouata. Sed poſtea a iudicibus delegatis pro parte epiſcopi petitum fuit: ut cauſa remitteretur diſcretis uiris, qui teſtes reciperent contra priuilegia. Põtif. autẽ ad ſimilitudinem teſtium, qui lite non conteſtata examinantur, vbi eſt periculum iudicauit priuilegia confirmanda quaſi iam nimia vetuſtate conſumpta; cum eſſent in papyro, vt tamen nouum ius non tribuant, ſed antiquum, ſi quod eſt, conſeruetur. Sed quia ex priuilegiis cõſtat, monaſterium ad Rom. Eccleſiam pertinere Abbatiſſam procuratricẽ conſtituit, vt procuret coram delegato, quæ fuerint procuranda, maxime de præſcriptione, quæ ſola centum annorum contra Rom. Eccleſiam poteſt allegari.

Sed ne de ſtatu monaſterii diutius dubitetur, mandatur delegato, vt electo loco tuto & commodo recipiat teſtes pro præſcriptione allegata, & ſi probata fuerit, monaſterium adiudicetur ſubiectionem epiſcopi: cum conſtet eſſe in ſua diœceſi conſtitutum priuilegium innouatum corrumpendo. Sed ſi interruptio probata ſit, epiſcopo perpetuum ſilentium imponatur, pronunciando monaſterium perpetua libertate gaudere priuilegio innouato ſibi reſignato.c. cum dilecta.4.de confir.utili, vel inutili.

Non valet cõfirmatio, quam religioſus impetrauit a Papa ſuper temporali adminiſtratione, ſeu Prioratu, ſi tacuit ſe regularem. Si verò expreſsit, reſcriptum præſumitur falſum: quia Papa non conſueuit concedere huiuſmodi confirmationem. c.5.& 6.eod.

162 Sententia, ſeu laudum contra formam iuris, vel compromiſſi latũ per arbitros licet per Papam confirmetur, ſicut prouidè locum fuerat, & ſit in forma communi, decernitur irritum & inane, c. examinata.7.eod.

163 In cõfirmatione ex certa ſcientia, ſi ſine prauitate prouidè facta eſt, nõ nocet, nec minus ſi verbum confirmationis iuxta ſtilum Ro. Curiæ præcedat confirmatum, ſi veritas ſuffragetur, c. venerabilis. penul. de confir. utili, vel inutili.

164 Collatio eccleſiæ alteri factæ per legatum, & per Papam confirmat ius diœceſani non lædit.c.fi.eod.tit.

QVARTA PARS FINIS.

QVINTA PARS IVRIS CANONICI.

DE NVPTIIS, ET GRADIBVS, & de causis Matrimonialibus.

Aug. 1 CONSTITVTVM est, ne consanguineas ducamus vxores: quia copulatio maris & fœminæ, quantùm attinet ad genus humanum, seminarium est charitatis, vt homines, quibus esset utilis, atque honestissima concordia diuersarum necessitudinum uinculis necterẽtur. cap. cum igitur 35. q. 1.

In Decretis Calixsti Papæ habetur. CALIXSTVM Primum prohibuisse matrimonia inter coniunctos, & fuit anno Domini 218. de quo in conciliis, Tomo Primo.

Aug. 2 Et sicut Apostolus quædã consulendo addidit, quæ euangelicis præceptis non inueniuntur definita: nec tamen ab aliis Apostolis sunt repudiata, sic & ecclesia post Apostolica instituta quædam consilia perfectionis addidit. vt puta de continentia ministrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione officiorum, quæ non sunt respuenda, sed diligenti ueneratione suscipienda. Vnde coniunctiones consanguineorum sunt fugiendæ, quamuis euangelicis & apostolicis præceptis non inueniantur prohibitæ; quia ecclesiasticis institutionib. sunt terminata. d. cap. cum igitur, circa finem 25. q. 1.

Et qui contrahunt, sunt excommunicati ipso iure, & cum constiterit Episcopo, sunt publicandi, clem. unic. de consangui. & affinitate.

Alex. PP. II. 3 Tempore Alex. Papa II. qui fuit anno Domini 113. terminatum fuit, gradus consanguinitati non esse computandos secũdum ius ciuile, in quo quælibet persona facit gradum: Sed quia nuptiæ non fiunt sint duobus personis; Ideo sacri canones duos in uno gradu constituere personas. Et Ideo fratres, qui iure ciuili sunt in secundo gradu, secundùm canones sunt in primo; & qui VIII. & X. in ciuili canonib. quarto & quinto sunt, & sic de reliquis. cap. ad sedem apostol. 35. q. 5.

4 Prohibitiones uerò de coniugio contrahẽdo in secundo & tertio genere affinitatis reuocatæ fuerunt sub Innoc. III. sacro generali cõcilio approbante, adeo quòd remanet prohibitum tantummodo primum genus affinitatis. Ac similiter in eodem Concilio prohibitio consanguinitatis, uel affinitatis copulæ coniugalis quartum gradũ non excedit, de consang. & affinitate. c. non debet reprehensibile.

5 Ac exempla horum generum habentur in glossa ibidem.

Et quo ad primum genus facilis est intelligentia.

Nam si sunt duo fratres, aut consobrini, aut cæteri, unus ducat uxorem: illa erit affinis omnibus de cognatione mariti secũdum gradum ipsorum, adeo quòd si maritus moritur nemini illorum vsque ad quartum gradum nubere posset.

6 Vnde quamuis dubitatũ fuerint, an mortuo marito cognatio, seu affinitas contracta cum eius vxore dissoluatur, & deciditur, quòd non dissoluitur: quia erunt duo in carna una, & non potest aliquis eorum propinquus uni pertinere, nisi Greg. PP.

per-

pertineat alteri,& uno defuncto in superstite affinitas non deletur 35.q.10.cap. fraternitatis.

7 Ab exemplo de primo genere facile colligitur declaratio secundi generis. Nam in primo genere vnica persona interuenit, & ideo succeßiuè duobus cognatis prohibetur nubere. Sed quando interueniũt duæ personæ extraneæ, siue coniunctę inter se, siue non: tunc uel illæ personæ coniunctæ non impediuntur nubere duobus cognatis, uel ille extraneæ inter se matrimonium contrahere. Vnde pater & filius ducunt uxores matrem & filiam, aut duo fratres matrem & filiam, aut duas sorores: q̃a & si mulier uel vir habeant cognatos; illi tamen sunt affines in secundo genere. Si verò sint duo, puta frater & soror, uel consobrini masculos & fœmina, videlicet Titius, qui ducat Semproniã, & Titia, quæ nubat Caio, isto casu Sempronia est affinis Titiæ, sed in secũdo genere: quia Sẽpronia & Caius sunt personæ extraneæ, & è contra Titius est affinis Caii, sed eodem secundo genere: Quare mortuis Titio & Titia: Sempronia & Caius possunt inter se nuptias contrahere.

8 Tertium genus est quando additur persona personæ per carnis copulam secundo genere, vt puta Seius fuit maritus Titiæ relictæ fratris tui, mortua illa Titia Seius q̃ est tibi in secũdo genere, accipit, Sẽproniam, q̃ est tibi in tertio genere. Illa mortuo Seio viro suo olim non poterat copulari alicui de cõsanguinitate tua: cum illa eẽt tibi & cõsanguineis tuis in tertio genere; nunc permittitur absque dubio, cum in secundo genere permittatur.

Greg. 9 Manifestißima ratio est, parenti illam ex parte vxoris ad uirum pertinere, seu ex parte viri ad uxorem: quia ipse & uxor sua sunt una caro, quocirca maritus & soror uxoris in primo gradu erunt, & uxor propinqui, cuiuscunque generis sit, ita oportet attendi, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit. c. Porrò. 35.q.5.

Ale. 10 Vxor fratris, sororisue cognata impropriè dicitur: nam vxor fratris fratissa potius uocatur, & frater mariti Leuir dicitur, duorum fratrum uxores uocãtur ianitrices, quasi eandem ianuam tenentes, uel per eandem ianuam intrantes. Soror viri glos. appellatur cap. quod autem frater. 35.q.5.

Quæ nomina notanda sunt à Vincentinis propter eorum statutum de compromissis necessario fiendis inter cõiunctas personas.

Affinitas igitur impedit matrimonium, & contractum dirimit, intelligendo de spirituali in baptismo & confirmatione, cõ sanguinitate & affinitate: Item de legali cognatione, de quibus paulò inferius dicetur.

11 Edictum de matrimonio prohibitorium est: vnde quia non prohibetur mutus & surdus contrahere, licitè potest contrahere matrimonium. c. cum apud 23. de spõs.

DE CAVSIS MATRIMONIALIBVS.

Matrimoniales causę aliquando incipiunt à sponsalibus, circa quæ Hostiensis in summa enumerat XIIII. casus pro dissolutione sponsalium.

12 Primus per lapsum temporis. cap. sicut ex literis. de sponsalibus.

Secundus, per fornicationem spiritualem, idest deformitatem. c. quemadmodum. §. quod si, de iureiurando, & c. fi. de coniugio leprosorum.

Tertius, per corporalem fornicationem d. cap. quemadmadum. §. ita si quis.

Quartus, per fornicationem spiritualem. c. non solùm. 28.q.1.

Quintus, per affinitatem superuenientem. cap. cum in tua. de sponsalibus, iuncto. c. ex literis, de eo qui cognouit.

Sextus, per fugum sponsi, c. de illis, & cap. Gemma, & cap. 5. de sponsalibus.

Septimus, per matrimonium subsecutum. c. si inter de sponsalibus: & idẽ per sponsalia de præsenti, c. sicut ex literis, de spons.

Octauus, per transitum ad religionem. c. ex publico, de conuersione cõgiugatorum.

Distinguitur tamen inter uotum solemne & simplex: Nam ex solemni impeditur

matri-

matrimonium, & poſt uotum cõtractum dirimitur.cap.1.2.& 4. Qui clerici uel uouentes.

Simplex autem uotum impedit,ſed contractum non dirimit cap.rurſus.qui clerici, uel uouentes,& cap. ex parte. de conuer. coniug.

Huic autem, qui uotum ſimplex irritum fecit, imponitur pœnitentia cap.5.& 6.qui clerici, uel uouentes.

Votum uerò ſolẽne quod ſit, declaratur in cap.vnico.de uoto in 6.nam eſt, quando eſt ſolennizatum per ſuſceptionem ſacri ordinis, aut per profeſsionẽ expreſſam, uel tacitam factam alicui de religionibus per ſedem Apoſtolicam approbatis. Vnde qui uotum emiſit de certa religione intranda,& poſtea etiam in laxiorem ingreditur, licitè remanet in eadem non obſtante uoto tamquàm ſimplici.c.poſt. 5.de regularibus in 6.

Nonus, per ætatem pupillarem. c.de illis. de ſponſatione impub.

Decimus, quando de impedimento docetur per famam cap.cum in tua,de ſponſalibus,& c.ſuper eod. de conſanguinitate.

Vndecimus, de conſenſu partium cap.2.de ſponſalibus,ſed quanuis aliqua iurauerit obſeruare ſponſalia, monenda eſt non autẽ cogenda c.requiſiuit.17.de ſponſal.

Duodecimus, ſi polluit per adulterium deſponſatam.

Tertiuſdecimus, occidit maritum deſponſatæ, non mirum dicit Hoſtien. quia etiã ſoluuntur matrimonia, de quibus infra habetur.

Decimuſquartus,ſi machinatio interueniat cap.3.de eo qui duxit in matrimo.

Decimuſquintus,addi poteſt ex conditione honeſta non ſeruata cap. de illis iuncto cap.fi.de conditionibus appoſitis.

Decimuſſextus, lepra ſuperueniens cap.fin. de coniug.leproſorum.

Quibus cauſibus annumerari poteſt caſus ex cap.de illis, 1.§.mulier, de deſponſ.impub. uidelicet ſolum eſſe ſponſalia, ſi ex parte una ſit pubes, cum ex altera ſit impubes.Et in quantum ibi dicitur, mulier pubes non poteſt diſſentire, intelligitur ita, ut iudicio eccleſiæ approbetur,ſed ſi contrahit cum alio,matrimonio erit ualidum,ut per gl.ibidẽ, & Inn. & Hoſtien. de quo:quia inter doctores eſt aliqua difficultas, deciſio Rotæ.450. alias prima deſponſ.impub.in nouis, terminat quæſtionem,uidelicet ualere ſecundum matrimonium.

Imò eſt tex.in ca.1.§.item quia de deſponſ. impub.in 6.ubi ſi pubes & impubes, uel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus ætatẽ malitia non ſuppleat, per uerba contraxerint de præſenti,ualet contractus ſolum ut ſponſalia de futuro.

Puberes autem ſunt quò ad matrimonium, ex habitu corporis concipere & generare poſſunt cap.3.de deſponſatione impuberum.

13 Et in Cõcilio Trident. ſeſſ. xxiiii. de ref. matrimonii cap.3.tollitur impedimentũ Iuſtitię pub.honeſtatis exſpõſalibus quacunque ratione inualidis:ex ualidis autẽ ultra primum gradum non excedit.

14 Sponſus & ſponſa cum benedictionem acceperint eadem nocte pro reuerentia benedictionis in uirginitate ꝑmaneant, diſtinctione.23.ca.fi. *Ex Cõc. Mart. pp.*

15 Sed ſecundæ nuptiæ non benedicuntur, imo Capellanus;qui benedicit, ſuſpenditur ab officio & beneficio cap. 1. de ſecun.nup.Ratio eſt: quia benedictio iterari non debet cap. 3.eod.

16 Sed pudor eſt fœminis nuptiarum præmium non habere, quod eſt partus, qui ergo non cauſa procreandæ ſobolis, ſed explendæ libidinis ſibi inuicem copulantur,non tam coniuges quod fornicarii uidentur cap.pudor.21.q.2. *Ambr.*

17 Non tamen ideo nuptiæ malæ iudicantur: quod enim præter intentionem generandi fit, non eſt nuptiarum malum: ſed eſt ueniale propter nuptiarum bonũ, quod eſt tripertitum,fides uidelicet,proles, ſacramentum cap.ſicut non omnis. eadem quæſtione. *Hieron.*

18 Et connubia ligitima carent qui de peccato non tamen tempore illo, quo coniugales actus geruntur,præſentia Sancti ſpiritus dabitur.cap.connubia 32.q.11. *Hieron.*

19 Item tempore, quo uir uxori debitum reddit uacare orationibus nõ poteſt,nec *Hieron.*

de car-

de carnibus agni comedere debet: quia si panes propositionis ab his, qui uxores suas tetigerant, comedi non poterat, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit, denegatur. cap. scitis. 33. q. 4.

Aug. Item a coniugali complexu in sanctorum festiuitatibus est diebus ieiuniorum est abstinendum c. quotiescunque & seq. 33. q. 4.

Ambr. Et si causa procreandorum filiorum ducitur uxor non multum tempus videtur ad ipsum vsum; quia dies festi & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus demonstrant his temporibus cessare vsum carnis c. si causa, eadem 33. q. 4.

Io. Chr. Qui in castigatione uictus dicit se agere pœnitētiā, frustra hoc sermone ꝓmittit, nisi egrediatur de cubili suo, & ieiunio côtinētiā addat. c. qui in castigatione 33. q. 4.

Gre. pp. Et uir cum propria vxore dormiens nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. ca. vir cum propria, in principio 33. q. 4.

Ea autem, quæ dicta sunt de prohibitione agni, nō procedunt, si maritus utitur sua coniuge non cupiditate uoluptatis, captus, sed tantummodo creandorum liberorum gratia; quia siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo Dominici corporis, sanguinisque agatur, suo iudicio relinquendus est; quia non est prohibendus accipere, qui in igne positus nescit ardere d. c. vir cum propria. §. si quis uerò.

August. 20 Sed nisi ex consensu cõmuni coniuges orationi uacare non possunt, & ipsis pœnitentia non datur. c. penul. & fin. 33. q. 4.

Idem. Continentiæ maritū habet, qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddere cogitur. c. secundum uerba. 33. q. 5.

Idem. 21 Mulieres viris suis debent subesse; quia uir est caput mulieris: & Adam cum per Euam deceptus fuerit, non Eua per Adā, iustum est, ut eam in gubernationem assumat, ne iterum fœmina facilitate labatur c. est ordo., & cap. hæc imago, & cap. Adam 33. q. 5.

August. 22 Fucaræ figmentis, quo uel rubicundior, uel candidior, uel uerecundior appareat, adulterina fallacia est: quia non dubitatur maritos nolle se decipi, quibus solis permittendæ sunt fœminæ ornari secundum ueniam, non secundum imperium. Nam verus ornatus, maximè christianorum, non tantum est vllus fucus mendax; uerum nec auri quidem, uestisque pompa, sed mores boni sunt. 23 Execranda autē est superstitio ligaturarum, in quib. etiā inaures datæ à uiris in summis ex una parte auriculis suspensę deputantur; quia non ad placendum hominibus, sed ad seruiendum dæmonibus adhibentur. cap. fucaræ de consecrat. distin. 5.

Sed vt materia hæc sit plenior.

24 Vtile erit addere impedimenta, quæ dirimunt matrimonium, quorum aliqua enumerat Innocen. in cap. Iuuenis. de sponsal.

Primus, casus est, si est seruilis conditio cap. unico. 29. q. 1. & cap. 2. & finali, de coniugio seruorum.

Secundus, si erratur in persona. d. ca. vnico. q. 1. uersiculo error personæ, & Nicolaus Ploue. tract. de sacram. 7. parte, ca. 3. in 4. impedimento.

Et hic ad propositum potest addi casus, in quo si alter coniugum ita locutus sit, ut alius affirmet, se non intellexisse. Nam standum est ad cōmunem uerbi intelligētiam, & cogendi erunt ambo uerba prolata in eum sensum accipere, quē solent rectè intelligentibus generare cap. 7. de sponsal.

Item alius casus potest addi de eo, qui non habebat animum contrahendi matrimonium; & dixit, te Ioannes desponsat, cum eo nomine non uocaretur, nam tex. in c. tua nos. de sponsal. determinat, non esse matrimonium, sed Doctores intelligunt in foro conscientię, quando desunt probationes non in foro Iudiciali, & rectè.

Tertius, furor ante matrimonium. cap. dilectus de sponsal.

Quartus, impotentiam coeundi cap. quod sedem penul. uersicul. per hæc & simil. de frigidis.

Idem si uitium à natura contraxit, ut ope medicorum non posit adiuuari cap. ex literis de frigidis.

Sed si post separationem aliam cognouerit, uel illa, quæ arcta inuenerit aliquem,

qui sibi seras reseraret, vtroque casu post penitentiam ad priora coniugia redire compellendi erunt cap. penul. vir contigit, de frigidis.

Sed qui scienter contrahunt cum impotenti, ecclesia iudicat, ut quas uiri tanquam vxores habere non possunt, habeant ut sorores cap. 4. de frigidis.

Quintus, votum solenne ante matrimoniũ. cap. 4. & fin. qui clerici, uel uouentes.

Sextus, ordo sacer ca. 1 et 2. qui clerici uel uouentes.

Ex Cõc. Vrban. Septimus, alterius cultus cap. si quis Iudaice 28. q. 1.

Sed si ex coniugibus infidelibus alter ad fidem conuersatur, remanẽte altero in infidelitate, conuersus poterit aliam ducere cap. fin. de conuer. infidel. & cap. quanto ver. si enim de diuortiis.

Quod si conuersus ad fidem & uxor sequatur, eam recipere compelletur, ca. gaudemus, ver. si conuersus, de diuortiis.

Item quia pagani plures habent fœminas, si quis conuertatur ad fidem debet primã retinere, & alias dimittere d. c. gaudemus uer. quia verò pagani.

Quando uerò alter coniugum fidelium labitur in hæresim, uel ad infidelium trãsit errorem, qui relinquitur, non potest ad secundas nuptias descendere ca. quanto de diuortiis.

Quinimo si ad fidem redierit, alter separatus propria authoritate reddendus erit dicto reuerso ad fidem, & si noluerit, cõpelletur cap. de illa de diuortiis.

Sed marito Iudæo facto christiano & repetenti filium, quem detinet mater in infidelitate manens; quia sequitur familiam patris, post triẽnium assignatur maximè in fauorem fidei christianæ c. fin. de conuer. infidelium.

Altera innupta c. 3. & 6. de sponsa. duorum.

Per uim coactus c. cum locum, & c. ad id, de Ambr. sponsalibus. sed ea, quę uim patitur, pudicitiam amittere non dicitur: quia non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta c. re uera 32. q. 5. quia pudicitia in animo constituta non potest à uiolento stupratore eripi cap. de pudicitia, eadem quæstione. Sed contra perit mente uirginitas: qa sũt uirgines malæ carne nõ spiritu c. si Paulus. §. periit ergo eadẽ. Leo. PP.

Non tamen istæ, quæ in opprimuntur, debent se incontaminatis uirginibus comparare c. illæ autem. 32. q. 5.

Item cum rapta non consistit matrimoniũ ille autem raptor non est qui consensum mulieris habuit c. 6. de raptoribus, & quã uis propter hoc fuerit in monasterio, cõtinentiam profiteri nõ potest sine assensu viri d. c. 6. §. præterea.

Et Concilium Tridentinum sessione 24. de reformatione matrimonii c. 6. disponit, raptam separatam à raptore & in loco tuto constitutam & cõsentientem, illum habere in virum posse.

Affinitas, de qua supra dictum fuit, impedit matrimonium.

Sed circa cognationem spiritualem sciendum est, quòd si vir uel mulier scienter, uel ignorãter filium suum de sacro fonte susceperit propter hoc non sunt ab inuicem separandi, nec alter alteri debet subtrahere, nisi ad continentiam possint induci: sed ignorantia eos excusat, si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, uel dolus cap. si uir. de cognatione spirituali.

Item si qua vxor fraudulenter coram Episcopo filium suum tenuit, non separatur à viro, sed pęnitentiam agit. cap. dictum est 30. q. 1. Et similiter non separatur ab vxore sua, qui necessitatis causa filium suum baptizauit: quia bene fecisse laudatur cap. ad limina. 30. q. 1. Item vxor, quæ viri filium ex alia fœmina natum de sacro fonte leuauit, potest cum eodem viro copulari: quia secundum canones, nisi amborum consensu nullius religionis obtenta debet coniux dimittere coniugem. c. nosce desideras. 30. q. 1. Ex Cõc. Gabilo. Ioan. PP. Nico. PP.

Inter quos autem spiritualis cognatio contrahatur in Concilio Tridentino eadem sessione 24. ca. secundo, ita disponitur.

25 Statuimus: ut unus cõpater & una commater accipiatur, & restringitur cognatio spirituali ad quatuor genera personarum, inter quas sit cognatio spiritualis.

Prima inter suscipientem de baptismo, & ipsum baptizatum.

Secun-

Secunda inter suscipientem, & patrem, & matrem baptizati.

Tertia inter sacerdotem, & baptizatum.

Quarta inter sacerdotem, & patrem, & matrem, baptizati.

Postremo decernitur, si aliter factum fuerit, puniri parochũ ad arbitrium ordinarii.

26 Et cum dubitaretur de cognatione spirituali, an facta cũ marito sit in uxore, uel è contra Pivs V. declarauit pro opinione negatiua. Itẽ declarauit, cognationẽ contractam ante Cõcilium non obstare matrimoniis celebratis post Cõcilium, circa quod tex. in cap. suscitatus, 30. q. 4. est correctus.

27 De consanguinitate & affinitate durare impedimentum usque ad quartum gradum inclusiuè dictum est supra cap. non debet, de consanguinitate.

Sed sufficit ex una parte esse quintum gradum cap. fin. eodem, de consanguinitate.

28 Sed si alter distat à stipite sexto, uel septimo gradu, alter secundo, uel tertio, coniungi non debet. ca. quod dilectio, de cõsanguinitate.

29 Verum consanguinei mariti cum consanguineis vxoris licitè contrahunt cap. quod super, de consanguinitate.

30 Testes autem, qui deponũt pro dirimendo matrimonio ex consanguinitate, debent incipere à parentibus, uel germanis cap. tua nos, de cõsanguinitate, & hæc oppositio debet comprobari duobus uel tribus testibus, qui supersint de eadem cognatione, uel totidem senioribus & melioribus loci, & testes debent iurare duplici iuramento, videlicet quòd deponũt ueritatem, & sicut ipsi dicunt rei ueritatem accepisse à maioribus, ita credere esse cap. quoties 1. de testibus.

31 Et si infideles contrahunt matrimonium intra gradus prohibitos, & conuersi fuerint, non separantur c. gaudemus. in principio, de diuortiis.

Imo proles nata de coniunctionibus infidelium in secundo aut tertio gradu post fidem acceptam utilitate publica suadẽte legitima reputatur c. fi. qui filii sint legit.

Validum est etiam matrimonium factum in infidelitate cum vxore fratris sine prole defuncti, quod est prohibitum post conuersionem. c. fi. de diuor.

32 Notandum tamen est, quòd consanguinitas & affinitas contrahitur etiã ex iniusto coitu cap. per tuas, de probationibus, & cap. super eo. de consanguinitate.

Sed in Concilio Tridentino sess. 24. de reformatione matrimonii. c. 4. impedimentũ ex fornicatione, quod impedit matrimoniũ, & postea factum dirimit, restringitur ad eos tantum, qui primo & secundo gradu coniungutur.

30 De legali cognatione per adoptionem est tex. in c. p adoptionem 30. q. 3. & causat impedimentum inter filium patris adoptiui, & filiam adoptatam durante solum adoptione cap. vnico, de cognatione legali. Sed glo. in d. ca. unico, uult esse perpetuum impedimentum inter patrẽ adoptiuum, & ipsam filiam adoptatam: quia prohibẽtur nuptiæ etiã soluta adoptione, de quo est tex. in l. qui etiam. ff. de ritu nuptiarum allegatus à d. gloss. *Palea.*

34 Lepra tamen superueniens non dissoluit matrimonium cap. 1. de coniugio leprosorum.

35 Nec etiam quæ filiam iugulauit debet separari à marito, quamuis Dominus terræ eam compulerit maritum abiurare c. secundo, de his qui filios occiderunt.

36 Sũt ulterius duo, quæ impediũt matrimonium, sed nõ dirimunt, videlicet tempus feriarum, & interdictum Ecclesię cap. 1. & sequenti, de matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.

37 Maritus, uel vxor quando non possit petere debitum.

Affinitas superueniens non dirimit matrimonium ante factum, sed maritus, qui deliquit cognoscendo consanguineam vxoris suę, non potest petere debitum.

Et si superuixerit vxori prohibetur aliam vxorem ducere cap. qui propinquam 35. q. 3. & cap. in lectum 34. q. 3.

Et vxor, quæ non peccauit, debet admoneri ne debitum petat, sed si petit maritus debet reddere, cap. tuæ fraternitatis, de eo qui cognouit.

Item si coniux scit pro certo impedimentũ matrimonii, nõ debet reddere debitum,

ſed potius excõmunicationem pati: ſi autem credant ex leui & temeraria cauſa, licitè poteſt reddere,& exigere debitum uerum ſi ex cauſa probabili & diſcreta, poteſt reddere, non exigere debitum ca. inquiſitioni. 44. de ſenten.excommu.

38 Vlterius quamuis matrimonium non dirimatur, occurrit tamen ut fiat ſeparatio thori cap. quemadmodum 32.q.7.& per totam.

Quæ conceditur aliquibus caſibus, vno ex fornicatione ſpirituali, de qua in c.2.de diuortiis, ſed factam hac ſeparatione, & reuerſo ad fidem illo, qui exciderat, debet reſtitui coniux, niſi uoluerit ipſam ad religioné tranſire c. fi.de conuer. coniug.

39 Alius caſus eſt ex fornicatione corporali c.4.de diuortiis, quo caſu mulier adultera collocatur in clauſtris cum religioſis mulieribus ad peragendam pęnitentiã cap. gaudemus de conuer.coniug.& hoc ſi maritus noluerit eam recipere,ſed non cogitur, imo ſi vir ſciens vxorem deliquiſſe, & non egiſſe pœnitentiam, ſed permanere in fornicatione, & uixerit cum ea,reus erit & particeps eius peccati, c.3.in princ.de adulteriis.

40 Sed ſi dimiſerit, & egerit pœnitentiam & voluerit ad uirum reuerti debet, ſed non ſæpe recipere peccatricem, & glo.intelligit, quòd debet debito honeſtatis non neceſsitatis,& ſimiliter non ſæpe,ne eccleſia uideatur ei dare licentiam peccandi, quamuis ſecundùm euangelicam doctrinam maritus ſæpius debeat ei parcere.

41 Et in tãtum eſt prohibitum adulterium, ut ſi uir iuret mulieri, quòd eam ſuper nullo crimine accuſabit, eſt temerarium iuramentum:nam ſi fieret infidelis, tunc deberet incunctanter eã impetere apud iudicem ſuum,ut eam dimitteret,niſi penitus reſipiſceret cap.quemadmodum,§. illud autem,de iureiurando.

Quòd ſi expreſsè iuraſſet, quòd eam ſuper adulterio non impeteret, non eſſet ſeruandum huiuſmodi iuramentum d.cap. quemadmodum §.quòd ſi. Quia tamen non ſolùm ſepties: ſed ſeptuagies ſepties debet vxori parcere,tutius hoc caſu faciet propter iuriſiurandi religionem, ſi accuſare deſiſtat.d.c.quemadmodum,§.fi.

42 Caſſat,autem hęc prouiſio, ſi mulier poſſit opponere de adulterio ſubſecuto cap. ex literis, de diuortiis, & c.intelleximus §. quocirca, de adulteriis, vti notabilis caſus.

43 Sed facta hac ſeparatione ex fornicatione corporali maritus non poteſt uiuente uxore adultera aliam uxorem ducere cap.ex literarum, de eo qui duxit.

Et ſi de facto duxerit, & filios ſuſceperit, mortua prima adultera ſeparata, illam ſecundam retinere nõ poteſt, ſed indicta pęnitentia uiro de adulterio,aliam ducere poterit in uxorem cap. 4. de eo qui duxit.

Sed ſi conſtiterit, quòd tanta uis illata fuerit, quòd non ſponte in primam conſenſerit, nec carnaliter cognouerit, poteſt retinere eam quam poſtea duxit.

Item qui uiuente vxore ſecundam inſciam duxit, mortua prima cum ſecunda nouo conſenſu interueniente poteſt remanere cap.ueniens, de eo qui duxit.

44 Sed hoc non eſt uerum, ſi hæc ſecunda machinata eſt in necem prioris, aut fidẽ dedit ſe ducturam mortua prima cap.1. & 3.de eo qui duxit.

Quibus ceſſantibus matrimonium cum ſecunda tenet cap. ſignificaſti, de eo, qui duxit.

Quamuis autem fides alicui data ſit, aut de facto contractum ſit, ſi hanc ſecundam, nec ante promiſsionem, nec uiuente legitima vxore cognouit,quamuis pro delicto ſit pœnitentia iniũgenda; non tamẽ matrimonium, quod cum ea contraxit poſt obitum vxoris primæ dirimendum eſt. c.fi.de eo qui duxit.

45 Et in tantum hæc machinatio prohibet nuptias, ut ſi infidelis cum chriſtiana cõmunicato conſilio eiuſdem maritum de medio ſuſtulerit, & per medium ſuperſtitis vxoris ad fidem tranſlatus fuerit,non poterit legitimas nuptias contrahere ca. 1.de conuer.infidelium.

Sed infideles conuerſi ad fidem poſſunt ducere vxores illorum, quos in certamine occiderunt d.c.1.§.ad hoc ſaraceni.

45 Et adeo hæc machinatio est odiosa: ut quãuis effectũ nõ habuerit: quia maritus christianæ non fuerit occisus, illi aspirare nunquam possint ad secundas nuptias c.1.de diuortiis.

47 Tertius casus separationis thori est ex nimia sæuitia mariti, quando mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas prouideri cap. literas in fine, de restitut. spoliatorum, & rationẽ ibi ponit. §.quia satisdatio non immutat malęuolum propositum, si tamen possit prouideri, cessat separatio, ut in d.cap. literas, in ultimis verbis.

48 Sed ista separatio non fit statim instituta de crimine accusatione, interim.n. pendente iudicio alteruter coniugum iure, quod habet in altero, non debet priuari cap.ex conquestione, de restitu. spoliatorum.

Et ideo proposita dubitatione de muliere inuita, & renitente, nec ætatis ad matrimonium existente ducta in uxorem ab illo, qui etiam cupiebat agere uitam dissolutam, & propter hoc vtriusque studio fuerant minus racionabiliter separati, rescriptum est, ne matrimonia legitimè contracta leuitate quadam dissoluantur, si constiterit istos per iudicem non fuisse legitimè separatos, & Alesiam, deceptam istos sicut uirum, & uxorem insimul permanẽt c.lator præsentium vii.de sent. & re iudic.

49 Quarto etiam casu fit hæc separatio, quãdo alter coniugum sacros ordines suscipit, uel religionem ingreditur de consensu alterius coniugis: quia potest hoc fieri, si remanens sit eius ætatis, ut sine suspitione incontinentiæ ualeat in seculo remanere, aut ipsam religionem vouere voluerit cap.4.& 5.& cap.ad Apostolicam, de cõuers.coniugatorum. Non tamẽ campellitur intrare religionem cap.significauit, eod.ti.

50 Sed ponamus, quòd maritus professus sit religionem non consentiente vxore, & ob id coactus fuerit ad eam redire, dubitari potest, an mortua uxore teneatur reuerti ad monasterium, & deciditur ꝙ sic, cap.4.de diuortiis, & cap.consuluit, & c.ex parte 1.de conuer.coniugatorum.

51 Quando autem vxor consentit marito intranti religionem licet per dolum, non potest eum repetere cap. ueniens 16.de conuers.coniugatorum, verùm si licentia data est per metum eum repetere potest, cap.accedens, eodem de conuers. coniugatorum.

52 Sed si mulier credens maritum habitum religionis assumpsit, & eo reuerso de monasterio educta fuerit post obitum uiri non erit cogenda ad obseruantiam, quamuis consultius fuerit ad salutem ipsius eam obseruare cap.placet de conuersione coniugatorum.

53 Licet autem alter coniugum altero inuito religionis uotum non possit assumere: vir tamen præter vxoris assensum propositum peregrinationis ad terrã sanctam uouere, & implere liberè potest cap. ex multa. §.in tanta de uoto, & quamuis ille diutissimè in peregrinatione moretur, uel etiam ab hostibus captus munietur, donec certum nũtium de viri morte non receperit ad aliud coniugiũ conuolare nõ poterit c.in pręsentia, de spons.& ca. 2.de secundis nup. & 34.q.1.& 2. c.cum per bellicam, & cap. in captiuitate. Leo. pp.

54 Non tamen omnes possunt matrimoniũ accusare, sed legitimi tantum accusatores cap.1.qui matrimonium accusare possunt.

Et maritus principaliter accusare potest, & plus cæteris admittitur c.4.de adulteriis.

Et accusatio personaliter non per scripturam fieri debet cap.2.qui matrimo. accusare possunt.

Et in accusatione super consanguinitate parentes, & consanguinei admittuntur cap.3.eodem.

Sed si mulier inuita desponsata, & propter hoc accusat matrimonium, non auditur, si postea sponte fuit cognita cap. insuper, qui matrimonium accusare. Nam matrimonium contractum ex cohabitatione conualescit cap.ad id, 21.de sponsalibus.

55 Quando denuntiæ fiunt pro matrimonio contrahendo, ille, qui tacuit, non auditur contra matrimonium, nisi firmauerit iuramento, quod postea didicerit ea,

quæ obiicit, & ad hoc malitia non accedat c.si.qui matrimo.accu.

56 Sed vxor non potest dimitti sine iudicio ecclesiæ c.3.de diuortiis.

Et ideo si maritus,& vxor iurauerũt se nunquam mutuo petituros, & maritus instanter petat vxorem, & illa affirmet, quòd prius se faceret saracenam quàm rediret ad eum, monendi sunt ad continentiam seruandam,quàm si promittãt, poterunt uiuere separati, alioquin si vir noluerit, vxor compellitur cum uiro morari per excummunicationis sententiam, appellatione remota, eum iuramentum fuerit temerarium c.tua nos, 24.de iureiurãdo.

Si verò impedimentum est notorium, episcopus debet dissoluere matrimonium d. c.3.§.præterea de diuortiis.

57 Sed si sententia diuortii promulgatur ex testibus exhibentibus iuramentum de parentela inter uirum, & vxorem, & postea priuatim dicunt se corruptos accepta pecunia falsitatis testimonium dixisse: quia non erat consanguinitas, rescriptum est, si vir, & vxor aut alter eorũ ad secunda vota transiuit, testibus de periurio & adulterio pœnitentia indicatur, si uerò non migrauerint ad secunda uota, diligenter inquiritur de corruptione, & constito de ea sententia diuortii reuocatur c.sicut nobis 9. de testibus.

Quando ante contractum matrimonii undecim, uel duodecim propinqui antiquiores,& præstantiores deposuerint nõ esse parentelam inter coniungendos, & postea accusatore idoneo comparente si per tres, aut quatuor testes inter iam coniunctos parentela probetur, non immeritò quæri potest, an per hos derogetur fidei priorum testium, an primi posterioribus præferatur, & rescriptum est, si priores personæ in hoc secundo inditio iurate deponerent illam eadem, quæ primò dixerunt, absque dubio eorum testimonia præualerent, nec eo prætextu possunt repelli; quia partes testificata didicerint: eum talis exceptio locum non habeat in hoc casu, & intelligitur in hoc casu; quia sint diuersi casus, & probatur ibi ad aliud, & aliud iurauerint tam illi, quàm isti c.cum in tua 44.de testibus.

Qui sint testes sinodales, habetur in cap.episcopus in sinodo 35.q.6.& si isti testes sinodales super causa matrimonii deposuerint coram episcopo, uel capitulo, non compelluntur coram delegato super eadem causa iterato deponere, nisi forte articulos nouæ quæstionis emergat.c.præterea,de testibus cogendi. EVTICIAN. PP.II.

Facta sententia diuortii non audita vxore ob impedimentum mariti, & eius potentiam, possunt recipi testes ab utraque parte: cum testificata non didicerint in illo iuditio diuortii, & illa vxor possit inducere testes, quos prius induxit, uel alios, si uoluerit, cum non renunciauerit testibus producendis cap.constitutis 46. de testibus.

Et similiter si muliere absente vir fuit absolutus, & uocatus à iudice appellationis non adfuit ad causam infirmitate prætensa, sed sequenti nocte alium sibi copulare præsumpsit, vnde fuit excommunicatus, relaxatus autem ab excommunicatione veniens, ostendit sententiam absolutionis ab impetitione mulieris, quæ offert se probaturam à nullo fuisse subarratam; non obstante illa illicita absolutione procedendum est in causa, & illi uiro interdicendum, ne ad eam, quam superius duxit, accedat, priusquam fuerit causa decisa, c.tenor. 1.x.de senten.& re iudicata.

Quamuis pars, quæ matrimonium accusabat, testes produxerit, qui affirmabant consanguinitatem inter coniuges, si pars opposita id esse falsum dicit, offerens tam testes quàm instrumenta, testes admittuntur, si attestatio non est publicata, c.series 26.de testibus.

Nam si publicatio facta est probato impedimento in matrimonio contrahendo, si alius probare uult contra dictam probationem non admittitur, sed standum est priori probationi, cap. iurauit, 6.de probationibus.

Matrimonium autem non dissoluitur petente viro ex ea causa: quia consobrinam vxoris cognouerit, antequam eam duceret, & producente tres testes de familia sua, nec contra coniuges aliqui audiri debent,

debent, nisi probatæ essent uitæ, & opinionis c.in literis 24.de testibus.

Imo sub Innocentio III.in concilio generali statutum est, testimonium de auditu non ualere ad probandam consanguinitatē in matrimoniis, nisi obseruatis multis,quæ exprimuntur in textu ea ratione: quia tolerabilius est, aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quā coniunctos legitimè contra statuta Domini separare, cap. licet ex quadam, 47. de testibus.

Si mulier, quæ in iure præstito iuramento asseruit virum talem in ipsam per verba de pręsenti consensisse probationes aliàs non habens, vir absoluitur. Et si petat licentiam contrahendi cum alio, non debet dari licentia ab ordinario, ne author periurii uideatur, sed nec etiam est prohibendum: quia fortè falsum iurauit, vnde potius suæ conscientiæ est relinquendum, c. mulieri, 34. de iureiurando.

In matrimonio si petatur sententia diuortii ex eo: quia accusatores matrimonii testes produxerint asserentes uidisse vxorem cum consanguineo mariti solam cum solo, nudam cum nudo in eodem lecto incentem multis in locis secretis ad hoc commodis, & horis electis ex huiusmodi uiolenta, & certa suspitione potest sententia diuortii promulgari: ita quòd vir licentiam habeat mortua illa ducendi aliam, mulier uerò sine spe coniugii remaneat c.literis 12.de præsumptionibus.

Idem casus in sequenti cap. quando vir, & mulier uisi sunt per plana, & nemora uias, & inuia pluries conuagantes, & adsit etiam testimonium viciniæ.

Vrb. PP. Matrimonium etiam dissoluitur iurantibus duobus aut tribus ex proximioribus coniugum, quòd si uerbis tantum propinquitatem testantur, & iurare noluerint, non dissoluitur cap. notificamus. 35.q.6.& forma iuramenti accusantis matrimonium habetur in c.de parentela.1.35.q.6.

Ex Côc. Vrb.

Quia nec etiam fit separatio ad dictum unius dicentis affinitatem superuenisse cap. 3.de eo, qui cognouit.

Nec etiam ad confessionem coniugum etiā si rumor viciniæ consentiat, nisi probabiles, & fide dignæ probationes accedant cap.super eo.de eo, qui cognouit.

Et ideo consanguineis probantibus compaternitatem inter virum suum, ita quòd sententia diuortii est promulgata, si dicta postea cōfessa sit compaternitatem non fuisse, nisi post separationem ad secundas nuptias conuolauit, ex sola confessione mulieris non est recedendum à sententia rationabiliter promulgata, nisi legitimè in contrarium probaretur, c. consanguinei XI.de sentent. & re iud.

Quamuis dictum vnius impediat contrahendum c.12.27.de sponsalibus.

Et in tantum, quòd quando matrimonium non est firmatum, si mater alterius affirmet consanguinitatem inesse non deberent coniungi, si uerò esset firmatum, non debet sine plurium iuramento dissolui, c. super eo.§.super illa, de testibus, quare si vir adeo afficit vxorem cruciatibus, & flagellis quòd inuita, & coacta confessa est parentelam. Et causa commissa duobus episcopis ad iudicium unius dimissa est, talis sententia non ualet, ac mandatū est vxorem recipi à marito reseruato iure, si apparuerint aliqui, qui uelint talē matrimonium impetere cap.causam matrimonii, de officio deleg.

58 Quando autem coniuges per aliquot annos, puta octo simul habitant, & postea vxor petit sententiam diuortii: quia non sit cognita, & volebat esse mater, & filios procreare inspecta muliere à matronis bonæ opinionis & fide dignis, quę testantur ipsam esse virginem, si constat per triennium ipsos coniuges simul habitasse, & ipsos iurantes cum septima propinquorum manu se commisceri carnaliter nequiuisse, profertur sententia diuortii inter eos c.fi.de frigidis.

Vnde marito asserente cum iuramento cognouisse vxorem non creditur, si ipsa pręponat non cognitam fuisse, neque potuisse cognosci, & hoc tam iuramento, quàm testimonio septem mulierum cap. 4.de proba.

Sed in controuersia quando puella dicit se virginem & cognitam à viro, & propter hoc ingressa est monasterium, reponitur

in

in eodem monasterio, donec sequatur iudicialis sententia, & iudex debet recipere probationes viri cōtra illas mulieres, quæ fuerunt introductæ ad inuestiganda signa virginitatis eius, ac etiam alias probationes, & ab vtraque parte hoc negocium contingentes: sed quia sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, mandatur adhuc deputari honestas matronas prouidas, & prudentes ad inquirendum, utrū dicta puella virginitatis priuilegio sit munita c. causam matrimonii, de proba.

Dum pendet iudicium propter allegatam consanguinitatem coniuges debent uiuere separati, aliter excomunicātur, c. fi. de matrimo. contracto contra interdictum ecclesiæ.

59 Separato matrimonio in facie ecclesiæ filii geniti uel concepti ante diuortium legitimi sunt, & in bonis paternis hereditario iure succedunt cap. 11. qui filii sint legitimi.

Et si vxoratus cum alia contrahit in face ecclesiæ, proles inde nata legitima reputatur, cap. ex tenore 14. qui filii sint legitimi, & de hoc consilium Geminiani, 27.

60 Ac etiam si vxor separata fuerit iudicio ecclesiæ, & uiuente primo nubat alii, & filios suscipiat, ipsi legitimi sunt, cap. perlatum est, qui filii sint legitimi & glo. ibi intelligit, solum quæsitum fuisse de filiis non de validitate sententiæ.

61 Sed proles nata ex adulterio uiuente marito, si constat de adulterio, illegitima est c. causam quæ, qui filii sint legi.

Ac ex matrimonio contra publicam honestatem contracto filii non aspirant ad hęreditatem paternam cap. referente, qui filii sint legi.

62 Naturales autem filii per subsequens matrimonium legitimi fiunt c. 1. qui filii sint legitimi.

Nec obstat, si cōcepti sint in adulterio: quia sufficit matrimonium esse tempore natiuitatis, vt per Hostien. Ioannē Andream, & Ant. Butrium in cap. tanta qui filii sint legitimi.

Sed si sunt spurii, idest concepti, & nati constante matrimonio, subsequens matrimonium eos non iuuat cap. tanta est vis qui filii sint legitimi.

Sed Pius V. ad supplicationem D. Caroli Campiliæ nobilis Vincentini habentis etiam filium masculum ex prima vxore, ad tollendum dubium declarauit filios eius natos spurios ex eo: quia mater ipsorum tempore conceptionis & natiuitatis habebat uirum, per subsequens matrimoniū cum ipso D. Carolo esse legitimos, & de legi. matrimonio natos, & procreatos ac successibiles in bonis parentū, cōsanguineorum, affiniū, & cognatorū tam ex testamento, quàm ab intestato; & ut qui buscūq; honoribus præeminentiis, & aliis legitimis actib. uti frui & gaudere possint; & sic iudicandum fore & esse irritumque & inane &c. Datum Romæ, anno Domini. 1566. 16. Cal. Septemb. Pont. sui anno primo.

Si vir, & mulier dicunt aliquem non esse filium suum, statur dicto eorum, nisi indiciis, & testibus probetur contrarium cap. transmissæ qui filii sint legitimi.

Sed si publicè vir ipsum filium suum esse cognouit, & communiter fuit reputatus filius, non creditur alteri eorum etiam iuranti contrarium c. per tuas de proba.

Ac etiam per cohabitationem decem annorum, & famam de matrimonio, quòd vir tenuerit in lecto N. ut vxorem, ac etiam ex instrumento, in quo se coniuges nominant, præsumitur pro matrimonio c. illud 11. de præsumptionibus.

64 Quando autem delegatus cognoscit de causa diuortii, debet pronunciari dotem restitui. cap. 3. de donatio. inter uirum, & vxorem. Nam mulieribus separatis à viris pro aliqua iusta causa, tota dos reddi debet cap. 1. de dona. inter virum, & pars possessionis communis c. 2. eod. tit.

Sed si separetur adulterium dotem amittit c. 4. de dona. inter virum, & vxorem.

Sed quia soluitur etiam matrimonium per mortem, statutum est mulierem nubentem intra annum luctus, nō incurrere infamiam lege ciuili statutam c. 4. de secundis nupt.

Perdet tamen, quicquid ex liberalitate viri ei potuit peruenire, vt ibi dicit glo.

66 Sed dubitatum fuit de muliere consilia-

ta cum

ta cum aliis in mortem mariti, an si super uixerit marito, posſit secundò nubere, & reſcriptum eſt, eam eſſe ſubiectam pœnitentiæ, & abſque ſpe coniugii cap. 1. de diuortiis, maritus uerò ſi ſe defendendo aliquem illorum occidit, qui ſuperuixerit, non prohibetur aliam ducere d.c.1.

67 Item dubitatũ fuit de matre, quæ calore iracundiæ filium interfecit, an poſsit nubere, & deciſum eſt epiſcopum laborare debere, eam inducere, ut tranſeat ad monaſterium, in quo peccata ſua perpetua pœnitentia deploret.

Si autem repugnante carne induci noluerit, ei licentia nubendi impartitur: quia tutius uidetur, ut in domino nubat uiri ſoli, quàm inhoneſtè multos admittat c.

68 1. de his qui filios occiderũt. Cauſæ matrimoniales indicantur ab epiſcopo, & à iudicibus diſcretis, & nõ compromittuntur. c. penul. in fine de in integ. reſtitutione, & ſententia ſuper matrimonio non tranſit in rem iudicatam, c. tenor literarum. de ſententia, & re iudicata.

69 Pro complemento huius materię uidendum in Catech. parte tertia, in præcepto ſexto, non mæchaberis, vbi quid ſit adulterium, & cur prohibitum, & de oportunis huius vitii remediis, quorum vnum eſt diuerſæ cognitiones turpidinis vicii, alterum in multis, quæ in actione conſiſtunt, ut otium, crapula, oculorum laſciuia, ornatus veſtirem, ſermones turpes, & multa huiuſmodi.

Sed quia non ſolùm eſt prohibitum adulterium, ſed etiam concupiſcentia alterius nuptæ, ideo de hac concupiſcentia uideatur in Catech. eadem parte tertia, in articulo 9. & 10. vbi de concupiſcentia naturali, & ſpirituali & carnali, & de concupiſcentia mulierum, ac de aliis cupiditatis viciis.

70 Quis ſtatus ſit illorum, qui contrahunt matrimoniũ inualidè & poſtea recuſant contrahere prout promiſerunt, & quantum ad forum poli poteſt dubitari, quòd teneantur obſeruare fidem: quia mortaliter peccauerunt, & in tantum, quòd eſt peccatum irremiſsibile, ut habetur in Catechiſmo, parte 3. in præcepto, ne furtum facies, vbi tractatur de incommodis mendatiorum ut dicitur, peccatum. n. quòd inferendo falſo crimine, aut proximi famæ, & exiſtimationi obtrectando commiſſum eſt, non dimittitur, niſi calumniator ei, quem calumniatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum, & additur. Præterea latiſſimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: quia vanitate, & mendacio fides & amicitia arctiſsima vincula ſocietatis humanæ tolluntur, unde inficiari non poteſt, illos, qui recuſant contrahere iuridicè eſſe in peccato mortali. Nam hæc concluſio eſt conformis Sancto Euangelio cap. 5. Diui Mathei, ibi ſi offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris: quia frater tuus habet, aliquid aduerſus te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum.

Iſti igitur, qui non ſeruat fidem, nõ poſſunt offerre præces Deo, nec habere abſolutionem in confeſsione, nec ſanctam euchariſtiam ſummere, & ſunt immemores ſalutis æternæ.

Nec poſſunt prætendere pœnituiſſe: quia talis prætenſa pœnitentia nihil iuuat, vt de pœniten. diſtinctione 3. per totam, ſed pręcipuè in cap. ille pœnitentiam & cap. pœnitentias in fine, & cap. ſeq. & in cap. quæ admiſſa, & ſeq. vbi habetur, irriſorẽ eſſe, non pœnitentem, qui hoc agit, quod pœnitet, & qui plangit admiſſa, nec deſerit, inaniter ſe mundat, imo pœnę grauiori ſe ſubiicit.

Quod fundamentum adiuuatur; quia pœna ſeductionis eſt in Exodo cap. 22. & in c. 1. de adulteriis. Nam dicit Dominus, ſi ſe duxerit quis virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem, quæ diſpoſitio interpetrata eſt à ſummo Pont. in cap. ſecundo eodem, vt ſi renuendum putauerit, caſtigetur corporaliter, excõmuniceturque, & in monaſterio, in quo agat pœnitentiam, detrudatur, de quo nulla ſit egrediendi ſine præcepto licentia, & in quantum Innoc. dicit, uel dotem det, intelligitur, ſi pater dare puellam voluerit in matrimonio.

Debent

FABIA. PP. *et Ex Cõc. apud Vermetiam.* Debent ulterius isti considerare, se esse prohibitos alias vxores ducere. Nam si aliquis contrahit matrimonium scienter in gradu prohibito, non potest amplius vxorem ducere cap. qui propinquam. & duobus sequentibus 35.q.3. sicut igitur in illo casu, quamuis matrimonium non valeat imo declaretur nullum; & tamen non põt alia duci, ita pariter dicendum est, tales prohibitos esse, aliud matrimonium contrahere, & procedit argumentum à fortiori; quia in contractu gradus prohibiti contrahens prohibetur eam habere vxorem: sed in hoc casu potest (si uult) ea haberi. Item in illo casu, NICOL. PP. & LEO. PP. IIII. aliquando potest concedi dispensatio, ut dicit Archid. in d.c. qui propinquam, videlicet ex causa iuuenilis ætatis, & quando non potest continentia seruari: vt probatur 33.q. 2. cap. interfectores, & cap. in adolescentia, quæ dispositio in hoc casu non seruaretur: quia ista ratio iuuentuti, & non continentiæ cessat: cum possit adimpleri promissio & fides seruari & haberi vxor sine dispensatione. Et hoc quò ad forum Poli, salua tamen determinatione S.R.E. Pro uota intelligentia.

De hac materia habemus Vincẽtiæ constitutionem Synodalem, qua cauetur ita.

Si quis fide data per uerbum de pręsenti & coram testibus cum aliqua puella contraxerit, & postea sub prætextu non seruatæ formæ Concilii fidem datam infringere, nec de nouo iuxta formam Concilii contrahere, sed potius contractum dirimere uoluerit, & in præsentia populi pœnitentiam agere recusauerit, nostro arbitrio puniatur.

FINIS V. PARS.

SEXTA PARS IVRIS CANONICI.

DE IVDICIIS POENALIBVS ET DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS.

DISTINCTIO PRIMA.

DE ACCVSATIONIBVS, INquiſitionibus, & denunciationibus.

1 IN omni negocio hę perſonæ quęruntur, Iudex, accuſator, reus, & tres teſtes; iudex dictus quaſi iuſdicens populo, ſiue quòd iure diſceptet; iure autem diſceptare, eſt iuſte iudicare; Non eſt ergo iudex, ſi non eſt in eo iuſtitia. Accuſator vocatus eſt, quaſi cauſator; quia ad cauſam vocat eum, quem appellat, reus à re, quæ petitur, nuncupatur; quia quamuis cõſcius ſcœleris non ſit, reus tamen dicitur, quãdiu in iudicium pro re aliqua petitur; teſtes antiquitus ſuperſtites dicebantur, eò quòd ſuper cauſæ ſtatu proferebantur, nunc parte ablata nominis, teſtes vocantur; Teſtes autem conſiderantur natura & vita; Natura ſi vir, non fœmina: nam uarium & mutabile teſtimonium ſemper fœmina producit; vita, ſi innocens & integer actu; nam ſi vita bona defuerit, fide carebit, non enim poteſt iuſtitia cum ſcelerato homine habere commercium, de verb. ſign. c. forus. §. in omni quoque.

2 Si igitur legitimus non fuerit accuſator, non fatigetur accuſatus, de accuſatio. capit. 1.

Et de his criminibus, de quibus abſolutus eſt accuſatus, non poteſt accuſatio replicari. c. 6. de accuſat.

Item à denunciatione repellitur is, qui charitatiuè non præmonuit, de accuſatio. cap. 2.

Item à denunciatione repellitur publicus concubinarius; excommunicatus, & qui non præmonuit. ca. 20. eod.

Item repelluntur ad accuſandum cohabitãtes inimicis. c. 7. de accuſ.

3 Accuſatorum perſonæ nunquã recipiantur ſine ſcripto, nec abſente eo, quem accuſare uoluerit, quibuslibet accuſare permittitur. cap. accuſatorum. 2. q. 8. Et qui crimen obiicit, ſcribat ſe probaturum, & qui non probauerit, quod obiicit, pœnam, quam intulerit, ipſe patiatur. c. qui crimen. 2. q. 8. Cali. pp.

At aduerſus presbyterum non recipiatur inſcriptio abſque duobus uel trib. idoneis teſtib. c. accuſatio. 2. q. 7. Sixt. pp.

4 Si autem quem pœnituerit accuſare criminaliter & inſcriptionem feciſſe de eo, quod probare non potuerit, ſi cum accuſato innocente conuenerit, inuicem ſe abſoluant; ſi uerò iudex accuſatum criminoſum cognouerit, de colludio pœnam accipiãt, legibus conſtituta. c. ſi quem, in princ. 2. q. 3. Gre. pp.

5 Accuſatorum temeritas tribus modis detegitur, aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur; calumnia notan-

ri est falsa crimina scienter intendere: præuaricari est uera crimina abscōdere: tergiuersare est, in uniuersum ab accusatione desistere.c.si quē. §.notandū. 2.q.3.

Fab. pp. 6 Conuicium uero nō est pro accusatione habendum; utputa, si quis iratus crimen cuilibet temere obiecerit, sed permittitur spatium tractandi, ut fateatur se probaturum id, quod iratus dixit; quia si fortè noluerit iterare, aut scribere, quæ per iracundiam dixit, non ut reus criminis teneatur.c.si quis iratus.2.q.3.

Ex Lib. Cod. 7 Sed accusatis deneganda est licentia criminandi, priusquàm se crimine, quo præmuntur, exuerint: quia non est credendū contra alios, eorum confessioni, qui criminibus implicantur; cap.neganda. 1.3. quæst.xi. Sed intelligitur impari, vel minori crimine, secus si de maiori crimine accusatorem occupare voluerit, veluti si accusatus de fornicatione uoluerit accusatorem suum impetere de periurio, de homicidio, vel quolibet alio huiusmodi crimine.c.non est credendum. §. hoc autem.3.q.xi.

Ex eodē. Cod.

Ex Cōc. Carthag. viij. In omnibus, quibus accusatio denegatur, in propriis causis, accusandi licentia nō est deneganda; c.omnibus 4.q.6.

Fab. pp. 8 Sed nullus accusator p̄sumat esse iudex, vel testis: quia in omni iudicio quatuor debent esse personæ, iudices, accusatores, defensores, atque testes.c.nullus unquam.4.q.4.

9 Laici uerò non admittuntur ad accusandum clericos.c.cum P.de accus.

Sed admittuntur, si prosequuntur iniuriam suam, uel suorum: ut per gl.ibid.

Nec etiam clericus admittitur, quando est suspectus de inimicitia, ut puta, si prius fuit testis contra accusatum. d.ca. cum P. §.cumque. Sed datur utrisque presbyteris purgatio canonica, cum tribus sacerdotibus d.c.cum P.§.sed utrisque. Accusatori autem calumnioso datur pœnitētia. c.8.de accus.

10 Subdiaconus calumniosè accusans Diaconum priuatur officio subdiaconatus, & uerberibus publicè castigatus in exiliū deportatur, de calum.c.1.

11 Sed cum accusator facit gratiam accusato; iudex debet subtiliter perscrutari, ne forte non ex charitate, sed ex præmio sit eorum concordia comparata, de collus. deteg.c.1. & 2.

12 Et commissa causa à sede Apostolica super inquisitione facienda si per collusionem cum inquisitoribus, & testibus excessus remanserunt incorrecti, & de collusione, & corruptione constiterit, ex integro super præmissis, & aliis proceditur, alioquin, super nouis duntaxat.c.fi.eo.

13 Et confessus crimen, coram deputato inquisitore, punitur ex confessione non obstante, quòd opponat, non esse antea diffamatum; vel capitula sibi tradita nō fuisse; super quibus inquisitor uolebat inquirere, cap.1.de accusat.in 6. Ac ex confessione simoniæ commissæ ab omni beneficio, & officio ecclesiastico deponitur. c. 2.de confess.

14 Item pœnitētes, scilicet publicè bigami sacerdotes accusare non possunt; nam Apostoli, & eorum successores statuerūt: ut non accusent sacerdotes, nec in eos testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt; ca.Beati.§. item pœnitentes, & seq.c.2.q.7. Amb.

Item monaci sacerdotes accusare, vel in eū testificari non possunt; quia habētur pro mortuis.c.placuit.ea.2.q.7. Adr. pp.

15 Et quoties clericis ab accusatorib. multa crimina obiiciuntur, & vnum ex his, de quo prius egerint, probare nō valuerint, ad cætera iam non admittantur.cap. placuit.3.qō.10. Et est decisio Concilii Carthaginensis.vii. ratio colligitur in c.fin. ead.q. quia uidelicet deficiētes in primo cap.tanquàm falsorum obiectores ad sequentia procedere non ualent. Ex Cōc. Carthag. Septimo, & Felix, pp.

DE INQVISITIONE.

16 Si ad inquisitionem fuerit procedendum, inimici manifesti, & qui cum hostibus inquirendi conuersantur, consanguineusque ac complices testes non admittuntur, sed per uiros idoneos super his, quæ gesta sunt, ueritas inquiritur diligenter; & si quid graue probatum fuerit, purgatio canonica inquisito indicitur. cap.

cum

cum dilectus.20.de accusat.

Si per inquisitionem crimen probatum fuerit, quod ordinis executionem, aut retentionem beneficii etiam post peractam pœnitentiam impediret, puta si homicidium commisisset, vel adeptus esset ordinem, aut beneficium, uitio simoniæ, isto casu erit, sicut in accusationis iudicio procedendum, alioquin secundum personæ merita, & qualitatem excessus pœnam poterit iudicantis discretio moderari cap. inquisitionis.21.in principio de accusat.

17 Quando duo vel plures iurati affirmant, aliquem crimen aliquod eisdem uidentibus commisisse, de quo aliqua infamia non laborat seu clamosa insinuatio non processit, propter dicta paucorum, nullus damnandus est. Aut si quis schedulas occultè tradunt infamationem continentes ad petitionem eorum procedendum non est ad inquisitionem, aut etiam aduersus eos, contra quos fit inquisitio, fides adhibenda est, dictis eorum, qui post iuramentum, uel ante, tacitè, uel expresse inimicos se asserunt eorundem, nisi fortè ante iuramentum in fraudem id facere præsumatur; d.cap.21.§.tertię.

Item ualeat inquisitio super ueritate criminum omissa inquisitione infamiá; si reus præsens tacuit.cap.2.de accusat.in 6.

Non tamen ad dictum confitentis crimen proprium alteri est infligenda pœna; si tamen infamia huiusmodi laborare cognoscitur, adiunctis tribus sociis sui ordinis purgatio iniungitur c.1.de confessis.

18 Sed propter famam & deponentium credulitatem duntaxat non erit ad depositionis sententiam procedendum, sed infamato canonica poterit indici purgatio secundùm arbitrium iudicantis, qui propter dicta paucorũ eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos, & graues læsa opinio non existit. cap.inquisitionis 21.§.fin.

19 Ad corrigendos subditorum excessus tanto diligentius debet prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas, contra quos, vt de notoriis excessibus taceatur, & si tribus modis possit procedi, per inquisitionem uidelicet, denunciationem, & accusationem ipsorum; tamen vt diligens adhibeatur in omnibus cautela, ne fortè per leue compendium veniatur, sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, sic denũciationem charitatiua, monitio, & inquisitionem clamosa insinuatio præuenire, illo semper adhibito moderamine, ut iustam formam iudicii sententiæ quoque forma dictetur.c.qualiter 2.§.ad corrigendos.vsque ad fi.

20 Cruciatibus tamen non est extorquenda confessio, & auctoribus Ecclesiæ confessio non compulsa, sed spontanea fieri debet; pessimum enim est de suspicione quemquam iudicare, cum magis sit in-*Alex. pp.*

21 spector cordis Dominus, quàm operis. Non potest tamen humano condemnari examine, quem Dominus suo reseruat iu-

22 dicio; Si omnia namque in hoc seculo uendicata essent, locum diuina iudicia non haberent.cap. si quando. vsque ad §.

23 item est 15.qõ.6. Nec etiam sacerdotes carceribus ergastulis retrudi debent, ut saltim his territi insidiis suis faueant uoluptatibus. dicto cap. si quando. §. item est hoc.

24 Item ipsa pietas, ueritas, charitas nõ permittit contra aliquem eorum hominum accipere testimonium, quos in ecclesia non uidemus; cui dominus perhibeat testimonium: quos enim diuina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt.cap. ipsa pietas in princ. 23.quæst.4. *Aug.*

25 Parentes qui in uno lecto dormientes cum infantibus ipsi infantes mortui repeteriuntur, non debent se purgare ferro candente, aut aqua feruente, seu alio quolibet examine, sed monendi sunt, & protestandi, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proueniente suffocentur, & opprimãtur: nam confessionem extorqueri ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione sacri canones non censent. Et quod sanctorum patrum documento sancitum nõ est, superstitiosa adinuẽtione non est præsumendum: nam occulta & incognita il- *Steph.v.*

li sunt reliquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum c.consuluisti.2.q.4.

Ex Concilio Guarmaciési. 26 Si in monasterio furta perpetrantur fratres de talibus expurgare se debent hoc modo: Missa celebretur ab Abbate, vel ab aliquo ex fratribus,& omnes communicentur in hæc verba (CORPVS DOMINI SIT TIBI HODIE AD PROBATIONEM)cap.sępe contingit.2.q.4.

Ex eodé. 27 Si duo de adulterio inculpati fuerint, & unus profiteatur,alter neget, decretũ est in sancto Concilio,vt ille, qui negat probabili se iudicio expurget, & qui professus fuerit dignam pœnitentiam agat. ca. interrogatum est,2.q.4.

Ex eodé. Sed si duo accusati fuerint de adulterio, & ambo negauerint,& orant, sibi concedi, ut alter illorum utrosque iudicio purget diuino. si unus in eo ceciderit, ambo rei habeantur.c.statuit 2.q.4.

Ex eodé. 28 Pro singulis missa celebretur, qui de aliquo crimine accusantur.c.fi.2.q.4.

29 Si clerici concubinas habent, ipsæ concubinæ possunt puniri a iudice ecclesiastico: ut per Petrum Rebuffum in cõcordatis titulo,de publicis concubinariis. & per glossam in cap.eos 32.distin.& latissimè per Stephanum Aufreii tract. de potestate seculari super personis ecclesiasticis,in 2.reg.nu.34.

DE SIMONIA.

LEO PP. 30 GRATIA si gratis non datur,uel accipitur,gratia non est; simoniaci autem gratis non accipiunt, ergo gratiam non accipiunt.cap.gratia 1.q.1.

GRE. PP. Qui per simoniam manus imponunt, peiores sunt,quã Macedonii,qui spiritumsanctum dicunt seruum patris, & filii; simoniaci autem efficiunt spiritumsanctum suum seruum. cap.eos.qui.§. tolerabilius ead.1.q.1.

Leo Episcopus. Principatus quem aut seditio extorsit, aut ambitio occupauit, etiam si moribus,aut actibus non offendit, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo, & difficile est, ut bono peragantur exitu ea,quæ malo sunt inchoata principio cap. Principatus.1.q.1.

31 Sacramenta simoniacorum, & cæterorum hæreticorum licet sint vera, quantùm ad formam; inania tamen sunt,& falsa quantum ad effectum: cum nõ possint in cordibus hominum gignere,vel accendere cœlestem gratiam.c.sicut eunuchus. §.quid in his.1.q.1. *August.*

Nec obstat, quod sic Deus adest sacramentis,& uerbis suis, per quoscunque administrentur, quorum sacramenta & uerba recta sunt,sicut mali homines quibus nihil prosunt,ubique peruersi sunt,idest intus,& foris.cap.sic autem reus.ead.1.q.1. *Idem*

Et sicut ficti ueraciter non fictè recipiunt,sic & illa,quæ scismatici, & hæretici non aliter habent, nec aliter agunt, quam vera Ecclesia,dum ad nos ueniunt, non emendamus,sed potius approbamus.c. sicut ficti.ead.1.q.1. *Idem*

Quia responsio est,cõtraria procedere quoad essentiam sacramenti,quod habere etiam Simon Magus potuit,decisio autem procedit in operatione Spiritussancti, quam nisi boni habere non possunt,idest charitas,quę aperit multitudinem peccatorum,& proprium donum est catholicæ veritatis,& pacis,nec est in omnibus donum eius;quia nec omnes sunt eius. cap. multæ autem §.cumque aliud 1.q.1. *Idem*

Item notandum,quòd sacramenta alia sunt necessitatis,alia dignitatis,& illa necessitatis:quia iterari nõ possunt,cum sint uera,auferri,non debent, sed cum pœnitentia rata esse promittuntur; illa verò sacramenta,quæ dignitatis sunt,nisi dignè fuerint administrata, ita ut digni dignè à dignis promoueantur, dignitatis esse desinunt;non ut minuatur veritas sacramenti: sed ut cesset officium administrandi, vel loco,uel tempore,vel promotione.c. remissionem §.sed notandum.1.q.1. *Idem Aug.*

Sicut non debet Episcopus manum, quam imponit,ita nec minister, vel notarius in ordinatione eius vocem,vel calamũ uendere; de simonia c.1.

32 Pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorũ nihil exigi debet de sim. c.29.& 42.in prin.

Pro chrismate,& inuestitura ecclesiarum nihil exigi debet, nec excusat consuetudo.

de

demonia.cap.36. & de chrismate.c.16. & c.21.eod.

33 Ordinatus ab Episcopo subdiaconatus ordine, quem postea ex relatione quorũdam didixit multoties uitium simoniæ commisisse, potest in ipso ordine administrare, sed ad superiores contra conscientiam non ascendet, de sim.c.35.

34 Sed ordinatio non dicitur simoniaca, licet ordinatori aliquid donatum fuerit: cum in accipiendis, uel dandis munerib. qualitas attendatur; Item qualitas muneris, & donationis tẽpus, & illa dona prohibentur, quæ animum accipientis allicere, vel peruertere solent, sed si inclinare, uel mouere non debent, Romana ecclesia interpretari consueuit, neque accipiẽtem, neque donantem in his delinquere. c.& si quæstionis 18.de simon.

35 Simoniacum est, aliquid exigere pro cõsecratione Episcoporum, benedictionib. Abbatum, & ordinationibus clericorum; nec excusat consuetudo, quæ dicenda est corruptela, de simon.c.39.

36 Inhibetur episcopis, ne decedentibus ecclesiarum Rectoribus ipsas ecclesias interdicto supponant, donec certa pecunia persoluatur; Item cum miles, aut clericus domum religionis ingreditur, uel apud religiosos eligit sepulturam, si nihil loco

37 religioso reliquerit, similiter prohibetur Episcopis, nè difficultates ingerãt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingat eorum, de simon.c.41.

38 Debitor excommunicatus; quia creditori non satisfecit, beneficium absolutionis non debet redimere.c.24.eod.

39 Recepto in canonicum debetur præbenda & redditus, consuetudine non obstante, quod prandium habere debeant a canonico recepto de nouo. de simonia. capit.44.

40 Simoniacum est, pretio, uel fauore celare peccatorem, uel reconciliare non pœnitentem, vel dignè pœnitentem à reconciliatione repellere.de simo.c.14.

41 Item qui habet beneficium pro recompensa negotii, seu obsequii temporalis, est simoniacus.c.cum essent.12.eod.

Electio simoniaca est cassanda, si propter hoc electoribus promissa fuit pecunia, quanuis electus ignoraret, nisi constaret illos, qui promissum tale fecerunt ꝑ fraudem in dispendium illius, qui eligendus erat, id malitiosè fecisse.de simo.c.27.

42 Ordinati simoniacè, sed ignorantes, qui simoniaci non sunt, possunt in suis ordinibus remanere, c.22.eod.

Si contradicentes electo pro pecunia de uoluntate electi tradita à cõtradictione cessat, iste confirmatus multum sibi consulit, si administrationem celeriter, ac sponte dimittat, illius verbi memor existens, nihil prodest homini, si uniuersum mundum lucretur, animæ uerò suæ detrimentum patiatur.de sim.c.23.

43 Non est tamen simonia, si datur prælato pecunia ne ipsum in iure suo de facto molestet, immo illam repetit, si promissa nõ seruantur.c.28.eo.

44 Prohibentur prauæ exactiones, ac præcipitur pias consuetudines obseruare, ac statuitur, ut liberè sacramenta ecclesiastica conferantur, cap. 42.§. quapropter de simonia.

45 Abbas & monaci si pro receptione monaci receperunt pecuniam ex pacto, ab officio, & beneficio suspenduntur, & taliter recepta pecunia restituitur, & in aliud monasterium ita receptus trãsfertur, de simon.c.19.

Quod intelligitur de arctiori monasterio; si autem ipso ignorante pecunia data fuerit, cogitur is ad renunciandum loco eidem, & postmodũ in ipsum redire, si absque scandalo poterit remanere, vel in alio, qui sit de ordine suo ad seruiendum Deo, poterit collocari.de simo.c.25.

Quod si fortè propter nimiam multitudinẽ alibi nequiuerint cõmodè collocari, ne damnabiliter in seculo euagentur, recipiuntur in eisdem monasteriis, dispensatiuè de nouo mutatis priorib. locis, & inferioribus assignatis.de simo.c.40.

46 Si clericus ad sacerdotii ordinem pręsentatus, præsentatori aliquid dedit ex pacto, & hoc non est publicum, sed secretũ; idem sacerdos secretò monetur sine ulla coactione ordinem alicuius religionis assumere, ut perpetuò ab officio abstineat,

quod illicitè acquisiuit. Alioquin nõ erit tutum (cum sit secretus excessus) ipsum inuitum ab eodem officio coercere: illi tamen secreta pœnitentia, prout Episcopo visum fuerit, iniungitur. de sim. c. 20.

Non imputatur electo, si eo prohibẽte, pro ipsius confirmatione pecunia data fuerit, præsertim cum ille, qui exoluit, nulla fuerit consanguinitate coniunctus, nisi postea consenserit pecuniam soluendo promissam, aut redendo solutam. cap. 23. eodem.

47 Cum D. vellet in subdiaconum ordinari & certum titulum non haberet, quendam presbyterum exorauit, ut ipsum ad Ecclesiæ suæ titulum præsentaret, & cum recusaret ipse, illi firmiter repromisit, quod nunquam, si præsentaret eundem in ecclesia sua aliquam peteret portionem, & sic ad præsentationem eius extitit ordinatus. nec se in hoc illicitũ egisse aliquid intellexit; sed adeo errauit, vt nisi cum eo fuerit misericorditer dispẽsatum, nec ad superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine ministrare. de sim. c. 37.

8 Quicunque cupiditate parentum, cum adhuc paruuli essent, ecclesiarum partes pro pecuniam adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonicè uiuere voluerint pro magna misericordia ibi esse conceditur, nec ex hoc facto remouentur à sacris ordinibus, si aliàs digni sunt. c. quicunque 1. q. 5.

Et ignorantia non excusat à reatu criminis: quia ecclesias debent omnino dimittere, cap. eos, qui. §. ex hac itaque. eadem. 1. quæst. 5.

Item si pater interuentu pecuniæ filio præbẽdæ beneficium acquisiuit, & ad annos discretionis perueniens in manus prępositi, & fratrum liberè resignauit, & illi cõpatientes de nouo illum in suum canonicum elegerunt, contentus existẽs ultima electione, ratione primum nihil audere debet in ipsa ecclesia uendicare. c. ex insinuatione. 16. de simo.

Vrb. pp. 49 Illi verò, qui per se ipsos cum maioris ætatis essent, nefanda cupiditate ducti, eas emerint, si in aliis ecclesiis canonicè uoluerint uiuere seruatis propriis ordinib. pro magna misericordia ibi eos ministrare permittitur, d. cap. quicunque §. illi uerò. 1. q. 5.

Quod si ad alias transferri nõ poterunt, minoribus ordinibus contenti ad sacros ordines non ascendant, d. cap. quicunque. §. quod si aliàs. 1. q. 5.

Item simoniacus, si est occultus, quò ad se est suspensus: & ideo renuncians beneficio per simoniam habito, post peractam pœnitentiam potest vti ordine suo & aliis beneficiis licitè habitis: sed beneficio illo retento, in quo simonia est commissa, non potest agere pœnitentiam. Si verò est manifestus, est suspensus quò ad se & alios ipso iure. Vnde quanuis renunciet beneficio a se acquisito, indiget dispensatione, sicut quilibet notorius criminosus: At Episcopus potest dispensare: dummodo non sit ille, cum quo commisit simoniam. Tunc uerò dicitur occultus, quando non constat per sententiam, uel confessionem in iure factam nec per rei euidentiam quæ nulla possit tergiuersatione cœlari: vt in summa Angelica in verbo simonia. v 1. uers. vtrum.

50 Si clericus cum pacto confert ecclesiæ bona sua, ita vt in ipsa recipiatur in canonicum, simonia committitur, si verò purè ac sine pacto, vel conditione qualibet offerat, rogans humiliter, vt in canonicũ admittatur, & bona sua retinere sibi liceat, pro præbenda, & clerici eiusdem ecclesiæ purè consentiant, huiusmodi receptio fieri poterit absque scrupulo simoniacæ prauitatis, & hoc, quia ecclesiæ datum est de manifestis tantummodo iudicare: si enim is, qui talem facit donationem, & intentione ducatur, vt temporalia bona, quæ offert, spirituale valeat adipisci, & clerici, qui eum in fraudem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissum, sine dubio, tam ille, quàm isti, qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum, culpabiles iudicantur. cap. tua nos. 34. de simon.

51 Ex hoc textu habemus decisionem Cassiadori hoc titulo de simon. 2. qua disponitur, non esse simoniacum mandatum

ad

ad resignandum beneficium purè, nec nõ petendum, & obtinendum de beneficio resignato prouideri, puta Alphonso, dummodo non sit clausula, & non aliàs, nec alio modo, quod etiam cum dicta clausula, & in fauorem certæ personæ admittitur sine uitio simonię, si est mandatum ad resignandum in manibus Papæ.

52 Simoniaca pestis sui magnitudine alios morbos vincit, & mox vt eius signa per aliquam personam clauerint de ecclesia Dei debet elimari, atque repelli, de simonia. cap. 6. Nam omnis peccator missam cantare potest, præter simoniacum ca. 8. de simon.

53 Quilibet catholicus non est respuẽdus, sed vt veritatem asserat, ad propalandam simoniacam rabiem, magnis est pręcibus exortandus. c. 3. eod.

Item simoniacum accusare possunt moeretrix, & criminosus. c. 7. eod.

54 Si manifestum sit, clericos simoniam cõmisisse, vt in iure confessi fuerint, vel legitimè conuenti ab altaris ministerio sunt perpetuò deponendi, si verò id manifestum est, nec tamen inde conuicti vel confessi fuerint, sed tantùm publica laborant infamia, eis canonica purgatio debet indici, in qua si defecerint, tanquàm auctores tantò scœleris sunt puniendi, cap. per hoc. x i. de simon.

Item illis, quorum crimen non est publicũ, & notorium, si publica laborant infamia cũ quinta uel sexta manu sui ordinis purgatio indicitur, in qua si defecerint, beneficiis ecclesiarum perpetuò priuantur. cap. 13. eod.

55 Contra testes, qui deponunt de simonia in iudicio inquisitionis: quia non per accusatores, sed per testes crimina comprobantur, ne vel innocentiæ puritas, confusa succumberet, vel simoniæ prauitas impunita effugatur, æquitate pensata illæ, duntaxat exceptiones oppositæ probandæ admittuntur, quæ probatæ non de zelo iustitiæ, sed de malignitatis fomite procedere uidebuntur. cap. licet Heli. 3 1. de simon. Vtputa conspirationes, & inimicitiæ capitales: cæteræ autem exceptiones vt furti, & adulterii non repelluntur: quoniam & si probatæ fidem testium debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto aliis adminiculis suffragantibus, præsertim cum testes de crimine fuerint emõ

56 dati. Et tales testes admittuntur, non secũdùm rigorem iuris, sed secundùm temperantiam æquitatis, cum ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine, sed ciuiliter vt ab administratione amoueretur: cum vtique ex leuiorib. causis prelati possunt ab administratione amoueri c. per tuas. 32. eod.

57 Nam etiam mediatores, per quos scœlus simoniæ plerunque committitur ad testimonium contra scœleris eiusdem auctores in detestationem criminis admittuntur, si non agatur criminaliter, sed ciuiliter, & emolumentum exinde nõ fuerint assecuti. c. 1. de test. li. 6.

Non tamen admittitur ille, qui asserit simoniam commisisse cum illo, contra quẽ deponit. c. veniens. x. de testib.

58 Item pro reuelatione huiusmodi criminis, etiam si complices fuerint, nõ solum veniam, sed etiam gratiam consequẽtur, si eorum iudicio participes tãti criminis ualeant coerceri, quod si non fecerint, absolui non ualeant, donec prædicta reuelẽt, & cõplices huiusmodi detecti arctius puniantur. in extrauagan. Pauli II. in hoc tit. in communib.

59 Simoniaci verò ultra pęnas supra descriptas aliam incurrunt ex eadem constitutione Pauli II. nam omnes simoniaci cuiuscunque dignitatis, aut status sunt, ipso facto excommunicati, nec possunt absolui nisi à Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti.

60 Nec habent simoniacè ordinati sui ordinis executionem.

61 Et electiones, aut aliæ prouisiones, per simoniam factæ non valent, nec ius percipiendi fructus tribuunt.

62 Et ut huiusmodi labiis contagio frequẽtius reprimatur omnibus & singulis ecclesiasticis, secularibusque personis cuiuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, in uirtute sanctæ obedientię iniũgitur, vt eos omnes, quos simoniam commisisse, vel procurasse, aut

in ea mediatores esse sciuerint, Pontifici, vel cui idem Pontifex duxerit committendum per se, vel alios reuelare, quantocius non omittant; ut in ead. const. Pauli II. tit. de simon, in commun. extrauag.

NE PRAELATI VICES SVAS, VEL ECCLESIAS SVB ANNVO censu concedant.

63 QVI dat pecuniam ut episcopalem, vel spiritualem iurisdictionem exerceat, officio suo priuatur; & episcopus conferendi hoc officium potestatem amittit; cap. 1. & 2. eod.

64 Sacerdotes ad Ecclesiarum regimen sub annuo censu statui nō possunt; quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur, ad æterna retributionis præmium consideratio non habetur. cap. 3. eodem.

Item, quicūque vice dominatum, vel aliam Ecclesiasticarum rerum administrationē per pecuniam obtinere voluerint, tam ementes, quàm uendentes ab illa ecclesia iustè excluduntur; cap. consulere. 38. de simonia.

DE HAERETICIS.

65 IN primis pro confusione hæreticorum nostri temporis faciunt ea, quæ supra dicta sunt, parte prima, de sede Apostolica, & de summo Pontifice in principio secūdæ partis. Nam Ecclesia Romana primatum tenet; quia illam solus fundauit super petram fidei, qui beato Petro eternæ uitæ clauigero terreni simul; & cœlestis imperii iura concessit, qui autem priuilegium Romanæ ecclesiæ ab ipso summo omnium ecclesiarum capite, auferre conatur, hic proculdubio in hæresim labitur; nam fidem violat, qui aduersus illam agit: quæ est mater fidei. cap. omnes. 22. distinct. NIC. PP.

Et nequaquam, quod contra Euangelicam, vel Profeticam, vel Apostolicam doctrinam constitutionemve eorum, siue sanctorum patrum, actum fuerit, stabit, ac quod ab infidelibus, vel hæreticis factum fuerit, omnino cassabitur. cap. omne. 25. qō. 1. MARCE. PP.

66 Et prima salus est recte fidei regulā custodire, & à constitutis patrum non deuiare. c. prima salus. ead. q. HORM. PP.

Anathema sit & uelut præuaricator fidei catholicæ semper apud eum existat, quicunque Regum, seu Episcoporum, vel Potentum, qui violant censuram Romani Pontificis. c. generali. 25. q. 1. ADR. PP.

Qui sacris canonibus obedire nescit, nō sit dignus sacris ministrare altaribus, nec communionem capere. cap. Hac consona. 25. q. 1. GRE. PP.

67 Et tanta indignatio Domini extitit aduersus illos, qui scisma fecerunt, ut etiam cum homo Dei profeta ad Ieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobaret, atque vltionem futuram prædiceret; panē apud illos edere, & aquam bibere vetaretur, & cum hoc non custodisset, ac prādisset contra præceptum Domini statim diuina censura percussus est: & inde egrediens impetu, ac morsu Leonis in itinere necaretur. cap. denique quam sit. §. tanta. 7. q. 1. *Cyprianus episcopus Martyr.*

68 Quidam autem hæretici ex nomine suorum auctorum nuncupantur, quidam uerò ex causis, quas eligentes instituerunt, & plurimi fuerunt, vt habetur seriosè in cap. quidam autem. 24. q. 3. Qui textus potest legi pro historia, & confusione hæreticorum; quia tanta diuersitas ostendit falsitatem. *Isid. Li. ethym.*

Hæresis peruersum dogma habet scisma; & scisma dicitur propter episcopalem dissensionem, quæ ab ecclesia pariter separat; sed re vera nullum scisma est, nisi aliquam hæresim confingat: ut rectè ab ecclesia recessisse uideatur. cap. inter hæresim. 24. q. 3. *Hiero.*

Hæresis græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat meliorem. *Idem*

Et quicunque aliter scripturam intelligit, quam Spiritussancti sensus flagitat, à quo scripta est, hæreticus appellari potest, licet ab ecclesia non recesserit. cap. hæresis. 24. q. 3.

69 Sed propriè est hæreticus, qui alicuius tēporalis commodi & maximè uanæ gloriæ, *August.*

rie, principatusque sui gratia falsas, & nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur. c. hæreticus est. 24.q.3.

Idem August. 70 Sed qui sententiam suam, quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim, quam nō audacia suæ præsumptionis pepererint, sed à seductoribus, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, & parati corrigi quærunt cauta solicitudine veritatē, nequaquam sunt inter hæreticos deputādi. c. dixit Apostolus, 24.q.3.

LEO. PP. 71 Iniquius non est, quam iniqua sapere; & sapientibus doctoribusque non credere; quia ad cognoscendam ueritatem currunt ad semetipsos, & ideo magistri erroris existunt; quia veritatis discipuli non fuerunt. c. quid autem. 24.q.3.

VRB. PP. 72 Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solùm errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat; vnde quia magister erroris est, non tantū hæreticus, sed etiam hæresiarcha dicēdus est. c. qui aliorum. 24.q.3.

Hierony. 73 Principes transferunt fines, quos posuerunt patres eorū, quando immutant mendacio veritatem, & idem de hæreticis manifestus est sensus; quia sæpe opprimunt ecclesiasticos arte Dialectica, & diuus Hieronymus dicit, non inuenisse in historiis alios scindisse ecclesiam, quàm sacer-
74 dotes à Deo positos, & istos versos in laqueum tortuosum in omnibus locis posuisse scandalum. cap. transferunt. 24. q. 3.

GELA. PP. Et ecclesiastici moris non est, miscere consilium cum his, qui pollutam habent communionem, permixtamque cum perfidis, & canonum magistris, atque custodibus
75 fas non est inire certamen cum hominibus communionis alienæ. cap. cum quibus. 24.q.3.

August. 76 Diuina prouidentia ideo permittit multos esse hæreticos, ut cum interrogāt nos, ea, quæ nescimus, sic discutiamus pigritiam, vt diuinas scripturas cupiamus, & Apostol. ait, oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant, ii autem à Deo probati sunt, qui bene possunt docere. c. fin. 24. quæst. 3.

77 Et quicunque in hæresim semel damnatam labitur eius damnatione se ipsum inuoluit, & qui ipsum damnat, est executor ueteris constituti, non promulgator noui. cap. Achacius. 1. 24. q. 1. Et sic damnati sunt sectatores Sabellii, Arii, Eunomii, Macedonii, & Nestorii. cap. maiores. 24. quæst. 1. GELA. PP. *Idem.*

78 Item omnis, qui recidit, & non permanet in doctrina Christi, hic Deum nō habet, & scismatici omnino vitandi sunt; sicut narrat Polycarpus Martyr, Beatum Ioannem Apostolum & Euangelistā, cuius ipse fuit discipulus fecisse, videlicet, cum apud Ephesum balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & uidisset ibi Cherintum exire continuò discesſit, non lotus; dicens fugiamus hinc, ne & ipsæ balneæ nos corrumpant, in quibus Cherinthus lauatur inimicus veritatis. cap. omnis. 24. quæst. 1. *Beda.*

79 Non oportet benedictiones hæreticorū accipere: quoniā magis sunt maledictiones, quàm benedictiones c. non oportet 1. q. 1. Et potius est mortem arripere, quā *Isiodorus* GRE. PP.
80 de manu hęretici communionem accipere; pro ut fecit Ermigildus Rex iuuenis, qui recusando communionem ab Episcopo Arriano occisus est iussu patris, cap. cœpit, qui est fin. 24. q. 1.

81 Imo extra catholicam ecclesiam non est locus ueri sacrificii c. extra, 1. q. 1. Et ut euidenter ostenderet Dominus peccata dimitti à spiritusancto, quem donauit fidelibus suis, dixit Ioanni cap. 20. Accipite spiritūsanctum, & cui dimiseritis peccata remittuntur eis; cap. ut euidenter, eadem *August.* *Idem.*
82 1. q. 1. Et Deus non merita personarum considerat, sed officia sacerdotum, c. cum scriptura, eadem 1. q. 1. Vnde Hæreticus, excōmunicare non potest; quia iam prostratus non potest quenquam deiicere, & *Ambros.* ALEX. PP.
83 potestas ligandi, atque soluendi ueris; non falsis sacerdotibus tradita est, & prius dixit Dominus, Accipite spiritumsanctum: & nemo accipit spiritumsanctum, nisi intra ecclesiam, probās hoc Alex. 1 I. longo discursu. Ac etiam quicunque ab unitate ecclesiæ, quæ per Petrum intelligitur, fuerit alienus, excommunicare non

non ualet cap. audiuimus 24.q.1.

Leo. pp. Manet ergo Petri priuilegium; quia nihil erit ligatum, uel solutum, quod beatus Petrus non ligauerit, aut soluerit cap. manet. 24.q.1.

Gre. pp. Et quoties aliqua de uniuersali synodo aliquibus dubitatio nascitur, aut sponte ii, qui salutem animæ desiderant conueniant Apostolicam sedem ad recipiendam, de eo, quod non intelligunt, rationem. aut si forte sicut de talibus scriptum
85 est, peccator cum in profundum malorum uenerit, contemnit, & isti adeo contumaces extiterint, ut doceri non uelint, eos ab eisdem sedibus Apostolicis, aut trahi ad salutem quoquo modo necesse est, aut ne aliorum perditio esse posśint, secundùm canones per seculares potestates opprimi oportet cap. nec licuit, 17. distinct. *Aug.* Nam si ea, de quibus Deus uehementer offenditur, insequi, uel ulcisci differimus, ad irascendum utique diuinitatis patientiam prouocamus cap. si ea, de quibus. 23.q.4.

Gre. pp. 86 Et ecclesiasticæ religionis inimici etiam bellis sunt coercendi; quia ait diuus Gregorius, notum est enim, hæreticæ religionis uiros, si eis (quod absit) suppetit nocendi licentia contra catholicam fidem uehementer insurgere, & fidem uelle Christiani nominis inclinare. Quare eminentia Principis connatus eorũ comprimet, & superbas eorum ceruices iugo rectitudinis præmat. cap. sicut excellentiam: 23.q.4. *Cypr.* Nam Princeps populi non debet parcere iis, qui dicunt, eamus & seruiamus Diis alienis; sed omnes necandi sunt cap. si audieris. 23.q.5.

Aug. 87 Et quando uult Deus concitare potestatem aduersus hæreticos, & alios disceptatores ecclesiæ, ipsi Hæretici non mirentur; quia ad hoc affliguntur, ut reuertantur; & si reuertantur, proles eorum sicut proles Iacob cum fratribus hæreditatem tenebit: nec admirari debent, quòd commouentur potestates christianæ contra disśipatores ecclesiæ; quia si non commouentur, quomodo reddent rationem de imperio suo Deo? nam ad ipsos Principes pertinet, ut temporibus suis uelint matrem suam ecclesiam pacem habere cum quando uult Deus 23.q.4.

89 Nec hæreticos uiuat, non inueniri exemplum in Euangelicis, & Apostolicis literis, aliquid petitum à Regibus terræ pro ecclesia contra inimicos ipsius; quia nemo negat non inueniri sed nondum implebatur illa profetia. Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terrã; imò adhuc implebatur illud. Quare fremuerunt gentes; & populi meditati sunt inania. Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in unum &c. Sed in Rege Nabucdonosor in figura utriusque tempus præfiguratũ est; de primó quando pios, & iustos cogebat adorare simulacrum. Nunc autem impletur; quod paulo post in eodem Rege figuratum est, quãdo conuersus ad Deum uerum iusśit pœnis debitis subiacere, quicunque blaspheмauerit Deum Sidrac, Misach, & Abdenago. cap. non inuenitur. & cap. si ecclesia §. Quod autem dicunt. 23.q.4. Vbi declarantur illa uerba Profetæ Reges intelligite seruire Domino in timore; nam nõ seruirent, nisi ea, quæ contra Domini iussus fuerint, religiosa seueritate prohiberent: homo enim est, quia seruit uiuendo fideliter; Rex autem seruit, conuenienti uigore, sanciendo leges præcipientes iusta; & contraria prohibentes dict. cap. si ecclesia. §. fin. *Idem Aug.*

90 Quia ad fidem quidem nemo est cogendus, sed per seueritatem, immo & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari; Et cum leges aliquid aduersus hæreticos constituunt, ipsi debent credere, se admoneri, ut cogitẽt, quare ista patiantur: nam si propter iustitiam, beati sunt; quia persecutionem pasśi sunt propter iustitiam, & posśidebitis Regnum cœlorum; si autem propter iniquitates uestri scismatis, illi quidem correctores uestri sunt; vos autem estis, sicut cæteri diuersorum scœlerum rei, qui pœnas legibus pendent; profectò infœlices, & in hoc, & in futuro sæculo eritis. cap. ad fidem 23.q.5.

91 Illi autem, qui decernunt, uos pro tanto scœlere tam leniter damnatorum admonitio- *Idem. Aug.*

nitionibus, uel locorum, uel bonorum, uel pecuniæ priuatione deterrẽdos coercendosque decernunt: ut cogitantes uos, quare ista patiamini, sacrilegium ueſtrũ fugiatis; & ab æterna damnatione liberamini, diligentiſsimi Rectores, & piiſsimi conſultores deputantur. c. ſi uos. 23. q. 5.

Idem 92 Nam hæretici etiam inuiti ad ſalutem ſunt trahendi; nam qui diliguntur, non ſunt permittendi ſuæ malæ uoluntati, impunè & crudeliter; ſed vbi poteſtas datur, & à malo ſunt prohibendi, & ad bonum ſunt cogendi: nam aliter non corriperentur negligentes paſtores, & tamen dicitur eis, errantem nõ reuocaſtis, perditum nõ inquiſiſtis. c. diſplicet. vſque ad §. uos oues. 23. q. 4.

93 Nec qui dicit, ſic uolo errare, ſic uolo perire, defendit hanc ſuam uoluntatẽ; quia ſcriptum ſit in Euangelio; receſsiſſe à Domino ſeptuaginta diſcipulos, & arbitrio ſuæ malæ diſceſsionis fuiſſe permiſſos, cęteris duodecim, qui remanſerunt, fuiſſe dictum, nũquid, & vos vultis abire? quia attendẽdum eſt, eccleſiam tunc primum nouello germine pullulaſſe & nondum erat impleta illa profetia, & adorabunt eum omnes Reges terræ; omnes gentes ſeruient ei; Quare cum nunc vtatur maiore poteſtate eccleſia, non ſolùm inuitat, ſed etiam cogitat bonum; prout ſignificatur ex illa conuiuii ſimilitudine de inuitatis, & venire nolentibus: quia primò introducti ſunt multi; poſtea dictum eſt, compelle intrare; ita ſignificata ſunt eccleſiæ primordia adhuc creſcentis, ut per uires etiam eſſent compellendi. d. c. diſplicet. §. hoc etiam, vſque ad fi.

Auguſt. 94 Et Diuus Auguſtinus refert ſuam ciuitatem totam fuiſſe in partes donati, & ad ueritatem catholicam legum Imperialiũ timore conuerſam eſſe, & ideo concludit, hæreticos cogendos ad bonum. cap. uides 23. q. 6.

GRE. PP. Sed obiicitur ab auctore Decreti in ca. iam verò. ead. 23. q. 6.

95 De multis locis ſcripturæ, in quibus inutiliter cogitur ad bonum; & reſpondet, quòd ſi mali ſemper inuiti tolerarentur, & nunquam uoluntarii ſeruirent inutiliter cogerentur ad illud bonum. Sed quia humanæ naturæ eſt, ea, quæ in diſſuetudinem abierunt, abhorrere; & conſueta magna cuſtodia diligere; flagellis tribulationum mali ſunt cohibendi à malo, & prouocandi ad bonum: ut dum timore pœnę malum in diſſuetudinem ducitur, abhoreatur; bonum uerò ex conſuetudine dulceſcat. Vnde Auguſtinus in Pſal. 127. dicit. cum per timorem gehennæ continet ſe homo à peccato fit conſuetudo iuſtitiæ; & incipit, quod unum erat, amari; & timor incipit excludi a charitate, & ſuccedit timor caſtus, (de quo dicitur in eodẽ pſalmo) quo timemus, nè tardet ſponſus, ne diſcedat, ne eo careamus, ille primus timor vtilis eſt, ſed non permanet in ęternum, ut iſte caſtus. d. c. iam uerò. §. his ita. vſque ad fi. 23. q. 6.

96 Item putandum non eſt, neminem cogi ad iuſtitiam, cũ legatur, patremfamilias dixiſſe ſeruis, quoſcunque inueneritis, cogite intrare, & primò Saulum, poſtea Paulum ad ueritatem cognoſcendam, & tenẽdam magna uiolentia Chriſti cogentis eſſe compulſum. c. nimirum. §. Putas neminem. 23. q. 4. *Auguſt.*

97 Plerunque hæretici tam ſtulta dogmata, tam execranda proferunt ſacramenta, ut etiam hebetum ſenſus paganorum, & qui ratione diuinæ agnitionis carent, illorum deteſtentur inſaniam, & illorum diſtorta, & Deo contraria itinera ſanius ſapiendo redarguunt, & (quod peius eſt) nõ nunquàm multi catholicorum intantum

98 mercedes iniquitatis amant; vt etiam docti ab indoctis, clerici à laicis meritò redarguantur, qui iure comparantur profetæ Balaam Exboſor, qui mercedem iniquitatis amando verbis aſinæ contra naturam loquentis corripitur: nec tamen à propoſito praui itineris retardatur. Iſtis autem apertiſsimè nomen conuenit ciuitatis, de quo Balaam ueniſſe dicitur. Boſor namque carneus, ſiue in tribulatione poſitus interpretatur; neque enim alia magis cauſa luxurioſis exiſtit, uerbum ueritatis adulterare, Amore pecuniæ, vel deſideriorum temporalium, quàm quia carnis ſe concupiſcentiis mancipauerũt, ſed

sed & nomen ipsius Balaam, qui vanus populus, siue pręcipitans, eos interpretatur, talibus conuenit; qui enim agnitam veritatis viam sponte deserunt, quid nisi uanus populus sunt? qui etiam in præcipitium suos mergunt auditores, quibus non salutaria, quæ corrigant, sed quæ illos delectent erronea prædicant, de quib. apertè subditur. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. cap. secuti sunt. 2. q. 7.

99 Sed statutum est ex dispensatione in Nicæno Concilio, vt hæretici ad ecclesiam redeuntes ordinentur c. quod pro remedio in fine 1. q. 7. LEO. PP. IIII.

Sed ante omnia hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, vt fateātur se communi consensu catholicæ ecclesiæ statuta obseruaturos. cap. si qui voluerint. 1. q. 7.

FORMA ABIVRATIONIS.

100 QVOTIES cordis oculus nube erroris obductus supernæ illustrationis lumine fit serenus magna cautela nitendum est, ne latentur author scismatis irruat, & ab vnitatis radice eos, qui ad eam reuersi fuerint, telo iterum erroris abscindat. Et ideo postquàm ego N. comperto diuisionis laqueo, quo tenebar diutina mecum deliberatione pertractans prona, & spontanea voluntate ad vnitatem sedis Apostolicæ diuina gratia duce reuersus sum, ne non puta mente sed simulata reuersus existimer, spondeo sub Anathematis obligatione atque promitto tibi N. & per te Sancto Petro Apostolorum principi atq; eius Vicario N. Beatissimo & successoribus eius, me nunquàm quorumlibet suasionibus, vel quocunque alio modo ad scisma, de quo redemptoris nostri gratia liberāte ereptus sum, reuersurum: sed semper in vnitate sanctæ ecclesiæ catholicæ, & communione Romani Pontificis per omnia permansurum. Vnde iuratus dico per Deum omnipotentem & per hæc sancta quatuor euangelia, quę in manibus meis teneo, & salutem dominorum nostrorum N. & N. rempublicam gubernantium me in vnitate (sicut dixi) ecclesiæ, ad quam Deo propitio sum reuersus, & in communione Ro. Pont. semper & sine dubio permanere. Quod si (quod absit) ab hac me vnitate aliqua excusatione, vel argumento diuisero, periurii reatum incurrens æternæ pœnæ obligatus inueniar, & cum auctore scismatis habeam in futuro sæculo portionem. Hanc autem professionis, promissionisq; meæ chartulam propria manu dictaui, subscribens tradidi. c. quoties. 1. q. 7. GRE. PP.

ALIA FORMA ABIVRATIONIS.

101 EGO Berengarius indignus ecclesiæ Sancti Mauricii diaconus cognoscens veram catholicam & Apostolicam fidē anathematizo omnem hæresim, præcipuè eā, de qua hactenus infamatus sum: quæ astruere conatur panem & vinum, quę in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & non posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Cōsentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ sedi & ore & corde confiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc Sancta synodus auctoritate euangelica tenendam tradidit, mihique firmauit, scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem, non solum sacramentum sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse & sensualiter nō solum sacramentum sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Iurans per Sanctam & homousion Trinitatem & per hæc sacrosancta Christi euangelia, eos, qui contra hanc fidem venerint cum dogmatibus & sectatorib. suis æterno anathemate dignos esse pronuncio. Quod si egoipse aliquando contra hoc aliquid sentire, aut prædicare præsumpsero, AVG. PP.

sumpsero, canonum sæueritati subiaceã. Lecto & per me lecto sponte suscripsi. Hanc confessionem suæ fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi a Berengario Romæ coram CXIIII. episcopis factam misit Papa Nicolaus per vrbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad quæcunque loca fama prauitatis eius peruenire ante potuit: vt ecclesiæ, quæ prius doluerãt de auerso atque peruerso, postea gaudeant de reuerso, atque conuerso. ca. ego Berengarius. de consecr. dist. 2.

August. 102 Catholici autem ex occasione legis imperialis contra hæreticos si non dilectione corrigendi, sed odio inimicandi prosequuntur, hoc displicet D. Augustino, ac similiter displicet, si quis res proprias hæreticorum cupidè appetit ex occasione legis prædictæ, qua iussi sunt res amittere: & tamen quæcunque res non rectè a quo quã possideri possunt, nisi vel iure diuino (quo cuncta iustorum sunt) vel iure humano, quod in potestate Regum est terræ c. quicunque. 23. q. 7.

Idem Aug. 103 Catholici uerò non ideo aliena possident: quia ab hæreticis ablata secundum Dei uoluntatem tenent; quia ad omnes iniquos & impios illa vox Domini valet videlicet auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti faciẽti iustitiam: nec frustra scriptum est labores iniquorum pii edẽt, quapropter magis admirari debẽt, quòd adhuc teneãt aliquid, quàm quòd aliquid amiserint cap. si de rebus. eadem 23. quæst. 7.

Idem 104 Quod autem catholicis obiiciunt, res eorum concupisci, & auferunt, non rectè obiiciunt, quia desiderant, ut catholici fiant & possideant non solum, quæ dicũt sua, sed etiam catholicorum in pace, & charitate cũ ipsis simul, ex quo apparet, catholicos nõ esse auaros rei alienę; quia non quærerent compossessorem. c. quod autem ead. 23. q. 7.

Qui verò a corpore Christi præciditur, spiritum iustitiæ tenere non potest, etiam si figuram membri teneat, quam sumpsit in corpore; debent ergo uiuere in huius cõpagem corporis, & labores suos non dominandi cupiditate, sed bene vtendi pietate possideant. Nam catholici ab huius cupiditatis sordibus purgantur, quando inquirunt, quantum ualeant illos secum uti omnia c. quemadmodum. in princip. ead. 23. q. 7.

105 Dicunt verò hæretici, si sumus iniusti, quare nos quæritis? Sed respondetur, eos quæ si iniustos, ne permaneant iniusti, & prædictos, vt de inuentis ecclesiæ gaudere posit, dicendo, mortuus erat frater noster, & reuixit, perierat, & inuentus est. d. cap. quemadmodum §. sed hoc est. ead. 23. quæst. 7.

Nam errant, qui dicunt, ecclesiam facere psecutionem, dum vel ea, quæ committuntur, reprimit, vel animarum salutem requirit; Nam prosequitur, qui ad malum cogit; qui uerò malum, vel factum iam punit, vel prohibet, ne fiat, non prosequitur iste, sed diligit. c. non vos hominum. 23. quæst. 5. *Aug.*

Et si ecclesia uera est, ipsa est, quæ persecutionem patitur, non quæ facit; nam si melius consideremus Agar ancilla persequebatur Sarram, quæ figurat ecclesiam, superbiendo, quàm Sarra illam coercendo cap. si ecclesia 23. q. 4.

Sed quæritur, si boni & sancti uiri nemini faciunt persecutionem (vt dicunt hæretici) sed tantummodo patiuntur, cuius putant vocem in Psalmo: Vbi legitur. Persequar inimicos meos, & comprehẽdam illos, & non conuertar donec deficiant. Sed si verum discere, vel agnoscere volumus, reperitur, persecutio iniusta, quam faciunt impii ecclesiæ Christi. Ista namque beata est, quæ persecutionem patitur propter iustitiam; illi uerò impii, miseri, qui patiuntur persecutionem propter iustitiam. Proinde ista prosequitur diligendo, illa Agar sæuiendo, ista Sarra ut corrigat, illa vt euertat, ista ut reuocet ab errore, illa ut pręcipitat in errorem. d. c. si ecclesia. §. deinde.

Nam si semper esset culpabile, persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis libris; Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar: quia aliquando, qui eam patitur, iniustus est. *Idem Aug.*

Et qui eam facit iustus est; quia mali perse-

cuti

cuti sunt bonos nocẽdo per iniustitiam, boni consulendo per disciplinam c. nimi rum.§.item si semper 23.q.4.

Idem Aug. In quantum igitur negatur, ecclesiam aliquem persequi; intelligitur, quod nullum iniustè persequitur; non enim omnis persecutio culpabilis est; Immo rationabiliter ecclesia hæreticos persequitur, sicut & Christus corporaliter, quos de templo expulit. c. ille gladium. 23.q.4.

Augus. Nam quis potest nos amplius amare, quam Christus, qui posuit animam suam pro ouibus suis: & cum Petrum, & alios Apostolos verbo solo uocasset, Paulum ecclesiæ suę postea magnum ædificatorem, sed horrendum vastatorem non solum voce compescuit, verum etiam potestate prostrauit, atque in infidelitatis tenebris sæuientem ad desiderandum lumen cordis; vt surgeret, prius cœcitate corporis percusſit. cap. quis nos potest. 23.q.4.

Idem Aug. 107 Vnde quãdo duo habitarent in domo, quam certisſimè sciremus ruituram, & nobis prænunciantibus nollent exire, & tamen inde eos possemus eruere, uel iniustos, nisi faceremus, meritò crudeles iudicaremur. cap. ipsa pietas. §. Item si duos. 23.quæst.4.

Porrò si vnus diceret, si intraremus, me trucidabo, alter vero nollet exire, sed se necare non auderet, melius est vno saltim ꝑ nostram operam liberato alterum nõ nostra culpa, sed sua potius interire permitteremus. d.c. ipsa pietas. §. porrò.

Quòd si plurimi essent in domo ruinosa, & inde vnus saltim liberari posset, atq; cum id facere conaremur, alii semetipsos præcipitio necarent: doleremur de cæteris, verum de vnius saltem salute consolaremur. d.c. ipsa pietas. §. quòd si plurimi.

108 Quid igitur de opere misericordiæ, quòd pro uita æterna adipiscenda, & pœna æterna vitanda hominibus debeamus impendere, iudicandum est, si pro salute ista temporali & breui sic nos subuenire, ut supra visum est, ratio vera & benigna compellit. d. cap. ipsa pietas. §. quid igitur. 23.q.4.

109 Habeant ergo hæretici de præterito detestabili errore amarum dolorem, & ueniant ad ecclesiam Christi veram, idest catholicam matrem, sint in ea clerici, sint episcopi vtiliter, qui contra eam fuerant hostiliter non inuidemus, immo amplectemur, hortamur, optamus, & quos in uiis & sepibus inuenimus, intrare cogimus: quia non res eorum sed ipsos quærimus. d. cap. ipsa pietas. §. habeant ergo. 23. quæst.4.

Nam si quis a catholica ecclesia fuerit separatus quantumlibet laudabiliter, si viuere existimet, hoc solo scelere scilicet, quòd a christianitate seiunctus est, non habebit uitam, sed ira Dei mouet super eum, qui autem bene vixerit in ecclesia, nihil præiudicant aliena peccata. c. si quis a catholica 23.q.4. *Idem Aug.*

110 Si quis in aliquo scismate constitutus non habet charitatem, quæ pertinet vnitatem spiritus, & vinculum pacis, quo catholica ęcclesia congregata connectitur, patitur tamen tribulationes multas, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormẽta, vel ipsam crucem, ne Christum neget, nullo modo ista culpanda sunt, immo uerò & hæc laudanda est patientia quia existimandum est fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quàm si Christũ negando nihil eorum pateretur, & quod dicit Apostolus, nihil prodest, si charitatem non habeo, intelligitur non prodesse ad regnum cœlorum obtinendum, nõ ad extremi iudicii tolerabilius suppliciũ subeundum. c. fi. de pœnit. dist. 3. *Augus.*

111 In septima synodo Tharasius Patriarcha dixit, uidetur nobis, ut sedes suas recipiant, qui ab hæresi reuertuntur, & sancta synodus dixit, placet omnibus nobis. cap. conuenienti bus. §. item Tharasius. 1. quæst.7. *Cypri.*

Et idem Tharasius Episcopus dixit, multi canonici libri docuerũt nos recipere reuertentes ab hæresi, si aliqua alia causa non est in eis. dict. cap. conuenientibus. §. item Tharasius.

Si verò quis sponte ad hæreticum uadit, & recipit ordinationem, non recipiatur. d. c. conuenientibus. §. Constantinus.

112 Hoc delictum est antiquisſimum: nam imprimis fuit Simon Magus tempore

Aposto-

Apostolorum qui etiam Deus decretus est, de quo in historia ecclesiastica, lib. 1. cap. 13. cui successit Menander, de quo in eadem historia, lib. 13. cap. 19. Ac secta Ebionitorum Cherintus hæreticus, & Nicolitarum eodem lib. 3. cap. 20. 21. 22. de Menandro hæretico lib. 4. cap. 13. 15. & hæresis Artemonis lib. 5. cap. 27. & Berilli li. 6. cap. 23. & Elchesaitarum hæresi li. 6. cap. 32. Nouatii hæresi li. 6. cap. 32. Pauli Samosateni lib. 7. cap. 25. quas omnes confutauit ecclesia.

113 Sed hæc pestis principaliter uires sumpsit postquàm publicè Iesus Christus dominus noster receptus est; quod factum est tempore Constantini Magni Imperatoris, & illo eodem tempore insurrexit Arrius maximus hęresiarca, ut habetur in eadem historia li. 10. c. 1.

Nam cum pax, & quies à persecutoribus Tyrannorum esset in ecclesia, quæ gaudebat gloria & meritis cōfessorum Christi, prosperitas domestica contentione turbatur ab Arrio, qui cœpit abscindere, & separare Iesum Christum filium ab illa æterna & ineffabili Dei patris substantia, vel natura, qua de causa congregatum fuit Nicenum Concilium trecētorum decemocto patrum, & condemnata fuit hæresis Arrii, & compositum symbolum, quod cantatur in missa, de quo etiam supra dictum fuit in 1. parte dist. 3.

Quæ omnia enumerata sunt; vt faciliter videatur obligatio, quam habemus ad sancta Concilia, quæ hæc omnia extirpauerunt, & necessariam esse auctoritatem ecclesiæ multis de causis; sed ea potissimū; quia hæretici auctore Diuo Augustino ex sacris scripturis falsas, & fallaces opiniones conantur defendere, & verus sensus non potest haberi, nisi auctoritate ecclesiæ, quæ in cōciliis extat, vt docet post relatum diuum Augustinum Petrus Canisius in suo catechismo intitulato: summa Doctrinæ Christianæ c. 3. principali rub. de præcept. ecclesiæ. c. 16.

114 Hoc crimen maximè displicuit Imperatorib. Christianis, & multas pœnas statuerunt contra hæreticos, prout seriosè legitur lib. Cod. tit. de hær. & Manich. Ac postea Federicus Imperator leges aliquas promulgauit contra istos, quæ à Bonifacio VIII. approbantur in c. ut inquisitionis. 8. de hæreticis. in 6.

115 Sed cum hoc crimen sit merè ecclesiasticum, prohibiti sunt domini tēporales de ipso crimine cognoscere, iudicare, aut captos sine Episcoporum, & Inquisitorū licentia liberare; vel sententiam Episcoporum, aut Inquisitorum directè, vel indirectè impedire pœna excommunicationis. Et si animo pertinaci per annum sustinuerint ex tunc, velut hæretici condemnentur d. cap. ut inquisitionis. §. prohibemus. Et hoc quia pertinet ad ecclesiam defendere illos, qui ad mandatum ecclesiæ pœnitentiam receperint, vel parati sint ad eam recipiendam, c. statutū. vers. non autem illorum, de hæret. in 6.

116 In hæresi suspicio est duplex, videlicet vehemens, leuis, & modica; Et si quis ex vehementi suspicione orta hæresim in iudicio abiurauit, & postea in ipsa committat, censeri debet quadam fictione iuris relapsus non suffragante, hæresis crimen ante abiurationem plenè non fuisse probatum. Si verò leuis, & modica suspicio illa fuerit, non debet in hæresim relapsorū pęna puniri, quāuis ex hoc sit grauius puniendus cap. accusatus. de hæreticis. in 6.

117 Vnde quia in cap. literas. §. quo circa de præsumptionibus dicitur; Nolumus propter solam suspicionē de hæresi, quanuis vehementem illum de tam graui crimine condemnari; gloss. ibi. in verbo vehementi, intelligit non condemnari aliquem de hæresi, vt sit hæreticus: potest tamen haberi suspectus de hæresi.

118 Post abiurationem relapsi non sunt amplius incorporandi, immo traduntur curiæ sæculari. cap. super eo. de hæreticis, in 6. Et relapsi sunt nō solū ii, quorū crimen probatum fuerit; sed etiam si fuerint vehementer suspicione notati. c. accusatus. in prin. de hæret. in 6. Et idem de eo, qui abiurauit in uno articulo, quia si post sit hæreticus in alio relapsus dicitur. d. c. accusatus. §. cum vero.

Ac traditur curiæ sæculari tanquam impœnitēs ille, qui negat tenere hæreticas opi-

nionem, sed conuictus est legitima probatione, vt est decisio Rotæ titul. de hære. in antiquis.

119 Si tamen relapsi postmodum pœniteāt per apparentia signa, nequaquam petita sacramenta humiliter pœnitentiæ ac eucharistiæ deneganda sunt, cap. super eo. 4. de hære.

120 Et damnati per ecclesiam sæculari iudicio relinquuntur animaduersione debita puniendi. Clerici prius à suis ordinibus degradati. cap. penul. §. damnati. de hær. & gloss. ibi dicit, quòd puniuntur vltimo supplicio illi, qui alios docuerunt, vel didicerunt: quia lex quicūque Co. de hær. quæ punit addiscentes decem libris auri, intelligitur de illis, qui nondum didicerunt, sed causa addiscendi ad hæreticus accesserunt. Nam si ad actum peruenissent, punirentur simili pœna. & hæc opinio est communis.

Item Religiosi sunt immutationis pœna vel alia grauius puniendi, quàm sæculares, si inuenti fuerint in hæresi, vel consimilibus deliquisse. ca. accusatus. §. sacerdotes. vers. religiosi. de hær.

121 In traditis curiæ sæculari dubitatur, an si dicant velle redire ad fidem, recipiēdi sint, ut sentētia non exequatur. & Doctores canonistæ magis communiter uidentur esse opinionis, vt non recipiantur ex dictis Abb. in d. cap. penul. §. damnati. de hære. qui licet dicat, esse æquam opinionem, quòd recipiantur: tamen posteà facit distinctionem, quæ non potest habere locum, aut per Gundislaum tractat. de hære. q. 20.

Sed quoniam isti doct. non faciunt vim, aut decisionem ex eo: quia sic lata sententia, sed quia præsumantur fictè conuersi ex timore pœnæ dicant redire ad fidem, ego salua semper terminus Sanctæ Romanæ ecclesiæ, crederem, quòd si daretur casus, quantum se extendit humanum iudiciū, de aliquo verè reuerso, cessare hanc opinionem doctorum: quia cessaret fundamentum fictæ conuersionis. potest autem constare, quòd sit verè reuersus, quando aliquis non timeret sententiam mortis, ac (ut aliquando fit) diabolica instigatione mortem desideraret: vt habemus exēplum in historia ecclesiastica lib. 4. c. 13. in fine de Cherinto frigæ, quem ad martyriū procatia potius & temeritate, quàm deuotione prosiluisse constat, sed tādem iste hæreticus traditus curiæ sæculari per suasionibus & disputationibus conuerteretur, & agnosceret veritatem adeò securè: vt mereretur absolutionem ab excommunicatione ab inquisitore hæreticę prauitatis, & admitteretur ad sacramentum Summæ eucharistiæ. Quo stante non videtur dubitandum, quin sit recipiendus, & quòd cesset executio curiæ sæcularis.

122 Bona hæreticorum publicantur in subiectis temporaliter sedi Apostolicæ, & idem fieri præcipitur per potestatem & Principes sæculares, qui etiam negligentes compelluntur per censuram ecclesiasticam appositione remota ita: vt ad hæreticos bona non reuertantur, nisi eis ad cor reuertentibus & abnegantibus hæreticorum consortium misereri voluerint.

Et quia hæc pœna locum habet in crimine læsæ maiestatis tantò magis in hoc delicto, in quo offenditur dominus Iesus Christus: cùm longè sit grauius ęternam, quàm temporalem lædere maiestatem. Nec impedit hanc censuram sęueritatis exhæredatio filiorum: cum in multis casibus etiam secundum diuinum iudicium filii pro patre temporaliter puniantur & iuxtà canonicas sanctiones quandoque feratur vltio non solùm in auctores scœlerum, sed etiam in progeniem damnatorum c. vergentis. de hæret.

123 Sed executio fieri non debet per Principes vel Dominos temporales, antequàm sententia super eodem crimine fuerit promulgata. cap. cum secundùm leges. de hæreticis in 6.

124 Non tamen confiscātur dotes uxorum innocentium propter hæresim maritorū. c. decreuit. de hær. in 6.

125 Sed filii hæreticorum alia pœna puniuntur: quia ad nullum ecclesiasticum beneficium seu officium publicum admittū tur vsque ad secundum gradum per paternam lineam, per maternam verò ad primum duntaxat, c. statutum fœlicis. de hæret,

hæret.in 6.per quod tex.c.secundum ead. tit.est correptum.

126 Et è contra emancipatio filiorum nulla est,etiam si postea uitium detegatur, veluti factum de hominibus sui iuris: cum dignum sit, vt propter atrocitatem delicti filii in parentum hæreticorum potestate esse desierint cap.2.§.illorum autem.de hęret.in 6.

127 Sed filii,vel hęredes illorum, qui petierunt in infirmitate sua hęreticorum consolationem non admittuntur ad probandum, quòd non sanę mentis, vel perdita loquela susceperint,si constat, quòd erãt sanę mentis,vel si prius suspecti,vel diffamati erant de hęresi, aliàs admittuntur, non tamen per vxores filios familiares vel de suis aliquos, sed per alios testes fide dignos & specialiter fidei zelatores. c.filii.de hęr.

Vlterius post mortem hæretici potest declarari eum hęreticum fuisse ad finem confiscandi bona cap.accusatus.§.in eo uerò. de hęr.in 6.

128 Item inquisitores possunt compellere hęredes fautorum hæreticorum, qui tamen hæretici non erant, & se astrinxerãt sub obligatione bonorum ad pœnitentiam recipiendam & complendam in bonis temporalibus,si onus impositum fuerit proficiens ad salutem. Porrò si mortui fuerint, antequàm eisdem pœnitẽtia fuerit iniuncta hæredibus non est iniungenda satisfactio pro extincto iam crimine,d.c.accusatus.§.si verò.de hęre. in 6.

129 Alia plura sunt notabilia in hac materia,nam in eos, qui catholici non sunt ẽt si consanguinei fuerint,episcopi uel presbyteri nihil conferant, & idem de reliquis clericis debet exaudiri cap. in eos. 6.de hæret.

Item quia plus timeri solet,quod specialiter iniungitur,quàm quod generaliter imperatur Aduocati uel Notarii inhibentur, ne hęreticis credentibus,fautoribus, vel defensoribus eorundem pręstent in aliquo auxilium,consilium, vel fauorẽ, nec in causis, vel in factis,vel aliquibus litigãtibus sub eorum examine patrocinium, nec pro ipsis publica instrumenta vel scripta facere attentent, quòd si contra præsumpserint ab officio suo ipsos perpetuò suspensos esse decernitur.cap.si aduersus. de hæret.

Et potestates sęculares iurare tenentur uniuersos hęreticos per ecclesiam damnatos pro viribus exterminare, & temporalis dominus non purgans terram suam hæreticis per Metropolitanum cæteros comprouinciales episcopos excommunicatur,& si perstiterit in excommunicatione per annum, nunciatur Papę, qui fideles eius à iuramento absoluet, & terram exponet catholicis occupandam, qui eam exterminatis hęreticis absque vlla cõtradictione possideant, & in fidei puritate confirmet, saluo iure principalis Domini, nisi & ipse sit in culpa, seruata tamen eadem lege circa eos, qui non habent dominos principales c. excommunicamus. 13.§.moneantur.de hęr.

130 Vnde Archiepiscopi & Episcopi saltim in anno per se, vel alios idoneos visitent diœcesim suspectam de hęresi, & ibi tres aut plures boni testimonii uiros, aut etiã (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat,ad reuelandos hęreticos, vel occulta conuenticula celebrantes d. cap. excommunicamus. §. malissimus. de hæret.

131 Nam si episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticè prauitatis fermento negligens fuerit,vel remissus; cum id certis indiciis apparuerit ab episcopali officio deponatur.d.cap.excommunicamus. §.volumus.

132 Inquisitor tamen super hęresi nõ inquirit contra episcopum de hęresi,sed si cum culpabilem sciuerit, aut diffamatum existere nunciabit Papa.ca. inquisitores. 16. de hęret.in 6.

133 At laici uniuersi cuiuscunque ordinis sint prędicare nõ debent, ne vitia sub specie virtutum occulta subintrent c.sicut in corpore 14.de hęret.

134 Non committitur tamẽ officium inquisitionis nisi ei,qui quadragesimum ętatis annum attigerit cle. 2.in prin.de her.

135 Sed officium inquisitionis hæresis morte cõcedentis non expirat, etiam quò ad

negocia prius non cœpta aut exorta c.ne aliqui.10.de hære.in 6.

Et in negocio inquisitionis procedi potest simpliciter & de plano,& absque aduocatorum, & iudiciorum strepitu & figura cap.statuta quædam 20.de hęre.in 6.

136 Et in fidei fauorem excommunicati & socii criminis admittuntur in testes contra hæreticos pręsertim in probationum aliarum defectu,si ex verisimilibus coniecturis & ex numero testium,aut qualitate personarum tam deponentium,quàm eorum,contrà quos deponitur, ac aliis circunstantiis falsa dicere non præsumantur c.in fidei.5.de hęr.in 6.

137 Item in fidei fauorē permittitur, quòd Præsidentes regimini alicuius loci licere excommunicati vel de facto & non de iure iurisdictionem habentes possint & debeant contra hęreticos credentes &c. iustitiam & suum officium exercere ad requisitionem ordinariorum, vel inquisitorum non ualentium sine morę, dispēdio, vel negocii periculo recursum habere ad superiores legitimos, ita tamen quòd propterea Pręsidentibus pręd ictis vel officialibus in aliis casibus non intelligatur aliquid esse concessum uel permissum c. pręsidentes.6.de hęr.in 6.

138 Item periurii repelluntur à testimonio, tamen quia crimen hęresis est exemptum si ii,qui coram inquisitoribus iurantes dicere veritatem eam cœlauerint, & postmodum velint dictum suũ corrigere contra se & alios deponendo admittuntur, si ex manifestis indiciis apparuerit, tales non animi leuitate, aut odii fomite, seu corruptione pecunię,sed zelo fidei orthodoxæ dictum suum velle corrigere, & stare debet attestationib. istarum, nisi aliud obsistat tam contra se,quàm contra reliquos cap.accusatus 8.§.licèt verò.de hæret.in 6.& quòd ex inimicitia testis repellatur est rerum in cap. cum oporteat. de accusatio. & gloss.in uerbo inimicos,tractat quæ inimicitiæ repellant, & in fine concludit, quòd relinquitur arbitrio iudicis.

139 Sed sacerdotes & alii clerici,qui inuenti fuerint impedire negocium inquisitionis,instruendo citatos hęreticos, vel eorum credentes de cælanda veritate, vel dicenda falsitate, seu eos indebitè liberãdo:cum faciant in fauorem hæreticæ prauitatis per inquisitores à talibus cōpesci possunt,& pœna debita castigari,tam per captionem personarum,quàm alias, pro ut culpa exegerit delinquentis d. c. accusatus.8.§.fi.de hær.in 6.

140 Nec valent statuta, per quæ officium inquisitionis hæresis impeditur,vel retardatur,& si tale inuentum fuerit,compellantur Domini & Potestates loci per censuram ecclesiasticā ad reuocandum uel moderandum.cap.statutum ciuitatis VIII. de hæret.in 6.

141 Sed ne negocium fidei per alias occupationes debeat impediri inquisitores super hæresi non se intromittant de diuinationibus,vel sortilegiis,nisi hæresim saperent manifestam. Nec de quæstionibus vsurarum etiam contra illos, quibus restitutionem vsurarum in pœnitentia pro hęresis crimine iniunxerunt d. cap. accusatus.VIII. §. sanè cum,& §. de quæstionib. de hær.in 6.

142 Possunt tamen procedere simul, vel separatim, aut singulariter contra hæreticos,credentes &c.hominum metu, diuinoque timore postposita c. ut officiũ. XI. in prin.de hær.in 6.

Sed non derogatur ordinariis de negocio hæresis generaliter alteri delegato.

143 Et super nondum facto episcopus & inquisitor possunt procedere communiter vel diuisim,& si diuisim processerint, teneantur sibi inuicem communicare processum, & proferre sententiam, in qua si discordant,debent Papæ referre.

Et episcopi qualitercunque procedant, debent seruare modum, quem possunt & debent per iura communia, vel specialem commissionem c. per hoc quòd negociũ 17.de hæret.in 6.

Et cũ dubitaretur quando & quoties sit iste processuum communicatio facienda Benedictus Vndecimus fœlicis recorda. in extrauag.prin. de hæret. in communibus declarauit debere sibi communicare processus in fine tantum, dum nil restet agendum,

dum, nisi quòd solùm sententia promulganda sit.

144 Item episcopus & inquisitor separatim citare possunt & capere, ac tutè custodire, mancipare, ponendo etiam in compedibus, super quo conscientia ipsius onerauit Pontifex, duro tamen tradere carceri siue arcto, qui magis ad pœnam, quã ad custodiam uideatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos episcopus sine inquisitore, & inquisitor sine episcopo intra octo dierum spacium, postquam seinuicem inquisiuerint, procedatur, non ualebitur, & si secus factum fuerit, nullum sit & irritum ipso iure.cle.1.§.propter.de hæret.

Et si vna pars nequeat, aut nolit personaliter conuenire, debet committere vices suas, vel suum significare per literas consilium, & assensum d.cle.1.§.verum.

Inquisitores habent auctoritatem aduocandi, prout expedierit peritos vt assistant & præbeant consilium opportunum in proferendis sententiis.c.ut commissi.in prin. de hær.in 6.

145 Item habent facultatem una cum prælatis mitigandi vel mutandi pœnam illorum, qui mandatis obedientes humiliter stant propter hæresim in carcere, vel muro reclusi d.cap.commissi. 12.§. nec non faciendi.

146 Ac concessa est facultas priuandi dignitatibus ac aliis beneficiis eosdem hæreticos credentes &c.requisitis tamen locorum diœcesanis nisi constaret episcopos scienter eadem beneficia contulisse d.ca. ut commissi.§.priuandi.in 6.

147 Sed si accusatoribus & vestibus videat episcopus uel inquisitores graue periculum imminere propter potentiam inquisiti, si contingat fieri publicatio nominũ, non publicent nomina, sed secretò ea teneant: ita tamen quòd exprimantur aliquibus personis prouidis, ac honestis iurisque peritis, qui vocandi sunt, & eis per totum processum, super quo deliberandum est seriosè manifestari, & integraliter explicari, & de ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi debet, addita pœna excommunicationis istis, quibus secretum committitur, si patefacta fecerint, quæ didicerint.c. fin. de hær.in 6.

Sic tamen, quòd inquisitores episcopum, vel episcopus inquisitores non excommunicent hac de causa.dict.cap.fin. uersi. sic tamen.

Sed episcopi ex iniuncto sibi præcepto sub virtute Sanctæ obedientiæ teneantur ad secretum huiusmodi.

148 Cessante verò periculo supradicto accusatorum ac testium nomina prout in aliis fit iudiciis publicentur.dict. cap. fin. §.cessante.

149 Cæterùm in his omnibus tam episcopi, quàm inquisitores puram & prouidã intentionem habeant, ne dicant esse periculum ad accusatorum, vel testium nomina supprimendo, vbi est securitas, nec in eorum discrimen asserant, vbi tale periculum imminet, super hoc conscientias eorundem onerantes, dicit Pont.c. fin.§. cæterùm.de hæret.in 6.

150 Caueat autem vnusquisque, ne in hæresim incidat, quia teste diuo Ioan.Chrisostomo in homelia 20. cap. 7. Diui Matthæi opinio hæreticorum est illa domus ædificata super arenam, quę si cadit facta est ruina eius magna. Dicit enim quomodo magna; quia sicut domus, quæ habet ualidum fundamentum, si pars aliqua parietis, vel testi ceciderit, ruina eius magna non erit; quia potest fieri, vt iterum reparetur, si autem fundamentum eius casum fuerit passus, tunc est ruina eius magna; quia tota venit deorsum. Sic & christianus si aut fornicatus fuerit, aut adulterium, aut homicidiũ fecerit, cecidit quidam, tamẽ ruina eius magna nõ est: quia iterum pœnitentia surgere potest, sicut Dauid. Si verò de fundamento fidei aliquid passus fuerit, idest si præuaricatus fuerit, & ad gentiles, aut hæreticos transierit, tunc est ruina eius magna: quia totus funditus ruit.

DE HOMICIDIO VOLVNTARIO, VEL CASVALI.

151 Si quis per industriam occiderit proximum

mum ſuũ, vel per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur, de homicid. cap. 1.

152 Si furioſus, aut infans, ſeu dormiens hominem mutilet, uel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit: & idem de illo cenſetur, qui mortem aliter euitare non valens ſuum occidit, vel mutilat inuaſorem, cle. 1. de homic.

153 Sed ſi fuerit homicidium fortuitum; diſtinguitur; nam ſi rei illicitæ opera datur; non eſt promouendus ad ſacros ordines, & promotus aſcendere ad ſuperiores prohibetur; nec in ſuo miniſtrare permittitur. Planè ex diſpenſatione in inferiori ſuſtineri poteſt. c. 8. de homic.

154 Et ſi presbyter deficiente probatione pugilem introduxit, & aliquis adeo ictibus vulneratus ſit, vt expirauerit; quia pugiles veri homicidæ ſunt, quanuis pro eo alius in duello pugnauerit, non debet in ſacris ordinibus miniſtrare. Poterit tamē cum eo circa beneficium habendum miſericorditer diſpenſari. c. fin. de cler. pug. in duel.

155 Sed ſi rei licitæ opera dabatur; non tamen debita adhibita diligentia, à miniſterio altaris excludi debet. capit. 12. & ſequ. eod.

Cum autem nulla culpa ſubſit, irregularitas non incurrit. c. 24. eod.

156 Qui Paganũ occidit, homicida eſt: ideo clericus ad maiorem gradum peruenire non poteſt. cap. clericum. 50. diſtinct. nec etiam ſe defendendo. cap. de his clericis, ead. diſt. 50.

VRB. PP. 157 Sed non ſunt homicidæ, qui aduerſus excommunicatos zelo matris Eccleſiæ ardentes aliquos eorum occiderint; ſed tamen congrua pœnitentia imponetur. c. excommunicatorum 23. q. 5.

158 Et catholici, qui crucis aſſumpto charactere ad hæreticorum exterminium ſeſe accinxerint, illis gaudeant priuilegiis, quæ accedentibus ad terræ ſanctæ ſubſidium conceduntur. c. excommunicatus. 13. §. Catholici, de hæret.

159 Idem de clericis, qui de illatis ſibi iniuriis apud iudicem conqueruntur, proteſtantes, quòd non intendunt ad uindictã, ſeu ſanguinis pœnã; nam accuſatori non imputatur, ſi iudex mortem inferat delinquentibus. cap. 21. eod. & cap. 2. de homicidiis. in 6.

160 Nec qui dedit interſignia iudici ſæculari furis, qui clericum uulnerauit. c. 19. §. ad vltimum, de homic.

161 Quæ tamen irregularitas contrahitur, ſi religioſus chirurgiam exercet; & ex ea ſequatur mors, etiam ſi ſit peritus, & diligens, & fecerit cauſa pietatis, c. tua nos, de homic.

162 Similiter irregularis efficitur, qui mandat aliquem uulnerari, licet expreſsè inhibeat, ne occidat, vel membro aliquo mutilet, ſi mandatarius fines mandati excedens mutilet, vel occidat. c. fi. de homicid. in 6.

163 Et in primis; quicunque Princeps, Prælatus, ſeu quæuis alia eccleſiaſtica, ſæcularisve perſona quempiam Chriſtianorum interfici fecerit per aſſaſinos, vel mandauerit (quanquam mors non ſequatur) aut eos receperit, occultauerit, & defenderit, excommunicationis, & depoſitionis dignitate, honore, ordine, officio, & beneficio incurrat ſententias ipſo facto, ſit etiã cum ſuis bonis mundanis omnibus tanquàm chriſtianæ religionis æmulus a toto Chriſtiano populo diffidatus. ca. 1. de homic. in 6.

164 Si quis explendæ libidinis cauſa, uel odii meditatione homini, uel mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non poſſit generare, vel cõcipere, vel naſci ſoboles, vt homicida tenetur. ca. 5. de homic.

165 Idem qui dat cauſam abortioni, ſi conceptum erat uiuificatum animal rationale. c. ſicut ex liberorum, de homic.

166 Qui ſocians homicidam animo occidẽdi, licet non apponat manum, pari pœna cum homicida tenetur. c. 6.

Qui ſociant homicidam animo tantum ne impediatur, paulò minori debent pœna mulctari: non tamen ab homicidæ reatu immunes ſunt, qui occiſoribus opem cõ-

167 tra alios præſtare venerunt: quia qui potuit hominem liberare à morte, & non liberat, eum occidit; nec caret ſcrupulo ſocietatis

cietatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, d.c.6.§.illi etiam.

168 Qui asserunt animum inflammasse ad odium, vnde homicidium fuit secutum, durè, & asperè; non tamen ita sæuerè sũt puniendi: nisi prouocassent mandantem ad homicidium suis suggestionibus, d. c. 6.§.qui verò.

169 Hi quoque non sunt à culpa liberi, qui licet fuerint machinationis ignari; tamẽ eis; quos siccarios esse sciebãt, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt d. c.6.§.hi quoque.

170 Clerici, qui interfuerint cum armatis tã to facinori; & illi, qui consilium dederũt, ut scilicet uir caperetur, sunt in primis deponendi perpetuò ab altaris ministerio, & quòd in ecclesiis lectiones non legant, deinde sunt recludendi in districto claustro monacorum, uel Canonicorum regularium, ita ut usque ad septennium, uel quinquẽnium ab ecclesiarum introitu coerceri debeant, d.c.6.§.Clericos.

171 Qui interficit furem, aut latronem, ubi compræhendi potest absque occisione; quia ille fur ad imaginem Dei creatus est pœnitentia occisori datur.

Si autem sine odii meditatione se suaque liberando, propter imaginem Dei, quamuis diaboli membrum interfecerit, si uoluerit ieiunare, & eleemosinas dare, bonum hoc ei erit.c.2.& 3.de homic.

De hac eadem materia uideatur in Catechismo parte 3.in 5. præcepto. Non occides.

DE INFANTIBVS, ET LANGVIDIS.

172 Parentes debent esse memores paterni officii: quia si infans expositus fuerit siue à patre, siue ab alio sciente patre, aut ratum habẽte relegato pietatis officio hoc ipso à potestate patris fuit liberatus.cap. unico.de infantibus expositis.

Et idem dicendum est, si cuiuscunqne ætatis languidi expositi fuerint, vel alicui impiè alimenta denegari contingat, dict. cap. unico.

DE DELICTIS PVERORVM.

173 ERRANT, qui nolunt attribuere peccatum pueris, nisi ab annis 14. cum pubescere cœperint: nam quis audeat affirmare furta, mendacia, & periuria non esse peccata?& ætas puerilis his plena est; quamuis in eis non ita ut in maioribus punienda uideatur. cap.1.de delictis.

174 Puer minor 14.annis cum saggittaret cũ aliis pueris, percusit sagitta casu fortuito puerum, qui interiit, & quidam Abbas secundum consuetudinem terræ requirebat solidos centum à patre pueri, rescripsit Pont. hoc non licere; quia in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis pro uectionis ætatis humanæ leges sæuerius corrigunt: & mandatur Abbati; ne illa centum exigat propter illam consuetudinem à patre, nec ab ipso puero pro temporali pœna requirat. cap.fin. de delictis puerorum.

DE EPISCOPI DELICTIS GRAVIBVS; IPSOQVE, ET clerico percussore.

175 EPISCOPVS non debet esse causa homicidii directè, uel indirectè; ut in casu, quando fur offert se purgare iudicio candentis ferri, & iudici hoc retulerit, & in præsentia Episcopi, cum illud accepisset, combustus sit; ac etiam si episcopus, & iudex villam ingresi, in eorum pręsentia fur sit suspensus; nam ex his indignus reputatur altaris ministerio; & cum pontificale officium non posit administrari sine altaris ministerio, monendus est cedere episcopatui cap. ex literis, de excess. prælatorum.

176 Sed si crudeliter aliquem uerberari fecit, licet exinde non credatur defunctus, duobus mensibus suspenditur à celebratione missarum cap.secundo, de Clerico percussore.

177 Item si Iudex Ecclesiasticus ordinarius, aut etiam delegatur famæ suæ prodigus, & proprii persecutor honoris contra conscientiam, & contra iustitiam in grauamen

men partis alterius, in iudicio quicquàm fecerit per gratiam, vel per sordes, ab executione officii nouerit se suspensum ad æstimationem litis parti, quam læserit nihilominus cōdemnandus; sciturus, quòd si suspensione durante damnabiliter ingesserit se diuinis, irregularitatis laqueo se inuoluet secundum canonicas sanctiones; à qua non nisi per summum Pontificem poterit liberari; saluis aliis constitutionibus, quæ iudicibus malè iudicantibus pœnas ingerūt, & infligunt. Dignum est enim vt qui in tot præsumit offendere, pœna multiplici castigetur. cap. 1. §. si quis autem, vsque ad finem, de sent. & re iudic. in 6.

178 Presbyter, qui fuit in conflictu etiā pro parte illorum, qui violentiam reprimebant, & ipse lapides proiecerit, sed aliquē non percusserit: quia tamen illic aliqui dicuntur occisi à celebratione missarum ille presbyter se abstinere debet. c. 3. de clerico percussore.

STEPH. PP. V. 179 Et similiter si presbyter ira commotus aliquem interfecerit, & si animum occidēdi non habuerit, perpetuò tamen depositus erit. cap. quia te. §. si verò. 50. dist.

NIC. PP. 180 Sed si quis non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens ceruice fracta interiit, pœnitentia iudicetur competēs, & suspenditur à missarum solemniis, & post hoc ad sacerdotale est rediturus officium c. studeat. 50. dist.

DE CRIMINE FALSI.

181 POENA falsi habetur in cap. 3. & 4. §. fi. & 7. de crimine falsi; & est excommunicationis maioris depositionis, & traditionis curiæ sæculari, & priuationis officiorum, & beneficiorum, & maior in clerico, quàm in layco, & similiter maior in illis, qui per se falsitatis uitium exercuerit, quàm illorum, qui falsis literis utitur.

182 Sed propter rasuram paucarum literarum in loco non suspecto rescriptum nō probatur falsum. c. fi. eod. tit.

183 Quādo autem sint falsæ literæ, & ex quibus, habetur in c. 5. & 6. eo.

184 Item clericus falsans sigillum Principis deponitur, & character imprimitur maleficii, & in exilium mittitur. c. 3. ead.

DE MALEDICIS.

185 CLERICVS, qui verba in depressionem summi Pontificis, & beneficii protulit, aut contra Romanam Ecclesiam, compescendus est à temeritate, vt pœna illius aliis terrorem incutiat. cap. 1. de maledicis.

186 Pœna blasphemantis Deum, aut aliquem sanctorum, & maximè beatam Virginem in c. fi. de maledicis; cuius narratio breuitatis causa omittitur.

DE CLERICO EXCOMM. DEPO. VEL INTERD.

187 PRESBYTER, qui ante ordinationem confitetur se corporaliter lapsum, postea non quidem offerat, maneat autē in aliis officiis, si non fuerit cōfessus, nec manifestè potest conuinci: huic ipsi de se potestas est committenda; & eadem est dispositio in Diacono; quia si in eodē culpæ genere fuerit inuolutus, sese à ministerio cohibebit. cap. qui ad admisit, & cap. si quis presbyter 15. q. 8. *Ex Concilio Martini Papæ.*

188 Sed seruientes altari si carnis fragilitate deliquerint, & Deo respiciente dignè pœnituerint, maneant in potestate Episcopi, qui veraciter afflictos non diu suspendat, vel desidiosos prolixiori tempore ab ecclesiæ corpore segregat: Sed ita officiorum suorum loca recipiant: ne possint ad altiora vlterius promoueri: quod si iterum velut canes ad vomitum reuersi fuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem nisi in exitu nō percipiant. c. hi qui 15. q. 8. de manu sacerdotis, qui ab ecclesia toleratur, licitè sacramenta sumuntur. cap. fin. 15. q. 8. *Ex Cōcilio Ilerdensi.* NIC. PP.

189 Si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus, depositus iustè pro criminibus ausus fuerit attrectare ministerium sibi dudum commissum, hic ab ecclesia abscindatur. capitulo primo de clerico excommunic. & gloss. ibi intelligit, etiam quòd iniu-

iniuste, nisi esset restitutus.

190 Degradatus, vel suspensus celebrans, si monitus non desistat, excommunicatur; & communicantes ei excommunicati sunt, quòd si nec sic desistat, & Episcopus emendare non potuerit, Regis auxilio ad requisitionem ecclesiæ exilio damnatur. c. si quis 2. de cleri. excomm.

Clerici à suis Episcopis, vel alienis mandato Romani Pontificis interdicti, vel excommunicati, ante absolutionem celebrantes, si moniti non desistãt, perpetuæ depositionis sententiam incurrunt. c. clerici 3. de cleri. excomm.

Idem in cap. 4. eod. etiam quòd sint quadraginta ii, qui deliquerunt. Si uerò multitudo magna peccauerit; qui magis causa delicti fuere perpetua depositione damnantur. Alii verò, qui non tantum deliquerint ab officio ad tempus suspenduntur imposita omnibus pœnitentia.

191 Item si clericus obtulerit vel oblatum susceperit duellum siue victor, siue victus fuerit est merito deponendus nisi episcopus duxerit misericorditer dispensandũ. Dummodo ex ipso duello homicidium vel membrorum diminutio non fuerit subsecuta cap. 1. de clericis purgant. in duello.

192 Episcopus quia suam ecclesiam deseruerat, & aliam occupauerat, mandato Papa ab uno episcopo excommunicatus denũciatus fuit, qui a Pont. misericordiam petens, se excusauit, nõ credidisse illum episcopum: cum non esset ordinarius eius iudex, monitione non præmissa authoritate delegata potuisse illam sentẽtiam promulgare, & ideo non credidit peccasse diuina etiam publice celebrare: præsertim quia nisi per famam de sententia prædicta constabat, sed & si potius debuisset cessare, tutiorem viam in dubio sectando: at tamen misericordiam faciens Pont. Voluit pœnam, quam canon minatur non esse infligendam. cap. illud 5. de cleric. excomm.

193 Excommunicatus celebrans potest omnibus beneficiis ecclesiasticis spoliari. ca. fraternitatis. 6. eo.

194 Item clericus celebrans in loco interdicto beneficiis priuatur. Monachi verò in arctioribus monasteriis ad peragendã pœnitentiam detruduntur. c. postulastis 6. §. quæsiuistis de cleric. excomm.

195 Ignari suspensione diuina celebrantes sunt excusabiles, si uerò ignorantia fuerit crassa, supina, aut erronea, propter quod dispensatione egeant, a Pontifice de benignitate Apostolica indulgetur. c. pen. eod. titul.

196 Excommunicatus minori celebrans non est irregularis sed, peccat, conferendo ecclesiastica sacramenta, sed ab eo collata effectu non carent.

197 Sed si in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet cõtra prohibitionem superioris communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit in hoc casu excommunicabitur. c. fin. de eleric. excomm. deposit.

DE EXCESSIBVS PRAELATORVM.

198 PRAELATI debent se abstinere a grauamibus subditorum: quia presbyteri habendi sunt quasi filii & fratres, & in eos tallias & exactiones indebitas exercere non est præsumendum, nec irrationabiliter grauandi sunt, ac sine iudicio capituli episcopi suspendere, uel ecclesias suas interdicto subiicere, nec aliquem excommunicare sine ordine iudiciario præsumant, nam prelati scituri sunt se huiusmodi rumores si ad aures Pont. peruenerint, pro tantis excessibus taliter fore puniendos, quòd timore pœnæ cæteri a similibus abstinebunt. capitulo primo & secundo de excessib. prælat.

Et econtra, episcopi debent corrigere ita excessus clericorum: vt metu pœnæ alii pertimescant cle. 1. de offi. ord.

199 Et quando nunciantur facinora presbyteri necesse est cuncta diligenter scrutari, & seu mulieres, cum quibus peregisse dicitur, seu alios, quos de causa aliquid scire sentiatur festinandum est adducere, quatenus districtione ecclesiastica liquidè possint, quæ vera sunt, aperiri, ca. quoniam. 3. de testib.

Et

200 Et in omni negocio siue ad correctionem, siue denũciationem, principalis persona dicens veritatem de re sibi nota rectissimè habenda est pro teste: quia adhibito vno sunt duo, & duobus sunt tres, & probatur exemplo euangelii. ibi in ore duorum vel trium stat omne verbum: & ego sum qui testimonium perhibeo de me, & pater similiter de me perhibet: & in lege vestra scriptum est, quòd duorum testimonium verum est cap. in omni 4. de testibus.

201 Contra naturam incontinentes si clerici sint, deiiciantur à clero, & detradantur in monasterium ad agendam pœnitentiam, si laici excommunicentur. c. clerici 4. de excess. præl.

In capitulis antepenultimo & penultimo eodem titulo de excessio. prælat. ponuntur primo XV. & deinde XII. grauamina illata religiosis viris prædicatoribus & minorum, à quibus prælati uniuersi præcipiuntur à Gregorio IX. se abstinere, quæ seruirent nunc solum pro historia.

DE INIVRIIS ET DAMNO DATO.

202 QVANDO occurrit damnum imperitia, vel ignorantia alicuius non excusatur, si scire debebat ex suo facto iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam c. fi. in prin. de iniuriis.

203 Quòd si proponitur animalia nocuisse, Dominus illorum tenetur, nisi ea pro noxa det. Et hoc tamen non sufficit, si sint fera animalia, vel quæ nocere consueuerunt, & ille quam debuerat, non curauit diligentiam adhibere. d. cap. fin. §. quod si animalia.

204 Item quamuis damnum dedisse videatur, qui occasionem damni dat: attamen hoc dicendum non est in illo, qui ut accideret de contingentibus nihil omisit d. c. fin. in fin.

205 Qui in alterius famam publicè scripturam, aut verba contumeliosa confixerit, & repertus scripturam nõ probauerit, flagelletur: & si eam prius inuenerit, rumpat, si nõ vult auctoris facti causam incurrere c. qui in alterius 5. q. 1.

Et in iure ciuili disponitur, quòd si quis famosum libellum, siue domi siue in publico, siue in quocunque loco ignarus reperit, aut corrumpat, priusquàm alter inueniat, aut nulli confiteatur inuẽtum: Si uerò nõ statim easdem chartulas, vel corruperit, vel igne combusserit, vel vim earum dolosè manifestauerit, sciat se quasi arctorem huiusmodi delicti capitale sententiæ subiugandum. cap. si qui §. si quis. 5. quæst. 1.

Quisquis ille sit, qui scripserit libellum, vel consensum tantæ iniquitatis consilio prębuerit Sancti Corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi priuatus sit: si uerò tanti mali conscius, sed ignotus prælato, ac prohibitus corpus, & sanguinẽ domini percipere præsumpserit, anathematis uinculo percutiatur. cap. quidam maligni 5. q. 1.

DE POENIS.

206 EA, quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequenti sententia condemnantur. c. 1. de poen.

207 Sacerdos, qui gubernat naues ad pugnam, & qui personaliter conflictũ exercent, & ii, qui incitant alios ad pugnandum, de rigore canonico deponuntur. c. 5. de pœnis.

Clerici in latrociniis, vel aliis magnis scœleribus depræhensi degradati à suis ordinibus detruduntur in monasterium ad pœnitentiam peragendam capit. 6. de pęnis.

208 At si clerici coram sæculari iudice conuicti fuerint, vel confessi de crimine non sunt propter hoc à suo Episcopo condemnandi; sicut enim sententia lata a non suo iudice non tenet; ita & facta confessio coram ipso. c. at si clerici, de iud.

209 Si verò coram episcopo de criminibus in iure confessi sunt, seu legitima probatione conuicti, dummodo sint talia crimina, propter quæ suspendi debeant, uel deponi, non immeritò suspendendi sunt a suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuò remouendi, d. cap. at si clerici.

rici.§.si uerò, de iudic.

210 De adulteriis verò, & aliis criminibus, quæ sunt minora, potest Episcopus post peractam pœnitentiam dispensare d.c. at si clerici, §. de adul.

211 Si clericus sæcularis excommunicatus per manuum iniectionem scienter recipit ordines, à susceptis ordinibus perpetuò deponitur: Si ius, vel factum ignorauit, non absoluitur sine mandato Papæ. cap. cum illorum. 32. in princ. de senten. excomm.

212 Si regularis sit, & percutit clericum, & scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerit ordinari, suspēditur ab ordinis executione: Si ignorans ius, vel factum, ab Abbate absoluitur: Si factum non est graue: Si verò graue, & notabile fuerit, aut is, qui fecit, adultus fuerit, & discretus, vt violenter contra obliuionem, vel ignorantiam præsumatur, non absoluit Abbas dict. cap. 32. §. Si autem, vsque ad finem.

DE DEGRADATIONE ACTVALI.

213 In degradatione actuali requiruntur multa, de quibus in cap. degradatio. §. actualis, usque ad finē, de pœnis, in 6. quæ non transcribentur: quia rarò occurrit, & sufficit allegare locum. Inter cætera debet fieri sæculari præsente potestate: ut cum postea fuerit degradatus, sęcularis iudex eum tāquàm clericali priuilegio exutum in forum suum recipiat puniendum. pro quo tamen ecclesia debet intercedere; ut citrà mortis periculum in eum sententia moderetur. cap. nouimus, de verbor. signific.

EX CONCILIO TRIDENTINO SESS. XIII. CAP. IIII.

214 Habetvr hæc forma, Episcopus solus procedit ad condemnationem, & verbalem depositionem; sed in degradatione actuali loco episcoporum Abbates u-
215 tentes mitra interesse possunt; alioquin procedatur ab Episcopo aliis personis præsentibus, & in dignitate constitutis, & iuris scientia commendabilibus.

216 Sed non debet quemlibet depositum pro suis excessibus iudici tradere sæculari: cum episcopus functus sit officio suo, nec debet ipsum depositum duplici contritione conterere. d. cap. at si clerici. §. sed non debet. de iudic.

217 Item quanuis inuentio carceris fuerit ad custodiam: tamen potest quis puniri pœna carceris perpetuò & ad tempus c. quanuis 3. de pœn. in 6.

218 Insequentes, percutiētes aut capientes Cardinales & eius socios, aut qui fieri mādauerit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit & fauorem, aut postea receptauerit, vel defensauerit scienter sicut reus criminis læsæ maiestatis sit infamis diffidatus & bannitus: sit intestabilis tam relinquendæ hæreditatis, quàm capiendæ, ac aliàs punitur. cap. fœlicis. 5. de pęnis. in 6.

Filiorum & nepotum descendentium pęna sit priuationis beneficiorum etiam si Pontificalem dignitatem adepti fuissent ipso iure, & insuper spe promotionis omnino sublata, ac alia pœna, d. cap. fœlicis. §. quòd si quis.

Vlterius ex insecutione prædicta tam insecutor, quàm alii supradicti tanti mali participes ipso iure sunt excommunicati, & quandiu in sua contumacia perdurauerint p̄ omnes loci illius ecclesias, in quo facinus fuerit attentatum, nec non ciuitatum & dięcesum vicinarum publicè excommunicari denuncientur. Nec ab alio quàm a Roma. Pontif. absolui possunt, præterquàm in mortis articulo. d. c. fœlicis. §. præsenti.

219 Quarto loco tractatur de satisfactione fienda: cum tales absoluentur, & quid per absolutionem consequantur. d. c. fęlicis. §. quam autem fuerint.

Si quis verò fuerit in præmissis nudo consilio aut simplici fauore culpabilis, iudex in talem pęnam moliatur ex culpa, d. c. fęlicis. §. illud autem.

220 Sexto loco circumspectio Rom. Pont. potest extendere pęnas in hac constitutione comprehensas ad collaterales fratres,

tres, videlicet, nepotes & pronepotes, prout circunstantiæ rationabiles suadebunt.d.c.fęlicis.§.cæterum.

221 Septimo loco ponitur pęna insequentibus clericos vel religiosos familiares Papæ vel Cardinalium, quæ sit: vt vindicta ex æquo excessui respondeat.d. c. fęlicis. §.præmissis.

222 Octauo loco tractatur de occidente (quod absit) Cardinales, nam vltra quàm præmissa contineant sic in eum potestas iurisdictionis insurgat, sic rigor vltionis insiliat, quòd contra uitæ subsidium mortis solatium inuocet: uiuẽs pęnæ non culpæ; vindictæ speculum non offensæ. d. c. fęlicis.§.si quis vero.

223 Nono ponitur, potestates sæculares vti debere legibus, quas aduersus tales sacrilegos catholici Principes ediderunt. Quis enim locus regiminis poterit esse tutus? Quis Rector securitate gaudebit, si Rom. Ecclesia, quæ omnium ecclesiarum disponente Domino caput est & magistra, casibus istis subiiciatur si eius filii spirituales huiusmodi periculis exponãtur, quem ecclesiæ filium, quem fidei zelatorem contumelia tanta non tangeret, & confusio tam aspera non moueret? Porrò si filius est, dolebit, si fidelis est matre fidei læsa lædetur. dicto cap. fęlicis.§.per hoc quoque.

Quapropter si princeps, potestas, vel alius dominus, siue rector non fecerit obseruare tenorem prædictæ constitutionis contra præsumptores prædictos, tam ipse, quàm officiales ipsius intra mensem (post quàm res ad notitiam eorum peruenerit) eo ipso sententiam excommunicationis incurrant d.c. fęlicis.§.quapropter.

Ciuitas verò quæuis alia præter Vrbem Romanam, quæ talia facienti vel facientib. seu præsumentibus in his consilium, uel auxilium dederit, aut fauorem, vel intra mensẽm saltim non duxerit puniendos taliter delinquentes, prout tanta enormitas exegerit, & facultas ei fuerit: eo ipso pontificale & supra dignitate sit priuata, & nihilominus remaneat interdicta. d. c. fęlicis.§.ciuitas. de pęn.in 6.

224 Est etiam pęna. Nam percutiens episcopum, capiens vel hæc mandans, vel ratificans, socius, consiliarius, fautor & defensor, in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicationi per iam editos canones non subiaceret, est excommunicatus, & absoluendus a summo Pontifice. Cadat a feudo & reuertatur hoc ipso ad ecclesiam, filii & descendentes vsque ad generationem secundam sint inhabiles ad ecclesiastica beneficia. Ciuitas & terra diuersimodè supponuntur ecclesiastico interdicto cle.1.de pœn.

Est etiam alius casus pœnæ in extrauaganti vnica, de pœnis in communibus, quæ potest legi pro historia: nam credendum nõ est posse euenire.

DE SENTENTIA PROFERENDA.

225 Cvm æterni tribunal iudicis illum reũ non habeat, quem iniustè iudex condemnat, testante Propheta; nec damnabit eũ, cum iudicabitur illi; caueant ecclesiastici

226 iudices; & prudenter attendant; vt in causarum processibus nil vendicet odiũ; nil fauor vsurpet; timor exulet; pręmium, aut expectatio præmii iustitiam nõ euertat; sed stateram gestant in manibus; lances appendant æquo libramine; vt in omnibus, quæ in causis agenda fuerint; præsertim in concipiendis sententiis, & ferẽdis, præoculis habeant solum Deum; illius Moysis scilicet imitantes exemplum, qui querelas populi tabernaculũ ingressus ad dominum referebat, ut secundum eius Imperium iudicaret; de senten. & re iud.c.1.in prin.in 6.

Quæ dispositio & si ciuilibus iudiciis conueniat; attamen criminalibus magis conuenit; cum in ipsis cautius agendum sit.

227 Nos in quenquam sententiam ferre nõ possumus, nisi aut conuictum, aut sponte confessum.cap.nos in quenquam.2.q.1. *Aug.*

Et iudex criminosum discutiens non ante proferat sententiam, quàm aut ipse se reũ confiteatur, aut per innocentes testes cõuincatur.c.iudex, ead.

Et nihil fiat contra quemlibet accusatum absque legitimo, & idoneo accusatore; *Eleutherius Episcopus.*

Nam

Nam & Dominus noster IESVS CHRISTVS Iudam furem esse sciebat;sed quia non est accusatus,ideo non est eiectus. c. nihil contra,ead.2.q.1.

Aug. Item constitutum est nullum clericum, qui nondum conuictus est,suspẽdi à communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentauerit.cap.nomen presbyteri,ead.

MELC. PP. Nam semper cum iustitia, & charitate diffiniendum est;& nemo condemnandus ante verum,& iustum iudicium; & facta probatione charitatiua sententia profertur; & iudices,quod sibi nolunt fieri,alteri facere non debent. cap.primò semper,ead. 2.quæst.1.

ZEPH. PP. 228 Absens nemo iudicetur;quia diuinæ,& humanæ leges hoc prohibent; nisi fuerit absens ex cõtumacia,quæ eum haberi facit pro præsenti,cap.absens verò.3.q.9.

EVAR. PP. 229 Et Deus omnipotens,vt nos à præcipitanda sentẽtia compesceret, cum omnia nuda,& aperta sint oculis eius; tamen in malis Sodomæ dixit,descendam,& videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint.cap. Deus omnipotens.2.q.1.

Ex Concilio Magũtinensi. 230 Sententia autem est iniusta,cum seruata quidem integritate iudiciarii ordinis in adulterum,vel quemlibet criminosum non amore iustitiæ, sed liuore odii, uel precio, aut fauore aduersariorum inductus aliquis sententiam profert.Quia & si ille criminosus, quantum ad se, reportat iustam sententiam; iudex tamen,qui non amore iustitiæ, sed liuore odii in eum sententiam dedit, iustitiam Dei nõ imitatur ca.episcopus,versicul. ex animo.11.q.3.

CALIX. PP. Et multo magis non valet iudicium iniustũ, & diffinitio iniusta a iudicib.ordinata Regio nutu;& iussu aut episcopi,aut potẽtis. c.iniustum.11.q.3.

Ex Niceno Concilio. Est etiam iniusta sententia ex ordine,quando non seruato ordine iudiciali quilibet pro sua culpa damnatur, c.seruetur. versi. item sententia xi.q.3.

GREG. PP. 231 Qui rectè iudicat,& præmium remunerationis expectat,fraudem in Deum perpetrat,& qui pro temporali lucro iustè iudicant,bonis malè vtuntur: nam tales nõ defensio iustitiæ,sed amor præmii prouocat ad veritatem; quibus si spes nummi subtrahitur, confestim à iustitiæ confessione recedunt.c.qui rectè.xi.q.3.

232 Nam iudex non debet vendere iustum iudicium, sicut nec testis verum testimonium, quanuis aduocatus vendat iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium.cap.non licet.xi. quæst.3.& cap.fin. 14.quæst.5. *Aug.*

233 Nam pauper dum non habet, quid offerat in iudicio,non solum audiri cõtemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur; & cito violatur auro iustitia; nullamque reus pertimescit culpa; quam redimere nummis existimat, cap. pauper. xi.quæst.3. *Isidorus.*

234 Sed illa est cautela laudabilis,in qua totum ratio agit,& furor nihil sibi vẽdicat, nec quicquàm agendum sit, priusquàm concitata mens ad tranquillitatem redeat: Nam commotionis tempore iustũ putat omne,quod fecerit.cap.illa præpositorum,xi.q.3. GREG. PP.

Et ira sæpe etiam innocentes ad crimen adducit; quia dum iusto amplius irascimur, & volumus aliena coercere peccata grauiora committimus,c.ira sæpe.xi. q.3. *Ambr.*

235 Vnde cum propter seditionem apud Thessaloniam vir militaris impetu furentis populi fuisset extinctus, Theodosius Imperator iussit passim obtruncari; prout quisque occurrisset gladio, & vindictam dari non crimini,sed furori:sed propter hoc ex pœnitentia sibi iniuncta leges sanxit; vt sententiæ Principum super animaduersione prolatæ in diem trigesimum ab executione differentur; quo locus misericordiæ,vel (si res tulisset) pœnitentiæ non periret.cap.cum apud xi. q.3. qui tex. est ex historia ecclesiastica lib.xi. cap.18. & diffusius in tripartita historia lib.9.cap.30. & hæc lex est inserta in Codice lib.nono, titul.de pœnis. l.si vindicari; quæ est Imperatorum Grat. Valen. & Theodo. *Ex ecclesiastica Historia.*

IVSTITIA NON EST SERVANDA SINE MISERICORDIA.

Gre. pp. 236 Disciplina, vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur; sed circa subditos inesse debet Rectoribus, & iustè consulens misericordia, & piè seuiens disciplina. Hinc est; quòd semiuiui illius vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & uinum adhibetur, & oleum; ut per uinum mordeatur vulnera; per oleum foueantur: & quatenus vnusquisque, qui sanandis uulnerib. preest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleum molitiem pietatis. Per vinum mundantur putrida; per oleum sanãda fouentur. Miscenda est ergo Leuitas cum sæueritate; faciendumque quoddam ex utroque temperamentum; ut neque multa asperitate exulcerentur subditi; neque nimia benignitate soluantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis uirga simul, & manna est; quia cum scripturæ sacræ scientia est in boni Rectoris pectore. Si est uirga directionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiã Dauid ait; Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga enim percutimur, & baculo sustentamur. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum sæueritate sociatam. Certè cum Israeliticus populus ante Dei oculos penes inueniabilem contraxissent offensam; ita ut eius Rector audisset; Descende; peccauit populus tuus; & dimitte me; ut irascatur furor meus contra eos; & deleam eos; ille semel, & iterum pro populo, cui præerat obicem se ad impetum Dei irascentis opponens, ait; aut dimitte eis hanc noxam; aut si nõ facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Pensemus ergo, quibus uisceribus eundem populum amauit; pro cuius uita de libro uitæ deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto amore eius populi cõstringitur, contra eius culpas pensemus, quãto zelo rectitudinis accommodetur. Mox enim ut culpæ ueniam, ne delerentur, obtinuit, zelo rectitudinis succensus inquit. Ponat uir gladium super fœmur suum: Ite, & redite de porta ad portam per medium castrorum; & occidet unusquisque fratrem, uxorem, & amicum, & proximum suum: Cecideruntque in illo die quasi XXIII. millia hominum. Ecce qui uitam hominum etiam cum sua uita petiit, paucorum uitam gladio extinxit: Intus arsit igne amoris; foris accensus est zelo sæueritatis; ita vt eos, quos diuinitus feriri timuerat, ipse iudici gladii feriret: utrobique legatus fortis; utrobique admirabilis mediator; causam populi apud Deum precibus; causam Dei apud populum gladiis allegauit. Intus amans diuinæ iræ supplicando obstitit; fortis sçuiens culpam feriendo consumpsit. In regimine ergo utrunque Moyses miscuit; ut nec disciplinç deesset misericordia, nec misericordię disciplina.

Vnde in libro Iob iuxta utranque uirtutem dicitur; cumque sederem quasi Rex circunstante exercitu; eram tamen mœrentium consolator: sedente quippe circunstante exercitu uigor est disciplinę regiminis; Mœrentium uerò corda consolari est ministerium pietatis. cap. disciplina 45. distin.

237 Omnis, qui iustè iudicat, staterã in manu gestat; in utroque penso iustitiam, & misericordiam portat; Sed per iustitiam reddit peccati sententiam; per misericordiam peccati temperat pœnam; ut iusto libramine quędam per ęquitatem corrigat; quędam uerò per misericordiam in- Gre. pp.
238 dulgeat. Qui Dei iustitiam oculis suis
pręponit, semper timens, & tremens, in omni negocio formidat; ne de iustitię tramite deuiatus cadat: & unde non iustificatur, inde potius condamnetur. c. omnis, qui iustè. 45. dist.

239 Et non morientem mortificat, qui iustum damnat; & non uicturum uiuificat, qui reum à supplicio soluere conatus. Itẽ quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam uisitat; illos pastoris senten-
240 tia absoluat. Veniat itaque foras mortuus; idest, culpam confiteatur peccator: Venientem uerò soluant discipuli: quia pastores ecclesię ei debent pęnam amouere, quam meruit, qui non erubuit confiteri,

teri, quod fecit. c. plerunque. x1. q. 3.

Leo pp. 241 Licet nonnunquam accidant, quæ in sacerdotibus sunt repræhendẽda personis; Plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quàm sæueritas; plus exhortatio, quàm comminatio; plus charitas, quã potestas; sed ab iis, qui, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi, facile ab hac
242 lege discedunt; & dum dominari magis, quàm consulere subditis placet; honor inflat in superbiam; & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam c. licet nonnunquàm. 45. dist.

Aug. 243 Qui emẽdat uerbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina; & tamen peccatum eius, quo ab illo læsus, aut offensus est, dimittit, ex corde, vel orat, vt ei dimittatur, non solum in eo, quod dimittit ex corde, atque orat, verum etiam in eo, quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosinam facit: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati: quia ipsi inueniuntur sibi inimici. cap. & qui emendat. 45. dist.

244 Tria sunt genera eleemosinarum, una corporalis egenti dare quicquid poteris, altera spiritualis dimittere à quo læsus fueris, tertia delinquẽtes corrigere, & errantes in uiam reducere veritatis. c. tria, ead. dist. *Albin.*

245 Item duæ sunt eleemosinæ vna cordis, alia pecuniæ, eleemosina cordis est dimittere ei, a quo læsus es, & hæc multo melior est, quàm eleemosina corporis: quia est eleemosina charitatis & sine terrena substantia sufficit, illa verò quæ corporaliter datur, si sine benigno corde tribuitur, omnino non sufficit. c. duæ sunt eleemosinæ. dist. 45. *Aug.*

DISTINCTIONIS PRIMAE FINIS.

DE ECCLESIASTICIS CENSVRIS.

DISTINCTIO. II.

246 APPELLATIONE ecclesiasticæ censuræ comprehenditur non solum interdicti sed etiam suspẽsionis, & excommunicationis sententia: nisi iudex discretus rerũ & personarum circunstantiis indagatis ferat, quem magis uiderit expedire. c. quęrenti. 20. de verb. sign.

DE SVSPENSIONE.

247 SED prius de suspensione tractabitur: quia ad solos clericos pertinet, & minorem pœnam continet, quàm excommunicatio, & commoditatis causa multa loca annotabuntur, in quibus est pœna suspensionis.

Primus de clericis turpiter viuentibus cap. consequens 80. dist.

Secundus de demoniacis & epileticis c. cõmuniter 32. dist.

Tertius de clericis venatoribus. cap. episcopum. 34. distinct. & cap. primo de cleric. venatore.

Quartus de conuictis uel confessis in crimine. cap. at si clerici. §. si verò. de iudic.

Quintus, quando nõ castè viuunt. c. ut clericorum. de vita & honest. cleric.

Sextus de clerico crapuloso, vel ebrioso. c. a crapula. de vita & honest. cler.

Septimus, subdiaconis vxores ducentibus. c. 1. de cler. coniug.

Octauus, si quis prætermittat dicere officiũ. c. dolentes. de celebr. missarum.

Nonus: quia statutum est, in cunctis ecclesiis vt chrisma & eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruetur, ne

posſit ad illa temeraria manus extẽdi ad aliqua horribilia vel nephanda exercenda, negligentes tribus menſibus ab officio ſuſpenduntur. Et ſi per incuriam aliquid nephandum inde contigerit, grauiori ſubiacebunt ultioni. cap. 1. de cuſtodia euchariſtiæ.

Decimus, ſi interuenerit clandeſtino matrimonio. cap. cum inhibitio. §. ſanè de clandeſt. matrim.

Vndecimus, ſi presbyter inſpexerit aſtrolabium pro furto cap. 2. de ſortilegiis. Et ſi conſulit magos, vel aruſpices honore priuatur. c. ſi quis epiſcopus. 26. q. 5.

Duodecimus, ſi crudeliter fecerit fuſtigare. c. 2. de clerico percuſſore.

Decimuſtertius, ſi publicè gloriatur de delicto c. quarta ſit. de exceſſib. prælat.

Decimuſquartus, de non ſeruante interdictum. c. fi. de exceſſ. prælat.

Sed ulterius eſt gloſſa in clementina tertia, in uerbo ſuſpenſi, de pœnis, quæ enumerat multos caſus ſuſpenſionis, quæ videri debet pro hac materia ſuſpenſionis.

Extat etiam gloſſa in cap. ad reprimendum. in verbo in canonibus, de offi. ord. in qua eſt unus caſus ſuſpenſionis, qui poteſt poni pro xv. videlicet.

Decimuſquintus, in presbytero diffamato, vt ſit ſuſpenſus, donec ſe purget. c. presbyter. & c. ſi mala fama 2. q. 4.

VNDE DE PVRGATIONE CANONICA.

248 Et iſta purgatio canonica dicitur: circa quam infamatus debet ſe purgare iuramento de veritate.

Deinde compurgatores iurabunt, quòd ipſi credunt infamatum verum iuraſſe. c. quoties. de purgat. canonic. Compurgatores etiam debent eſſe illius honeſtatis, & opinionis, ut uериſimile ſit, eos nolle peierare: & ut idonei ſint, neceſſe eſt, ut uitam & conuerſationem illius, quem purgare debent, agnoſcant. cap. cum P. de purg. canon. Sufficit tamen compurgatorem eſſe toleratum ab eccleſia, & ſatis eſt, quòd exhibeat iuramentum ſecundum propriam conſcientiam & opinionem. cap. conſtitutus. de purg. canon.

249 Sed ſuſpenſio, de qua ſupra dictum eſt hoc nume. xv. intelligitur ſolum ab officio, niſi ſit immanitas criminũ; quia tunc etiam à beneficio ſuſpenditur cap. inter x. eod. tit.

250 Ex infamia autem vulgata graui ſcãdalo & vehementi ſuſpicione ex dictis teſtium oborta, ſeruata iuſtitia, & mollito rigore purgatio xiiii. ſui ordinis indicitur. d. c. inter x. de purg. canon.

251 Purgatio autem iſto modo, videlicet quod N. immunis eſt ab illis criminibus, ſuper quibus ſe purgare debet, nõ ualet. c. fi. de purg. can.

QVANDO NON DETVR PVRGATIO.

252 Sed procedit iſta diſpoſitio, ſi crimen non eſt notorium: nam ſi crimen presbyteri vſque adeo publicum eſt & notoriũ, vt nullus inficiationi locus pœnitus exiſtat, ut puta cuius uniuerſæ uiciniæ populus teſtis erat, non eſt illi indicenda purgatio, ſed in eum condemnationis ſententia promulganda. cap. cum dilectis. de purg. can.

Decimuſſextus, alius eſt caſus ſuſpenſionis,
253 qui poteſt poni pro xvi. quãdo aliquis eſt accuſatus de ſimonia: nam pendente accuſatione prohibetur, ne miſſam celebret. cap. 4. de ſimonia. Et probata ſimonia deponitur: Et ſimiliter ſi publica laborat infamia. c. ad hoc. & c. inſinuante. de ſimonia.

At illa gloſſ. in d. cap. ad reprimendum. de offic. ordin. eſt notabilis: quia tractat de multis pœnis pro aliis delictis, unde uideri debet.

Alius caſus ſuſpenſionis poſt purgationem canonicam ſumitur ex cap. ſignificaſti. 5. de adulteriis. & poni poteſt pro 17. caſu ſuſpenſionis.

Decimuſſeptimus, ſi coniux alicuius confiteatur ſacerdote in eccleſia dormiuiſſe cum presbytero, & ille ſacerdos celans nomen dicti presbyteri adulteri dixit in præſentia epiſcopi hoc delictum, imponitur pœnitentia adulteræ, & eccleſia per

aſper-

aſperſionem aquæ benedictæ reconcilia tur. Illi verò ſacerdoti, qui dicitur deliquiſſe, imponitur purgatio cum uicinis quinq; presbyteris, quos peierare ſe nolle cognoſcitur: & hoc ne mala fama ipſius infirmorum corda percutiat, & ne vituperetur miniſterium noſtrum. Et ne presbyteri exiſtentes in peccato licêtius prolabantur: Et ſi purgare ſe poterit in officio ſuo miniſtrare permittitur, alioquin ab officio ſuſpenditur. d. cap. ſignificaſti. 5. de adul.

Decimuſoctauus. Alius caſus ſuſpenſionis erit pro XVIII. de quo ſupra. De clerico, qui fuit in conflictu etiam ex parte illorum, qui vim reprimebãt, & ipſe lapides proiecerit, ſed aliquem nõ percuſſit; quia tamen illic aliqui occiſi dicuntur, ille presbyter a celebratione miſſarum debet ſe abſtinere. cap. 3. de clerico percuſſore.

SVSPENSIONES EX CONCILIO TRIDENTINO.

254 MVLTI caſus ſuſpenſionis ſunt in concilio Tridentino, qui annotabuntur pro faciliori intelligentia.

Vnus caſus eſt in Seſſione 6. capit. ultimo, quãdo ordinatur quis ab epiſcopo in aliena diœceſi.

Secundus in Seſſione 7. cap. 10. quando ſede vacante conceditur licentia ordinandi non arctatum beneficio.

Tertius Seſſione 14. c. 2. de ordinato ſine licentia ordinarii ab epiſcopo titulari.

Quartus eadẽ Seſſione. c. 3. de ordinatis ſine examine, aut literis commendatitiis.

Quintus Seſſione 22. ca. 11. quando clericus eſt auctor vſurpationis fructuum pauperibus errogandorum.

Sextus Seſſione 23. cap. 8. in ordinato extra tempora.

Septimus Seſſio. 24. c. 11. quando negligunt venire ad Synodum.

Octauus Seſſio. 25. c. 14. quando clericus eſt concubinarius.

255 Quanuis autem quilibet pro peccato mortali quò ad ſe ipſum ſit ſuſpẽſus, quò ad alios pro ſuſpenſo nõ habetur, niſi peccatum notorium ſit per ſententiam, ſeu confeſsionem factam in iure, quæ tergiuerſatione aliqua celari non poſſit. c. fin. de cohabit. cleric. & mul. & cap. fin. in fine 15. q. 8. Nic. pp.

256 Et ideo ſine dubitatione tenendum eſt, quòd a clericis & presbyteris quanquàm fornicariis, quandiu tolerantur, nec habent operis euidentiam licitè diuina miniſteria audiantur, & alia recipiantur ſacramenta eccleſiaſtica. A notorio verò, quando non diffitetur presbyter, vel de ipſo crimine eſt legitimè condemnatus, abſtinendum eſt; non quia in ſacramento ſit defectus, ſed ad ipſorum fornicatorum emendationem. c. veſtra duxit. 7. de cohab. cler. & mulie.

257 Sententiam ſuſpenſionis quemadmodum & excommunicationis non debent iudices fulminare ſine debita maturitate c. 1. §. ſuperior verò. & §. hæc eadẽ, de ſent. excomm. in 6.

258 Cauere autem debent eccleſiarum prælati, & iudices vniuerſi, ne prædictam pœnam ſuſpenſionis incurrant; quoniam ſi contingeret eos ſic ſuſpenſos diuina officia exequi, ſicut prius irregularitatem nõ effugient iuxta canonicas ſanctiones, ſuper qua non niſi per ſummum Pont. poterit diſpenſari. d. c. 1. §. caueant. de ſenten. excomm. in 6.

259 Sed Epiſcopi propter executionem põtificalis officii, quod frequenter incumbit, nullam interdicti vel ſuſpenſionis ſententiam incurrunt alicuius cõſtitutionis occaſione, niſi in ipſis de epiſcopis expreſſa mentio habeatur. c. quia periculoſum. 4. de ſent. excomm. in 6.

De ſuſpenſione & illius diuiſione, quis poſ-
260 ſit ſuſpendere, & eſſe ſuſpenſus, & qui non incurrat in generalem ſuſpenſionem, & qui operetur ſuſpenſio etiam ex participatione. Et quis poſſit abſoluere a ſuſpenſione, habetur in Manuali Confeſſorum Doctoris Martini Nauarri cap. 27. a nume. 151. vſque ad 163. incluſiuè.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS.

Vrb. pp. 261 Illvd in primis est aduertendum; quòd non contradicit Euangelio; sed potius obedit; qui malos excommunicat; quia non est eradicatio; immo exercetur; vt spiritus excommunicati saluus fiat in die Domini; nisi forte ex contemptu, & superbia excommunicatio proueniat. c. notandum. 24. q. 3.

Gre. pp. Nam ligandi, atque soluẽdi potestate se priuat, qui hanc pro suis voluptatibus; & non subditorum moribus exercet, c. ipse ligandi. 11. q. 3. Idem. Nam iudicare dignè de subditis nequeunt, qui in subditorum causa, vel odia, vel gratiam sequuntur. ca. iudicare. xi. qõ. 3. Idem. & priuilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. cap. priuilegium, ead. xi. q. 3. Aug. 262 & qui iniustè aliquem excommunicat, potius ei oberit, qui fecit, quam qui hanc iniuriam patitur: quia spiritussanctus, per quem quisque ligatur, aut soluitur, immeritam nulli ingerit pœnam; & maledictum frustra prolatum uenit super eum, qui misit illud. cap. illud planè. xi. quæst. 3.

Isidor. Item si subditi ideo excommunicãtur; quia ad malum cogi non possunt; tunc sententiæ non est obediendum; quia iuxtà dictũ Gelasii, nec apud Deum, nec apud ecclesiam eius quenquam grauat iniqua sentẽtia. c. si is, qui præest. xi. q. 3.

Gre. pp. 263 Sententia tamen pastoris, siue iusta sit, siue iniusta, timenda est. cap. sententia. xi. q. 3.

Gel. pp. 264 Sed si iniqua est sententia; non debet tãtum eam curare, quum apud Deum, & ecclesiam eius neminem potest grauare iniqua sententia. Ita ergo ea se non absolui desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum. c. cui est illata. xi. q. 3.

Aug. Sed iustus, si iniustè maledicitur, non est ligatus apud Deum: sententiæ tamen parere debet, ne ex superbia ligetur. c. qui iustus, ead. xi. q. 3.

Hierony. 265 Sed traditur quis Satanæ in interitum carnis; vt saluus fiat spiritus eius in die Domini: sed dupliciter traduntur homines in potestatem Diaboli: vno, ut modò dictum est, quando delictum est manifestum ecclesię, & de ecclesia per sacerdotẽ expellitur; vt notatus ab omnibus erubescat, & conuertatur. Alio, cum peccatum eius nõ est manifestum hominibus: Deus autem, qui videt in abscõdito, perspiciens eius mentem, & animum eius uitiis, ac passionibus seruientem, & in corde peccatoris se non diligi, sed aut auaritiam, aut libidinem, aut iactãtiam, istum talem Dominus tradit Satanæ; quia discedit à mente eius, & auertit se, & refugit à cogitationibus eius malis, & desideriis eius indignis, & reliquit domum cordis eius uacuam. cap. audi denique. xi. q. 3.

266 Et si episcopus Parochianum alterius Episcopi pro deprædationis causa excõmunicauerit pro communi utilitate, talis episcopus non debet grauiter ferre. c. placuit. 6. q. 3. *Ex Cõc. apud cõpendium*

267 At clericus, qui propter districtionem relicto officio ad sæcularem iudicem confugerit, & is solatium defensionis impenderit, cum eo ab ecclesiæ communione pellatur. c. placuit, cum seq. 21. q. 5. *Ex Agathensi concilio.*

268 Quid sit excommunicatio; qualiter diuidatur; & quis possit excommunicare; & qui non includantur in generali excommunicatione; & quid operetur excommunicatio; habetur plenè in Manuale cõfessorum, & pœnitentium, Doctoris Martini Nauarri in cap. 27. a num. 1. vsque ad 23. inclusiuè, & de minori excommunicatione, à nu. 24. vsque ad 27. inclusiuè.

DE DVPLICI EXCOMMVNICATIONE.

269 Excommvnicationvm duę sunt species, maior, & minor. Minor est vt declaratur in cap. penul. de senten. excom. per quam quis a sacramentorum participatione arcetur. Maior verò, per quam quis non solum à sacramentorum excluditur participatione, verum etiam a communione fidelium, & alio nomine anathema appellatur.

Deinde

Deinde alia est Canonis, alia iudicis.

Iudicis quando infertur ministerio iudicis tam ordinarii, quàm delegati.

Canonis quia ipso iure a canone innodatur & vocatur etiam latæ sententiæ.

Nam plures sunt casus, in quibus aliqui nulla expectata iudicis pronunciatione vinculo excommunicationis innodantur.

270 Et principalis casus est, quando quis in clericum, vel monacum violētas manus iniecerit; quia vinculo anathematis subiacet: & nullus episcopus debet præsumere illum absoluere, nisi in periculo mortis, donec se præsentet apostolico conspectui, & eius mandatum suscipiat c.si quis suadente.17.quæst.4. & cap.5. de senten. excommunic.

Et quòd percutiens monacum, & conuersum debeat denūciari excommunicatus & euitari, donec læsis satisfaciat, & cum literis episcopi apostolico conspectui se præsentet, est tex.in ca.parœcianos. 9.de sent.excomm.

Et ne præsumptio aliquorum existimet solos auctores violentiæ puniendos catholica authoritas facientes & consentientes pari pœna plectendos condemnat, ac eos delinquentibus fauere interpretatur, qui cum possent manifesto facinori desinunt obuiare.cap.quantæ. 47. de senten. excommunic.

Et cum quis absque tuo mandato manus iniicit in clericum violentas tuo nomine, si hoc ratum habueris, ipso iure excommunicationem incurris: cum ratihabitio retrotrahatur & mandato comparetur. Si verò tuo nomine non sit facta, licet pecces ratam habendo: non tamen innodatis eodem vinculo excommunicationis, cum quis ratū habere nequeat, quod eius nomine nō est gestum.c.cum quis. 23. de senten.excomm.in 6.

Item laici detinentes clericos sine tamen lęsione in custodia pœnam excommunicationis non euadunt, quanuis per eorum factum corporalis læsio non fuerit subsecuta, citra quam violentia sæpius circa clericos nequiter perpetratur.cap.nuper. 29.in prin.de sent.excomm.

271 Sed cum prælati debeant corrigere excessus subditorum, & publicæ vtilitatis intersit, ne crimina remaneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui nequam sunt, nequiores, nō solum possunt, sed debent etiam clericos de crimine canonicè condemnatos sub arcta custodia detinere, qui cum sint incorrigibiles, nec monasteriis valeant custodiri, ad similia, vel peiora facile laborentur. cap.vt famę. 35.de sent.excomm.

Laici verò citra excommunicationis sentētiam capere clericos, & ad iudicia trahere possunt, si oporteat etiam violēter: dū tamen faciant de mandato prælatorum, quorum est corrigere criminosos: cum non ipsi laici sed illi, quorum auctoritate id faciunt, videantur facere: dum tamen non amplius eorum violentia se extendat, quàm defensio, vel rebellio clericorū exigit.d.cap.vt famæ.§.laici verò.de senten.excomm.

Et nihil obstaret, si non appareret, clericos sic detentos esse incorrigibiles: cum (nisi ex proposito excedatur) in ipsis temeritas, vel iniuria non deprehendatur. cap. si clericos. 15. de senten. excommunic. in sexto.

Et si de parendo iuri fideiussoriam dederit cautionem, detineri non debent: nisi excessus enormitas eos suaserit detinēdos. d.c.si clericos.§.eosdem.

Sed & si Abbas in propria persona, vel si necessitas vrget per clericum vel monacum temerarias manus præsumpserit iniicere in clericum, monacum, aut conuersum, etiam si causa subesset, tam Abbas, quàm qui verberauit, sunt excommunicati, donec ad apostolicam sedem veniant.

Sed si causa regularis disciplinæ id faciat excusatur cap. vniuersitatis. 24. de senten. excommunic.

Et quanuis excommunicatus tali de causa sit occultus, & priuatim veniam petat: tamen absoluitur a solo Papa, c.porrò.7.de sent.excomm.

Sed absoluti a Cardinalibus Legatis sine scrupulo recipiendi sunt pro absolutis, etiam quòd mandatum expressum non ostendant capit. ad eminentiam 20. de

senten.

ſenten. excommunic.

Item clerici arma portantes relicto habitu clericali non gaudent immunitate, qua excommunicantur, qui manus iniiciunt in clericum: quia fruſtra eccleſiæ implorat auxilium, qui committit in ipſam, & iſti clerici à prælatis ſuis tertiò moniti, ſi noluerint arma deponere, de priuilegio clericorum ſubſidium aliquod habere non debent cap. in audientia 25. de ſent. excommunic.

272 Item ſi clerici offendunt aliquem, & ſatisfacere volentes offenſo ſecundùm morem patriæ corpora ſua ſponte ſupponūt 30. ſeu pluribus aut paucioribus percuſſionibus, huiuſmodi manus iniectio, & ſi non violenta: tamen iniurioſa videtur: cum canon nō tam in fauorem clerici ordinati, quàm in fauorem ordinis clericalis fuerit promulgatus, & ideo prohibetur id decætero attentari cap. contingit. 36. de ſent. excomm.

Si quis autem clericus poſt prohibitionem factam ſponte ſe ſubiecerit, excommunicetur, prouiſo vt clericus ſatisfaciat competenter ſine iniuria clericali d. c. contingit. §. ſi quis autem clericus.

QVANDO NON INCVRRITVR IN SENTENTIAM EXcommunicationis.

273 Item ſacerdos eiiciēs monialem cum clerico in eccleſia ludentem, & diuina officia turbantem, licet vi extraxerit ex eccleſia, non eſt excommunicatus c. veniēs. 16. de ſent. excomm.

Officialis autem laicus pro iniectione manuum in clericum non poteſt abſolui ſine mādato Ro. Pont. niſi forte turbam irruentem non ex deliberatione, ſed fortuito caſu clericum lædat. d. c. ſi verò 3. §. officialis, de ſent. excomm.

Si verò quis incontinenti vim vi repellat, & clericum lædat non tranſmittitur ad ſedem, cum vim vi repellere omnes leges, omniaque iura permittant. d. c. ſi verò. §. ſi verò.

Nec etiam tranſmittitur, qui manus violentas in clericum iniecerit cum uxore, matre, ſorore, vel filia turpiter inuentum. Cæterum ſi cum ea, quæ ita proxima conſanguinea non eſt, non erit immunis ab excommunicatione. d. c. ſi verò. §. nec ille & §. cæterùm.

Si verò aliquis in clericum nutrientem comam manus iniecerit violentas, dum modo clericum eſſe ignorauerit, nō excommunicari debet, nec mitti ad ſedem, vel ſi dubium fuerit, proprio iuramento, quòd ignorauerit, excuſatur. At ſi præſtare voluerit ſicut ab excommunicato conuenit abſtineri, donec mandato ſum. Pont. abſoluatur cap. ſi verò aliquis 4. de ſenten. excommunic.

Occiſores clericorum aut presbyterorum, qui contempto clericali habitu tirannidi, & enormitati ſe inuerecundæ immiſcent in odium clericalis exceſſus, & terrorem, atque correctionem ſimilium, nō coercentur canone latæ ſententiæ. Iniungitur autem eis pœnitentia competens, & aſperior aliquantulum, quàm ſi in laicos talia commiſiſſent cap. cum non ab homine 14. §. in articulo de ſenten. excommunic.

Nam etiam ſi ſacerdos falsò ſe filium Regis nominans, & armis acceptis ſeditionem fecerit, & guerram, fuerit fuſtigatus & patibulo traditus expirauerit, propter hoc interfectores non cogūtur adire Apoſtolicam ſedem: ſed epiſcopus pœnitentiam competentē iniungit c. perpendimus 23. de ſent. excomm.

Nec clerici, qui relicto ordine clericali & habitu in apoſtaſia tanquàm laici cōuerſantur, ſi in crimine comprehenſi teneantur liberantur per cenſuram eccleſiaſticā c. 1. de apoſtatis.

Immo clerici infamati de apoſtaſia nō ſunt in ſæculari habitu tolerandi ſed carcerandi, donec de infamia ſe purgauerint. c. 3. de apoſtatis.

Et qui in cuſtodia detinentur, & nimis, vel blandiciis non poſſunt induci, vt abiectū habitum reaſſument, poſſunt ab epiſcopo, ſi uoluerint, in graui cuſtodia carcerari, ita quòd ſolum vita miſera reſeruetur, donec à ſuæ præſumptionis nequitia reſipiſcant. c. a vobis 5. de apoſtatis.

Item si quis ratione officii, aut alii clerici seniores zelo deuotionis pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos turbantes diuina officia: & ii, qui causa prælationis & magisterii subditos & scholares correctionis causa leuiter percusserint, non incurrunt excommunicationem. c. cum voluntate 54. §. si qui verò. de sent. excomm.

Et idem de his, qui aliquos de familia sua, vel propinquos inferiorum graduum; vt cohibeantur ab insolentiis & informentur scientia & bonis, moribus, duxerint corrigendos. d. c. cum voluntate & d. §. si qui verò. in fi.

Casus, in quibus vulnerans clericum non incurrit in hanc excommunicationem, in d. manuali confess. ca. 27. a num. 80. vsque ad 86.

DE IIS QVI POSSVNT ABSOLVI AB EPISCOPO A TALI EXcommunicatione.

274 IMPVBERES se inuicem percutientes non mittuntur ad sedem apostolicã: quia ætas eos excusat. Nec clerici, si sunt plenæ ætatis, & non odio, vel inuidia, vel indignatione, sed leuitate iocosa se inuicẽ percusserint. Neque magister, si scholarem clericum intuitu disciplinæ, vel correctionis percusserit.

Cæterum si ex odio iidem scholares, vel sæculares clerici se se percusserint, pro absolutione ad sedem debent uenire, c. 1. de sent. excomm.

Et pueri siue ante, siue post pubertatem postulent se absolui, ab episcopo absoluuntur c. fi. de sent. excomm.

Ostiarius alicuius potestatis si sub prætextu, sui officii malignatus clericum læserit, ab episcopo suo potest absolui, nisi forte eũdem clericum grauiter uulnerauerit. ca. si verò alicuius 3. de sent. excomm.

Monaci & Canonici Regulares quocunque modo se in claustro percusserint, subduntur disciplinæ sui Abbatis. Et si discretio Abbatis non sufficit, prouidentia episcopi est adhibenda. cap. monaci. 2. de sent. excommunic.

Et monialis percutiens monialem, siue conuersas, vel clericum sęcularem absoluitur ab episcopo c. de monialibus 33. de sent. excomm.

Sed religiosos absoluit episcopus, ne habeat materiam euagandi, eo tamen casu, quo posset sæcularem clericum, si alium clericum percussisset ca. religioso. de senten. excomm. in 6.

Et quanuis religiosus non sit in effectu, nisi facta professione: attamen nouitium verberans excommunicationem incurrit. d. cap. religioso. §. quamuis.

Debet tamen intelligi de approbata religione: quia, qui voluerit ad religionem conuerti unam de approbatis assumat. cap. fi. de relig. domib. & cap. 1. de relig. domib. in 6. & in extrauag. unica. Ioannis XXII. eod. titul.

Mulieres, vel aliæ personæ, quæ sui iuris nõ sunt, ab episcopo absoluũtur, si manus in clericum iniecerint uiolẽtas c. mulieres. 6. de sent. excomm.

Excommunicatum pro percussione clerici absoluit episcopus, si propter inimicitias, vel alias iustas excusationes sine periculo Papam adire non potest recepto iuramento secundum morem ecclesiæ ac mãdato, quòd adeat Papam impedimento cessante cap. de cætero. 11. de senten. excommunic.

Forma autem iuramenti in absolutione habetur in cap. ex tenore. 10. supra eod. tit.

Papa non delegat absolutionem, nisi cum clausula de sufficienti cautione præstanda ab his, qui absolui debent, quòd iudicio ecclesiæ debeant obedire. cap. ad hæc 12. de sent. excomm.

Sed tamen consideratis locorum & temporum qualitatibus, nam, quia monaci greci, & eremitæ suspensione & excommunicatione ligati nolunt redire nisi per manualem promissionem recipiãtur sine iuramento, seueritati aliquid detrahitur c. super eo. 51. de sent. excomm.

Item senes, & valetudinarii, seu impediti membrorum destitutione ab episcopo absoluuntur satisfacto de iniuria. alii autem siue pauperes, siue diuites ad Papam mittuntur. Et si absoluuntur, timore mortis

tis

tis iniungitur iuramentum: vt postquàm sanati fuerint ad Romanam Ecclesiam, vel eius legatum adeant mandatum apostolicum suscepturi. cap. ea noscitur 13. de senten. excommunic. & cap. quanuis 58. eod. titul. Et expressius in clemen. 1. §. sanè. de pœnis. Vbi dicitur, quòd ipso facto reincidunt in eandem excommunicationem.

Quando autem quis est excommunicatus ab homine, & absoluitur cum reincidentia, non reincidit ipso facto, sed opus est: vt ab homine in excommunicationem reducatur: ut declarat Petrus Rebuffus in concordantibus rubr. de excommunicationis non vitandis, in glo. nec ipso facto.

Sed paupertate, aut infirmitate, vel senectute tanta grauatus, quòd laborem veniendi ad Romanam ecclesiam subire non valeat, absoluitur ab episcopo cum iuramẽto, vt resumptis viribus, & opportunitate concessa, visitet Romanam Ecclesiam cap. quod de his. 26. de sent. excomm.

Nam absolutus propter mortis periculum, vel aliud impedimentum ab eo, à quo nõ poterat: si cessante impedimento cum commode potest, se non præsentet, ei à quo absolui debebat recidit in eandem sententiam excommunicationis. Idem in absoluto, qui se debet alicuius conspectui præsentare, si hoc non faciat cap. eos qui 22. de sent. excomm. in 6.

Item absolutio conceditur ab episcopo illis, qui clericis non enormen sed modicam, & leuem iniuriam irrogarunt arbitrio ipsius episcopi. cap. peruenit 17. de sent. excomm.

Seruus regulariter debet absolui à Papa, sed si dominus damnum patiatur, qui nõ fuit in culpa: vel seruus desiderat adire sedem vt subtrahat se obsequio Domini, absoluitur ab episcopo, si læsio non fuit enormis cap. relatum 37. de senten. excomm.

Qui possint absolui ab Episcopo in excommunicatione ob percussionem clericorum, habetur, in dicto Manuali in d. cap. 17. nume. 87. cum duob. sequen. & ob iniuriam leuem, non atrocem a nume. 90. vsque ad 94.

DE EXCOMMVNICATIONE
EX PARTICIPATIONE.

275 Clerici, qui scienter & spõte communicant excommunicatis a Papa, & ipsos in officiis recipiunt; cum in ipsis eadem excommunicatione inuoluuntur, & pro absolutione mittũtur ad sedem cum literis episcopi c. significauit. 18. de sent. excommunic.

Et nulli possunt priuilegio apostolico se tueri, quominus excommunicatos uitare debeant. Et sicut excommunicati euitari debeant pro iniectione manuum uiolenta in clericos. cap. nulli 8. de sent. excommunic.

Ac semel excommunicatus semper debet euitari: ut excõmunicatus, nisi legitimè constiterit de ipsius absolutione. ca. sicut nobis. 39. de sent. excomm.

Item excommunicatus a pluribus prælatis ob plures causas, non est communioni restituendus, licet vni velit pro una causa satisfacere: cum de aliis non satisfecerit: quia supprimenti veritatẽ absolutio non prodest, & episcopus veritatem intelligens absolutionem exhibere non debet. c. officiis. 42. de sent. excomm.

Nec est euitandus excommunicatus pro sacrilega manuum iniectione in clericum ante denunciationem, nisi forte alicui soli pateret, in quo casu priuatim tantùm euitabitur, quandiu ab ecclesia toleratur: vt saltim uerecundiæ rubore satisfaciat. c. cum non ab homine. 14. in princip. de sent. excomm.

Nec episcopus, nec alii debent communicare excommunicato, ante absolutionem licet iurauerit parere mandatis ecclesiæ. c. cum desideres. 15. de sent. excomm.

Ac euitari debet etiam si habeat literas Papæ cum salutationis alloquio: quia propter hoc non est absolutus, cum per ignorantiam, vel negligentiam aut occupationem vel subreptionem hoc contingat. c. si aliquando. 41. de sent. excomm.

Ac etiam si sciẽter participat literis, verbo, osculo non absoluit, nisi exprimat. clem. 4. eod. tit.

Sed si publica fama est aliquem uerberasse cleri-

clericum. Nec episcopus, nec alii illi debent communicare, nisi arbitrio episcopi se purgauerit, & ad cautelam fuerit absolutus. dicto cap. cum desideres. §. secundæ quæstioni.

Ac quamuis excommunicatus offenso satisfecerit: non tamen communicandum est ei; quia ecclesiæ, quam offendit, non satisfecit. d. c. cum desideres. §. tertiò.

Et qui communicat criminoso in crimine ei consilium dando, auxilium, vel fauorem, aut aliàs in oratione vel osculo, debet absolui ab excommunicatore, nisi difficultas accedendi ad ipsum impediat: quando autem communicat orando secum, aut etiam comedendo poterit absolui vel ab episcopo, vel proprio sacerdote: quanuis enim sit excommunicatio iuris, non iudicis; quia tamen conditor canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi excommunicationem. cap. nuper à nobis. 29. in 2. qõ. de sent. excomm. idem in c. seq. 30. uer. secus autem. eod. tit.

Item excommunicatus propter participationem voluntariam licet ad cor rediens de mandato ecclesiæ excommunicatos, quos prius fouebat expugnaret, ex hoc solo pro absoluto non est habendus.

Et ideo si in bello occumbat, absolutiones, vel oblationes pro eo non sunt recipiendæ, vel orationes domino porrigendæ; Nisi de ipsius viuentis pœnitētia per euidentia signa constiterit, & iuxta Innocen. 11 I. in cap. a nobis 28. supra eodem absolutionis beneficium impendatur, c. sacris. 38. de sent. excomm.

Quando autem concubinæ clericorum publicæ excommunicatione notantur: concubinarii, qui communicant post latam sentētiam in eodem crimine criminosis, inuoluuntur sententia maioris excommunicationis. c. si concubinæ, 56. de sent. excommunic.

Illi autem, qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant (præter personas exceptas, de quibus statim dicetur) nisi commoniti destiterint, excommunicationis vinculo sunt innodati. cap. quod in dubiis. versic. illi autem 30. de senten. excommunic.

Ac si ex locutione, & aliis, quibus participans labitur in minorem excommunicatus fortius induresçat, potest iudex post monitionem canonicam huiusmodi participantes maiori damnare censura, aliter non tenet sententia, & proferentes pęnam legitimam formidabūt c. statuimus, 3. de sent. excomm. in 6.

De hac participatione excommunicato habetur in d. Manuali Confess. d. c. 27. a nu. 28. vsque ad 36. inclusiue.

276 Sed Gregorius X. declarauit, quę sit monitio canonica, ac statuit, excommunicationem in participantes non valere, nisi (rite seruatis aliis) monitio nominatim exprimat eos, qui monentur; & sit cum tribus monitionibus siue vna pro omnibus, & obseruentur aliquorum dierum competētia interualla, nisi facti necessitas aliter & suaserit moderanda, c. constitutionem 9. de sent. excomm. in 6.

277 Personæ exceptæ, quæ non incidunt in excommunicationem sunt notatæ in ca. quoniam multos, 11. q. 3.

Vbi vxores, filii, serui, ancillæ, seu mācipia, nec non rustici, & seruientes, & alii, qui non adeo curiales sunt: vt eorum consilio scœlera perpetrentur, & ii, qui ignorantes communicant, siue illi, qui communicant cum illis, qui excommunicati sunt: quia excommunicatis communicant.

Item quicunque orator, siue peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum deuenerit, & ibi non possit emere, vel non habeat, vnde emat; ab excommunicatis licentia accipiendi datur.

Et qui excommunicatis in sustentationem non superbiæ, sed humanitatis causa dare aliquid voluerit, non prohibetur. d. ca. quoniam multos, §. quicunque.

Sed cum ex supradicto canone orta esset occasio disputādi: quia dubitabatur, an personæ exceptæ sicut poterant communicare, ita pariter tenerentur vel me, Innoc. 11 I. declarauit personas, quæ erant obnoxiæ ante excommunicationem, de quibus in prima parte illius canonis, teneri & obli-

& obligatas esse. Cæteràs verò personas, de quibus in d.§.quicunque. non teneri. Immo viatores & cæteri debent se abstinere remota causa necessitatis.c.inter cætera.31.de sent.excomm.

Quæ dispositio extenditur ad transeuntes nauigio cum excommunicatis: quanto minus tamen poterunt & cum dolore, & amaritudine cordis & sub spe veniæ: nam sunt excusabiles, cum iam nautæ receperint nauli maiorem quãtitatem, nec possent induci ad eam restituendam, nec etiam coarctari; & dominus nauium sit tanquàm paterfamilias, & nauigãtes sint tanquàm ipsius familia, dum nauib. eius fruuntur. cap. si verè. 34. de senten. excommunic.

Alloquens excommunicatum in his, quæ ad absolutionem, vel aliàs ad salutẽ pertinent, excipitur, licet alia verba incidenter, vt apud eum magis proficiat, interponat cap.cum voluntate.54. de senten.excommunic.

Prædicatores quoque, qui penes excommunicatos, vel alios alienarum rerum detentores in prædicationibus, & confessionibus quasi curã gerunt eorum, ad quos res spectant, licitè ab excommunicatis possunt eleemosinas recipere, præsertim si aliàs sustentari non possent. d.cap. cum uoluntate. §. prædicatores. de senten. excommunic.

Vlterius, qui communicat excommunicatis, inuitus per coactionem adstrictus, nõ tenetur excommunicatione: cum magis pati, quàm agere videatur: si autem per metum inductus, licet metus attenuet culpam: quia tamen non eam prorsus excludit: cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe inquinatur. ca. sacris. 5. de his quæ vi, metusve causa fiant.

Sed illa temperatio Gregorii vI. in d. cap. quoniam multos. fuit ampliata sub Leone X. in Concilio Lateranensi.

Nam nullus tenetur vitare excommunicatos aut suspensos: nisi specialiter publicati & denũciati fuerint, aut ita notoriè cõstiterit, eos incidisse in sententiam excõmunicationis; vt nulla possit tergiuersatione celari, aut aliquo iuris suffragio excusari: per hoc tamen non releuantur in aliquo excommunicati: sed timoraris cõscientiis prouidetur in eodem Concilio Lateranensi rubric. de excommunic. non vitandis.

Sed vt vbique excommunicatis ecclesiasticus aditus excludatur, & excusationis causa omnibus auferatur, decreuit Honorius Papa curæ esse omnibus episcopis indicate nomina excommunicatorum tam episcopis vicinis quàm suis parœcianis, eaque celebri loco posita præ foribus ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcare, ca. curæ sit. 11.q.3.

DE EXCOMM. MAIORI EX ALIIS CAVSIS.

278 SED vlterius hæc excommunicatio maior, siue latæ sententiæ incurritur ex multis causis ut supra diuersis in locis apparet: sed pro complemento alii casus annotabuntur.

Nam in primis omnes hæretici hanc sententiam ipso iure incurrunt, de qua in cap. ad abolendam. in prin. & ca. excommunicamus. 13. de hæreticis, & cap. nouit. 49. de sent. excomm.

Item defensores, & receptatores hæreticorum ipso iure excommunicati sunt, & qui eos in domo sua tenere, uel fouere, aut negociationem cum eis exercere pręsumunt cap. sicut 8. de hæret. & cap. quicũque 2. eodem in 6. ubi additur, quòd etiã sunt excommunicati, qui hæreticos tradunt sepulturæ, nec merentur absolutionem, nisi propriis manibus publicè extumulent, & proiiciant huiusmodi corpora damnatorum.

Sunt etiam excommunicatæ quæcunque laicæ personæ, si audent publicè vel priuatim de fide catholica disputare d.c. quicunque. §. inhibemus. de hæret. in 6.

Item qui dicunt Romanam ecclesiam non esse caput aliarum ecclesiarum.

Quòd sit caput, habetur in c. fœlicis. §. per hoc quoque de pœn. in 6.

Et Iustinianus Imperator ita appellat Romanum Pontificem in sua epistola missa

Ioanni Ro.Pont. incipit Victor Iustinianus, posita in lib. Codicis de summa trinit. nominans etiã sanctissimum & beatitudinem suam.

Et omnes Christi fideles de necessitate salutis subsunt Roman. Pontifi. qui vtrunque gladium habet spiritualem & materialem,& omnes iudicat & a nemine iudicatur,extrauaganti prima. de maioritate,& obedientia, in communibus: & de hac potestate Papa habetur plenè in cap. cum per venerabilem, qui filii sint legitimi.

Qui grauauerit aliquem,vel eius consanguineos, aut spoliat ecclesias, aut bona pro eo,quòd eum,pro quo rogabatur, eligere nolit, ipso facto excommunicatus est. c.si aut 12.de elect.in 6.

Item imponentes argarias,& grauantes ecclesiasticos viros, & aliis seu collectis & exactionibus & successores, & praecessores sunt excommunicati.cap. aduersus,& cap. non minus. de immunitat. ecclesiarum, de quibus supra dictum fuit, de immunit.ecclesi.

Ac sunt excommunicati, qui cogunt fieri alienationes,vt declaraui in titul.de rebus eccl.non alie.

Et represaliæ, in quibus alius pro alio prægrauatur,ciuili lege prohibentur,& multo magis contra personas ecclesiasticas, seu bona ipsorum quantumcunque generales sint,& concessæ se intra mensem nõ reuocentur, singulares sunt excommunicati,vniuersitas subiacet ecclesiastico interdicto.c.vnico,de iniuriis.in 6.

Item qui decætero seruari fecerint statuta edita & consuetudines introductas contra libertatem ecclesiæ excommunicati sunt. Item facientes statuta contra libertatem ecclesiæ, & illi, qui ea scripserint, & qui ea seruauerint, quanuis non tulerint, & qui secundum ea præsumpserint iudicare; & qui scripserit iudicata, quæ omnia habentur in c.nouerint.49.de senten.excomm.

In extrauaganti vnica Ioannis XXII. de senten. excommunic. est taxatio gratiarum sedis Apostolicæ, ac multa sunt obseruanda,& transgressoribus,scriptoribus,& ab breuiatoribus est pœna excommunicationis.

Item excommunicati sunt, qui pactis, aut promissionibus iustitiam, vel gratiam a sede Apostolica obtinent,& illi,qui tales non reuelant, nec absoluuntur (præterquàm in mortis articulo) nisi a Papa, extrauaganti prima, de senten.excomm. in communib.

Item artem illam mortiferam & odibilem balistariorum & sagittariorum aduersus christianos,& catholicos exerceri prohibitum est sub pœna excommunicationis latæ sententiæ.c.vnico,de sagittariis.

Item procurantes capi viros ecclesiasticos, vt renuncient beneficiis, vel vt citati nõ vadant ad curiam, sunt excommunicati. Et si sunt prælati, vel suspensi a perceptione fructuum per triennium,inferiores beneficio sunt priuati.

Eandem pœnam incurrunt ipsi citati, qui se capi procurant.

Et resignatio sic facta etiam ratificata nõ tenet,cle.2.de pœn.

Qui cum effractione spoliant ecclesiam,denunciantur excommunicati, & euitãtur, donec passis iniuriam congruè satisfaciant,& damna data resarciant,& cum literis Episcopi ad Papam se præsentent. cap.conquesti sunt 22. de senten.excommunicat.

Et quia electio Romani Pontifici, debet esse a duabus partibus Cardinalium,si quis a tertia parte electus, sibi nomen episcopi vsurpauerit, tam ipse, quàm qui eum receperint, excommunicationi subiaceant & totius sacri ordinis priuatione multentur. cap. licet de vitanda. 6. de electionibus.

Item excommunicati sunt, qui cognoscunt habere falsas literas Papæ, & infra xx. dies illas non destruunt aut resignant.ca. dura sæpe.§.adiicientes.4.de crimi.falsi.

Qui vtitur literis falsis, si laicus excommunicatur, si clericus officio & beneficio priuatur. cap. ad falsariorum 7. de crimine falsi.

Christiani deferentes Saracenis arma, ferrum & lignamina galearum, & qui pro cupiditate in galeis & piraticis saracenorum

rum nauibus regimen & curam guberna tionis exercent, excommunicati sunt, & debent multari per principes catholicos & consules ciuitatum priuatione rerum suarum, & fiunt serui capientium, & præcipitur, vt per ecclesias maritimarum vrbium crebra & solennis in eos excommunicatio proferatur. cap. ita quorundam. 6. de iudæis. idem habetur in cap. significauit. xi. & in cap. quod olim. & c. ad liberandum. eod. tit.

Et talibus gremium non aperiatur ecclesiæ, nisi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantundem de suo in subsidium terræ sanctæ transmisserint. d. cap. ad liberandam. §. & talibus, de iudæis. Quòd si forte soluendo non fuerint, sic aliàs reatus talium castigetur, ꝙ quòd in pœna ipsorum aliis interdicatur audacia similia peragendi. d. c. ad liberandam. §. quòd si.

Item incendiarii, quando sunt publicati excommunicati, à solo Papa absoluuntur. c. tua nos. 19. de sent. excomm.

Excommunicati sunt magistri & scholares Bononienses, qui ante tempus cōductionis finitæ cōducunt hospitia aliorum magistrorum, vel scholarium siue consensu ipsorum. c. 1. locato & conducto.

Corpora defunctorum exenterantes, & decoquentes, vt ossa a carnibus separata ferant sepelienda in terram suam, ipso facto sunt excommunicati, in extrauaganti prima, de sepul. in communibus.

Item illi, qui de loco ad locum iter faciunt, & ibi rapinas & depredationes peragunt debent excommunicari a loci prælato, nec antea absoluantur, quàm emendent de perceptis. Et de excommunicatione proprio episcopo significandum est, vt prouideat pro emendatione cap. 1. de raptoribus.

Et qui Christianos pro negociatione, aut aliis negociis nauigio vectos, aut capere, aut rebus suis spoliare præsumūt, excommunicandi sunt.

Item illi, qui spoliant Christianos, naufragium patientes rebus suis, nisi ablata redderint. c. 3. de rapt.

Item regulares professi exeuntes ad audiendas leges, vel physicam, nisi intra duos menses ad claustrum redeant, excommunicati sunt cap. non magnopere 3. ne clerici, vel monaci, & in cap. fin. eod. tit. ubi declaratur dictum. cap. tertium esse canonem latæ sententiæ, & incidentes in ipsum tam a Diœcesanis & capitulis ipsorum, quàm a cæteris episcopis, in quorū diœcesibus student, nunciantur publicè excommunicati, & obnoxii pœnis.

Ac illa dispositio extenditur ad Archidiaconos, Decanos, plebanos, præpositos, cantores, & alios clericos personarum habētes, necnon presbyteros, nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint; & appellatione postposita debet firmiter obseruari. d. c. fin. §. quia verò.

Sed hæc dispositio non extenditur ad illos, qui parœciales ecclesias obtinēt, nisi fuerint plebaniæ sub se capellas habentes, in quibus instituuntur clerici perpetui nequeuntes ab ipsis absque causa rationabili amoueri. cap. primo ne cleric. vel monaci in 6.

Vt subtrahatur materia euagandi, prohibētur professi tacitè, vel expresè cuiuscunque religionis temere dimittere habitū religionis suæ, & accedere ad quouis studia literarum, nisi prius sit concessa licentia eundi ad studium à suo prælato cum cōsilio sui capituli, vel maioris partis sub pœna excommunicationis ipso facto.

Et Doctores seu magistri, qui scienter docere & in scholis præsumpserint retinere religiosos habitu suo dimisso leges, vel physicam audientes similiter eoipso sint sententia innodati, c. ut periculosa. ne clerici vel monaci in 6.

Ac vlterius apostatę, qui abiectum habitum nolunt reassumere, si voluerit episcopus, possunt sub graui custodia carcerari, ita quòd solummodo vita sibi misera reseruetur, donec a suæ præsumptionis nequitia resipiscant. c. a nobis. 5. de apostatis.

Pro eo quod in Reges, Principes, Barones, nobiles Balliuos, vel eorū ministros sententia excommunicationis suspensionis & interdicti fuerit promulgata: quicunque, alicui dederint licentiam occidendi, capiendi, vel in personis, aut reb. suis grauan-

grauandi, eos, qui tales sententiam protulerunt, vel obseruantes ipsas sententias. Nec non volentes ipsis sic excommunicatis communicare. Eo ipso incurrunt excommunicationis sententiam: nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem processum fuerit, ipsa bona inter octo dierum spatium restituta fuerint, aut satisfactio pro ipsis impensa.

Et eadem sententia innodantur omnes, qui ausi fuerint prædicta licentia vti.

Sed qui in excommunicatione permanserint, duorum mensium spatio ex tunc ab ea non posſint, nisi per sedem Apostolicam absolutionis beneficium obtinere. c. quicunque. x i. de sent. excom. in sexto.

Sed excommunicatus ob violentam manuum iniectionem & violationem immunitatis ecclesiæ: quia traxisset clericum p claustrum eum verberando, si obtinet absolutionem expressa una sola causa cogitur tanquam excommunicatus satisfacere ecclesiæ suæ pro altera. c. cum pro causa. 27. de sent. excomm.

Si excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit, quominus reconciliaretur ecclesię, decesserit non suscepto absolutionis beneficio, non est recipienda eleemosina pro ipso ab ecclesia, neque orādum; sed quia interdū contingit, vt qui ligatus est apud Deum, apud ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innodatus; quia vinculum, quo peccator ligatus est apud Deū, in culpæ remissione dissoluitur: illud tamē, quo ligatus est apud ecclesiam, relaxatur, cum sententia remittitur: licet quò ad Deum absolutus fuisse credatur: non dum tamen habēdus est apud ecclesiam absolutus, sed potest, & debet ecclesia absolutionis beneficium impartire, non obstante, quòd sit regula non esse communicandum mortuis si ipsis uiuis non communicabatur: quia communicandum erat cum isto uiuo, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impediuit. & in certis casibus à canonibus denotatis legatur ligasse ecclesiam mortuos, & soluisse; nam in ca. sanè profertur. 24. q. 2. multis exemplis probatur; quòd hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi.

Et in cap. accusatus. §. in eo verò casu, de sententen. excommunic. in 6. dicitur. Post mortem hæretici declarari posse eum hæreticum fuisse, & quòd procedatur ad confiscationem bonorum.

Forma autē absolutionis seruetur ab ecclesia consueta.

Hæredes quoque ipsius ad satisfaciendum pro ipso, si monitione præmissa noluerint, per dist. eccl. compellātur. c. a nobis. 28. de sent. excomm.

De excommunicationibus reseruatis Papæ, & de comprehensis in bulla cenæ Domini in pluribus declarationibus, & de illis non compræhensis in dicta bulla, sed sunt in decreto, & decretali, clementinis, & extrauagantibus, in d. manuali, d. cap. 27. a nume. 49. vsque ad 79. & a nu. 95. vsque ad n.

De non reseruatis nec Papę, nec episcopis a nu. 110. vsque ad 150.

DE EXCOMMVNICATIS APPELLANTIBVS.

279 SI excommunicatus ab Episcopo ad Metropolitanum appellans proponat se fuisse excommunicatum post appellationem legitimam, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem patenter fuisse expressum, istis casibus etiam si nō petat absolutionem, ad probationem eorum debet admitti. Sed donec de ipsis constiterit, in aliis actionibus euitari debet, quanquam Sedes Apostolica talem consueuerit absoluere ad cautelam. c. per tuas. §. nos igitur. 40. de sentē. excomm. & c. qua fronte 25. in fi. de appell.

280 De absolutione ab cautelam in cap. venerabilibus. §. fin. 7. de sent. excomm. in 6.

Exempla erroris intolerabilis habentur in d. cap. 7. §. Potest quoque, videlicet, quando mandatur id, quod est peccatum, utputa, quia sit excommunicatus, quia pau e ri eleemosinam tribuebat, vel quia faciebat id, quod in suo genere bonum est, aut quia non operabatur id, quod illicitum

est, & prauum.

De euitatione idem in cap. 2. §. in secunda verò, de senten. excommunic. in 6. Nam pendente probationis articulo in cæteris, quæ, vt actor in iudiciis attentauerit, interim euitetur.

Sed extrà iudicium in officiis, postulationibus, & electionib. & aliis legitimis actionibus admittetur, d. c. 2. §. extra iudicium, de sent. excomm. in 6.

Sed quando appellans non prosequitur debito tempore appellationem, quamuis excommunicatio lata fuerit post ipsam appellationem lapso eodem tempore excommunicatus debet publicè nũciari, & nedum in iudicio, sed etiam in extraiudicialibus euitari, ac à legitimis actionibus remoueri debebit, quousque post legitimam appellationem excommunicatus fuerit, vel aliàs de ipsius sententiæ docuerit nullitate. cap. licet. 14. de senten. excommunic. in 6.

In aliis casibus exceptis duobus supranominatis de legitima appellatione, & errore intolerabili, nisi appellans imploret gratiam absolutionis, non debet admitti. d. cap. per tuas. 40. §. uerum in aiiis. de senten. excommunic.

Quòd si humiliter postulauerit absolutionem Metropolitanus eum absoluat, nisi maluerit eum remittere ad suffraganeũ. d. c. per tuas. §. quòd si.

Si tamen eo casu ipse suffraganeus noluerit absoluere, Metropolitanus absoluat recepta cautione ecclesiæ consueta & deinde cum audiat. d. c. per tuas. & §. quod si. vers. ipse nihilominus.

Quando verò episcopus propter manifestũ excessum subditum excommunicasset, Metropolitanus non debet eum absoluere, nisi suffraganeus requisitus malitiosè deneget absolutionem concedere. d. cap. per tuas. in fi. de sent. excomm.

Ac semper Archiepiscopus in casibus, in q. bus eis iurisdictio cõpetit, vt pote si post diffinitiuam sententiam fuerit quis excõmunicatus, & ad eum fuerit appellatum, antequàm causam audire incipiat debet absoluere excõmunicatos a suffraganeis iuxta formam ecclesiæ, exceptis tamen casibus, in quibus iura prohibẽt post sententiam appellare. cap. venerabilibus. §. porrò. 7. de sent. excomm. in 6.

Absoluitur etiam quis ad cautelam cum de viribus sententiæ dubitatur, nam a sentẽtia suspensionis ab Archiepiscopo in episcopum promulgata: sententia ipsa relaxatur ad cautelam recepto iuramento, quòd parebit mandatis, quæ sibi archiepiscopus fecerit, si cõstiterit ipsum in eo, pro quo fuit lata prædicta sententia culpabilem extitisse cap. venerabili. 52. de sent. excomm.

Et conceditur hæc absolutio ad cautelam, quamuis excommunicator, vel aduersarius se opponat.

Verum si dicatur pro manifesta offensa excommunicatum fuisse, terminus octo dierum indulgetur sic dicenti; vt si probetur id, quod opponitur, non relaxetur sententia, nisi pręstetur emenda, vel competens cautio de parendo iuri, si offensa debita proponatur c. solet 2. in princ. & §. in prima igitur. de sent. excomm. in 6.

Nam si quis excommunicatus ex quacunque causa offert se ad iustitiam satisfacere, iudex eum, ne in excommunicatione decedat, debet absoluere, etiam si pars aduersa, ne absoluatur, appellet, recepta cautione de parendo iuris æquitati, si maluerit appellans coram Pontifice, vel cui causam delegauerit. cap. qua fronte. §. sanè 25. de appellat.

281 Sed excommunicatus ab archidiacono, vel aliis subditis suffraganeorum, Archiepiscopi (cum nec excommunicantium, nec excommunicati sint iudices) non debent impartiri beneficium absolutionis, quanuis possent absoluere excommunicatos a suffraganeis, si ad eos fuerit appellatum. d. c. venerabilibus 7. in princip. de sent. excomm. in 6.

282 Nisi sit consuetudo contraria super hoc cap. Romana. v. in principio de senten. excomm. in 6.

Ac etiam potest ex eadem consuetudine Archiepiscopus excommunicare subditos suffraganeorum, & exigere emendas pecuniarias. d. c. 7. §. denique.

283 Neutra verò partium appellante: cum

non

non sint sui iudices, non est ab Archiepiscopis audienda. d. cap. 7. §. neutra uerò. de sent. excomm. in 6.

Sed si excommunicatus deponat apud Archiepiscopos de suffraganeorum querelam: vt imponatur ei pœna, audire debēt vtique eum. d. cap. 7. §. sed si excommunicatus. Secus autem si conqueratur, vt relaxetur sentētia pro alio promulgata; quia nō ad suffraganeum, sed ad eum, pro quo est lata sententia, spectat tueri hanc causam. d. c. 7. §. secus autem.

Quanuis si episcopus extra iudicium pro iurium suorum defensione, vel etiam in iudicio ex suo officio procedens inquirendo, vel simile quid agendo, aliquem excommunicet, in hoc casu ipse episcopus conueniendus est coram Archiepiscopo: quia ipsius interest defendere causam suā d. c. 7. §. attamen.

Verum istis casibus si excommunicatus proponat quærimoniam primitus absoluendus est iuxta formam ecclesiæ. d. c. 7. §. porrò. in princip.

Nisi suffraganeus se offerat probaturum, quòd pro offensa manifesta eum excommunicauit. d. cap. 7. §. porrò. versicul. nisi suffraganeus.

Sed quia pluries de manifesta offensa facta est mentio, qui desiderat scire, quæ sit manifesta offensa. videat. cap. cum olim. 24. de verbor. signific. quia ibi rescripsit Papæ non quæ iudici, vel alii manifesta uideatur. Sed quę vel per confessionem, vel probationem legitimè nota fuerit, aut euidentia rei, quæ nulla possit tergiuersatione cęlari.

284 Quando igitur sententia est pro manifesta offensa: quia certum est, excommunicationis sententiam esse iustam, superior iudex (nisi periculum sit in mora) debet excommunicatum remittere ad excommunicatorem, nec eum absoluetur, nisi excommunicator requisitus malicio sè deneget absolutionem. d. c. 7. §. sanè.

Si autem constat esse iniustam, absoluit Archiepiscopus sine difficultate. d. cap. 7. §. sanè. versic. si verò.

Quòd si dubitetur, potest relaxare iuxta formam ecclesiæ, nisi deferat excommunicatori, quod honestius & conueniētius erit. d. cap. 7. §. sanè. versicul. quòd si. de sent. excomm. in 6.

Absolutio autem a superiore tenet licet forsitan sit iniusta: quoniam & si contra ius litigatoris: non tamen contra ius constitutionis absoluit. d. cap. 7. & §. sanè versi. vbi autem.

285 Quando autem quis excommunicatur pro præsumpta contumacia: quia in præfixo termino non compareat, protinus iuxta formam ecclesiæ debet absolui. Et præsumpta contumacia dicitur, si in itinere captus, vel etiam alio impedimento detentus in termino comparere nequiuit. Ac similiter si citatur quis ad certum locum, & ipse citatus proponat locum non esse sibi tutum, sed iudex postea: quia non probauit hoc, nec comparuit, eum excommunicauit: nam si appellat, & probare vult, locum non esse tutum est audiendus: quia est præsumpta contumacia. d. cap. 7. §. porrò. versic. idem est. & versic. hoc ipsum. de sent. excomm. in 6.

Sed si iudex pronunciasset, locum illum esse idoneum & securum, & ille non comparuisset, ac ideo citatus fuerit excommunicatus, iste non debet audiri, nisi post latam interlocutoriam intra decendiū prouocasset. d. ca. 7. §. porrò. ver. sed si iudex.

Quando autem est manifesta contumacia: quia quis se contumacē confiteatur: quia forte prædixerat in iudicio, quàm minimè compareret, non est huic absolutio impendenda, nisi pręstita satisfactione expensarum, & cautione de stando iuri. d. c. 7. §. porrò versic. secus autem.

286 Sed propter talem absolutionem, quę dicitur ad cautelam, iudex appellationis non illico debet pronunciare sentētiam excommunicationis fore nullam. d. ca. 8 §. sed si ex causa, de sent. excomm. in 6.

287 Nam si constiterit aduersus excommunicatorem de iniusta excommunicatione, excommunicator condemnabitur excommunicato ad interesse, ac aliàs superioris arbitrio puniendus erit, nisi forte errauerit ex causa probabili, maximè si probabilis opinionis existat. c. sacro. 48. §. cumque aduersus. de sent. excomm.

288 Verum si nihil rationabile fuerit a conquerente probatum, idem condemnetur per pœnam ad interesse secundum superioris arbitrium; nisi & ipsum probabilis error excuset: sed per cautionem receptã satisfacere compellatur, vel in pristinam reducatur sentẽtiam, vsque ad satisfactionem condignam obseruãdam. d. c. sacro. §. verum si contra.

289 Quando autem iudex cognoscens errorem paratus sit sententiam reuocare, & is, pro quo lata est, appellet, iudex appellationi non deferat in hac parte. d. cap. sacro. §. si verò iudex.

Sed si talis sit error, de quo possit probabiliter dubitari, tunc recepta cautione de parendo iudici appellationis absoluetur, d. c. sacro. §. nisi talis sit.

Iudex autem reuocans sic errorem præscriptæ pœnæ non subiacebit: cauens tamen omnino, ne uoluntate peruersa in alterius præiudicium mentiatur errorem, si districtionis canonicæ uult effugere vltionem. d. c. sacro. in fine, de sent. excom.

290 Punitur etiam prælatus, si excommunicat subditum sine competenti monitione præmissa, & personis idoneis præsentib. per quas, si necesse fuerit, possit probari monitio. Nam si secus factum sit, etiam si iusta fuerit excommunicatio, interdicitur ingressus ecclesiæ per mensem & alia pœna punitur, si visum fuerit. d. ca. sacro, 48. in prin. de sent. excomm.

Nisi forte talis sit culpa quæ ipso suo genere suspensionis, uel excommunicationis pœnam inducat c. reprehensibilis. 26. in prin. de appell.

Item cum medicinalis sit excommunicatio non mortalis, quisquis excommunicat, debet excommunicationem in scriptis proferre, & expresse causam cõscribere, propter quam excommunicatio proferatur, & requisitus tradere exemplum scripturæ intra mensem, super qua requisitione fiat publicum instrumentum, cap. 1. de sent. excomm. in 6.

Violator huiusmodi constitutionis per mẽsem ab ingressu ecclesiæ, & diuinis officiis sit suspensus d. c. 1. §. si quis autem.

Superior verò, ad quem recurritur, sententiam ipsam sine difficultate relaxans latorem excommunicato ad expensas, & omne interesse condemnet, ac aliàs puniat, vt pœna docente discant, quàm graue sit excommunicationum sentẽtias sine maturitate debita fulminare. d. c. 1. §. supior.

Et hæc eadem in suspensionis & interdicti sententiis, debent obseruari. d. cap. 1. §. & hæc de sent. excomm. in 6.

Sed cum vim vi repellere permittatur, licitum fuit Decano spoliato iniuriosè per Balliuum suis bonis mundanis se tueri contra illius violentiam, & iniuriam. Ac deficiente potentia temporali, potuit se defensare gladio ecclesiastico: præsertim quia ex aliis causis ipse Balliuus excommunicatus spernens sententiam excommunicationis tanquàm ex inde prouocatus Decanum spoliauit: & propter hoc tulerit sententiã interdicti proprio sibimet subueniendo subsidio, & suam temporalem iniuriam sua propria spirituali defensione tueri, & vtrunque gladium temporalem & ecclesiasticum, alterũ altero adiuuare: maximè quia hi duo gladii exigẽte necessitate consueuerunt sibi adinuicem suffragari c. dilecto filio. 6. de senten. excomm. in 6.

Sed si quis ita pronunciauerit, quisquis furtum fecerit, excommunicatus sit; quia est generalis sententia solum subditi obligãtur, nisi forte plus contulerit maior & largior authoritas delegantis. cap. a nobis. 21. de senten. excomm.

Iniusta est etiam excommunicatio in specie, vel in genere pro culpis, & offensis præteritis, vel præsentibus absque competenti monitione promissa. c. Romana. §. sed nec, de sent. excomm. in 6.

Cauere etiam prælati debent, ne excommunicent pro futuris culpis, videlicet, si tale quid fecerint, vel etiam pro commissis, si de illis intra tale tempus non satisfecerint, nisi mora in exhibenda satisfactione, vel culpa, seu offensa præcesserit, aut alia rationabilis causa in sentẽtia expressa subsit, d. c. Romana. §. caueant, de sent. excomm. in 6.

Ac excommunicatio generalis non ligat, nisi subditos proferentis. cap. a nobis. 21.

de

de senten.excommunic.

291 Prohibetur etiam proferri sententia excommunicationis in vniuersitatem, vel collegium; cum contingat innoxios irretiri, sed promulgari debet in illos duntaxat de collegio, vel vniuersitate, quos culpabiles esse constiterit, d.cap.Romana.§. in vniuersitatem, de sent.excomm. in 6.

Ordinarii non possunt ferre cẽsuras in suos subditos pro suis negotiis Romam eũtes ibi manentes, aut ab ea recedentes, nec illos priuare beneficiis.

Et si beneficia illorum aliis sint collata tam dantes, quàm recipientes ipso facto sunt excommunicati; & à solo Papa absoluendi.c.3.de priuil.in extrauag.

292 Sed excommunicatio lata sub hac forma verborum, illum excõmunico, vel simili, intelligitur non solum minor, quæ separat à participatione sacramentorum; sed etiam maior, quę à communione fidelium separat.c.pen.de sent.excomm.

Et priuatus communione simpliciter propter contumaciam in dubio intelligitur temporaliter non perpetuò. Et regula iuris canonici & Romani Põtificis existit, vt cum communione priuatus satisfactionem cõgruam adhibuerit restitutionem obtineat & ad communionem admittatur.c.ex literis.xi.de constit.

Et ordinarius, cui competit absoluere ab excommunicatione, potest alii absolutionẽ demandare.c.fi.de offi.ord.

Et capitulum, vel is, ad quem administratio pertinet, vacante Sede absoluet eos, quos posset Episcopus, nisi à sede Apostolica fuerit interdictum, c. vnico, de maior. & obedien.in 6.

DE CESSATIONE A DIVINIS PRAESENTE EXCOMMVNICATO.

293 EXCOMMVNICATI debent ab ecclesia expelli, dum diuina celebrantur; & si non exeant, potest sacerdos eos impunè eiicere ab ecclesia, dummodo sine effusione sanguinis hoc facere posit. Alioquin recurrere debet ad brachium sæculare; & debet dimittere officium, si non exeat, nisi canonem missæ incepisset, vt docet Petrus Rebuffus in concordantibus, rubrica de interdictis non leuiter ponendis; in gloss.aduertendum, post Anch.in ca.Episcoporum, de priuil.in 6.

294 Sed is, qui præsentibus maiori excommunicatione innodatis, vel in ecclesia sãguinis, vel seminis effusione polluta scienter celebrare præsumit, temerariè agit, sed laqueum irregularitatis, (cum id non sit expressum in iure) non incurrit.cap. is, qui 18.de sent.excomm.in 6.

295 Sed qui auocant ad diuina officia excommunicatos, vel interdictos, seu qui prohibent, ne excommunicati, aut interdicti exeant de ecclesiis, dum in ipsis missarum aguntur solemnia, & ipsi excommunicati, si moniti, vt exeant, temerariè pręsumpserint, omnes isti sunt excommunicati sententia, à qua per Sedem duntaxat possũt absolui, cle.grauis, 2.§.aut qui, de sent. excomm.

DE ALIA CESSATIONE A DIVINIS.

296 QVI à diuinis cessare possunt consuetudine, vel alio iure: volentes cessare causam exprimant instrumento publico, & illud exhibeant illi, contra quem cessãt; quia hoc prætermisso, vel expressa causa non legitima, quicquid medio tempore perceperint ab ecclesia restituent, & non percipient ea, quæ debentur eodem tempore, & satisfacient de iniuriis illi, contra quem cessant.

Causa autem legitima inuenta tenetur ille ad interesse, & ad certam quantitatem superioris arbitrio taxandam.

Sed vltimò reprobatur consuetudo, qua imagines sanctorum in dicta cessatione supponebantur spinis & vrticis, ac statuitur contrarium facientes grauiter puniẽdos.c.si canonici, de offi.ord.in 6.

Item qui cessare possunt: cum volunt cessare, id deliberent vocaris omnibus, prout in negocio electionis, prius eo, contra quem cessare volunt, requisito, vt emendat offensam, quòd si fecerit, nõ cessabũt. Sed si cessare duxerint, ex tunc intra mensem vtraque pars iter aripiant eundi ad

Papam

Papam & continuatis dietis apostolico conspectui se præsentent, vt vtraque parte præsente, vel altera Papa definiat negotium, & culpabiles puniat.

Et si pars cessans prædicta non seruauerit, cessatio non seruetur sed ea non obstante, vt prius in ipsa ecclesia celebretur. ca. quanuis. 8. de offi. ord. in 6.

Et in cessationibus generalibus a diuinis ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum, quas aliquando ex consuetudine, vel aliàs capitula, collegia, vel conuentus sæcularium, aut regularium sibi vendicant (quia est inductum solum ad repellendas iniurias, & ideo non sunt priuandi) Regulares quicunque sint, debent dictam cessationem obseruare cle. 1. §. in cessationib. de sent. excomm.

NVNC DE INTERDICTO ECCLESIASTICO TRActandum.

297 QVONIAM ex indiscreta interdictorum promulgatione multa consueuerant scandala euenire.

In Concilio Lateranensi. Sub Leone Decimo statutum est, quòd nulla ciuitas, oppidum, castrum, villa, aut locus ecclesiastico supponi possit interdicto: nisi ex causa, seu culpa ipsorum locorum, aut domini, seu Rectoris, vel officialium.

Propter culpam autem, seu causam alterius priuatæ personæ huiusmodi loca interdici non possint quacunque auctoritate ordinaria, vel delegata.

298 Nisi persona prius fuerit excommunicata, ac denunciata, seu in ecclesia publicata, aut Domini, seu Rectores, vel officiales ipsorum locorum auctoritate ipsius iudicis requisitis talem personam nõ eiecerint, aut ad satisfaciendum compulerint: isto autem post biduum recedẽte, vel satisfaciente mox diuina reassummi possunt.

299 Item quia tempore interdicti diuina organa suspenduntur, & laudes, nec ecclesiastica sacramenta ministrantur vt solẽt: adolescentes, & paruuli participantes rarius sacramenta, minus inflammatur in fide: fidelium tepescit deuotio, hæreses pullulant, & multiplicantur pericula animarum. Bonifacius VIII. statuit, vt nulla prouincia, ciuitas, castrum, villa, locus, territorium, vel districtus auctoritate ordinaria, vel delegata supponatur ecclesiastico interdicto pro pecuniario debito, vel pecuniæ quantitate quacunque occasione, vel causa, vel quouis quæsito colore: statuto, vel statuendo termino non soluta, non obstantibus quibuscunque contractibus, obligationibus, pactis, compositionibus, submissionibus, fideiussionib. consensibus, processibus, & sententiis, iuramentorum pœnarum spiritualium & temporalium seu multarum appositione, vel quacunque alia firmitate vallatis.

Nisi interdictum fuerit factum de Apostolicæ sedis licentia speciali, & expressa per ipsius sedis patentes literas apparente. c. prouide. de senten. excommunic. in extrauag. communibus.

Sed nec pro annua exactione pecuniæ debet quis suspendi, nec ecclesia debet interdici. c. 3. de pœnis.

Interdicta autem indicuntur prout excommunicatio, alia ipso iure, alia iudicis sententia.

300 Iuris ipsius dispositione multis ex causis, quarum aliquæ supra diuersis in locis notatæ fuerunt, nunc aliquæ causæ addentur.

Quarum vna est, quando ciuitas, uel uniuersitas in electione Romani Pontificis, seruanda non seruauerit cap. vbi periculum. §. præterea. versicul. ciuitas. de electionib. in 6.

Alia pro machinatione in necem Cardinalium. c. fœlicis. §. ciuitas. de pœnis. in 6. & visum fuit supra tit. de poen.

Alia in persecutione contra episcopum, clementina prima §. ciuitas. de pœnis, & visum fuit supra.

Alia, quia si collegium, seu alia uniuersitas non expellet vsurarios, sed domos locet ipso facto incurrit sententiam interdicti. c. 1. §. qui verò contra. de vsur. in 6.

Alia, quia prohibentur pacta & conuentiones circa sepulturam, se religiosi, uel clerici præsumpserint sepelire in eorum ecclesiis,

clesiis, aut cœmeteriis, tales paciſcentes ſunt obligati reſtituere corpora, ſi petantur, & omnia, quæ ad ipſos peruenerint intra decendium, quam reſtitutionem niſi fecerint, ipſæ eccleſiæ, & cœmeteria ſunt ipſo iure ſuppoſita eccleſiaſtico interdicto, donec plenaria reſtitutio omnium prædictorum facta fuerit. cap. 1. §. ſi verò, & §. quam niſi, de ſepulturis. in 6.

301 Iudicis ſententia tunc inducitur cum ſeruatis iis, quæ ſupra notata ſunt, competẽs iudex, ex aliqua iuſta cauſa terram, vel homines à diuinis arcendos eſſe pronunciat.

Et aliquando generaliter, aliquando ſpecialiter.

Speciale autem interdictum tunc erit, quando inter plures eccleſias paucæ, aut vna interdicitur, vt habetur in c. ſi ciuitas. de ſent. excomm. in 6. de quo infra.

Generale verò intelligitur non ſolum cùm Regnum, vel ſaltim tota prouincia interdicto ſupponitur: ſed etiam cum villa, vel caſtrum. cap. cum in partibus. 17. de verbor. ſignific.

Sed ſi ciuitas, caſtrum, aut villa ſubiiciantur eccleſiaſtico interdicto, ſuburbia & continentia ædificia dicuntur interdicta: & interdicta eccleſia capella contigua, & cœmeterium contiguum dicuntur interdicta, ſecus ſi ei coniuncta non exiſtant. c. ſi ciuitas. de ſent. excomm. in 6.

At interdicto clero, populus, vel econuerſo non intelligitur interdictus. c. ſi ſententia 16. de ſent. excomm. in 6.

Propter delictum autem domini, vel Rectoris ciues extra interdictam ciuitatem audiunt diuina: quanuis interdicto populo ſingulares de populo non debeant alicubi (niſi in caſibus à iure expreſſis) audire diuina, vel eccleſiaſtica recipere ſacramẽta. dict. cap. ſi ſententia. §. cæterum. & §. cum verò.

Et cum Rex Angliæ detineret vxores filiorum ſuorum, nec monitus reſtitueret, ex tunc in quacunque prouincia detinebantur, donec ibi fuerint, nulla diuina officia (præter baptiſmus paruulorum & pœnitentiam mortuorum) celebranda erant, aut celebrari permiſſum fuit. c. non eſt nobis. x1. de ſponſalibus.

Sed cum propter aliquos terra generali ſupponitur interdicto, & illi non ſeruant: alii tamen ſeruare tenentur: verum ſi præfati priuilegiorum ſuorum excedunt fines, violando tenetur interdictum, quod pro eis fuerat promulgatum, ne videantur de alieno fletu ridere in pœnam prеſumptionis eorum. Quandiu ipſe violauerint interdictum de licentia Papa celebrare cõceditur. c. petiſtis. 20. de priuil.

QVAE POSSINT FIERI TEMPORE INTERDICTI.

302 PRIMO baptiſmus, & pœnitentia, de quib. ſupra, ex c. non eſt nobis. de ſponſ.

Et non tantum morientes, ſed etiam viuentes tam ſani, quàm infirmi ad pœnitentiam ſummè neceſſariam propter facilitatem hominum ad peccandum admittũtur. cap. fin. §. quod tempore. de ſenten. excomm. in 6. dummodo excommunicati non fuerint: quia tali caſu admittuntur ſolùm in articulo mortis. dict. cap. fin. §. dum tamen.

Item qui cauſam dederint interdicto, vel auxilium, conſilium, vel fauorem, & non ſatisfecerint, non admittuntur ad pœnitentiam. d. c. fi. §. illis etiam.

Et in illo verbo, per quod pœnitentia morientibus non negatur, viaticum etiam, quod uerè pœnitentibus exhibetur, intelligitur eſſe conceſſum. c. quod in te. x1. in princ. de pœnit.

Licet autem per generale interdictum denegetur omnibus tam vnctio, quàm eccleſiaſtica ſepultura: tamen conceditur ex gratia, vt clerici decedentes (qui tamen ſeruauerint interdictum) in cœmeterio eccleſiæ ſine campanarum pulſatione ceſſantibus ſolemnitatibus omnibus cum ſilentio tumulentur. d. cap. quod in te. §. licet. de pœnit.

Et in tantum eſt prohibitum tempore interdicti defunctos ſepelire, vt qui id faciũt, excommunicati ſint. clementina prima, de ſepulturis.

Sed in conuentualibus eccleſiis bini & bini, vel ſimul tres horas canonicas legant, nõ

cantent

cantent ianuis clausis (interdictis & excommunicatis exclusis) & voce ita remissa, quòd exterius audiri non possint; quia etiam hoc facere regularibus ex priuilegio conceditur.d.c.quod in te.§.& in conuentualib.de poenit.

Recipientibus autem signum Crucis iniungitur poenitentia,cū postulauerint, quod etiam aliis peregrinis potest misericorditer indulgeri.d. cap. quod in te.§. fin.de poeniten.

Præterea singulis diebus in ecclesiis, & monasteriis missæ celebrentur,& alia dicantur diuina officia,sicut prius, submissa tamen voce, & ianuis clausis, & campanis etiam non pulsatis, excommunicatis & interdictis exclusis.d.c.fi.§.adiicimus. de sent.excomm.in 6.

Et tam canonici, quàm clerici debent adesse sicut prius sub poena distributionum amittendarum.d.c.fi.§.& tam canonici.de sent.excomm.in 6.

In festiuitatibus verò Natalis domini, Paschæ ac Penthecostes, & Assumptionis Virginis, campanæ pulsentur: & ianuis clausis alta voce diuina officia solenniter celebrētur excommunicatis exclusis sed interdictis admissis.

Sic tamen, quòd illi, propter quos interdictum est promulgatum, altari non appropinquent.d.c.fi.§.in festiuitatibus.

Et hæc obseruentur non obstantibus quibuscunque priuilegiis.d.c.fi.§.cæteris.de senten.excomm.in 6.

Illi autem, qui causam aliquam præstiterint interdicto, vel quicquàm doli, aut fraudis ingesserint, prohibentur missas celebrare.cap.quod nonnulli. in fine 25. de priuileg.

Priuilegium verò concessum episcopis celebrandi missas tempore interdicti, de quo in d.c. quod nonnulli. hodie non est priuilegium: quia omnib. licet vt visum fuit paulò superius.

Sed religiosi quicūque tam exempti, quàm non exempti cuiuscunque ordinis & conditionis existant debent obseruare interdictum sine dolo & fraude cum moderamine supradicti.cap.fin. de sentē.excom. in 6. non obstantibus quibuscunque appellationibus,vel aliis obiectibus:& hoc quando viderint cathedralem, vel matricem, seu paræcialem loci ecclesiam illud obseruare, alioquin subiaceāt eo ipso excommunicationi.clem.1.in prin.de sent. excommunic.

Et idem seruatur in interdictis,& cessationibus à diuinis per statutum prouincialium conciliorum, cum maius sit, quàm singularis prælati prouinciæ: ac iudicium integrum,quod plurimorum sententia comprobatur.d.cle.1.§.quod etiam.

Et quoniam in baptismo,& confirmatione, quæ nedum pueris: sed etiam adultis propter mortæ periculum exhiberi possunt, licitè tempore interdicti, vtitur chrismatis Vnctione,dubium nō est, chrisma posse confici in die coenæ domini. c. quoniā. 19.de sent.excomm.in 6.

Priuilegium religiosis concessum, ut possint sepelire confratres tempore interdicti intelligitur de illis,qui licet maneant, in sęculo,obtulerunt se ordini mutato habitu: vel de illis, qui bona sua eis dederint retento vsufructu, ne forte pro duobus,aut tribus denariis annuatim sibi collatis, desoluatur, & vilescat ecclesiastica disciplina. cap. vt priuilegia. 24. de priuilegiis.

Priuilegium etiam concessum religiosis venientibus ad locum interdictum, quòd semel in anno aperiantur ecclesiæ, ut exclusis excommunicatis diuina officia celebrentur,sic intelligitur, vt vna tantummodo ecclesia in qualibet ciuitate, castro, aut uilla aperiatur.d.cap. vt priuilegia.§.illud etiam.

Sed cum conceditur singulari personę,vt celebrari possit in loco interdicto,vel audire diuina,eius familiares,& domestici licitè admittuntur: non sic autem in familiaribus alicuius conuentus, seu collegii est censendum, illi enim nisi priuilegiati fuerint,non admittuntur.

Sed hac concessione gaudere non potest is, cuius culpa, dolo, vel fraude fuit factum interdictum,seu qui præbuit consilium,auxilium, vel fauorem ad delictum perpetrandum. cap. licet. 11.de priuileg. in sexto.

Episco-

Episcopis & aliis prælatis (quamuis exemptis) est interdictus ingressus ecclesiæ, qui scienter celebrant, vel faciunt celebrari diuina officia in ciuitatibus, castris, villis, seu locis aliis interdictis a iudicibus, vel a iure, nisi quatenus à iure conceditur: aut etiam excommunicatos publicæ vel interdictos ad diuina officia, vel ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittunt. cap. episcoporum. de priuil. in 6.

303 Pœna autem celebranti scienter in loco interdicto est irregularitatis, à qua nequit per alium, quàm per Romani Pontificis liberari. Et ideo efficitur ineligibilis, nec cum aliis ad eligendum debet admitti. cap. is qui. 18. §. is verò. de sent. excomm. in 6.

Item quia is, cui ingressus ecclesiæ est interdictus, impeditur diuina celebrare, si celebrat, irregularis efficitur, & si decedat hoc interdicto durante, non debet in ecclesia, vel cœmeterio (nisi pœnituerit) sepeliri. cap. is cui. 20. de senten. excommunic. in 6.

De hac irregularitate in Manuali Confessorum c. 27. nu. 247. & seq.

Et quòd irregularitas impediat ordines suscipi, & vsum in susceptis, habetur in eodem c. 27. a nu. 191. vsque ad 194.

Et de tota materia irregularitatis vsque ad 240.

Et sicut excommunicatio sic suspensio ab officio vel ingressu ecclesiæ, aut ipsius effectus per appellationem sequentem non suspenduntur. d. c. is cui. 20. de senten. excomm. in 6.

De interdicto, quid includat, & quando interdicatur, & quæ vetentur & permittantur tempore interdicti in Manuali Confessorum capitul. 27. a nume. 164. vsque ad 190.

SEXTAE PARTIS FINIS.

SEPTIMA PARS IVRIS CANONICI.

DE FORO CONSCIENTIAE ET POENITENTIA.

DISTINCTIO PRIMA.

DE CONSCIENTIA.

SIvis ad vitam ingredi serua mandata. Matth. c. 19.

De mandatis amplissimè in Catechismo parte II. per totã, & cõmoditatis gratia in compendio ipsius, ac in illo Petri Canisii DE SVMMA DOCTRINAE CHRISTIANAE ca. 3. principali, de Charitate & Decalago.

1 Non sunt audiendi siue sancti viri, siue feminæ, qui quando reprehenduntur in aliqua negligẽtia, per quam veniunt in malam suspicionem: dicunt coram Deo sufficere sibi conscientiam existimationem hominum contemnentes, imprudenter, atque crudeliter, cum occidãt animas aliorum: quia secũdum suam suspicionem despiciunt vitam sanctorum, vel etiam excusationem immitantium non quod vident, sed quod putãt. Proinde quisquis à criminibus vitam suam custodit, sibi benefecit: quisquis autem etiam famam & aliis est misericors: nobis enim vita nostra est necessaria aliis fama nostra. c. non sunt xi. q. 3. *Aug.*

2 Nam homini religioso parũ esse debet, inimicitias aliorum non exercere, aut augere nulli loquendo, nisi etiam eas extinguere factis bene loquẽdo studuerit. c. iniunctum. uersi. huiusmodi. xi. q. 3. *Calix. pp.*

3 Et melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis superba gloriatio. d. c. iniunctum, uers. melior.

4 Item sancta quippe rusticitas solum sibi prodest & quantum ex vitæ merito ædificat ecclesiam Christi tanto nocet, si destruentibus non resistit. cap. sancta quippe. 2. q. 7. *Hier.*

5 Et non amatur seruus filius vel vicinus: cum non corripitur; quia ista non est charitas, sed languor: nam charitas feruit ad emendandum, & corrigendum. cap. non putes. 23. qõ. 5. Et innocentis officium est non solum nulli nocere, sed etiam peccãtem punire. c. non est. 23. q. 5. *Aug.* *Idem.*

6 Nec est misericors, qui uitiis nutriendis parcitur ne contristet peccantium uoluntatem. Et est similis ei, qui non vult cultrum eripere puero, ne audiat plorantẽ, & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum. c. qui uitiis. 23. q. 5. *Idem.*

7 Nam mali ab ecclesia sunt eliminandi, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat corrumpatur, putrescat, interreãt: Nam Arrius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quoniam non statim oppressus est per totum orbem eius flamma pullulata est. c. resecandæ. 24. q. 3. *Hier.*

8 Sed propter disciplinam non seruatam nonnulli tolerantur, quos corrigere, vel punire episcopi non possunt; quia propter paleam non est relinquẽda area Domini, *Aug.*

Domini nec propter pisces malos rumpitur retè domini, nec propter hœdos in fine separandos deseritur grex Domini nec propter vasa facta in contumeliam migratur de domo domini.c.quicunque. in fi.23.q.7.

Hier. Item cum mali occulti sunt, a bonis separari non possunt, exemplo sacræ scripturæ: quia non potuerunt filii Iudæ disperdere Iesubæos. Item Sinite ZIZANIA crescere cum tritico, ne forte volentes eradicare zizania eradicetis, & triticum, vbi enim peccatum non est manifestum reicere de ecclesia neminem possumus. c.nolite recedere.xi.q.3.

Aug. 9 Mali quos ecclesia recipit nec expellit à bonis sunt tolerandi; quia boni non debent timere: nam unusquisque onus suũ portabit, & qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, sibi non tibi.c.forte in populo.23.q.4.

Idem. Nam tu bonus tolera malum: nam & Christus cum sciret Iudam furem, tolerauit, & ad prædicandum misit, eique cum aliis Eucharistiam dedit cap. tu bonus 23. quæst.4.

Idem 10 Sed dubitatur, quomodo malos pro pace tolerabimus, à quibus iubemur exire & recedere, ne tangamus immundum. Resolutio est, istam recessionem intelligemus spiritualiter, quid enim est tangere immundum nisi, consentire peccatis, quid est autem exire inde, nisi facere, qđ pertinet ad correctionem malorum.c. ecce inquiunt.23. qõ.4. Quia malus non te

Idem maculat, si ei non consentis, sed ipsum redarguis c.a malis.23.q.4.

Idem. 11 Sanè si iudex es, si iudicandi potestatem accepisti ecclesiastica regula, si apud te accusatur, si veris documentis, testibusque conuincitur, coerce, corripe, excommunica, degrada.cap.forte §.sanè eadem 23.quæst.4.

Idem 12 Tres esse personas dixit Dominus. Pastorem, mercenarium, & latronem. Sed Pastor diligendus est, mercenarius tolerandus: latro fugiendus. cap. tres personas. 23.quæst.4.

Hier. 13 Et natus secundum carnem persequebatur spiritualem, nunquàm verò spiritualis carnalẽ persequitur: sed ignoscit quasi rustico fratri. Vnde quãdo tu videbis carnalem irascẽtem, recordaberis in magna domo non solum esse vasa ænea & argentea, sed etiam lignea & fictilia.c.qui secũdum.23.q.4.

14 Quantus sit arrogantiæ tumor, quantæ humilitatis & lenitatis obliuio, & arrogantiæ quanta iactatio constat illius, qui quod nec Apostolis concessit Dominus: vt zizaniam a frumento putet se posse discernere.c.quantus arrogantiæ.13.q. 4. *Augu.*

Nam præsens ecclesia simul recipit bonos & malos. Qui ergo boni sunt in hac uita, æquanimiter tolerant malos: nã quisquis malos non tolerat, sibi ipsi per intolerantiam testis est, quia bonus nõ est.c.hæc autem.in prin.23.q.4. GREG. PP.

16 Crebra tamen admonitione, & charitatis beneficio ad correctionem inuitandi sunt: quia inimici diligendi sunt: & quia gaudium fit super uno peccatore pœnitentiam agente. dicto capit. hæc autem. §.ex his omnibus.

Nam odio habeantur peccata non homines, corripiantur tumidi, tolerentur infirmi, & quod seuerius castigare necesse est, non seueritatis plectatur animo, sed medentis.c.odio.dist.86. *Leo Episcopus.*

17 Sed infideles nõ possumus Christo lucracri, si colloquium eorum vitemus & conuiuium. Vnde dominus cum publicanis & peccatoribus manducabat.c.infideles. 23.quæst.4. *Aug.*

18 Item multi corriguntur, ut Petrus, multi tolerantur, vt Iudas multi nesciũt, donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum. c.multi. in prin. 2. q.1. *Idem*

Non tenere, aut quomodolibet, sed per iudiciũ ostendit Apostolus, auferẽdos malos ab ecclesia, & si ꝑ iudiciũ auferri nõ possunt, tolerẽtur potius, ne peruersè malos uitãdo, ab ecclesia ipse descẽdẽs eos, quo fugare videtur, mittat in gehẽnã; qa habemus exẽpla, ut palea sufferatur usq; ad ultimũ uẽtilabrũ, vel intra illa retia ubi pisces boni cũ malis vsq; ad separationem, quę futura est in litore in fine sæculi æquo animo toleremus. d.ca. multi.§.quibus uerbis.2.q.1.

Aug. Nam Apostolus dicens. Tu qui es, qui iudicas alienum seruum, noluit hominem iudicari ab homine & arbitrio suspicionis, uel etiam extraordinario usurpato iudicio: sed potius ex lege Dei secundũ ordinẽ ecclesiæ. d.c. multi. §. tu qui es. 2. q. 1.

Aug. Et illa uerba Apostoli, si quis frater nominatur, aut fornicator, aut idolis seruiens &c. Intelligũtur cum sic nominatur post sententiam ordine Iudiciario atque cum integritate profectam: Nam si sola nominatio sufficit, multi damnantur etiam innocentes. d.c. multi. §. si quis frater. 2. q. 1.

Idem. Illi uerò, qui sunt mali, non debent gaudere: quia plures inueniantur sibi similes: nam propterea non minus ardebunt. d.c. multi in fine. uers. nec gaudeant. 2. q. 1.

QVANDO FRATER IN FRATREM PECCAT.

Aug. 21 QVANDO secreto frater peccauit in te, secretum quære, cum corrigis; nam si solus nosti: quia peccauit in te, & eum uis coram omnibus arguere, non eris corrector erroris, sed proditor. Nam corripienda ipsa sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. c. si peccauerit. in princ. 2. q. 1.

Aug. Dixit Episcopus, nec pando, nec negligo, corripio in secreto, pono ante oculos eius Dei iudicium. tereo cruentam conscientiam, persuadeo pœnitentiam. d.c. si peccauerit. §. prorsus nec pando.

Aug. 22 Sed propter hanc tolerantiam malorum aliqui tribuunt quandam peruersissimam securitatem præpositis, uidelicet ut ad eos non pertineat, nisi dicere, quid cauendum sit, quid uero faciendum sit, quodlibet aut quisque faciat non curare. Vnde Diuus Augustinus arbitratur, pertinere ad sanam Doctrinam, ut & caues in ecclesia propter pacem ecclesiæ tolerentur, & canibus sanctum, ubi est pax ecclesiæ tuta, non detur, quapropter cum inuenimus malos, quos ecclesiastica disciplina corrigere, aut coercere non possumus: tunc tolerandi sunt: cum uero eis, per quos ecclesia regitur, adest, salua pace, potestas disciplinæ aduersus impios exercenda: tunc neque socordia, neque segnitia dormitemus: sed aculeis præceptorum, quæ ad seueritatem correctionis pertinent excitandi sumus, ut gressus nostros in uia Domini, illo Duce atque adiutore, dirigentes, nec patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentiæ seuiamus. c. quædam cum bonorum. xxiii. q. 4.

23 Item sicut ab oratione cessandum non est, sic nec a correctione, quamuis Deus, quos uoluerit, non correctos faciat esse correctos: prout fuit Petrus. Nam tũc ex correctione proficit homo: cum miseretur Deus, atque adiuuat, qui facit, quos uoluerit etiam sine correctione proficere. c. sicut non est, xxiii. q. 4. *Greg. & August.*

24 Sed cum percussio corporalis imminet, non debet a prælatis addi afflictio flagellatis: cum ignoretur, an pro purgatione, an pro uindicta cõtingat Dei iudicium, ne uos (quod absit) culpæ offensa respiciat. c. cum percussio, vii. q. prima. GRE. PP.

25 Nam multi sacerdotum culpam zelo Dei se prosequi profitentur: sed dum indiscrete hoc agitur, sacrilegii facinus incurrunt: & dũ præcipites quasi ad emendandum ruũt, ipsi quoque multo magis in deterius cadunt. c. nõ in perpetuum, 24. q. 3. *Raban.*

26 Nam & si quis putat se placere Deo: quia seruos accusat, & ut meliores fiant, dicit hoc agere, in uanum laborat: & plus inuidiæ stimulis agitatur, quã charitatis; quia diuinæ gratiæ plenitudo adiectione humana non indiget: imo si in hoc seculo omnia uendicata essent, locum diuina iudicia nõ haberent. c. si omnia, 6. q. prima. ANAC. PP.

27 Et nemo debet de se præsumere, uidelicet non posse errare, cum uiderit Petrum negasse Christum, & Dauid grauiter peccasse, quamuis dixerit, non mouebor in æternum. c. imitatur. 6. q. 1. *Ambr.*

28 Sed non est maleuolus, qui crimen alterius indicat: quia indicando corrigere potest, & tacendo frater perire permittitur. c. non uos, v. q. v. *Aug.*

29 Et non omnis, qui parcit, amicus est, nec *Idem.*
30 omnis, qui uerberat inimicus est. Meliora enim sunt uulnera amici, quam uoluntaria oscula inimici. Melius est enim cum

cum sæueritate diligere, quàm cum leui-
31 tate decipere: nã qui potest nos amplius
amare, quàm Deus: & tamen nos non so
lum docere suauiter, verum etiam salubri
ter terrere non cessat cap. non omnis. 5.
Idem. q.5. e contra, dicitur qui ambulat fraudu
lenter, reuelat arcana, qui autem fidelis
est, cœlat amici commissum. Item quæ vi
derint oculi tui, ne proferas in iurgio ci-
tò, ne postea emendare non possis: cum
dehonestaueris amicum tuum. Sed solu-
32 tio est, aliud est ex charitate aliorum cri-
mina deferre, vt quos secreta admonitio
ne corrigere non possumus, conuictos iu
dicis sententia corripiat: atque aliud est
insidiando falsa obiicere, vel insultando
vera facile exprobare. Illud verò charita
tis, hoc autem impietatis est officium. Vn
de in prouerbiis dicitur: verba impiorũ
insidiantur sanguini: os iustorum libera-
bit eos. Qui quod nouit loquitur, iudex iu
stitiæ est, qui autẽ mentitur, testis est frau-
dulentus. Item labium veritatis firmum
erit in perpetuum, qui autem testis est, re-
pentinus concinnat linguam mendaci.
Qui custodit os suum, custodit animam
suam, qui autem inconsideratè loquitur,
sentiet mala. Item Augustinus ait in psal-
33 mo 33. Si aliquando humana infirmita-
te pedes nostri in aliquod peccatum mo-
uentur, insurgũt linguæ iniquissimorum
inimicorum: cum fuisset miserendum, ir-
rident impii, vnde dolent pii. cap. fina.
5. quæst. 5.
Hier. 34 Ab omni maledicto fideles immunes es-
se oportet: cũ Michael Archangelus non
fuerit ausus diabolo maledictionis di-
gnissimo iudicium inferre blasphemiæ.
cap. si igitur. 24. q. 3.
GREG. PP. 35 Nam Sancti viri non ex voto vltionis,
sed amore iustitiæ aliquos maledicunt:
& maledictum iudicio iustitiæ est appro-
batum, vtputa maledicta terra in opere
tuo: & sicut Abrahæ dicitur, maledicam
maledicentibus tibi. Quando autem est
liuore vindictæ punitur, & admonemur
voce D. Pauli ab isto cessare, qui ait. Bene
dicite & nolite maledicere. cap. cum san-
cti. 24. q. 3.
Isidor. 36 Et qui negligunt oris maledici consuetu
dinem resecare: quanuis non corde male
dicant, tamen immundiciam labiorum
secundum Esaiæ verborum & inquina-
menta oris incurrunt cap. qui negligunt.
24. quæst. 3.
37 Sed vt boni salubriter humilientur lin- GREG. PP.
guæ malorum contra eos insurgunt: vt
qua culpa ex ore laudantium in corde na
scitur, ab ore vituperantium suffocetur. c.
sunt plurimi. 6. q. 1.
38 Et si in mente non inuenitur bonum, *Idem.*
quod de nobis dicitur magnam tristitiã
generare debet: & rursum, si non inueni-
tur malum, quod de nobis homines lo-
quuntur, in magnam debemus esse læti-
tiam: quid enim si non omnes laudant, &
conscientia liberos esse demonstrat. c. in-
ter verba. 1. 1. q. 3.
39 Boni autem à malis semper persequun- ALEX. PP.
tur, & diabolus nõ cessat quærere, quem
deuoret, & maximè illos, quos ardentio-
res in seruitio Saluatoris, eique familia-
res inuenerit: at familiares dicũtur, quos
sacri, & in ordine apostolatus constitui
Deus voluit. Ipsi enim pro populo inter-
pellant, & populi peccata commedunt:
quia suis precibus & oblationibus ea de-
lent, atque consumunt. c. nulli dubium.
3. quæst. 1. qui quanto digniores fuerint,
tanto facilius in necessitatibus, pro qui-
bus clamant, exaudiuntur. cap. ipsi sacer-
dotes. 1. q. 1.
40 Item non cessat diabolus persuadere cor- GREG. PP.
dibus plebium, vt doctoribus, atque pa-
storibus suis detractiones irrogent, vel
eos accusent: vt plebes languescentes,
non tenentibus pastoribus frœna eorum,
lasciuiant, atque in ima ruant, vt saltem
sic periclitari possint cap. sunt plurimi. §.
quapropter. 6. q. 1.
41 Et peius malum non est existimandum
fore, quàm christianos suis inuidere sa-
cerdotibus. d. c. sunt plurimi. in fi.
Ac dominum crucifigunt, qui eum in sacer- ALEX. PP.
dotibus persequuntur: quia crux à crucia
tu dicitur, & magnũ cruciatum sustinet,
qui vim patitur. cap. nulli dubium. §. fin.
3. quæst. 1.
42 Sed aliquando pro meritis plebis sæpe GREG. PP.
pastores ecclesiæ deprauantur: vt procli-

uius corruant, qui eos sequuntur. ca. sunt plurimi 6.q.1.

Idem. Nam cuius vita despicitur, restat: vt eius prędicatio contemnatur. cap. infames. in vltimis verbis 3.q.7.

Qui peccata aliena corrigunt, non debent sua relinquere, sed debent reuocari intus ad conscientiam, vt prius propria corrigant, ex tunc aliena reprehendant. c. qui sine peccato. 3.q.7.

Ambr. 43 Vnde iudicet ille de alterius errore, qui non habet in seipso, quod condemnet. Iudicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putauerit punienda: ne cum de alio iudicat, in se ferat sententiam. Iudicet ille, qui ad pronunciãdum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate ducatur: nam bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ voluntatis: sed iuxta leges & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget proprię voluntati: nihil præparatum & meditatum de domo defert, sed sicut audit, ita iudicat: & sicut se habet, natura decernit: obsequitur legibus, nõ aduersatur: examinat causæ merita, non mutat. Discite iudices sæculi, quem in iudicando tenere debeatis affectum, quam societatem, quam sobrietatem, quam sinceritatem. cap. iudicet. 3.quæst.7.

DISTINCTIO PRIMA FINIS.

DE POENITENTIA.

DISTINCTIO SECVNDA.

DE SPECIEBVS POENITENTIAE.

44 POENITENTIAE sunt tres species; vna solemnis; quę imponitur ab Episcopo seruata certa forma. ca. in capite. 50. distinct. Alia publica, cap. quæsitum, de poenis, & cap. ult. 26. quæst. 6. & cap. 2. de officio Archipresbyteri. Tertia priuata, seu secreta. cap. omnis vtriusque, de poenitentia: in quo text. in §. si quis autem, est exceptio, quando possit proprius sacerdos declinari, aliter alius absoluere non poterit. cap. 2. in fi. de poenit. in 6. nisi sint regulares potestatem habentes approbati. cle. dudum. §. statuimus; de sepult.

Ex Cōc. Carthag. 3.

Episcopus etiam potest concedere licẽtiam eligendi confessorem. ca. 2. in prin. de poenitẽn. in 6. Sed si desiderium est confitendi, & commoditas deest, cuilibet potest confiteri. c. si quis. 26.q.6. & c. magna, de poenit. dist. 1.

Ex Cōc. Martini Papæ, & Aug.

Sed sacerdos non debet absoluere de casib. reseruatis, Papa vel Episcopo. cap. 2. de poeniten. in 6. & clemen. religiosi, in prin. de priuileg.

45 Dubitatum fuit; an data licentia eligendi cõfessorem, ille electus possit absoluere de casibus reseruatis Episcopo? & responsum est; quòd non. cap. 2. de pęniten. in sexto.

46 Qui petierit poenitentiam; & oppressus infirmitate non adimpleuerit, per manus impositionem reconciliationem accipere poterit. c. si aliquis 26.q.6. *Ex Cōc. Epanēsi.*

47 Et deputatis ad supplicium sacramentũ poenitentiæ, & Eucharistiæ, non denegatur, clemen. 1. de poenis: & cap. quod in te est, de poenit.

48 Sed pęnitentiæ beneficium iis, qui in rapinam, siue violationem ecclesiarum depræhensi manifestè fuerint, nisi ablata restituant, si poterunt, vel securitatem fecerint de emendando. cap. 2. in princip. de raptoribus.

Si verò in contumacia durauerint vsque ad obitum, & in extremis positi humiliter remedium postulauerint, si saltim securitatem

tem emendandi præstiterint, eis pęnitentia,& sepultura conceditur.

49 Qui verò in sanitate non pœnituerint, vel emēdauerint,& in morte positus præstare nequiuerit, solemnitas pœnitentiæ parum prodesse creditur. Sed de peccato corde contrito viaticum nō denegatur. Ita tamen, vt nullus clericorum sepulturæ illius intersit, nec eleemosinā eius præsumat accipere d. cap.2. §. qui autem, de raptoribus. & qui contrafecerit, ordinis sui irrecuperabiliter damnum patiatur; & ecclesiastico beneficio careat.d.cap. 2. §.qui autem.

50 Et qui occidit presbyterum, duodecim annorum ei pœnitentia imponitur;& cōuictus careat vsque ad vltimum vitæ spiritum militię cingulo;& sine spe coniugii cap.2.de pœnit.

51 Sed parentibus, circa quos pueri reperiuntur oppressi, pœnitentia iniungitur; quam quidam iudicant trium annorum; quorum vnum peragāt in pane, & aqua. c.fi.de his,qui filios occid.

52 Sed generaliter pœnitentia inducenda est consideratis circunstantiis. c.3.& cap. Deus,de pœnit.

53 Qui verò confitentur, & asserunt se abstinere non posse,recipitur eorum cōfessio, quanuis non sit vera pœnitentia: quia saltim datur consilium.c.5.de pœnit.

54 Si mulier partum supposuerit,ne hæreditas ad alios deuolueretur,& maritus crediderit prolem suam esse,vnde timēs maritum non vult facinus ipsi detegere; & similiter si de adulterio prolem suscepit,& timeat marito confiteri, non denegatur pœnitentia; sed per sacerdotem discretū imponitur.c.officii,de pœnit.

55 Sed quia plerunque infirmitas corporis causatur ex peccatis; & remissione accepta redditur sanitas;statutum est;vt medici uisitantes infirmos ante omnia eos moneant,vt auocent medicos animarum;& hoc postquàm à Prælatis fuerit publicatum;sub pœna arcendi eos ab Ecclesiis; nec suadeant aliquid vtile corpori contra salutem animæ. cap. cum infirmitas. 13.de pęnit.

Episcopis,& aliis superioribus, & minorib. Prælatis exemptis conceditur; vt præter licentiam proprii sacerdotis prouidum, & discretum confessorem sibi possint eligere.c.fi.de pęnit.

QVIBVS MODIS PECCATA COMMITTANTVR.

56 TRIBVS modis impletur omne peccatum,videlicet,suggestione,delectatione, & consensu.Suggestio fit per Diabolū: delectatio per carnē; consensus per spiritū. *Palea.*

57 Quare necessaria est magna discretio inter suggestionem,& delectationem. Item inter delectationem,& cōsensum.& quilibet faciat iudicem sui animum Præsidē. Nam ex suggestione si delectatio non sequatur, peccatum in animo non est perpetratum. Cum verò delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem adhibetur consensus, peccatum cognoscitur perfici. Ergo in suggestione est peccati semen: in delectatione nutrimentum fit:in consensu fit perfectio.

58 Et sæpe contingit, quòd caro trahat in delectationem id, quod seminat Diabolus;non tamen animus delectationi consentiat; & cum caro delectari sine animo nequeat; ipse animus reluctans inuitus ligatur aliquo modo in carnali delectatione:adeo vt ei ex ratione contradicat,nec consentiat; immo vehementer ingemiscat; se aliquo modo esse ligatum; prout faciebat Apostolus dicens; Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducētem in legem peccati; quæ est in mēbris meis. c.sed pensandum.6.dist.

DE POLLVTIONE NOCTVRNA.

59 VNDE dubitatum fuit de pollutione nocturna, quando impediat communionem: & in hac illusione pollutionis valde necessaria est discretio, quæ subtiliter pensare debet: ex quare accidat menti dormientis:aliquando enim ex crapula; aliquando ex naturæ superfluitate,vel infirmitate;aliquando ex cogitatione contingit pollutio:& quidem cum ex naturæ *Aug.*

ſuperfluitate, vel infirmitate euenit; hæc illuſio non eſt timenda: quia hãc animus neſciens pertuliſſe magis dolendus eſt, quàm feciſſe: cum verò vltra modum appetitus gulæ in ſumendis alimentis rapitur; atque idcirco humorum receptacula grauantur; habet exinde animus aliquem reatum; non tamen vſque ad prohibitionem ſacri myſterii percipiendi, vel miſſarum ſolemnia celebrandi: cum fortaſſe aut dies feſtus exigit; aut exhiberi myſterium (pro eo quòd ſacerdos alius deeſt) ipſa neceſsitas compellit. Nam ſi alii adſunt, qui implere myſterium valeant; illuſio per crapulam facta à perceptione ſacri myſterii prohibere non debet; ſed ab imolatione ſacri myſterii (vt arbitror) abſtinere debet humiliter: ſi tamẽ dormiẽtẽ turpi imaginatione illuſio non cõcuſſit. Nã ſunt quidam, in quib. ita plerunque illuſio naſcitur, vt eorum animus etiam in ſummo corporis potus turpibus imaginationibus non fœdetur. Qua in re vnum ſibi oſtenditur, quod ipſa meus omnino rea non ſit tunc, ſed ſuo iudicio penitus libera: cùm ſe & ſi dormienti corpore nihil meminit vidiſſe: tamen in vigiliis corporis meminit ſe in ingluuiem ventris incidiſſe. Si verò ex turpi cogitatione vigilantis oritur illuſio in mente dormientis, patet animo reatus ſuus, videt enim à qua radice inquinatio illa proceſſerit: quia quod cogitauit ſciens, hoc pertulit neſciens: & propter talem pollutionem à ſacro myſterio eo die abſtinere oportet. cap. teſtamentum. 6. diſt.

Iſidorus. Item non eſt peccatum, quando nolentes imaginib. nocturnis illudimur, ſed tunc eſt peccatum, ſi antequam illudamur, cogitationis affectus præuenimus. Luxuriæ quippe imagines, quas à veritate geſſimus ſæpe dormientibus in animo apparet, ſed innoxiæ ſunt, ſi non concupiſcendo occurrunt. c. nõ eſt peccatum. in prin. ead. 6. diſtinct.

AN EA QVAE ALIENATA MENTE FIVNT, SINT IMputanda, & de ignorantia.

Ex Aug. 60 DISTINGVITVR, peccata alia penes voluntatem conſiſtere, alia circa naturæ infirmitatem, & voluntate peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio, & delinquentis propoſito committuntur. Porrò infirmitatis alia eſt animi, hoc eſt ignorantia, alia carnis, ideſt carnis concupiſcentia. & de ignorantia dicitur: ſi quis ignorabit, ignorabitur. Nam hæc ignorantia nullum perſeuerantem in peccato ſuo excuſat: ex carnis verò infirmitate procedunt, quæ naturæ languore fiunt, & habere pœnam oſtendit D. Paulus diceres, quis me liberabit à corpore mortis huius. c. 1. 15. q. 1.

Sed rectè intuenti & ignorantia & infirmitas habet voluntatem: nam quantum ad ignorantiam ſcriptum eſt, qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum eſt, qui noluit intelligere, vt bene ageret. cap. ideo. §. fin. 37. diſtinct. nam non omnis, qui ignorat, immunis eſt a pœna. Ille enim ignorans, poteſt excuſari a pœna, qui non inuenit, quod diſceret, illis autem hoc ignoſci non poterit, qui habẽtes à quo diſcerent, operam non dederũt. cap. fin. ead. *Iſidorus.* *Auguſt.*

Sed in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in omnes fines terræ verba eorum. pſalm. 18.

Et erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Ioannis capite primo. Vnde illi, qui neſciunt neceſſaria ad ſalutem, habent peruerſam voluntatem dicente Saluatore, Propterea vos non auditis: quia ex Deo non eſtis. Ioan. c. 9.

Et ſimiliter infirmitas imputatur ad pœnam, quando adhibetur conſenſus: nam ſi reſiſtitur concupiſcentiæ (quod fieri poteſt) gratia Domini præueniente: quia ſcriptum eſt; ſufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur, nam uſque adeo peccatum eſt volũtarium, vt niſi ſit voluntas, nullo modo peccatum ſit. c. 1. §. vſque adeo 15. q. 1. *Auguſt.*

Et nemo trahitur ad culpam, niſi ductus propria uoluntate; uoluntarium enim militem elegit Chriſtus, & uoluntarium ſeruum diabolus acquirit ſuo iuri: quia neminem *Ambr.*

minem astrictum iugo seruitutis possidet, nisi prius se ei peccatorum ære uendiderit. c.non est, quòd, xv.q.1.

Amb.

Est ulterius ignorantia alia facti, alia iuris, facti, alia est eius facti, quod oportuit eum scire, alia non oportuit eum scire. Quod non oportuit eum scire, sicut Apostolus ait, Si quis infidelium uocauerit uos ad cęnam quicquid uobis appositum est, comedite, nihil interrogantes: si autem quis dixerit, hoc Idolis immolatum est, nolite commedere. Quod oportuit eum scire, sicut ignorantia Iudęorum, & reliquorum infidelium, qui ea, quæ à prophetis de Christo fuerunt pronunciata, adhuc ignorent esse completa, hæc ignorantia neminem excusat. Ignorantia iuris alia naturalis, alia ciuilis; Naturalis omnibus adultis damnabilis est. Ius uerò ciuile, aliis permittitur ignorare; aliis non: Nam in damno euitando nemini abest, ut si minor dederit pecuniam filiofamilias: quia repetit, quamuis in maiore delictum sit. Item si si successionem tibi etiam maiori delatam: cum alio sine Iudice diuidas, putans Testamentum iure subsistere, cum non esset, solidam successionem obtinebis. c.turbatur, §.notandum, 1.q.4.

DE COACTIS PECCARE.

Aug. 61 Sed in peccatis uoluntatis distinguitur: quia illi, qui compelluntur peccare, non habent peccatum nolentis, nam & si faciant propter periculum mortis: faciunt tamen, quia uolunt uiuere: omnes quippe homines, qui scientes faciunt, quod non licet, uolunt licere facere, & usque a deo ipsum peccatum nemo appetit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex eo consequitur; quare non sunt peccata nolentium, nisi etiam sint nescientium. c.merito.ead.xv.q.1.

DE FVRIOSIS, ET IMPVBERIBVS.

Lex ciuilis ulpiani. ff. de iniurijs. 3.

62 Sed furiosus, & impubes doli non capax, nanque hi pari iniuriam solent non facere. c.illud. in principio. xv.q.1.

Nec erit contrarium, quod dicitur de Lamech, qui cum cęcus esset Cain interfecit, & dicitur Genesis c.4. septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech uerò septuagies septies; quia cæcitas ignorantiæ similis est: ex utraque enim quædam fiunt, quæ imputantur; quædam uerò, quę minimè. Cęcus nanque si debitum suæ uxori reddere debet, credens alienam polluit, non est reus adulterii, si autem ludo, uel uirium exercitatione, uel uenatione iaculum mittens aliquem perimat; quia à cęco hoc penitus debet esse alienum, homicidii reus habetur, ut fuit Lamech. d.c.illud. §.sed obiicitur, xv.q.1.

Mens uerò alienata furore cum sui compos non sit eorum, quæ admittit, ratum non contrahit. d.c.illud. §.mens uero.

Aug. Et ideo in maioribus, siue adultis (exceptis illis, qui pro Christi nomine suo sanguine baptizantur) necessarium est, eos pœnitentiam agere de suis malis, & tenere fidem catholicam, ante sacramentum baptismi: quia habent liberam uoluntatem. Sed in Paruulis: quia propria uoluntate credere non possunt, nec pœnitentiam de originali peccato agere sacramentum fidei, hoc est sanctum baptisma, quandiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficit ad salutem. c.firmissimè teneas. xv. q.1.

Aug. Nam scimus clementes factos ferre, fuste, lapidibus, morsibus multis nocuisse; & quosdam etiam occidisse, & captos minimè reos factos, eo quòd non uoluntate hæc gesserint: nam reus non potest constitui, qui nescit, quod fecerit. c.aliquos. & seq. xv. q.1.

DE EBRIOSIS.

Aug. 63 Ebrietas uitanda est, per quam crimina cauere non possumus; Et nesciunt, quid loquantur, qui nimio uino indulgent, & iacent sepulti. Ideoque si qui per uinum diliquerunt apud sapientes Iudices uenia quidem facta donantur, sed læuitatis damnantur authores. c.sanè diximus. ead. xv. q.1.

Loth

Idem Aug. Loth inebriatus à filiabus non de incestu, sed de ebrietate culpatur; quia ipsæ filiæ se nescienti miscuerunt. cap. inebriauerunt. ead.

DE OCCISIONE INSANIENTIS ET IRATI.

Ex pœnitentiali Theodori. 64 SI quis insaniens aliquem occiderit, & ad sanam mentem peruenerit leuior ei pœnitentia imponenda est, sed forte de eo intelligitur, quem propria culpa ad furorem perduxit cap. si quis insaniens. 15. quæst. 1. Nam quædam & si non imputentur ad pœnam: tamen impediunt sacramenti signaculum: nam ambitio patris non imputatur filio ad pœnam: cui tamē obest ad ecclesiæ munus accipiendum, sic ea quæ alienata mente fiunt, & si non imputentur ad pœnam: tamen sacri muneris executionem impediunt. d. cap. si quis insaniens. xv. q. 1. *Hier.* quia sacerdos, qui furore homicidium facit, quātum ad culpam innocens est, quantum ad suscepti muneris executionem reus est. cap. fin. §. sicut. ead.

Idem. Si quis non iratus sed propter disciplinam aliquem vulnerauerit, & casu occiderit, quantum ad gratiam innocens est: quia gratia voluntatem non opus requirit, sed quantum ad legem reus est: quia opera lex requirit c. si quis non iratus in princ. ead. qui est finalis.

DE VIRGINE IN PERSECVTIONE OPPRESSA.

65 ITEM si in persecutione virgo fuerit oppressa, repellitur lege: quia opus inspicit non voluntatem, in gratia autem quasi virgo suscipitur: quia non opera quærit, sed voluntatem. dicto cap. si quis iratus. §. item si.

Aug. Nam si concupiscentia, vel inobedientia absque culpa est in corpore dormientis, quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis? cap. si concupiscentia. ead. 15. q. 1.

NON VSVS RERVM, SED LIBIDO IN CVLPA EST.

66 IN omnibus non vsus rerum, sed libido in culpa est, vnde diligenter attendēdum est, quòd locis, & temporibus, & personis conueniat, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, vt sine aliquo vitio cupiditatis, vel voracitatis præciosissimo cibo sapiens vtatur: insipiens autem fœdissima flamma in vilissimū olus ardescat: nam in omnibus rebus, vel probandum, vel improbandum est, quod facimus, non ex earum rerum natura, quibus vtimur, sed ex causa vtenti & modo appetendi. c. quisquis rebus 41. dist. *Idem.*

67 Et non cogantur diuites pauperum cibis vesci. vtantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant aliter se non posse sustentari: si consuetudinem mutant ægrogant. vtantur superfluis, dent inopib. necessaria, vtantur præciosis, dent pauperibus vilia, c. non cogantur. 41. dist. *Idem Aug.*

DE PARSIMONIA ET ORNATV CORPORIS.

68 PARSIMONIA cum veste humili non improbatur, sicut etiam ornatus corporis præter diligētiam infucatus laudatur, & omnis locus ædificatus in nomine Domini honoratur. cap. parsimoniam. ead. 41. distinct. *Ex Concilio Gāgrenensi.*

69 SED sæpe vitia se ingerunt, & esse virtutes mentiuntur: vt tenacia parsimonia, effusio largitas: Crudelitas telus iustitiæ, remissio pietas velit videri. cap. sæpe vitia ead. 41. dist. *GREG. PP.*

DE CRIMINIS APPELLATIONE.

70 CRIMINIS appellatio alias late patet complectens omne peccatum, quod ex deliberatione procedit. Vnde Beda super Epistolā Iacobi: peccata quę ex ignorantia, vel infirmitate humana committuntur, dicit & præcipit alterutrum confiteri: quia facile dimittuntur, quæcunque verò fiunt ex deliberatione, non nisi per *Ex Cōc. Tolet. c. 2. Et Hier.*

pœni-

71 pœnitẽtiam. Hinc etiam August. ait. Nullum peccatum est adeò veniale, quod nõ fiat criminale dum placet. Aliàs ea demum significat, quæ semel commissa ad
72 damnationem sufficiunt. Multa enim ex deliberatione procedunt, quæ nisi sępius reiterata, & in consuetudinem fuerint deducta, quanuis grauent post mortem: nõ tamen æternaliter perdunt: quia, & si quadam ratione crimina appellentur, tamen mortifera, & capitalia non sunt ca. unum horarium §. criminis. dist. 25.

DE MINVTIS PECCATIS, QVAE IGNE PVRGATORIO purgantur.

August. 73 VNDE Augustinus in homil. De igne purgatorio, exponens verba Apostoli ait: si quis super hoc fundamentum ædificauerit ligna, fœnum, & stipulam. & multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur; dum credunt, quòd si super fundamentũ Christi capitalia crimina ædificant; peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari; & ipsi postea ad vitam perpetuã peruenire. Intellectus iste, Fratres charissimi, corrigendus est; quia ipsi se seducunt; qui sic se blandiuntur; illo enim transitorio igne, de quo dicit Apostolus, ipse saluus erit; sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur; de quibus, & si non omnia, vel aliqua commemoranda sunt; ne aliquis inaniter excusare se conetur, & dicat se nescire, quæ sunt minuta peccata, & quæ criminalia. d. cap. vnum horarium §. Vnde Augustinus.

DE CAPITALIBVS PECCATIS.

Idem. 74 ET quanuis Apostolus plura capitalia commemorauerit; nos tamen ne desperationem facere videamur, breuiter dicamus, quæ illa sunt: sacrilegium, homicidium, adulterium, fornicatio, falsum testimonium, rapina, furtum, superbia, inuidia, auaritia: & si longo tẽpore teneatur iracundia, & ebrietas, si assidua sit, in eorum numerum computatur. Quicunque enim aliquod de istis peccatis in se dominari cognouerit, & non se ipsum dignè emendauerit, & si habuerit spatium longo tempore pœnitentia non egerit: & largas eleemosinas non erogauerit, & à peccatis ipsis non abstinuerit; illo transitorio igne, de quo non Apostolus ait: purgari nõ poterit: sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciauit d. c. unum horarium. §. & quanuis.

ENVMERATIO DE PECCATIS MINVTIS.

75 QVAE autem sunt minuta, licet omnib. nota sint, tamen quia longum est, ut omnia replicentur, opus est; vt ex eis, vel aliqua nominemus: quoties aliquis cibo, aut in potu plus accipit, quàm necesse est, ad minuta peccata nouerit ptinere: quoties plus loquitur, quàm oportet; plus tacet, quàm expedit: quoties pauperes importunè petentes exasperat: quoties cum sit sanus corpore, aliis ieiunantibus, prandere voluerit, aut somno deditus, tardius ad ecclesiam surgit: quoties excepto filiorum desiderio vxorem suam cognouerit; quoties in carcere positos, tardius requisiuerit, & infirmos tardius visitauerit. Si discordes ad concordiam reuocare neglexerit. Si plus aut proximum, aut vxorem, aut filium, aut seruum exasperauerit, quã oportet. Si vnicuique maiori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit. Si pauperibus esurientibus nimium delitiosa, & sumptuosa conuiuia præparauerit. Si se aut in ecclesia, aut extra ecclesiam fabulis otiosis, de quibus in die Iudicii ratio reddenda est occupauerit. Si dum incautè iuramus, & cum hoc per aliquam necessitatem implere non poterimus, vtique percurramus. & cum omni facilitate, vel temeritate maledicimus; quoniam scriptum est; Neque maledici Regnum Dei possidebunt, d. cap. vnum horarium §. quæ autem sint, 25. distinct. *Idem*

ANTE IVDICIVM ALIQVAE CVLPAE PVRGANTVR.

Greg. pp. 76 QVALIS hinc quisque egreditur, talis in iudicio apparebit, vel repreſentabitur; ſed tamē de quibuſdam culpis eſſe ante iudicium purgationis ignis credendus eſt pro eo, quod veritas dicit: quia ſi quis in ſpiritumſanctum blaſphemias dixerit neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam in futuro poſſe relaxari: quod autē de vno negatur, conſequens intellectus patet: quia de quibuſdam cōceditur. Sed tamen (vt prædixi) hoc de paruis, minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus & otioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ familiaris, quod vix ſine culpa; vel ab ipſis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt. Quæ etiam poſt mortem grauant, ſi adhuc in uita poſitis minimè in morte fuerint relaxata c. qualis. ead.

Palea. 77 Qui in aliud ſeculum diſtulit fructum cōuerſionis, prius purgabitur igne purgationis. Hic ignis & ſi non ſit æternus, mirò tamen modo grauis eſt. ſuperat enim omnē pœnam, quam unquàm paſſus eſt aliquis in hac vita, vel pati poſt. cap. qui in aliud. 25. diſt.

DE MISERICORDIA ERGA PROXIMOS.

Amb. 78 NON eſt ſatis bene velle, niſi ſtudeas et bene facere, neque ſatis eſt iterum bene facere, niſi id ex bono fonte procedat, hoc eſt ex bona voluntate. cap. non eſt ſatis. 86. diſt.

79 Et perfecta liberalitas fide, cauſa, loco, tempore commendatur: nam ſi ſcias fidelem ſine ſumptu eſſe, & famem tolerare: & præſertim ſi erubeſcat, grandis culpa eſt, ei non ſuccurrere. Idem ſi incautè ceciderit, aut ſit in captiuitate, aut in carcere poſitus, & pœnis & ſuppliciis iuſtus aliquis excrucietur: nam iuſto amplius debetur, quanuis omnibus miſerendum ſit: & ſi tempore afflictionis ſuę à te nihil impetret, aut ſi tempore periculi quò rapitur ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri, non leue eſt peccatum. d. cap. non ſatis. §. item perfecta. 86. diſtinct.

Idem Amb. Nam qui paſcendo hominem ſeruare poteſt, & non pauerit, fame occidit. cap. paſce. 86. diſtinct.

Idem Amb. 80 Non tamen dominus vult ſimul effundi opes, ſed diſpenſari, niſi quis relictis omnibus in diſciplinam ſi propheticam daret. c. dominus. ead. diſt.

Idem. 81 Non eſt etiam liberalitas ſubuenire proximis ſeminis ſi egeant, non tamen vt ditiores fiant. Nam tu nō te dedicaſti Deo:

82 vt illos diuites facias, ſed vt tibi vitā perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miſerationis peccata tua redimas cap. non eſt probanda. 86. diſt.

Ambr. 83 Et qui ſuorum & maximè domeſticorū curam non habet: fidem non habet, & eſt infideli deterior. cap. ſicut ii. §. qui ſuorum. 47. diſtinct.

DE MERCATORIBVS.

Palea. 84 QVI rem comparat, vt materia ſit inde aliquid operandi, non eſt mercator, qui verò rem comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur. Ille eſt mercator. Et ſuper omnes mercatores maledictus eſt plus vſurarius: ipſe enim rem datam à Deo vendit non comparatam vt mercator, poſt fœnus rem ſuam repetit, tollens aliena cum ſuis. Mercator autèm non repetit rem venditam. c. eiiciēs. §. quicunque. 88. diſt.

Qui agrum locat, vt granum accipiat, aut domum, vt penſionem recipiat, nōn ſunt vſurarii: quia ex agro fructus capiuntur, ex domo vſus manſionis capitur, & videtur mutare lucrum cum lucro. d. c. eiiciēs. §. dicit aliquis. 88. diſt.

Palea. 85 Negotiator dicit, affero ex longinquo merces, & ideo peto mercedem laboris mei vt viuam; quia dignus eſt mercenarius mercede ſua. Reſpondet D. Auguſtinus de mendacio, & de periurio agitur, non de negotio: nam poteſt dici tanti emi, ſed tanti vendam, ſi placet, eme. Vnde

de hoc est peccatum hominum non rerum: negotiatio enim non facit malum aliquem, sed iniquitas sua & mendacium suum. c. quoniam non cognoui. 88. dist.

DE PECCATORVM REMISSIONE.

Amb. 86 PECCATVM aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam: deletur per crucis sanguinem, tegitur per charitatem cap. ille Rex. §. peccatum de pœnit. distinct. 3. & de charitate scriptum est, quæ operit multitudinem peccatorum.

Idem Amb. 87 Quanuis peccatum posit dici iniquitas: tamen propriè peccatum est opus iniquitatis. Prius est igitur, ut excidatur hæc iniquitas radix & seminarium peccatorum: nam quemadmodum disciplina sapientis intrans in animum imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam, sic virtus perfecta iniquitatem, & remissio peccatorũ delet omne peccatum. d. c. ille Rex. §. similiter. de pœnit. dist. 3.

August. 88 Deus remittendo sæpe peccata nõ amat peccata, nec est incitator malorum; quia immo multum peccatum displicet ei, qui præsto est ea destruere. Si enim ea amaret, non ea destrueret: semper autem destruit peccata, quæ inuenit, ne soluatur, quod creauit, ne corrumpatur, quod amauit c. adhuc instant. de pœnit. dist. 3.

Aug. 89 Sumunt tamen hypocritæ occasionem ex factis domini dicentes, quem cæcum bis illuminauit? quem leprosum bis mundauit? quem mortuum bis suscitauit? non filium dissipatorem legitur bis suscepisse, non filiam Abrahæ bis à dæmonio liberasse in nulla persona iterauit factum docens (vt aiunt) a Domino non sæpe fieri remedium. Sed responsio est, quòd multos cæcos & in diuerso tempore illuminauerit, & multos debiles confortauerit, ostendit, in diuersis illis eadem sæpe peccata dimitti, vt quem prius sanauit leprosum, alio tempore illuminet cæcum. Ideo enim tot sanauit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cęcos & aridos: ne desperet de se peccator. Ideo non scribitur aliquem nisi semel sanatum, vt quisque timeat mergi peccatis. d. cap. adhuc. §. sumunt.

Aug. 90 Quapropter elimandus est ab ecclesia, qui vnquàm pœnitentibus negat indulgentiam; quia quoniam quotidiana est offensio, oportet, ut quotidiana sit remissio. Et ut dominus docuisset orantes dicere: Dimitte nobis debita nostra: nisi ipse misericors perseueraret: quia nos ab hac petitione non uult deficere. d. cap. adhuc. §. quapropter. circa finem. de pœnit. dist. 3.

DE OMNIBVS PECCATIS TANTVM VENIA PRAESTATVR.

Aug. 91 QVI non omnino pœnitent: sed reseruant sibi quędam, de quibus delectentur, istis uenia non præstatur: quia Deus simul mutum & surdum à demonio liberãdo docet nos, nunquàm nisi de omnibus sanari, & expulit septem demonia, ut omnia crimina simul eiicienda doceret, & nunquàm sanauit aliquem, quem omnino nõ liberauerit: totum enim hominem sanauit in sabbato, quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagine liberauit, iudicans pœnitentes oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & in corpore. cap. sunt plures. de pœnit. dist. 3.

De qua materia est decisio clara in catechismo, ubi habetur, confessionem esse integram.

GRATIA CHRISTI MALA DESTRVIT ET BONA TRIBVIT, ET iustos & si cadit, pęnitentia non amittit iusti uocabulum.

Idem. Aug. 92 PIVM est credere, & nostra fides hoc expostulat, ut cum gratia Christi destruxerit mala priori in homine etiam remuneret bona, & cum destruxerit, quod suũ nõ inuenit, amat & diligit bonum quod in peccante plantauit cap. Pium est. de peniten. distinct. 3.

Io. Chry. 93 Et oratio dominicalis leuibus & quotidianis peccatis satisfacit. ca. de quotidianis de pęnit. dist. 3.

Hier. Illud dictum septies in die cadit iustus declara-

claratur: quia & si cadit non amittit iusti uocabulum, qui per pęnitentiam semper resurgit, & non solum septies sed septuagies septies donantur peccata, si conuertatur ad pœnitentiam. cap. septies. de pœnit. distin. 3.

DE POENITENTIA DAVID.

Amb. 94 TOTAM pœnitentiam ostendit psalmus quinquagesimus. Miserere mei Deus. Nam Dauid correctus a Propheta dicit peccaui, & statim meruit audire, Dominus abstulit peccatum tuum à te; quia pro magna iniquitate adulterii & homicidii petiit magnam misericordiam. ca. totam pœnitentiam. de pœnit. distin. 3. Sed maturitas veniæ declarauit profundam pęnitentiam Regis fuisse: nam Sancti si for-
95 te naturæ magis facilitate, quàm peccandi libidine: vt homines corruunt fortiores, & actiores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo maiora reputantes certamina: vt non solùm lapsus nullum attulisse impedimentum existimetur, sed etiam velocitatis incentiua cumulasse: nam plerique post vnum, vel alterum lapsum gratia maiore uicerunt, quòd peccauit conditionis est quòd supplicauit correctionis: lapsus communis, sed specialis confessio, & culpam incidisse naturæ est: diluisse virtutis. c. ille Rex. in prin. vsque ad §. peccatum. de pęnit. dist. 3.

Hier. 96 Et doloris mensura potius, quàm temporis valet apud Deum: & mortificatio vitiorum magis quàm abstinentia ciborum pœnitenti est necessaria. c. mensurã. de pęnit. dist. 1.

Aug. 97 Quem pęnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat: & docemur corporali pœnitentia confitenda peccata, quia qui per vos peccastis per vos erubescatis: erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit dominus, vt neminem pœniteret in obscuro: nam dignus est misericordia, qui spirituali labore petit gratiã: laborat enim mens patiendo erubescentiam; & quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo fit dignus misericordia. c. quem pęnitet de pęnit. dist. 1.

98 Sed semper dolendum est in hac vita de peccatis etiam remissis: vbi enim dolor finitur; deficit, & pęnitentia, & si finitur pęnitentia, de venia nihil relinquitur. c. si Apostolus. de pęnit. distinct. 3. Vnde ille pęnitentiam dignè agit, qui sic præterita mala deplorat, vt futura iterum non committat. c. ille pęnitentiam. ead. 3. dist. *Idem.* *Smaragdus.*

DE DVOBVS MALIS; MINVS ELIGENDVM EST.

99 SI omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minora semper eligãtur; quia & qui murorum vndique ambitu, ne fugat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, vbi breuior munus inuenitur. Hinc etiam Paulus; cum quosdam in ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima: vt maiora declinarent, dicens: propter fornicationem vnusquisque vxorẽ suam habeat. Et quia tunc solum coniuges sine culpa in admixtione sunt, cum non pro explenda libidine; sed pro suscipienda prole miscentur: ut hoc etiam, quod concesserat sine culpa, quanuis minima non esse monstraret; illico adiunxit: hoc autem dico, secundum indulgentiam, non secundum imperium. nõ enim sine vitio est, quod ignoscitur, & nõ præcipitur. Peccatũ profectò vidit, sed quod posset indulgere præuidit: sed cum in dubiis constringimur, vtiliter minimis subdimur; ne in magnis sine uenia peccemus c. nemi. §. est autem. 13. dist. *Greg. pp.*

NON SVNT FACIENDA MALA, NE ALII COMMITTANT.

100 SED non sunt à nobis aliqua committenda delicta, ne alii grauiora committãt non obstante exemplo Loth, qui volebat prostituere filias suas, vt viri hospites nihil à Sodomitis tale paterentur; quia hæc compensatio periculosissimè admittitur, nam si perturbationi humanæ tribuitur, & menti tanto malo promotæ, nullo mõ imitanda est. c. quod ait. 23. dis.

Quia

Greg. pp. Quia & si aliquando per obedientiam debet bonum, quod agitur, intermitti; tamen malum nunquam facere licet. cap. quid ergo x1.q.3.

Amb. 101 Et si non potest subueniri alteri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuari, quàm grauare alterum, ideo sacerdotale officium est in causis pecuniariis non interuenire, in quibus frequenter læditur alter, qui vincitur; quoniam seuictum arbitratur intercessoris beneficio; Igitur sacerdotale officium est, nulli nocere, prodesse velle omnibus: Posse solius Dei est.c.denique 14.q.5.

DE CORRECTIONE DIVINA.

102 BONVS Deus castigat propter tres causas, primum quidem, vt is, qui castigatur, se ipso melior euadat; deinde vt ii, qui possunt salui fieri per exempla præparentur admoniti; & tertiò, ne is, qui iniuria afficitur, contemptu habeatur, & aptus sit ad iniuriam accipiendam.d.cle.Alexandrini in li.4.stromatum.

Hier. Deus deleuit genus humanum diluuio: super Sodomam, & Gomorram ignem & sulphur pluit: Aegyptios summersit fluctibus: Israelitarum cadauera prostrauit in heremo, & ideo ad præsens supplicia reddidit, nè in æternum puniret: dicente Propheta, nō iudicabit Deus his, in idipsum, in tribulatione ergo, qui puniti sunt, postea non punientur.c.quid ergo.23.q.5.

Aug. Sed intelligitur de his tantùm, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt: quam & si breuem & momentaneam; tamen non respuit Deus, & de prophetę dicto non iudicabit Deus bis idipsum, de his tantum intelligi oportet, quos præsentia supplicia commutant, super quos non consurget duplex tribulatio, qui autem inter flagella duriores & deteriores fiunt, sicut Pharao, qui flagellatus a Domino durior factus est, præsentibus æterna connectūt. cap.sunt plures. §. intelligitur de pœnit. distinct.3.

Hier. 103 Vnde si quærat aliquis: si fidelis deprehensus in adulterio decoletur, an postea puniatur à Domino: & respondet Diuus Hieronymus, Deum vt omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mēsuras, & non præueniri sententia iudicis: nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem, & magnum peccatum magnis, diuturnisque elui cruciatib. d.c.quid ergo.§.quæritur hic.23.q.5.

104 Si quis autem punitus sit, vt ille in lege, qui Israelitis maledixerat, & qui in sabbato ligna collegerat tales postea nō puniri; quia culpa leuis præsenti supplicio seueritatis compensata sit.d.c.quid ergo, circa finem. *Hier.*

DE VINDICTA LICITA.

105 EA autem vindicta, quæ valet ad correctionem non prohibetur, quæ etiam valet ad misericordiam: sed huic vindictæ inferendæ non est idoneus, nisi qui odium, quo flagare homines solent, qui se vindicare desiderant dilectionis mansuetudine superauerit; nam quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnē filium, quem recipit, quo exemplo apparet, posse peccatum amore potius vindicari, quàm impunitum relinqui, vt illū, quem vendicat, non pœna miserum, sed correctione beatum esse velit. cap.ea uindicta.23.q.4. *Aug.*

Et quisquis christianus est vitia contraria veritati Christianæ prosequi debet. cap. quisquis.23.q.4. Et debet diligere proximum suum sicut seipsum: ut quem potuerit hominem beneficentia, cōsolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ correctione adducat ad colendum Deum: nam multi sunt prohibendi a malo, & cogendi ad bonum. cap.penult. & fin.23.q.4. *Idem* *Aug.*

NON SEMPER VINDICANDVM IN EOS, QVI PECCANT.

106 QVIA Christus discipulos suos increpauit: quia ignem de cœlo descendere super eos gestiebant, qui ipsum non receperant, ostenditur nobis, nō semper in eos, qui peccant vindicandum: quia clementia aliquando plus prodest ad pœniten- *Amb.*

tiam, quàm lapso ad correctionem cap. quod Christus.in prin.23.q.4.cum poterant etiã Apostoli moueri proprio odio: quia recepti nõ fuerunt. Et Dominus volens eos iniuriam propriæ personæ cum patientia & gaudio tolerare, iniuriam verò seruitutis diuinæ non inultam relinquere ait, nescitis cuius spiritus estis: & in hic Petrus contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat, peccata verò, quæ in Deum committuntur acerrime puniebat, vnde Ananiam & Saphiram, spiritui sancto mentientes mortis sententia prodidit.d.c.quod Christus.§. potest in hac. 23.quæst.4.

GRE. PP. Nam valde offendit, qui dominica debita impune dimittit: quia ea, quæ in Deum commissa sunt cum magna discretione, nec sine pœnitentia possumus relaxare. c.si is qui 23.q.4.

GELA. PP. 107 Sed in quantum dictum est, vindictam propriam nõ vindicandam, obiicitur de Helia, ad cuius preces ignis de cœlo descendit, vt prophetæ vindicaretur iniuria: Et respondetur, Heliam non voluisse ostendere, cuius meriti esset, sed quòd ille esset verus Deus, quem colebat, quod euidentissimis signis monstrare curauit: dicẽdo. Si homo Dei sum, descẽdat ignis de cœlo & cõsumat uos. Iniuria ergo prophetæ non alia, quàm iniuria Domini intelligitur, quæ in paucis vindicata est, vt cæteri terrerentur.cap.si illic.§. sed obiicitur.23.q.4.

SILVE. PP. 108 Sed obiicitur iterum de Siluestro Papa, qui anathematizauit eos, qui eum cœperant, vel episcoporum aliquem, qui deinceps cœperint, excommunicauit: & respondetur, quòd hic non suam, sed ecclesiæ iniuriã vltus est.c.Guilisarius. 23.q.4.

PECCATVM PVNITVR IN PAVCIS.

SILVE. PP. 109 PECCATVM autem populi puniendũ in paucis ostenditur. Primò: quia Moyses peccatum idolatriæ in paucos cultores vituli vindicauit. Secundò dum pro fornicatione totius populi vigintiquatuor milia vna die perierunt. Tertiò pro peccato murmurationis, vel tentationis nonnulli puniti sunt, vt eorum exemplo cæteri
110 ad pœnitentiam cogerentur: & sic quotidie nõnullos punit Deus, vt diuina prouidentia etiam circa humana vigilare cognoscatur: & nonnullos etiam per longa tempora ad pœnitentiam expectat, vt patientiam suæ bonitatis nobis ostendat.d. cap.Guilisarius.§.quòd autem.23.q.4.

Aug. Nec Moyses crudelitate fuit motus: sed magna dilectione, cum dixerit. Si dimittis illis peccatum, dimitte, sinautem dele me de libro vitæ: sic planè & Apostolus non crudeliter sed amicabiliter tradidit hominem satanæ in interitum carnis, vt spiritus eius saluus sit in die Domini N. Iesu Christi, & tradidit alios, ut discerent non blasphemare.c. quid crudele. §.nam eum nulla.23.q.4.

111 Non potest tamen salubris à multis esse correctio, nisi cum corripitur ille, qui non habet sociam multitudinem: cum uerò idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud boni restat, quàm dolor & gemitus, ut per illud signum illæso euadere ab eorum uastatione mereantur: & reuera tunc diuinæ disciplinæ sæuera misericordia necessaria est: nam consilia separationis, & inania sunt & pernitiosa, atque sacrilega: quia impia & superba sunt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigant animosos malos. Turba autem iniquorum cum facultas est promouendi sermonem generali obiurgatione ferienda est: & maximè si aliquod flagellum Domini occasionem dederit, quo eos appareat pro suis meritis uapulare. c.nõ potest.usque ad §.præcepta.23.q.4. *Idem. Aug.*

112 Præcepta uerò de dilectione inimicorum & misericordia erga illos, atque de cibandis ipsis, non intelliguntur: ut peccandi relaxetur impunitas: sed ut delinquenti correctio, & naturæ ministretur subsidium. Et ut de eorum perditione doleamus eorum salutem desideremus, & pro eorum salute laboremus. Sicut
113 enim erga pœnitentes non sæueri, sed misericordes esse monemur, iuxta illud. noli esse nimis iustus: quia est nimis iustus, qui perit in iustitia sua, & iterum. Iudicium *Idem. Atg.*

dicium sine misericordia erit ei, qui non facit misericordiam: ita impœnitentibus & obstinatis in malo misericordiam impendere prohibemur. d.c. non potest. §. præcepta. vsque ad fi. 23.q.4.

Amb. 114 Est verò iniusta misericordia, si quis latronem filiis deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus absoluendum putat; quia cum vni indulgetur indigno, ad prolapsionis contagium prouocat vniuersos: facilitas enim veniæ incen
115 dium tribuit delinquendi. Deinde inter duos, hoc est, accusatorem & reum si iudex non id, quod iustitiæ est, exequatur, sed miseretur alterius, non erit hęc iusta misericordia: quia forma iustitiæ teneri debet. c. est iniusta 23.q.4.

Aug. 116 Et peccatores non suscipiātur propter hoc: quia sunt peccatores: sed quia homines sunt humana consideratione tractentur & persequenda est in eis propria iniquitas, miserendum autem propriæ naturæ. c. duo iste. §. non ergo. 23.q.4.

Isid. Nam maledicitur apud Deum, qui peccantibus consentit, & defendit delinquentem, immo dicebat quidam sanctissimus pater hunc defensorem acrius puniendum, quàm delinquentem, cap. qui consentit. xi.q.3.

PECCATA PVNIVNTVR PER POPVLOS ALIENIGENOS ET ALIquando per nescientes.

Amb. 117 PVNIVNTVR peccata per populos sicut legimus: quia sæpe ab alienigenis Dei iussu excitatis propter diuinæ maiestatis offensam subactus est populus Iudæorum. Sed punit aliquando per nesciētes: ut per Sannacherib, per Nabuchodonosor, per Antiochum, per Romanos, & alios Reges gentilium. Nam isti credebant propriis viribus superasse iudæos. Et tamen illi, per quos Deus punit, absque nutu diuinæ dispositionis nihil agere valent: & tales in eo quod puniunt, Deo seruire dicuntur. In eo autem quòd ignorantes se esse ministros irę & furoris Dei impia vanitate superbiunt, mercedem sui laboris non nisi temporalem inueniunt, pœnam verò suæ superbiæ non
118 effugiunt. Punit etiam Deus per scientes: quia illi, qui puniunt, sciunt se facere iussu diuino. Sicut Deus ꝑ filios Israel voluit peccata punire Amorreorum & Cananeorum. Cum verò occultu instinctu aliqui mouentur ad persequendum malos, & isti: quia praua intentione non mouentur, vt peccata delinquentium puniant, sed illorum bona rapere & suæ ditioni subiicere quærunt, non sunt immu-
119 nes a crimine. De quibus etiam notandum est, quòd aliquando excitantur ad puniendum peccata bonorum; vt tādem per bonos correctos, ipsi quoque excitati puniantur. Sicut in li. Iudicum. c. 4. & 8. legitur de Labin Rege Cananeorum, & de Madianitis, quòd propter idolatriā populi suscitauit eos Deus, ut Israelem affligerent, & terram eorum occuparent: Sed cum populus Dei sub manib. eorum diutius afflictus peccatum suum recognosceret, & per pœnitentiam sibi Deum placaret. Dei præcepto; Rex Cananeorum, & Dux exercitus contriti sunt, & Reges
120 Madianitarum & Duces eorum morte traditi sunt. Vnde docemur a Propheta recurrere in his tribulationibus ad dominum his verbis. Effunde iram tuam in gētes, quæ te non nouerūt, & in Regna, quæ non inuocauerunt nomen tuum, ne forte dicant in gētibus, vbi est Deus eorum. Et leua manus tuas in superbias eorum, qui te oderunt, & multa maligna operati monumenta suæ victoriæ posuerūt in medio atrio tuo. c. fi. 23.q.5.

DISTINCTIO SECVNDA FINIS.

DE DIVERSIS PECCATIS TRACTABITVR, ET ORDO ERIT IVXTA PRAECEPTA DECALOGI.

DISTINCTIO TERTIA.

DE SORTILEGIIS ET SORTIBVS.

Isidorus. 121 PROHIBENTVR sortilegi, & ii sunt, qui sub nomine fictę religionis, p quasdam, quas sanctorum vocant sortes, diuinationis scientiam profitentur; aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. c. vno. 26. q. 1.

Aug. In sortibus nihil mali esse monstratur; prohibentur tamē fidelibus, ne sub specie diuinationis, ab antiquos idolatriæ cultus redirent. Vnde quibusdam constellationibus, & futurorum signa custodiētib. Apostolus ait; dies obseruatis, & menses, & tēpora, & annos; vnde timeo ne fortè sine causa laborauerim in uobis. cap. sors non est. 26. q. 2.

MART. PP. Item non licet iniquas obseruationes calendarum agere, & ociis vacare, neque lauro aut iuridicare arborū, cingere domos; omnis enim hæc obseruatio paganorum est. c. non licet. 26. q. 7.

ZACH. PP. Si quis calend. Ianuarii ritu paganorum colere, vel aliquid plus noui facere propter nouum annum, aut mensas cum epulis in domibus præstare, & præsumpserit per vicos, & plateas cātores & choreos ducere, anathema sit. c. si quis cal. eadem. 26. q. 7.

DE ASTRONOMIA.

Aug. 122 SIC & astronomia, seu etiam astrologia apud catholicos in desuetudinem abiit; quia dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ saluti animarum erant accommodata. d. c. sors non est, §. si.

DE LIGATVRIS.

Idem 123 SVPERSTITIOSVM est, facere ligaturas; atque remedia; quæ Medicorum quoque disciplina condemnat, siue in præcationibus, siue in quibusdam notis, quas caratheres vocant, siue in quibuscunque rebus suspendendis, atque ligandis, vel etiam saltando quoquo modo, nō ad temperationem corporū, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiā manifestas, quæ eminētiori nomine Physicam uocant. His adiunguntur inanissimarum obseruationum, si membrum salieris, si iunctim ambulantibus amicis, canis, aut lapis, aut puer medius interuenerit: hinc sunt etiam illa, limen calcare, cū ante domum suam transit, redire ad lectum; si quis dum se calceat, stranutauerit, redire ad domum si procidens offenderit, uel si vestis a soricibus redatur. c. illud, quod 26. q. 2.

Sacerdotes admoneāt, fideles populos suos magicas artes, incantationesque infirmitatibusque hominum nihil prodesse, nō animalibus languentibus, aut claudicantibus, vel etiam morientibus quicquām mederi, sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus nititur decipere genus humanum c. admoneant. 26. q. 7. *Idem*

DE MATHEMATICIS.

124 Nec illi, ab hoc genere superstitionis segregandi sunt; qui nunc mathematici dicuntur; olim dicebantur genethliaci propter nataliuni considerationes dierum: nam & ipsi, quanuis ueram stellarum positionem, cum quisque nascitur, consectētur, & aliqua etiam præuestigent; tamen quod inde conātur uel actiones nostras, uel actionum euentus prædicere, nimis errant: & talia non sunt sectanda; quia diuina scriptura inquit: etiam si dixerint uobis, & ita euenerit; non credatis eis: omnes igitur artes huiusmodi uel nugatoriæ; *Idem.*

gatoriæ,vel noxiæ superstitionis, ex qua dã pestifera societate hominum,& dęmonũ sunt repudiãda, & fugiẽda christiano. d.c.illud.§.nec illi,ab hoc genere.26.q.2.

DE INCANTATIONIBVS.

Greg. 125 SI quis Ariolos,aruspices,vel incantatores obseruauerit, aut phylacteriis eorum vsus fuerit, anathema sit. cap.si quis ariolos.26.q.1.

Ex Tolet. Concilio Sed Arioli aruspices incantatores,& sortilegi, atque cæteri huiusmodi sectatores ab ecclesia sunt elimandi,& nisi resipuerint, perpetuò sunt excommunicãdi.c.quicunque.in fine 26.q.5.immo per totã illam q.

Ex Conc. Ancyrano c.34. 126 Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte magica,aut expiãdi causa quinquennio pœniteant.ca. qui diuinationes.26.q.v.

Ex Conc. Martini Papæ. Non liceat christianis tenere traditiones gẽtilium,obseruationes lunæ, aut stellarũ, aut inanem signorum fallaciam, pro domo facienda,vel propter segetes, aut arbores plantandas, vel coniugia sociãda: scriptum est enim omnia quæ facitis aut verbo,aut opere,omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite,gratias agentes Deo.c.non liceat.in prin.26.q.v.

Nec in collectionibus herbarum,quę medicinales sunt,aliquas incantationes liceat attendere. Nisi tantum cum simbolo diuino aut oratione dominica,ut tantũ Deus creator omnium & dominus honoretur. contrafacientibus est pœnitentia iniungẽdæ.d.c.nõ liceat.§.nec in collectionib.

Ex Conc. Anquirẽsi c.1. 127 Non est omittẽdum, quòd quædam scelerata mulieres dęmonum illusionib.seductæ credũt & profitentur nocturnis horis se cum diana Dea paganorum,vel cũ harodiade, vel cum innumera multitudine mulierum æquitate super quasdam bestias,& multarum terrarum spatia pertrãsire,eiusq; iussionib.obedire velut dominæ,& certis noctib.ad eius seruitium euocari.Sed non hæ solæ perierũt in sua perfidia; quia innumera multitudo hac falsa opinione decepta hæc vera esse credunt, & credendo à recta fide deuiant, & errore paganorum inuoluuntur, cum aliquid diuinitatis,aut numinis extra unum Deũ arbitrantur. c.episcopi. §.illud ẽt.26. q.v.

128 Quare sacerdotes prædicare debent populo,vt nouerint hæc omnia falsa esse,& arbitrari,non à diuino spiritu, sed maligno mensib.irrogari.Si quidem Satanas, cum montem cuiuscunque mulieris cœperit,& hanc per infidelitatem sibi subiugauerit, illico transformat se in diuersas species personarum,atque similitudines, & mentem,quam captiuam tenet, in somnis deludẽs,modò læsa, modò tristia, modò cognitas, modò incognitas personas ostendens, per quæque deuia deducit; & cum solus spiritus infœlix hoc patiatur, non in animo hoc,sed in corpore euenire opinatur. d.c. episcopi.§. quapropter.

129 Omnibus itaque publicè nunciandum est,quòd qui talis,credit, fidem perdidit, & qui rectam fidem non habet,hic nõ est eius,idest Dei,sed illius, in quem credit, idest diaboli.Nam de domino scriptũ est. Omnia per ipsum facta sunt.Quisquis ergo credit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem,vel aliam similitudinem,nisi ab ipso creatore, proculdubio infidelis est & pagano similis.d.c.episcopi.§.omnibus itaque 26.q.v.

DE NATVRA DAEMONVM.

130 MVLTIS portentis per diabolorũ fallaciam illuditur curiositas humana,quando id impudenter appetunt scire,qđ nulla ratione cõpetit eis inuestigare. Et hæc potestas immundis spiritib.ideo datur,vt prauos homines seducãt,illos.s. qui spernunt veritatem, & credunt mendacio. c. nec mirum.§.his ergo.26.q.v. *Aug.*

Vnde ostenditur non esse verum,Pythonissam suscitasse Samuelem Prophetam ad colloquium Saulis impiissimi Regis: sed diabolum trãsformasse se in effigiem Samuelis contra legem. d. c. nec mirum. §. præterea.

131 Natura dęmonum hæc est: ut aerei corporis sensu terrenorum corporum sensum facile pręcedunt acumine sẽsus,& celeritate motus,multo ante cognita prænunciant,quæ hoĩes pro sensus ter- *Idem. Aug.*

reni tarditate miretur.c.sciendũ. 26.q.3.

Idem. 132 Accessit etiam demonibus per tam longum tempus,quo eorum vita protẽditur, rerum longè maior experiẽtia, quàm potest hominib.propter breuitatẽ vitæ peruenire.Et istis de causis non solum prædicunt futura:sed etiam multa faciũt, quæ: quoniam homines dicere, aut facere nõ possunt,quidam arbitrantur demones esse dignos,quibus seruiant,& quibus deferant diuinos honores: instigante maximè vitio curiositatis propter amorem fœlicitatis falsæ atque terrenæ & excellẽtiæ temporalis.d.c.sciendũ.§.accessit. 26.q.3.

Idem. 133 Primum igitur demones plerunque solent prænunciare ea,quæ ipsi facturi sunt (nam accipiunt sæpe potestatem morbos immittere, & ipsum aerem vitiando morbidum reddere)& suadere malefacta peruersis atque amatorib. terrenorum commodorum,de quorum morib. certi sunt, quòd sint talia suadentib.consensuri.Suadent enim miris & inuisibilib.modis; corpora hominum non sentientium per illã subtilitatem penetrando, & se miscendo cogitationib.eorum per quædam imaginaria visa siue vigilantium,siue dormientium.d.c.sciendum.§.nunc igitur.

Idem. Aliquando autẽ ante prædicunt ea, quæ naturalib.signis futura prænoscũt,quę signa in hoĩum sensus venire non possunt. Nõ est mirum: quia quemadmodũ Medicus corporis humani perturbata, vel mortificata temperie præuidet futuras ualetudines,aut bonas,aut malas: sic demones in aeris afflictione præuident tempestates futuras sibi notas, sed nobis ignotas.d.c. sciendum.§.aliquando autem.26.q.3.

Idem. Aug. 134 Non tamen diabolus hominum dispositiones cogitatione conceptas per exteriora signa firma ratione deprehendere approbatum est,quanuis Augustinus cõtrarium dixerit in d.c.sciendum.§. aliquãdo etiã.Sed se emendauit in li.2.retractationum,dicens.Quodam loco dixi,dęmones aliquando hominũ dispositiones nõ solum uoce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas,cum signa quędam ex animo exprimuntur in corpore,tota facilitate perdiscere.rem dixi occultatissimã audaciori assertione quàm debui: nã peruenire ista ad notitiam dæmonum ꝑ nonnulla etiam experimẽta compertum est: sed vtrum quædam signa dẽtur ex corpore cogitantium illis sensibilia nobis latentia, an alia ui spirituali ista cognoscant, aut difficillimè ab hominibus,aut omnino non potest inueniri.c.fi.26.q.4.

135 Sed demones ne apud cultores suos amittant pondus auctoritatis,quando ipsi decepti fuerint,uel mentiti agunt: vt culpæ tribuatur interpretib.uis, signorumque suorum coniectoribus.d.c.sciendum §.sed ne apud,26.q.4. *Idem. Aug.*

136 Solent etiam prædicere defectum suæ culturæ,vt videantur præscii quid in singulis regnis, aut locis uenturum sit. Sed quid mirum, si iam imminentem templorum euersionem, quam Prophetæ Dei tãto ante prædixerunt, serapis demum alicui cultorum suorũ hoc de proximo prodidit; vt suam quasi diuinationem recedens,vel fugiens commendaret.d. c.sciẽdum.§. nonnunquàm vsque ad fi.26.q.4. *Aug.*

137 De Serape habetur in historia ecclesiastica li.11.c.23.& 24.Et cap. 25.tractatur de fraude detecta sacerdotis Saturni nomine tyrannus, qui arte callida adulterium in templo cum mulieribus Alexandriæ committebat.

DE SIMVLATIONE.

138 Simulatio utilis est & in tp̃e assumenda exemplum habemus li.4.Regum c. 10.de Iehu Regis Israel, qui finxit se Idolũ velle colere,vt interficeret sacerdotes Balaal & in Dauid quando mutauit faciem suã coram Abimelech li.Reg.1.c.21. nec mirum quia licet etiam sanctos simulare aliqua pro tempore ob suam & aliorum salutem.c.vtilem.22.q.2. *Amb.*

139 Sed quæritur,quare D.Aug.dicat (supra ead.c.ne quis) non esse mentiendum pro tp̃ali vita alicuius;cum Abraham descendens in Egyptum rogauerit Sarrã vxorẽ ut sororem eius esse mentiretur.d.c.utilẽ. §.sed quæritur.Et respõdetur ex snĩa eiusdem Augustini, Abraham voluisse celari veritatem non mendacium dici,soror.n. *Aug.*

dicitur

dicitur, quæ filia fratris erat. In quo osten ditur, neminem debere tẽtare Deum, dũ habet id, quod faciat rõnabili cõsilio; nã Abraham commisit Deo minus quàm potuit, nam si indicasset illam suam uxorem commisisset Deo, & vitam suam & vxoris pudicitiam c. quæritur 22.q.2.

Id in Aug. 140 Item opponitur de Iacob, qui mentiendo, & sibi profuit, & alii nocuit; nec tamẽ reprehenditur, sed commendatur dicendo, se esse Esau primogenitũ, & nõ est mẽtitus: non.n. dixit primogenitum nascendo, sed quia Esau vendidit primogenituram, quemadmodum gẽtiles imitatione fidei & iustitię successerunt in filios Abrahæ fidelis & iusti, & Iudæi filii Abrahæ secundum carnem dicuntur filii diaboli a Saluatore, nõ natiuitate, sed imitatione: Gentiles verò secundum originem cũ ad Abraham essent alieni imitatione successerunt in filios eius, præfertur ergo imitatio operis origine carnis. Quare Iacob nõ mendaciter dixit, se Esau esse, nec mẽtiendo, sed uerum dicendo sibi profuit, alteri verò non nocuit: quia benedictionem sibi debitam accepit, non alienam surripuit.d.c. quæritur. 22.q.2.

Idem Aug. 141 Duo verò sunt genera mendaciorũ, in quib. non est magna culpa, videlicet cùm aut iocamur, aut proximo cõsulendo mẽtimur. Illud aũt primum in iocãdo iõ nõ est pernitiosum: qa nõ fallit: nouit.n. ille, cui dicitur, cã iocãdi fuisse dictum. Secundũ aũt minus est: quia retinet nõnullã be
142 neuolentiã. Illud aũt quod nõ habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est, v. g. tanquã si cui gladius cõmendetur, & promittat se redditurum: cum ille, qui commendauerit, poposcerit, si forte gladium suum repetat furens: manifestum est, non esse reddendũ, ne vel se occidat, vel alium, donec ei sanitas restituatur hic ergo non habet duplex cor: quia ille,
143 cui commendatus est gladius, cũ ꝓmittebat se redditurum non cogitabat furentem posse repetere. Aliquando verum tacere, falsum autẽ dicere, nõ inuenitur sanctis cõcessum. Nã aliud est mentiri, aliud verum occultare: vt si quis forte nõ uelit ad istam uisibilem mortem hoĩem prodere paratus esse debet verum occultare nõ falsum dicere, ut neque prodat, nec mentiatur, nec occidat animam suam pro corpore alterius. c. ne quis. 22.q.2.

DE IVRAMENTO.

144 NON habetur reus periurii, qui falsum iurauit, nisi rea mens sit, exemplo Saulis Regis, qui iurauit se interfecturum, quicũque ante solis occasum comederet. Et Ionathas filius eius non audito regis iuramento cum pugnando hostib. magnã stragem dedisset, fame laborãs fauum melis cõmedit: & Saul voluit eũ dare neci, sed precib. & pia populi supplicatione placatus mortis reuocauit sñiam. Ecce Saul falsum iurauit: quia quod iurando se facturũ decreuit, precib. populi prouocatus non fecit, nec tamen periurii reus arguitur, quia quantum in ipso fuit, impleuit, dum sententiam mortis in filium dedit, quem nõ carnali affectu, sed populi supplicatione reuocauit c. q̃ritur. §. Eps verò. 22.q.2. *Aug.*

145 Qui iurauit iugulare aĩam patris, aut gerere stuprum sacratissimæ Virginis, tolerabilius est stultæ promissionis vota reiicere, q̃ per custodiã promissorũ implere mensurã criminum. c. si publicis. 22.q.4. *Ex Conc. Tolet. 8.*

Dauid iurauit per Deum occidere Nabal: sed ad primã intercessionem Abigali fœminæ prudentis, mox remisit minas, reuocauit ensem in vaginam, neque aliquid culpæ, se pro tali periurio contraxisse doluit. c. si aliquid, 1. 22.q.4. *Beda.*

146 Tolerabilius est iuramentum nõ implere, quã quod turpe est, facere. c. unusquisque. ea. Nam & incõmutabilis Deus quãdoque sua promissa mutasse legitur: quia licet sit impatibilis & immutabilis, crebro tamen leguntur, & eius iuramenta, & pœnitentia, quæ sacris extãt mysteriis adoperta. Iurare nanque Dei est a se ipso ordinata nullatenus conuellere, pœnitere verò est, eadem ordinata cum uoluerit immutare. Sic.n. dicit per Hieremiam, repente loquar aduersus gentem, & aduersus Regnum, vt eradicem & destruam & disperdã illud. Si pœnitentiã egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiã *Ex Conc. Tolet. 8.*

a ma-

a malo, quod cogitaui, vt facerem eis. ca. incommutabilis. 22. q. 4.

Ex Conc. Hilerden. & Tolet. & Aug. 147 Qui tamen illicitum iuramentum facit, segregatur a cõione corporis & sanguinis Domini per annũ, ut eleemosinis & fletibus & ieiuniis reatum suum absoluat. c. qui sacramento. & c. necesse. & c. inter cætera. 22. q. 4.

Amb. 148 Iuramentum illicitũ, quod seruari prohibetur, intelligendũ est, quod scitur esse illicitum, dum iuratur, si autem nescitur illicitum esse ignorantia excusat, si sit facti nõ iuris, nam si credit copulam esse licitam; quia nescitur esse cõsanguineam, ignorãtia excusat: si credit licere ducere consanguineas, est ignorantia iuris, quæ non excusat, nisi cui permittitur ius ignorare. c. fi. §. illud ergo. 22. q. 4.

Iuramentum debet habere tres Comites, veritatem, iudicium, & iustitiã, quia ubi ista defuerint, non est iuramentum, sed periurium. d. c. fi. ver. iuramentum nãq; 22. q. 4.

Amb. 149 Sed iuramentum multipliciter intelligitur illicitũ: est. n. illicitum ex eo, quod iuratur aliquãdo ex eam extra uenienti, aliquando ex mõ iurandi. De primo exẽpla sunt adulterium, homicidium committere, & his similia; & in istis; q̃a perspicuam habent iniustitiam, iuramentũ seruari nõ debet. De secundo exemplum est; cum aliquis post uotũ castitatis iuret alicui se habiturã eã in cõiugem; in se ipso malũ non est; tamẽ huic ex uoto p̃nitiosum est; hoc autem iuramentum, quãuis illicitum sit; non tamen seruari prohibetur, sed de violatione voti pœnitentia iniũgitur. De ter-

150 tio, quãdo aliquis iurat, se non susceptu rum clericatus tõsurã, vel vestem religionis, non prohibetur seruari: q̃a sine tõsura, & veste religiosã, salutẽ promereri ualet; cum nonnulli in clericali habitu Summi & Deo dilecti inueniãtur. Quo exẽplo datur intelligi, quoties aliquis iurat, se nõ facturum aliquid, quo expeditior sibi uita præparetur ad beatitudinem, dummodo sine eo valeat salutem inuenire iuramentum non prohiberi seruari. Vnde cum nos iuramus non daturos aliquid alicui, sine qua vtraque salus eius potest esse incolumis, & si aliqua ex ea sibi commoditas præstaretur, nulla tamen authoritate iuramentum seruare prohibemur; dummodo sit alia uia necessitatibus subueniendi. d. c. fi. §. iuramentum itaque vsque ad finem 22. q. 4.

151 Qui peierare compellit, & qui compellitur, vterque periurus probatur. c. qui cõpulsus. 22. q. v. & pœnitentia datur quadraginta dierum in pane & aqua, & septẽ sequentes annos nunquàm sit sine pœnitentia, & alii si conscii fuerint similiter pęniteant. c. si quis peierauerit. ead. q. *P I V s PP.*

Qui peierat in manu Epi, aut in cruce conse- *Idem.*

152 crata, tres annos pęniteat; si nõ fuerit cõsecrata annum unum, qui ignorat se peierasse, & postea cognoscit; tres quadragesimas pœniteat. c. qui peierat, 22. q. v.

Qui pro redimenda uita, uel alia causa necessitatis peierat; quia plus corpus, quàm animam dilexit, tres quadragesimas pœniteat. c. si quis coactus. ead. q. v. *Idem.*

153 Ille, qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iuraturum esse, uincit homicidam; quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & eius animã, quem iurare prouocauit, & suã. c. ille, q̃ hominem. 22. q. v. *Aug.*

154 Item qui exigit iurationem, multum interest, si nescit illum iuraturum falsum, an scit: si enim nescit, & ideo dicit iura mihi, non est peccatum: tamen humana tentatio est; si autem scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Ille enim se suo periurio interimit, sed iste manum interficientis, & impressit, & pressit. cap. qui exigit. 22. q. v. *Aug.*

Vsque ad extremum uitæ non communicet, qui alios ad peierãdum trahit, & qui periurant omni testimonio sunt remouendi, & secundùm legem infamia notabuntur. c. si quis conuictus. ea. 22. q. v. *Ex Conc. Magont.*

155 Deliquit, qui scit aliquem peierasse, & tacet: sed in primis, si videmus aliquem paratum ad periurium, possumus eum admonendo, vel prohibendo à tam graui peccato reuocare, quòd si non audierit, & corã nobis de re, quã nouimus, falsum iurauerit: utrum prodendus sit, ita ut proditus etiam periculum mortis incurrat, est quæstio difficillima. *Aug.*

Vide-

Videtur diuo Augustino illum audientem se absoluturum ab hoc peccati uinculo si indicet talibus, qui magis prodesse possunt, quàm obesse periuro, siue eum corrigendo, siue Deum pro eo placãdo, si & ipse confessioni suæ adhibeat medicinã. c.hoc videtur 22.q.5.

Isid. 156 Quicunque arte verborum quis iurat, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit; sicut ille, cui iuratur, intelligit: dupliciter autem reus fit; quia & nomen Dei in uanum assumit, & proximum dolo capit. c.quacunque. 22.q.5.

Aug. 157 Periurus est, qui super lapidem falsum iurat; quia iurat proximo & nõ lapidi, & non audit lapis, sed Deus qui te fallẽtem punit. c.ecce dico. ead.

Greg. pp. 158 Diuina iudicia cures, talia foris audiũt, qualia ex intimis proferũtur: vnde patet, quòd Deus nõ accipit sic iuramentum, sicut ille, cui iuratur, sed potius sicut ille, q iurat, intelligit. c.humanæ. ead. 22. q.v.

Chrys. 159 Et dominus inter iuramentum & locutionem fidelium vult nullam esse differentiam. c.iuramenti huiusmodi. 22. q.v.

Aug. 160 Dubitatio est, nunquid secundùm intentionem recipientis, an potius secundum intentionem iurantis iuramentum illud Deus reciperet. Item si innocens de adulterio vel furto impetitus innocentiam suam vellet asserere, iuraret sic esse immunem, sicut in breui continetur, quod manibus suis scripsisse arbitratur: sed in illo cõtineatur, hunc reum esse obiectorum. Dubitatur, an possit argui iurasse reatum adulterii, aut furti incurrisse, & respõsum est, quòd non d.c.humanæ. §.item obiicitur. & §.item si innocens. 22.q.v.

Chrys. 161 Qui peierare paratus est iam periurus esse videtur: quia Deus non ex operib. iudicat, sed ex cogitationib. & ex corde. Vnde concluditur, ꝙ iuramentum secũdum
162 intentionem præstantis nõ recipientis a Deo iudicantur. c.qui peierare. 22. q.v. Nec est contrarium, quod supradictũ fuit in c.quicunque. vbi Deus sic accipit, sicut
163 ille, cui iuratur intelligit: quia aliud est caliditate verborũ iurare, aliud simplicẽ intentionem suã iurãdo enũciare. Quemadmodum etiam aliud est, simplici intentione iuramẽtum factum recipere, aliud in recipiendo caliditate vti. Deus autem duplicitatis aspernator, simplicem intentionem vtriusque considerat, & tã ex parte recipientis, quàm ex parte præstantis verborum artem aspernatur, & odit. d.c. qui peierare vers. quomodo.

164 Paruuli, qui sine ætate rõnabili sunt, nõ coguntur iurare. c.paruuli. 22.q.v. Et ętas hæc intelligitur ante annũ 14. c.pueri. ea. Sed si puellæ in ætate puerili & in domo patris illo nesciente iurauerint, & statim pater cõtradixerit, vota eius & iuramenta irrita erunt. d.c.pueri. vers. puellæ. *Chrys. Ex Conc. Elibertano.*

165 Cauendum est a mendacio: quia omnes mendaces filii Diaboli sunt, nec solũ in factis, sed etiam in simulatis operib. mendacium est. c.cauet. 22.q.v. *Amb.*

Quoties loquimur, aut non in opportuno tpe, aut loco, aut nõ cõuenit audientibus toties sermo malus procedit de ore nostro. Cõsideremus igitur, quid loquamur: quia pro omni ocioso uerbo reddituri sumus intẽtionẽ ĩ die iudicii. c. quoties. ea. *Hier.*

166 Nemo peritorum, aut prudentiũ putet, quòd minus sit periculũ in verbis lingua mentiendo, quàm manib. sanguinem fundendo; Melius autem est pro ueritate pati suppliciũ, quàm pro adulatione beneficium. c.nemo xi.q.3. Qui iniustè iudicat, *Augu.* *Idem*
167 uel condemnat, IESVM persequitur. Et qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit, Deum negare, vel uendere probatur. ca. unusquisque. xi.q.3. *Aug.*

168 Qui pro munerib. falsum testimoniũ dicunt: quia pro pecunia ueritatem negant Deũ pecunia uendunt, prout fecit Iudas. Item cum societatem fraternitatis discordia commaculant, Deum produnt: quia Deus charitas est: & maximè cũ nõ infirmitate, vel ignorãtia peccãt, sed ad similitudinem Iudæ oportunitatem quærunt. c. abiit Iudas. xi.q.3. Negãt Christũ & qui factis agunt ea, quæ peruersa sunt: nam Christus sapientia est, iustitia, veritas, sanctitas, & fortitudo: sapientia negatur per insipientiam: pro iniquitate iustitia, per mendaciũ ueritas, per turpitudinem sãctitas, ꝑ imbecillitatẽ animi fortitudo. *Beda.* *Hier.*

Immo

Immo quoties vincimus a vitiis atque peccatis toties Deum negamus. Et è contrario, quoties bonum quid agimus Deum confitemur. cap. existimant xi.q.3.

Aug. 169 Qui Christianum se esse negat, Christum negare conuincitur, dixit enim Christus Petro, ter me negabis, & tamen Petrus negauit se esse suum discipulum. cap. non solum. ead. xi.q.3.

Io. Chry. 170 Non solum proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem palam pro veritate mendacium loquitur: sed etiam ille, qui non liberè veritatem pronunciat, aut non liberè veritatem defendit prout tenetur. Nam sicut sacerdos debitor est prædicare veritatem, quam audiuit a Deo: sic laicus debitor est, vt veritatem, quam audiuit a sacerdotibus probatam quidem scripturis defendat cum fiducia: nam aliter prodit veritatem. cap. nolite timere xi.q.3.

Hier. 171 Si quis dixerit iustum iniustum: & iniustum iustum vterque abhominabile est apud Deum ca. si quis dixerit. & sequen. xi. quæst. 3.

Ex Synodo Eugenij Papæ 172 In conficiendis instrumentis clerici nõ rogentur: quia eos talibus rebus interesse non debent: si autem euētu aliquo causæ interfuerint, & aliquid viderint vel audiuerint, & personæ sæculares idoneæ non adsunt, ne veritas occultetur, & malus bonus æstimetur in prouidentia proprii episcopi sit, vt aut coram se & competentibus iudicibus, aut aliter honorificè veritatem testificentur. c. fi. 14. q. 2.

EX PRAECEPTO;

NE OCCIDAS.

Aug. 173 ALIQVANDO potius peccat, qui causam mortis prębet, quàm ille, qui occidit: nec tamen omnis, qui causa alienæ mortis est, reus est, veluti si stuprum quisquã petit, seque si nõ impetrauerit interimet: & si filius timens patris pia verbera, prę cipitio pereat; vel si alius, homine liberato, vel nè alius liberetur, sibi ipsi mortem inferat. Hæc cum accidunt, debemus ei humanum dolorem; & non propter illa, ne accidant rectè factorum reprimamus voluntatem. c. cum homo. 23. q. 5.

174 Nemo potest se ipsum occidere, veluti fugiendo molestias temporales, nè incidat in perpetuas; nec propter peccata perpetua, quæ magis in hac vita præsenti opus est, vt possit pœnitendo sanari; & nec desiderio melioris vitæ, quæ post mortē speratur; quia reum suæ mortis melior vita post mortem non suscipit. cap. si non licet. 23. q. 5. Idem August.

175 Prohibetur quilibet occidere, tam se, quàm proximum sed excipiuntur, qui occiduntur, iubente Deo. Nec qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerētes publicæ potestatis. d. c. si non licet. §. quasdam verò.

176 Cum minister iudicis occidit eum, quē iudex iubet occidi, si id sponte facit, homicida est, etiam si sciat a iudice debuisse occidi. c. cum minister. 23. q. v. Idem. Aug.

Nam boni officia possunt impleri bono animo, quomodo iudex & quomodo lex; nã non est iniquitas; sed potius humanitatis societate deuictus, qui propterea criminis est persecutus, vt sit hominis liberator c. officia. cum seq. 23. q. v. Idem. Aug.

Nam non frustra sunt instituta potestas Regis, & cognitoris ius, vngulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis: seueritas etiam boni patris: nam habent omnia ista modos, causas, rationes, vtilitates: quia cum timentur, & mali coercentur, & boni quietè inter malos viuunt. ca. non frustra. 23. q. v. Idem. Aug.

177 Non est crudelis, qui crudeles iugulat; quanuis latro suspensus in patibulo crudelem iudicē petat, sed est minister Dei. c. non est, 23. q. v. Hier.

Et punire homicidas, sacrilegos, & venenarios, non est effusio sanguinis, sed legũ ministerium. c. homicidas. 23. q. v.

178 Item minister Dei est, qui inuitus homicidium facit, si quidem lex ait de eo: quia Deus dedit eum in manu eius: Manus ergo eius modò diuinæ vltioni ministeriũ præbuerunt. Illud quoque specta; quia cum interficitur impius Christus infunditur, & vbi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur; quia dixit Dominus. In ea die, qua interfecero omne primogenitum Ambr.

nitum Egypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel; quod nō ad unum diem afflictionis Egypti refertur, sed ad omne tempus. c. nec is, qui. 15. q. 1.

Aug. 179 Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi c. 1. 23. q. v.

Item præter supplicium mortis rei sunt puniendi. c. pœna illorum. ead. q. v.

Idem. Aug. Et cupiendum est, reos corrigi, non necari, & compescendos ita, ut sint, quos peccasse pœniteat. c. vnum. §. Paulo.

Idem. Aug. 180 Prodest sæueritas principum, cuius ministerio quis ecclesiæ adiuuatur: sed etiā prodest ecclesiæ intercessio, cuius ministerio sæueritas principum temperatur. Quia nihil nocendi cupiditate faciendum est, sed omnia consulendi charitate, & ita formetur ultio cognitoris, vt nec religio intercessoris contemnatur: quia plectendo, & ignoscendo hoc solum bene agitur; vt vita hominum corrigatur. c. prodest. 23. q. 5.

Idem. Aug. Quòd si tanta est peruersitas & impietas, vt corrigendis reis, nec disciplinæ, nec veniæ suffragentur, ab omni tamen intentione atque conscientia, quam Deus cernit, siue sæueritate, siue leuitate, non nisi officium dilectionis impleatur. d. c. prodest. §. quòd si tanta.

Greg. pp. 181 Reos autem sanguinis defendat ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat. c. reos sanguinis. 23. q. v.

Obiicitur de multis, qui in veteri testamento inueniuntur, malos trucidasse, nec tamē transgressores legum sed defensores appellantur: at resoluitur, quòd prohibetur illo præcepto, non occides, quisquis sua authoritate in necem alterius armati non legis imperio reos morti tradere:

182 qui enim publica potestate functus malos perimit, nec illius præcepti transgressor, nec à cœlesti patria alienus habetur. d. c. reos. §. sed obiicitur.

Aug. De occidendis hominibus, ne ab eis quisque occidatur consilium non placet Diuo Augustino. Nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro ciuitate, vbi etiam ipse est; accepta legitima potestate. c. de occidendis 23. q. v.

183 Nec tyrannicæ factionis peruersitas laudabilis erit, si tyrannus Regia clementia subditos tractet, nec uituperetur ordo Regiæ potestatis, si Rex crudelitate tyrannica sæuiat. c. neque enim. 14. q. v. *Aug.*

184 Erat error, quòd liceret tyrannos occidere: sed Concilium Constantien. declarat ac definit, huiusmodi doctrinam erroneam esse in fide & moribus, ipsamque tanquam hæreticam scandalosam, & ad fraudes, deceptiones, mēdacia, proditiones, periuria uias dantem reprobat & condemnat.

AN MILITARE SIT PECCATVM.

185 Argvitvr pro negatiua ex multis dictis sacræ scripturæ, quibus videtur ꝓhiberi bellum. Primò de percusso in unā maxillam. Deinde. Non vos defendite, sed date locum iræ. Et Petro, conuerte gladium in vaginam. Et mihi vindictam & ego retribuam, & aliis similibus exemplis adductis, in quibus omnibus præcipitur, vt vindicta deliquentium diuino reseruetur examini. Et cum militia videatur instituta ob iniuriam propulsandam, vel propter uindictam inferēdam, quod vtrunque prohibetur lege euangelica. Meritò videtur dicendum, quòd militare peccatum sit. c. 1. 23. q. 1. *Auctor Decreti.*

Additur etiam ex D. Gregorio, quòd nisi bella ista carnalia figuram spiritualium bellorum gererent, libri Historiarum Iudaicarum ab Apostolis non fuissent traditi, ut legerentur in ecclesia. Quia disceptatio bellorum non proficeret discipulis, quibus dicitur, pacem meam do uobis: & non uosmetipsos uindicantes. Et Apostolus sciens bella carnalia non esse peragenda, sed animæ certamina contra spirituales aduersarios desuadenda, dat præceptum militibus Christi dicens, induite uos armaturam Dei, &c. c. nisi bella. 23. q. 1. *Gre. pp.*

Respondetur.

186 Præcepta patientiæ non tam ostētatione corporis, quàm præparatione cordis *Aug.*

esse

esse retinenda. Quia Dominus noster si verba intueamur, non seruauit præceptũ suum; neque enim dedit percutienti alteram partem sed potius prohibuit dicens, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, si autem bene, cur me cedis. Sed seruauit vtique: quia fuit paratus præparatione cordis, non solum percuti, sed etiam crucifigi.

Item D. Paulus non videtur seruare præceptum Domini, quando percussus in faciem dixit principi sacerdotum, percutiat te Deus paties dealbate. Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda: & ipsa quoque beneuolẽtia, ne reddatur malum pro malo semper in voluntate complenda.

187 Agenda sunt autem multa cum inuitis quadam benigna asperitate plectendis, quorum potius vtilitati consulẽdum est quàm voluntati. Nam in corripiendo filium quantumlibet asperè, nũquam profecto paternus amor amittitur. c. paratus. in prin. 23. q. 1.

Idem 188 Ac per hoc si terrena ista Respublica Christiana præcepta custodiat, etiam ipsa bella sine beneuolentia non geruntur, sed vt ad pietatis, iustitiæque societatem uictis facilius consulatur: nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtilius vincitur: quoniam nihil est fœlicitate peccãtium. d. c. paratus.

Aug. 189 Item D. Augustinus dicit, nolite existimare neminem Deo placere posse, qui armis bellicis ministrat: nam in his erat Sanctus Dauid, & Sanctus ille Centurio. Sed qui armatur ad pugnam, consideret: quia virtus sua etiam ista corporalis donum Dei est, qui etiam cogitat de dono Dei, non faciet contra dominum. Pacem habere voluntatis est, bellum autem esse necessitatis, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quæritur: ut bellum exerceatur. Sed bellum ut pax acquiratur. Itaque hostem pugnantem necessitas deprimat, non uolũtas, & sicut bellanti & resistenti violentia redditur. Ita victoriis capto misericordia iam debetur, maximè in quo pacis ꝑturbatio nõ timetur. c. noli existimare.

190 Item non culpatur in bello: quia moriũtur quandoque morituri, vt dominentur in pace victuri; quia hoc timidorum est, non religiosorum.

191 Sed in bellis iure culpantur nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. c. quid culpatur. 23. q. 1.

Item militare non est delictum, sed propter prędam militare peccatum est. Nec rempublicã gerere criminosum est, sed ideo gerere, ut diuitias augeas, videtur esse dãnabile, propterea quadam prouidentia militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quærunt præda grassentur. Vnde militibus ait Ioãnes, neminem concutietis, neque calumniam facietis, sed estote cõtenti stipendiis vestris. c. militare. ead. 23. q. 1. *Idem.*

192 Item summa est laus militiæ Reipubl. vtilitatibus obedientiam exhibere. cap. fin. ead. *Greg.*

DE IVSTO BELLO.

193 IVSTVM est bellum, quod ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hominum causa, c. iustum est bellum 23. q. 2. *Isidorus.*

194 Cum bellum iustum suscipitur, nihil ad iustitiam interest, vtrum apertè pugnet, an ex insidiis: cum iusserit dominus ad Iesum Nauè: vt constituat sibi retrorsum insidias, idest insidiantes bellatores. *Aug.*

Item iusta bella sunt, quæ ulciscuntur iniurias: sic gens & ciuitas petenda est, quę negligit vindicare, quod à suis improbe factum est, uel reddere, quod per iniuriã
195 ablatum est. Sed sine dubio iustum est bellum, quod Deus imperat, qui nouit, quodcũque fieri debeat, in quo bello ductor exercitus, uel ipse populus nõ est auctor belli, sed minister iudicandus est. c. Dominus noster. 23. q. 2.

Notandum est sanè, quemadmodũ iusta bella gerebãtur a filiis Israel contra Amorreos: innoxius enim transitus denegabatur, quod iure humanæ societatis æquissimo parere debeat. c. fi. 23. q. 2. *Idem*

Leo

Leo pp. IIII. 196 Leo Papa pro defensione contra saracenos, ne intrarent in portam Romanam, iubet populum congregari, & ad litus maritimum descendere, & egressus fuit Romam. c. igitur. 23. q. 8. Nam ultor sui gregis Papa debet esse, ac præcipuus adiutor. c. vos. ead. q.

Leo pp. IIII. Item Leo Papa scribit exercitui Frãcorum, quod omni timore deposito cõtra inimicos sanctæ fidei & aduersarios omnium religionum agere vtiliter studeant: nouit enim omnipotens, si quilibet vestrũ moriatur, quòd pro utilitate fidei & saluatione patriæ ac defensione christianorũ moriturus est, & ideo ab eo præmium cœleste consequetur. cap. omni timore. 23. quæst. 8.

Ex Conc. Tolet. XI. Item hortatu & precibus Adriani I I. Romanæ vrbis episcopi Carolus Rex bellum cõtra Longobardos suscepit, quod prius quidem & a patre eius Pipino Papa supplicãte cum magna difficultate susceptũ est c. hortatu. 23. q. 8.

Nic. pp. 197 Si non urgeat necessitas omni tempore abstinendum est a preliis: si autem inevitabilis importunitas vrget, omni tempore etiam quadragesimali bello parcendum non est: ne videatur Deum homo tẽtare, si habet quod faciat: & suæ & aliorum saluti consulere non procurat, & sanctæ religionis detrimenta non præcauet. cap. si nulla. 23. q. 13. Vnde beatus Gregorius Papa scribit Veloci magistro militum, vtile visum fuisse: vt mittantur ad locum tunc opportunum aliquãti milites, quos gloria dicti Velocis admoneat, & arctetur, vt parati sint ad iustitiam & laborem, & studeãt occasione inuenta & Deo adiutore pro utilitate reipublicæ facere quæcunque statuta fuerint. ca. ut pridem. 23. quæst. 8.

Greg. pp.

Idem Idem scribens Mauritio & Vitaliano aduertit uidendum esse, si populi perstiterunt in fide sua quam reipub. promiserunt, & accipiendos obsides dignos, de quib. possit confidi: & insuper denuo sacramentis adstringendos. Præterea uult gloriosos filios solicitos esse: quia quãdo hostis multitudinem habet collectam, & velitq; cursum suum mittere ad damnum ecclesiæ, ipsi vel loca ipsius hostis (quantum dominus aduertit) depredamini, aut certè sculpas uulgariter spias quos mitterent solicitè requirant, ne factum dolens ad Papã discurrat. c. suppliciter. 23. q. 8.

CLERICIS NON LICET MILITIAM EXERCERE.

198 Si clericus in bello, vel in rixa moriatur, oratio, vel oblatio pro illo non offeratur. c. quicunque. 23. q. 8. *Ex Conc. Meldensi & Tolet.*

Et clerici arma sumentes gradu amisso traduntur monasterio. cap. clerici. & sequ. 23. quæst. 8.

199 Item episcopi nec etiam contra piratas debent inuigilare cum officium militum Christi sit Christo seruire. Milites verò seculi seruiant seculo; secundum quod scriptum est; Nemo militans Deo implicet se negociis secularibus; quia si milites seculi militiæ student, quid ad episcopos, & milites Christi, nisi vt vacẽt orationib. c. reprehensibile 23. q. 8. Nic. pp.

Et Gregorius Papa dicit; si in mortem Longobardorum se immiscere voluisset eo tempore; Longobardorum gens nec Regem, nec Ducem habuisset; sed quia timebat Deum in mortem cuiuslibet hominis se miscere formidabat. cap. si in morte. 23. q. 8. Greg. pp.

AN INIVRIA SOCIORVM ARMIS SIT PROPVLSANDA.

200 Pro negatiua est exemplum de Saluatore nostro Iesu, qui cum quæreretur ab Herode ad interficiendum, non quæsiuit auxiliũ Iudæorum, sed fugit in Aegyptum; Item dixit discipulis, si uos persecuti fuerint in una Ciuitate, fugite in aliam. Item Iudæi in captiuitatem ducti sunt: quia spem suæ liberationis non in solo Deo, sed in homine posuerunt. Sed *Auctor Decret.*

201 pro resolutione distinguitur, multa uidelicet ritè præstari: quæ tamen iure non petuntur; bonus enim nõ ritè uindictam petit: quia malum pro malo redderet, quam tamen iudex iustè infligeret. c. 1. 23. q. 3.

Aug. 202 Quanquàm & ipsa postulatio non usquequaque iniusta probatur, aliud est.n. iniuriam propellere, vt sibi liceat uoluptuosè uiuere, aliud ut aliorum utilitati liberè posit uacare.

Sicque aliud est, suffragium ab homine, tan quàm a ministro iustitiæ postulare, ut mala uoluntas aduersantium eius ministerio careat effectu; & bonorum uoluntas, eius suffragio sortiatur effectũ; aliud spem suam a Deo in hominem transferre, ut aduersa, quæ inferuntur, a Deo, ad uitæ correctionem humano pellantur au xilio, nulla præcedente correctione. Pe-
203 tere autem, vel præstare in tribulatione subsidium; ut uoluptuosè quis in crimine
204 uiuat, damnabile est, petere autem, uel præstare solatium, ut malis facultas delin quendi adimatur; ut ecclesia pacem adipiscatur, vt aliquis utilitati multorum ser uetur, utile est, & honestum; dissimulare uerò est, grauissimum.

Nam sic Apostolus Paulus præsidio militum, qui a Prætore missi fuere, illæsus ser uatus est ab iniuria Iudæorum.

Et hinc etiam monetur ecclesia petere auxi lium ab Imperatore ad sui defensionem. c.sed differentiæ uersi. quanquàm. vsque ad fi.c.23.q.3.

Idem. Nam si episcopus petit auxilium ab Imperatore Christiano non tam sui ulciscendi causa, quàm tuendæ ecclesiæ sibi credi tæ, benefacit; quia si prætermitteret, non esset eius laudata patientia, sed negligen tia meritò culpanda. cap. Maximianus. 23.quæst.3.

Ambr. 205 Fortitudo, quæ bello tuetur patriam a Barbaris, vel domi defendit infirmos, plena iustitia est.c.fortitudo.23.q.3.

Hier. 206 Item si quis fortitudinem latronis, vel Piratæ eneruat, & infirmos reddit, prodest illis sua infirmitas: debilitat enim membra, quibus prius non benè utebantur, à malo opere cessabunt. cap. si quis fortitudinem.23.q.3.

Ambr. 207 Qui socii nō repellit iniuriam, tam est in uitio, quàm illi, qui facit, & fauet impietati malorum, qui eis obuiare cessat. c.non inferenda. cum seq.23.q.3.

Aug. Item non sunt immunes a scælere, qui non liberat eos, quos possunt à facto liberare. Nam qui desinit obuiare, cum potest, cōsentit.c.fi.23.q.3.

DE FOENORE ET RAPINA.

208 Divvs Augustinus dicit, nolite velle eleemosinam facere, de fœnore & usuris.c.nolite 14.q.5. *Aug.*

Et immolans ex iniquo, oblatio est maculata, & dona iniquorum non probat altissimus, & qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui uictimat filium, in conspectu patris sui, panis egentium, uita pauperis est, & qui defraudat illum, homo sanguinis est, qui effundit sanguinē, & qui fraudem facit, necessariò fratres sunt.c.immolans 14.q.5. *Idem*

209 Qui dicit, multi christiani sunt diuites, auari, cupidi, non habeo peccatum, si suum illi abstulero, & pauperibus dedero; nam hæc est diabolica cogitatio, nam si totum tribuat pauperibus; quod abstulerat, addit potius peccatum, quàm minuit; c.fortè aliquis.14.q.5. *Aug.*

Nemo, qui rapit moriens saluatur, si habet unde reddat, & si eos, quorum fuit, inuenire non potuit, ecclesiæ, vel pauperibus tribuat.c.nemo.14.q.5. *Hier.*

210 Rapinam emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est ablata, restituatur.c. rapinam.14.q.5. *Ambr.*

Si quid inuenisti, & non reddidisti; rapuisti, quantum potuisse, fecisti; quia plus non inuenisti; ideò plus non rapuisti; qui alienum negat, si posset, & tolleret, Deus cor interrogat, non manum.cap. si quid inuenisti. 14.q.5. *Aug.*

Multi putant sine peccato esse non reddere id, quod inuenerint, dicentes. Deus mihi dedit, cui debeo reddere? sed hoc peccatum est.c.multi sine 14. q.5. *Hier.*

211 Cum autem erga fures paulò districtius agitur ex charitate agendum est, & non ex furore; quia hoc præstatur ei, qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. ca. fraternitas.in prin.12.q.2. *Aug.*

QVAE

QVAE ELEEMOSINA PLACET.

Greg. pp. 212 Eleemosina Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ de reb. concessis, vel bene acquisitis impenditur. c. eleemosina, & c. scriptum est. 14. q. 5.

Aug. Neque enim, si quis agris iniquè, ac perperam in uasis ita quis vtatur, vt largas eleemosinas faciat, ideo rapinam iustificat; neque si alius ruri paterno, vel iustè quæsito auarus incumbat, ideo culpanda est iuris ciuilis regula, qua possessor legiti-
213 mus factus est. Nec tyrannicæ factionis puersitas laudabilis erit, si Regia clemētia tyrānus subditos tractet; nec vitupere tur ordo Regiæ potestatis, si Rex crudelitate tyrannica sæuiat; aliud est nāque in iusta potestate, iusta velle vti; & aliud est, iusta potestate, iniustè uelle uti. c. neque enim 14. q. 5.

Idem 214 Quamuis Dominus dixerit Moysi, petat vir a proximo, & mulier a proxima vasa argentea, & aurea, & vestem; non hinc sumitur argumentum expoliādi isto modo proximum: hoc enim dominus iussit, qui nouerat quid quemque pati oporteat. c. dixit dominus 14. q. 5.

Rapina est prohibita; quia nomine furti omnis illicita usurpatio rei alienæ intelligitur. d. c. dixit. §. item obiicitur.

Idem 215 Imo maioris pœnitētię est, violenter aliquid eripere, quam furari. cap. pœnale est, 14. q. 5.

Idem 216 Augustinus dixit, si habetis aliquid de malo, facite inde bonum, qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo, & cum cœperis aliquid boni facere de malo, noli remanere tu malus. Sed hac difficultas multipliciter resoluitur.

217 Primò facit bonum de malo, qui reddit quod illicitè abstulit. Et de malo bonum facit, qui pauperibus dispēsat, quod cum labore & solicitudine acquisiuit iuxta Euangelium FACITE VOBIS AMICOS DE MAMMONA INIQVITATIS. Vel ex malo acquiritur, quod ex turpis causa posidetur, veluti cum Mathematicus ex arte, quam docet, vel ex futuris, quæ prænunciat nonnulla lucratur, quę verò de malo sic acquiruntur, in bonum possunt cōuerti. c. qui habetis. ead. q. 5.

218 Non quicquid ab inuito sumitur, iniuriosè aufertur, nec tamen per iniuriam accipiuntur, sed potius per iniuriam non darentur, vtputa medico honorem, aut operario mercedem. c. non sanè. in princip. 14. q. 5. *Aug.*

219 Sed tamen iudex non debet uendere iustum iudicium, nec testis uerum testimonium. Quamuis aduocatus vendat iustum patrocinium, & iurisperitus verum consilium.

220 Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ accipiunt ab vtraque parte non insolenter, vt officiales ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti solent: magisque reprehenduntur, qui talia iniuriosè repetierint, quàm qui ea de more sumpserunt: quoniam multæ personæ necessariæ rebus humanis, vel inuitantur huiusmodi commodis, vel tenentur. Isti si viam vitæ mutauerint, aut gradum sanctitatis consenserint, facilius ea, quæ hoc modo acquisierint, tanquàm sua pauperibus largiūtur, quàm eis, à quibus accepta sunt tanquàm aliena restituant. cap. fin. 14. quæst. 5.

221 Qui uerò rapuerint furtis, rapinis, calumniis, oppresionibus & inuasionibus, ea potius reddenda sunt, quàm donanda d. c. fi. §. qui uerò. *Aug.*

222 Si res aliena reddi potest, & non reddatur, penitentia non agitur, sed simulatur: nam dicitur redde, quod abstulisti: cum credimus eos habere & negare, sed non inhumanum est etiam pro talibus intercedere, non ad hoc ut restituātur aliena, sed ne frustra homo in hominem sæuiat. c. si res aliena. 14. q. 6. *Aug.*

223 Sed qui defendit hominem, ne mala ablata restituat, vel ad se cōfugientem) quā tum honestè potest) ad reddendum non compellit, socius fraudis, & criminis erit: nam non opem fert, qui ad peccandum adiuuat: Episcopi uerò agunt, quantum episcopalis facultas dat & humanum nōnunquàm, sed maximè ac semper diuinum iudicium cōminantes. d. c. si res aliena. §. illud verò. *Aug.*

Idem Aug. 224 Nolentes autem reddere, quos nouerint abstulisse, & unde reddant habere, arguunt increpantes, obtestantur quosdam clam, quosdam palam sicut diuersitas personarum uidetur posse uel velle accipere medicinam. d.c. si res aliena.§. nolentes.54.q.6.

Hier. in ep. ad Titum. 225 Fur iudicatur non solum in maioribus, sed etiam in minoribus: quia attenditur non quod furto ablatum est, sed mens furantis: sicut in fornicatione nō est diuersa fornicatio, si mulier sit pulchra, aut deformis, paupercula, aut opulenta. d. cap. fin.14.q.6.

Ex Carth. Conc. 4. & Concilio Vasensi. 226 Qui oblationes defunctorum retinent, & ecclesiis tradere demorantur: ut infideles ab ecclesia sunt abiiciendi: quia & fideles de corpore recedentes uotorum plenitudine, & pauperes cōsolatu alimoniæ & necessaria sustentatione fraudantur. Hi ergo quasi egentium necatores, nec credentes iudicium Dei habendi sunt: nam amico rapere furtum est, ecclesiam uerò fraudare sacrilegium est c. qui oblationes.& seq.13.q.2.

Ex Terraconen. Conc. 227 Sacerdotes, uel clerici, qui canonicam vitam professi regulariter se uicturos proposuerunt more sęcularium iudicum pro impensis patrociniis munera non audeant accipere, nisi in ecclesia gratuitò oblata, quæ non fauore muneris uidentur accepta: sed collatione deuotionis illata, qui acceperit velut exactor fœnoris, aut usurarum possessor se nouerit degradandum c. obseruandum.15.q.2.

228 Qui reuocandum putat, quod ecclesiæ contulit, nec prima merces grata est, nec secunda; quia secunda habuit sacrilegiū, & qui pœnitet sua dedisse pauperibus solum timere oportet, ne ipsius pœnitentiæ agat pœnitentiam. c. sunt qui 17.q.4. *Ambr.*

DE FVRTORVM MATERIA.

229 HABETVR in Catechismo Parte III. in septimo præcepto, non furtum facies: & facilius in compēdio ipsius, in quo in prima parte præcepti sunt rubric. Quid furti nomine sit intelligēdum, rapina in quo differat a furto, de furtorum generibus, & de rapinarum uarietate.

IN SECVNDA PARTE PRAECEPTI.

HABETVR de his, qui non furantur, sed furti tenentur, de eleemosina, de Christianæ pietatis officio bis, & de septem excusationibus illorum, qui furantur. At illi, qui furtum committunt ob necessitatem, mitiori pœna puniuntur c.3. de furtis.

Sed quia præceptum nonum & decimum, de prohibita cōcupiscentia, explicat sententiam septimi.

Ideo in eodem Catechismo III. parte in præceptis nono & decimo uidendum de concupiscentia naturali, spirituali & carnali, & quæ prohibita sint, & de cupiditatis uitiis & remediis contra ipsam concupiscentiam.

DISTINCT. TERTIAE FINIS.

DISTINCTIO. QVARTA.

Ambr. 230 QVI semper peccat, cęlestis sacramēti medicinā semper accipiat. ca. si quotiescunque. de consecr. distinct.2.

Fab. pp. 231 Et si non frequenter ter in anno homines communicent, nisi maioribus criminibus impediantur, videlicet in Pascha, & Pentecoste, & Natali Domini. cap. & si non frequenter. ead. distinct.2.

Aug. Quotidie eucharistiæ communionem accipere non laudatur, nec vituperatur, hortatur autem Dominicis diebus communicandam esse: si tamen mens in effectu peccandi non sit; nam si adhuc habet voluntatem peccandi, grauatur magis Eucharistiæ perceptione, quàm purificatur.

232 Et ideo quanuis quis peccato mordeatur,

tur, peccandi tamen decætero nõ habeat voluntatem, ac satisfaciat lachrymis, & orationibus, & confidat in Domini miseratione potest accedere intrepidus & securus ad Eucharistiam. Et intelligitur de illo, quem peccata mortalia non grauãt. c. quotidie. de consecr. dist. 2.

Soter pp. 233 Et etiam in cœna Domini sacram communionem debemus accipere c. in cœna domini. ead. dist. 2.

Beda. 234 An si quis per ebrietatem, vel voracitatem eucharistiam euomuerit quadraginta dieb. pœniteat, si laicus est: clerici, vel monaci, seu diaconi, & presbyteri 70. diebus pœniteant Episcopi 90. si pro infirmitatis causa euomuerint, septem dieb. pœniteant. cap. si quis per ebrietatem. de cõsecr. dist. 2.

Qui scelerate uiuunt in ecclesia, & communicare non desinunt, discant nihil ad emendationem proficere sibi. c. qui scelerate. de consecr. dist. 2.

Innoc. pp. 235 De pœnitentibus verò, qui siue ex grauibus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt: si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Pascha, eis remittendum esse Romanæ ecclesiæ consuetudo demonstrat: cæterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus, atque lachrymas corrigentis. Sanè si in ægritudinem ceciderit, atque vsque ad desperationem vitæ deuenerit, est ei ante tempus Paschæ relaxandum: ne de seculo absque communione decedat. cap. de pœnitentibus. de consecrat. distinct. 3.

Ex Cõc. Carth. 4. 236 Is, qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu dum sacerdos venit oppressus infirmitate obmutuerit: dent testimonium, qui eum audierint & accipiat pœnitentiam: & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia: si superuixerit, admoneatur a supradictis testib. petitioni suæ satisfacturum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus. Nam pœnitentes, qui in infirmitate uiaticum Eucharistiæ accipiunt, non credere debent se absolutos esse sine manus impositione si superuixerint. c. is qui 26. q. 6.

DE POENITENTIA NON NEGANDA.

Ivl. pp. 237 Reus est animarum presbyter, qui pœnitentiam moriẽtibus abnegat: quia dominus dicit. QVACVNQVE DIE CONVERSVS FVERIT PECCATOR VITA VIVET ET NON MORIETVR. Vera enim confessio in vltimo tempore esse potest: sicut latro pœnitentia unius momenti meruit esse in paradiso in hora ultimæ confessionis. c. si presbyter 26. q. 6.

Nic. pp. 238 Ab infirmis in periculo mortis positis pura est inquirenda confessio peccatorum: non tamen illis imponenda est quãtitas pœnitentiæ, sed innotescenda. & cum amicorum orationibus & eleemosinarum studiis pondus pœnitentiæ subleuandum, si forte migrauerint. Sed si à periculo diuinitus ereptus conualuerit, pœnitentiæ modum à sacerdote sibi impositum diligenter obseruet. ca. ab infirmis. 26. quæst. 7.

239 Qui egerunt pœnitentiam, scilicet publicam, & ad cingulum militia conuertũtur, agunt cõtra sacras regulas. Sed quia crimina non æqualia sunt, & alii propter nimiam hebetudinem in desperationem cadunt, & alii fugiunt ad paganos, committitur ordinario, ut præsens positus inspicere valeat loca, & tempora religionis illorum, & modum culpæ, & pœnitentiam, & gemitus hominum ad confessionem uenientium. cap. de his verò. 26. quæst. 7.

Ex Cõc. Carth. 3. 240 Pœnitentibus autem tempora pœnitẽtiæ decernantur arbitrio Episcopi secundum differentiam peccatorum. cap. pœnitentibus, ead.

Ex Conc. Laodicensi 4. Sacerdos pœnitentiam imploranti iniungat absque personarum acceptatione secundum leges, negligentes tardius recon-
241 cilientur: & pœnitentes, scilicet publicè diebus etiam remissionis genua flectant, & mortuos in ecclesiam afferant, & sepeliant. Die autem Dominico non ieiunent. Nam qui Dominico die studiosè ieiunat, non creditur esse catholicus. cap.

sacerdos.26.quæst.7.

Ex 8.Synodo. 242 Pęnitentem ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cum dicit: quia conuocaui amicos, & uicinos, dicens. Congratulamini mihi; quia inueni ouem meam, quam perdideram &c. c. pęnitentem ex corde. 26.q.7.

Impęnitentes verò tanquàm ethnici habeātur. c. erga eum, ead.

Io. Chry. 243 Alligant onera grauia, qui venientib. ad pęnitentiam graue pondus imponūt. Quia si erramus modicam pœnitentiam imponētes, melius est propter misericordiam rationem reddere, quàm crudelitatem. Vbi enim paterfamilias largus est; dispensator non debet esse tenax: & si Deus benignus est, superfluè sacerdos eius austerus uult apparere. cap. alligant. 26.quæst.7.

Greg. pp. 244 Et Petrus post culpam negationis Princeps Apostolorum est institutus dispensatione magnæ pietatis, vt is, qui futurus erat Pastor ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset.

Prius itaque eum ostendit sibi, & tunc præposuit cæteris, vt ex sua infirmitate cognosceret, quàm misericorditer alienas infirmitates toleraret. c. considerandum. 50. distinct.

IN POENITENTIA QVAE PECCATOREM CONSIDERARE OPORTEAT.

245 Considerare qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerātia, in uarietate personæ, & quali fecerit tentatione, & in ipsius uitii multiplici executione.

DE FORNICATIONE.

Aug. 246 Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status, aut officii, aut secundum modum meretricis, & in modo sui operis, & qualiter suam turpitudinem peregerit: si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei, ut sunt domus dominorum, aut aliorum multorum, si in tempore orationis constituto, ut festiuitatis sanctorum, & in tempore ieiunii. Consideret quantum perseuerauerit, & defleat, quòd perseueranter peccauerit, & quanto virtus fuerit in pugnatione. Nam sunt, qui non solum non uincuntur, sed vltro se peccato offerunt, nec expectant tentationem, sed præueniunt uoluntatem, & pertractant secum, quàm multiplici actione uitii delectabiliter peccauerint. omnis ista uarietas confitēda est, & deflenda; vt cum agnouerit, quòd peccatum est multum, cito inueniat Deum propitium, id cognoscendo augumentum peccati, inueniat se cuius ætatis fuerit, cuius sapientiæ, & ordinis, & statuum omnem alterius non peccantis immoretur in istis singulis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem quātitatem uitii. Defleat uirtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, & dolore purgandum est non solū, quia peccauit, sed quòd se uirtute priuauit; nā licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest: quia non promeruit, vnde remunerari confidat, anxietur, & doleat, quòd modò effugiens de præteritis pœnam, miser tamen nō expectet gloriam, cuius omne tempus (quoniam breuissimum est) debuit decertasse ad consequendum præmium. c. consideret vsque ad §. defleat de pœnit. dist. 5.

DEFLEAT PECCATOR QVIA OFFENDENS IN VNO.

247 Defleat etiam quoniam offendens in uno factus est omnium reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutib. Deum non omnino timuit: in hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit: quia omni bono abundauit: & etiam offendens in uno, reus est omnium: quia omnes uirtutes patiuntur detrimentum ab uno uitio. Nam si quis cadit in auaritiam, largitatem destruit, & etiam castitatem minorauit, amore enim pecunię vel uiolaret castitatem, vel saltim si tāta propter Deum adhuc castitas inest, ut nolit eam perdere: tamen saltem minori gaudio, minori affectione tuetur eam, ubi uidet Aug.

det inde procedere damnum pecuniæ. Vnde omnis uirtus amissa cuicunque crimini est deflenda, & de omnibus indulgẽtia petenda est. d. c. consideret. §. defleat etiam. vsque ad §. animaduertere.

PECCATOR DEFLERE DEBET ANIMAM PROXIMI.

248 Animadvertere etiam oportet, & animaduertendo deflere animam proximi, quam Deo fornicator corripuit, vel ereptam in malo confirmauit: etiam quòd exemplum extitit mali in operatione sui criminis, cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conuersionis. De tristitia doleat, quam bonis peccando intulit: & de lætitia, quam eis non adhibuit: & non solum cogitet quid & qualiter fecerit, sed quàm iniustè Deum peccando offenderit. d. c. consideret. §. animaduertere de pœnit. dist. 5. *Aug.*

249 Timeat illam veritatis sententiã. Non potestis dvobvs dominis servire. Timeat ergo, ne omnia bona, quę fecit, dum in uno peccato perseuerauerit ex communicatione mali perdiderit, vt qui seruiuit diabolo per crimẽ Deo quas obtulit amiserit uirtutes. d. ca. consideret. *Aug.*

250 In his omnibus dolens, aut relinquat seculum, aut saltem illa, quæ sine admixtione mali non sunt administranda, vt mercatura & militia & alia, quæ utentib. sunt nociua, ponat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis; vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda uita animæ: quia vitam recuperat infinitam d. c. consideret. vsque ad §. semper deprecetur. de pœnit. dist. 5. *Aug.*

251 Semper deprecetur Deum certus de venia: abstineat a multis licitis, qui in libertate arbitrii commisit illicita. Semper offerat Deo mentem & cordis contritionem, deinde & quod potest de possessione offerat Deo securus offerat: respexit .n. Dominus ad Abel & ad munera eius. Sed prius dicit ad Abel, quàm ad munera eius: sumens enim mentem, quam cognouit humilem & puram remunerauit eius largitatis munera, d. c. consideret. *Aug.*

DE ELEEMOSINA.

252 In iudicio itaque cordis consideranda est eleemosina tribuentis, nec iam cõsiderandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat, quod potest. Vidua enim duobus quæ habuerat minutis larga plus omnibus posuit. *Aug.*

Qui ergo sua peccata redimere uult temporalium oblatione: caueat, prius offerat mentem, d. c. consideret. §. in iudicio.

NON DIVIDENDA CONFESSIO.

253 Cavtvs sit pœnitens, ne verecũdia ductus diuidat apud se confessionem, ut diuersa velit diuersis sacerdotibus manifestare. Quædam .n. vni cœlat, quæ aliis manifestanda reseruat: quod est se laudare & ad hypocrisim tendere & semper venia carere. d. c. consideret. §. cautus sit. de pœnit. dist. 5. *Aug.*

POENITENTIA DELECTAT, SI CONSCIENTIA BONA CONFORTAT.

254 Paveat præterea quẽ vera delectat pœnitentia, ut non prius ad Domini corpus accedat, quã cõfortet illum cõsciẽtia bona, sed in hac separatione tremẽdũ iudicium cogitet. Doleat, quòd nõdum audeat sumere quem multum desiderat cibum salutarem. d. c. consideret. §. paueat. *Aug.*

FRVCTVS DIGNI POENITENTIA.

255 Isti sunt digni fructus pœnitentiæ animam captiuam & illaqueantes & in libertate seruantes. Sed præterea cohibeat se a spectaculis seculi, qui perfectam uult consequi gratiam remissionis, tanto magis sibi caueat anima, quæ sępe, vel semel rapta & corrupta est, eligat quem imitetur, ut non sequatur, quem animus suus damnat. Se enim iudicat, qui pœnitentię fructus non habentem a se non elongat: laudet enim & amet, quos dignè fructificare non ignorat. Et quærat fructus dignos, & si non dignos pœnitentiæ, sunt *Aug.*

.n.fructus digni, virtutum fructus, qui nõ sufficiunt pęnitentibus; pœnitentia.n.grauiores expostulat, ut sic pacetur ecclesia; ut peccata dolore & gemitibus mortuis impeteret vitam.d.c.consideret.§.isti sunt digni. de pœn.distin.5.

DE NEGOCIO LICITO.

Greg. pp. 256 Negotium, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hac etiam post conuersionem repetere culpa non fuit: sunt .n. pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi uix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, necesse est ut animus post conuersionem non recurrat.c.negotium de pœnitent.dist.5.

Qualis oporteat esse, qui aliorum crimina iudicat.

Gre. pp. 257 Qui vult confiteri peccata sua ut inueniat gratiam, quærat sacerdotem scientẽ ligare & soluere, ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eũ misericorditer monet: & petit ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit.c.qui uult.in prin.de pęnit.dist.5.

DE CONFESSIONE IN CASU NECESSITATIS.

Greg. pp. 258 Tanta uis confessionis est, ut si deest sacerdos confiteantur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non potest uerecundari coram sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert, & si ille, cui confitebitur potestatem soluendi non habeat, fit tamen dignus uenia ex desiderio sacerdotis. Sæpe quidem eos quærũt, sed sani & læsi dum quærunt, antequàm perueniant ad eos moriuntur: sed Dei misericordia est ubique, qui iustis nouit parcare, & si non tam cito sicut soluerentur a sacerdote.d.cap.qui uult.§.tanta itaque uis.

PECCATOR SIT IN ECCLESIA.

Gre. pp. 259 Laboret pœnitens in ecclesia esse, & ad ecclesiæ unitatem tendere. nisi enim unitas ecclesiæ succurrat: nisi quod deest peccatori sua operatione compleat, de manib.inimici non eripietur anima mortui. Credẽdum est enim & pietas fidei expostulat credere, quòd omnes eleemosinæ totius ecclesiæ & orationes & operatio iustitiæ & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideoque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat unitas ecclesię. Et propterea sacerdotes per aliquã culpam ab unitate ecclesię diuisos nõ petat. d.c.qui uult.§.laboret.

DE QVALITATE ET BONITATE SACERDOTIS.

260 Sacerdos itaque cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor in nullo eorum sit iudicandus, quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum: cognoscat igitur se & purget in se, quod alios uidet sibi offerri, & animaduertat, quod dicitur. Qui sine peccato est vestrum: primum in illam lapidem mittat. Et in hoc potentissimum est crimen sacerdotum & ultra modum detestabile, qui non prius se iudicant, & alios alligant: deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, & detestabile esse cauerunt, & censuerunt.d. c.qui uult.§.sacerdos. Gre. pp.

DE OFFICIO SPIRITVALIS IVDICIS, ET ILLIVS CAVTIONE.

261 Caveat spiritualis iudex, ut sicut nõ commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim ut sciat cognoscere, quidquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat: ut quod debet iudicare, discernat: Diligens igitur inquisitor & subtilis inuestigator sapienter & quasi astutè interroget a peccatore, quod forsitã ignorat, vel verecunda velit occultare. cognito itaque crimine, varietas eius non dubitet inuestigare, & locum & tempus, & cætera

tera quæ ſupra diximus in exponenda eorum qualitate. Quibus cognitis adſit beneuolus, paratus exigere, & ſecum onus portare. habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, diſcretionem in uarietate. adiuuet confitentem orando, eleemoſinas & cætera bona opera pro eo faciendo, ſemper eum iuuet leniendo, conſolando, ſpem promittendo, & cum fuerit opus etiam increpando. Doleat loquendo, inſtruat operando; ſit particeps laboris, qui particeps uult fieri gaudii. Doceat perſeuerantiam.

CAVEAT SACERDOS NE CORRVAT.

262 Caveat ne corruat, ne iuſtè perdat poteſtatem iudiciariam. Licet.n. pęnitentia poſſit ei acquirere gratiam: non tamen mox reſtituit in poteſtatem primam. Etſi enim Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit, & ſæpe lapſis ſacerdotibus reddita dignitatis ſit poteſtas: non tamen neceſſe eſt: ut hoc omnibus concedatur quaſi ex auctoritate. Inuenitur enim auctoritas, quæ concedit, & quaſi imperat. Inuenitur alia, quæ minimè concedit, ſed uetat, quæ ſcripturæ non repugnant, ſed concordãt, ſi locus & tempus & modus pœnitentiæ pacem adhibeãt. Cum enim tot ſunt, qui labuntur, ut priſtinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quaſi uſum peccãdi ſibi faciant: reſcindenda eſt ſpes iſta.

263 Si uerò locus eſt, ubi iſta non concurrant, reſtitui poſſunt, qui peccant. Itaque Pontifex iuſtus & perfectus, atque diſcretus non cogitur ſuos ſacerdotes ſemper abiicere, nec mox reſtituere: niſi ſtatutum fuerit a Romano Pontifice. d.c. qui uult confiteri. §. caueat ſpiritualis iudex.

TEMPVS POENITENTIAE EST VSQVE AD VLTIMVM ARTICVLVM VITæ, ſed periculoſum.

264 Nemo deſperandus eſt, dum in hoc corpore conſtitutus eſt: quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur. c. nemo de pœniten. diſtinct. 7. *Leo. pp.*

Si quis poſitus in ultima neceſsitate ſuæ ęgritudinis uoluerit accipere pœnitentiam (dicit Diuus Auguſtinus) illi non negamus: ſed pęnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem autem non poſſumus, & non dicit damnabitur, ſed non dicit liberabitur: vis ergo à dubio liberari, uis quod incertum eſt euadere, age pęnitentiam dum ſanus es, nam ſi uis agere pęnitentiam, quando iam peccare nõ potes, peccata te dimiſſerunt: non tu peccata. cap. ſi quis poſitus. de pęnitentia. diſtinctione ſeptima. *Aug.*

NEMO EXPECTET A PECCATIS RELINQVI.

265 Nullus expectet, quando iura peccare non poſſit: arbitrii enim quærat libertatem, ut delere poſſit commiſſa, non neceſsitatem: quæ prius itaque a peccatis relinquitur, quàm ipſe relinquat, ea non liberè ſed quaſi neceſsitate condemnat. c. fin. in prin. de pœnit. diſt. 7. *Idem Aug.*

DE POENITENTIA LATRONIS.

266 Licet enim latro ueniam meruiſſet in fine de omni crimine: non tamen dedit baptizatis peccandi & perſeuerandi auctoritatem: tunc enim in fide baptizatus eſt, qui tunc primum in cruce Chriſtum confeſſus eſt. Pęnitentia enim ſi in extremo uitæ hiatu aduenerit ſanat, & liberat in ablutione baptiſmi: ita quòd nec Purgatorium ſentiunt, qui in fine baptizantur, ſed potius ipſi ditati bonis ſanctę matris eccleſiæ recepturi ſunt multiplex bonum in uera beatitudine. d.c. ſi. §. licet. *Idem Aug.*

OPORTET POENITENTIAM FRVCTIFICARE, VT VITAM MORtuo impetret.

267 Illi aũt, qui cum potuerunt, nunquàm conuerti uoluerũt cõfitentes, cũ iam peccare nequeunt, non ſic facile acquirunt, *Idem Aug.*

quod

quod uolunt. Oportet.n. vt pęnitētia fructificet in bonis operib. vt vitam mortuo impetret. Scriptū est.n. sine charitate neminem saluum esse, non itaque in solo timore uiuit homo, quem ergo serò pœnitet, oportet non solum timere Deum iudicem, sed & iustum diligere: non tantum pęnam timeat, sed anxietur pro gloria. debet.n. dolere de crimine, & de omni prædicta uarietate eius. d.c.si.§.illi autem.

PECCATOR CONVERSVS VITA VIVET NON TANTVM VERSVS.

268 Dixit Deus per Prophetam. Quacūque hora ingemuerit peccator, & cōuersus fuerit, vita viuet & non morietur. Dixit conuersum non tantum versum vita viuere. Versum quidem viuere puto, qui dolet de crimine: cōuersum qui dolet de omni eius, quam exposuimus, varietate. Vertitur a peccato, qui iam vult dimittere peccatum. Conuertitur, qui iam totus & omnino uertitur, qui iam non tātum pęnas non timet, sed ad bonum domini festinat tendere. Quæ conuersio si cōtigerit alicui etiam in fine desperandum nō est de eius remissione. Sed quoniam uix, vel rarò est tam iusta conuersio, timendū est de pęnitente sero. Quem.n. morbus vrget, pęna terret: ad veram uix uenit satisfactionem; maximè cum filii, quos illicitè dilexit, sint præsentes, vxor & mundus ad se vocent. Multos.n. solet serotina pęnitentia decipere. Sed quoniā Deus semper potens est, semper ēt in morte iuuare valet, quib. placet: cum itaque opus sit nō hoīs, sed Dei fructifera pęnitētia, inspirare eam pōt, quandocunque uult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos potest damnare ex iustitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est & interitui uicinum ad mortē protrahere pęnitentiæ remedium; sed magnū cui Deus tunc inspirat veram pęnitentiā. Si quis.n. est, qui per veram pœnitētiam expectat Dei clementiam, maiorem sentiet Dei bonitatem sua nequitia. d.c.si.§.quacunque hora. *Idem Aug.*

DE POENA PVRGATORII.

269 Sed si ēt sic conuersus fuerit uita uiuet & non morietur, non promittimus tamen (inquit Aug.) quòd euadet omnē pęnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in alium seculū distulit fructum cōuersionis. Hic autē ignis & si ęternus non sit: miro tamen modo grauis est. Excellit.n. omnem pęnā, quam unquàm aliquis passus est in hac uita: nūquàm in carne tanta inuenta est pęna. licet mirabilia Martyres passi sint tormenta, & multi nequiter quanta sæpe sustinuerūt supplicia. studeat ergo quisque sic delicta corrigere, vt post mortem nō oporteat talem pęnam tolerare. Quædam.n. peccata sunt mortalia, quæ in pęnitentia fiūt uenialia: non tamen statim sanātur: sæpe.n. est, qui moreretur, nisi medicaretur, nō tamē statim sanatur. Languet uicturus, qui prius erat moriturus. Qui autem impęnitēs moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Qui autē impęnitens finitur: si semper uiueret, semper peccaret. At Dei est miserentis, quòd operatur finem peccandi, ob hoc ēt sine fine torquebitur: quia nūquàm uirtute ditabitur: semper plenus iniquitate, semper sine charitate, torquebitur sine fine. d.c.fin.§.sed si etiam. de pęnit. distinct. 7. *Idem Aug.*

MALI FACIVNT ALIQVA BONA, NEC TVRBARI DEBEMVS, SI MALI aliqua bona recipiant.

270 Si quādo uidetis inter multa mala opera peccatorem facere aliqua, quæ iusta sunt, Deus nō est tam iniustus: vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum. c.si quando. de pęnit. dist. 3. *Hier.*

Cauendum nobis est, ne in præsenti seculo remunerationem accipiamus, si forte aliquid boni agimus: ne dicatur, receperūt mercedem suam. c. cauendum. ead. distin. *Greg.*

Nemo debet turbari, si uidet malos prosperitatem habere, quia hic non est malignitatis, neq; virtutis retributio. Et si aliquādo contingat: ut aliqua sit retributio, non est secundùm quod dignum est: sed velu- *Io. Chrys.*

ti

ti quidam gustus iudicii aut iustitię, vt qui resurrectionem non credunt, doceantur c. quid ergo. in prin. ead. de pœn. dist. 3.

Quando igitur videmus malignum ditescere, non sub ruamur. Et quando uidemus bonos mala pati, non turbemur: quia illic corona, illic supplicia. d.c. quid ergo. §. quando igitur.

Et vlterius malus non potest esse malus in omnibus: sed habet aliqua bona: neque bonus in omnibus esse bonus, sed habet aliqua peccata: & his de causis recipiuntur bona uel mala. d.c. quid ergo. §. est & alia ratio.

DE PRAEDESTINATIONE.

Gre. pp. 271 Obtineri nequaquàm possunt, quæ prædestinata non fuerint: sed ea quæ sancti uiri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut præcib. obtineantur. Nã ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo disposita: ut ad hoc electi ex labore perueniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare. c. obtineri. 23. q. 4.

Aug. Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam. Non ne post innumeras impietates flagellatus pęnituit: & Regnũ, quod perdiderat accepit. Pharao autem ipsis in flagellis durior est effectus, & periit? Hic mihi rõnem reddat, qui diuinum consilium nimium altè, sapiẽtique corde diiudicat. Cur medicamentum unius medici manu cõfectum, alii ad interitum, alii ualuerit ad salutem. Nisi quia Christi bonus odor aliis est, odor uitæ in uitam: aliis est odor mortis in mortem? Quantum ad naturam ambo homines erant, quantum ad dignitatem ambo reges, quãtum ad causam ambo captiuum Dei populũ possidebant, quantum ad pœnam ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quòd unus Dei manum sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: Assar libero contra Dei misericordissimam ueritatem pugnauit arbitrio? c. Nabuchodonosor 23. q. 4.

Idem Vt habetur in lib. Reg. c. 6. his uerbis. QVARE AGGRAVATIS CORDA VESTRA, SICVT AGGRAVAVIT AEGYPTVS ET PHARAO COR SVVM? NON NE POSTQVAM PERCVSSVS EST TVNC DIMISIT EOS, ET ABIERVNT?

272 Cũ verò aliquos a Deo aut traditos desideriis suis, aut obduratos legimus, aut relictos magis in peccatis suis, hoc ipsos meruisse profitemur; quia talia eorum crimina præcesserunt, ut ipsi sibi pœnã debuerint, qua eis etiam supplicium uerteretur in reatum: atque ita nec de iudicio Dei quærimur, quo deserit meritos deseri, & misericordiæ eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquàm subtraxit: quia eum non prædestinauit: sed iõ eum non prædestinauit; quia recessurum ab ipsa obedientia esse præuidit. c. uasis iræ. §. cum verò aliquis. 23. q. 4.

PRAEDESTINATIO SEMPER IN BONVM.

Idem 273 Praedestinatio quoque Dei semper in bono est, quæ peccatum sola uoluntate hominis commissum, aut remittẽdũ nouit cum laude misericordiæ, aut plectẽdum cum laude iustitiæ. In malis autem operib. nostris sola præscientia Dei intelligenda est: quia sicut præsciuit, & prædestinauit, quæ ipse fecit, & ut faceremus dedit: ita præsciuit tantum non etiam prędestinauit, quæ nec ipse fecit, nec ut faceremus exegit. Ac ꝑ hoc prædestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi. d. cap. uasis iræ, §. prædestinatio. 23. quæst. 4.

PRAEDESTINATIO NECESSITATEM NON FACIT.

Idem 274 Non ergo necessitatem facit correctionis, uel obdurationis diuina prędestinatio, seu præscientia: cum boni per gratiã corrigantur, & libero arbitrio mali pereant. Nec enim quia prędestinatio, seu pręscientia Dei falli non potest, necessariò eueniunt, quæ prædestinantur, uel pręsciuntur: sicut nec necessariò prædestinãtur, uel

uel præsciuntur, quæ futura sunt: sed quia bona absque eius gratia, mala pręter eius scientiam euenire non possunt. Quanuis ergo conuenienter dicitur, si hæc prædestinata sunt, uel præscita necessariò euenient; non tamen ideo absolutè uerũ est. Sed necessariò eueniret, quæ prædestinata sunt, uel præscita, quia hic necessitas refertur ad rerum euentum, ibi intuitum diuinę pręscientię. d.cap. uasis. §. non ergo. 23. quæst. 4.

DVAE SVNT NECESSITATES.

Idem 265 DVAE sunt necessitates, simplex una, veluti necesse est oẽs homines esse mortales. Altera conditionales: vt si aliquẽ ambulare quis scit, eũ ambulare necesse est: quod. n. quisque nouit, id esse aliter, quã notum est, nequit. Sed hæc minimè secũ illam simplicem trahit: hanc. n. necessitatem non propria facit natura: sed cõditionis adiectio. Nulla. n. necessitas cogit incedere uoluntate gradientem: quamuis eum tunc cum graditur incedere necessarium sit. Eodẽ igitur modo, si quid prouidentia præsens uidet, id necesse est esse: tametsi nullam naturæ habeat necessitatẽ. At quidem ea futura quæ ex liberalitate arbitrii proueniunt præscientia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata diuinũ necessaria fiunt per dispositionem diuinę notionis. Per se uerò considerata, absolutam naturæ suæ libertatem non deserũt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit: sed eorum quædam de libero proficiscũtur arbitrio, quæ quanuis eueniant, existendo tamen naturam propriam non amittunt, quæ priusquàm fierent, ẽt non euenire potuissent. d.c. uasis iræ. §. duæ sunt 23. q. 4.

Dicit Auctor. His omnib. mala nostra libero adscribũtur arbitrio: cum alibi diuinæ adscribantur indignationi. d.c. uasis iræ. §. his omnibus.

Idem Cũ superna indignatio se se (ut ita dixerim) medulitus mouet, hanc opinio, vel oppositio humana non remouet: nec se cuiuslibet utiliter deprecatio obiicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est. n. quod Moyses qui reatum totius plebis apud Dominum suis precibus tersit. Dumque si obicem obtulit, diuinæ iracundiæ uim placauit. Ad petram Oreb ueniens & pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi Domino irascente non potuit. d.ca. uasis iræ. §. cum superna.

QVARE TIRIIS ET SYDONIIS NON FVERIT PRAEDICATVM.

276 DE Tiriis & Sydoniis quid aliud possumus dicere, quàm non esse eis datum, ut crederent, quos credituros fuisse ipsa ueritas docet: si talia qualia apud non credẽtes facta sunt uirtutũ signa uidissent. Quare aũt hoc eis negatum fuerit, dicãt, si possunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quib. profutura non erant, fecerit: & apud eos, quib. profutura erant, non fecerit. Nos etenim se rõne facti profunditatẽ iudicii eius penetrare non possumus: manifestissimè tamen scimus, & verum esse, quod dixit, & iustum esse, quod fecit: & non solum Tirios, & Sydonios, sed ẽt Corozaim & Bethsaida potuisse conuerti & fideles ex infidelib. fieri, si hoc in eis uoluisset dominus operari. Neque. n. ulli falsum uideri põt, quod ueritas ait. NEMO POTEST VENIRE AD ME, NISI FVERIT EI DATVM A PATRE MEO. Item qui per prophetã Iudaicæ plebi promisit: ECCE EGO SAEPIAM VIAS TVAS SPINIS, ET MVNIAM EAS LAPIDIBVS QVADRIS. idest adimam tibi facultatem peccandi. Idem per Psalmistam de damnandis dixit. FIANT VIAE ILLORVM TENEBRAE, ET LVBRICVM ET ANGELVS DOMINI PERSEQVENS EOS. d.c. uasis iræ. §. de Tiriis. Idem

Soluit Auctor. Sed in his omnibus uitia nostra adscribuntur mẽtis arbitrio, quod diuina clementia in electis misericorditer uertit ad bonum, in damnãdis iustè relinquit ad malum. Sicut ergo quanuis certissimè sciamus, neminem ultra terminum a Deo sibi præfixum esse uicturum, omnibus tamen languentibus non incongruè medemur: sic quanuis nemo saluetur, nisi prædestinatus ad uitam: omni tamẽ delinquenti

linquenti est adhibēda correctio,nec malorum est negligenda disciplina.d.c. uasis iræ.§.sed in his.23.q.4.

In Glossa in euangelio Matthæi c. xi. sit habetur.hoc implectū modo uidemus:quia Corozaim & Bethsaida præsente domino credere noluerunt.Tyrus & Sydon postea prædicantib. Apostolis crediderunt ad eo deuote,ut Paulus Tyro abeūtem in actib.Apost.c.21. omnes cum uxoribus & liberis vsq; ad mare persequerentur.Cur ergo non credituris prædicauit, credituros euitauit? ipse scit, cuius uiæ sunt misericordia & ueritas. Proposuit tamē fines Iudeæ non excedere,ne iustam Phariseis & Sacerdotibus persecutionis occasionē daret.Et erant tunc,qui in Corozaim essent uocandi: nec tamen de contemptu grauius puniendi.

AN PECCATA DIMISSA REDEANT.

Greg. pp. 277 Vna est opinio illorū,qui dicunt, quòd peccata dimissa non redeunt,& dicūt, nō redit iniquitas patrum filiis:quia cum ab originali culpa per baptismū liberantur, non iam parentum culpas, sed quas ipsi commisserint habent.cap.quid est.de pęnit. dist.4.

Idem Item qui recedit a Christo,& alienus a gratia finit hanc uitam, uadit quidam in perditionem,sed non id,quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnātur.c.qui recedit.in prin.ead.dist.4.

Auctoritates verò sibi contrarias assertores huius sententiæ ita determinant.

Idem Peccata dimissa redire dicuntur: quia quisquis post acceptam remissionem peccatorum ad uomitum redierit, tāto grauius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus singulorum remissionis acceptæ ingratus extitit.d.c.qui recedit.§. auctoritates uerò.23.q.4.

Verum illa sententia fauorabilior uidetur: quia pluribus roboratur authoritatibus, & euidentiori ratione firmauit. d. c. qui recedit.§.uerum illa.

Primo in euangelio dicitur,tradidit eū tortoribus,donec redderet uniuersum debitum. Matth. cap.18.

Considerandum est,quòd dicit, uniuersum debitum: quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egerit,reputabuntur ei ad pęnam: uerum etiā peccata originalia, quæ in baptismo eius dimissa sunt.c. si Iudas.§. considerandum. de pœnit.dist.4. Aug.

Item dixit Dominus. Dimitte & dimittetur tibi. Si ergo prius dimisi: dimitte uel postea,nam & si nō dimiseris, reuocabo te, & quidquid dimiseram,replicabo tibi. c. dixit Dominus. de pœn.dist.4. Idem.

Dominus etiam ait per Ezechielē.Si auerterit se iustus a iustitia sua,& fecerit iniquitatem,omnes iustitiæ, quas fecerat, non recordabuntur,in peccato suo morietur: & non erit in memoria iustitiæ eius,quas fecerit.c.si auerterit.de pœn.dist.4. Cap. 3?.

Item in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia pręteritorum bonorum.c. hoc nobis.ead.dist.4. Greg.

Eorum,qui hanc sententiam sequuntur, id est peccata dimissa redire. Alii dicunt, quòd peccata reditura dimittuntur secūdum iustitiam;, non secundum præscientiam,sicut nomine discipulorum, qui retro abierunt, erant scripta in lib. vitæ propter iustitiam,cui deseruiebant, non secūdum præscientiam, quæ in numero saluādorum eos non habebat.ca. peccatum. §. eorum.de pœn.dist.4. Aug.

Item ait Dominus Moysi. Si peccauerit ante me, delebo eum de libro vitæ: vt secundum iustitiam iudicis ille peccando dicatur deberi, qui secundum præscientiam nunquàm fuerat adscriptus.d.cap.peccatum.§.hinc etiam.

Qui piè uiuunt, dicuntur filii Dei. Sed quia uicturi sunt impiè,& in eadem impietate morituri,non eos dixit filios Dei.Præsciētia.n. Dei illi sunt filii Dei, qui nondum sunt nobis,& sunt iam Deo, de quibus dicitur. Iesvm moriturum ut filios Dei dispersos,congregaret in unum, quod futurum erat per Euangelii prædicationem: & tamen antequàm factum esset: iam filii Dei erant in memoriali patris sui in concussa stabilitate conscripti. c.si ex bono §.nam cum piè. Aug.

Et

Idem Et rursus sunt quidam, qui filii Dei dicuntur propter susceptam uel temporaliter gratiam, de quibus ait Ioãnis. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quia si fuissent ex nobis, permãsissent utique nobiscum. Fuerunt igitur ex multitudine uocatorum, ex electorum autem paucitate nõ fuerunt. d. c. si ex bono. §. Et rursus.

Idem Alii autem quanuis fateantur peccata redire: tamen asserunt seu per baptismũ, seu per pœnitentiam omnimodo peccata remitti, & plena fide ad lauacrum renasci nõ aqua tantum, sed etiam Spiritusancto & si postea peccaturus sit: domum pęnitẽtem, & si aliquando recasurus sit: tamen tempore suæ pœnitentiæ ita perfectè expiatum affirmant, ut se tunc moreretur salutem inueniret æternam. d. c. si ex bono. §. alii uerò quanuis.

Idem Quæ opinio videtur probari ex illa auctoritate. RAPTVS EST, ne malitia mutaret intellectum eius, & ne fictio deciperet animam: quia ostẽdit illos tales fuisse, qui si fatali necessitate huius uitę subducti essent periculis uitam consecuti essent ęternam. d. c. si ex bono. §. cum enim quæstionem. de pœn. dist. 4.

Idem Sed quia in principio capitis qõ erat, quare præscriptos ad mortem, cum fideliter ac piè uiuerent, non tunc de uita huius periculis Deus rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animam. & cõclusum est: esse donum Dei: ut finiat homo uitam istam, antequàm ex bono mutetur in malum. d. c. si ex bono. §. finis ergo.

Idem Cur autem hoc tam magnum beneficium aliis dat Deus, aliis nõ datur, apud quem non est iniquitas, neque acceptio personarum, & in cuius potestate est, quandiu quisque in hac uita maneat, (quæ tẽtatio dicta est) super terram. At sicut coguntur fateri donum Dei esse, ut finiat homo uitã istam, antequàm, ex bono mutetur in malum, ita donum Dei esse in bono perseuerantiam fateantur. Et cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure aduersus DEVM dignentur ignorare nobiscũ. Nec nos moueat, quòd filiis suis quibusdã nõ dat DEVS istam perseuerantiam. Absit. n. ut ita sit: si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum uocatis sanctis, qui uerè sunt filii promissionis. d. ca. si ex bono. §. cur igitur.

Glossa in li. Sapientiæ c. 4. ita habetur. Non ideo tollit Deus dilectum suum de mundo, quòd non possit inter peccatores eũ immunem a peccato seruare, qui discipulos suos misserat quasi agnos inter lupos: & rogauit patrem ut non tolleret eum de mundo, sed ut seruaret a mundo: sed iudicii sui rõnem obseruat, ut quos præsciuit, & prædestinauit, uocet, & iustificet: alios aũt pro iniquitate damnet. Vnde Petrus. NOVIT DEVS PIOS DE TENTATIONE ERIPERE: INIQVOS VERÒ IN DIEM IVDICII CRVCIANDOS RESERVARE.

Alia Glo. Nic. de Lira. NE MALITIA: ne apertè mali mutarent eum uiolentia tormentorum. Aut ne Fictio. i. ne hypocrisia deciperent eum per apparentiam boni. Vt ergo finis principio capitis conueniat, definiendum est. Quid sit scribi in lib. uitę, vel de eo deleri secundùm iustitiam, quid secundum perseuerantiam. Et secundũ præscientiam scribi est ad uitam præordinari, quod ab æterno factum est. d. c. si ex bono. §. ut ergo. qui est finalis. Idem

Et adducitur D. Paulus in Epistola ad Ephesios, vbi dicitur.

Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi sicut elegit nos in ipso ante mũdi cõstitutionem, ut essemus Sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei. c. benedictus Deus: de pœniten. dist. 4.

Similiter secundum præscientiam deleri est ad mortem non ad uitam præsciri, quod & ipsum ab æterno factum est, unde Dominus in Euangelio.

QVI CREDIT IN ME HABET VITAM AETERNAM. QVI AVTEM NON CREDIT IAM IVDICATVS EST. d. ca. Benedictus. §. similiter. Et nouit Deus qui sui sunt: ex his nemo seducitur, nondũ apparuit iudicium, sed iam factũ est. c. nouit. in prin. ead. dist. 4. Idem

Porrò secundum iustitiam scribi, est Deo auctore ea operari, quorũ merito sit dignus æterna salute. d. c. nouit. §. porrò.

Et

Idem Et hunc duplicem ſcribendi modum Deus in Euangelio aſsignauit dicens, in domo patris mei manſiones multæ ſunt,& uado parare uobis locum:& oſtendit illos, qui bus loquebatur, ſcriptos in libro uitæ prę deſtinatione. Et ſubiiciens,& ſi abiero, & præparauero vobis locum. oſtẽdit eos ad huc etiam eſſe ſcribendos operatione. d. c. nouit. §. hunc duplicem. de pœn. diſt. 4.

Idem Nam manſiones iam paratæ ſunt in prædeſtinatione. Sed quia non dum ſunt in ope ratione addidit. Et ſi abiero, & præparauero. Et præparatio manſionis hæc eſt: quia ſic parat nos ſibi: & ſe nobis, ut maneat in nobis,& nos in eo. Multitudo mã ſionum hæc eſt, quãtum quiſque erit particeps eius plus uel minus pro diuerſitate meritorum. c. in domo patris. in prin. de pœnit. diſt. 4.

Gloſſa dicit. Præparauero locum, aſcendendo ad cœlum, & mittendo Spiritum ſanctũ, per quod præparantur fideles ad bea titudinem conſequendam.

Idem. Item ſecundum iuſtitiam deletur: quia gratia ſubtracta ea operari permittitur, quibus æternam damnationẽ meretur. hinc dicitur in Pſal. 68. Deleantur de libro uiuentium: hoc eſt ſubtrahantur ne gratia, qua ſubtracta in profundum uitiorum & æternam damnationem præcipitãtur. Et cum iuſtis non ſcribantur. i. non apponatur ei gratia, qua ſunt digni ęterna ſalute. Sic igitur ſecundum præſcientiam remittuntur peccata: cum ab æterno præparantur gratia, qua vocatur iuſtificatur, & iuſtificatus tandem ęternaliter glorificatur d. c. in domo. §. item ſecundum.

Idem. Secundum vero iuſtitiam peccata remittun tur, vel cũ baptiſma plena fide accipitur, vel pœnitentia toto corde contrito celebratur. d. c. in domo. §. ſecundũ iuſtitiam.

Idem. Ex qua concluſione demonſtratur utrãque opinionem conuenire, uidelicet & illorum, qui dicunt, quòd peccata dimittantur ſecundùm iuſtitiam,& illorum, qui af firmant omnino peccata remitti: quia baptiſmus & pœnitentia peccata remittunt ſecũdùm iuſtitiã, vt eſt alia opinio, quòd remittantur ſecundum iuſtitiam, & nõ ſecundum præſcientiam.

Et tanto magis: quia & iſta remisſio ſecũdũ iuſtitiã non inconuenienter fieri dicitur ſecundũ præſcientiam; quia duas eſſe prę ordinationes ex dictis Apoſtoli oſtendetur: vna qua quiſque hic pręordinatur ad iuſtitiam & remisſionem peccatorũ percipiendam: altera, qua quis pręordinatur ad æternam in futuro obtinendã. Harum effectus ſunt præſens iuſtificatio,& futura glorificatio. Prima. n. prædeſtinatio, qua præordinatur ad præſentem iuſtitiam de ſignatur, cum dicitur: ſicut elegit nos ante mundi conſtitutionem, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Et ſecunda præordinatio ibi oſtenditur. Qui deſtina uit nos in adoptionem filiorum &c. Hæ duæ præordinationes, & eorum effectus ita ſe habent: vt prima & eius effectus natura præcedant & lege conſequendi infe rãtur: ſi enim aliquis præordinatus eſt ad uitam, conſequenter infertur. Ergo prædeſtinatus eſt ad iuſtitiam, & ſi conſequi tur vitam æternam, ergo conſecutus eſt iuſtitiam. Sed non conuertitur. Vnde mul ti participes ſunt primæ præordinationis per eius effectus, ad quos ſecũda, uel eius effectus minimè peruenire probãtur. Pro ut de diſcipulis, qui exierunt (inquit Ioã nes) ex nobis. i. a noſtra ſocietate receſſerunt, qua primæ præordinationis & eius effectus nobis cum participes erant: ſed non erant ex nobis. i. ſecundæ præordina tionis & eius effectus ſocietatem nobiſcũ non inierunt: quia mãſiſſent nobis cum. Multi. n. præſentis iuſtitiæ & ſanctitatis participes fiunt; qui tamen in ea non per ſeuerant. Vnde Dominus dicit. Non qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit. d. c. in domo. §. quæ remisſio,& aliis. §. ſubſeq.

Sed iſti dum ſunt in prima præordinatione non ſolo nomine ſed ſecundum ueritatẽ: cum piè & fideliter uiuerent: uerè ſunt filii Dei, & iuſti & æterna beatitudine digni: unde auctoritas non ait, cum uiderẽtur piè & fideliter uiuere, ſed cum piè & fideliter uiuerent. Sicut econtra. Filii diſperſi & congregãdi in unum prius ſunt, filii Diaboli: ſed quia ſunt futuri filii Dei, dicuntur filii Dei. c. hanc ſocietatem. a prin. *Idem.*

prin. usque ad §. quod autem.

Idem. Aug. Dicitur ulterius non erant in numero filiorum Dei, quando erant in professione fidelium, quòd facit difficultatem. Sed pro intelligentia. Filii Dei duobus modis appellantur, uno in futuro, altero in præsenti. In futuro dicũtur Filii Dei participationis æternæ, ut de illis. Quotquot crediderunt in eum, dedit potestatem filios Dei fieri: & hoc modo filii in professione nõ erant in numero filiorum Dei. In præsenti dicuntur Filii Dei. Tribus modis: uno prædestinatione tãtum. Sicut Filii Dei dispersi & congregati: Secundò prædestinatione & spe æternæ beatitudinis. De quibus Dominus ait. FILIOLI MEI adhuc vobiscum sum: Tertiò merito fidei & præsentis iustitiæ: non autem prædestinationis æternę, de quibus dicitur. Si autem dereliquerint. Filii eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Hi ergo, qui dicuntur non esse in numero filiorum Dei, solum sunt filii meritò fidei & præsentis iustitiæ, & nõ sunt filii adoptionis æternæ. d. c. hanc societatem. §. quod autem.

Ex qua decisione declaratur uersiculus. Nec nos moueat, in supradicto c. Si ex bono: ubi scribitur. Nec nos moueat, quòd filiis suis quibusdam non dat istam perseuerãtiam: quia loquitur de filiis merito fidei & præsentis iustitiæ.

Greg. pp. Sed sicut hæc opera bona peccando fiunt irrita: ita per pœnitentiam reuiuiscunt: & ad meritum æternæ uitæ singulæ prodesse incipiunt, etiam illa, quę peccatis inueniuntur admissa. Nam Apostolus ad Hebręos ostendit bonorum operum mercedem, quam amisserant peccando: post pęnitentiam recepturos. Et Dominus per eundem Prophetam Ezechielem dicit. Si impius egerit pœnitentiam uita uiuet, & nõ morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. In iustitia sua, quam operatus est, uiuet c. inter mittentes. de pœnit. dist. 4.

Greg. pp. & Hier. Item & si sermo diuinus antiqua peccata parentum improperet c. ubi eis. in fi. ead. distin. 4. Attamen dicitur, quòd non cogitet se puniri pro ueterib. peccatis patrum suorum. c. cum ita puniantur. ead. dist. 4.

Gel. pp. Vnde filii ab originali peccato expiati docentur non ideo puniri; quia patres peccauerint. Sed ideo peccata patrum in eos redire: quia eorum culpam sequuntur. c. diuina. eadem de pœnit. dist. 4.

Idem. Illis autem non reddi dicitur, in quib. merito suæ iniquitatis non reuiuiscunt peccata parentis. dict. cap. diuina. §. sed his auctoritatibus.

GRATIA DEI REMITTVNTVR PECCATA, ET ADIVTORIVM DETVR, ne committantur.

Ex Conc. Mileuit. 278 QVI dixerit, gratiam Dei, qua iustificatur per Christum D. N. ad solam remissionem peccatorum ualere, quæ iam commissa sunt, & non etiam ad adiutorium, ut non committantur, anathema sit. c. placuit ut quicunque dixerit. de consecrat. distin. 4.

SINE GRATIA MANDATA DEI NON IMPLENTVR.

Ex eod. Conc. Mileuit. Sed sine gratia, diuina mandata impleri nõ possunt, & qui cõtrarium dixerit, anathema sit. c. fi. ead. dist. 4.

Et in Concilio Mileuitan. Sub Inn. I. Papa. c. 8. Placuit uerba ipsa orationis Dominicæ ubi dicitur. DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA. a sanctis dici ut humiliter, ita & ueraciter. Quis enim ferat orãtem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit, dimitti uelle, & corde dicit, quæ sibi dimittãtur debita non habere.

FINIS AD LAVDEM DOMINI, CVI SIT HONOR ET GLORIA SEMPITERNA.

SERIES CHARTARVM.
abc, ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ. Aa Bb Cc.
Omnes sunt Terniones, præter B, qui est Duernio: & C c, Quaternio.